

LEKUZKO ADPOSIZIOAK: EUSKARAREN BIDEA

Spatial adpositions: the Basque Path

Doktore tesia / Doctoral Dissertation

Jürgen ETXEBERRIA GONZALEZ

Tesi zuzendariak / Thesis supervisors

Beatriz FERNÁNDEZ FERNÁNDEZ (EHU)
Ane BERRO URRIZELKI (Deustuko Unibertsitatea)

Doktorego programa / Doctoral program

Hizkuntzalaritza / Linguistics

2026

(cc) 2026 Jürgen Etxeberria González (cc by-nc-nd 4.0)

Bidea da helmuga

Laburpena

Tesi honek euskararen lekuzko adposizioak ditu aztergai eta adposizioak zer diren argitzea du helburu. Hala, euskarazko adposizioen kategorizazio berri bat proposatzen du, adposizioen barne osaeran, ezaugarri semantikoetan, eratorpen sintaktikoan eta aldakortasun dialektalean oinarrituz. Euskarazko lekuzko adposizioek multzo bateratu bat osatzen ez dutenez, tesi honetan hiru multzo nagusitan sailkatzen ditut: adposizio soilak (-an, -ra, -tik), *ardatz zatiak* (e.g. *azpi*, *aurre*, *atze*, *gain*) eta *Adposizio Konplexuak* (AK) deritzedanak (e.g. -an zehar, -an behera). Orobat, ardatz zatien artean *ainguratutako ardatz zatiak* deritzet ageriko Hondo baten Eredu bat zehazten dutenei (*etxe-aren aurre-an*) eta *ainguratu gabeko ardatz zatiak*, aldiz, ageriko Hondo batekiko loturarik ez dutenei (*go(i)-ra* vs **etxe-aren go(i)-ra*). AKak, bestetik, oinarritzko adposizio soil bat (-an) eta ainguratu gabeko ardatz zati bat (*barren-(e)ra*) konbinatzen dituzten gramatikalizazio bilakabideetatik sortzen dira. AKek kokapena adierazi beharrean Bide adiera dute; horren adibide da *ibai-an barna*. Horrenbestez, ez dute ageriko Hondo baten Eredu bat zehazten, eta bat datoz Etxepare & Oihartzabalek (2009) *postposizio aldagaitzei* egozten dizkieten ezaugarriekin.

Tesi honetan xehetasunez aztertzen dut euskarazko lekuzko adposizioen egituraketa morfologikoa. Askotariko testuinguruetan lekukotzen den hurrenkera morfologikoa Pantchevaren (2011) *Bidearen Dekonposaketa Hipotesian* jasotzen den hierarkia berresten du. Izan ere, euskarazko datuek erakusten dute adposizio jakin batek zenbat eta ezaugarri semantiko gehiago izan, orduan eta islapen sintaktiko gehiago lexikalizatuko dituela. Horren adibide da desagertutako -ti prosekutiboa, Ibilbide islapenera bitarteko islapen guztien buruak lexikalizatzen baititu. Berebat, hierarkia horren erakusgarri dira zenbait egituratako inesibo-adlatibo [Leku-Helburu] eta inesibo-ablatibo [Leku-Iturburu] *stacking* kasuak. Esaterako, *ho-n-(r)a* eta *ha-n-dik* adposizio deiktikoetan Bide islapenak lexikalizatzen dituzten bina adposizio ageri dira. Eredu hori adposizio bizidunetara ere hedatzen dela erakusten dut, *zu-ga-n* inesiboa oinarri hartuta sortzen baitira *zu-ga-n-(r)a* eta *zu-ga-n-dik*, bai eta *no-n nz-hitzei* *no-n-dik* forma ere.

Lekuzko adposizioen osaketa morfologikoa Helburu-Iturburu asimetriak ere baldintzatzen du. Tesi honetan Helburu-orientaziodun -ra adlatiboa egitura ugariren oinarrian dagoela erakusten dut, hala nola, Berrok (2015b) aztertutako kokapen aditzak (*itsaso-ra-tu*). Iturburu-orientaziodun -tik ablatiboa, aldiz, ez da emankorra halako egiturak sortzeko (**itsaso-tik-tu*). Kokapen aditzetan ez ezik, adlatiboa ageri da estrategia hurbilkarien (*ate-ra-ntz*) eta terminatiboen (*ate-ra-(g)ino*) oinarrian ere. Hortaz, egiturarteko besarkadura mugatzen duen islapena HelburuS dela proposatzen dut Pantchevaren (2011) eta Berroren (2015b) ildotik. Konparaziozko adposizioek ere Helburu-orientaziodun adposizio bat behar dute oinarrian (*barne-ra-ago*, *ha-ra-ago*). Aldiz, egiturok ezin dezakete oinarrian -tik hartu (**barne-tik-ago* > *barne-ra-ago-tik*; **ha-n-dik-ago* > *ha-ra-ago-tik*). Dena den, ezaugarri hori ez da euskara mugatzen, hizkuntza artean ere eredu bera baitute gatzelaniazko eta hungarierazko erakusleek ere.

Abstract

In this dissertation, I examine spatial adpositions in Basque in order to clarify their nature, categorisation, and morphosyntactic behaviour. The analysis focuses on their internal compositionality, semantic properties, lexicalisation patterns, and dialectal variation. Since Basque spatial adpositions do not form a uniform category, a core objective of this dissertation is to categorise morphologically and semantically diverse spatial elements into three major groups: bound adpositions (e.g. *-ra* ‘to’), axial parts (e.g. *aurre* ‘front’), and complex adpositions (CA) (e.g. *-tik kanpo* ‘out from’). Axial parts are further divided into anchored axial parts, which denote a Region of an overt Ground (e.g. *etxe-aren aurre-an* ‘in front of the house’) and unanchored axial parts, which are not related to any overt Ground (e.g. *go(i)-ra* ‘(to) up’ vs **etxe-aren go(i)-ra* ‘(to) up of the house’). CAs, on the other hand, are derived from grammaticalisation processes that combine a primary adposition (e.g. *-(a)n* ‘in’) and an unanchored axial part (e.g. *barren-(e)ra* ‘(to) inside’). Rather than expressing location, CAs such as *ibai-an barna* ‘along the river’ generally convey a Path. Therefore, I argue that CAs do not denote a Region of the Ground, aligning with the properties Etxepare & Oihartzabal (2009) attribute to *invariable postpositions*.

Another central outcome of this dissertation is that the morphological linearisation within Basque adpositions corroborates the hierarchy postulated by Pantcheva’s (2011) *Decomposition of Path Hypothesis*. I argue that the more semantic features an adposition contains, the more syntactic projections it will lexicalise. This is illustrated by the extinct prosecutive *-ti* ‘along’, which lexicalises the Route head and all Path projections beneath it. Further evidence supporting this hierarchy arises from the inessive-allative [Place-Goal] and inessive-ablative [Place-Source] stacking cases attested across various structures addressed in this dissertation. For instance, the proximal deictic *ho-n-(r)a* ‘(to) here’ and the distal *ha-n-dik* ‘from there’ corroborate that Goal and Source are built upon Place. This pattern extends to animates, where the inessive *zu-ga-n* ‘in you’ serves as baseline for directional paths *zu-ga-n-(r)a* ‘to you’ and *zu-ga-n-dik* ‘from you’. Likewise, the *wh*-words *no-n* ‘where’ > *no-n-dik* ‘whence, from where’ exhibit the same pattern.

The morphological compositionality of spatial adpositions is also conditioned by the Goal-Source asymmetry. The Goal-oriented allative *-ra* productively derives a wide array of structures, such as location verbs (e.g. *itsaso-ra-tu* ‘sail into the sea’), whereas Source-oriented forms are unattested (**itsaso-tik-tu*) (Berro 2015b). Therefore, building on Pantcheva (2011) and Berro (2015b), I argue that GoalP functions as a common scope upon which constructions are built. For instance, approximative (e.g. *ate-ra-ntz* ‘towards the door’) and terminative (e.g. *ate-ra-(g)ino* ‘up to the door’) adpositions are built on top of GoalP. Furthermore, comparative adpositions (e.g. *barne-ra-ago* ‘further inside’) and demonstratives (e.g. *ha-ra-ago* ‘further there’) inherently require a Goal-oriented base. Source-oriented comparatives are ungrammatical (e.g. **barne-tik-ago*, **ha-n-dik-ago*), as they require the ablative suffix to stack onto a Goal-derived base (*barne-ra-ago-tik* ‘from further inside’). This asymmetry is not restricted to Basque; rather, it is a cross-linguistic phenomenon attested in Hungarian and Spanish demonstratives.

Esker onak

Lan honi amaiera ematea dagokidan honetan hurrengo lerroak baliatu nahi nituzke azken urteotan ondoan izan ditudanei eskerrak emateko. Bide honetan askoren laguntza jaso dut eta, aurrez aurre eskertu aurretik, hemen doakizue idatzizko esker-ematea.

Euskararen Bideen bide honetan bidaide izan ditudan Ane Berro eta Beatriz Fernández tesi zuzendarientzat izan behar da lehen eskerra, zuek beti gidari. Ezin konta ahala ordu eman dituzte sortutako zalantzak argitzen, lanaren edukiari eta formari dagozkionak xehetasunez begiratu eta zuzentzen bai eta unerik gogorrenetan aurrera egiteko behar izan dudana bultzada ematen, guztiak izan dira ezinbestekoak tesi hau ondu ahal izateko. Beatrizi eskertu beharra diot lehendabiziko egunetik nigan jarritako konfiantza bai eta zereginak epe kanpo jaso dituen guztietan etsi ez izana. Gogoan ditut Hizkuntzalaritzako eskolak, eta nola aipatzen zenigun aro kritikoan haurrek belakiak bailiran ikasten dutela inguruko guztiengandik. Zugandik ere hala ikasten saiatu naiz ni ere. Anerengandik ikasi ditut lanaren atal bakoitzari banaka heltzea eta ideiak ahalik eta modu argienean emateko behar adina denbora hartzea. Eskerrik asko, halaber, zuzendu beharrekoen eta mantendu beharrekoen arteko aldea argitzeagatik. *Itxoinka-itxoinka eta hitzorduz hitzordu heldu gara helmugara, beharbada zerbait gozatuko zenuten bidearen gogorrean.*

Pavel Cahari ere asko diot eskertzeko. Brnon igarotako hilabeteetan Nanosintaxiaz ikasi nituenak ez nituzkeen ikasiko bestela. Datuak aurkeztu nizkion lehendabiziko egunetik erakutsi zuen benetako interesa. Harengandik ikasi ditut puzzle morfologikoak ebazteko beharrezko operazioak, bai eta datuei begi zorrotzez begiratuagatik ere jarrera jostariari eustea. *Opravdu, moc děkuji.*

Orobat, nire eskerrik beroenak eman nahi dizkiet urteotan bulegokide izan ditudan Gogo Elebiduna Ikertaldeko kideei. Mila esker Itziar Lakari eta Mikel Santestebani ikertaldearen gidaritzatik erakutsitako gertutasunagatik eta askotariko arloetan dihardugunon arteko lankidetzaren sustatzeagatik. Eskerrik asko, halaber, Adam Zawiszwski, Irene de la Cruz, Itziar San Martini, Kepa Erdoziari, Miren Arantzetari, eta, bereziki, Yolanda Acedori, arazo guztiei irtenbide ematen laguntzeagatik. Dagoeneko doktore diren edo horretarako bidean diren Andrea Pérez, Garbiñe Almanza, Iratxe Etxart, Marta De Pedis, Marta Sanchez, Noèlia Sanahuja, Patricia Fuente, Tsuyoshi Kohatsu eta Victoria Cano lankideengandik ere asko ikasi dut urteotan.

Hizkuntzalaritza eta Euskal Ikasketetako Saileko gainerako irakasleei ere eskerrak eman nahi dizkiet euskarari loturiko askotariko gaiekiko eta hizkuntzalaritzarekiko zaletasuna piztearren. Eskerrik asko, Arantzazu Elordieta, Blanca Urgell, Gorka Elordieta, Ibon Manterola, Iker Salaberri, Iñaki Camino, Javier Ormazabal, Joseba Lakarra, Julen Manterola, Koldo Ulibarri, Leire Diaz de Gereñu, Myriam Uribe-Etxebarria, Lourdes Otaegi, Pablo Albizu eta Xabier Artiagoitirari. Masterrean irakasle izan ditudan Bryan Leferman eta Carlos García Castilleroengandik

ikasitakoei ere badagokie eskertza. Hormaz bestaldeko bulegoetan ELEBILAB eta HiTT Ikertaldeetako irakasleek ere badute nire esker ona, bereziki, Elena Castroviejok eta Laura Vela-Plok, beti zabaldu baitigitue mintegietarako atea. CNRS-IKEReko Aritz Irurtzun, Maia Duguine eta Urtzi Etxeberriari ere eman nahi dizkiet eskerrak, beti adierazi baitute entzuteko eta laguntzeko asmoa.

Esker berezia merezi dute Bill Hadiccanek eta Ricardo Etxeparek, lan hau berrikusi eta aldeko txostenak osatzeagatik, bai eta egindako iruzkin eta oharrengatik, horietatik ere ikasi dut. Berebat, mila esker tesi honen epaimahaikide izatea onartu duten Ane Odria, Anna Pineda eta Ricardo Etxepareri.

Idazketa prozesuan ordu luzez solaskide izan ditudan *Irakurketa Taldeko* doktoregai eta lagunei eskerrak eman nahi dizkiet eurengandik ikasitakoagatik eta lan orduz kanpo partekatutako atsedean orduengatik. Halakoak ere behar dira bidean aurrera egiteko. Eskerrik asko Cecilia Fernández-Altonaga, Irati Huarte, Irene Macazaga, Jon Etxebarria, Joshua Denney eta Kristina Bilbaori. Laster ikusiko gara arbel egunen baten inguruan eta erabakiko dugu nork zer aurkeztu. Orain zuek esango didazue Elurretako aldizkari gelako betiko mahaiak okupatuak ala okupatuta dauden. *Ondo bideratuta dira zuenak ere. Eutsi!*

Une honetan gogoan ditut doktorego programako gainerako ikaskideak, ikaskide izan direnak eta doktorego baten bueltan inguruan izan diren guztiak. Eskerrak eman nahi dizkiet zalantzak guztion artean ahoz gora argitzeagatik eta lanaldia samurtzeagatik. Mila esker Ainhoa Leyaristi, Ainhoa Pardina, Aitor Lizardi, Alex Artzelus, Anne Egaña, Azler García, Diego Pallés, Endika Uriarte, Evripidis Tsiakmakis, Iñigo Urrestarazu, Leire Rojo, Maddi Kintana, Marina Ortega, Marta Ponciano, Laura Villarreal, Olatz Leturiaga, Sergio Parrillas, Sergio Monforte eta Zuriñe Ábalosi. *Segi dezagun elkarrekin bazkaltzen.*

Era berean, eskerrak eman nahi dizkiet Masaryken egindako nazioarteko egonaldian irakasle izan ditudan Michal Starke eta Knut Tarald Taraldseni, euskarazko datuak ezagutzeko gogoz beti. Nire esker ona doakio harrera egin zidan BLCKo doktoregai talde jatorrari ere, Daniel Boucník, Anne-Li Demoine, Eva Křížková, Jakob Majdič, Natalya Svets, Lukáš Žoha. *Nanosintaxian zabilzatenoi makroeskerrak.* Bulegokide izan dudana Lars Dalenentzat ere esker onezko hitzak besterik ez. Esker bereziak, halaber, Alexander Sergienkorentzat, arbelaren aurrean igaro ditugun ordu luzeengatik eta bizikleta gainean partekatu ditugunengatik: ishkashimierazko aditz-erroez gehiago ikasteko prest naukazu. *Ydachu, Caua!*

Udako eskoletan eta kongresuetan proiektu honekiko interesa eta laguntzeko borondatea adierazi duten Arhonto Terzi, Benjamin Fagard, Cristina Real Puigdollers, Dennis Creissels, Éva Dékány, Karen de Klerq, Louise McNally, Marcel den Dikken, Ömer Demirok eta Ora Matushanskyrekin ere oso eskertua nago. Euren iruzkinek lan hau hobetu dute. Han-hemen egindako lagunek ere nire aitortza merezi dute. Eskerrik

asko, Anita Obenaus, Danae Karatzanou, Gasangusen Sulaibanov, Irini Amanaki, Paolo Cassina, Ray Gagné, Silvie Strauß eta Sune Gregersen.

Herri-ra-ka egiten badut aitortu behar dut kuadrilako lagunak helduleku izan ditudala behar izan dudan guztietan. Bidean aurrera egiten ari garen honetan eskerrik asko Alain, Ander, Axier, Deñe, Eider, Eihar, Endika, Eneko, Eneritz, Felix, Gorka, Iker, Iosu, Jokin, Jon, Josu, Koldo, Lore, Lukas, Leire, Maddi, Mattin, Tasio, Unai, Xabi eta Xabi ‘Erreista’. *Zuen hizketaldietatik ere jaso ditut oharrak!* Bertsozaletasuna aitzakia hartuta batera eta bestera joateko lagun izan ditudan Jon, Jone, Josu, Mari, Mikel eta Naiarari ere eskerrak zor dizkiet, azken udazkena goxatzeagatik. *Hurrena Txapelketa Nagusira!*

Graduko urteetan zehar egindako lagunek ere merezi dute euren tartetxoa. Mila esker harremanari eusteagatik Beñat, Euker, Julen, Maitane, Oier, Ondartza eta Olatzi. *Laster arte!*

Eskerrak eman nahi dizkiot, halaber, Amaia Lasari. Sei hilabetez bakarrik izan zintudan irakasle; guk, hamabi urte, eta zu, erretiroa hartzeaz. Ikastaro hartan erakutsi zenizkigunak ez ziren irakasgaietara mugatu. Laburra izan zen, baina eman zenidan aholkua nirekin daramat: *inguratu jende alaiatz eta egin irri*. Getariara doakizu nire esker ona.

Eta atzena, baina atzenteke, familiari. Besarkada bana aitona-amona, amama, osaba-izeba, lehengusu eta lehengusu txikiei, irakaspen gehienak zeuengandik jaso ditut. Esker bereziak azken sasoian gertuen izan ditudan Ander, Carmen eta Iñakiri. Eta, nola ez, etxekoei, aitari, Toniri eta amari, beti hor egoteagatik.

Emaitza hauetara iritsi ahal izateko ezinbestekoa izan da honako instituzio eta ikerketa proiektu hauek emandako laguntza: Eusko Jaurlaritzaren Doktorego Aurreko Ikertzaileak Prestatzeko Diru-laguntza (PRE-2023-3-0177), Espainiako Zientzia, Berrikuntza eta Unibertsitateetako Ministerioko ikerketa proiektua (PID2023-147383NB-100). Lanean zehar egindako huts guztien ardura nirea baino ez da.

Aurkibidea

LABURDUREN ZERRENDA	xvii
---------------------------	------

1. Introduction: spatial adpositions

1.1. Main objectives, empirical scope and contributions of the dissertation	3
1.1.1. A novel classification for Basque adpositions	5
1.1.2. Defining adpositions	7
1.2. Theoretical basis	11
1.2.1. The semantics of Paths on an algebraic scale	11
1.2.2. Theoretical framework: Nanosyntax	15
1.2.3. The <i>Decomposition of Path Hypothesis</i> (Pantcheva 2011)	18
1.2.4. The Spell-out algorithm and its steps	21
1.2.5. The main challenges of Nanosyntax: syncretism and ABA patterns	28
1.3. Adpositions in Basque grammars: a literature review	33
1.3.1. Traditional Descriptions	34
1.3.2. Location nouns Hualde (2003) and de Rijk (2008)	36
1.3.3. Basque adpositions from a Nanosyntactic perspective: previous studies	39
1.4. Overview of the chapters	43

1. Sarrera: lekuzko adposizioak

1.1. Tesiaren helburu orokorrak, eremu enpirikoa eta ekarpenak	49
1.1.1. Euskarazko adposizioen multzokatze berri bat	51
1.1.2. Adposizioak definitzen	53
1.2. Oinarri teorikoak	58
1.2.1. Bideen semantika eskala aljebraikoan	58
1.2.2. Eremu teorikoa: Nanosintaxia	61
1.2.3. <i>Bidearen Dekonposaketa Hipotesia</i> (Pantcheva 2011)	64
1.2.4. Ahoskatze algoritmoa eta horren urratsak	66
1.2.5. Nanosintaxiaren erronka nagusiak: sinkretismoak eta ABA ereduak	73
1.3. Adposizioak euskal gramatiketan: literaturaren berrikuspena	78
1.3.1. Deskribapen klasikoak	79
1.3.2. Leku izenak euskal gramatiketan: Hualde (2003) eta de Rijk (2008)	81
1.3.3. Euskarazko adposizioak Nanosintaxitik aztertu dituzten lanak	83
1.4. Kapituluaren ikuspegi orokorra	87

2. Azterbide berri bat oinarrizko hiru adposizioentzat

2.1. Sarrera	93
2.2. Oinarrizko hiru adposizioak	94
2.3. Inesiboaren morfologiak: <i>-a-n</i> ala <i>-an</i> ?	96
2.4. Euskarazko oinarrizko adposizioen semantika eskala aljebraikoan	101

2.5. Oinarrizko hiru adposizioak azterbide nanosintaktikoan	104
2.6. Ondorioak	111

3. Oinarrizko hiru adposizioez gainerako adposizio lotuak aztergai

3.1. Sarrera	115
3.2. Euskarazko terminatiboaren analisia	116
3.2.1. Muga adlatiboa: <i>-raino</i>	116
3.2.2. Gainerako muga adlatiboen bilakabidez ohar bi	120
3.2.3. Egitura terminatiboen inplikazio semantikoak	123
3.2.4. Analisi nanosintaktiko bat Muga buruarentzat	124
3.3. Euskarazko hurbilkarien analisia	128
3.3.1. Hurbiltze adlatiboa adierazteko estrategiak: <i>-rantz</i> , <i>-raka</i> , <i>-aldera</i>	128
3.3.2. Bide hurbilkarien inplikazio semantikoak	131
3.3.3. Analisi bat Bide hurbilkarientzat: <i>EskalaS</i>	133
3.3.4. Beste zenbait estrategia hurbilkari	134
3.4. Analisi bat euskarazko prosekutiboarentzat	142
3.5. Ondorioak	149

4. Euskarazko ardatz zatiak: sailkapena, deskribapena eta analisia

4.1. Ardatz zatiak definitzen	153
4.1.1. Ardatz zatiak vs izen erlazionalak	156
4.1.2. Ardatz zatien analisia beste proposamenetan	159
4.2. Euskarazko ardatz zatiak	163
4.2.1. Aurrekariak	163
4.2.2. Ardatz buruak: Etxepare & Oihartzabal (2012)	164
4.2.3. Ardatz zatiak: Etxepare (2013)	166
4.2.4. Izenak eta postposizioak bereizteko zenbait test	168
4.3. Euskarazko ardatz zatien sailkapen bateratua	169
4.4. Izen erlazionalen eta ardatz zatien analisia	172
4.4.1. Izen erlazionalen analisia	173
4.4.2. Analisi bat ainguratutako eta ainguratu gabeko ardatz zatientzat	176
4.5. Ardatz zatien konfigurazio espazialen banan-banako deskribapena	180
4.5.1. Ardatz bertikala	180
4.5.1.1. Ardatz zati ainguratuak: <i>azpi</i> eta <i>gain</i>	180
4.5.1.2. Ainguratu gabeko ardatz zatiak: <i>goi</i> eta <i>behe</i>	182
4.5.2. Ardatz longitudinala: <i>aitzin</i> , <i>aurre</i> , <i>atze</i> , <i>bizkar</i> , <i>gibel</i> eta <i>oste</i>	184
4.5.3. Ardatz transbertsala: <i>albo</i> , <i>alde</i> eta <i>ondo</i>	185
4.5.4. Ardatz perimetrala: <i>inguru</i>	186
4.5.5. Ardatz endozentrikoa: <i>barne</i>	187
4.5.6. Ardatz zatien eta izenen artekoak	188
4.5.6.1. Bi Hondoko egiturak: <i>arte</i> eta <i>erdi</i>	188
4.5.6.2. Ardatz zatien eta ISen artekoak ardatz bertikal eta transbertsalean	190
4.6. Ondorioak	191

5. Euskarazko Adposizio Konplexuak

5.1. Sarrera	195
5.2. Adposizio Konplexuen osaera morfologikoa	196
5.3. Adposizio Konplexuen sailkapen semantikoa	197
5.3.1. Egitura trantsizional orientatu mugatuak	200
5.3.2. Egitura ez-orientatuak: Ibilbide trantsizionalak eta trantsiziorik gabekoak..	204
5.3.3. Trantsiziorik gabeko egitura orientatuak	207
5.3.4. Euskarazko Bideen sailkapen semantikoen taula	210
5.4. Ardatz zatietatik adposizio Konplexuetarako gramatikalizazio bilakabideak ...	213
5.4.1. Gramatikalizazioaz: kamuste morfologikoa eta aldaketa semantikoak	213
5.4.2. Adposizio Konplexuetarako gramatikalizazio bilakabideak hizkuntzartean	215
5.4.3. Euskarazko Adposizio Konplexuen gramatikalizazio kateak	218
5.5. Adposizio Konplexuen sintaxia	222
5.5.1. Adposizio Konplexuen azterbiderako aurreko proposamenak	222
5.5.2. Trantsiziorik gabeko AK Helburu-orientaziodunak: hurbilkariak	225
5.5.3. AK trantsizional ez-orientatuak: Ibilbide trantsizionalak	229
5.5.4. AK trantsizional orientatu mugatuak: Egresiboak	231
5.5.5. Trantsiziorik gabeko AK ez-orientatuak: Ibilbide prolatiboak	232
5.6. Ondorioak	235

6. Biziduntasuna lekuzko adposizioetan eta Lekuaren Markapen bereizgarria

6.1. Sarrera	239
6.2. Biziduntasunaren hierarkia hizkuntzartean	239
6.3. Euskarazko adposizioen biziduntasunaren markapena	245
6.3.1. Izen bizidunen gaineko lekuzko adposizioen osaera morfologikoa	249
6.3.2. Biziduntasunaren markapenaren bilakabideaz zenbait ohar labur	251
6.4. Biziduntasunaren markapenaren aldakortasuna	253
6.4.1. Ekialde Zabaleko <i>-(ren) bait(h)a-(a)n</i>	253
6.4.2. Elipsi estrategia: <i>-ren-(e)ra</i>	254
6.4.3. Tarteko ondorioak	255
6.5. Analisi bat izen bizidunetako adposizioentzat	255
6.5.1. Inesibo bizidunaren egituraketa eta sozietibo-komitatiboekiko kidetasunak	255
6.5.2. Izen bizidunetako lekuzko adposizioen barne egitura	260
6.6. Genitiboaren erabilera izen bizidunetan eta ardatz zatietan	268
6.6.1. Genitiboa ardatz zatien eta izen ordainen konbinaketan	268
6.6.2. Genitiboa ardatz zatien eta izen berezien konbinaketan	269
6.6.3. IS soilak ardatz zatien eta izen arrunt bizidun eta bizigabeen konbinaketan	269
6.7. Ondorioak	271

7. Konparaziozko adposizioak

7.1. Sarrera	275
--------------------	-----

7.2. Konparaziozko adposizioen osaera eta murriztapenak	276
7.2.1. Izenak, ardatz zatiak eta atzizki adberbio sortzaileak	277
7.2.2. Helburu-Iturburu asimetria: <i>-ra-(a)go</i> vs <i>-ra-(a)go-tik</i>	282
7.3. Konparaziozko adposizioen semantika eskala aljebraikoan	286
7.4. Helburuzko adlatiboen emankortasuna eta kokapen aditzekiko kidetasunak ...	288
7.5. Sintagma graduatzaileen analisia hedatzen <i>GraduS</i> eta <i>EskalaS</i>	290
7.6. Konparaziozko adposizioen eratorpen sintaktikoa	293
7.6.1. Bide osoen eratorpen sintaktikoa: <i>itsasoraxeagotik</i>	298
7.6.2. Distantzia adierazten duten modifikatzaileak: <i>NeurriS</i>	300
7.7. Konparaziozko adposizioak kokapen aditzetan	302
7.8. Ondorioak	303

8. Lekuzko erakusleak eta Leku deixia

8.1. Sarrera	307
8.2. Deixiaz eta kategoria deiktikoez	307
8.3. Leku deixia euskaraz	309
8.3.1. Lekuzko erakusleak eta DSrik gabeko adposizio egitura deiktikoak	310
8.3.2. Leku deixiaren murriztapenak	312
8.4. Leku deixiaren osaera morfologikoa eta erabilera testuinguruak	315
8.4.1. DSrik gabeko adposizio deiktikoen sistemak	316
8.4.2. Lekuzko erakusle DSdunen sistemak	318
8.4.3. Adposizio deiktikoak beste testuinguruetan	319
8.4.4. Adposizio deiktiko konplexuak	321
8.5. Leku deixia konparaziozko egituretan	322
8.6. Euskarazko adposizio deiktikoen islapen sintaktikoaz: <i>DeixS</i>	326
8.6.1. Deixiaren islapen sintaktikoaz: aurrekariak	326
8.6.2. Lekuzko adposizioen lexikalizazioa eta analisia	329
8.6.3. Konparaziozko adposizio deiktikoen lexikalizazioa eta analisia	338
8.7. Ondorioak	343

9. Conclusions

9.1. Summary of the main contributions of the dissertation	347
9.1.1. Generalisations on Ground	347
9.1.2. The Animacy Hierarchy in Basque: novel findings	349
9.1.3. GoalP as a common scope for further projections	351
9.1.4. Beyond portmanteaus: inessive-allative and inessive-ablative stacking	353
9.1.5. The internal architecture of CAs and -z: syntax, semantics, and composition	358
9.2. Considerations for the future	361
9.2.1. Adpositions in non-locative contexts	361
9.2.2. The syntactic status of Basque adpositions: between argument and adjunct	363
9.2.3. Morphological variation within locative indefinite pronouns in Basque	367

Aipamenak	371
-----------------	-----

1. Eranskina: lekuzko adposizioak testuinguru lokatiboetatik kanpo	381
--	-----

Taulen aurkibidea

1. Introduction: spatial adpositions

1.1. The classification of Basque adposition classes	5
1.2. The lexical entry for α	23
1.3. The lexical entries for α - γ	24
1.4. The lexical entries for β - δ	25

1. Sarrera: lekuzko adposizioak

1.1. Euskarazko adposizio multzoen sailkapena	51
1.2. α morfemaren sarrera lexikoa	69
1.3. α - γ morfemen sarrera lexikoak	69
1.4. β - δ morfemen sarrera lexikoak	71

2. Azterbide bat oinarritzko hiru adposizioentzat

2.1. Euskarazko leku adposizioen paradigma eta osaera morfologikoa	95
--	----

3. Oinarritzko adposizioez gainerako adposizio lotuak aztergai

3.1. Estrategia hurbilkariak	131
------------------------------------	-----

4. Euskarazko ardatz zatiak: sailkapena, deskribapena eta analisisa

4.1. Izen erlazionalen eta ardatz zati homofonoen erabilera testuinguruak	171
---	-----

5. Euskarazko Adposizio Konplexuak

5.1. Euskarazko Bideen sailkapen semantikoa	211
5.2. AKen gramatikalizazio kateak	221
5.3. Leku datiboaren eta adlatiboaren banaketa (Etxepare & Oihartzabal 2009)	225

6. Biziduntasuna lekuzko adposizioetan eta Lekuaren Markapen Bereizgarria

6.1. -ga- biziduntasun morfemaren eta genitiboaren banaketa	254
6.2. Instrumentalaren eta sozietiboaren arteko jatorrizko banaketa Mendebaldean..	259
6.3. Mendebaldean -gaz instrumental zein sozietibo gisa darabilten aldaera	260
6.4. IS bizidunetako oinarritzko hiru leku adposizioen lexikalizazioa	260
6.5. IS bizidunetako adlatiboaren gainean sortutako hurbilkari eta terminatiboak ..	261

7. Konparaziozko adposizioak

7.1. ISen gaineko konparazio adposiziodunaren lexikalizazioa	294
7.2. <i>itsasoraxeagotiken</i> lexikalizazioa	298

8. Lekuzko erakusleak eta Leku Deixia

8.1. Euskarazko adibideak Diesselen (2012) kategoria deiktikoentzat	308
8.2. Bi graduko egoeratik hiru gradukorako bilakabidea (Pérez-Saldanya 2025)	316
8.3. Lehen graduko adposizio deiktikoak	316
8.4. Bigarren graduko adposizio deiktikoak	317
8.5. Tseserazko urruneko gradua (Comrie & Polinsky 1998)	317
8.6. Hirugarren graduko adposizio deiktikoak	317
8.7. Lekuzko erakusleen singularreko formak (1.–3. graduak)	318
8.8. Lekuzko erakusleen pluraleko formak (1.–3. graduak)	319
8.9. Lehen graduko adposizio deiktikoen lexikalizazioa	329
8.10. Bigarren graduko adposizio deiktikoen lexikalizazioa	333
8.11. Hirugarren graduko adposizio deiktikoen lexikalizazioa	335
8.12. Lehen graduko adposizio deiktikoen ezinezko lexikalizazioak *-tik-ago	339
8.13. Lehen graduko adposizio deiktikoen ezinezko lexikalizazioak *-ago-ra	339
8.14. Lehen graduko adposizio deiktikoen lexikalizazioa konparazioan	339
8.15. Bigarren graduko <i>hor</i> deiktikoaren hedadura konparazioan	340
8.16. Bigarren graduko adposizio deiktikoen lexikalizazioa konparazioan	340
8.17. Hirugarren graduko adposizio deiktikoen lexikalizazioa konparazioan	340
8.18. Interpretazio eskalarrean, deixiaren eta Gradu buruaren aldiberekotasuna	340
8.19. -xe atzizki txikigarria Eskala burua lexikalizatzen	341

9. Conclusions

9.1. Distribution of the animacy morpheme <i>-ga-</i> and the genitive	351
9.2. Inessive-allative and inessive-ablative stacking environments in Basque	357
9.3. Semantic classification of CAs	360
9.4. The morphological linearization in locative indefinite pronouns	369

Laburduren zerrenda

Honako hauek dira tesi honeta erabili diren laburdurak:

1 = 1. pertsona	FEM = femeninoa
2 = 2. pertsona	FUT = future
3 = 3. Pertsona	GEN = genitiboa
# = numeroa	GER = geroaldia
A = aditza	INE = inesiboa
ABL = ablatiboa	INST = instrumentala
ABS = absolutiboa	IPFV = imperfective
ADB = adberbioa	IRGN = iragana
ADBS = adberbio sintagma	IS = izen sintagma
ADJ = adjektiboa	K = kasua
ADJS = adjektibo sintagma	KP = case phrase
ADL = adlatiboa	KS = kasu sintagma
ADPP = adpositional phrase	KONPL = konplementatzailea
ADPS = adposizio sintagma	LIT = itzulpen literala
ANIM = animate	LOK = lokatiboa
AK = adposizio konplexua	MASK = maskulinoa
ALL = allative	MGB = mugagabea
ARDZAT = ardatz zatia	NEG = negation
AS = aditz sintagma	NOM = nominaliser
BIZD = biziduna	NP = noun phrase
BTGB = aspektu burutugabea	P = adposizioa
CM = case marker	PART = partitiboa
DAT = datiboa	PL = plurala
DEIX = deixia	PREP = preposizioa
DET = determinatzailea	PS = adposizio sintagma
DS = determinatzaile sintagma	SOZ = sozatiboa
ERG = ergatiboa	SPKR = speaker
F = feature	TERM = terminatiboa

1. Introduction: spatial adpositions

1.1. MAIN OBJECTIVES, EMPIRICAL SCOPE AND CONTRIBUTIONS OF THE DISSERTATION

This thesis examines spatial adpositions in Basque and aims to clarify their nature. To achieve this, each type of spatial adposition and its context of use will be analysed chapter by chapter. The present chapter includes the introduction to the dissertation and its general objectives (§1.1.), the foundations of the theoretical framework adopted (§1.2.), a review of the literature (§1.3.), and a summary of the topics to be addressed in the following chapters (§1.4.).

In Basque, there is a wide variety of elements used to express spatial relationships. Since the language is head-final, the elements that express location are typically called *postpositions*. However, as this dissertation also involves cross-linguistic comparison, I will prefer the term *adposition* (i.a. Fillmore 1968; Croft 1991; Grimshaw 1991; Koopman 2000; Svenonius 2007; Broekhuis 2013; Deacon 2014), given that prepositions, postpositions, and circumpositions can all be classified under the label *adposition* as a cover term, regardless of the head parameter value of the languages. Focusing on Basque, it should be noted that postpositions do not form a uniform category. On the contrary, morphological variability characterises this category, as bound suffixes (e.g., *-ra* ‘to’, *-tik* ‘from’), independent words (e.g., *azpi* ‘under’, *gain* ‘over, top’, *aurre* ‘front’), and complex elements (e.g., *-an zehar* ‘along, across’, *-ra arte* ‘up to, until’) can be used together in order to provide spatial information. Therefore, the primary objective is to define the types that can be distinguished among Basque spatial adpositions and to clarify the relationships between them.

First and foremost, it is necessary to clarify the similarities and differences among the various types of adpositions. Regarding their similarities, almost all of them accept a complement with lexical meaning, generally a noun or a phrase that contains a noun. Exceptions would be terms such as *goi* ‘up’ and *behe* ‘down’, as they do not accept a complement: **etxearen behe-ra* ‘to the down of the house’.

- (1) a. Eguzki-a mendi arte-tik sartu da.
 sun-DET mountain between-ABL enter be.3sgABS
 ‘The sun entered from between the mountains.’
- b. Fronte hotz-a Laponia-tik dator.
 front cold-DET Lapland-ABL come.3sgABS
 ‘The cold front comes from Lapland.’
- c. Etxe-ko ate-ra arte lagundu zuen.
 house-GEN door-ALL until help have.3sgERG
 ‘She accompanied him up to the house door.’

The adpositions appearing in the three sentences above (1a-c) are morphologically different (*arte-tik* ‘from between’, *-tik* ‘from’, *-ra arte* ‘up to’). Some are bound

adpositions (*-tik*, *-ra arte*) and others are independent words (*arte*). However, despite their differences, they all share a structure that includes a noun as a complement, as in *mendi-arte-tik* ‘from between the mountains’, *Laponia-tik* ‘from Lapland’, and *etxe-ate-ra arte* ‘up to the house door’. This is a feature shared by almost all Adpositional Phrases (AdpP), as mentioned above. However, other features distinguish the adpositions in (1a), (1b), and (1c) from one another. The first difference lies in their morphological compositionality, as shown in examples (2a-b) below.

- (2) a. Eguzki-a mendi arte-**an/-ra/-tik** sartu da.
 sun-DET mountain between-INE/ALL/ABL enter be.3sgABS
 ‘The sun entered in/to/from between the mountains.’
- b. Etxe-ko ate-***an/-ra/*-tik** arte lagundu zuen.
 house-GEN door-INE-ALL-ABL until help have.3sgERG
 ‘She accompanied him up to the house door.’

The examples of *arte* in (2a) and (2b) are not equivalent to each other. The first one (2a) specifies the sun's position in relation to the mountains and it can combine with any bound adposition. The second one (2b), however, is part of a larger structure, since the allative *-ra* takes on a new meaning when combined with *arte*. Together they convey a terminative Path. On the other hand, *arte* does not express anything when combined with the inessive (**-an arte*) or the ablative (**-tik arte*), nor does it create a productive structure.

The second difference is also related to meaning. The first one (2a) denotes location, while the second (2b) denotes motion, more precisely, the transition that takes place up to the house door. This semantic difference has a direct impact on the syntax of adpositions. In this dissertation, I will consider examples like (2b) as more complex structures and, consequently, I will propose that they have a more complex syntactic analysis. In Nanosyntax, the theory adopted in this dissertation, the more complex the structure and semantic meaning are, the more syntactic projections are lexicalised, and this is the claim I will defend in this dissertation.

Apart from those aspects, there is another issue that conditions the morphological compositionality of spatial adpositions and that will emerge in several chapters throughout the dissertation: the asymmetry between the allative *-ra* and the ablative *-tik*. The allative *-ra* is Goal-oriented, and it is a productive adposition to build a wide array of structures. Among others, it can form location verbs, *itsaso-ra-tu* ‘sail into the sea’. In contrast, Source-oriented adpositions lack the capacity to form place verbs: **itsaso-tik-tu* (Berro 2015b). This asymmetry extends to several other structures I examine in this dissertation, since the exact restriction is also attested in comparative adpositions (§7): *barne-ra-ago* ‘further inside’ vs **barne-tik-ago* > *barne-ra-ago-tik* ‘from further inside’. The same occurs in comparative structures involving

demonstratives (§8): structures like *ha-ra-ago* ‘further there’ are permitted, whereas forms such as **ha-n-dik-ago* and **ha-tik-ago* are not used to express ‘from further there’. In fact, comparatives necessarily require structures based on a Goal-oriented adposition as a basis. This Goal-Source asymmetry has also been observed in processing studies: in the early stages of language acquisition, children place more emphasis on the destination (‘where to’) indicated by a motion verb than on the starting point, namely the Source (‘where from’), and researchers have argued that the former are easier to acquire (Landau & Lakusta 2005, 2010).

This asymmetry has a direct connection to the hierarchisation of spatial adpositions. As a matter of fact, some spatial adpositions are more complex than others in certain respects. If we consider their morphological composition with animate pronouns, the form *zu-ga-n* ‘in you’, which has a locative meaning, is simpler than the forms *zu-ga-n-a* ‘to you’, which is Goal-oriented, and *zu-ga-n-dik* ‘from you’, which is Source-orientated. The more semantic features an adposition expresses, the more syntactic projections it lexicalises, as proposed by Pantcheva (2011) in the *Decomposition of Path Hypothesis* within Nanosyntax, the theoretical framework adopted in this dissertation.

1.1.1. A novel classification of Basque adpositions

In Basque, a range of classifications and terms have been proposed in an attempt to account for the variability of elements that express spatial relations. Among the most commonly used are case markers, declension suffixes, free postpositions, and location nouns. However, irrespective of the terminology used, some adpositions cannot be easily classified into a single class, as they exhibit a variable distribution.

The aim of this dissertation is to specify the classes of Basque spatial adpositions and to clarify the connection between them. To this end, I will examine their morphological compositionality, morphosyntactic properties, and semantic characteristics. The main contribution of this chapter is to present the classification of the adpositions that will be discussed in the following chapters. Specifically, Basque adpositions will be classified into three classes: primary adpositions (*-an*, *-ra*, *-tik*), axial parts (*azpi* ‘under’, *aurre* ‘front’, *atze* ‘back, behind’, *gain* ‘top, over’, etc.), and Complex Adpositions (CA) (*-an zehar* ‘along’, *-an behera* ‘down along’).

Adposition classes in Basque			
Primary Adpositions	Complex Adpositions		Axial Parts
<i>-(a)n</i> <i>-ra</i> <i>-tik</i>	<i>-rantz</i> <i>-raka</i> <i>-raino</i>	<i>-z gaindi</i> <i>-ra arte</i> <i>-an gora</i> <i>-tik kanpo</i> (...)	Anchored
			<i>gain</i> <i>azpi</i> <i>aurre</i> (...)
			Unanchored
			<i>goi</i> <i>behe</i> <i>aurre</i> (...)

Table 1.1: The classification of Basque adposition classes.

As can be seen in Table 1.1. above, the first class is composed of so-called primary adpositions. This class includes the inessive, the allative, and the ablative. This chapter introduces the theoretical work that analyses similar adpositions from the nanosyntactic perspective, including those that propose a hierarchy of adpositions (Pantcheva 2011) (§1.2.3.) and those that apply this hierarchy to Basque (Etxepare 2013; Berro 2015a, 2015b) (§1.3.3.), as they are particularly relevant for the study of primary adpositions (i.e. those functioning as suffixes). Within the Nanosyntactic framework, adpositions are organised according to a syntactic hierarchy that ranges from lower to higher levels of complexity. In particular, as proposed in the *Path Decomposition Hypothesis* (Pantcheva 2011), basic spatial adpositions are hierarchically structured according to the semantic features they encode. Etxepare (2013) adopts this hierarchical approach in his analysis of Basque.

In Chapter §2, I present a new analysis of the three primary adpositions in Basque (*-(a)n*, *-ra*, *-tik*). These primary adpositions are bound forms that also occur in a variety of other contexts. These other contexts are approached in subsequent chapters: their use with animate nouns (*osaba-ren-ga-n-dik* ‘from uncle’) is analysed in Chapter §6; their occurrence in comparative structures (*aurre-ra-ago-tik* ‘from further ahead’) is discussed in Chapter §7; and, finally, their use in deictic demonstratives (*hor-ra* ‘there’) is addressed in Chapter §8.

Furthermore, this chapter reviews the treatment of axial parts in the Basque literature. Firstly, I will examine the characterisation of this class of adpositions in traditional descriptions (§1.3.1). I then review the descriptions of certain axial parts (e.g. *azpi* ‘under, below’, *ondo* ‘beside’, and *aurre* ‘front, ahead’) provided in the Basque grammars by Hualde (2003) and by de Rijk (2008), who consider them location nouns (§1.3.2.1). Next, I turn to the nanosyntactic analysis of axial parts (Svenonius 2004; Fábregas 2007) and, finally, I review the studies specifically concerned with Basque axial parts (Etxepare & Oihartzabal 2009, 2012; Etxepare 2013) (§1.3.3.).

As shown in Table 1.1, the third class comprises CA. Compositionally, these are complex structures formed through the combination of unanchored axial parts and spatial adpositions (*-z gaindi* ‘across’, *-an zehar* ‘along, past’, *-ra arte* ‘until, up to’ etc.). With respect to CAs, I argue that they serve to specify semantic nuances that cannot be conveyed by primary adpositions alone, and that they are the outcome of a grammaticalization process (Chapter §5).

The difference between the latter two classes –axial parts and CAs–, is both morphological and semantic. Regarding their semantic interpretation, Axial parts have a stative meaning and specify a Region relative to a Ground, whereas CAs generally convey a dynamic meaning. To account for this distinction, I propose that CAs are formed when axial parts lose their stative interpretation and combine with bound primary adpositions (Chapter §5). In addition to the aforementioned classes, Table 1.1. also includes another class situated between primary adpositions and CAs. This class

comprises the approximative allative, *-rantz* ‘towards’, and its variants, *-raka*, *-runtz*, as well as the terminative allative *-raino* ‘up to’. Regarding their morphological compositionality, these are complex forms, that is, CAs. The terminative allative in particular is formed through the combination of the allative adposition *-ra* and a delimiting suffix *gino* ‘measure, extent’. However, like primary adpositions, these forms are realised as bound suffixes (*-raino*) or are in the process of grammaticalising into bound suffixes (*-ra arte* > *-rarte*). I will examine these adpositions in Chapter §3, and argue that, together with primary adpositions, they constitute the class of bound adpositions.

To clarify the criteria used for classifying adpositions presented in this section, section §1.1.2. is devoted to defining the term adposition itself, which lies at the core of this categorisation. In that section, I also argue in favour of prioritizing the term adposition, despite the fact that Basque has postpositions. Next, I present the foundations of the theoretical framework adopted in this study (§1.2.). Subsequently, I review the classifications and approaches to each of the adposition classes distinguished in Basque (§1.3.). Finally, section §1.4. provides a general overview of the dissertation chapters.

1.1.2. Defining adpositions

As already mentioned in the introduction, Basque is a head-final language, and locativity and dynamicity are expressed, among other means, through postpositions. In any case, since I will also examine languages with different word orders in my cross-linguistic comparisons, I will consequently use *adposition* as a cover term for two reasons. First, I prefer the term *adposition* in order to move beyond the variability that morphological differences may introduce, particularly the distinction between independent words and bound suffixes. Second, because my analysis includes cross-linguistic data, I will also consider languages that use prepositions or prefixes, as well as infixes and other particles. Adopting the term *adposition* thus provides a general label that encompasses them all. Having said that, this section examines how several authors have defined the category of adpositions, with the aim of developing a definition for the present work.

In the literature there is no consensus on a unified definition of the adposition category, neither with regard to the elements it includes nor with regard to the function it performs. Creissels states the following:

One must always keep in mind that there is some degree of arbitrariness in the distinction between case affixes and adpositions as it is recognised in the descriptions of individual languages.

(Creissels 2009: 611)

Thus, cross-linguistically, the terms *case* and *preposition* have been used to describe equivalent elements. Fillmore (1968), who pioneered the use of the term *adposition*, states the following regarding cases and pre-/postpositions:

It seems to me that the discussion of case could be seen in a somewhat better perspective if the assignment of case forms were viewed as exactly as analogous to the rules for assigning prepositions in English, or postpositions in Japanese.

(Fillmore 1968: 36)

The reflection put forward by Fillmore has been present for a long time in linguistics. According to Hjelmslev (1935), August F. Bernhardt (1805) was the first linguist to point out the connection between prepositions and cases. In this dissertation, I will generally consider as case markers only those forms that mark clausal arguments in Basque, and I will refer to the rest as adpositions. Nevertheless, some of the forms I group within adpositions can, in certain instances, mark arguments. An example would be the allative *-ra* in contexts such as *etxera joan zara* ‘you went home’ In this case, the adposition phrase *etxera* marks the complement of the verb *joan*.

Regarding the variability introduced by word order, Deacon (2014) notes that the use of the term *adposition* has an advantage: regardless of word order and the corresponding typological nature of the language under study (head-initial or head-final), it serves as a general term encompassing the particles used in a given language. In other words, Deacon (2014) proposes that under the label of *adposition*, one can include prepositions, postpositions, and possibly the less commonly discussed *circumpositions* and *ambipositions*. Circumpositions consist of a preposition and a postposition that jointly contribute to a single meaning; they are productive, for instance, in Dutch (Koopman 2000: 4) (3a). Ambipositions, (3b-3c), on the other hand, are adpositions that can function as either prepositions or postpositions in languages with word-order restrictions such as English (Libert 2008: 143-144).

- (3) a. *op* iemand *af* komen
LOC someone ABL come
‘To approach someone.’

(Koopman 2000: 4)

- b. He walked *through* the forest.

- c. She sat the whole night *through*.

(Libert 2008: 144)

As can be seen in example (3a) above, when the preposition *op* ‘on’ and the postposition *af* ‘down, off’ appear on either side of the pronoun *iemand* ‘someone’ they acquire a new meaning. On the other hand, although *through* in example (3b) is primarily used as a spatial preposition, it can be seen that in (3c) it is used as a postposition in a temporal context.

Furthermore, depending on the typological characteristics of a language, adpositions may constitute either a bound category or an independent, i.e. free, category. In this regard, another issue requiring clarification concerns the status of adpositions as lexical or functional. According to Deacon (2014), the adpositional category is difficult to define because it has received different classifications: it has been considered a lexical category by some authors, while others regard it as a functional category; it has also been treated as a split category, falling between lexical and functional categories. There is likewise no full consensus on the claim that adpositions form a discrete, independent category.

Lexical categories are generally understood to include words that express semantic content, such as nouns, verbs, and adjectives. In contrast, it is widely accepted that morphemes and words with a primarily grammatical function (e.g. pronouns, demonstratives, and conjunctions) belong to the functional category. Among researchers who treat adpositions as a functional category, Deacon mentions Croft (1991), Grimshaw (1991), and Baker (2003). Baker (2003) argues that adpositions form a closed category, as they do not participate in derivational morphology. For his part, Croft (1991: 144) maintains that adpositions cannot be classified among the major syntactic categories, since languages entirely lacking an adposition category have been attested.

On the other hand, other authors have argued in favor of the lexical nature of adpositions, including Koopman (2000) and Svenonius (2007, 2008). Svenonius (2007) proposes classifying adpositions aside the major syntactic categories, arguing that the richness and abundance of the adpositional inventory in English can only be properly understood within the framework of a lexical category.

In fact, the semantic properties of adpositions have been taken as the main criterion for their classification. For instance, Zwarts (2005) proposes that spatial prepositions can be divided into two major groups according to their semantic properties. On one hand, there are static or locative prepositions, which specify ‘where something is’, such as the English *above*, *at*, *behind*, *beside*, *between*, *inside*, *near*, among others. On the other hand, dynamic prepositions indicate ‘where something is going’, including *across*, *along*, *around*, *away from*, *down*, *from*, *past*, *through*, *to*, *towards*, and *up* (Zwarts 2005: 740–741).

In any case, it is not necessary to restrict the discussion to the perspectives that treat the adposition category either as a closed functional category or as a broad lexical one. Taylor (2022) emphasises that although adpositions have a predominantly functional status, the co-occurrence of lexical and functional elements is common in this category. In fact, he proposes that adpositions can undergo different phases at a lexical-functional continuum. As they progress along this continuum, two evolutionary processes take place. First, the semantic content of the adposition diverges from that of the original lexical item. Second, simultaneously with this semantic shift, the range of

contexts in which certain adpositions are used becomes increasingly restricted to functional contexts (Taylor 2022: 36). In any case, without further extending the debate outlined above, I will assume that adpositions may align with either lexical or functional categories.

What is more crucial than reviewing the existence of various types of adpositions, is clarifying their syntactic nature. Below, I include several definitions that focus on the syntactic function adpositions perform at the clausal level. In his analysis of adpositions, Hagège (2010) defines them as grammatical resources responsible for marking the relationship between two parts of a sentence. The first of these parts is the element governed by the adposition, referred to as the *governed term*. Traditionally, this element is usually defined as the complement of the adposition and can be a noun, or a nominalised word or clause. The second part is the element that functions as the predicate in the sentence. Thus, from a syntactic perspective, the adposition (the head) indicates that the term it governs (the complement) is dependent on the main predicate of the clause.

For example, the sentence *(it) depends on a head*, the term governed by the preposition *on* is the determiner phrase (DP) *a head*, where the preposition *on* specifies that this DP falls under the scope of the verb *depend*. Relationships of this kind are attested in most human languages, appearing not only as prepositions but also as postpositions (Hagège 2010:1).

Likewise, Dixon (2021) specifies that the function performed by prepositions, in a broad sense, is to mark the noun phrases (NPs) of the clause that are not the subject or the object. Such NPs are typically relevant for understanding the core elements of the sentence. Adpositions are characterised by a wide range of meanings; the most frequent ones tend to show the broadest semantic scope. The surrounding verb plays a crucial role in determining the specific meaning realised in each context. The choice of a preposition in a given construction, as well as the relevant sense it expresses, is therefore determined by the meanings of the elements with which it combines. In this regard, Dixon (2021) presents the most widespread meanings of the preposition *for*:

(4)	a. Sam baked a cake for Christmas.	[reason for the activity]
	b. Sam visited his parents for Christmas.	[duration of the activity]
	c. Mary bought the book for Tom.	[benefit]
	d. Mary bought the book for ten dollars.	[exchange]
		(Dixon 2021: 2)

In the first two examples (4a) and (4b), *for* selects the same NP as its complement. The specific interpretation in each case is determined by the semantics of the predicate, that is, the meaning resulting from the combination of the complement and the verb. Depending on the predicate (*baked a cake* vs *visited his parents*), the preposition will have one interpretation or another.

In contrast, examples (4c) and (4d) share the same verb (*bought*) and direct object (*the book*). The difference between them instead arises from the NP that functions as the complement of the preposition. In (4c), the animacy of the NP indicates that it refers to the recipient of the book, whereas in (4d), the semantics of the NP specify the exchange value associated with the book.

With these examples, Dixon (2021) aims to show that the wide range of meanings associated with a given preposition is influenced not only by the semantic properties of the predicate, but also by the semantics of the NP functioning as its complement. He further emphasises that, for many prepositions, their morphological content is not restricted to a single meaning.

Comparable patterns are found not only in English but also in other languages. For instance, the French preposition *de* can express multiple senses, including the possessive genitive (*la maison de Judith*), the ablative or source (*Il vient de Paris*), and the partitive (*elle ne veut pas de café*), among others. Therefore, a single preposition in one language may cover semantic distinctions that, in another language, are distributed across two or more distinct prepositions.

In a nutshell, regardless of the word order in a given language, adpositions are either bound particles or independent words used to express the relationships between clausal components. Although they are typically used to encode spatial and temporal relationships, there are also adpositions that express other kinds of meaning, such as the instrumental or the sociative.

1.2. THEORETICAL BASIS

1.2.1. The semantics of Paths on an algebraic scale

The goal of this section is to explain the algebraic scale that I will use when analysing the semantic contribution of each type of *Path*. To do so, I will represent *Path* graphically, as if it were a scale. The analysis of the semantic contribution of each specific *Path* in Basque will be carried out in the subsequent chapters.

The premises I adopt to define the semantic properties of each of the three primary adpositions are based on the features used by Zwarts (2005) and Pantcheva (2011) to characterize *Path*. In any case, the analyses presented by these authors are refined versions of earlier work by Jackendoff (1983) and Piñón (1993).

First, I will define the concepts used in the scale-based approach, following the proposal of the authors in this field. The *Parts of Path* analysis by Piñón (1993) can be considered a precursor in the study of the semantics of adpositions. Piñón (1993) introduces the term *Eigenplace* (Loc), which he uses to refer to the space or location occupied by a given object over a specific period of time. He identifies the starting point

as the *Beginning* (Beg) and the final point as the *Endpoint* (End). These two extremes define the two axes of the Path, understood as a change in space. Between them lie the partial segments of the Path (p').

Depending on where a partial segment (p') coincides with the total Path (p), three Path orientations can be distinguished. When the partial segment coincides with the starting point, it is referred to as an *initial partial path*. For example, in the predicate *walk from the library*, the preposition *from* indicates the partial segment corresponding to the starting point. If it specifies the endpoint, it is called a *final partial path*. An example of this is the role of the preposition *to* in the predicate *walk to the library*, where it indicates the partial segment corresponding to the endpoint.

Finally, when the partial segment coincides with an intermediate segment, it is referred to as an *intermediate partial path*. An example of this is *along* in the predicate *ran along the river*. It is worth noting that the river can be only an intermediate partial segment of the Path, or it may also encompass both the starting point and the endpoint of the Path, insofar as it includes the beginning and the end of the run (Piñón 1993: 292).

Zwarts (2005, 2008) expands the model proposed in Piñón (1993). In Zwarts' (2005) semantic model, it is argued that directional adpositions and locative adpositions interact systematically. For instance, Source-oriented adpositions such as *out of* take into account the starting point of the Path, p(0). By contrast, Goal-oriented adpositions such as *into*, *onto*, and *to* include the endpoint of the Path, p(1). Finally, Route-expressing adpositions such as *through*, *across*, and *past* exclude both the starting point p(0) and the endpoint p(1), referring only to an intermediate segment, p(i).¹

It is also possible for a Path to result from the concatenation of two partial segments, yielding a composite Path $pq: (p0; p'; p1) + q (q0; q'; q1) > pq$. In such cases, the endpoint of the first partial Path, p(1) coincides with the starting point of the second partial Path q(0) (Zwarts 2005).

Regarding the interaction between dynamic and static adpositions, Zwarts (2005) argues that adpositions such as *into* and *onto* do more than just express a change in location; they also specify the properties of the destination location (e.g., *in-to* 'inside-to' vs *on-to* 'on top-to'). As Pantcheva (2011) also notes, the Zwarts' (2005) semantic analysis is compositional and aligns with a syntactic model in which a Path head dominates a Place head. In this framework, the semantic contribution of the Place head is expressed by morphemes such as *is*, *on*, and *at*, whereas the semantic contribution of the Path head is associated with morphemes such as *to* and *from*.

¹ Following Pantcheva (2011), I will later argue that non-transitional Routes such as *along* may include both p(0) and p(1).

When Pantcheva (2011) establishes the semantic classification of Path Typology, she combines two premises previously developed by other authors. On the one hand, she adopts Zwarts' (2005) Goal-Source orientation opposition. On the other, she combines this orientation-based opposition with another property of Paths, namely, the Transition. This notion is drawn from Piñón (1993), who distinguishes between transitional and non-transitional prepositions. In this way, Pantcheva (2011) distinguishes three major properties in Path classification –Orientation, Transition, and Delimitation– which give rise to the following divisions:

(5) Division in the Path typology

- a. Orientation – there is a division between oriented (Goal and Source) and non-oriented (Route) paths.
- b. Transition – there is a division between paths with transition(s) and paths without transitions.
- c. Delimitation – Delimited Goal/Source paths are a sub-type of the oriented paths with transitions.

(Pantcheva 2011: 32)

Based on these three major properties, we now briefly analyse the scalar properties of each Path type. The scalar properties of Basque primary adpositions will be discussed in greater detail in Chapter §2. The adposition that Pantcheva (2011) places at the foundation of the algebraic scale is the inessive, which corresponds to the [Place] feature. Strictly speaking, it is not a Path type, as it does not express a change in space; rather, it has a static meaning. Semantically, the inessive denotes that a Figure occupies a specific point in space, namely the point occupied by the Ground.²

Wunderlich (1991) and Piñón (1993) refer to the set of points that a Ground can occupy as the *Eigenplace*. This notion is fundamental for the formation of Paths, since Paths are composed of a succession of concatenated points. In scalar analyses, plus (+) and minus (-) signs are used to indicate the status of each of the points in relation to the Ground: a positive value indicates that a given point is part of the Ground. In the case of the inessive, only a single Region in the Ground is involved, as it occupies the entire Ground. The example used by Pantcheva (2011) is presented in (6):

- (6) The apple is in the bowl. [+]

(Pantcheva 2011: 66)

² Here I am only referring to the locative use of the inessive. Although non-locative uses of the inessive do exist cross-linguistically (fr. *Je suis allé(e) en France* 'I went to France'), such cases will be set aside in the present discussion of the inessive.

Example (6) indicates that an apple is in the bowl, and even though the bowl is the only Ground where the apple can be, that (+) point can also accommodate many apples. Additionally, Pantcheva (2011) notes that the same sentence as in (6) would be valid even if the apple were not in direct contact with the bowl, as in a scenario where it is at the top of a pile of apples. Locatives, in general, specify that an object is located in a Ground (Pantcheva 2011: 66). The same holds for expressions such as *etxean* ‘at home’, where the Ground is specified but the Figure may be located in different Regions (e.g., in the kitchen or in the living room).

Therefore, I will argue that the inessive establishes a Region=Ground correspondence. Furthermore, cross-linguistically, there are semantic nuances concerning whether one inessive meaning corresponds to *in* ‘inside’, or *on* ‘on top of’. In this sense, the meaning of the inessive exhibits a certain degree of flexibility.

The next adposition in the algebraic scale is the Goal-oriented Path. Goal Paths, such as *nora* ‘where to’, express a transition. Kracht (2002), following Piñón, introduces a function named *Loc*, which represents what occurs during a transition. This function maps points in time into specific spatial points. The transition is understood as the sum of the Regions occupied by the Ground together with the set of points projected.

Pantcheva (2011) further argues that Goal Paths contain both [Place] and [Goal] features, and that two phases can be distinguished within them: a negative phase and a positive phase. In the negative phase, the points of the Ground do not coincide with the subject's location; this corresponds to the starting point of the Path (p0). In the positive phase, by contrast, the subject coincides with the points occupied by the Ground. That is, as the subject approaches the destination (p1), it aligns with the spatial points associated with that destination (Pantcheva 2011: 68).

(7) The semantics of Goal Paths

[-----++++]
0 1

(Pantcheva 2011: 68)

In the scale in (7) above, all points with a [-] value correspond to the starting point or the intermediate segments. By contrast, points with a [+] value correspond to the destination. Further details on Goal Paths will be provided in Chapter §2, where I present the semantic properties of the Basque allative *-ra*.

Pantcheva's (2011) semantic analysis also includes the properties of Sources. Sources are those that indicate the origin or starting point of the motion. In addition to the [Place] and [Goal] features, these Paths also include a [Source] feature. The semantic operation associated with the Source is a reversal operation, which consists in

reversing the Orientation of a Goal Path. In other words, the starting point (p0) becomes the destination (p1), and vice-versa (Pantcheva, 2011: 69).

As a mirror image of the Goal Path, the transition is likewise composed of two phases. In the first phase, the points of the Ground coincide with the Path [+], whereas in the second phase the points of the Ground are no longer part of the Path. Example (8) below illustrates this operation:

(8)	Goal Path	>	Source Path
	<i>to</i>	←	<i>from</i>
	[-----++++]	→	[++++-----]
	0 1		0 1

(Pantcheva 2011: 70)

What was previously the endpoint (p1) in the Goal Path becomes the starting point (p0) in the Source Path. In Basque, the ablative *-tik* corresponds to the Source-oriented adposition. The semantics of this adposition will be discussed in greater detail in Chapter §2.

1.2.2. Theoretical framework: Nanosyntax

As mentioned above, the theoretical framework I will adopt for the analysis of Basque adpositions is that of Nanosyntax. Nanosyntax falls within the broader theoretical tradition of *Principles and Parameters* (Chomsky 1986) and can be considered a successor to Cartography (Rizzi 1997, 2004). In addition to proposing fine-grained syntactic hierarchies, it develops a rigid, modular system that is independent of both the phonological form and the conceptual value of words (Caha et al. 2024).

In order to provide a brief historical context, let us explain that this theoretical framework began to develop at the University of Tromsø during the first decade of this century (Starke 2005-2009; Svenonius 2004-2010; Fábregas 2007; Bašić 2007; Ramchand 2008; Lundquist 2008; Caha 2009; Pantcheva 2011, among others). This project (Starke 2009) aims, among other things, to address problems arising from *syncretism*. Syncretism refers to the phenomenon whereby two morphemes with completely different functions share the same phonological form. Syncretisms will be discussed in detail in section §1.2.5.

Like other morphological theories developed over the past three decades, Nanosyntax is also a *realizational* theory and provides a precise account of how syntax works.³ According to this framework, the lexicalisation of the syntactic structure is governed by bottom-up cycles of the Merge operation. The following three ideas are central to understanding Nanosyntax:

³ Realisational theory is based on the *Word-and-paradigm morphology* (WP) theory by Hockett.

- (i) Each unit in Syntax, that is, each syntactic atom, lexicalises a semantic feature.
- (ii) *Late insertion*: the phonology and the logical and conceptual form of words is determined postsyntactically.
- (iii) Vocabulary insertion is realised by syntactic nodes.
(Starke 2009; Taraldsen 2009; Caha 2007, 2009; Pantcheva 2011 et seq.)

Let us clarify what syntactic structure means in Nanosyntax. Since the Minimalist Program (Chomsky 1995), internal levels of syntactic representation, namely, *Deep Structure* and *Surface Structure*, have been abandoned, and syntactic structure is instead understood in a different way. In this framework, syntactic structures are conceived as the result of combining simple atomic units, each corresponding to a feature. In turn, each feature has a corresponding syntactic projection; for example, [Definiteness] is lexicalised in the head of the Determiner Phrase (DP).

Nanosyntax takes this idea to the extreme proposing that syntactic projections can be even smaller than the smallest lexical units. Since the smallest lexical units are morphemes, syntactic nodes are believed to be sub-morphemic. In other words, each morpheme is associated with a dedicated syntactic projection. Therefore, each syntactic node represents one and only one feature (Caha et al. 2025).

Under this framework, mismatches between Syntax and Morphology are explained in terms of the properties of syntactic nodes. For instance, several strategies exist for forming comparative constructions. In English, this is illustrated by the two comparative patterns, where the difference is morphological: *tall* > *tall-er* vs *intelligent* > *more intelligent*, **intelligent-er*. This distinction is argued to arise in the syntax. In other words, the adjective and the morpheme expressing comparison merge during a syntactic derivation cycle. Whether *more* or *-er* is responsible for lexicalising the syntactic node corresponding to the [Comparison] feature in a given derivational-cycle, determines how the structure is ultimately spelled out.

The features expressed by each of these syntactic nodes are organised according to a universal hierarchy known as the *Functional Sequence*, or fseq (Caha et al. 2024). Since the same syntactic nodes are assumed to be present across all languages, and since the operations governing their merge are likewise universal, a question arises regarding the source of cross-linguistic variation. In Nanosyntax, such variation is attributed to the lexicalisation of syntactic structures: languages differ in the type of movements that they use to realise syntactic structure, including the types of movement they permit and the way in which heads and specifiers are overtly expressed.

In this respect, Nanosyntax aligns itself with what is proposed by the Borer-Chomsky conjecture:

(9) *Borer-Chomsky conjecture*:

All parameters of variation are attributable to differences in the features of particular items (e.g. the functional heads) in the lexicon.

(Borer 1984)

In Nanosyntax, this is made possible by the aforementioned mechanism of Late Insertion. In Late Insertion approaches, the syntax operates over feature bundles that lack phonological and conceptual value. Accordingly, syntax is the primary generative component of the grammar, responsible for building hierarchical structures, while phonological exponents are only inserted post-syntactically, via *Spell-out* operation (Svenonius 2012; Akkuş 2020; Kalin & Weisser 2024). The abbreviation SMS in Figure 1.1 below refers to *syntax, morphology and semantics*.

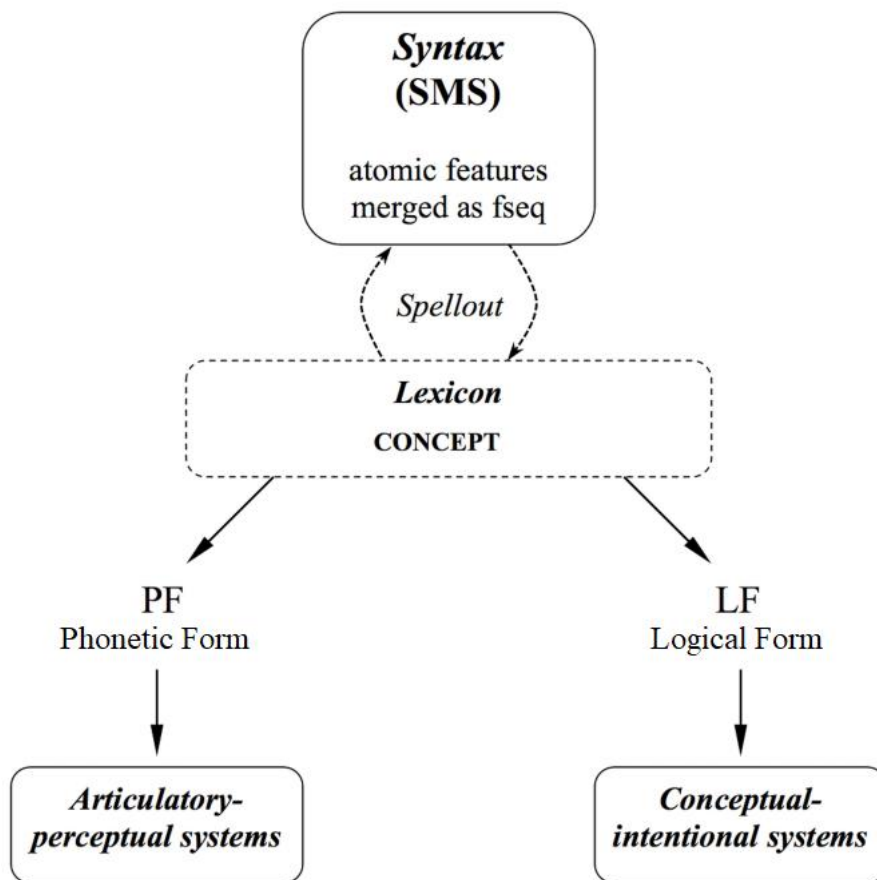

Figure 1: Grammar in the Late Insertion model (Nanosyntax)
(Baunaz & Lander 2018: 26).

Distributed Morphology also adopts the premise of Late Insertion, although there are important differences between the two theoretical frameworks. In Distributed Morphology, lexicalisation –understood as the insertion of vocabulary items from the lexicon– takes place only once the syntactic structure has been fully built, and not during the derivation. By contrast, in Nanosyntax, the Spell-out operation applies cyclically: every time two syntactic nodes merge, the resulting structure may be

lexicalised if a compatible lexical entry is available. Therefore, lexicalisation in Nanosyntax proceeds in a cyclic manner.

A further difference concerns post-syntactic operations. In Distributed Morphology, post-syntactic prosodic adjustments may occur at PF, meaning that different prosodic realisations can contribute to disambiguation of meaning after syntax. In Nanosyntax, by contrast, the Spell-out operation itself directly maps syntactic structure to lexical entries, and is responsible for assigning prosodic realisations with those entries already during the syntactic derivation.

Since lexicalisation has been mentioned, it is important to clarify what is understood by lexicalisation in Nanosyntax. This term is also used in fields concerned with language evolution and category change, although it carries a different meaning in those contexts. For instance, in studies about grammaticalisation, the opposite process is also referred to as lexicalisation, namely the process by which grammatical items become lexical items.

From the perspective of Nanosyntax, however, lexicalisation is closely related to the notion of Late Insertion discussed above. From now on, therefore, when I use the term *lexicalisation*, I will follow Talmy's (2000) definition, according to which lexicalisation refers to the spell-out of a syntactic projection with a specific meaning by a lexical item (Talmy 2000: 24).

In the following section, I present a proposal that represents a milestone in defining the semantic features and syntactic projections corresponding to each spatial adposition: the *Decomposition of Path Hypothesis* (Pantcheva 2011).

1.2.3. The *Decomposition of Path Hypothesis* (Pantcheva 2011)

In section §1.2.1, I analysed the semantic contribution of each Path type. The aim of the present section is to clarify which syntactic projections are lexicalised by each Path type. In order to do so, I will adopt Pantcheva's (2011) *Decomposition of Path Hypothesis*.

Among Basque spatial adpositions, the class of primary adpositions that attach to NPs (*-an*, *-ra*, *-tik*) has been analysed as the head of an AdpP. In some studies, the particular semantic and syntactic distinctions between these adpositions have been accounted for following the Nanosyntactic approach (Pantcheva 2011; see Etxepare 2013; Berro 2015b for Basque). In particular, Pantcheva's (2011) work was pioneering in proposing the decomposing the category P into further syntactic heads. According to Pantcheva (2011), the adpositions used to capture spatial relations across languages, as well as the syntactic structures associated with those spatial relations, are far richer than had previously been assumed. Earlier approaches, such as Jackendoff (1983) and

Svenonius (2004, 2007b), distinguished Place and Path. Pantcheva (2011), however, argues that additional syntactic projections are required.

Under the Decomposition of Path Hypothesis, she proposes that Path should be decomposed into additional syntactic heads, yielding the following syntactic hierarchy: *Place* > *Goal* > *Source* > *Route* > (*Scale*). According to this proposal, adpositions lexicalising the lower heads of the hierarchy, especially Place, are expected to be widespread across languages, whereas adpositions lexicalising higher syntactic heads are predicted to be progressively less common.

In Nanosyntax, each adposition contributes an additional semantic feature as the syntactic hierarchy is built up. At the same time, each adposition lexicalises a syntactic head or a group of syntactic heads associated with (a) particular feature(s). For example, the Place head is lexicalised by adpositions expressing locative meaning. Since the remaining semantic features are more complex, other adpositions lexicalise additional syntactic projections.

Nanosyntax further assumes a principle requiring all syntactic features to be lexicalised, namely the *Exhaustive Lexicalisation Principle* (Fábregas 2007a) (§1.2.4). According to it, all syntactic features need to be lexicalised by particular lexical items. This can be done in different ways. It is possible for two lexical items, that is, two different adpositions, to lexicalise one syntactic head each. It is also possible for a single adposition to lexicalise more than one syntactic head. Nanosyntax refers to the latter phenomenon as *portmanteau lexicalisation*. Pantcheva (2011) adopts the principle of *Phrasal Spell-out* in order to explain it. Under this approach, a lexical item associated with a higher projection may lexicalise a lower projection too, if that projection is included in the lexical entry of the lexical item (see §1.2.4).

Languages vary in the way they lexicalise the morphological markers that express directionality. For instance, some languages use a monomorphemic marker to express both the Goal and the Source. That is the case of Scottish Gaelic (10).⁴

(10)	a. gu bosca
ALL box
'to (a) box' | b. bho bosca
ABL box
'from (a) box' | Scottish Gaelic |
|------|--|---|-----------------|

In other languages, such as Tsez (11), Goal and Source are expressed through two different lexical items: on the one hand, a locative morpheme lexicalises the Place head and, on the other, another morpheme expresses directionality, either Goal (11a) or Source (11b).

⁴ Scottish Gaelic is a language from the Celtic language family, spoken in north-western Scotland (WALS).

Pantcheva (2011) argues that the syntactic hierarchy in (13) is universal, even if each feature is not morphologically realised through distinct lexical items (Pantcheva 2011: xiv).

In this section, I have presented a hierarchy of syntactic projections that captures the semantic features associated with of each spatial adposition. The hierarchy proposed by Pantcheva (2011) will be central to the analysis of various adpositions examined in the following chapters. In the same vein, the Spell-out operation in Nanosyntax, which I introduce in the next section (§1.2.4.), lies at the core of the analyses developed later in this dissertation. Within this framework, the Spell-out operation applies cyclically. Therefore, I assume that syntactic structure is progressively determined through successive steps of the *Spell-out algorithm*.

1.2.4. The Spell-out algorithm and its steps

In Nanosyntax, the Spell-out of the syntactic structure occurs in a cyclic manner. Within the same syntactic derivation, the syntactic structure undergoes as many cycles as needed to Merge structure with the corresponding lexical items (Uriagereka 1999; Starke 2009). Each cycle is determined by two processes. The first one is External Merge. The structure is Spelled out every time External Merge occurs. The second factor is the lexical access, that is, the Spell-out process of the structure generated in the syntax. Therefore, the syntactic derivation of the structure consists of [Merge-Spell-out]-[Merge-Spell-out]-[Merge-Spell-out] cycles (Caha 2010; Pantcheva 2011; Starke 2018).

Although the Spell-out operation always follows the same steps, it produces different results depending on the lexicon of each specific language. Indeed, the steps that generate a syntactic structure compatible with a lexical entry can vary from one language to another. For instance, it may happen that, in one language, the same lexical entry spells out two features, whereas in another language, each feature must be spelled out by a separate lexical entry. For instance, in French, the article *la* can spell out the projections corresponding to definiteness, number, and gender. By contrast, the English article *the* cannot spell out the projections corresponding to gender and number features, as its meaning does not specify them.

Every time a semantic feature Merges with another (in every cycle), the generated output must be lexicalised. This means that, in each cycle, we require a lexical entry that is compatible with the generated syntactic structure, even though that lexical entry will not necessarily be the one that spells out the structure created in the final cycle. Having said that, I will now present the steps followed by the Spell-out algorithm in Nanosyntax.

(14) The Spell-out algorithm and its steps (Starke 2018)

- a. Merge F and lexicalise: Merge a new semantic feature and lexicalise the structure.
- b. If fail, evacuate the closest labelled non-remnant constituent and lexicalise. (Move to the Specifier).
- c. If fail, evacuate the immediately dominating constituent and lexicalise (Move to Complementiser) – *Pied-piping*.
- d. Backtrack – Undo structure and return to previous steps.

Each cycle of the syntactic derivation must follow the steps mentioned in (14) until a lexical entry is a good candidate for the generated structure. In each cycle, a new syntactic head will be generated, and every single syntactic head must inevitably be lexicalised, since Nanosyntax requires lexicalisation to be complete, as stated in the *Exhaustive Lexicalisation Principle* (Fábregas 2007a; Baunaz & Lander 2018: 58).

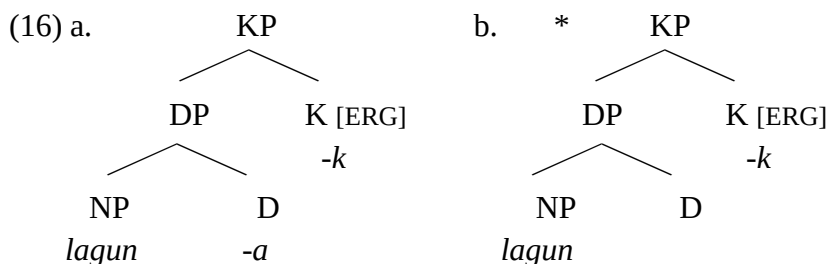
The *Exhaustive Lexicalisation Principle* coined by Fábregas (2007a) states the following:

(15) *Exhaustive Lexicalisation Principle*

Every syntactic feature must be lexicalised by a lexical item at the end of the derivation.

(Fábregas 2007a; Ramchand 2008; Pantcheva 2011)

This principle requires the following condition to be fulfilled: if a structure expresses multiple syntactic features, it is not permissible to silence one of those features and leave it unlexicalised. In order to explain this, let us assume that *lagunak* ‘the friend’ (ERG.SG) is a KP marked by the ergative.

If we compare the trees (16a) and (16b) above, it is evident that (16b) violates the *Exhaustive Lexicalisation Principle*, since the Determiner head has been left unlexicalised. Even though the ergative has been lexicalised, in common nouns, it is necessary to lexicalise the determiner, as we do not have forms such as **lagunk*.

This generates a problem. If it is the case that the syntactic projections that denote a given semantic feature are smaller than morphemes, which lexical unit is responsible for realising them? To answer this, Pantcheva (2011) states that in

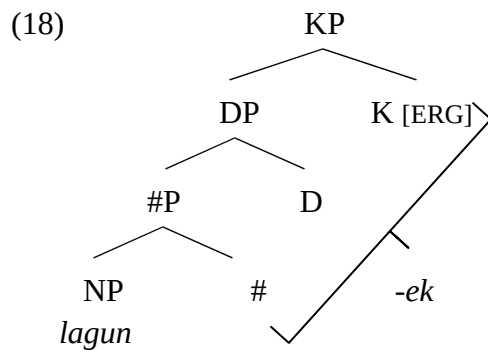
Nanosyntax, morphemes lexicalise syntactic projections of various sizes, and when necessary, a single morpheme can lexicalise multiple heads. Such morphemes are called *portmanteau morphemes* (Baunaz & Lander 2018; De Clercq et al. 2025) and are ruled by *Phrasal Spell-out*, as stated in Section §1.2.3. This principle is defined as follows.

(17) *Phrasal Spell-out*. (Starke 2009)

Lexical insertion can target phrasal nodes.

(Starke 2009)

When phrasal nodes are mentioned in the definition, Starke (2009) refers to given sets of syntactic projections. This, therefore, answers the problem mentioned earlier. A single lexical item is able to lexicalise multiple phrasal nodes by Phrasal Spell-out. I will now return to *lagunak* ‘the friend’ (ERG.SG), which I illustrated in structure (16a). Compare that singular form to the one illustrated in (18) *–lagunek* ‘the friends’ (ERG.PL)–, its plural counterpart.

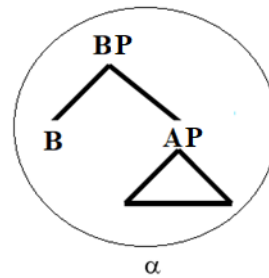
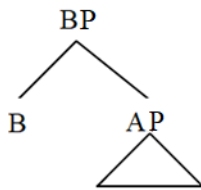
In Basque, the ergative marker is *-k*, but when this merges with the plural determiner *-ak*, the result is neither **-akk* nor **-akek*, but rather *-ek*. Therefore, when the lexical item *-ek* lexicalises the Case head (K), it also lexicalises the Determiner head (D) and the number head (#) by means of Phrasal Spell-out.

Once the Spell-out steps and lexicalisation principles have been introduced, I will now describe a specific example to demonstrate how the Spell-out algorithm functions in Nanosyntax. Suppose that features A and B Merge, and that we have a portmanteau morpheme α capable of lexicalising them. This would mean that a single morpheme contains both features. In this case, the first step of the syntactic derivation would result in a successful lexicalisation.

	A	B
α		

Table 1.2: the lexical entry for α

(19) i) Merge F

Checking: there is a lexical entry compatible with the structure α in the Lexicon

Let us now consider that the mentioned morpheme α takes a postposition γ . This postposition expresses a new feature, C, that morpheme α cannot express.

	A	B	C
α - γ	α		γ

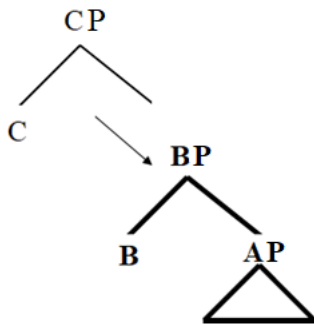
Table 1.3: the lexical entries for α - γ

This time, the Merge F step fails, as α cannot lexicalise the three features (A, B, C) (ii). Since Merge F has failed, we must now evacuate the closest labelled non-remnant constituent and lexicalise the constituent. In other words, it must be moved to the Specifier position and an attempt must be made to lexicalise the structure. This also fails, as there is no lexical entry capable of lexicalising feature B alone (iii).

ii) Merge F

Checking: there is no compatible lexical entry

 $\gamma = \text{CP}$

C

 $\alpha = \text{BP}$

B

A

 $x = \text{CP}$

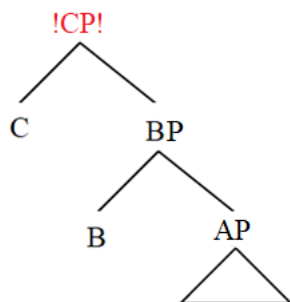
C

BP

B

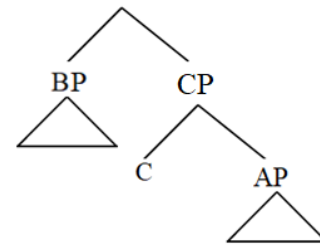
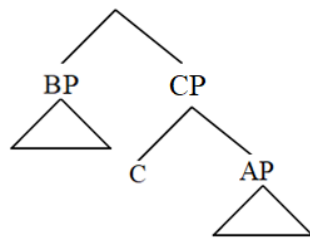
AP

→ ii) Merge F fails

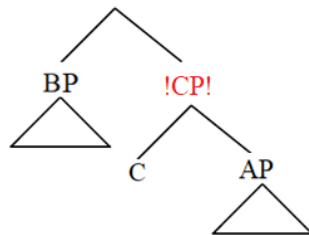

iii) Move to Spec

→ Checking: there is no compatible lexical entry

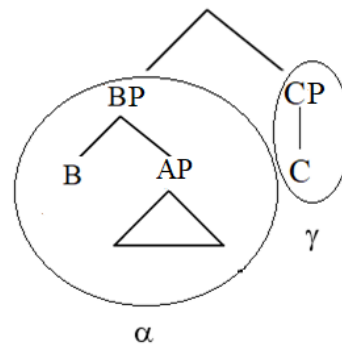
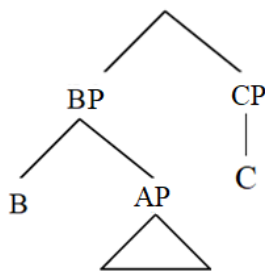
iii) Move to Spec fails

Since this also fails, the next highest constituent in the structure (CP) must be evacuated and moved to the Compl by *Pied-piping* (iv).

iv) Move to Comp

→ Checking: there is a lexical entry compatible with the structure the Lexicon.

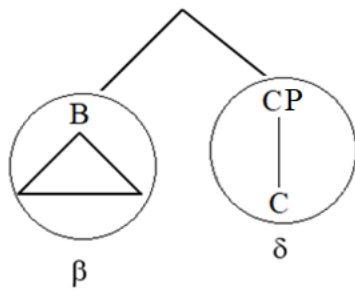
Let us now take another example. Suppose that a morpheme β contains feature B, and that the morpheme δ , which is its postposition, contains features C and D.

	B	C	D
β - δ	β	δ	

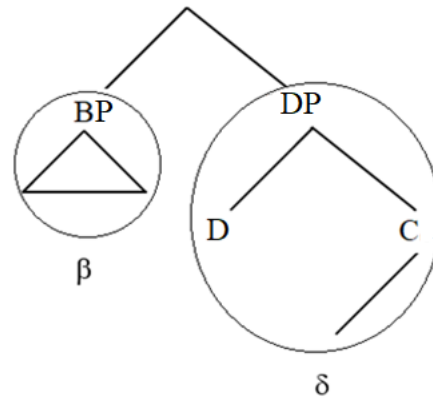
Table 1.4: lexical entry for $\delta\beta$

The following structure (20.ii) captures the lexicalisation indicated in Table 1.4. In this case, we have three cycles. In the first one, morpheme β would lexicalise feature B. In the second cycle, the only step that allows morpheme δ to spell out feature C would be movement to Compl, as captured in (20.i). In the third derivation cycle, once D is Merged and DP projected, Move to Specifier is a successful step, since it allows morpheme δ to spell out features C and D (20.ii).

(20) i. Move to Comp
(second cycle)

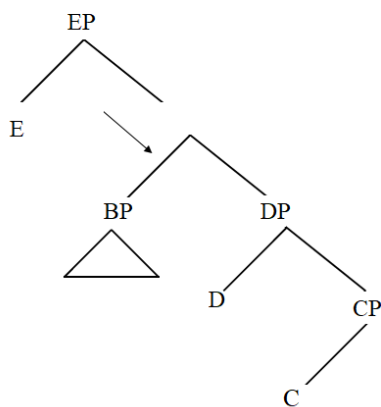

ii. Move to Spec
(third cycle)

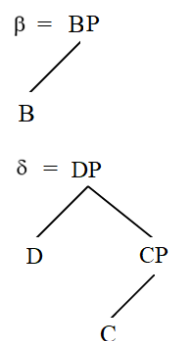

Let us now assume, that there is a second postposition after δ , namely ε , and that there is also a feature E which can be lexicalised by ε . In this case, after Merge F fails (21.i), we would have several options for Specifier movement. First, we would have to evacuate the closest labelled non-remnant constituent BP in order to see if there is a compatible lexical entry. Next, we would have to move the entire branching structure containing BP and DP. This is known as *Snowball movement* (Aboh 2004; Cinque 2005).

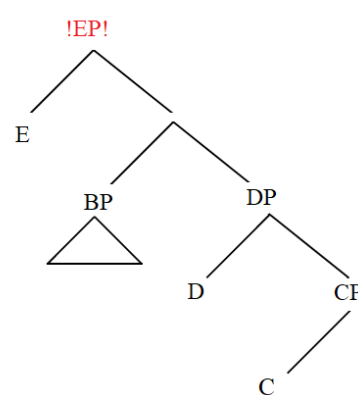
(21) i) Merge F

→ Checking: there is no compatible lexical entry in the Lexicon

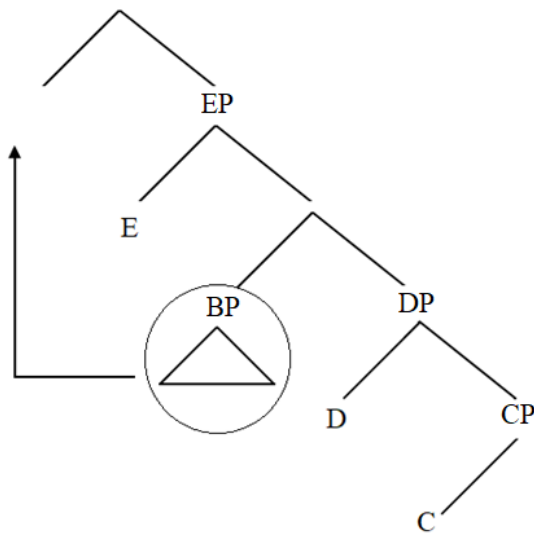

→ Merge F fails

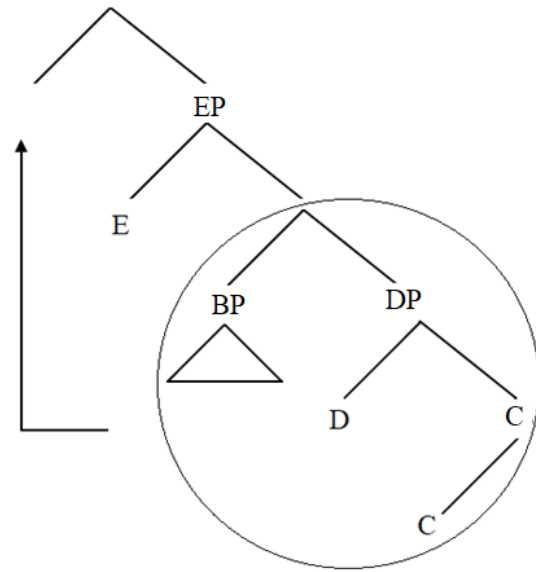

Move to Specifier happens in as a snowball movement, starting from the closest labelled non-remnant constituent and moving upwards.

ii) Move a constituent other than the remnant.

iii) E's sister node being moved to Spec

In other cases, after carrying out the first three steps of the Spell-out algorithm (Merge F, Move to Spec, Move to Comp) there is no lexical entry compatible with the resulting syntactic structure. In such cases, one must undo the structure by means of the Backtrack operation. When performing the Backtrack operation, the structure created in each of the derivation cycles is dismantled, until another candidate (another lexical entry) capable of lexicalising the syntactic structure is found.

For instance, this is what happens in third-degree (distal) deixis. Regarding its morphological composition, it can be seen that the inessive adposition *-(a)n* appears in the locative form *ha-n* 'there', but not, by contrast, in the allative *ha-ra* '(to) there' (vs **ha-n-(a)ra*). In the ablative, however, the inessive appears again: *ha-n-dik* 'from there'. Therefore, if one takes the structure lexicalised by *ha-ra* as a starting point, it is impossible to transition to the structure lexicalised by *ha-n-dik*. Consequently, it is necessary to Backtrack, dismantle the structure corresponding to *ha-ra*, and taking the inessive form *ha-n* as the starting point. Upon this form, one can build the structure that *ha-n-dik* can lexicalise.

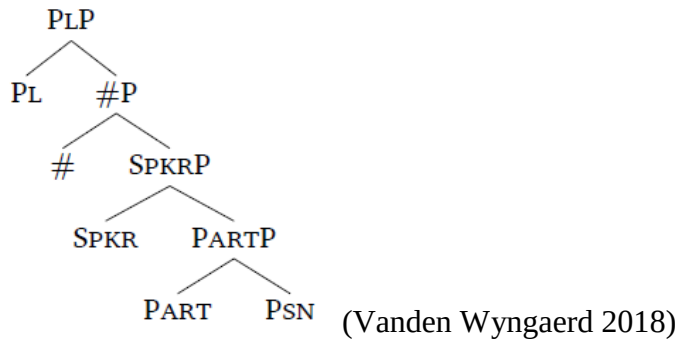
In sum, in Nanosyntax, each lexical entry contains specific features. Every time a new feature is merged in the syntactic derivation, a suitable lexical entry is searched, a lexical entry that is capable of spelling out all the features that have been merged up to that point. If such an entry exists, this lexicalises the structure. If more than one lexical entry exist, the most specific one is selected. In contrast, if there is no lexical entry that contains all the features, more than one lexical entry will be required. As stated above, this process is determined by the steps of the Spell-out algorithm.

1.2.5. The main challenges of Nanosyntax: syncretisms and ABA patterns

Nanosyntax faces two main theoretical challenges, namely, explaining syncretisms that structures may exhibit and accounting for ABA patterns. In this section, I explain both phenomena, as they will be relevant to the discussion on animacy (§6) and deixis (§8). I begin with syncretisms.

Syncretism refers to forms that express more than one meaning and function, that is, lexical entries that can realise more than one feature (de Clercq et al. 2025). For instance, according to Vanden Wyngaerd (2018), the structure tree in (22) represents the first person plural pronoun in English:

(22) *we* pronoun syncretism in English

As can be seen in (22), in addition to the two heads corresponding to number (#P and PLP), the pronoun also lexicalises the head expressing the person feature (PSNP). Furthermore, it lexicalises the heads indicating that the referents are participants in the speech situation (PARTP) and speakers (SPKRP) (de Clercq et al. 2025: 6).

Another relevant example can be found in Spanish determiners. Traditionally, *los* has been used as the generic plural form. In other words, this determiner allows for two readings: in one, it refers to a group of nouns that are [+masculine], whereas in the other, it functions as a generic form that refers to a group composed of both [+masculine] and [+feminine] nouns.⁶

When the generic masculine is used, the form *los alumnos* refers to students in general. By contrast, *las alumnas* refers exclusively to a group of students in which no males are present. More specific features therefore take precedence over less specific features. If we count the features encoded by each determiner and follow the principle of economy, the determiner *las* would contain two features, [+plural] and [+feminine] and, consequently, two syntactic projections. On the other hand, the determiner *los*, would require only a single feature [+plural], since this form is used in the absence of any further specification.

⁶ From the perspective of inclusive language use, however, alternative strategies have been proposed, such as coordinating both articles, (e.g., *las y los*) or using the gender-neutral article *les*.

In Nanosyntax, two principles are used to account for syntactic syncretism. The insertion of lexical items itself is governed by the *Superset Principle* and the *Elsewhere Principle* (Pantcheva 2011: 5).

(23) *Elsewhere Principle* (Anderson, 1992)

More specific exponents take priority over less specific ones.

(Anderson, 1992)

The other relevant principle is the Superset Principle, which is also used to account for syncretism.

(24) a. *Superset Principle* (Starke 2009; Caha 2009)

A vocabulary item matches a node if its lexical entry is specified for a constituent containing that node.

(Starke 2009; Caha 2009)

More recently, this principle has been reformulated as the *Condition of Matching* (Caha et al. 2024).

(24) b. *Condition of Matching* (Caha et al. 2024)

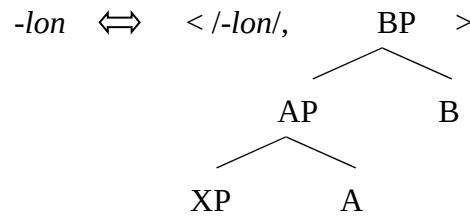
A lexically stored constituent L matches a syntactic phrase S iff S is identical to L.

(Caha et al. 2024)

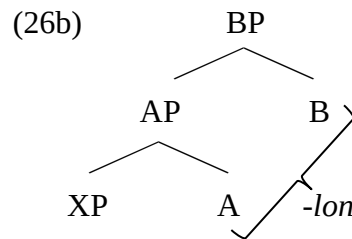
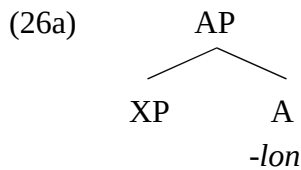
To illustrate how these principles work, let us consider a given lexical item, the hypothetical morpheme *-lon*, as the starting point. Let us consider that it can yield two different interpretations: either expressing feature [A] alone, or expressing both features [A] and [B]. When it expresses feature [A] alone, it has a locative interpretation, whereas when it expresses features [A] and [B], it yields an allative ‘to’ reading. Given this pattern, feature [B] must be structurally more complex than feature [A], since whenever [B] is lexicalised, feature [A] is also necessarily lexicalised.

The Superset Principle makes the following prediction: the lexical item *-lon* can lexicalise the AP projection that encodes the locative feature [A]. In addition, it can also lexicalise the BP projection, but if and only if BP is included in its lexical entry (features [A] + [B] > allative). That is the case of our example, since BP is included in the lexical entry of *-lon*. Therefore, when the lexical item *-lon* merges with the BP projection, it will lexicalise feature [B] together with the structurally lower feature [A] in the hierarchy. This lexical entry thus has two lexicalisation options, both captured within a single structure in the Superset in (25).

(25) The lexical entry for the hypothetical morpheme *-lon* under the Superset Principle

According to the Superset Principle, the lexical entry *-lon* can lexicalise the following two structures:

Finally, it must be noted that Nanosyntax also adheres to the *Uniformity Principle*. At the outset, I noted that each syntactic node can express one, and only one feature, and that these features are organised according to a universal hierarchy. The Uniformity Principle was first formulated by Chomsky within the Minimalist Program:

(27) *Uniformity Principle* (Chomsky 1993):

In the absence of compelling evidence to the contrary, assume languages to be uniform, with variety restricted to easily detectable properties of utterances.
(Chomsky 1993)

This principle is fundamental to Pantcheva's (2011) Decomposition of Path hypothesis. In this proposal, it is argued that the syntactic projections lexicalised by spatial adpositions follow a universal hierarchy and that this hierarchy is uniform cross-linguistically.

Another challenge that Nanosyntax addresses concerns ABA patterns. An ABA pattern corresponds to a structured sequence of features where the first and third –but crucially not the second one– are lexicalised with the same overt form. From a Nanosyntactic perspective, this pattern is problematic:

(28) ABA generalisation:

The first and third member may share some property A only if the middle member shares the property as well. If the middle member is distinct from the first, then the third member of the sequence must also be different.

(Bobaljik & Sauerland 2018: 2)

Thus, the third element must either be identical to the second (ABB) or different from both preceding elements (ABC).

In Basque spatial adpositions, ABA-pattern sequences also arise and must be accounted for. In this thesis, I will examine, among others, the ABA sequence found in the root of first-person deixis (§8):

(29) Proximal deictics in Basque

Inessive	<i>hem-(e)n</i>	‘here’
Allative	<i>ho-n-a</i> (* <i>heme-n-a</i>)	‘(to) here’
Ablative	<i>hem-(e)n-dik</i>	‘from here’

In the proximal deixis sequence in (29), the inessive is realised by the root *hem-* (< *hau-en* ‘here’-inessive), followed by the root *ho-* in the allative, and then again by *hem-* in the ablative. This sequence is problematic because these adpositions lexicalise three consecutive nodes in the syntactic structure. In Chapter §8, I will outline the steps required to resolve such situations.

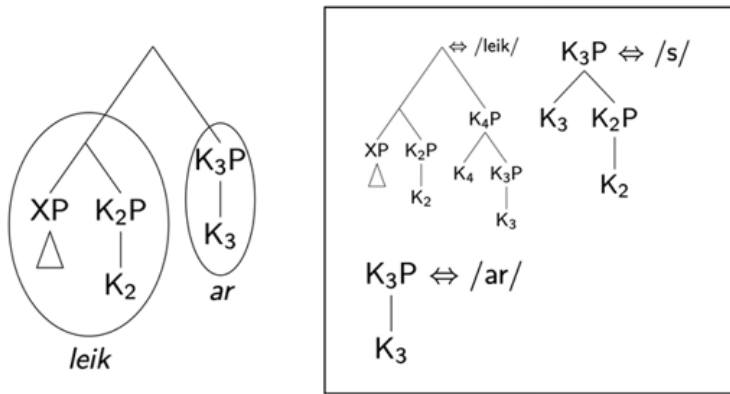
Cross-linguistically, it can also happen that, as a result of diachronic developments, overt forms exhibit an ABA-pattern sequence. Let us consider, for example, the accusative, genitive, and dative forms of the Icelandic noun *leik* ‘toy’.

(30) *leik* ‘toy’

ACC	<i>leik</i>
GEN	<i>leik-s</i>
DAT	<i>leik</i>

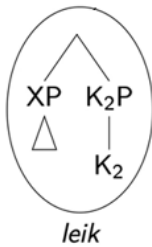
From a Nanosyntactic perspective, the sequence is problematic, because it exhibits an ABA pattern in which the accusative (*leik*) and the dative (*leik*) share the same overt form (Starke & Dalen 2026). In this syntactic structure, each Case (K) introduces a separate node, and the three nodes are assumed to be contiguous in the hierarchy. Therefore, alternative strategies are required to account for this the problem. In the specific case in Icelandic, the accusative corresponds to the K2 projection, and the lexical entry *leik* lexicalises two features: the noun ‘toy’ and K2, that is, the accusative (32a). The genitive marker *-s* lexicalises the K2 and K3 features (32b). Finally, the feature corresponding to the dative occupies the highest position, above the other cases (K4 > K3 > K2), and *leik* lexicalises all those K heads, plus the noun itself (32c):

(31) Lexical entries for Icelandic cases:

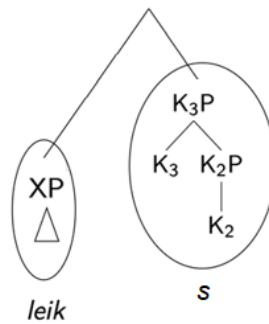

(Starke & Dalen 2026: 12)

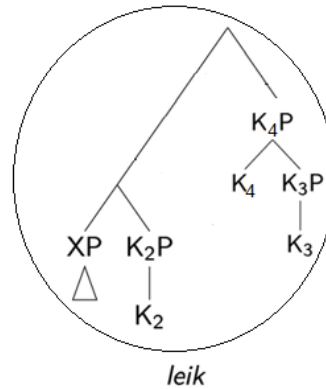
(32) a. Accusative

b. Genitive

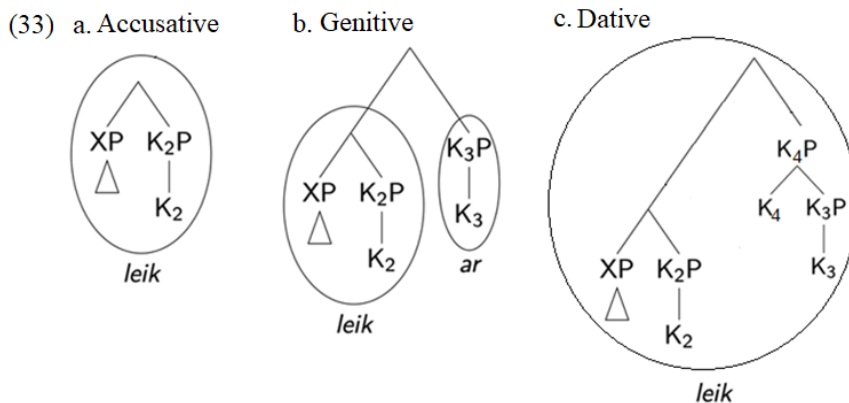

c. Dative

In (32a-c), I have provided the accusative, genitive, and dative forms of the Icelandic noun *leik* ‘toy’. In the accusative (32a) and the dative (32c), XP and K2P are sister nodes. In the intermediate step (32b), however, K2P is lower in the hierarchy. This discrepancy creates problems for the syntactic derivation.

To address this issue, Starke & Dalen (2026) proposes that the genitive *leik-s* is embedded within an alternative genitive form also attested in Icelandic, namely, *leik-ar*. This *-ar* genitive would encode only the K3 feature and would be built directly above the accusative without conditioning its structure (33b). Finally, the dative would be derived by taking the *leik-ar* genitive as its base (33a-c):

If we compare (33a-c) above, XP and K2P are sister nodes in all three structures, including the genitive. This alternative analysis of the genitive makes it possible to avoid the problems that (32b) created for the syntactic derivation.

1.3. ADPOSITIONS IN BASQUE GRAMMARS: A LITERATURE REVIEW

In Basque grammars, numerous difficulties arise in the analysis of adpositions, as it remains unclear what elements should be included within the category of adpositions. These difficulties are related, on the one hand, to the use of a wide range of terms and, on the other hand, to variation across descriptive traditions. For instance, in the grammars of Lafitte (1944) and Villasante (1978), as well as in the EGLU grammar, a distinction is made between what are called locative suffixes or case markers, such as *-ra* ‘to’ and *-tik* ‘from’, and independent postpositions (*aurre* ‘front’, *behe* ‘bottom’).

Later, however, in Euskaltzaindia’s *Euskararen Gramatika* (Basque Grammar) (2021), when locative suffixes are discussed, the term *postposition system* is preferred to *case marker*. Furthermore, de Rijk (1990, 2008) and Hualde (2003) treat elements such as *aurre* ‘front’, *atze* ‘back’, and *ondo* ‘aside, next to’ as location nouns, rather than independent postpositions. This distinction is important because location nouns inherently express spatial relations and can serve as complements of adpositions. In more recent proposals, Etxepare & Oihartzabal (2009, 2012) and Etxepare (2013) are among the first to distinguish between axial parts and location nouns in syntactic analyses. The desire to clarify the internal variability and diversity within the adposition class has led to a wide range of classifications. This section aims to clarify that variability.

In the following sections, I will briefly examine the proposals made by Lafitte (1944) and Villasante (1978), as well the treatment of postpositions in the EGLU grammar (§1.3.1). I then review the work by Hualde (2003) and de Rijk (1990, 2008) (§1.3.2), as these are among the first to mention location nouns. Crucially, however, for the purposes of my analysis, the most significant contributions are those that approach adpositions from a nanosyntactical perspective, namely Etxepare & Oihartzabal (2009, 2012), Etxepare (2013), and Berro (2015b) (§1.3.3).

1.3.1. Traditional descriptions

Let us begin with Laffite's (1944) description. Laffite, in his grammar, distinguishes variable words (Fr. *mots variables*) and invariable words (Fr. *mots invariables*). It can be argued that his classification is an attempt to establish a formal distinction, separating independent words, invariable words, and suffixes. Postpositions such as the allative (-*ra*, -*rat*) and the inessive (-*an*), are included within the class of invariable postpositions. At the same time, he further subdivides this class, grouping postpositions alongside adverbs, conjunctions, and interjections (Lafitte 1944: 151–152).

On the other hand, within the class of suffixless bare forms (Fr. *formes sans suffixes*), Lafitte includes 32 items, among which are *aitzin* 'front', *arau* 'rule', *barna* 'through', *bizkar* 'back', *gora* 'up', *kontra* 'against', *landa* 'field/outside', and *salbu* 'except'. Most of these forms can combine with locative suffixes, such as *aitzin-ea*n (inessive), *aitzin-etik* (named elative), and *aitzin-era* (allative). A few can take instrumental suffixes, including *bidez* 'by means of', *buruz* 'about, regarding', and *medioz* 'by, through' (Lafitte 1944: 168–169). In addition to these, he notes that certain adverb-forming suffixes, such as -*ka*, -*ki*, and -*kara*, can also function as postpositions, as illustrated in examples like *egurka ibili*, 'to go looking for wood'; *zoazi berriketa*, 'go and get the news'; *ogizun joan da*, 'he has gone to fetch bread' (Lafitte 1944: 172). Thus, it seems that the category of postposition is defined more broadly than in other grammars. In some cases, any suffix is treated as a postposition, including adverb-forming suffixes, even though their distribution is restricted to specific constructions. Similarly, when demonstratives and postpositions are discussed together, the compositional relationships between these classes are not fully considered. For examples, Lafitte notes that certain adverbs, namely *huna*, *horra*, and *hara* (fr. *adverbes présentatifs*), may also have a prepositional value, possibly reflecting an attempt to provide equivalents for the French presentative adverbs *voici* and *voilà* (Lafitte 1944: 163).

Let us move now to Villasante's (1978) description. Villasante argues that, in contrast to French and Spanish prepositions, Basque has two means of expressing the same meaning: postpositions (e.g., *alde* 'side, in favour of', *azpi* 'under', *gain* 'above', etc.) and declension suffixes (e.g. -(e)*an* 'inessive', -*tik* 'ablative', etc.). For the author, postpositions are mostly independent, free morphemes and can therefore behave like independent words. By contrast, declension suffixes are treated as particles that attach to words.

The terms *declension* and *declension suffix* are used here because they are used by Villasante (1978) himself, even though these words are not generally used in contemporary theoretical Basque grammar, since Basque does not correspond to inflectional declension systems such as those of Latin. In any case, the boundary

between suffixes and postpositions is not always clear, nor is the boundary between postpositions and other word classes. Moreover, according to Villasante, some postpositions may occur both with and without a declension suffix: *alde*, for instance, but also *aldean*, *aldera*, *aldetik*, *aldeko*, *aldekotzat*, and *aldez* (Villasante 1978: 49–52). Consequently, this classification does not clearly explain why a postposition takes a declension suffix in one context (*gain-(e)tik* ‘from above’), while in another it appears as an independent word, combined with a different declension suffix (*-z gain* ‘besides, in addition to’).

Regarding the criterion used to distinguish postpositions and declensional suffixes, Villasante builds on the distinction proposed by Azkue ([1923] 1969). Thus, Basque postpositions are treated as equivalents of Spanish locative prepositions (*ante* ‘before’, *bajo* ‘under’, *sobre* ‘over’, etc.), which, in order to take a locative interpretation, must co-occur with Basque declensional suffixes. For instance, the Basque postposition *gain* ‘top, over’ requires the inessive declensional suffix *-(e)an* to correspond to the Spanish preposition *sobre* ‘above, on top of’, it. In any case, Villasante also notes that some postpositions may function in both ways. For example, *alde* ‘side’ can appear independently, as in *X-en alde* ‘in favour of X’, or marked by different suffixes: *alde-an*, *alde-ra*, *alde-tik*, *alde-ko*, *alde-kotzat*, *alde-z* (Villasante 1978: 48–52).

Villasante’s (1978) classification represents a step forward, as it develops a more formal account and distinguishes between independent postpositions, which behave like independent words, and declensional suffixes, which behave as affixes. However, these two groups in Basque postpositions do not always correspond directly to Spanish groups of prepositions. For instance, there is no independent postposition equivalent to *desde* ‘from’; the closest counterpart is the ablative *-tik*, which he classifies as a declensional suffix. In other cases, by contrast, an independent postposition can directly correspond to a Spanish preposition: *hasta mañana* > *bihar arte* ‘until tomorrow’. More often, however, an equivalent expression requires a combination of a free postposition and a suffix: *hasta* ‘until’ > *-ra arte*; *abajo* ‘below’ > *azpi-an*, *behe-an*; *detrás* ‘behind’ > *atze-an*. Since the Spanish prepositions are themselves composed of two elements (*a* + *bajo*, *de* + *tras*), both of which are considered prepositions, I propose that Basque elements such as *-an* and *azpi*, regardless of their morphological status, should be analysed as adpositions, insofar as it is the combination of both elements that encodes locative meaning.

The subsequent classification proposals have followed the line of inquiry established by Villasante (1978). In EGLU-I, postpositions are defined as free forms that express grammatical relations between phrases within the sentence (*alde*, *arte*, etc.). Since these are independent words, it is also noted that postpositions can behave like nouns. That applies, for instance, to *atze* ‘back’, *aurre* ‘front’, *azpi* ‘under’, *gain* ‘top’, *aitzin* ‘ahead’, *gibel* ‘behind’, *alde*, and others. In contrast, “case markers” (*-tik*, *-ra*, -

raino) are analysed as elements attached to the nominal phrase (EGLU-I 1991: 300–303).

In this regard, it may be open to debate whether it is appropriate to extend the term *case marker* to locative suffixes, or whether it would be preferable to restrict it to those cases that mark clausal arguments (ergative, absolutive, dative, and genitive). Subsequent grammatical analyses therefore diverge treating these elements either as nominal inflection or as bound postpositions. As noted above, I restrict the term *case marker* to those that encode core grammatical relations, and refer to those used in all other contexts as adpositions.

Regarding the compositionality of Basque postpositions, Zabala & Odriozola (2004) argue that most elements traditionally described as nominal inflection or case markers are, in essence, postpositions. This does not imply that the ergative, absolutive, dative, and genitive should be regarded as postpositions, since these four correspond to the morphological realisation of grammatical cases. The authors further include both genitives (*-ren*, *-ko*), the prolocative (*-tzat*), and the partitive (*-rik*) among the set of grammatical cases. In other approaches, however, the partitive has been analysed as a determiner (de Rijk 2008), even though *-rik* is also an ablative meaning ‘from’ in certain varieties.

In Euskaltzaindia (2021), certain concepts are also reformulated: instead of the terms ‘declension’ and ‘case marker’, the term postposition system has been preferred. What have traditionally been classified as case markers (*-rik*, *-an*, *tik*, *-ra*, etc.) are reinterpreted as bound postpositions, whereas those written separately, such as *maldan behera* ‘downhill’, *zure orde* ‘instead of you’, or *etxe aurrean* ‘in front of the house’, are labelled as independent postpositions (Basq. *postposizio askeak*).

As noted in that grammar, each postposition determines the type of marker required on the preceding phrase: for example, the postposition *behe-ra* ‘down (to)’ requires the inessive (*-an*), as in *maldan behera* ‘downhill’. Examining its internal structure further, it is suggested that the noun *behe* ‘bottom’ is governed by the postposition *-ra* (Euskaltzaindia 2021: 7–8). The grammar also specifies that many independent postpositions are originally nouns that have become fully adverbialised in particular usages (e.g. *behe*), although it is not made explicit in which contexts this adverbialisation occurs.

In this analysis, I will treat forms such as *behe* as unanchored axial parts (§4), whereas constructions like *-(a)n behera* are classified as CAs (§5).

1.3.2. Location nouns: Hualde (2003b) and de Rijk (2008)

Leaving aside those proposals that syntactically analyse the suffixes belonging to

nominal inflection, in this section I review the approaches that focus on independent postpositions such as *atze* ‘back’, *aurre* ‘front’, *azpi* ‘under’, and *gain* ‘above’, which are closer to the nominal category. Despite this proximity to nouns, I begin the review with grammars that treat them as place nouns or location nouns, before moving on to proposals that analyse them as axial parts outside the nominal domain.

After the traditional descriptions (Lafitte 1944; Villasante 1978), numerous attempts have been made to characterise postpositions and, more generally, adpositions. In this section, I review the classifications made by Hualde (2003a) and de Rijk (2008). Hualde (2003a) distinguishes the items used to express spatial and temporal relations in Basque into two main groups: the paradigm of nominal inflection, on the one hand, and postpositions, on the other. Within the nominal inflection class, he includes morphemes that attach to noun roots. These morphemes, however, unlike the ergative, absolutive, or dative, do not encode grammatical information related to clausal arguments. Within the category of postpositions, Hualde (2003a) further distinguishes between location nouns, (also referred as *locational* within the same grammar) and invariable postpositions.

Regarding the morphemes that attach to noun roots, Hualde (2003a) distinguishes five forms in Basque: the inessive (*-an*), the ablative (*-tik*), the allative (*-ra*), the directional or approximative allative (*-rantz*), and the terminative or limitative allative (*-raino*). In addition, he identifies a special class of forms used with animates (*animate local case endings*): the inessive *-gan*, the ablative *-gandik*, the allative *-gana*, the directional *-ganantz*, and the terminative *-ganaino*. In all these forms, the animacy marker *-ga-* appears on top of the corresponding inanimate form.

On the other hand, he includes a set of location nouns –*albo* ‘side’, *alde* ‘side, part’, *aitzin* ‘front’, *arte* ‘between, until’, *aurre* ‘front’, *atze* ‘back’, *azpi* ‘under’, *behe* ‘bottom’, *gain* ‘above’, *gibel* ‘behind’, and *ondo* ‘next to, beside’ (Hualde 2003b: 187). He treats these Basque location nouns as equivalents of English nouns expressing location that are also used as prepositions, such as *back*, *bottom*, *front*, *side*, and *top*. They denote a location relative to another noun and can function as the complement of any local adposition (e.g. *etxe aurre-an* ‘in front of the house’, *etxe aurre-tik* ‘from the front of the house’, *etxe aurre-raino* ‘as far as the front of the house’). Furthermore, the noun that serves as the complement of both the location noun and the attached suffix may appear either in the genitive or without any case marking, for instance, *iturri(aren) aurretik* ‘from [the] front of the fountain’, and *zubi(aren) azpian* ‘under [the] bridge’, among others.

In contrast to these, Hualde (2003b) identifies a third group, which he classifies as invariable postpositions, including forms such as *zehar* ‘across, through’. These are characterised by taking a locative postposition phrase as their complement. In my own classification, I treat such invariable postpositions as belonging to the class of CAs. Furthermore, invariable postpositions can only take a single adposition phrase as a

complement, and combinations with additional adpositions yield ungrammatical results, as illustrated in examples (34a) and (34b).

- (34) a. *Mundu-an zehar*
 world-INE across
 ‘across the world’
- b. **Mundu-ra zehar*
 world-ALL across
 ‘lit. to the world across’

(Hualde 2003b: 189–190)

The invariable postposition *zehar* ‘across/through’, shown in examples (34a) and (34b) above, does not express location, but rather a change of location, that is, Path. Moreover, this construction is highly grammaticalised, since *zehar* obligatorily selects the inessive and cannot combine with any other primary adposition. Consequently, it may occur with the inessive *-(a)n*, but not, for instance, with the allative *-ra*, as shown in (34b).

Evidently, there is a significant difference between location nouns and invariable postpositions. For instance, *barne* ‘inside’ can serve as the complement of any local adposition, whereas the construction *-(a)n barrena* ‘throughout, along’ only accepts the inessive as a complement. Hualde’s (2003b) classification therefore considers not only formal distinctions, but also the compositionality and variability of these classes.

In the Basque grammar by de Rijk (2008) these nouns are also considered location nouns (Basq. *kokapen izenak*). De Rijk distinguishes two types of location nouns: those that express spatial contrasts, and those that do not. The former are typically organised into oppositional pairs, including *aurre* ‘front’ and *atze* ‘back’, *aitzin* ‘front’, and *gibel* ‘back’, as well as *gain* ‘above’ and *azpi* ‘under’. By contrast, the latter group include forms such as *aldamen* ‘side’, *alde* ‘side, part’, *arte* ‘between’, *bazter* ‘edge, corner’, *bizkar* ‘back’, *erdi* ‘middle’, *gibel* ‘rear’, *kontra* ‘against’, and *ondo* ‘beside’.^{7,8}

As can be observed, the class of location nouns includes several forms derived from body-part terms, such as *bizkar* ‘back’ and *gibel* ‘liver’. De Rijk (1990) further expands the inventory of body part-terms that may function as location nouns, arguing

⁷ According to Mitxelena (FHV), the words *aur* ‘front side’ and *atz* ‘trace, footprint’ (related to *aztarna* perhaps ‘fingerprint’) would represent the original roots, while the vowel *-e-* is interpreted as a purely epenthetic vowel. A similar phenomenon is observed in Finnish, where the inessive and ablative cases of the form *jälki* ‘trace, footprint’ are frequently used to derive postpositional meanings such as ‘behind, after’ (de Rijk 1990: 3). Lakarra (2016), in turn, proposes the reconstruction *aurre* < *ahur* < **aho-hur*.

⁸ The words *alde* ‘side’ and *saihets* ‘rib’ also share the same meaning and are also based on body part-terms (de Rijk 1990: 14).

that *eskuin* ‘right’, *ezker* ‘left’, and *buru* ‘head, top’ can also be used in this way (de Rijk 1990: 17).

As this author notes, although English has prepositions such as *above*, *before*, *between*, *on*, and *over* to express spatial relations, their Basque equivalents cannot be expressed by means of location nouns alone (*between* $\neq$ *arte*; *between* = *arte-an*). Basque expresses the reference point through a combination of a location noun and nominal inflection, as in, *goi-an* ‘on the top’, *aurre-tik* ‘from the front’, *arte-an* ‘in between, among’, and *gain-(e)an* ‘on top of’ (de Rijk 2008: 69). Even though I do not adopt the terms *location nouns* and *nominal inflection*, I maintain that the reference point is encoded by the combination of these two elements.

In some cases, these location nouns may also appear as ordinary nouns within a sentence, appearing inside a DP without any spatial adposition (e.g. *Etxe goibelaren behe guztia hartzen duen tabernan...* [‘in the bar that occupies the entire ground floor of the gloomy house...’, Atxaga, *Groenlandiako lezioa*, 1998: 47]). In this example, the independent DP [*Etxe goibelaren behe guztia*] occurs without an adposition, since *behe* retains its nominal semantics. However, this property cannot be generalised to all location nouns; synchronically, for instance, it would be highly unusual to use *zehar* as a noun, [*?zeharra* DP]. In Chapter §4, I will discuss relational nouns (e.g. *etxearen aurrea* ‘the front of the house’) and present a series of diagnostics to distinguish them from axial parts.

1.3.3. Basque adpositions from a Nanosyntactic perspective: previous studies

In this dissertation, rather than adopting the terms *location(al)* and *noun inflection* used by de Rijk (1990) and Hualde (2003), I will favour the terms *axial part* and *spatial adposition*. Indeed, earlier work in theoretical linguistics has also used these designations (Svenonius 2004; Fábregas 2007; Etxepare & Oihartzabal 2009, 2012).⁹

Furthermore, following Svenonius, I assume that there are several reasons to justify analysing axial parts outside the nominal category. On this basis, I argue that axial parts such as *goi-an* ‘at the top’, *aurre-tik* ‘from the front’, and *arte-an* ‘in between’ may function as complements of any spatial adposition, unlike forms such as *-an barrena* ‘through, along’. Compositionally, the rigidity observed in the latter type when combining with spatial adpositions suggests a distinct underlying syntactic structure. This difference will be one of the key criteria used to distinguish between the two groups.

Regarding the three primary adpositions, Etxepare (2013) also argues in favour of distinguishing further syntactic projections that express spatial relations. He identifies three basic adpositions in Basque: the inessive, the allative, and the ablative. Following

⁹ Etxepare & Oihartzabal refer to them as *ardatz buru* ‘axial heads’ (2009, 2012).

Pantcheva, the syntactic head in which the inessive adposition is realised is called Place, the syntactic head hosting the allative is labelled Path, and the ablative is realised in a Source head. In this dissertation I will defend a similar proposal but, following Pantcheva's (2011) terminology, I will use the term Goal for the intermediate projection, instead of Path.

The lexicalisation of these three basic adpositions follows Pantcheva's (2011) hierarchy. In this framework, the inessive lexicalises the Place head, the allative lexicalises both Place and Goal, and the ablative lexicalises Place, Goal, and Source, as it contains the three features. Consequently, Basque adpositions are analysed as structures organised in a hierarchical configuration (Etxepare 2013: 71).

Etxepare (2013) also highlights several morphosyntactic peculiarities. On the one hand, he addresses the issue of the determiner. It has been proposed that, in Basque spatial adpositions, the *-a* appearing in the inessive suffix *-(a)n* could be a determiner. However, this putative determiner does not appear in allative and ablative adpositional structures. Outside animate contexts, these adpositions are realised simply as *-ra* and *-tik*, without *-a*.

(35)	a. mendi-a-n	b. mendi-(*a)-ra	c. mendi-(*a)-tik
	mountain-CM-INE	mountain-CM-ALL	mountain-CM-ABL
	'in the mountain'	'to the mountain'	'from the mountain'
- (Etxepare 2013: 42)

This raises a problem, since no determiner appears when the Goal is lexicalised. According to Etxepare (2013), the *-a* in example (35a) is not the determiner found in a DP such as *mendi-a* 'the mountain', but rather a case marker (CM in (35a)) linked to the old ergative *-ga-* (> *-k*), following de Rijk's (1981) proposal. The morpheme *-ga-* used as an animacy marker, is also assumed to share this origin, as in forms such as *zu-(re)-ga-n-(r)a* 'to you'.

Given this analysis, a further question arises: why the *-g-* has been lost in inanimate nouns, (**etxe-ga-n* vs *etxe-a-n*). Etxepare (2013) argues that the deletion of voiced consonants in intervocalic position (V_V) is a regular phonological process (*egon* > *eon* 'stay'). However, if the same mechanism is applied consistently, the consonant should also be systematically deleted in animate nouns and vowel-final pronouns, yielding forms such as *Amaia-ga-n* > *Amaia-a-n* 'in Amaia' and *zu-ga-n* > *zu-a-n* 'in you', contrary to fact.

As evidence supporting the hypothesis that the case marker *-ga-* is the origin of the *-a-* preceding the inessive, Etxepare (2013) refers to the epenthetic vowel that appears in stems ending in a consonant, as in *lurr-e-an* 'in the earth' (Hualde 2003b, Etxepare 2013: 44). Hualde (2003b) proposes that the original inessive morpheme was

consonant-initial (*Can*). If this is correct, then epenthesis should show the same distribution in both inanimate and animate nouns ending in a consonant.

Therefore, assuming a development such as *orratz-(e)-ga-n* > *orratz-(e)-a-n* for inanimates, we would also expect forms such as *Mikel-en-(e)-ga-n* > *Mikel-en-e-a-n* for animates outside the Western dialect area. Within the Western varieties we would expect *Mikel-(e)-ga-n* > *Mikel-e-a-n*, since animates are expressed without the genitive. On the other hand, Manterola (2006, 2009) relates the origin of the *-a-* to the old paradigm of locative demonstratives, deriving it from **(h)a(r)* > *ha-n*. In this account, the initial aspiration of the locative demonstrative would have triggered the appearance of the epenthetic vowel: **lur-e-han* > *lur-e-an* (Etxepare 2013: 46). Personally, I find this second development more plausible.

Certain dialects in which the determiner has a more restricted distribution show that adpositional structures formed on top of the bare locative *-n* are also possible. Such cases are found in Souletin and Eastern Low Navarrese. On this basis, Etxepare argues that an analysis involving *-a-* + *-n* is also viable, and this is the approach I will exceptionally adopt for the analysis of these Eastern structures (§2). In this interpretation, the determiner introduces a semantic distinction: whereas example (36a) refers to one's own house, example (36b) refers to someone else's house:

(36)	a.	Etxe-n	da.	b.	Etxe-a-n	da.
		house-INE	be.3SG		house-DET-INE	be.3SG
		'He/she/it is home.'			'He/she/it is in/at the home.'	
- (Etxepare 2013: 48)

It is possible that this contrast arose later as an expressive form once the determiner had become fully generalised. In any case, I assume that spatial adpositions can take both NPs and DPs as their complements. Indeed, in plural forms such as *etxe-eta-n* 'in the houses', I assume that *-eta-* encodes not only plurality but also definiteness.

On the other hand, following Svenonius (2007), Etxepare also discusses axial parts. He proposes that, in Basque, axial parts are place nouns selected by an adposition that lexicalises the Place head. Place nouns in Basque exhibit several restrictions; for instance, items such as *goi* 'top' and *behe* 'bottom' cannot project a head with an overt DP Ground: **mendiaren goian* 'at the mountain's top'.¹⁰ Such place nouns are referred to as non-projective axial parts. By contrast, forms that are compatible with Ground are analysed as relational nouns, such as *gain* 'above, surface' and *pe* 'under, below'. I dedicate Chapter §4 to the analysis of axial parts. In that chapter, I distinguish anchored

¹⁰ *Ground*: In Talmy's (1990) typology, the Ground is the noun that anchors the clause in space, that is, the entity that provides the reference location in space. In contrast, the *Figure* is the subject of the sentence that moves or changes position in space (details in Chapter §4).

and unanchored axial parts after introducing certain modifications to Etxepare's (2013) proposal.

Following Etxepare (2013), Berro (2015b) provides further evidence for a syntactic hierarchy among the three primary adpositions, by examining so-called location verbs. These verbs are formed when the participle *-tu* selects an AdpP as its complement. Berro notes that the AdpP selected in this context is always the allative *-ra*, which represents both the minimal and maximal degree of syntactic complexity allowed in this construction. Since the syntactic projection lexicalised by the allative corresponds to Goal, this defines the structural domain available for the formation of such verbs. And this is a productive strategy for verb formation, as location verbs can be built on virtually any allative-based structure. Examples include *ahalbide-(ra)-tu* 'enable, make possible', *gain-(e)ra-tu* 'add', *aurre-ra-tu* 'advance/progress', *giltzape(ra)tu* 'lock up, imprison', *itsaso-ra-tu* 'sail into the sea', and *mahai-gain-(e)ra-tu* 'bring into the table, show' (Berro 2015a: 139).¹¹

In contrast to these, location verbs cannot take as complements an adposition that lexicalises either the Place head or the Source head. Accordingly, neither the inessive (**etxe-an-tu*) nor the ablative (**etxe-tik-tu*) are productive (Berro 2015b: 144). It follows that, since location verbs express movement towards a Goal, their formation requires that the highest syntactic projection lexicalised by the adposition contain the feature [Goal] and no higher feature. In any case, I return to a more detailed discussion of location verbs and their morphological composition in Chapter §7, when I analyse comparative structures. Apart from that, and coming back to the decomposition of Path, building on the proposals by Etxepare (2013) and Berro (2015b), I will further argue that the syntactic hierarchy of Path adpositions can be extended to a wider range of features, beyond those associated with [Source] features in Basque.

¹¹ One of the reviewers inquires whether forms such as *ama-ren-ga-n-(r)a-tu* '(go)to the mum' are documented and productively used. Indeed, location verbs over animate nouns and pronouns are documented: *ama-ren-ga-n-(r)a-tu* '(go)to the mum', *be-re(n)-ga-n-(r)a-tu* 'appropriate, attract'.

1.4. OVERVIEW OF THE CHAPTERS

Chapter 2: A new approach to primary adpositions

In this chapter, I provide a step-by-step syntactic derivation of the three primary Basque adpositions: the inessive *-(a)n*, the allative *-ra*, and the ablative *-tik*. I adopt and modify the proposals of Pantcheva (2011) and Etxepare (2013) by introducing a [Region] feature at the base of the hierarchy. Specifically, I propose that the inessive is not specified only for a [Place] feature but also for a [Region] feature. As previously argued, the Ground in locative contexts has only a single [+] value, whereas Path structures involve a transition that concatenates points with alternating negative [-] and positive [+] polarities. When an axial part is present in locative contexts, as in *aulkiaren gain-(e)an* ‘on top of the chair’, the Region of the Ground is determined by the axial part itself. By contrast, when inessive constructions appear on its own, lacking an axial parts, such as *aulki-(a)n* ‘on the chair’, the inessive establishes a Region=Ground equivalence, since the Region entirely coincides with the surface of the Ground completely. Importantly, this modification does not affect the feature composition or syntactic projections assumed for the allative ([Place], [Goal]) or the ablative ([Place], [Goal], [Source]).

On the other hand, this chapter also addresses the status of the determiner. While it is generally accepted that no determiner intervenes in the allative and the ablative (e.g., *etxe-tik* vs. **etxe-a-tik*), the situation is less clear in the case of the inessive, for which both analyses have been proposed in the literature: *-a* + *-n* and *-an* as a single morpheme. I argue in favour of the view that the inessive also lacks a determiner. Souletin Basque constitutes a relevant exception, insofar as the determiner was generalised later in that variety. Therefore, I assume that in the pair *etxe-n* ‘at one's own home’ vs. *etxe-a-(a)n* ‘at someone else's home’ in Souletin, the opposition is indeed expressed through the presence versus absence of the determiner.

Chapter 3: Analysing bound adpositions beyond primary adpositions

In this chapter, I analyse bound adpositions other than primary adpositions. I begin by introducing terminative structures, in particular *-raino* ‘up to’, which historically developed from the CA *-ra gino* ‘to the extent of’. I argue that terminative constructions require the lexicalisation of an additional projection above the Goal phrase. I propose that this projection is a BoundP (Bound Phrase), whose function is to delimit the endpoint of the Path. I then turn to several approximative strategies, including *-rantz*, *-raka*, *-ranzka*, *-rantzaka* ‘towards’, as well as *X alderaka* ‘towards around X’. I argue that these approximative forms involve the lexicalisation of a ScaleP. However, when the cumulative suffix *-ka* is present, a further projection CumP (Cumulative Phrase) must also be projected. This suffix triggers two related operations: i) it abstracts away from positive polarity points, thereby yielding connectable Scale Paths; and ii) it links

these Scale Paths to one another, producing a cumulative iterated directional interpretation.

This chapter also addresses the now-lost prosecutive *-ti* ‘along’, which was used to indicate the route through which a Source-oriented Path proceeded (‘through where’ or ‘along where’). Since it expresses a route, I propose that this adposition lexicalises the head of a Route projection, which occupies a position above the Source projection in the hierarchy. I extend this analysis to the instrumental *-z*, as in *mendiz etorri* ‘come via the mountain’, arguing that it also realises the Route head in contexts where it encodes the pathway of motion.

Chapter 4: Axial parts in Basque: classification, description and analysis

One of the objectives of this chapter is to clarify the differences between nouns and axial parts. As evidence for this distinction, I present the contrasts that emerge from standard diagnostic tests used to compare relational nouns and axial parts (Aurnague 1996; Svenonius 2006; Etxepare 2013; Ormazabal 2019). For instance, axial parts allow for expressive reduplication, whereas nouns do not: *etxearen aurre-aurrean* ‘right in front of the house’ contrasts with **etxearen aurre-aurea* ‘the very front of the house’. By contrast, in adjectival modification, the opposite pattern is observed. In cases such as *etxearen aurre hondatuan* ‘in the ruined front of the house’, the interpretation necessarily refers to the façade of the house rather to a Region of the Ground.

On the other hand, I distinguish two groups of axial parts: anchored and unanchored. I further classify them according to five axes: vertical, longitudinal, transverse, perimetral, and endocentric. The group of unanchored axial parts comprises those forms that lack an overt Ground, such as *go(i)-ra* ‘upward’ or *behe-ra* ‘downward’. These axial parts take the speaker in the discourse context as their deictic centre, from which it projects in a specific direction. This analysis is consistent with Etxepare (2013) on non-projective axial parts. By contrast, anchored axial parts are those that refer to an overt Ground, as in *teilatuaen gainean* ‘on top of the roof’.

Chapter 5: Complex Adpositions in Basque

CAs express additional semantic nuances that primary adpositions cannot capture. Regarding their morphological composition, CAs are formed through the combination of a primary adpositions and an unanchored axial part. This combination results from a process of grammaticalisation. As I show in this chapter, most CAs follow the same grammaticalisation processes. When these processes reach their final stage, they give rise to attached adpositions such as *-raino* (< *-ra gino*) (§2).

In addition, I group CAs according to their semantic features, specifically Transition, Orientation, and Delimitation within the Path structure. Depending on which of these features they encode, each class of CAs is subject to specific restrictions. For instance, CAs expressing delimited transitions are compatible with telic predicates, as in

ondoko herriraino iritsi da ordu erdian ‘she arrived as far as the next town in half an hour’. By contrast, CAs with Route semantics necessarily require atelic predicates, as in *basoan barna ibili da aste betez* ‘he walked through the forest for a week’.

Chapter 6: Animacy in spatial adpositions and Differential Place Marking

The animacy marker *-ga-* is used in contexts where spatial adpositions combine with animate nouns. A notable property of adpositions in these contexts concerns their morphological composition: all forms include the inessive. Thus, we find *zu-re-ga-n-(r)a* (cf. **zu-re-ga-ra*) ‘to you’, and *zu-re-ga-n-dik* (cf. **zu-re-ga-tik*) ‘from you’. Another relevant phenomenon is Differential Place Marking, which classifies nouns along a hierarchical scale. In this hierarchy, nouns that are most frequently used in spatial contexts, such as proper place nouns, occupy the lowest position. Conversely, animate nouns are located at the top of the hierarchy, since they are least frequently used in spatial contexts. This hierarchy is reflected in morphological complexity: markers associated with proper place nouns at the bottom of the hierarchy are morphologically simpler than those used with animate nouns at the top. Compare, for instance, *Zarautz-a* ‘to Zarautz’ with *lagun-a-ren-ga-n-(r)a* ‘to the friend’.

The genitive and the determiner are directly linked with animacy. While inanimate nouns allow structures without an overt genitive, such as *etxe ondora* ‘to near the house, (to) next to the house’ or *udaletxe aurrean* ‘in front of the council’, animate nouns do not permit such forms: **adiskide aurrean* vs *adiskide-a-ren aurrean* ‘in front of the friend’. This contrast aligns with the ϕ -features that Rezac (2011) attributes to definite animate nouns. In particular, Rezac argues that definite animate nouns bear [person] features, which are encoded in the determiner. The obligatoriness of the genitive in these contexts follows from the same mechanism, insofar as the genitive is required to realise these ϕ -features in animate DPs.

Chapter 7: Comparative adpositions

In comparative adpositions, the space between two reference points is compared. For example, in *iturria aurrerago dago* ‘the fountain is further forward’, two reference points are involved: the first is the location of the speech participants, which functions as the deictic centre, and the second is the location of the fountain.

Within the three adposition classes considered in this dissertation, only axial parts are naturally compatible with comparative constructions, as in *atze-ra-ago* ‘further back’ and *go(i)-ra-ago* ‘further up’. Nouns on their own generally resist such comparative structures, as shown by **ate-ra-ago* ‘further to the door’ and **etxe-ra-ago* ‘further to the house’. Since this contrast is directly linked to gradability, I assume that *-ago* licenses the head of a DegP (Degree Phrase). Following Kennedy & McNally (2005), I propose that most nouns are not gradable, as illustrated by the unacceptability of **oso ate-ra* ‘very to the door’ vs. *oso aurre-ra* ‘very to the front’. However, they may

become gradable, if they are headed by scalar morphemes such as *-xe-* or *-antz-*. In that case, they are compatible with comparative constructions: *ate-ra-xe-ago* ‘slightly closer to the door’ and *etxe-ra-(a)ntz-ago* ‘further towards the house’.

Chapter 8: Locative demonstratives and locative deixis

Among deictic adpositions two types can be distinguished: locative demonstratives and pure deictics. Locative demonstratives contain a DP (*etxe honetan* ‘in this house’), whereas pure deictics do not (*hemen* ‘here’). Locative demonstratives also exhibit number distinctions, as in *etxe honetan* ‘in this house’ vs. *etxe hauetan* ‘in these houses’, a contrast that is not available in deictic forms. In this chapter, I focus on deictic adpositions without a DP, given that they exhibit concatenated adpositional morphemes, as in *hem-(e)n-dik* ‘from here’, *ho-n-(r)a* ‘(to) here’, and *ha-n-dik* ‘from there’. I further address how ABA-patterns attested in these paradigms can be accounted for.

Another issue concerns root suppletion within the proximal set (*hemen*, *hona*, *hemendik*). For this class of deictic adpositions, I propose that each deictic root lexicalises a specific head within a layered Deix1–Deix3 structure inside DeixP. For example, the distal root *ha-* is assumed to spell out all three heads in the hierarchy (Deix1–Deix2–Deix3), thereby capturing its cumulative exponence across the deictic domain.

1. Sarrera: lekuzko adposizioak

1.1. TESIAREN HELBURU OROKORRAK, EREMU ENPIRIKOA ETA EKARPENAK

Tesi honek euskararen lekuzko adposizioak ditu aztergai eta adposizioak zer diren argitzea du helburu. Horretarako, tesi honetako kapituluz kapitulu, lekuzko adposizio mota bakoitza eta bakoitzari dagokion erabilera testuinguruak aztertuko dira. Kapitulu honek tesiaren aurkezpena eta helburu orokorrak (§1.1.), oinarri hartzen dutan eremu teorikoaren oinarriak (§1.2.), literaturaren berrikuspena (§1.3.) eta hurrengo kapituluetan landuko ditudan gaien laburpena (§1.4.) biltzen ditu.

Euskaraz askotarikoak dira espazio harremanak adierazteko erabiltzen diren elementuak. Hizkuntza buru-azkena denez, lekutasuna adierazten duten elementuei *postposizio* deitu ohi zaie. Edonola ere, tesi honetan hizkuntzarteko konparaketa ere egingo dudanez, *adposizio* terminoa hobetsiko dut (i.a. Fillmore 1968; Croft 1991; Grimshaw 1991; Koopman 2000; Svenonius 2007; Broekhuis 2013; Deacon 2014), izan ere, adposizio labelpean sailka daitezke preposizioak, postposizioak zein zirkunposizioak, hizkuntzen buru-parametroa gorabehera. Euskarara itzulita, esan beharra dago postposizioek ez dutela kategoria uniforme bat osatzen. Aitzitik, aldakortasun morfologikoak ezaugarritzen du kategoria hori, informazio espaziala emateko elkarren ondoan erabil baitaitezke atzizki soilak (*-ra*, *-tik*), hitz beregainak (*azpi*, *gain*, *aurre*) zein elementu konplexuak (*-an zehar*, *-ra arte*). Lehendabizikoa helburua, beraz, euskarazko lekuzko adposizioen artean bereiz daitezkeen motak zehaztea eta horien arteko lotura argitzea da.

Lehenik eta behin, askotariko mota horiek zertan diren berdin eta zertan ezberdin argitu beharra dago. Antzekotasunei dagokienez, ia guztiek onartzen dute esanahi lexikoa duen osagarri bat, oro har, izen bat edo izen bat barne hartzen duen sintagma bat. Salbuespen lirakeke *gora* eta *behera* bezalakoak, ez baitute osagarri bat onartzen: **etxearen behera*.

(1)	a. Eguzki-a	mendi arte-tik sartu	da.
	eguzki-DET	mendi arte-ABL sartu	izan.3sgABS
	b. Fronte hotz-a	Laponia-tik dator.	
	fronte hotz-DET	Laponia-ABL etorri.3sgABS	
	c. Etxe-ko	ate-ra	arte lagundu zuen.
	Etxe-GEN	ate-ADL	arte.ADP lagundu edun.3sgERG

Goiko hiru perpausetan ageri diren adposizioak ezberdinak dira morfologikoki (*arte-tik*, *-tik*, *-ra arte*), batzuk adposizio lotuak baitira (*-tik*, *-ra arte*) eta beste batzuk hitz beregainak (*arte*). Dena den, ezberdinak izanagatik ere, guztiek izen bat barne hartzen duen egitura bat dute osagarri gisa, *mendi-arte-tik*; *Laponia-tik*; *etxeko ate-ra arte*. Adposizio Sintagma (AdpS) guztiek partekatzen duten

ezaugarria da osagarritzat izen bat izatea. Horren aldean, badira (1a), (1b) eta (1c)ko adposizioak elkarren ezberdin egiten dituzten hainbat ezaugarri. Lehendabiziko ezberdintasuna osaera morfologikoan datza, hurrengo adibideetan ikus daitekeen bezala.

- (2) a. Eguzki-a mendi arte-**an/-ra/-tik** sartu da.
 eguzki-DET mendi arte-INE/ADL/ABL sartu izan.3sg
- b. Etxe-ko ate-***an/-ra/*-tik** arte lagundu zuen.
 etxe-GEN ate-INE/ADL/ABL arte.ADP lagundu edun.3sg.ERG

(2a)n eta (2b) ageri diren *arteren* adibideak ez dira gauza bera. Lehenengoak (2a), *eguzkiak mendiekiko* duen kokapena zehazten du eta bat egin dezake beste edozein atzizki loturekin. Bigarrena (2b), berriz, egitura handiago baten parte da, izan ere, *-ra* adlatiboak *arterekin* batera adiera berri bat hartzen du, muga adlatiboarena, hain zuzen. Aldiz, inesiboarekin (**-an arte*) edo ablatiboarekin (**-tik arte*) batera *artek* ez du ezer adierazten, ez eta egitura emankorrik sortzen.

Bigarren ezberdintasunak adierarekin du zerikusia. Lehendabizikoak (2a) kokapena adierazten du; aldiz, bigarrenak (2b) lekualdatzea adierazten du, zehazki, *etxeko ateraino* gertatzen den lekualdatzea. Alde semantiko horrek eragin zuzena du adposizioen sintaxian. Tesi honetan (2b) bezalakoak egitura konplexuagotzat hartuko ditut eta, ondorioz, azterbide sintaktiko konplexuagoa dutela proposatuko dut. Nanosintaxian, hots, oinarri hartzen dudan teorian, egitura eta adiera semantikoa zenbat eta konplexuagoa izan, orduan eta islapen sintaktiko gehiago lexikalizatu behar dira eta halaxe onetsiko dut nik tesi honetan.

Bada lekuzko adposizioen osaera morfologikoa baldintzatzen duen beste auzi bat, tesi honetan kapituluz kapitulu errepikatuko dena, eta hori *-ra* adlatiboaren eta *-tik* ablatiboaren arteko asimetria da. Adlatiboak, hots, *-rak*, Helburu-orientazioa du, eta adposizio emankorra da askotariko egiturak sortzeko, esate baterako, kokapen aditzak sortu ditzake, *itsaso-ra-tu*; Iturburu-orientaziodun adposizioak, aldiz, ez du horretarako gaitasunik, **itsaso-tik-tu* (Berro 2015b). Asimetria hori tesi honetan aztergai ditudan beste zenbait egituretara ere hedatzen da, murriztapen bera baitute konparaziozko adposizioek (§7.) ere: *barne-ra-ago* vs **barne-tik-ago* (> *barne-ra-ago-tik*). Berdin gertatzen da erakusleen gaineko konparaziozko egituretan (§7.) ere, zilegi baitira *ha-ra-ago* gisako egiturak, baina ez, ordea, **ha-n-dik-ago* eta **ha-tik-ago* bezalakoak. Horien aldean Helburu-orientaziodun adposizioa oinarri duten egiturak behar ditugu ezinbestean, *ha-ra-ago-tik*. Prozesamendua aztergai duten lanetan ere hauteman da Helburu-Iturburu asimetria, hizkuntza jabekuntzaren lehendabiziko aroetarako haurrek abiapuntuan (Iturburuan ‘nondik’) baino enfasi handiagoa jartzen baitute mugimendu aditz batek adierazten duen helmugan (‘nora’), eta horiez jabetzea errazagoa dela argudiatu dute (Landau & Lakusta 2005, 2010).

Asimetria horrek lotura zuzena du lekuzko adposizioen hierarkizazioarekin. Izan ere, lekuzko adposizio batzuk besteak baino konplexuagoak dira, zenbait zentzutan. Osaera morfologikoari erreparatuz gero, adiera lokatiboa duen *zu-ga-n* soilagoa da Helburu-orientazioa duen *zu-ga-n-a* eta Iturburu orientazioa duen *zu-ga-n-dik* formak baino. Adposizio batek zenbat eta tasun semantiko gehiago adierazi, orduan eta islapen sintaktiko gehiago gauzatuko lituzke, Nanosintaxian, oinarrian hartzen dudana ildo teorikoan, Pantchevak (2011) *Bidearen Dekonposaketa Hipotesian* (ing. *Decomposition of Path Hypothesis*) proposatu bezala.

Tesi honen ardatza lekuzko adposizioen funtzio sintaktikoa argitzea izango ez den arren, beharrezkoa da lekuzko adposizioek dituzten funtzio sintaktikoen inguruko gogoeta labur bat egitea. Izan ere, euskal gramatikan, argumentu eta adjuntuen arteko aurkakotasuna zehazteko irizpide nagusia aditz komunztadura izan da. Hala, perpauseko argumentutzat hartu dira ergatibo, datibo eta absolutibo kasuez markatzen diren sintagmak, eta kasu horiez markatzen ez diren sintagmak, aldiz, adjuntutzat, tartean lekuzko adposizioak eurak. Dena dela, ezin esan daiteke lekuzko adposizioak hartzen dituzten sintagmak beti adjuntuak direnik. Predikatua zein den, argumentu zein adjuntu izan. Lekuzko adposizioek izan ditzaketen funtzio sintaktikoen inguruan sakonago arituko naiz §9. kapituluan.

1.1.1. Euskarazko adposizioen multzokatze berri bat

Euskaraz, espazio-harremanak adierazten dituzten elementuen arteko aldakortasunari irtenbide eman nahian askotariko sailkapenak eta deiturak erabili dira; ezagunenak kasu markak, deklinabide atzizkiak, postposizio askeak eta leku izenak lirateke. Edonola ere, badira multzo batean horren erraz sailkatu ezin diren adposizioak. Hortaz, euskarazko lekuzko adposizioen artean ageri diren multzoak zehaztea eta horien arteko lotura argitzea izango ditut helburu tesi honetan. Horretarako, osaera morfologikoari, ezaugarri morfosintaktikoei eta ezaugarri semantikoei erreparatuko diet. Kapitulu honetako ekarpen nagusia, tesian landuko ditudan adposizioen sailkapena aurkeztea izango da. Hain zuzen, hiru multzo hauetan sailkatuko ditut adposizioak: adposizio soilak (*-an*, *-ra*, *-tik*, etab.), *ardatz zatiak* (ing. *axial parts*) (*azpi*, *aurre*, *atze*, *gain*, etab.) eta *Adposizio Konplexuak* (AK) deritzedanak (*-an zehar*, *-an behera*).

Adposizio multzoak euskaraz			
Adposizio soilak	Adposizio Konplexuak		Ardatz zatiak
-(a)n -ra -tik	-rantz -raka -raino	-z gairi -ra arte -an gora -tik kanpo (...)	Ainguratuak
			gain azpi aurre (...)
			Ainguratu gabeak
			goi behe aurre (...)

1.1. Taula: euskarazko adposizio multzoen sailkapena.

Goiko 1.1. Taulan hiru multzo nagusitan sailkatu ditut lekuzko adposizioak. Lehendabiziko multzoa *adposizio soil* deritzedanez osatzen dute, hots, atzizki lotuak diren inesiboak, adlatiboak eta ablatiboak. Kapitulu honetan, adposizioak Nanosintaxitik aztergai izan dituzten lan teorikoetan jarriko dut arreta berezia, hala adposizioen hierarkizazio bat proposatu duten lanetan (Pantcheva 2011) (§1.2.3.) nola hierarkizazio hori euskarazko datuetara ekarri dutenetan (Etxepare 2013; Berro 2015a, 2015b) (§1.3.3.). Ikuspegi morfosintaktiko batetik, Nanosintaxian adposizio horiek konplexutasun txikienetik handienerako hierarkia sintaktiko bat jarraitzen dute. Zehazki, Pantchevak proposatzen duen Bidearen Dekonposaketa Hipotesian (2011) aurkeztzen duenez, oinarritzko lekuzko adposizioak hierarkikoki antolatzen dira, bakoitzak adierazten dituen tasun semantikoaren arabera. Hipotesi honek atzizki gisa jokatzeko duten morfemak erreparatzen die bereziki. Etxepare (2013) ere bereizketa hierarkiko honetan oinarritzen da euskarazko. Euskarazko oinarritzko hiru adposizioen *-(a)n*, *-ra*, *-tik*) analisi berri bat aurkeztuko dut §2. kapitulan. Dena den, oinarritzko hiru adposizio lotuak beste testuinguru ugarietan erabiltzen dira, besteak beste, §6. kapitulan aztergai ditudan izen bizidunetan (*osaba-ren-ga-n-dik*), §7. kapitulan aurkeztuko ditudan konparaziozko egituretan (*aurre-ra-ago-tik*) zein §8. kapitulan lantzen ditudan erakusle deiktikoetan (*hor-ra*).

Bigarren multzo batean ardatz zatiak leudeke, aldi berean bi multzotan banatzen direnak. Ardatz zati guztiek Erema (ing. *Region*). bat zehazten dute espazioan, hots, *goian*, *behean* zein *zerbaiten aurrean* egon daitekeen Erema bat. Ardatz zatien artean badira *ardatz zati ainguratuak*, ageriko izen baten Erema bat zehazten dutenak, esate baterako, *etxearen gainean*. Bestetik, badira *ainguratu gabeko ardatz zatiak*, eta horiek zehazten duten Erema ez du loturarik ageriko izen batekin: *behean* (**etxearen behean*). Ageriko izena duten ardatz zatietan, izen horrek Hondo (ing. *Ground*) gisa jokatzeko du, hots, erreferentzia puntu gisa. Hortaz, Hondo bat duten ardatz zatiak ainguratuta daudela aurkeztuko dut §4. kapitulan.

Dena den, kapitulu honetan bertan, euskarazko literaturan ardatz zatiei emandako trataera berrikusiko dut. Hasteko, deskribapen klasikoetan egiten den adposizioen sailkapena izango dut aztergai (§1.3.1). Jarraian, literaturan postposizio aske gisa definitu diren eta euskal gramatiketan (Hualde 2003; de Rijk 2008) *leku izen* (ing. *locational nouns*) deritzen *azpi*, *ondo*, *aurre* gisako aleen azterketa berrikusiko dut (§1.3.2.1). Horren ostean, Nanosintaxian, ardatz zatiak aztertzeke egin diren sailkapen proposamenetatik (Svenonius 2004; Fábregas 2007) abiatuta, euskarazko ardatz zatien azterketan oinarritzen diren lanak (Etxepare & Oihartzabal 2009, 2012; Etxepare 2013) berrikusiko ditut (§1.3.3.).

Hirugarren multzo batean Adposizio Konplexuak (AK) sailkatzen ditut. Konposizionalki egitura konplexuak dira, adiera lokatiborik ez duten ardatz zatien eta lekuzko adposizioen baturatik sortzen direnak (*-an gaindi*, *-an zehar*, *-ra arte*, etab.). Horiei dagokienez argudiatuko dut multzo horretakoak adposizio soilek adierazi ezin

dituzten ñabardura semantikoak zehazteko erabiltzen direla eta gramatikalizazio bilakabide baten emaitza direla (§5. kapitulua). Azken bi multzoak, ardatz zatiak eta AKak, mugatzeko bereizketa semantiko batean oinarritzen naiz. Ardatz zatiek adiera estatikoa dute eta Hondo baten Eremu bat zehazten dute; AKek, berriz, adiera dinamikoa dute oro har. Bereizketa azaltzeko, proposatuko dut ardatz zatiek adiera estatikoa galtzen dutenean eta lekuzko adposizio soilekin bat egiten dutenean sortzen direla dinamikotasuna adierazten duten Adposizio Konplexuak (§5. kapitulua).

Aipatutako hiru multzoez gain, 1. Taulan bada adposizio soilen eta AKen arteko beste multzo bat. Multzo horretan jaso ditut, hurbiltze adlatiboa, *-rantz*, eta horren aldaerak, *-raka*, *-runtz*, bai eta *-raino* muga adlatiboa ere. Osaera morfologikoari dagokionez forma konposatuak dira, hots, AKak. Muga adlatiboa, batik bat, adposizio soil baten (*-ra*) eta atzizki mugatzaile baten (*gino*) baturatik sortuak baitira. Alabaina, adposizio soilak bezala, atzizki lotuak dira (*-raino*) edo atzizki lotu gisa gramatikalizatzeko bidean daude (*-ra arte* > *-rarte*), eta kasutzat hartu izan dira euskarazko gramatiketan. Adposizio horiek aztergai izango ditut §3. kapitulan, eta oinarritzko adposizioez gainerako adposizio lotuen multzoa osatzen dutela argudiatuko dut.

Atal honetan laburtutako adposizioen multzokatzea argitzeko, kategorizazio lanaren oinarrian dagoen adposizio terminoa definitzeki eskainiko diot §1.1.2. atala, eta euskarak postposizioak izan arren adposizio terminoa lehenesteko argudioak aurkeztuko ditut. Jarraian, oinarri hartzen dudan eremu teorikoaren oinarriak (§1.2.) aurkeztuko ditut eta, ondoren, bereizi ditudan adposizio multzoei euskaraz eman zaizkien sailkapenak eta azterbideak berrikusiko ditut (§1.3.). Azkenik, §1.4. atalak tesiko gainerako kapituluaren ikuspegi orokorra jasotzen du.

1.1.2. Adposizioak definitzen

Sarreran aurreratu dudan bezala, euskara hizkuntza buru azkena denez, postposizioen bidez adierazten dira, besteak beste, lokatibotasuna eta dinamikotasuna. Edonola ere, hizkuntzarteko alderaketa egitean bestelako hitz hurrenkera erakusten duten hizkuntzak ere aztergai izango ditudanez, adposizioez jardungo dut beti, bi arrazoiengatik. Batetik, adposizio terminoa hobetsiko dut aldakortasun morfologikoak eragin dezakeen aldakortasuna, hitz beregainen eta atzizki lotuen artekoa, gainditzeko; bestetik, hizkuntzarteko alderaketa egitean, preposizio edo aurrizkiak, artizkiak eta bestelako hizkiak dituzten hizkuntzei ere erreparatuko diedanez, horiek guztiak barnean hartzen dituen termino orokor bat izateko. Gauzak horrela, atal honetan zenbait egilek adposizio kategoria nola definitu duten aztertuko dut, hortik nire lanerako definizio bat osatzeko asmoz. Adposizio kategoria definitzeko saiakerak berrikusiko ditut zenbait egileren eskutik, horietatik nire lanaren oinarrian egongo den definizio bat eratortzeko.

Adposizio kategoria definitzean ez dago erabateko adostasunik, ez kategoria honek barne hartzen dituen osagaien aldetik, ez eta betetzen duen funtzioaren aldetik ere. Honako hau dio Creisselsek (2009):

One must always keep in mind that there is some degree of arbitrariness in the distinction between case affixes and adpositions as it is recognized in the descriptions of individual languages.

(Creissels 2009: 611)

Hizkuntzartean beraz, kasu eta preposizio deiturak elkarren baliokideak direnak deskribatzeko erabili dira. Adposizio terminoaren erabilera hedatzeko aitzindari izan zen Fillmorek (1968) honako hau dio kasuez eta pre-/post-posizioez:

It seems to me that the discussion of case could be seen in a somewhat better perspective if the assignment of case forms were viewed as exactly as analogous to the rules for assigning prepositions in English, or postpositions in Japanese.

(Fillmore 1968: 36)

Hizkuntzalaritzan aspaldidanik egin den gogoeta da Fillmorek dakarrena. Hjelmseve (1935) dioenez, August F. Bernhardt (1805) izan zen preposizioen eta kasuen arteko loturaz ohartarazi zuen lehendabiziko hizkuntzalaria. Tesi honetan, dena dela, kasu markatzat hartuko ditut oro har perpauseko argumentuak markatzen dituztenak soilik, euskararako bederen, gainerakoei, adposizio deritzet. Dena den, adposizio deritzedan batzuek argumentuak marka ditzakete kasu batzuetan. Besteren artean, horren adibide da *-ri buruz* adposizio konplexua: *fosilei buruz hitz egin digu irakasleak* (Goenaga 2022). Berdin gertatzen da instrumentalarekin (*politikaz ari dira*) eta izen bizidunetako inesiboarekin ere (*konfiantza osoa dut zuga*).

Hitz hurrenkerak sortzen duen aldakortasunari dagokionez, Deaconek (2014) aipatzen du adposizio terminoa erabiltzeak baduela abaintaila bat, hots, aztergai den hizkuntzaren hitz hurrenkera eta hurrenkerari dagokion izaera tipologikoa edozein dela ere (buru-lehena, buru-azkena), hizkuntza horretan erabiltzen diren hizkiak barnean hartzen dituen termino orokor gisa jokatzeko duela. Beste hitz batzuetan esanda, Deaconek (2014) adposizio labelpean preposizioak, postposizioak eta beharbada horren ezagunak ez diren *zirkunposizioak* eta *anbiposizioak* ere jaso daitezkeela proposatzen du. Zirkunposizioak, preposizio batez eta postposizio batez daude osatuak eta biak batera erabiltzean esanahi berri bat hartzen dute. Nederlandera, adibidez, emankorrak dira (Koopman 2000: 4) (3a). Anbiposizioak, (3b), (3c), berriz, hitz hurrenkeran murriztapenak dituzten ingelese bezalako hizkuntzetan, preposizio zein postposizio gisa joka dezaketen adposizioak dira (Libert 2008: 143–144).

- (3) a. *op* iemand *af* komen
 LOK norbait ABL etorri
 ‘Norbaitenganantz etorri.’ (Koopman 2000: 4)
- b. He walked *through* the forest
 3.sg ibili.IRGN.PERF zehar DET baso
 ‘Basoan zehar ibili zen.’ (Libert 2008: 144)
- c. She sat the whole night *through*
 3.sg eseri.IRGN.PERF DET oso gau zehar
 ‘Gau osoan zehar eseri zen.’ (Libert 2008: 144)

Goiko (3a) adibidean ikus daitekeenez, *op* ‘non’ preposizioak eta *af* ‘behetik’ postposizioak hurrenez hurren *iemand* ‘norbait’ izenordainaren aurrean agertzen direnean adiera berri bat hartzen dute, euskarazko hurbiltze adlatiboaren gisara jokatzuz. Bestetik, (3b) adibidean ageri den ingelesezko *through* ‘zehar’ lekuzko preposizio gisa ezagutzen bada ere, (3c)n denborazko testuinguru batean erabiltzean postposizio kokapena erakusten duela ikus daiteke.

Gainera, hizkuntzaren ezaugarri tipologikoen arabera, adposizioek kategoria lotua ala kategoria lokabea, hots, askea, osatzen dute. Horren harira, argitu beharreko beste eztabaida adposizioen kategorizazioaren ingurukoa da. Deaconen (2014) hitzetan, adposizio kategoria zehazten zaila da, askotariko sailkapenak jaso baititu: kategoria lexikotzat hartu dute batzuek eta beste batzuek, berriz, kategoria funtzionaltzat; kategoria lexikoaren eta funtzionalaren artean banatutako kategoriatzat ere hartu dute. Adposizioek kategoria beregain bat osatzen dutela baieztatzean ere ez dago erabateko adostasunik. Kategoria lexikotzat hartzen dira eduki semantikoa adierazten duten hitzak biltzen dituzten kategoriak, izenak, aditzak eta adjektiboak, besteak beste. Horien aldean, funtzio gramatikal hutsa duten morfemek eta hitzek (izenordainek, erakusleek, juntagailuek) kategoria funtzionala osatzen dutela onartu izan da da. Adposizioa kategoria funtzionaltzat duten ikertzaileen artean, Croft (1991), Grimshaw (1991) eta Baker (2003) aipatzen ditu Deaconek. Bakerrek (2003) argudiatzen du adposizioek kategoria itxia osatzen dutela, ez baitute eratorpen morfologian parte hartzen. Croftek (1991:144) bere aldetik dio ezin ditzakegula adposizioak kategoria sintaktiko nagusien artean sailkatu, egon badaudelako adposizio kategoriarik gabeko hizkuntzak.

Bestalde, adposizioen izaera lexikoaren alde egin dute beste zenbait adituk, horien artean Koopman (2000) eta Svenonius (2007, 2008) besteak beste. Svenoniusek (2007), adposizioak, kategoria sintaktiko nagusiekin sailkatzea proposatzen du, ingelesezko adposizio kategoriaren aberastasuna eta ugaritasuna kategoria lexiko baten barruan soilik uler baitaiteke.

Erabilera testuingurua aipatu dudanez, esan beharra dago adposizioen izaera lexikoa nabarmentzen duten analisietan, adposizioen semantika hartzen dela

adposizioak sailkatzeko irizpide gisa. Esaterako, Zwartsek (2005) *preposizio espazialak* (ing. *spatial prepositions*) euren ezaugarri semantikoen arabera bi multzotan bereiz zitezkeela proposatu zuen. Batetik, preposizio estatiko edo lokatiboak leudeke, eta hauek “zerbait non dagoen” zehazten dute: ingelesezko *above, at, behind, beside, between, inside, near*, besteak beste. Bestetik, preposizio dinamikoek “zerbait nora doan” adierazten dute: *across, along, around, away from, down, from, past, through, to, towards, up*, besteren artean (Zwarts 2005: 740–741).

Edonola ere, ez da ezinbestekoa adposizioen saila kategoria funtzional itxitzat ala kategoria lexiko zabaltzat hartzen duten ikuspegietara mugatzea. Adposizioek estatus funtzionalagoa badute ere, elementu lexikoen eta funtzionalen arteko aldiberekotasuna ohikoa dela nabarmentzen du Taylorrek (2022), izan ere, adposizio gehienak batetik besterako continuum bateko fase batzuetan sailka daitezkeela proposatzen du. Fase horietan aurrera egin ahala, bi bilakabide gertatzen dira. Batetik, adposizioaren adiera semantikoa jatorrizko ale lexikoak zuen adieratik bereizten da. Bestetik, aldaketa semantikoa gertatzen den aldi berean, adposizio zenbaiten erabilera esparrua testuinguru funtzionaletara mugatzen hasten da (Taylor 2022: 36). Edozein kasutan, eztabaidagai honetan luzatzeko asmorik gabe, kategoria batekin zein bestearekin bat egiten duten adposizioak daudela onartuko dut.

Adposizio mota ugari egon daitezkeela berrikustea baino are garrantzitsuagoa da adposizioen izaera sintaktikoa argitzea. Adposizioek perpaus mailan betetzen duten funtzio sintaktikoa hizpide duten zenbait definizio jasotzen ditut jarraian. Hagègek (2010) adposizioak aztertzean, perpauseko bi atalen arteko harremanak markatzeaz arduratzen diren baliabide gramatikal gisa definitzen ditu adposizioak. Atal horietatik lehendabizikoa adposizioak gobernatzen duen elementua da eta honi *governatutako terminoa* deritzo. Tradizioan adposizioaren osagarri gisa definitu ohi da elementu hori, eta izen bat edo nominalizatutako hitz zein perpaus bat izan daiteke. Bigarren atala, perpauseko predikatu gisa joka dezakeen entitatea da. Hortaz, ikuspegi sintaktiko batetik, adposizioak (burua) gobernatzen duen terminoa (osagarria), perpauseko predikatuaren menpe dagoela adierazten du. Esate baterako, ingelesezko (*it*) *depends on a head* perpausean, *on* preposizioak gobernatzen duen terminoa *a head* determinatzaile sintagma izango da, eta determinatzaile sintagma (DetS) hori *depend* aditzaren eraginpean dagoela zehazteaz arduratzen da *on* preposizioa. Gisa honetako harremanak giza hizkuntza gehienetan lekukotzen dira, preposizio gisa ez ezik, baita postposizio eta bestelako formetan ere (Hagège 2010:1).

Orobat, Dixonek (2021) preposizioek zentzu zabalean betetzen duten funtzioa perpauseko subjektuaz eta osagarriaz bestelako izen sintagmak (IS) markatzea dela zehazten du. Izen sintagma hau lagungarria izan ohi da perpauseko oinarritzko elementuak ulertzeko. Adposizioak adiera sorta zabala izateak ezaugarritzen ditu. Adposizio hedatuenean izan ohi dute adiera sorta ugariena. Testuinguru bakoitzari

dagokion adiera zehazteaz inguruan ageri den aditzak arduratuko da. Zentzu honetan, ingelesezko *for* preposizioaren adiera hedatuenak aurkezten ditu Dixonek (2021):

- (4) a. Sam baked a cake for Christmas. [jardueraren arrazoia]
 Sam erre.IRGN.PERF DET pastel PREP Gabon
 ‘Samek Gabonetarako pastel bat erre/labean egin zuen.’
- b. Sam visited his parents for Christmas. [jardueraren iraupena]
 Sam bisitatu.IRGN.PERF 3sg.GEN.M guraso PREP Gabon
 ‘Samek Gabonetan bere gurasoak bisitatu zituen.’
- c. Mary bought the book for Tom. [onura]
 Mary erosi.IRGN.PERF DET liburu PREP Tom
 ‘Maryk liburu bat erosi zuen Tomentzat.’
- d. Mary bought the book for ten dollar-s. [trukaketa]
 Mary erosi.IRGN.PERF DET liburu PREP hamar dollar-pl
 ‘Maryk liburu bat erosi zuen hamar dolarren truke.’

(Dixon 2021: 2)

Lehendabiziko (4a) eta (4b) adibideetan ingelesezko *for* preposizioak IS bera du osagarri gisa. Testuinguru bakoitzari dagokion adiera perpauseko aditzaren eta osagarri zuzenaren semantikak, perpauseko predikatuak, baldintzatuko ditu. Predikatua zein den, *baked a cake* ala *visited his parents*, preposizioak adiera bat ala beste hartuko du. Bestetik, (4c) eta (4d) adibideek aditz (*bought*) eta osagarri zuzen (*the book*) bera partekatzen dute, eta bien arteko aldea preposizioak osagarritzat duen ISan dago. Izen Sintagmaren biziduntasunak argitzen du (4c)k erreferentzia liburuaren hartzaileari egiten diola; bestetik, (4d)ko ISaren semantikak liburuaren truke-balioa zehazten du.

Adibide horiekin Dixonek (2021) argitu nahi duena da preposizioak izan ditzaketen adiera ugariak, predikatuaren semantikaren eragina ez ezik, preposizioek osagarritzat hartzen duten ISaren eragin zuzena ere jasaten dutela. Gainera, preposizio askoren kasuan eduki morfologikoa adiera bat eta bakarrera mugatzen ez dela nabarmentzen du. Ingelesez ez ezik, gainerako hizkuntzetan ere antzeko adibidea aurki daitezke, esaterako, frantsesezko *de* preposizioak ere adiera ugari izan ditzake, jabego genitiboa (*la maison de Judith*), ablatibo edo iturburua (*Il vien de Paris*), partitiboa (*elle ne veut pas de café*) besteak beste. Beraz, ohikoa da hizkuntza jakin batean adiera bana duten bi preposizioen ordaina bi adierak jasotzen dituen preposizio bakar bat izatea beste hizkuntza batean.

Laburbilduz, hizkuntzen hitz hurrenkera edozein dela ere, perpauseko osagaien arteko loturak adierazteko erabiltzen diren hizki lotuak zein hitz askeak dira adposizioak. Oro har, espazio eta denbora harremanak adierazteko erabiltzen badira ere, badaude bestelako izaera duten adposizioak ere, hala nola, instrumentala eta sozietiboa.

1.2. OINARRI TEORIKOAK

1.2.1. Bideen semantika eskala aljebraikoan

Atal honen helburua, *Bide* (ing. *Path*) mota bakoitzaren ekarpen semantikoa aztertzean erabiliko dudan eskala aljebraikoa azaltzea da. Horretarako, grafikoki aurkeztuko dut Bidea, eskala bat bailitzan. Dena den, euskarazko Bide bakoitzaren ekarpen semantikoaren azterketa hurrengo kapituluetan egingo dut. Oinarrizko hiru adposizioetako bakoitzaren ezaugarri semantikoak zehazteko aintzat hartzen ditudan premiseak, funtsean, Zwartsek (2005) eta Pantchevak (2011) Bidea definitzeko darabiltzaten ezaugarriak dituzte oinarrian. Edonola ere, egile horiek aurkeztu dituzten analisiak, hein handi batean, Jackendoffek (1983) eta Piñónek (1993) egindako analisisiei ekarpen berriak eginez findu dira.

Lehenik eta behin, eskala bidezko azterbidean erabiltzen diren kontzeptuak zehaztuko ditut, eta hau aintzindariak izan diren egileen eskutik egingo dut. Piñonen (1993) *Parts of Path* analisia aitzindaritzat har daiteke adposizioen semantikari dagokionez. Piñónek (1993) *Eigenplace* (Loc) deritzon terminoa ezartzen du, eta honen bidez definitzen ditu objektu jakin batek denbora jakin batez bete dituen espazio edo kokapenak. Abiapuntuari *Beginning* (Beg) deritzo eta *Amaierari Endpoint* (End). Bi mutur hauek Bidearen (espazio aldaketaren) bi ardatzak zehazten dituzte. Hauen artean, Bidearen zati partzialak leudeke (p').

Helmuga zehazten badu, *amaierako bide partziala* (ing. *final partial path*) deritzo, *walk to the library* predikatuko *to* preposizioak egiten duen bezala. Tarteko zati batekin bat egiten badu, *tarteko bide partziala* (ing. *intermediate partial path*) deritzo, eta horren adibide litzateke *ran along the river* predikatuko *along*. Izan liteke, ibaia Bidearen tarteko zati partziala soilik izatea, baina izan liteke, halaber, ibaiak Bidearen abiapuntua eta amaiera ere aintzat hartzea, lasterka egitearen abiapuntua eta amaiera barne hartzen baititu (Piñón 1993: 292).

Horren hedapena da Zwartsen (2005, 2008) eredua. Zwartsek (2005) eraikitzen duen modelo semantikoan noranzkotasuna adierazten duten adposizioak eta kokapena adierazten dutenek elkar eragiten dutela proposatzen da. Esaterako, Iturburu orientazioa duen *out of* gisako adposizio batek Bidearen abiapuntua aintzat hatzen du $p(0)$. Bestetik, Helburu orientazioa duten *into*, *onto* eta *to* adposizioek Bidearen amaiera puntua $p(1)$ barne hartzen dute. Azkenik, Ibilbidea adierazten duten adposizioek (*through*, *across*, *past*) kanpoan uzten dituzte bai abiapuntua $p(0)$ eta baita amaiera puntua $p(1)$ ere, soilik tarteko zati jakin bat, $p(i)$, hartzen dute aintzat. Gerta liteke, halaber, Bide bat bi zati partzialen elkarketaren emaitza izatea, $p(p_0; p'; p_1) + q(q_0; q'; q_1) > pq$ Bidea. Honelako elkarketak gertatzen direnean, lehen zati partzialeko helmuga (p_1) eta bigarren zati partzialeko abiapuntua (q_0) bat datozela dio Zwartsek (2005)

Horrez gain, Zwartsen azalpen honetan adposizio dinamikoek eta estatikoek elkar eragiten dutela esaterakoan, *into* eta *onto* gisako adposizioek espazio aldaketa

adierazteaz gain, desplazamendu horrek helmuga izango duen kokagunearen inguruko ezaugarriak (*in-to* ‘barne-ra’ vs *on-to* ‘gain-era’) zehazten direla adierazi nahi da. Pantchevak (2011) ere nabarmentzen duenez, Zwartzen (2005) analisi semantikoa konposizionala da eta bat egiten du Bide buru batek Leku buru bat menperatzen duen egitura sintaktiko baten ereduarekin. Leku buruaren ekarpen semantikoa *in/on/at* morfemek adierazten dute, Bide buruaren ekarpen semantikoa, berriz, *to/from* morfemen arabera izango da.

Pantchevak (2011), Bide Tipologiaren banaketa semantikoa egitean, aurreko egileek landutako bi premisa uztartzen ditu. Batetik, aintzat hartzen du Zwartzen (2005) Helburu-Iturburu orientazio oposaketa. Orientazioari dagokion oposaketa beste oposaketa batekin uztartzen du, Trantsizioarekin. Bigarren hori Piñonengandik (1993) hartzen du, zeinak preposizio trantsizionalak eta trantsiziorik gabeak bereizten dituen. Gauzak honela, hiru ezaugarri hartzen ditu funtsezkotzat: Orientazioa, Trantsizioa eta Mugatutasuna.

(5) Bidea egituratzen duten hiru ezaugarriak

- a. Orientazioa – orientaziodun Bideen (Helburuen, Iturburuen) eta orientaziorik gabekoen (Ibilbideen) arteko bereizketa ezartzea ahalbidetzen du.
- b. Trantsizioa – Bide trantsizionalak eta trantsiziorik gabeko Bideak aditzera ematen dituzten morfemak bereiz daitezke.
- c. Mugatutasuna – Mugatutako Helburu/Iturburuak orientaziodun Bideen azpimultzo bat dira.

(Pantcheva 2011: 32)

Oinarrizko hiru propietate horiek oinarri hartuta, gatozen orain Bide mota bakoitzaren ezaugarri eskalarrak labur aztertzea, §2. kapituluaren euskarazko oinarizko hiru adposizioen ezaugarri eskalarrak aurkeztuko baitituzte. Pantchevak (2011) eskala aljebraikoaren oinarrian ematen duen adposizioa lokatiboa da, [Leku] tasunari dagokiona. Izatez ez da Bide mota bat, ez baitu espazio aldaketa bat adierazten; aitzitik, izaera lokatiboa du, hau da, Hondoak puntu jakin batean kokatzen du.¹² Wunderlichek (1991) eta Piñónek (1993) *eigenplace* deritzote Hondoak okupatu ditzakeen puntuen multzoari. Hori oinarrizko ezaugarria da Bideen osaketarako, Bideak elkarren jarraian metatutako puntuez osatzen baitira. Analisi eskalarrean plus (+) eta minus (-) zeinuak erabiltzen dira Hondoaren puntuetako bakoitza adierazteko. Kasu horretan, lokatiboek Ereku bakar bat izango dute Hondoan. Pantchevak (2011) darabilen adibidea (6)koa da:

¹² Hemen inesiboaren erabilera lokatiboaz ari naiz soilik, eta hizkuntzartean inesiboaren erabilera ez lokatiboak egon badaude ere (fr. *Je suis allé(e) en France* ‘Frantziara joan nintzen’), albo batera uzten ditut horiek inesiboa hizpide dudanean.

(6) The apple is in the bowl. [+]

DET sagar izan.3sg. INE DET ontzi

‘Sagarra ontzian dago.’

(Pantcheva 2011: 66)

Goiko (6) adibidean sagar bat ontzian dagoela adierazi da, eta sagarra egon daitekeen Hondo bakarra ontzia bada ere, (+) puntu horrek sagar asko ere hartu ditzake. Horrez gain, Pantchevak (2011) dio (6)ko perpaus bera genukeela sagarra ontziarekin kontaktuan egon ez arren, esaterako, sagar multzo baten tontorrean balego. Lokatiboek, oro har, objektua Hondo batean dagoela zehazten dute (Pantcheva 2011: 66). Berdin gertatzen da *etxean* diogunean, Hondoarekin bat etorri arren, egon gaitezke sukaldean zein egongelan. Horrez gain, hizkuntzartean lokatibo bat, *in* ‘barnean’, ala beste, *on* ‘gainean’ erabiltzen den badira ñabarduak semantikan. Beraz, lokatiboaren adierak badu nolabaiteko malgutasuna.

Eskala aljebraikoan bigarrena Helburu-orientaziodun Bidea da. Helburu Bideek (‘nora’) trantsizio bat adierazten dute. Krachtek (2002), Piñonen ildotik, trantsizioan gertatzen dena irudikatzeko, Loc’ funtzio bat darabil. Funtzio horrek objektu baten denbora puntuak espazio puntu zehatz bihurtzen ditu. Hondoaren unean uneko Ereduak eta puntu edo Eredu horien baturak trantsizioa osatuko lukete. Pantchevak (2011) gaineratzen du Helburu Bideek [Leku] eta [Helburu] tasunak dituztela, eta horietan bi fase bereizten direla: fase negatiboa eta fase positiboa. Fase negatiboan, Hondoaren puntuek ez dute bat egiten subjektuaren kokapenarekin. Bidearen abiapuntuan (p0) gertatzen da hori. Fase positiboan, aldiz, subjektua bat dator Hondoak hartzen dituen puntuekin, hots, helmugara (p1) gerturatu ahala, subjektua helmugari dagozkion puntuetan egongo da (Pantcheva 2011: 68).

(7) Helburu Bideen semantika

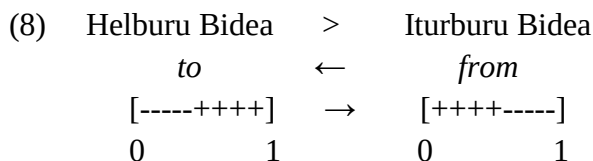
[-----++++]

0 1

(Pantcheva 2011: 68)

Goiko (7) eskalan [-] zeinua duten puntu guztiak abiapuntuaren edo tarteko zatien adierazle dira. Bestetik, [+] zeinudun puntuak helmugaren adierazle dira. Helburu Bideen inguruko xehetasun gehiago emango ditut §2. kapituluan, euskarazko *-ra* adlatiboaren semantika aurkeztean.

Pantchevak (2011) eskala aljebraikoan Iturburuaren semantika ere jasotzen du, hots, jatorria edo abiapuntua adierazten duten Bideen semantika. Bide horiek [Leku] eta [Helburu] tasunez gain, [Iturburu] tasuna ere badute. Iturburuak egiten duen operazio semantikoa, Helburuaren abiapuntua (p0) eta helmuga (p1) alderantzizkatzea (ing. *reversal operation*) da (Pantcheva, 2011: 69). Helburu Bidearen ispilu irudia denez, trantsizioa bi fasek osatzen dute. Lehendabiziko fasean, Hondoaren puntuek bat egiten dute Bidearekin [+], bigarren fase batean, aldiz, Hondoaren puntuak ez dira Bidearen zati. Beheko (8) adibideak jasotzen du operazio hori:

(Pantcheva 2011: 70)

Helburu Bidean helmuga (p1) zena abiapuntu (p0) bihurtzen da Iturburu Bidean. Euskaraz, Iturburu-orientaziodun bidea litzateke *-tik* ablatiboa. Adposizio horren semantikaz sakonago dihardut §2. kapituluan.

1.2.2. Eremu teorikoa: Nanosintaxia

Lan honen aztergaia lekuzko adposizioak dira, eta azterketa horretarako baliatuko dudan eremu teorikoa Nanosintaxia (ing. *Nanosyntax*) da. Nanosintaxia *Hatsarreak eta Parametroaken* (Chomsky 1986) finkatutako eremu teorikoan kokatzen da eta Kartografiaren (Rizzi 1997, 2004) ondorengotzat har daiteke, hierarkia sintaktiko zehatzak proposatzeaz gain, sistema modular zurrun bat proposatzen baitu, hitzen fonologiatik eta hitzen balio kontzeptualetik beregaina dena (Caha et al. 2025).

Testuinguru historiko labur bat ematearren, marko teoriko hori Tromsøko Unibertsitatean mende honetako lehen hamarkadan zehar hasi zen garatzen (Starke 2005-2009; Svenonius 2004-2010; Fábregas 2007; Bašić 2007; Ramchand 2008; Lundquist 2008; Caha 2009; Pantcheva 2011, besteren artean). Egitasmo horrek (Starke 2009) irtenbidea eman nahi zien, besteak beste, sinkretismoak sortzen zituen arazoei. *Sinkretismo* deritzo funtzio erabat ezberdina duten bi morfemek forma fonologiko bera izateari. Sinkretismoez sakonago hitz egingo dut §.1.2.2 atalean.

Azken 30 urtetako beste teoria morfologiko batzuk bezala, Nanosintaxia ere teoria *errealizazionala*¹³ da eta sintaxiaren funtzionamendua azaltzeko modu zehatz bat du. Ildo teoriko horren arabera, sintaxia behetik goranzko *Bat-egite* (ing. *Merge*) operazio sintaktiko nagusiaren zikloek egituratzen dute. Honako hiru ideia hauek giltzarri dira Nanosintaxia ulertzeko:

- (iv) Sintaxian dugun ale bakoitzak, hau da, atomo sintaktiko bakoitzak, tasun semantiko bat adierazten du.
 - (v) *Txertatze berantiarra* (ing. *Late insertion*): hitzen fonologia eta forma logiko eta kontzeptuala sintaxiaren ondotik gertatzen dira.
 - (vi) Txertaketa lexikoak adabegi sintaktikoak gauzatzen ditu.
- (Starke 2009, Taraldsen 2009; Caha 2007, 2009; Pantcheva 2011 et seq.)

¹³ Teoria errealizazionalak Hocketten Word-and-paradigm morphology (WP) teoria dute oinarrian.

Azal dezagun zer den egitura sintaktikoa Nanosintaxian. Egitasmo Minimalistaz (Chomsky 1995) geroztik, sintaxi barneko adierazpen mailak, hots, *Sakoneko Egitura* eta *Azaleko Egitura* baztertu, eta bestela ulertuko dira egitura sintaktikoak proposamen berrian. Aurrerantzean, egitura sintaktikoak atomo bakunen elkarketaren emaitzatzat hartuko dira. Atomo horietako bakoitzak tasun bat adieraziko du, eta tasun bakoitzari islapen sintaktiko bat dagokio, adibidez, [Definitutasuna] Determinatzaile Sintagmaren buruan lexikalizatzen da. Nanosintaxiak muturrera darama baieztapen hori, eta islapen sintaktikoak unitate lexiko txikienak baino are txikiagoak izan daitezkeela aldarrikatzen du. Unitate lexiko txikienak morfemak direnez, adabegi sintaktikoak azpimorfemikoak izan behar direla uste da. Beste hitz batzuekin esanda, morfema bakoitzak ere egitura sintaktikoa luke. Beraz, adabegi sintaktiko bakoitzak tasun bat eta bakarra adieraz dezake (Caha et al. 2025).

Adabegi sintaktiko horien bidez azaltzen dira Sintaxiaren eta Morfologiaren arteko inkongruentziak. Esate baterako, zenbait estrategia daude konparaziozko egiturak sortzeko. Ingelesezt, adibidez, konparazioa adierazteko bi estrategien arteko ezberdintasuna morfologikoa da, *tall > tall-er vs intelligent > more intelligent, *intelligent-er*. Dena den, estrategia horien bereizketa sintaxian gertatzen da. Hau da, sintaxiari dagokion eratorpen ziklo batean egiten dute bat adjektiboak eta konparazioa adierazten duen morfemak. Eratorpen ziklo horretan Konparazio tasuna adierazten duen adabegi sintaktikoa lexikalizatzeaz *more* ala *-er* arduratzen den, urrats batean ala bestean lexikalizatuko da egitura. Adabegi sintaktiko horietako bakoitzak adierazten dituzten tasunak hierarkia unibertsal bati jarraiki antolatzen dira. Hierarkia unibertsal horri *fsec Sekuentzia Funtzionala* (ing. *Functional Sequency*) deritzo (Caha et al. 2025).

Adabegi sintaktiko berberak ditugu hizkuntza guztietan, eta adabegi sintaktiko horiek bat-egin dezaten jarraitu beharreko urratsak ere berberak direnez, bada argitu beharreko auzi bat, hizkuntzarteko aldakortasuna nondik sortzen den alegia. Hizkuntzartean dugun aldakortasuna egitura sintaktikoak lexikalizatzean egiten diren saiakerek taxutzen dute. Beraz, Borer-Chomsky aieruak proposatutakoari lotzen zaio Nanosintaxia:

(9) *Borer-Chomsky aierua:*

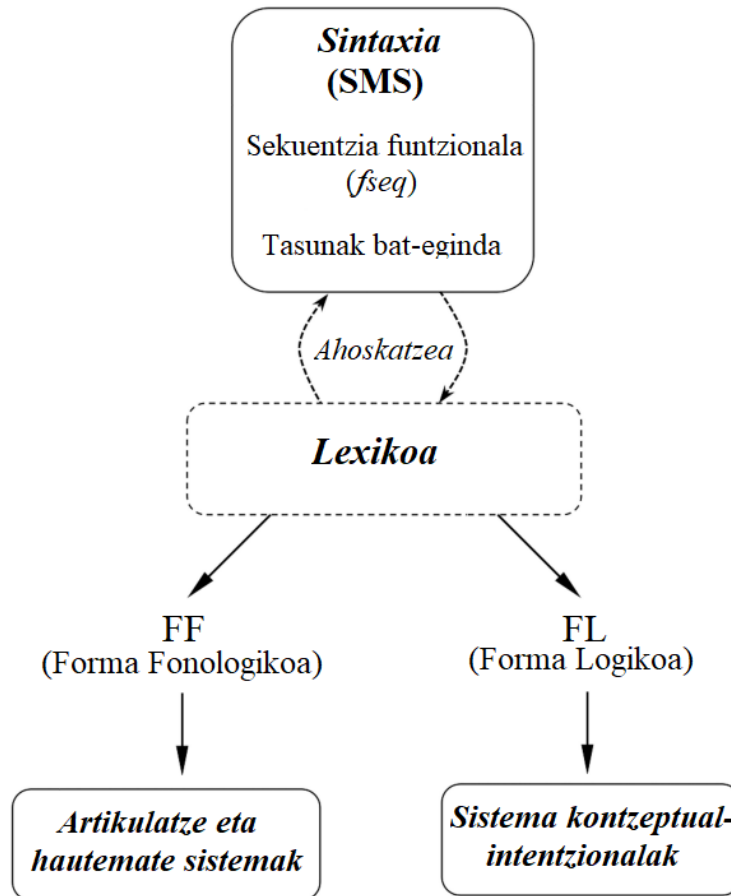
Aldakortasun parametro guztiak tasun jakinek lexikoan dituzten aldaketei egotz dakizkieke.¹⁴

(Borer 1984)

Nanosintaxian hori posible egiten duena arestian aipatutako Txertatze Berantiarra da. Txertatze Berantiarrari lotzen zaizkion teorietan aintzat hartzen dena da sintaxiak fonologiarik eta balio kontzeptualik gabeko tasunen gainean eragiten duela lehendabizi. Horren arabera, gramatikak egiturak sortzeko duen oinarritzko baliabidea sintaxia da, eta gauzatze fonologikoek aldeztu aurretik sortutako egitura sintaktiko horien

¹⁴ *All parameters of variation are attributable to differences in the features of particular items (e.g., the functional heads) in the lexicon* (Borer 1982).

ostean soilik ‘txertatuko’ lirateke, *Ahoskatze* (ing. *Spell-out*) operazioari esker (Svenonius 2012; Akkuş 2020; Kalin & Weisser argitaratzear). Jarraian 1.1. Irudian emandako SMS laburdura *sintaxia, morfologia eta semantikari* dagokio (ing. *syntax, morphology and semantics as SMS*)

1.1. Irudia: Gramatika txertatze berantiarrean (Nanosintaxian)
(Baunaz & Lander 2018: 26) (neronek euskaratua)

Morfologia Banatuak (ing. *Distributed Morphology*) ere bere egiten du Txertatze Berantiarren premisa, baina badira ñabardurak bi ildo teorikoen artean. Morfologia Banatuan lexikalizazioa, hau da, lexikoaren txertatzea, behin egitura sintaktikoa osatu denean egiten da, ez lehenago. Aldiz, Nanosintaxian, bi adabegi sintaktikok bat-egiten duten aldi bakoitzean Ahoskatze operazioa egiten da, eta sortzen den egiturarekin bateragarria den sarrera lexikorik bada, egitura lexikalizatzen da. Beraz, Nanosintaxian, egitura sintaktikoaren lexikalizazioa modu ziklikoan gertatzen da. Bestetik, bada Nanosintaxiaren eta Morfologia Banatuaren arteko beste ñabardura bat. Morfologia Banatuan Sintaxiaren ostetik berregokitze prosodikoak gerta daitezke FFn, izan ere, sortutako egiturak prosodia bat ala beste izan, esanahia batera ala bestera desanbiguatzea eragin dezake. Nanosintaxian, aldiz, Ahoskatze operazio berak lexikoaren esanahia mapatzen du, eta gai da eratorpen sintaktikoan prosodia bakoitza sarrera lexiko bati esleitzeko.

Lexikalizazioa aipatu dudanez, beharrezkoa da Nanosintaxiak *lexikalizazio* (ing. *Lexicalisation*) gisa zer ulertzen duen azaltzeko tartea hartzea. Hizkuntza bilakabideez eta hizkuntza kategoria aldaketez diharduten eremuetan ere erabiltzen da hitz hori, baina erabat bestelako zentzua. Gramatikalizazio prozesuen aurkako bilakabideari ere *lexikalizazio* deitzen diote, item gramatikalak item lexiko bihurtzeko prozesuari, hain zuzen. Nanosintaxiaren ikuspegitik, hasieran aipatu dudana txertatze berantiarrekin du zerikusia *lexikalizazio* hitzak. Hemendik aurrera, beraz, lexikalizazioa hizpide dudanean, Talmyren (2000) definizioari lotuko natzaio: ale lexiko baten bitartez esanahi jakin bat duen islapen sintaktiko bat ahoskatzeari deritzo lexikalizazioa (Talmy 2000: 24).

Jarraian, lekuzko adposizio bakoitzari dagozkion tasun semantikoak eta islapen sintaktikoak definitzeko mugarri izan den hierarkizazio proposamen bat aurkezten dut, Pantchevaren (2011) *Bidearen Dekonposaketa Hipotesia*.

1.2.3. *Bidearen Dekonposaketa Hipotesia* (Pantcheva 2011)

Aurreko §1.2.1. atalean, Bidea mota bakoitzaren ekarpen semantikoa aztertu dut. Atal honen helburua, berriz, Bide mota bakoitzak zein islapen sintaktiko lexikalizatzen dituen argitzea izango da, horretarako, Pantchevaren (2011) *Bidearen Dekonposaketa Hipotesia* (ing. *Decomposition of Path Hypothesis*) oinarri hartuta.

Euskarazko lekuzko adposizioen artean erroei atxikitzen zaizkien adposizio lotuen (-an, -ra, -tik) analisi sintaktikoa egitean postposizio sintagmaren (PostS) burutzat hartu izan dira elementuok. Adposizio horien arteko ñabardura semantiko zein sintaktikoak azaltzeko egin diren beste zenbait saiok ere Nanosintaxiaren ildoari jarraitu diote (Pantcheva 2011; Etxepare 2013; Berro 2015a, 2015b). Pantchevaren (2011) lana aintzindari da P kategoria buru sintaktiko gehiagotan banatzea proposatzean.

Egile horrek dioenez, munduko hizkuntzetan mugimenduaren noranzkotasuna adierazteko erabiltzen diren adposizioak eta horiek sortzen dituzten egitura sintaktikoak uste baino askoz aberatsagoak dira. Aurretiaz aipatutako proposamenetan, Jackendoffek (1983) eta Svenoniussek (2004, 2007b) bereizten dituzten *Lekua* (ing. *Place*) eta *Bidea* (ing. *Path*) baino islapen sintaktiko gehiagoren beharra dagoela adierazten du. Bidearen Dekonposaketa Hipotesiaren bitartez *BideS* buru sintaktiko gehiagotan dekonposatzea proposatzen du, honako islapen sintaktikoak bereiziz: *Lekua* > *Helburua* > *Ituburua* > *Ibilbidea* > (*Eskala*). Proposamen honen arabera, hizkuntza gehienetan aurkituko ditugu hierarkiaren oinarrian (*Lekua*) dagoen buru sintaktikoak lexikalizatzen dituzten adposizioak.

Nanosintaxian adposizio bakoitzak tasun semantiko bat gaineratzen du, hierarkian gora egin ahala. Gainera, adposizio bakoitzak tasun jakin bakoitzari dagokion buru sintaktiko bat lexikalizatzen du. Zentzu horretan, lokatibotasuna adierazten duten adposizioen bitartez lexikalizatzen da Leku burua. Gainerako tasun semantikoak konplexuagoak direnez, islapen sintaktiko gehiago

lexikalizatuko dituzte beste zenbait adposizioak. Nanosintaxian bada hatsarre bat ezaugarri sintaktiko guztiak lexikalizatzea eskatzen duena, sarreran (§1.2.4.) azaldutako *Lexikalizazio Zehatza* (ing. *Exhaustive Lexicalisation*) (Fábregas 2007a), hain zuzen. Beraz, ale lexiko batek bi ezaugarri sintaktiko adierazten baditu, ezin daiteke ezaugarri horietako bat ezabatu eta lexikalizatu gabe utzi.

Gerta liteke bi ale lexikok, bi adposizioak alegia, buru sintaktiko bana lexikalizatzea. Gerta liteke, halaber, adposizio batek buru sintaktiko bat baino gehiago lexikalizatzea. Hori egin ahal izateko Pantchevak (2011) *Sintagmazko Ahoskatzea* deritzon hatsarrea erabiltzen du. Kasu horietan, islapen sintaktiko horietako bat modu agerian lexikalizatzen duen ale lexikorik egon ez arren, horren gaineko islapena lexikalizatzen duen ale lexikoaren bitartez lexikalizatuko da hori ere.

Gainera, hizkuntzek noranzkotasuna adierazteko darabiltzaten markatzaile morfologikoak mota askotakoak izan daitezke. Esaterako, Helburua eta Jatorri edo Iturburua adierazteko markatzaile monomorfemiko bana darabilte hizkuntza batzuek, tartean Eskoziako galeserak (10).¹⁵ Beste zenbaitetan, Helburua eta Iturburua bi ale lexikoren bidez adieraz daitezke: batetik, Leku burua lexikalizatzen duen lokatibozko morfema batez, eta bestetik, noranzkotasuna adierazten duten morfema batzuek, zeinek Helburu eta Iturburu islapenen buruak lexikalizatzen dituzten, tsezera esaterako (11). Azkenik, badira Iturburua sortzeko, Leku eta Helburu morfemei beste markatzaile bat gaineratzen dieten hizkuntzak, txamalalera kasu (12).¹⁶

(10)	a. gu bosca
ADL kutxa
'kutxa batera'	b. bho bosca
ABL kutxa
'kutxa batetik'	Eskoziako galesera
(11)	a. besuro-xo-r
arrain-INE-ADL
'arrainera'	b. besuro-x-ay
fish-INE-ABL
'arrainetik'	tsezera, Dagestaniarra
(12)	a. mik _y i-l-u
bide-INE-ADL
'bidean zehar'	b. mik _y i-l-u-r
bide-INE-ADL-ABL
'bidetik kanpora'	txamalalera, Dagestaniarra
(Pantcheva, 2011: 46–47)

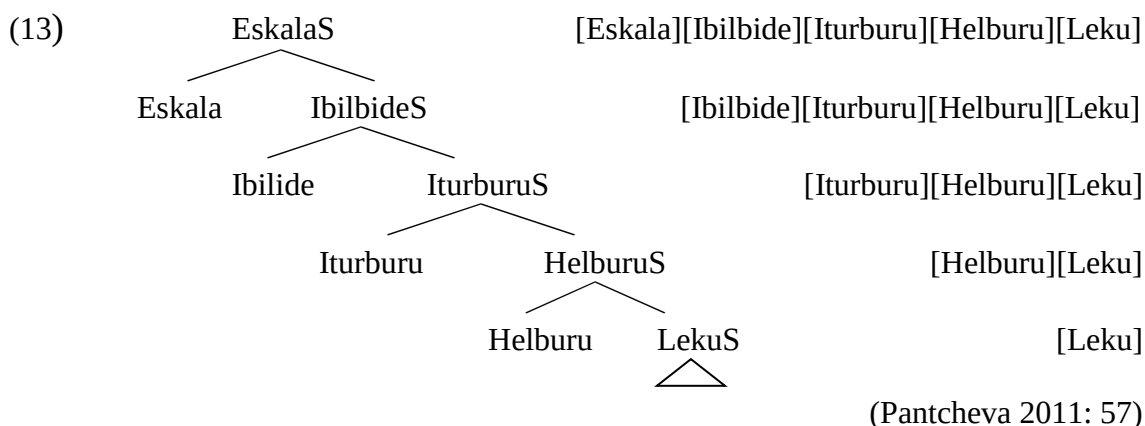
Aurreko adibide horietatik, txamalalerazko (12a) eta (12b) adibideetan, egitura morfologikoa bat dator BideS Dekonposaketa hipotesia bereizten diren islapen sintaktikoekin, adibideotan, konplexutasun semantikoa areagotzearekin batera konplexutasun morfologikoa ere areagotu egiten baita. Beraz, adposizio bakoitzak buru sintaktiko bana lexikalizatuko du, *-l-* inesiboak Lekua, *-u-* adlatiboak Helburua eta *-ra* ablatiboak Iturburua. Beste muturrean, Eskoziako galesera

¹⁵ Eskoziako galesera zelta hizkuntzen familiako hizkuntza bat da, Eskozia ipar-mendebaldean hitz egiten dena (WALS).

¹⁶ Tsezera eta txamalalera Kaukaso ipar-ekialdeko Nagh-Daghestan familiakoa hizkuntzak dira, Dagestan eskualdean hitz egiten direnak (Errusia eta Azerbaijan) (WALS).

Sintagmazko Ahoskatzearen adibidea da, adposizio bakar batek, *bho* ablatiboak beregain hartzen baitu oinarritzko tasun semantiko guztiak ([Leku], [Helburu] eta [Iturburu]) adieraztea nahiz buru sintaktiko guztiak lexikalizatzea (10b).

Dena den, ez da ezinbestekoa hierarkiako buru sintaktiko guztiak aldi berean gauzatzea. Esate baterako, Ibilbide burua Iturburu buruaren gainean sortzen den islapena izan ohi da, eta [Ibilbide] tasun horrek, ‘zehartasuna’, ‘zeharbidea’, ‘ibilbidea’ adierazten ditu. Eskala burua, berriz, edozein bururen gaineko islapena izan daiteke eta [Eskala] tasunak zehaztugabetasuna edo gradueltasuna adierazi ohi du, baita mugimendua zenbateraino gauzatu den ere (‘abiapuntutik hurbil’, ‘ia helmugan’).

Pantchevak (2011) (13)ko hierarkia sintaktikoa unibertsala dela argudiatzen du. Izan ere, Ibilbide Sintagmaren egitura sintaktikoa Helburu Sintagmaren egitura barne hartzen du, baita Ibilbidea adierazteko markatzaile morfologikorik ez duten hizkuntzetan ere (Pantcheva 2011: xiv).

Atal honetan aurkeztu dut lekuzko adposizio bakoitzaren tasun semantikoak jasotzen dituzten islapen sintaktikoen hierarkizazio bat. Pantchevak (2011) proposatutako hierarkizazioa futsezkoa izango da hurrengo kapituluetan aztertzen ditudan askotariko adposizioen egitura aztertzeke. Halaber, hurrengo kapituluetak azterbideen oinarrian dago jarraian aurkeztu dudana, Nanosintaxiak berezko duen Ahoskatze operazioa (§1.2.4.). Ildo teoriko honetan, Ahoskatze operazioa ziklikoki errepikatzen da, hortaz, egitura sintaktikoa *Ahoskatze algoritmoak* (ing. *Spell-out algorithm*) dituen urratsetan zehazten dela hartzen dut aintzat.

1.2.4. Ahoskatze algoritmoa eta horren urratsak

Nanosintaxian, egitura sintaktikoaren Ahoskatzea modu ziklikoan gertatzen da, eta eratorpen sintaktiko berean, egitura sintaktikoa lexikoarekin Bat-egiteko behar adina ziklo izango ditu (Uriagereka 1999; Starke 2009). Ziklo bakoitza, *Kanpoko Bat-egitearen* (ing. *External Merge*) urrats banak zehazten du. Zikloaren beste osagaia sarbide lexikoa da, sortutako egitura Ahoskatzea, hain zuzen. Hortaz, egituraren

eratorpena [Bat-egite-Ahoskatze]-[Bat-egite-Ahoskatze]-[Bat-egite-Ahoskatze] zikloek osatzen dute (Caha 2010; Pantcheva 2011; Starke 2018).

Nahiz eta ahoskatze operazioak beti urrats berberak jarraitzen dituen, hizkuntza zehatz bakoitzeko lexikoarekin kontaktuan sartzean emaitza ezberdinak sortzen ditu. Izan ere, hizkuntza batetik bestera aldatu egin daiteke sarrera lexiko batekin bateragarria den egitura sintaktikoa sortzen duen urratsa. Esate baterako, gerta daiteke hizkuntza batean sarrera lexiko berak bi tasun ahoskatzea eta beste hizkuntza batean tasun bakoitza sarrera lexiko banak ahoskatu behar izatea: frantsesez *la* artikulua definitutasunari, numeroari eta generoari dagozkien islapenak ahoskatu ditzake, aldiz, ingelesezko *the* artikulua ezin ditzake genero eta numero tasunei dagozkien islapenak ahoskatu, bere esanahiak ez baitu halakorik zehazten.

Tasun semantiko batek beste batekin Bat-egiten duen aldi oro, ziklo oro, sortutako emaitza lexikalizatu beharra dago. Horrek esan nahi du ziklo bakoitzean sortu den egitura sintaktikoarekin bateragarria den sarrera lexiko bat behar dugula, nahiz eta sarrera lexiko hori ez den ezinbestean azken zikloan sortuko dugun egitura ahoskatuko duena. Hori esanda, Nanosintaxian Ahoskatze algoritmoak jarraitzen dituen urratsak aurkeztuko ditut.

(14) Ahoskatze algoritmoa eta honen urratsak (Starke 2018)

- e. Tasunen Bat-egitea: tasun semantiko berri bat elkartu eta lexikalizatu egitura.
- f. Huts eginez gero, ebakuatu gertueneko hondarra ez den osagaia (Espezifikatzailera mugitu eta lexikalizatu egitura).
- g. Huts eginez gero, ebakuatu adarduran goragoko gertuen dagoen osagaia eta lexikalizatu egitura (Konplementatzailera mugitu) – *Garraiatzea* (ing. *Pied-piping*).
- h. Atzera egin (ing. *Backtrack*).

Eratorpen sintaktikoaren ziklo bakoitzak (14) aipatutako urratsak jarraitu behar ditu sortutako egiturarekin bateragarria den sarrera lexiko bat aurkitu arte. Ziklo bakoitzean buru sintaktiko berri bat sortuko da, eta buru buru sintaktiko bakoitza ezinbestean lexikalizatu beharra dago, Nanosintaxiak lexikalizazioa zehatza izatea eskatzen baitu, *Lexikalizazio Zehatzaren Hatsarrean* (ing. *Exhaustive Lexicalisation Principle*) jasotzen duen bezala (Baunaz & Lander 2018: 58).

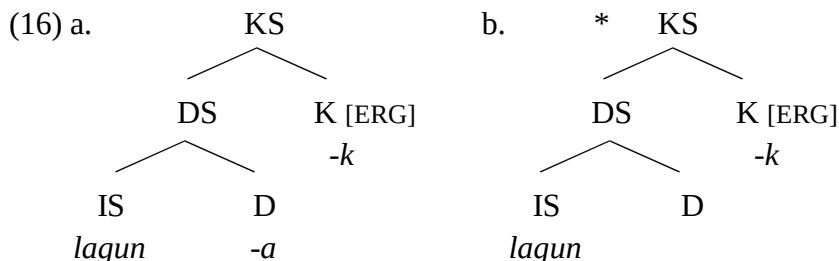
Fábregasek (2007a) proposatzen duen *Lexikalizazio Zehatzaren Hatsarreak* honela dio:

(15) *Lexikalizazio Zehatzaren Hatsarrea*

Ezaugarri sintaktiko guztiak lexikalizatu egin behar dira ezinbestean.

(Fábregas 2007a; Ramchand 2008; Pantcheva 2011)

Hatsarre horrek honako baldintza hau betetzea eskatzen du: egitura batean ezaugarri sintaktiko ugari adierazten badira, ez da zilegi ezaugarri horietako bat isiltzea eta lexikalizatu gabe uztea. Hori azaltzeko, jo dezagun *lagunak* ergatiboz markatutako KSa dugula.

Goiko (16a) eta (16b) alderatzen baditugu, agerikoa da (16b)k ez duela Lexikalizazio Zehatzaren Hatsarrea errespetatzen, izan ere, Determinatzaile burua lexikalizatu gabe geratu da. Ergatiboa lexikalizatu bada ere, izen arrunten kasuan, determinatzailea lexikalizatzea beharrezkoa da, ez baitugu **lagunk* bezalakorik.

Horrek arazo bat sortzen du. Izan ere, tasun semantikoen adierazle diren islapen sintaktikoak morfemak baino txikiagoak badira, zein unitate lexiko arduratzen da horiek gauzatzeaz? Horri erantzuteko, Pantchevak (2011) dio Nanosintaxian morfemek askotariko tamainak dituzten islapen sintaktikoak lexikalizatzen dituztela, eta behar denean, morfema bakar batek buru ugari lexikalizatu ditzakeela. Halako morfemei *portmanteau morfema* (ing. *portmanteau morpheme*) deritze (Baunaz & Lander 2018; de Clerq et al. 2025).

Morfema horiek buru sintaktiko ugari lexikalitzeko duten gaitasuna jasotzen du tesi honetan erabiliko dudan beste hatsarre nanosintaktiko batek, *Sintagmazko Ahoskatzeak* (ing. *Phrasal spell-out*) alegia.

(17) *Sintagmazko Ahoskatzea* (Starke 2009)

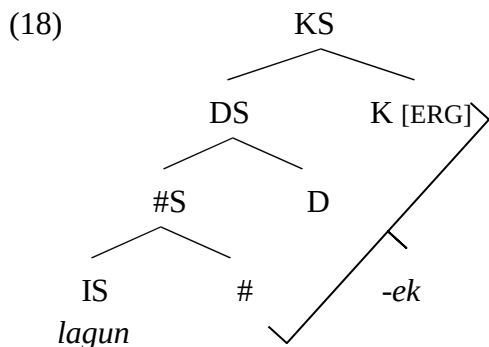
Txertaketa lexikoak adabegi sintagmak izan ditzake jomugatzat.¹⁷

(Starke 2009)

Definizioan adabegi sintagmak aipatzen direnean, islapen sintaktikoen multzoez ari da Starke (2009). Hortaz, lehen egindako galderari erantzuten dio honek. Sintagmazko Ahoskatzearen bitartez, morfema bakar batek, hots, ale lexiko bakar batek, adabegi sintaktiko ugari lexikalizatzea ahalbidetzen da. Orain (16a) egituren irudikatu

¹⁷ *Lexical insertion can target phrasal nodes* (Starke 2009).

dudan *lagunak* izango dut hizpide berriz. Hura singularra zen, aldiz, (18)n irudikatu dudana haren plurala da, *lagunek*, hain zuzen.

Euskaraz ergatibo marka *-k* da, baina honek *-ak* determinatzaile pluralarekin bat-egiten duenean, emaitza ez da **-akk*, ezta **-akek* ere, *-ek* baizik. Hortaz, ale lexiko horrek Kasu burua (K) lexikalizatzen duenean, Determinatzaile burua (D) eta numero burua (#) ere lexikalizatzen ditu Sintagmazko Ahoskatzearen bitartez.

Beharrezko azalpenak eman ostean, har dezagun adibide bat Nanosintaxian Ahoskatze algoritmoak duen funtzionamendua ulertzeko. Demagun A eta B tasunek Bat-egin eta horiek lexikalizatzeko gai den α portmanteau morfema dugula, alegia, bi tasunak jasotzen dituen morfema bat dugula. Kasu horretan eratorpen sintaktikoko lehen urratsak lexikalizazio arrakastatsua luke.

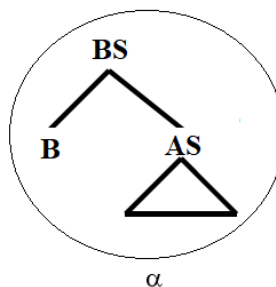
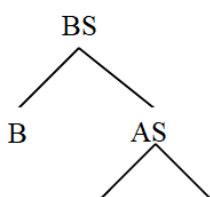
	A	B
α		

1.2. Taula: α morfemaren sarrera lexikoa.

(19) i) Tasunen bat-egitea

Egiaztatzea: Lexikoan bada egiturarekin bateragarria den sarrera lexiko bat α

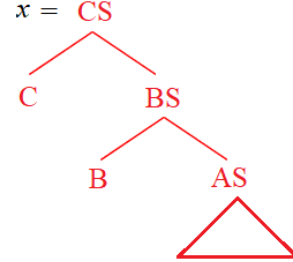
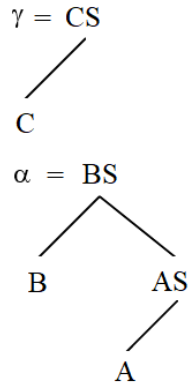
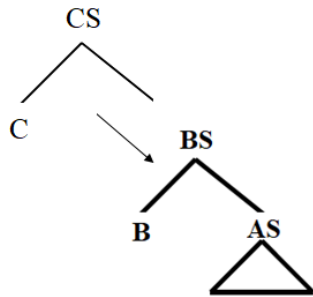
Demagun, orain, α morfema horrek postposizio bat hartzen duela, γ deituko diot horri. Postposizio horrek tasun berri bat adierazten du, C, baina α morfemak ezin dezake tasun hori adierazi.

	A	B	C
α - γ		α	γ

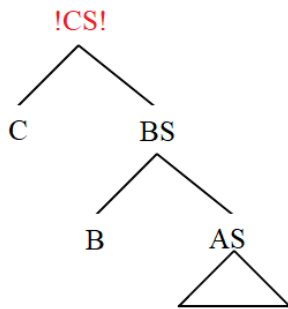
1.3. Taula: α - γ morfemen sarrera lexikoak.

Oraingo honetan, Tasunen bat-egiteak huts egiten du, α k ezin baititzake hiru tasunak (A,B,C) lexikalizatu (ii). Huts eginez gero, gertueneko hondarra ez den osagaia ebakatu beharra dago, hots BS. Beste hitz batzuetan esanda, Espezifikatzaile mugitu eta egitura lexikalizatzen saiatu beharra dago, baina horrek ere huts egiten du, ez baitago B tasuna soilik lexikalizatu dezakeen sarrera lexikorik (iii).

ii) Tasunen bat-egitea $\rightarrow$ Egiaztatzea: Lexikoan ez dago sarrera bateragarriarik $\rightarrow$

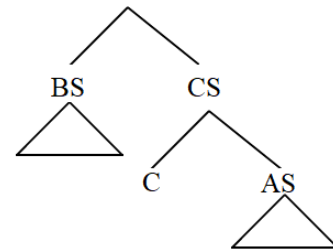
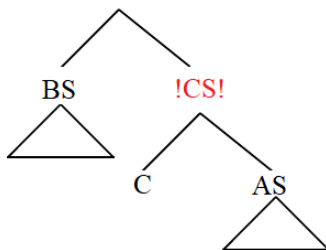

$\rightarrow$ ii) Tasunen bat-egiteak huts egin

iii) Espezifikatzaile mugimenduak huts egin $\rightarrow$

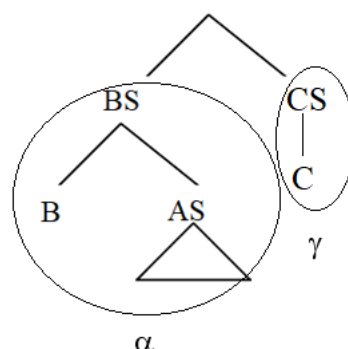
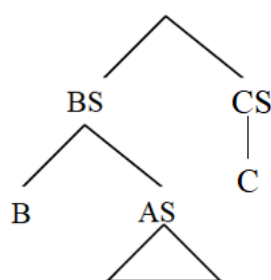
Egiaztatzea: Lexikoan ez dago sarrera bateragarriarik

Horrek ere huts egiten duenez, adarduran goragoko gertueneko osagaia, hots, CS, ebakatu beharra dago, Konplementatzaile mugituz, eta *Garraiatzea* eginez (iv).

iv) Konplementatzailera mugitu

➔ Egiaztatzea: Lexikoan bada sarrera bateragarri bat

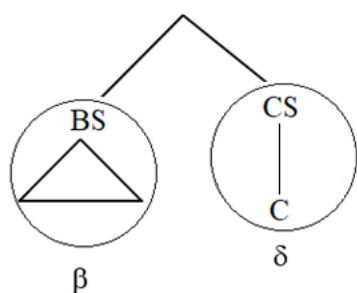
Har dezagun orain beste adibide bat. Demagun orain β morfema batek B tasuna duela eta horren postposizioa den δ morfemak C eta D tasunak dituela.

	B	C	D
β - δ	β	δ	

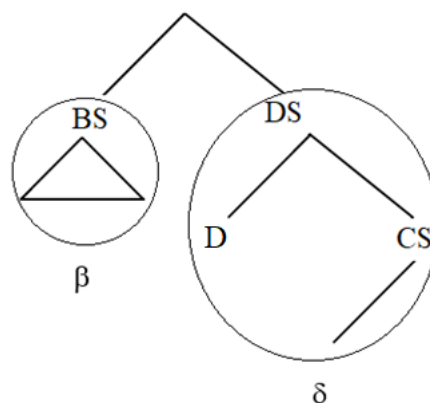
1.4. Taula: β - δ morfemen sarrera lexikoak.

Hurrengo (20.ii) egiturak jasotzen du 1.4. Taulan adierazitako lexikalizazioa. Kasu horretan, hiru ziklo ditugu. Lehendabizikoan, β morfemak B tasuna lexikalizatuko luke. Bigarren zikloan δ morfemak C tasuna ahoskatzea ahalbidetzen duen urrats bakarra Konplementatzailerako mugimendua litzateke, (20.i)n jaso bezala. Hirugarren eratorpen zikloan, δ morfemak C eta D tasunak ahoskatu ditzan Espezifikatzaile mugimendua da arrakastatsua (20.ii).

(20) i. Konplementatzailerako mugimendua (2. zikloan)

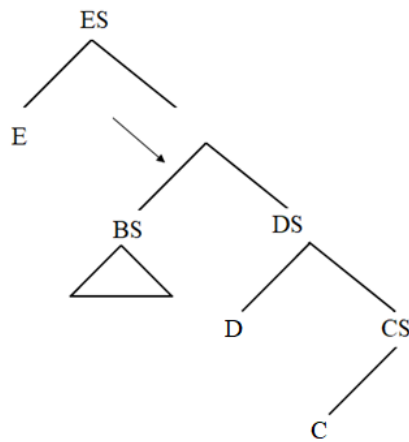
ii. Espezifikatzaile mugimendua (3. zikloan)

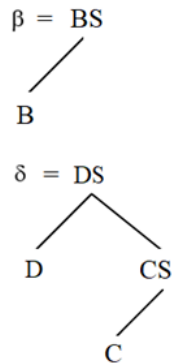
Jo dezagun, orain, bigarren postposizio bat dugula δ ren ostean, ε , eta badela ε k lexikalizatu dezakeen E tasun bat ere. Kasu horretan, Tasunen bat-egiteak huts egin ostean (21.i), Espezifikatzaile mugimenduan hainbat aukera genituzke. Lehendabizi gertueneko adabegiko BS mugituta sarrera lexiko bateragarrik baden ikusi beharko genuke. Horren ondotik, BS eta DS hartzen dituen adardura osoa mugitu beharko

genuke. Horri *Elur-bola mugimendua* (ing. *Snowball movement*) deritzo (Aboh 2004; Cinque 2005).

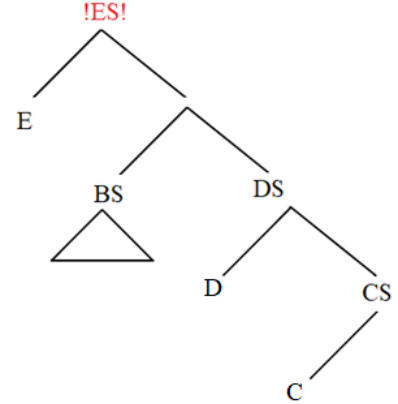
(21) i) Tasunen bat-egitea

Egiaztatzea: Lexikoan ez dago sarrera bateragarrik

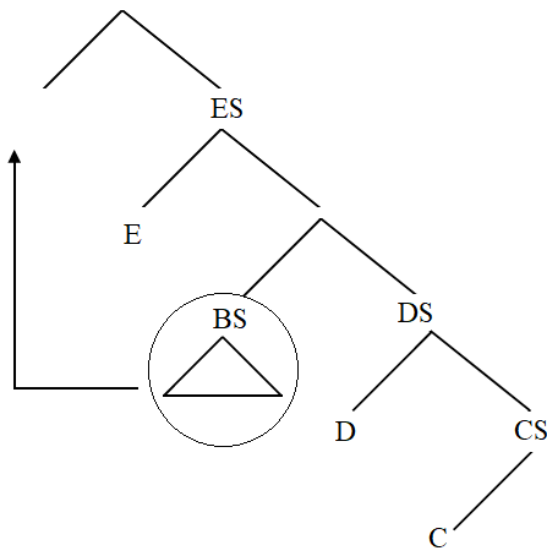

Tasunen bat-egiteak huts egin

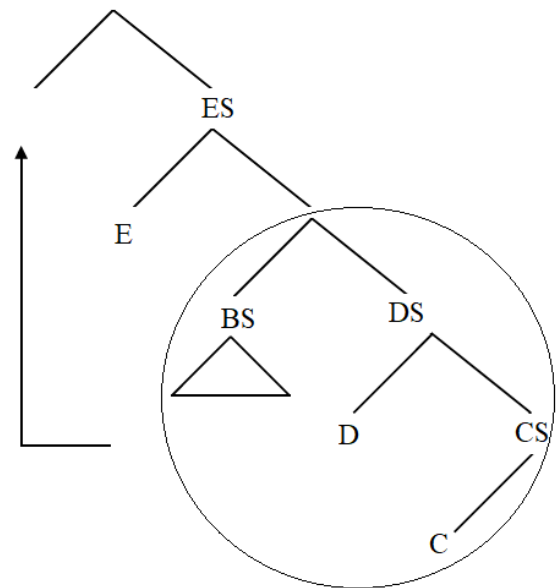

Espezifikatzailerako mugimendua Elur-bola mugimenduaren gisara gertatzen da, ondarra ez den gertueneko osagaitik hasi eta gainerako islapenetara hedatuz.

ii) Mugitu Espezifikatzailera gertueneko ondarra ez den osagaia

iii) Mugitu Espezifikatzailera Eren adabegi ahizpa osorik

Beste kasu batzuetan, ahoskatze algoritmoaren lehen hiru urratsak eman ostean, hots Tasunen Bat-Egitea, Espezifikatzaile mugimendua eta Konplementatzailerako mugimendua ahalegindu ostean, ez dago sortu den egitura sintaktikoarekin bateragarria den sarrera lexikorik. Kasu horietan, egitura desegin beharra dago *Atzera egin* (ing. *Backtrack*) operazioaren bitartez. Atzera egin operazioa egitean, ziklo bakoitzean sortu den egitura desegiten da, unerren batean egitura sintaktikoa lexikalizatu dezakeen beste hautagai bat, hots, beste sarrera lexiko bat, topatu arte. Esate baterako, hori gertatzen da hirugarren graduko deixian. Izan ere, osaera morfologikoari begiratuz gero, ikus daiteke *-(a)n* adposizio inesiboa ageri dela *ha-n* forma lokatiboan, baina ez, aldiz, adlatiboan,

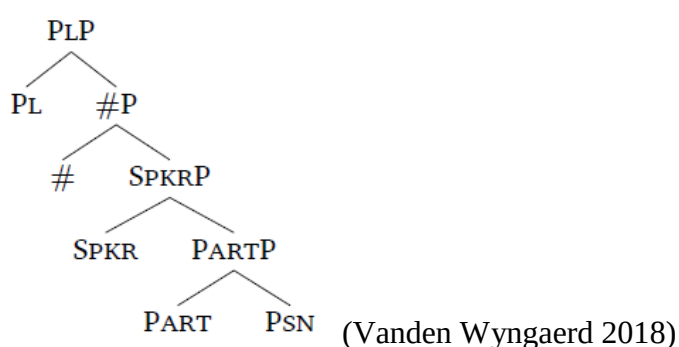
ha-ra (vs **ha-n-(a)ra*). Ablatiboan, ostera, inesiboa ageri da: *ha-n-dik*. Beraz, *ha-rak* lexikalizatzen duen egitura abiapuntu gisa hartuta ez dago *ha-n-dikek* lexikalizatzen duen egiturara igarotzerik. Hortaz, Atzera egin, *ha-rari* dagokion egitura desegin, eta *ha-n* abiapuntu gisa hartuta sortu beharra dago *ha-n-dikek* lexikalizatu dezakeen egitura.

Laburbilduz, Nanosintaxian sarrera lexiko bakoitzak hezurdura sintaktiko zehatz bat du, eta hezurdia horrek tasun jakin batzuk jasotzen ditu. Eratorpen ziklo bakoitzean tasun berri bat gaineratzen da, eta une horretara arte gaineratu diren tasunak ahoskatzeko gai den sarrera lexikorik baden egiaztatzen da. Hau da, bere hezurduran tasun guztiak jasotzen dituen sarrera lexikorik baden egiaztatzen da. Halakorik bada, tasun berriak bat-egin eta sarrera lexiko zehatzenak ahoskatuko du egitura. Aldiz, tasun guztiak jasotzen dituen sarrera lexikorik ez bada, sarrera lexiko bat baino gehiago beharko da tasun horiek ahoskatzeko. Sarrera lexiko bakoitzak zein tasun eta zein ziklotan lexikalizatuko duen Ahoskatze algoritmoaren urratsei jarraiki zehaztuko da.

1.2.5. Nanosintaxiaren erronka nagusiak: sinkretismoak eta ABA ereduak

Nanosintaxiak bi erronka teoriko nagusi ditu, hots, egiturek izan ditzaketen sinkretismoak eta ABA ereduak ebaztea. Atal honetan azalduko ditut sinkretismoak eta ABA ereduak, izan ere, biziduntasuna (§6.) eta Deixia (§8.) lantzen ditudan kapituluetan baliagarria izango da horien azalpena. Sinkretismo sintaktikoak azalduz hasiko naiz. Sinkretismo deritze esanahi eta funtzio bat baino gehiago izan ditzaketen formei, hau da, tasun bat baino gehiago adieraz ditzaketen sarrera lexikoei (de Clerq et al. 2025). Esate baterako, jarraian (22)n dagoena litzateke ingelesezko pluraleko lehen pertsona izenordainaren egitura Vanden Wyngaerden (2018) arabera:

(22) Ingelesezko *we* izenordain sinkretikoa

Goiko (22) irudikapenean ikus daitekeenez, numeroari dagozkion bi buruez gain (#S eta PLS), pertsona tasuna adierazten duen burua (PSNS) ere lexikalizatzen du izenordainak. Horiez gain, pertsonak egoera komunikatiboko partaide (PARTS) eta hitzun (SPKRS) direla adierazten duten buruak ere lexikalizatuko lituzke (de Clerq et al. 2025: 6).

Beste adibide bat ematearren, gaztelaniazo determinatzaileetan, *los* pluraleko forma generiko bezala erabili izan da. Hau da, determinatzaile horrek bi adiera izan

ditzake: batean [+maskulino] diren izen multzo bati egiten dio erreferentzia; bestean, [+maskulino] izenez zein [+femenino] izenez osatutako talde bati erreferentzia egiten dion forma generikoa da. Edonola ere, hizkuntzaren erabilera inklusibotik bestelako estrategiak proposatu dira, bi artikulua juntatuta ematea, hala nola *las y los* zein genero zehaztapenik gabeko *les* artikulua erabiltzea.

Maskulino generikoa erabiltzen denean, *los alumnos* formak ikasleei, oro har, egiten dio erreferentzia. Horren aldean, gizonezkorik ez dagoen ikasleen talde bati erreferentzia egiteko *las alumnas* erabiltzen da. Beraz, ezaugarri espezifikoagoek lehentasuna dute horren espezifikoak ez diren ezaugarrien aldean. Tasunak zenbatzen hasita, ekonomia printzipioari jarraituz, *las* determinatzaileak bi tasun izango lituzke [+plural], [+femenino], eta, hortaz, bi islapen sintaktiko. Aldiz, *los* determinatzailearentzat aski da tasun bat [+plural], bestelako zehaztapenik egon ezean forma hau erabiliko baita.

Nanosintaxian badira sinkretismo sintaktikoa ebazteko erabiltzen diren bi hatsarre. Izan ere, ale lexikoen txertaketa *Supermultzo Hatsarrearen* (ing. *Superset Principle*) eta *Gainerakoan Hatsarrearen* (ing. *Elsewhere Principle*) mende dago (Pantcheva 2011: 5).

(23) *Gainerakoan Hatsarrea* (ing. *Elsewhere Principle*) (Anderson, 1992)

Ezaugarri zehatzagoek lehentasuna dute horren espezifikoak ez diren ezaugarrien aldean.¹⁸

(Anderson, 1992)

Aipatutako beste hatsarrea Supermultzo hatsarrea da. Hatsarre hori ere sinkretismoari azalpen bat emateko helburuarekin erabiltzen da.

(24) *Supermultzo Hatsarrea* (ing. *Superset Principle*) (Starke 2009; Caha 2009)

Hiztegi elementu batek bat-egingo du islapen sintaktiko batekin baldin eta soilik baldin hiztegi elementu horren sarrera lexikoa islapen jakin horren osagaietako batean jasotzen bada.

(Starke 2009; Caha 2009)

Hatsarre hori, gerora *Parekatze Baldintza* (ing. *Condition of Matching*) gisa birformulatu da (Caha et al. 2025).

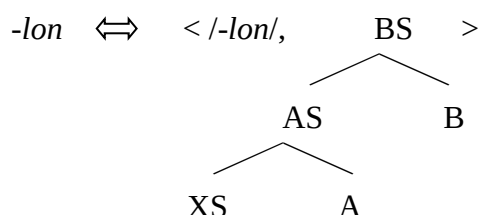
Demagun X ale lexiko jakin batek, balizko *-lon* morfema batek, bi adiera izan ditzakeela, [A] tasuna soilik adieraztea ala [A] eta [B] tasunak adieraztea. Demagun [A] tasuna soilik adierazten duenean adiera lokatiboa duela, eta [A] eta [B] tasunak adieraztean, berriz, adiera adlatiboa, ‘nora’. Bi tasunetatik, [B] tasuna [A] tasuna

¹⁸ *More specific exponents take priority over less specific ones* (Anderson 1992).

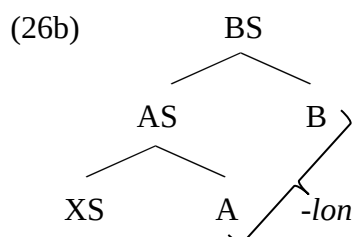
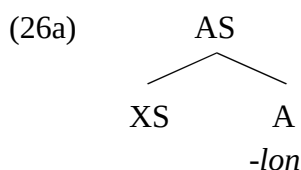
baino konplexuagoa dela ondorioztatu behar dugu, hori lexikalizatzen denean [A] tasuna ere lexikalizatzen baita.

Supermultzo Hatsarreak aurreikuspen bat-egiten du: *-lon* hiztegi aleak lexikalizatu litzake [A] tasun lokatiboa adierazten duen AS islapena. Horrez gain BS islapena ere lexikalizatu lezake, baldin eta soilik baldin bere sarrera kexikoan ([A] + [B] tasunak > adlatiboa) BS islapen hori osagaietako bat bada. Hortaz, *-lon* ale lexikoak BS islapenarekin bat-egitean, [B] tasuna eta hierarkian beheagoko [A] tasuna lexikalizatuko ditu. Sarrera lexiko horrek, bi lexikalizazio aukera lituzke, eta (25)ko Supermultzoan egitura bakarrean jaso dira bi lexikalizazio aukera horiek.

(25) Balizko *-lon* morfemaren sarrera lexikoa (Supermultzoaren Hatsarrea oinarri):

Supermultzo Hatsarrearen arabera, *-lon* ale lexikoak honako bi egiturak gauzatu ditzake:

Azkenik, esan beharra dago Nanosintaxian bete beharrekoa dela *Uniformetasunaren Hatsarrea* (ing. *Uniformity Principle*) ere. Hasieran esan dut adabegi sintaktiko bakoitzak tasun bat eta bakarra adieraz dezakeela, eta tasun horiek hierarkia unibertsal bati jarraiki antolatzen direla. Uniformetasunaren Hatsarrea Chomskyk adierazi zuen lehenengoz Programa Minimalistan, Artiagoitiak (2000) honela itzultzen duena euskarara:

(27) *Uniformetasunaren Hatsarrea* (Chomsky 1993, Artiagoitia 2000):

Aurkakorik izan ezean, hizkuntzak uniformeak dira eta izan dezaketen aldakortasuna erraz hauteman daiteke.

Hatsarre hori oinarrizkoa da Pantchevaren (2011) Bidearen Dekonposaketa hipotesian. Proposamen horretan, leku-mugimenduzko adposizioek ezaugari sintaktikoak adierazteko lexikalizatzen dituzten islapenak hierarkia unibertsal bati

jarraitzen diotela proposatzen da, eta hierarkia hori uniformeak litzatekeela hizkuntzartean.

Nanosintaxiak duen beste erronka ABA ereduak ebaztea da. Sekuentzia jakin batean lehendabiziko osagaiak eta hirugarren osagaiak ageriko forma bera badute, horri ABA eredu deritzen. Nanosintaxiaren ikuspegitik, arazotsua da hierarkian lehendabiziko eta hirugarren osagaiak forma bera izatea, ABA orokorpenak jasotzen duen bezala:

(28) ABA orokorpena:

Sekuentzia batean lehendabiziko eta hirugarren osagaiak A ezaugarria partekatu ahal dezaten, ezinbestekoa da tarteko bigarren osagaiak ere ezaugarri hori partekatzea. Tarteko osagaia eta lehendabizikoa ezberdinak badira hirugarren osagaiak ere lehendabizikoa ez bezalakoa izan beharko du.

(Bobaljik & Sauerland 2018: 2)

Beraz, hirugarren osagaiak bigarrena bezalakoa (ABB) edo aurreko biak ez bezalakoa izan beharko du (ABC).

Euskarazko lekuzko adposizioetan ere badira ebatzi beharreko ABA ereduko sekuentziak. Tesi honetan, besteak beste, lehen graduko deixiaren erroan dugun ABA sekuentzia izango dut aztergai (§8.):

(29) Lehen graduko deixia euskaraz

Inesiboa	hem-(e)n	
Adlatiboa	ho-n-a	(*heme-n-a)
Ablatiboa	hem-(e)n-dik	

Lehen graduko deixiaren sekuentzian *hem-* (< *hau-en*) erroa dugu lehendabizi, *ho-* erroa jarraian, eta *hem-* erroa berriro ere. Sekuentzia hori arazotsua da, egitura sintaktikoan elkarren jarraian dauden hiru adabegi lexikalizatzen baitituzte adposizio horiek. Halako egoerak ebazteko jarraitu beharreko urratsak aurkeztuko ditut §8. kapitulan.

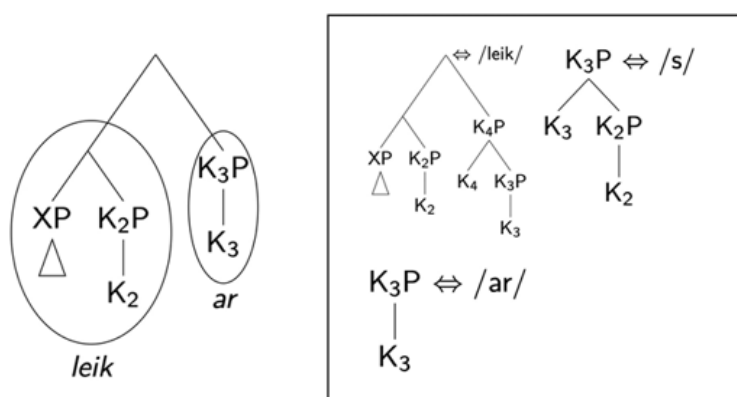
Hizkuntzartean ere gerta liteke, bilakabideen ondorioz, ageriko formek ABA ereduko sekuentzia bat erakustea. Har ditzagun, esaterako, islandierazko *leik* ‘jostailu’ izenaren akusatiboa, genitiboa eta datiboa.

(30) *leik* ‘jostailu’

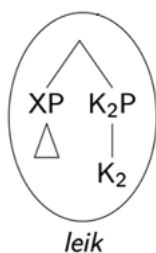
AK	<i>leik</i>
GEN	<i>leik-s</i>
DAT	<i>leik</i>

Nanosintaxiaren ikuspegitik sekuentzia arazotsua da, ABA ereduko sekuentzia bat baita, zeinetan akusatiboak (*leik*) eta datiboak (*leik*) ageriko forma bera duten. Egitura sintaktikoan kasu bakoitzak (K) adabegi bat gaineratzen du, eta hiru adabegiak elkarren jarraian leudeke. Beraz, arazoa ebazteko bestelako estrategiak erabili beharra dago. Kasu zehatz horretan, islandieraz akusatiboari K2 islapena dagokio, eta *leik* sarrea lexikoak bi tasunak jasotzen ditu, jostailu izenari dagokiona, batetik, eta akusatiboari dagokiona, bestetik. Genitiboari dagokion -s sarrera lexikoak K2 eta K3 tasunak lexikalizatzen ditu. Azkenik, islandierazko *leik* datiboazkoa, besteen gainetik dago hierarkian (K4>K3>K2), eta izenari dagokion tasunaz gain K2, K3 eta K4 tasunak jasotzen ditu:

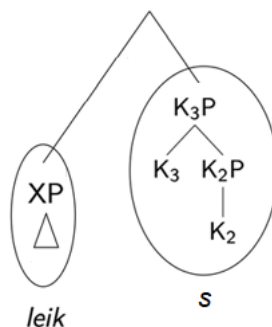
(31) Islandierazko kasuen sarrera lexikoak:

(32) a. Akusatiboa

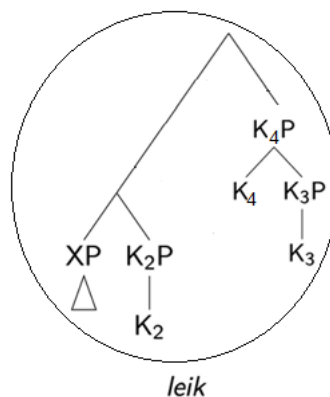

b. Genitiboa

(Starke & Dalen 2026: 12)

c. Datiboa

(32a-c)n jaso ditut islandierazko *leik* ‘jostailu’ izenaren akusatiboa, genitiboa eta datiboa. Akusatiboan (32a) eta datiboan (32c) XS eta K2S adabegi ahizpak dira. Tarteko urratsean (32b), aldiz, hierarkian beherago dago K2S. Ezberdintasun horrek arazoak sortzen ditu eratorpen sintaktikoan.

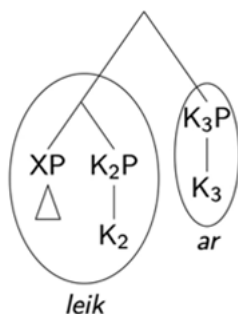
Arazo horri irtenbide bat emateko, Starke & Dalenek (2026) proposatzen du *leik*-s genitiboa islandieraz ere baden beste genitibo batek barne hartzen duela, hots, *leik-ar* genitiboak. K3 tasuna luke soilik -ar genitibo horrek, eta akusatiboaren gainean

eratua litzateke, haren egitura baldintzatu gabe. Azkenik, datiboa *leik-ar* genitiboa oinarri hartuta eratorriko litzateke (33a-c):

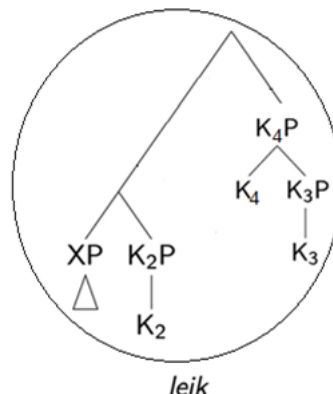
(33) a. Akusatiboa

b. Genitiboa

c. Datiboa

Goiko (33a-c) alderatzen baditugu, oraingoan egitura guztietan dira adabegi ahizpak XS eta K₂S, baita genitiboan ere. Genitiboarentzat emandako alternatiba horrek aukera ematen du (32b)k eratorpen sintaktikoan sortzen zituen arazoak ekiditeko.

1.3. ADPOSIZIOAK EUSKAL GRAMATIKETAN: LITERATURAREN BERRIKUSPENA

Euskal gramatikan, adposizioak aztertzeko zailtasun ugari sortzen dira, adposizioa zer den eta zer ez ezin argitzeraino. Zailtasunek zerikusia dute batetik askotariko deiturak erabiltzearekin eta bestetik, deskribapenek bat ez egitearekin. Esate baterako, Lafitteren (1944) eta Villasanteren (1978) gramatikan zein EGLU gramatikan, leku atzizki edo kasu marka deritzenak, hala nola, *-ra* eta *-tik*, eta postposizio askeak (*aurre*, *behe*) bereizten dira. Gerora, ordea, Euskaltzaindiaren *Euskararen Gramatika* (2021) kasu marka terminoaren aldean lekuzko atzizkiez hitz egitean “postposizio sistema” erabiltzea hobetsi da. Bestalde, de Rijke (1990, 2008) eta Hualdek (2003) *aurre*, *atze* eta *ondo* bezalakoak *leku izen* edo *kokapen izentzat* jotzen dituzte eta ez postposizio asketzat. Bereizketa horrek garrantzia du, izatez kokapen izenak espazio harremanak adierazten baitituzte eta adposizioen osagarri izan baitaitezke. Proposamen berriagoetara etorritik, Etxepare & Oihartzabal (2009, 2012) eta Etxepare (2013) dira lehendabizikoak euskaraz ardatz zatiak eta leku izenak analisi sintaktikoetan bereizten. Adposizioen sailaren barneko aldakortasuna eta aniztasuna argitu nahiak askotariko sailkapenak sortzea eragin du. Atal honek aldakortasun hori argitzea du helburu.

Ondorengo ataletan, Lafitte (1944) eta Villasantek (1978) eginiko proposamenak aztertuko ditut laburki, bai eta EGLU gramatikan postposizioez esandakoa (§1.3.1). Ondoren, Hualde (2003) eta de Rijken (1990, 2008) lanak berrikusiko ditut (§1.3.2.), izan ere, horietan aipatzen dira lehenengoz kokapen izenak. Baina batez ere, nire analisiari begira, adposizioak Nanosintaktik aztertu dituzten lanak izango dira

esanguratsuenak, Etxepare & Oihartzabal (2009, 2012), Etxepare (2013) eta Berro (2015a) (§1.3.3).

1.3.1. Deskribapen klasikoak

Laffitek (1944), bere gramatikan, *hitz aldakorrak* (fr. *mots variables*) eta *hitz aldagaitzak* (fr. *mots invariables*) bereizten ditu. Esan daiteke bere sailkapena badela bereizketa formal bat egiteko saiakera bat, hitz beregainak, hitz aldagaitzak eta atzizkiak bereizten baititu. Postposizioak, adlatiboa (-*ra*, -*rat*) eta inesiboa (-*an*), kasu, hitz aldagaitzen sailean, biltzen ditu. Hitz aldagaitzen sail honetan, postposizioak zenbait azpimultzotan sailkatzen ditu aldi berean, adberbioekin, juntagailuekin zein interjekzioekin batera kokatuz (Lafitte 1944: 151–152).

Bestetik, atzizkirik gabeko oinarrizko formen (fr. *formes sans suffixes*) sailean, 32 forma biltzen ditu, besteren artean, *aitzin*, *arau*, *barna*, *bizkar*, *gora*, *kontra*, *landa* eta *salbu*. Horietako gehienek, lokatibozko atzizkiak har ditzakete: *aitzin-ea*n (inesiboa), *aitzin-etik* (elatiboa), *aitzin-era* (adlatiboa). Gutxi batzuek, mediatibozko atzizkiak har ditzakete: *bidez*, *buruz*, *medioz* (Lafitte 1944: 168–169). Aipatutakoez gain, adberbioak gauzatzeko erabiltzen diren atzizki batzuek, -*ka*, -*ki*, -*kara*, postposizio funtzioa ere izan dezaketela aipatzen du. Esate baterako, *egurka ibili*, ‘aller cherche du bois’; *zoazi berriketa*, ‘allez aux nouvelles’; *ogizun joan da*, ‘il est allé chercher du pain’ (Lafitte 1944: 172).

Hala ere, kasu batzuetan postposiziotzat hartzen du atzizkia den oro, esate baterako, adberbioak eratzeko erabiltzen diren atzikiak, nahiz eta horiek egitura jakin batzuetara mugatzen diren. Era berean, erakusleen saila eta postposizioak aldi berean agertzen direnean, ez dio bien arteko osaerari erreparatzen. Esaterako, adberbio gutxi batzuek, *huna*, *horra* eta *hara* (fr. *adverbes présentatifs*) preposizio balioa izan dezaketela zehazten du, frantsesezko *voici*, *voilà* adberbioen ordain bat eman nahi izateagatik, beharbada (Lafitte 1944: 163).

Villasantek (1978), bere aldetik, frantsesezko eta gaztelaniazko preposizioen aldean, euskarak gauza bera adierazteko bi baliabide dituela dio: postposizioak, -*alde*, *azpi*, *gain*, (...) eta deklinabide atzizkiak, -(*e*)*an*, -*tik*, (...). Postposizioak hitz askeak dira harentzat gehienetan, morfema lokabeak eta, hortaz, hitz beregainek bezala joka dezakete. Hauen aldean, deklinabide atzizkiak hitzei atxikitzen zaizkien partikulak lirakeke, bere iritiziz. Testura dakartzat *deklinabide* eta *deklinabide atzizki* hitzak Villasantek (1978) berak darabiltzalako, nahiz eta gaur egungo euskaral gramatika teorikoan hitzok oro har erabiltzen ez diren. Edozelan ere, atzizkien eta postposizioen arteko muga ez da beti horren gardena, ez eta postposizioen eta gainerako hitzen artekoa. Gainera, postposizio batzuk, deklinabide atzizkiarekin zein atzizkirik gabe erabil daitezke: *alde* baina, *aldean*, *aldera*, *aldetik*, *aldeko*, *aldekotzat*, *aldez* (Villasante 1978: 49–52). Hortaz, sailkapen honek ez du argitzen zerk baldintzatzen duen testuinguru batean postposizio bati deklinabide atzizki bat atxikitzea (*gain-(e)tik*) eta,

aldiz, beste testuinguru batean postposizioa hitz bereizia izanagatik, beste deklinabide atzizki baten eraginpean egotea (-z *gain*).

Postposizioen eta deklinabide atzizkien artean bereizteko irizpide gisa, Azkuek ([1923] 1969) egiten duen bereizketa hartzen du oinarri Villasantek. Honela, euskarazko postposizioak gaztelaniazko lekuzko preposizioen (*ante*, *bajo*, *sobre*, etab.) baliokidetzat jotzen ditu, eta lekuzko balioarekin gauzatu ahal izateko, euskarazko deklinabide atzizkien beharra lukete gehienetan. Esate baterako, *gain* postposizioak gaztelaniazko ‘sobre’ adiera izan dezan, -(e)*an* inesibozko deklinabide atzizkia behar du. Edonola ere, bietara joka dezaketen postposizioak ere badirela adierazten du. Esaterako, *alde* postposizioa, bere horretan, ‘X-en alde’, zein atzizkiz lagunduta, *aldean*, *aldera*, *aldetik*, *aldeko*, *aldekotzat*, *aldez* erabil daiteke (Villasante 1978: 48–52).

Villasanteren (1978) sailkapenak aurrerapauso bat dakar, sailkapen formalean sakondu eta hitz beregainekin lerratzen diren postposizio askeak eta atzizki gisa jotzen duten deklinabide atzizkiak bereizten baititu. Hala eta guztiz ere, euskarazko postposizioek ez dute ezinbestean gaztelaniazko preposizioekin bat egiten. Adibidez, ez dago *desde*-ren ordain gisa erabil daitekeen postposizio askerik, deklinabide atzizki gisa sailkatzen duen -*tik* ablatiboa litzateke ordainik gardenena. Beste batzuetan, badago preposizioaren ordain gisa erabil daitekeen postposizio bat: *hasta mañana* > *bihar arte*. Gehienetan, ordea, postposizio aske baten eta atzizki baten batura behar da preposizioen ordaina emateko: *abajo* > *azpi-an behe-an*, *detrás* > *atze-an*. Gaztelaniazko preposizio hauek bi osagaiz daude osatuta *a* + *bajo*, *de* + *tras*, eta osagai biak preposiziotzat hartzen dira. Hortaz, euskarazko -*an* zein *azpi* gisakoak ere, euren izaera morfologikoa gorabehera, adposizio saileko multzotzat hartu behar direla proposatzen dut, izan ere, bi osagaien multzoetakoek adierazten dute informazio lokatiboa.

Ondorengo sailkapen proposamenek Villasanteren (1978) ildoari jarraitu diote. EGLU-I-ean, perpauseko sintagmen arteko erlazio gramatikalak adierazten dituzten forma aske gisa definitzen dira postposizioak: *alde*, *arte* (...). Forma askeak izaki, postposizioek izen gisa joka dezaketela aipatzen da, esate baterako, *atze*, *aurre*, *azpi*, *gain*, *aitzin*, *gibel*, *alde* (...). Hauen aldean, kasu markak, -*tik*, -*ra*, -*raino*, sintagmari loturik ageri dira (EGLU-I 1991: 300–303). Eztabaidagarria izan daiteke ea egokia den kasu marka terminoa lekuzko atzizkietara hedatzea ala hobe den termino hau perpauseko argumentuak markatzen dituzten berariazko kasuetara (ergatiboa, absolutiboa, datiboa, genitiboa) mugatzea. Zentzu honetan, ondorengo gramatiketan egiten diren analisietan izen inflexio gisa ala postposizio itsatsi gisa definitzen dira. Nik, lehen esan bezala, kasu marka terminoa perpauseko argumentuak markatzen dituzten berariazko kasuetara mugatuko dut eta adposizio deritzet gainerako testuinguruetan erabiltzen direnei.

Zabala & Odriozolak (2004), euskarazko postposizioen konposizionaltasunari erreparatzean, tradizioan izen-inflexioa edo kasu markak deitu izan zaienetatik gehienak

funtsean postposizioak direla argudiatzen dute. Honekin ez da esan nahi ergatiboa, absolutiboa eta datiboa postposiziotzat hartu behar direnik, horiek kasu gramatikalen gauzatze morfologikoa baitira. Egile hauek kasu gramatikalen zerrendara genitibo biak (-ren, -ko), prolatiboa (-tzat) eta partitiboa (-rik) ere gehitu daitezkeela diote. Partitiboa determinatzaile gisa sailkatu izan da beste lanetan (de Rijk 2008), baina -rik ablatiboa ere bada, zenbait aldaeratan.

Euskaltzaindian (2021) ere kontzeptu batzuk beste modu batera aurkezten dira: esaterako, deklinabide eta kasu marka terminoen aldean, “postposizio sistema” erabiltzea hobesten da. Kasu markei (-ri, -n, -tik, -ra, eta abarrei) postposizio itsatsi deritzete, bereiz idazten diren, *maldan behera*, *zure orde*, *etxe aurrean*, gisakoei, berriz, postposizio aske. Gramatika horretan aipatzen denez, postposizio bakoitzak zehazten du nolako markak hartuko dituen aurreko sintagmak: *behera* postposizioak inesiboa (-n) eskatzen du: *maldan behera*. Postposizio horren barneko egiturari behatuz gero, *behe* izena -ra postposizioak gobernatzen duela ikus daiteke (Euskaltzaindia 2021: 7–8). Gramatika horretan, postposizio aske asko erabilera jakin batean guztiz adberbializatu diren izenak direla zehazten da. Edonola ere, ez da zehazten zein testuingurutan adberbializatu den postposizio aske bakoitza.

1.3.2. Leku izenak euskal gramatiketan: Hualde (2003) eta de Rijk (2008)

Izen inflexio deritzen atzizkiak sintaktitik aztertzen dituzten proposamenak gerorako utzita, atal honetan izen kategoriatik hurbilago dauden *atze*, *aurre*, *azpi*, *gain* gisako postposizio askeak aztertzeko egin diren proposamenak berrikusiko ditut. Izen kategoriagatik gertuago egonagatik, leku izen edo kokapen izen gisa definitzen dituzten gramatiketatik hasi eta izenez bestelako ardaz zati gisa sailkatzen dituzten proposamenetarainoko bidea egingo dut.

Laffite (1944) eta Villasanteren (1978) deskribapen klasikoez geroztik, saiakera ugari egin dira postposizioak, eta, oro har, adposizioak deskribatzeko. Atal honetan, Hualdek (2003a) eta de Rijk (2008) egindako sailkapenak berrikusiko ditut.

Hualdek (2003a) euskaraz espazio eta denbora harremanak adierazteko erabiltzen diren aleak bi multzo nagusitan bereizten ditu, batetik, izen inflexioaren paradigma (ing. *nominal inflection*), bestetik, postposizioak. Izen inflexioa deritzon saila izen erroei atxikitzen zaizkien morfemek osatzen dute. Morfema horiek, ordea, ergatiboak, absolutiboak eta datiboak ez bezala, ez dute perpauseko argumentuei buruzko informazio gramatikalik adierazten. Bestalde, postposizioen artean, kokapen izenak eta *postposizio aldagaitzak* (ing. *invariable postpositions*) bereizten ditu.

Izen erroei atxikitzen zaizkien morfemei dagokionez, Hualdek (2003a) inflexio formen zerrendatze bat egiten du, eta euskararako bost forma bereizten ditu: *inesiboa* (-an), *ablatiboa* (-tik), *adlatiboa* (-ra), *direkzionala* edo *hurbiltze adlatiboa* (-rantz) eta *terminatiboa* edo *muga adlatiboa* (-raino). Horien gainean, *lekuzko bizidunentzako* sail

berezia (ing. *animate local case endings*) eratzen dela dio: inesiboa (-*gan*), ablatiboa (-*gandik*), adlatiboa (-*gana*), direkzionala (-*ganantz*) eta terminatiboa (-*ganaino*). Forma horietan guztietan -*ga*- biziduntasun marka ageri da forma soilaren gainean.

Beste alde batetik, kokapen izenak genituzke, hots, kokapena adierazten duten aleak, hala nola, *albo*, *alde*, *aitzin*, *arte*, *aurre*, *atze*, *azpi*, *behe*, *gain*, *gibel* eta *ondo* (Hualde 2003b: 187). Euskarazko kokapen izen horiek ingelesez kokapena adierazten duten eta preposizio gisa erabiltzen diren *back*, *bottom*, *front*, *side*, *top* izenen gisakotzat hartzen ditu (*atze*, *azpi*, *aurre*, *albo*, *gain*). Izen batetiko kokagunea adierazten dute eta edozein lekuzko adposizioaren osagarri izan daitezke (*etxe aurre-an*; *etxe aurre-tik*; *etxe aurre-raino*), eta bien osagarri den izena, genitiboan edo kasu markarik gabe adieraz daiteke, esate baterako, *iturri(aren) aurretik*, *zubi(aren) azpian* eta abar.

Hauen aldean, badira Hualdek (2003b) postposizio aldagaitz gisa sailkatzen dituenak, *zehar*, esate baterako. Postposizio aldagaitzak dira osagarri gisa lekuzko postposizio sintagma bat hartzen dutenak. Hualdek (2003b) postposizio aldagaitzat jotzen dituenak Adposizio Konplexuen (AK) multzoan kokatuko ditut nire sailkapenean. Bestetik, postposizio aldagaitzek adposizio sintagma bakar bat izan dezakete osagarritzat, eta gainerako adposizioekin konbinatzean emaitza ezgramatikalak sortzen dituzte, (34a) eta (34b) adibideetan ikus daitekeen bezala.

(34) a. Mundu-an zehar
mundu-INE zehar

b. *Mundu-ra zehar
mundu-ADL zehar

(Hualde 2003b: 189–190)

Goiko (34a) eta (34b) adibideetan erakusten den *zehar* postposizio aldagaitzak ez du kokagunea adierazten, espazio aldaketa baizik. Gainera, egitura hau trinkotuta dago, *zeharrek* inesiboa behar du halabeharrez eta ez du osagarri gisa edozein adposizio onartzen. Hortaz, -(a)n inesiboarekin konbina daiteke, baina ez, esate baterako, -*ra* adlatiboarekin. Agerikoa denez, kokapen izenen multzoaren eta postposizio aldagaitzen multzoaren artean alde esanguratsua dago. Esate baterako, *barne* edozein lekuzko adposizioaren osagarri izan daiteke, baina -*an barrena* egiturak inesiboa baino ez du onartzen osagarritzat. Beraz, Hualdek (2003) bereizketa formala ez ezik, multzoen konbinaketa gaitasuna eta aldakortasuna ere hartzen ditu aintzat.

Euskal gramatikan, Hualdez gainera, de Rijkek (1990) ere aipatzen ditu kokapen izenak antzeko deitura batez, leku izenak alegia. Kokapen izenen artean, bi motatakoak bereizten ditu de Rijkek (1990, 2008): batetik espazio erlazioen arteko aurkakotasuna adierazten dutenak eta, bestetik, bestelako kokapen izenak. Aurkakotasuna adierazten dutenen adibide ohikoenak *aurre* eta *atze*, *aitzin* eta *gibel* ‘atze’ zein *gain* eta *azpi* genituzke, besteak beste. Horien aldean, espazio aurkakotasunik

adierazten ez dutenak lirateke *aldamen, alde, arte, bazter, bizkar, erdi, gibel, kontra, ondo* eta *erdi* esate baterako.¹⁹²⁰ Ikus daitekeenez, kokapen izenen sailean badira oinarrian gorputz atalak dituzten formak, *bizkar, gibel*, besteak beste. De Rijkek (1990) kokapen izen gisa erabil daitezkeen gorputz atalen multzoa zabaltzen du, *eskuin, ezker* eta *buruk* ere erabilera hori izan dezaketela argudiatuz (de Rijk 1990: 17).

Egile horrek zehazten duenez, ingelesak kokapena adierazteko *above, before, between, on* eta *over* bezalako preposizioak baditu ere, preposizio hauen euskarazko ordainak ezin dira kokapen izenak soilik erabiliz adierazi (*between* ≠ *arte*; *between* = *arte-an*). Hortaz, de Rijkek dioenez (2008), erreferentzia puntua adierazteko euskaraz kokapen izenen eta izen inflexioaren batura erabiltzen da, esate baterako, *goi-an, aurre-tik, arte-an, gain-(e)an* (de Rijk 2008: 69), eta nik kokapen izen eta izen inflexio ez baderitzet ere, erreferentzia puntua bi ale horien baturak adierazten duela defendatzen dut. Zenbait kasutan, kokapen izen horiek izen gisa ere ager daitezke perpaus batean, determinatzaile sintagma baten barruan eta lekuzko adposiziorik gabe (e.g. *Etxe goibelaren behe guztia hartzen duen tabernan...*, Atxaga *Groenlandiako lezioa*, 1998: 47). Adibide horretako [Etxe goibelaren behe guztia _{DS}] beregaina da adposiziorik gabe, *behe-k* izen gisa duen semantikari eusten baitio. Hala ere, ezin esan daiteke baldintza hori kokapen izen guztietara hedatu daitekeenik, esaterako, ez-ohikoa litzateke sinkroniatik begiratuta *zehar* izen gisa erabiltzea, [?zeharra _{DS}]. Dena den, §4. kapituluaren aurkeztutako ditut izen erlazionalak eta ardatz zatietatik bereizteko testak.

1.3.3. Euskarazko adposizioak Nanosintaxitik aztertu dituzten lanak

Tesi honetan, de Rijkek (1990) eta Hualdek (2003) darabiltzatzen kokapen izen eta izen inflexio terminoen aldean, ardatz zati eta lekuzko adposizio terminoak hobetsiko ditut. Izan ere, lekuzko adposizioak eta ardatz zatiak dira Svenoniusen (2004), Fábregasen (2007) eta Etxepare & Oihartzabalen (2009, 2012) proposamenetan erabiltzen diren terminoak.²¹ Horrez gain, ardatz zatiak izen kategoriatik kanpo sailkatzea justifikatzen duten hainbat ñabardura badirela onesten dut, Svenoniusen ildotik. Hori dela eta, aipatu ditudan *goi-an, aurre-tik, arte-an* gisako adibideetako ardatz zatiak edozein lekuzko adposizioaren osagarri izan daitezkeela argudiatuko dut, *-an barrena* gisakoetan gertatzen ez den bezala. Konposizionalki bigarren multzokoek lekuzko adposizioekin bat egitean erakusten duten zurruntasunak bestelako egitura sintaktiko baten aurrean gaudela adierazten du, eta hori oinarritzko irizpideetako bat izango da bi multzo beregain bereizteko.

¹⁹ Mitxelena (FHV) ustez, jatorrian, *aur* ‘aurreko alde’ eta *atz* ‘azterna’ (‘hatz’ behar bada) hitzak leudeke eta *-e-* bokal epentetikoa baino ez litzateke. Finlandieraz ere, *jälki* ‘azterna’ formaren inesiboa eta ablatiboa dira ‘atze’ adieradun postposizioa sortzeko forma ohikoenak (de Rijk 1990: 3). Lakarra (2016) *aurre* < *ahur* < **aho-hur* berreraiketa egiten du.

²⁰ Adiera bera dute *alde* eta *saihets* hitzek ere; hauek ere gorputz atalak dituzte oinarri (de Rijk 1990: 14).

²¹ Etxepare & Oihartzabalek (2009, 2012) *ardatz buru* erabiltzen dute.

Oinarrizko hiru adposizioei dagokienez, Etxeparek (2013) ere espazio harremanak adierazten dituzten islapen sintaktiko gehiago bereiztearen alde egiten du. Euskaraz, oinarrizko hiru adposizio bereizten direla nabarmentzen du: inesiboa, adlatiboa eta ablatiboa. Pantchevaren ildotik, Etxepareren (2013) analisisian inesibozko adposizioa gauzatzen den buru sintaktikoari Lekua (Etxeparek ing. *Location*) deritzo; adlatibozko adposizioa gauzatzen den buru sintaktikoa Bidea da eta ablatiboa Iturburuan gauzatzen da. Aldiz, Pantchevaren analisisian tarteko islapen sintaktikoa GoalP (HelburuS) gisa zehazten denez, honela deituko diot islapen honi. Izan ere Helburuak espazio aldaketaren helmuga adierazten du, hain zuzen. Oinarrizko hiru adposizio hauen lexikalizazioak garapen mailakatua dauka. Lokatiboak Leku burua lexikalizatzen du; adlatiboak Leku eta Helburu buruak lexikalizatzen ditu aldi berean, eta ablatiboak Leku, Helburu eta Iturburu buruak lexikalizatzen ditu. Hortaz, adposizioak antolaketa hierarkikoa duten egitura konplexuak dira (Etxepare 2013: 71).

Morfosintaxiari dagozkion hainbat berezitasunen inguruan ere ohartarazten gaitu Etxeparek (2013). Batetik, determinatzailearen inguruko auziari heltzen dio. Euskaraz lekuzko adposizioetan proposatu izan da, lokatibozko *-(a)n* atzizkian ageri den *-a* determinatzailea izan daitekeela. Balizko determinatzaile hori, ordea, ez da adlatibozko eta ablatibozko adposizio egituretan ageri. Adposizio horien forma *-ra* eta *-tik* soilek osatzen dute.

(34) a. mendi-a-n b. mendi-(*a)-ra c. mendi-(*a)-tik

(Etxepare 2013: 42)

Horrek arazo bat sortzen du, Helburua lexikalizatzean ez baita determinatzailearik ageri. Etxeparek (2013) dioenez, (34a) adibideko *-a-* ez da *mendi-a* DSan ageri den determinatzailea, *-ga-* (> *-k*) ergatibo zaharrarekin lotzen den kasu marka bat baizik de Rijkek (1981) proposatutakoaren ildotik. Jatorri bera luke izen bizidunetan biziduntasuna adierazteko erabiltzen den *-ga-* morfemak ere, hots, *zu-(re)-ga-n-(r)a* gisakoetan ageri denak. Hori aintzat hartuz gero, puntu honetan irakurleak galde lezake zergatik galdu den *-g-* izen bizigabeetan, **etxe-ga-n* vs *etxe-a-n*. Etxeparek (2013) argudiatzen du ohikoa dela bokalarrean kontsonante ahostunak erortzea (V_V). Hori ohiko bilakabidea da (*egon* > *eon*), baina arrazoiketa berari jarraiki, kontsonante erorketa sistematikoa izan beharko litzateke bokalez amaitzen diren izen eta izenordain bizidunetan ere: *Amaia-ga-n* > *Amaia-a-n*; *zu-ga-n* > *zu-a-n*.

Inesiboaren ezker *-ga-* kasu marka bat dagoela ikusarazteko aldeko ebidentzia gisa, kontsonantez amaitzen diren oinarriei gaineratzen zaien bokal epentetikoa aipatzen du, *lurr-e-an* adibidez (Hualde 2003b, Etxepare 2013: 44). Hualdek (2003b) inesiozko morfema kontsonantez (C-z) hasi bide zela proposatzen du. Epentesiari dagokionez ere, banaketa bera espero beharko genuke kontsonantez amaitzen diren izen bizigabe zein bizidunetan. Beraz, *orratz-(e)-ga-n* > *orratz-(e)-a-n* aintzat hartuz gero, Mendebaldetik kanpo *Mikel-en-(e)-ga-n* > *Mikel-en-e-a-n* espero genuke, eta bizidunak genitiborik gabe ematen dituzten Mendebaldean, *Mikel-(e)-ga-n* > *Mikel-e-a-n*. Bestalde, Manterolak (2006, 2009) lekuzko erakusleen paradigma zaharrarekin lotzen du *-a-*ren

jatorria: $*(h)a(r) > ha-n$. Lekuzko erakuslearen hasierako hasperentasunak bokal epentetikoa agertzea eragingo zuen: $*lur-e-han \rightarrow lur-e-an$ (Etxepare 2013: 46). Nik bigarren bilakabide hori dut gertagarriagotzat.

Determinatzaileak hedadura murriztagoa duen hizkera batzuetako adibideek lokatibo hutsaren gainean eraturiko adposizio egiturak zilegi direla erakusten dute. Zubereraz eta baxenafarreraz halako adibideak aurki daitezke. Hortaz, $-a-$ + $-n$ analisia ere egin daitekeela argudiatzen du Etxeparek, eta hori hobetsiko dut nik ere egiturek aztertzean (§2.). Kasu honetan, determinatzaileak bereizketa semantiko bat ahalbidetzen du; (36a) adibidean norbere etxeari egiten zaio erreferentzia, (36b) adibidean, berriz, beste baten etxeari:

- (36) a. Etxe-n da. b. Etxe-a-n da.
 etxe-INE izan.3sg etxe-DET-INE izan.3sg (Etxepare 2013: 48)

Baliteke aurkakotasun hori, gerora, determinatzailea erabat hedatu ondotik forma adierazkor gisa sortu izana. Edozelan, leku adposizioek osagarritzat ISak zein DSak onar ditzaketela hartzen dut aintzat. Izan ere, *etxe-eta-n* bezalako forma pluraletan, *-eta-* pluraltasuna ez ezik, definitutasuna ere adierazten duela harutko dut aintzat.

Bestalde, Svenoniusen (2007) ildotik, ardatz zatien inguruan ere mintzo da Etxepare. Egile honek proposatzen du euskarazko ardatz zatiak leku izenak direla eta Leku burua lexikalizatzen duen adposizio batek hautatzen dituela. Euskarazko leku izenek hainbat murriztapen dituzte, hori dela eta, *goi* eta *behe* bezalakoek, ezin dezakete DS baten, hots, Hondoaren, gaineko buru bat islatu: **mendiaren goian*.²² Halako leku izenei, *islatsu ezinezko ardatz zatiak* (ing. *Non projective Axial Parts*) deritze. Aldiz, Hondoekin bateragarri direnak *gain* eta *pe* izen erlazionalak direla argudiatzen du. Ardatz zatien azterketari §4. kapituluak eskeiniko diot, eta Etxepareren (2013) ildotik, ainguratutako eta ainguratu gabeko ardatz zatiak bereiziko ditut kapitulu horretan.

Etxepareren lana abiapuntu hartuta, oinarritzko hiru adposizioen arteko hierarkia sintaktikoaren aldeko ebidentzia gehiago aurkeztu ditu Berrok (2015b) kokapen aditzen eskutik. Horrelako aditzak *-tu* partizipiozko atzizkiak osagarritzat AdpS bat hartzen duenean sortzen dira eta osagarritzat har dezakeen AdpS beti *-ra* adlatiboa izango dela zehazten du, hori baita onartzen duten gutxieneko eta gehienezko konplexutasun sintaktikoa. Adlatiboak lexikalizatzen duen islapen sintaktikoa Helburua da. Aditzak sortzeko estrategia emankorra da, adlatibozko AdpS ia guztien aditz ordaina sortzea ahalbidetzen baitu. Hona hemen zenbait adibide: *ahalbide(ra)tu*, *gaineratu*, *aurreratu*, *giltzape(ra)tu*, *itsasoratu*, *mahaigaineratu* (Berro 2015b: 139).

²² *Hondoa* (ing. *Ground*) Talmyren (1990) tipologian perpausa espazioan ainguratzen duen izena da, hots kokapena adierazten duena, eta *Irudiarekin* (ing. *Figure*), espazioan aldatzen den subjektuarekin kontrajartzen da (xehetasunak §4. Kapituluak).

Horien aldean, kokapen aditzek ezin dezakete Leku burua ala Iturburu burua lexikalizatzen duen adposizio bat osagarritzat hartu, hots, inesiboa (**etxe-an-tu*) edo ablatiboa (**etxe-tik-tu*) (Berro 2015b: 144). Inesiboak lexikalizatzen duen Leku islapen sintaktikoa hierarkiaren oinarrian dago, eta Berroren (2015b) analisisian [Leku] tasuna soilik adieraziko luke, Helburu islapen sinaktikoak, berriz, [Helburu] eta [Leku] tasunak adieraziko lituzke. Hirugarren islapen sintaktikoak, Iturburuak, bere baitan hartzen ditu [Iturburu] [Helburu] eta [Leku] tasunak. Hortaz, kokapen aditzek Helburu bateranzko mugimendua adierazten dutenez, horiek sortzen direnean ezinbestekoa da partizipiozko atzizkiak osagarritzat hartzen duen adposizioak lexikalizatzen duen goreneko islapen sintaktikoak [Helburu] tasuna adieraztea. Edozein modutan, kokapen aditzen eta osaera morfologikoaren inguruan sakonago arituko naiz §7. kapitulan, konparaziozko egiturak aztertzen ditudanean. Etxepare (2013) eta Berro (2015b) lanetan egin diren proposamenei jarraipena emanez, hierarkia sintaktikoa euskarazko adposizio gehiagotara hedatu daitekeela proposatuko dut hurrengo kapituluetan.

1.4. KAPITULUEN IKUSPEGI OROKORRA

2. Kapituluak: Azterbide berri bat oinarritzko hiru adposizioentzat

Euskarazko oinarritzko hiru adposizioen, hots, *-(a)n* inesiboaren, *-ra* adlatiboaren eta *-tik* ablatiboaren eratorpen sintaktikoa urratsez urrats azalduko dut kapitulu honetan. Pantchevaren (2011) eta Etxepareren (2013) proposamenekiko egokitzapen bat egingo dut, hierarkiaren oinarrian [Eremu] tasuna gaineratuz. Hain zuen, inesiboak [Leku] tasuna ez ezik, [Eremu] tasun bat ere baduela hartuko dut aintzat. Esan bezala, testuinguru lokatiboetan Hondoak [+] bakar bat duen artean, Bideetan trantsizio bat sortzen da polaritate negatibodun [-] eta positibodun [+] puntuak kateatuz. Testuinguru lokatiboetan ardatz zati bat badugu, *aulkiaren gain-(e)an*, ardatz zatia da Hondoaren Eremu jakin bat zehazten dutena. Inesiboa bakarrik dugunean, aldiz, *aulki-(a)n*, inesiboak zehazten du Eremuak Hondo bere osotasunean hartzen duela Moldaketa honek ez du eraginik adlatiboari ([Leku], [Helburu]) eta ablatiboari ([Leku], [Helburu], [Iturburu]) egozten dizkiedan tasun eta islapenetan.

Beste alde batetik, kapitulu honetan determinatzailearen auzia ere hizpide dut. Izan ere, adlatiboan eta ablatiboan determinatzailearik ez dela ahobetez onartzen bada ere (*etxe-tik* vs **etxe-a-tik*), gauzak bestela dira inesiboan, bi azterbideak proposatu baitira, *-a + -n* eta *-an*. Nik inesiboan ere determinatzailearik ez dagoela hobetsiko dut. Salbuespen litzateke zuberera, determinatzailea beranduago orokortu baita bertan. Hortaz, aztergai dudan eremu horretako *etxe-n da* ‘norbere etxean’ vs *etxe-a-(a)n da* ‘besteren etxean’ parean oposaketa determinatzailearen bidez egiten dela onesten dut.

3. Kapituluak: Oinarritzko hiru adposizioez gainerako adposizio lotuak aztergai

Kapitulu honetan oinarritzko adposizioez bestelako adposizio lotuak aztertuko ditut. Lehendabizi, egitura terminatiboak aurkeztuko ditut, *-ra gino* Adposizio Konplexutik sortu den *-raino*. Terminatiboek Helburu islapenaren gainean beste islapen bat gauzatzea ezinbestekoa dutela argudiatu dut, eta islapen hori MugaS dela arrazoitu dut, espazio aldaketaren helmuga mugatzen baitu. Bestetik, jomugan izango ditut askotariko estrategia hurbilkariak: *-rantz*, *-raka*, *-ranzka*, *-rantzaka* zein *X alderaka*. Estrategia hurbilkarietan lexikalizatu beharreko islapena EskalaS da. Alabaina, *-ka* atzizki metagarria ageri denetan beharrezkoa da MetS ere, atzizki horrek bi aldaketa eragiten baititu: 1) albo batera uzten ditu polaritate positibodun puntuak, Eskala Bide konektagarriak sortuz; 2) Eskala Bideak elkarrekin konektatzen ditu.

Kapitulu honetan hizpide dut *-ti* prosekutibo galdua ere, hain zuzen, lekualdaketa ‘non zehar’ gertatu zen adierazteko erabiltzen zena. Ibilbide bat adierazten duenez, adposizio horrek Ibilbide islapenaren burua lexikalizatuko luke, hots, hierarkian Iturburu islapenaren gainean dagoen islapena. Analisi bera emango diot *-z* instrumentalari *mendi-z etorri* gisako testuinguruetan erabiltzen denean.

4. Kapituluak: Euskarazko ardatz zatiak: sailkapena, deskribapena eta analisisia

Kapitulu honen helburuetako bat izenen eta ardatz zatien arteko aldeak agerian jartzea da. Horretarako ebidentzia gisa, izenak eta ardatz zatiak alderatzeko erabili diren testetan (Aurnague 1996; Svenonius 2006; Etxeparek 2013; Ormazabal 2019) azaleratu diren ezberdintasunak aurkeztuko ditut. Esaterako, ardatz zatiek erreduplikazio adierazkorra onartzen dute, ez, ordea, izenek: *etxearen aurre-aurrean* vs **etxearen aurre-aurrea*. Adjektibozko modifikazioan aurkakoa gertatzen da, *etxearen aurre hondatuan* diogunean etxearen ‘fatxadaz’ ari gara ezinbestean, ez gara Hondoaren Ereku batez ari.

Bestetik, bi multzotan banatzen ditut ardatz zatiak, ainguratuak eta ainguratu gabekoak bereiziz, eta bost ardatzen arabera (bertikala, longitudinala, transbertsala, perimetrala eta endozentrikoa) sailkatu ditut. Ainguratu gabeko ardatz zatien multzoa ageriko Hondorik ez dutenek osatzen dute, *go(i)-ra*, *behe-ra* gisakoek. Ardatz zai horiek egoera diskurtsiboko igorlea hartzen dute erdigunetzat, eta hortik abiatuta proiektatzen dira noranzko jakin batean, Etxeparek (2013) ardatz zati ez proiektiboez esandakoaren ildotik. Aldiz, ardatz zati ainguratuek ageriko Hondo bat dute: *teilatua*ren *gainean*.

5. Kapituluak: Euskarazko Adposizio Konplexuak

Adposizio Konplexuek (AK) aukera ematen dute Bideen inguruko ñabardura semantikoak zehatzago adierazteko, oinarritzko adposizioek ez bezala. Osaera morfologikoari dagokionez, AKak adposizio soil baten eta ainguratu gabeko ardatz zati baten baturatik sortuak dira. Batura hori gramatikalizazio bilakabide batzuen emaitza da, eta kapitulan adierazten dudan bezala, AK gehienek gramatikalizazio bilakabide berberak jasaten dituzte. Bilakabide horiek azken muturrera iristen direnan, §2. kapituluko *-raino* (< *-ra gino*) bezalako adposizio lotuak sortzen dira.

Horrez gain, AKak euren ezaugarri semantikoen arabera multzokatuko ditut, Bidearen Trantsizio, Orientazio eta Muga ezaugarrien arabera. Ezaugarri bat ala beste izan, AK multzo batek murriztapen bat ala beste izango du. Esate baterako, trantsizio mugatuak adierazten dituzten AK predikatu telikoekin dira bateragarriak: *ondoko herriraino iritsi da ordu erdian*. Aldiz, Ibilbideak adierazten dituzten AKak predikatu atelikoak behar dituzte halaberrez: *basoan barna ibili da aste betez*.

6. Kapituluak: Biziduntasuna lekuzko adposizioetan eta Lekuaren Markapen Bereizgarria

Lekuzko adposizioak izen bizidunekin batera erabiltzen diren testuinguruen adierazgarri da *-ga-* biziduntasun morfema, adposizioetan soilik ageri baita. Testuinguru horietako adposizioen beste berezitasun bat osaera morfologikoa da, izan ere, forma guztiek inesiboa dute oinarrian: *zu-re-ga-n-(r)a* (vs **zu-re-ga-ra*), *zu-re-ga-n-dik* (vs **zu-re-ga-tik*). Aintzat hartu beharreko beste berezitasun bat *Lekuaren Markapen Bereizgarria* ere

(ing. *differential place marking*). Lekuaren Markapen Bereizgarriak izenak hierarkia batean sailkatzen ditu. Hierarkia horretan beheren leudeke lekuzko testuinguruetan maizen erabiltzen diren izenak, hala nola, leku izen bereziak. Aldiz, hierarkian goreneko kokapena lukete izen bizidunek, lekuzko testuinguruetan maiztasun gutxiagoz erabiltzen dira eta. Hierarkian beheren dauden leku izenen markatzaileak soilagoak dira morfologikoki hierarkian goren dauden izen bizidunenak baino: *Zarautz-a* vs *lagun-a-ren-ga-n-(r)a*.

Genitiboak eta determinatzaileak ere lotura estua dute biziduntasunarekin, izan ere, izen bizigabeek genitiborik gabeko etxe ondora gisako egiturak onartzen dituzten bitartean, *udaletxe aurrean*, izen bizidunek ez dute halakorik onartzen: **adiskide aurrean* (*adiskide-a-ren aurrean*). Oposaketa hori bat dator Rezacek (2011) izen bizidun zehaztuei egozten dizkien ϕ -tasunekin. Izan ere, izen bizidun zehaztuei [pertsona] tasunak egozten dizkie, eta determinatzailea da ϕ -tasun horien euslea. Arrazoi berari erantzuten dio genitiboaren nahitaezkotasunak ere.

7. Kapitulua: Konparaziozko adposizioak

Konparazioko adposizioetan bi erreferentzia punturen artean dagoen espazioa da alderatzen dena. Adibidez, *iturria aurrerago dago* diogunean, bi erreferentzia puntu ditugu: egoera komunikatiboko partaideak dauden lekua, erdigune deiktikotzat hartzen dena, eta iturria dagoen kokapena. Dena den, adposizio multzoen artean bada konparaziozko testuinguruetara ondo egokitzen den bat, ardatz zatiena, *ate-ra-ago*, *go(i)-ra-ago*. Aldiz, izenek, bere horretan, nekez onartzen dituzte konparaziozko egiturak: **ate-ra-ago*, **etxe-ra-ago*. Izenen eta ardatz zatien arteko alde hori zuzenezuzenean gradagarritasunarekin lotzen denez, *-agok* GraduSren burua gauzatzen duela hartuko dut aintzat. Izan ere, Kennedy & McNallyren (2005) ildotik, izenak ez dira, oro har, gradagarriak izaten: **oso ate-ra* vs *oso aurre-ra*. Horri irtenbide emateko, erakutsiko dut *-xe-* edo *-Vntz* gisako morfema eskalar bat gaineratuta izenak gradagarri egin daitezkeela: *ate-ra-xe-ago*, *etxe-ra-(a)ntz-ago*.

8. Kapitulua: Lekuzko erakusleak eta Leku Deixia

Adposizio deiktikoak bi motatakoak izan daitezke, DSdunak (*etxe honetan*) eta DSrik gabeak (*hemen*). Lehendabizikoek numero bereizketa dute, *etxe honetan*, *etxe hauetan*, ez bigarrenek. Kapitulan DSrik gabeko adposizio deiktikoek izango dute zentraltasuna, izan ere, horien osaera morfologikoan adposizio bat baino gehiago agertzen da maiz: *hem-(e)n-dik*, *ho-n-(r)a*, *ha-n-dik*. Horrez gain, ebatzi beharreko ABA ereduko sekuentzia dugu lehen graduan, erro suplezioa baitago: **hemen**, **hona**, **hemendik**. Adposizio deiktikoen multzo honen analisirako, gradu bakoitzeko deixi erroak DeixS islapenak dituen Deix₁-Deix₃ geruzen buru jakin bat lexikalizatzen duela aurkeztuko dut. Esaterako, hirugarren graduako *ha-* erroaren sarrera lexikoak hiru geruzen buruak ahoskatuko lituzke (Deix₁-Deix₂-Deix₃).

2. Azterbide berri bat oinarrizko hiru adposizioentzat

2.1. SARRERA

Euskarazko adposizioak sailkatzeko egin diren saio nagusiak berrikusi ostean, euskarazko lekuzko adposizioen aldakortasun morfologikoa eta semantikoa aztertzea eta sailkatzea izango da §2. kapituluaren xedea. Bereizi ditudan hiru multzoetatik lehendabizikoa adposizio soilei dagokiena da, hots, IS edo DS erro bati atxikitzen zaizkion adposizioei dagokiena. Euskaraz, *-(a)n* inesiboa, *-ra* adlatiboa eta *-tik* ablatiboa ditugu adposizio soilak. Erro bati lotutako adposizio guztiek (*-ra-(a)ntz*, *-ra-ka*) oinarrian hiru adposizio soil horiek dituztenez, *Oinarrizko Adposizio* (ing. *Primary Adpositions*) deritze Etxeparek (2013). Kapitulu honen lehenengo helburua oinarrizko hiru adposizioetatik sortutako adposizio lotuak sailkatzea eta horien erabilera testuinguruak zehaztea da (§2.2.). Izan ere, oinarrian dagoen izena biziduna ala bizigabea dugun, aldakortasuna dago osaera morfologikoan.

Bigarren helburua *-(a)-n* inesiboan agertzen den *-a-* bokala zeri dagokion argitzea da (§2.3.). Sarrerako kapituluaren aurreratu dudana bezala, azterbide batzuetan determinatzaile markatzat hartu izan da. Dena den, adlatiboan eta ablatiboan determinatzailezik ez dagoenez, inesiboan ere ez genuke halakorik espero. Hori aintzat hartuta, beste azterbide batzuetan, *-ga-* ergatibo zaharrarekin (de Rijk 1981; Etxepare 2013) zein **(h)a(r)* hirugarren graduko erakuslearekin (Manterola 2006, 2009, 2015) lotu dute. Zuberoan gauzak bestela direla argudiatuko dut, determinatzailea beranduago orokortu denez, *-n* inesiboak eta *-a-n* inesibo determinatzaileak adiera bana garatu baitute. Horren adibide ditugu *etxe-n* ‘norbere etxean’ eta *etxe-a-n* ‘besteren etxean’ Horrez gain, aldakortasun dialektalari ere erreparatuko diot inesiboko *-a-* bokalaren hedadura argitu nahian.

Jarraian, euskarazko Bideen ezaugarri semantikoak irudikatuko ditut eskala aljebraikoan (§2.4.). Pantchevaren (2011) ildotik, *-(a)n* inesiboan Hondoak puntu bakar bat [+] hartzen duenez, inesiboa Bidetzat hartu ezin daitekeela deritzot. Gainera, inesiboa ardatz zati bati loturik (*etxearen aurre-an*) zein ISrekin bakarrik ager daiteke (*etxe-an*). Ardatz zatiek Hondoaren Eredu bat zehazten dutenez, [Eredu] tasuna dute. Ardatz zatirik gabeko *etxe-an* gisakoetan, aldiz, inesiboak [Eredu] eta [Leku] tasunak lituzke. Adlatiboa eta ablatiboa, aldiz, Bideak direla argudiatuko dut. Izan ere, polaritate positibodun [+] eta negatibodun [-] puntuak kateatzen dira horietan, trantsizio bat sortuz.

Azkenik, eskala aljebraikoan aurkeztutako tasunetan oinarrituta, euskarazko oinarrizko adposizioen eratorpen sintaktikoa eguneratuko dut (§2.5.). Ildo horretatik, ahoskatze algoritmoaren urratsetan, EreduS lexikalizatzen den eratorpen ziklo bat gaineratuko dut. Hain zuzen, lehendabiziko eratorpen zikloa dagokio EreduS islapenari, izan ere, Bideen Dekonposaketan aurkeztzen den hierarkiaren oinarrian kokatzen dut Eredu < Leku < Helburu < Iturburu < Ibilbide. Horrez gain, zubereraz determinatzaile bidez bereizten den *etxe-n* vs *etxe-a-n* pareko forma bakoitzak dituen tasunak ere jasoko ditut.

2.2. OINARRIZKO HIRU ADPOSIZIOAK

Sarrerako kapituluan, osaera morfologikoa eta ezaugarri semantikoak oinarri hartuta, hiru multzotan sailkatu ditut adposizioak: lekuzko adposizio soilak, ardatz zatiak eta adposizio konplexuak (AK). Hiru multzo horietatik lehenengoa IS edo DS jakin bati atxikitzen zaizkion atzizkiek osatzen dute. Gramatika klasikoetan deitura ugari erabili izan dira horiek izendatzeko: izen inflexioa, kasu-markak, deklinabide atzizkiak, besteak beste. Ondorengo proposamenek (Zabala & Odriozola 2004; Etxepare 2013; Euskaltzaindia 2021) bat egiten dute tradizioan kasu markak deitu izan zaienetatik gehienak postposizioak direla esatean.

Nik IS edo DS bati atxikitzen zaizkion atzizkien multzoari lekuzko adposizio soilen multzoa (*-an*, *-ra*, *-tik*) deritzot. Lehendabiziko multzo hori osatzen duten adposizio soilen kopurua hizkuntzaren ezaugarri tipologikoek mugatzen dute. Creisselsen (2008) sailkapenaren arabera, euskarazko hiru markatzaileek dimentsio bakarreko bereizketa hirutarra *lekua/helburua/iturburua* adierazten dute, baina horiez gain, beste tasun semantiko bat, hots, *Ibilbidea/Zeharbidea* (ing. *Route*) ere adieraz daiteke. Euskara Arkaikotik eta Euskara Modernora bitarteko (XVI.–XVIII. mendeak) Mendebaldeko euskaraz laugarren adposizio baten bidez, adierazten zen tasun semantiko hori, hain zuzen, *-ti* prosekutiboaren bidez. Egungo euskaraz, berriz, ablatiboa da Iturburua zein Ibilbidea adierazteaz arduratzen den adposizioa, armenieraz, lezgiez eta turkieraz gertatzen den bezala (Creissels 2008: 618).

Dena den, ablatiboaz gain bada Ibilbidea adieraz dezakeen beste adposizio bat, hots, *-z* instrumentala (§3.). Instrumentala lekuzko testuinguruetatik kanpo erabiltzen da batez ere, tresna (*mailuaz kolpatu*), materiala (*egurrez eraiki*) edota denbora iraupena (*ordu betez itxaron*) adierazteko. Erabilera horiez gain, Ibilbide bat ere adieraz dezake (*mendiz etorri*), bai eta Ibilbide metagarriak ere (*etxez etxe ibili*).

Bestetik, adposizio soilen multzoak badu murriztapen semantiko bat, lokatibotasuna adierazteko adposizio bakarra izatearekin lotura duena. Izan ere, euskarazko *-(a)n* inesibozko adposizioaren bitartez ezin da kokapen erlatiboaren inguruko ñabardura semantikorik adierazi. Ñabardura hori adierazteko, euskaraz ezinbestekoa da *gain*, *barne*, *kanpo* gisako ardatz zati bat. Aldiz, ingelesezko *serie markatzaileak* (ing. *serial markers*) kokapen erlatiboa bereiztea ahalbidetzen dute (*in*, *on*, *at*). Hizkuntza fino-ugriarrek ere serie markatzaileak dituzte. Hungarieraz, esate baterako, hiru ablatibo serie bereizten dira, *haz-tol* ‘etxe-tik’, *haz-bol* ‘etxe kanpo-tik’ eta *hâz-rôl* ‘etxe gainetik’. Serieen arteko ñabardurak Orientazio, Trantsizio eta Mugatutasun propietateen bitartez azaldu ezin direnez, bestelako estrategiak erabili behar dira ñabardura horiek sintaktikoki adierazteko. Morfologia Banatuan, Radkevichek (2010) hizkuntza bakoitzak dituen serie markatzaileak adina tasun bereizten ditu Leku islapenaren barruan. Hala, hungarierazko zein serie markatzaile agertzen den, *-t*, *-b* ala *-r* tasun bat ala beste izango du Lekuak. Esaterako, *-r* bada [location, +on], aldiz, *-t* bada [location, +in].

Euskarara itzulita, oinarrizko hiru adposizioetatik *-(a)n*, *-ra*, *-tik*) abiatuta orotara hamar esanahi bereiz daitezke euskarazko adposizio lotuen multzoan. Oinarrizko hiru adposizio horiez gain, badira espazio aldaketaren Helburuaren inguruko zehaztapen gehiago gehitzen dituzten bi forma, *-rantz* hurbiltze adlatiboa eta *-raino* muga adlatiboa (terminatiboa). Izatez forma horiek adlatibozko *-ra* dute oinarrian eta adposizio konplexuak ziren jatorriz, ihartu ostean morfema bakartzat interpretatzera igaro direnak (§3.). Adposizio horiek izen bizidunei lotzean hartzen dituzten formei dagozkie beste bost adposizioak: *etxe-ra* vs *zu-(re)-ga-n-(r)a*. Horiez gain, lekuzko testuinguruetan erabiltzen ez bada ere, *-rako* destinatiboa ere adlatiboa du oinarrian. Instrumentala berariaz leku adposizioa ez den arren, 2.1. Taulan jaso dut, esan bezala, Ibilbide bat adieraz baitezake. Halaber, 2.1. Taulan jaso dut egun galdu den *-ti* prosekutiboa ere, adposizio lotu hori ere Ibilbideak adierazteko erabiltzen baitzen.

Tasun espaziala		Adposizio soila	+ Bizidun (<i>-ga-</i>)
Oinarrizkoa	Inesiboa	<i>-(a)n</i>	<i>-gan</i>
	Adlatiboa	<i>-ra</i> <i>-rat</i> , <i>-lat</i>	<i>-gana</i>
	Ablatiboa	<i>-tik</i> <i>-tikan</i> , <i>-rik</i> , <i>-ti</i> , <i>-tio</i> <i>-rean(ik)</i>	<i>-gandik</i>
Lekura hedatua	Instrumentala	<i>-z</i>	
Galdua	Prosekutiboa	<i>-ti</i>	
Morfologikoki konposatuak	Hurbilkaria	<i>-rantz/-runtz</i> <i>-raka</i> <i>-alderaka</i>	<i>-ganantz</i>
	Terminatiboa	<i>-raino</i> <i>-lat artio</i> <i>-ra arte</i>	<i>-ganaino</i>
	Destinatiboa	<i>-rako</i>	<i>-ganako</i>

2.1. Taula. Euskarazko leku adposizioen paradigma eta osaera morfologikoa.

Taularen eskuin zutabearen ikus daitekeen bezala, erabilera zabala duten adposizio soilen parean, euskaraz badira testuinguru bereizgarrietan erabiltzen diren hainbat forma. Bizidunak hizpide direnean, aipatu ditudan bost formatatik abiatuta, bizidunetako aldaerak sortzen dira da *-ga-* morfema eransten denean. Izen bizidunetako lekuzko adposizioen ezaugarriak §6. kapituluaren izango ditut aztergai.

Horiez gain, 2.1. Taulako lauki batzuetan aldaera bat baino gehiago jaso ditut. Adlatiboan *-ra* formaz gain, *-rat* ere jaso dut, forma hori baita Nafarroatik ekialdera lekukotzen dena. Ekialde muturrera eginez gero, Zuberoan adlatibo polimorfismoa dute, izan ere, *-alat* darabilte izen arrunten singularrean, hots, *etxialat* eta *-rat* izen arrunten pluralean zein izen berezietan, *Baiunarat* (Padilla-Moyano 2017: 235).

Ablatiboari dagokionez, egun forma hedatuena *-tik* den arren, badira han-hemen erabiltzen diren beste aldaera batzuk ere. Hedadura zabala du *-ti* aldaerak, hasi

Mendebaldean eta Zuberoara bitartean baitira aldaera hori duten hizkerak. Santazilia (2013) dioenez, aldaera hori litzateke arkaikoen, Oihenartek (1657) berak *azi-ti bihia* ‘hazitik alea’ atsoitza jasotzen baitu (Santazilia 2013: 264). Gainera, ablatiboaren eta prosekutiboaren forma sinkretikoa genuke *-ti*. Hau da, Ibilbidea eta Iturburua adieraziko lituzke, egun *-tikekin* gertatzen den bezala. Partitiboaren forma bera duen *-rik* ablatiboa ere bada zenbait hizkeretan, Mendebaldean denborazko testuinguruetan erabiltzen da, esateko baterako, *goizerik etor da*. Erdialdean bada *-tikan* aldaera ere, *-ti* ablatibo zahararren, *-ka* atzizki plurakzionalaren eta *-(a)n* inesiboaren baturatik sortua litzatekeena eta gerora *-tik* sortzeko abiapuntu izan dena (Artiagoitia 1990; Santazilia 2013). Beraz, Erdialdeko hizkera batzuetan Iturburuzko formetanan inesibo erredundagarri bat genuke deixian, *ha-n-dika-(a)n*, morfologikoki hor egon arren semantikoki erabat ihartu dena. Edonola ere, aldaera horiek guztiek *-tik* orokorraren sarrera lexiko bera dutela hartuko dut aintzat.

Bestetik, 2.1. Taulan aldaera bat baino gehiago jaso ditut baita hurbiltze adlatiboaren eta muga adlatiboaren eremuetan ere. Horiek adposizio konplexuak (AKak) dira morfologikoki. Adibidez, Mendebaldeko *-ra arte* muga adlatiboak *arte* ardatz zatia du bere baitan. Ardatz zatietatik adposizio konplexuetara gertatzen den eraldaketa gramatikalizazio bilakabide baten emaitza da. Bilakabide horiez sakonago arituko naiz §3. eta §5. kapituluetan. Dena den, *-ra ontz* eta *-ra gino* gisako AKetan gramatikalizazioa urrats bat aurrerago iritsi da, eta bi hizki zirenek hizki bakarrean egin dute bat, *-rantz* eta *-raino* forma lotuak sortuz. Mendebaldeko *-ra arten* adlatiboa eta muga morfema bereizirik idazten badira ere, ahozkoan *-rarte* da ahoskera hedatuena. Atal honetan oinarritzko hiru adposizioak eta horietatik eratortzen diren formak sailkatu osten, hurrengo atalak inesiboko *-a*-ren izaera argitzea du helburu.

2.3. INESIBOAREN MORFOLOGIAZ: -A-N ALA -AN?

Sarrerako §1. kapituluaren aurreratu bezala, zenbait proposamen egin dira inesiboan ageri den *-a*-ren izaera argitu nahian, eta gehienak bat datoz *-a*-k determinatzaileaz bestelako zerbait dela esatean (de Rijk 1981; Manterola 2006, 2009, 2015; Etxepare 2013). De Rijk (1981) eta Etxepare (2013) *-ga*- ergatibo zaharrarekin eta egungo biziduntasun morfemarekin lotzen dute *-a*-; Manterolak (2009), aldiz, **(h)a(r)* erakuslearekin lotzen du. Nik gertagarriagoa deritzot bigarrenari, baina egungo euskaraz *-an* inesiboaren osaera morfologikoan barne osagairik bereizten ez dela argudiatuko dut. Determinatzailearen auzian determinatzailezat hartzen dut *-a* honako testuinguru hauetan: batetik, adjektibozko modifikazioa duten izen bereziak, hots, *Goizueta euritsu-a-n*, eta, bestetik, Baxenafarroa ekialdeko eta Zuberoako inesiboa, *etxe-n* ‘norbere etxean’ vs *etxe-an* ‘besteren etxean’. Bereizketa hori egin dezaketen aldaeretan bederen, ontzat ematen dut *-a* determinatzaile gisa hautematen dutela. Izan ere, eremu horretan determinatzailea beranduago hedatzeaz gain, ez da egitura guztietan orokortu, hala nola, masa izenetan, *ogi badit* ‘badut ogia’.

Dena den, inesiboko *-a* determinatzaileztat ez hartzeko argudioak aurkeztuko ditut lehendabizi. Determinatzaileztat hartzeak sortzen duen lehendabiziko arazoa, ablatiboarekiko eta adlatiboarekiko sortuko litzatekeen asimetria genuke. Izan ere, ez dugu **mendi-a-ra*, **mendi-a-raino* edota **mendi-a-tik* gisako formarik. Bigarren argudioa inesiboaren aurretik ageri den *-e-* bokal epentetikoa da. Bokal epentetiko hori erroa kontsonantez amaitu eta atzizkia kontsonantez hasten denean gaineratzen da, hurrengo (1a-c) adibideetan adierazten den bezala.

- (1) a. mendi-tik b. **mendi-e-tik* c. zurtoin-e-tik

Inesiboa bokalez hasten bada ere, Manterolak (2009) ohartarazten du *-e-* bokala tartekatzen dela erroa kontsonantez amaitzen denean. Manterolak (2009, 2015), beraz, kontsonantez hasten den atzizki bat egon behar zela iradokitzen du, *Ca-n*. Hala, **(h)a(r)* hirugarren graduko erakuslearekin lotzen du inesiboko *-a* (2a-c) (Manterola 2015; Santazilia 2023). Beste testuinguruetan determinatzaile gisa gramatikalizatu da erakusle hori.

- (2) a. lur + ha-n → b. lurr-e-han → c. lurr-e-an

(Manterola 2009 apud Etxepare 2013: 46)

Etxepare (2013) bat dator *-e-* bokal epentetikoak jarraian kontsonante bat eskatzen zuela baieztatzean. Dena den, *-ga-* ergatibo zaharrarekin lotzen du, eta argudiatzen du Manterolaren (2009) proposatzen duen etimologiak ez duela bokal epentetikorik sortzen beste testuinguruetan (3a-c):

- (3) a. lur + ha → b. lurr-e-ha → c. **lurr-e-a* / lurr-a

(Etxepare 2013: 47)

Manterolak horri ihardesten dio, erakusletik determinatzaileako gramatikalizazio bideak inesiboan eta absolutiboan garai ezberdinetan gertatu zirela argudiatuz. Hots, erakuslea determinatzaile gisa lekuzko testuinguruetara hedatu zen lehendabizi, eta beranduago absolutibora eta beste kasu marketara (Manterola 2015: 41).

- (4) a. seme ha-ri → b. seme-ari c. gizon ha-ren → d. gizonaren

(Manterola 2015: 41)

Goiko (4c)n erroa kontsonantez amaitzen den arren ez dugu bokal epentetikorik, **gizoneharen* gisakorik. Horrez gain, Manterolak (2015) *-ga-* abiapuntutzat hartzeak sortzen dituen beste hiru arazoz ere ohartarazten gaitu. Batetik, izen bizigabeetan *-g-* bokal artean erortzen bada, *etxe-gan* > *etxe-Øan*, gauza bera espero genuke izen bizidunetan ere, baina ez dago **ama-Øan* formarik, horren ordeztan *ama-gan* dugu. Arazo beraz ohartarazi dut nik ere §1. kapituluaren zu izenordaina adibidetzat hartuta. Bigarrenik, izen bizidunetan *-ga-* genitiboarekin ere ager badaiteke, hots, *-(r)en-ga-n*,

ezin da oso gramatikalizaturik egon Izen Sintagman.²³ Hortaz, ez genuke aldaketa fonologiko aurreratutik espero. Hirugarrenik, abiapuntuan *-ga-* hartuz gero ez dago inesibo mugatu singular hurbila azaltzerik, bai, ordea, erakusleetatik abiatuta. Arrasateko Erreketan (1448), esaterako, *lasterre^{on}* ‘hemen lasterrean’ ageri da, *lagun-ok* hurbilaren kide dena (Manterola 2015: 46).

Ildo beretik, Manterolak (2015) dio, *-ha-n* etimologia aintzat hartuta ere, badela bokal epentetikoak argitzen ez duen testuinguru bat: absolutibo plural mugatua (*Ø-ak*). Izan ere, kontsonantez amaitzen diren hitzetan ez dugu epentesirik egungo euskarari: *lan-(h)ak* vs **lan-e-(h)ak*. Aldiz, Erdi Aroan badira *Acheaga* (*Atx-e-aga*) gisako pluralak, ez gero. Hori argitu nahian, analogiaz absolutibo plurala (*Ø-ak*) singular mugatuarekin (*Ø-a*) berdindu zela iradokitzen du: *lana/laneak* > *lana/lanak*. Inesiboak, aldiz, epentesiari eutsiko dio bere bidetik: *lurr-e-an* > **lurr-an* (Manterola 2015: 279).

Bada Etxeparek (2013) zein Manterolak (2015) xehe aztertzen duten beste testuinguru bat ere, Mendebalde zabaleko hizkeren ezaugarri den *-a + -a > -ea* disimilazioa. Eremu horretan, amaieran *-a* duten hitzek *-a* determinatzailea hartzean *-ea* disimilatzen dute: *alaba + -a > alabea*. Dena den, bi egileek erakusten dute inesiboan ez dela halakorik gertatzen:

(5) a. gona + -an → b. gonan c. *gonean

(Etxepare 2013: 45)

Manterolak (2015) testuetan *-aan* gisako bokal luzeak lekukotzen direla gaineratzen du: *domekaan*. Horrek iradokiko luke, absolutiboan *-a + -a > -ea* disimilatu denerako (*domeka + -a > domekea*), inesiboan oraindik *-a + -Can* gisako segida baten aurrean geundekeela: *domeka + (h)an > domekaan* (Manterola 2015: 47).

Salbuespen bakan batzuk aurkitu ditut. Iztuetak *Gipuzkoako Probintziaren Kondairan* (1847) azokean darabil, *-a + -a > -ea* disimilatuz: *Irurogei anega ta geiago azokean saltzen dituztenak; zorroa alzo^{pean}, eta laborea azokean* (Iztueta 1847: 151, 179). Mendebaldeko *-a + -a > -ea* disimilazioa Goierri eta Urola Garaira hedatzen da, baina ez da inesiboan espero. Aldi berean, *-aan* gisako bokal luzeak darabiltza *banaan bakakoa* egituran. Beraz, esan daiteke inesiboak *-an* forma duela, eta, kasu batzuetan, absolutibo mugatuko *-Ø-a* artikularen erudia jarraiki disimilatzen du.

Inesiboko *-a* determinatzailetzat ez hartzeko hirugarren argudioa *bat* artikulua zehaztugabearekin batera ezin agertzea da. U. Etxeberriak (2005)

²³ Lehmannek (1985) *gan* izen erlazional bat izan daitekeela aipatzen du (Manterola 2015: 44). Nire proposameneari bizidunetako *-ga-* ez dut izen erlazionaltzat hartzen, izan ere, ez dugu amaierako *-n* Mendebaldeko sozietatean (*ga-z*). Beraz, izen bizidunak oinarri dituzten Bideetan, ergatibo zaharreko *-ga-k* inesiboko *-(a)nekin* bat egiten duela hartzen dut aintzat §6. Kapitulan.

ohartarazten du DS argumentuetan *-an* inesiboa *bat* artikulua zehazgabearekin batera ager daitekeela, eta adiera zehazgabea luke DS horrek:

(6) Liburua mahai bat-e-an dago.

(Etxepare 2013: 55)

Goiko (6) adibidean *-a* determinatzailearik ez dagoela onartu beharra dago, izan ere, lekuzko testuinguruetatik kanpo *bat* ez da bateragarria *-a* determinatzailearekin (7):

(7) *Mahai bat-a lekuz mugitu dut.

Etxeparek (2013) ohartarazten du *bat* artikulua zehaztugabea eta *-a* artikulua zehaztua batera erabil daitezkeen testuinguru bakarra testuinguru banatzailea dela:

(8) Bat-a-k 100 orrialde zituen, bestea 150.

(Etxepare 2013: 55)

Dena den, testuinguru zehatz batzuetan inesiboaren aurretik *-a* determinatzailea dagoela onartzen dut. Hasteko, esan beharra dago testuinguru batzuetan inesiboak *-(a)n* baino forma murriztagoak duela. Hala nola, lekuzko testuinguruetan maizago erabiltzen diren leku izen bereziei (9a) dagokien markatzailea izen arruntetako (9b) baino soilagoa izango da morfologikoki (§6. kapitulua).

(9) a. zuhaitz-(e)-an

b. Irun-(e)n

(Creissels & Mounole 2011: 168–169)

Goiko (9b)ko *Irun-en* izen berezian inesiboak ez du *-a*-rik. Artiagoitiak (2012) ohartarazten du leku izen bereziek ez dutela determinatzailearik hartzen testuinguru predikatiboetan (10a). Dena den, leku izen bereziek adjektibozko modifikatzaile bat dutenean ezinbestekoa da determinatzailea (10b):

(10) a. Bilbo-(*a) oso ederra da. b. Bilbo berri-*(a) zoragarria da.

(Artiagoitia 2012 apud Etxepare 2013: 47)

Lekuzko testuinguruetara etorrita, banaketa bera dugu. Adjektibozko modifikatzailearik ez badago, leku izen bereziek ez dute *-a* determinatzailearik onartzen (40a-b):

(11) a. Bilbo-(*a)-n dago. b. Bilbo zaharr-e-a-n ikusi nuen.

(Etxepare 2013: 48)

Asimetria hori azaltzeko, Artiagoitiak (2012) bere egiten du Longobardik (1994) izen bereziei ematen dien analisia. Longobardik (1994) dio izen bereziak DSren espezifikatzaile mugi daitezkeela. Mugimendu hori gauzatuz gero, izen bereziek ez lukete ageriko determinatzailearik behar. Horrek euskarazko (10a) azalduko luke. Aldiz, egituran adjektibo bat egonez gero, galarazia dago izenaren mugimendua (10b). Hortaz, leku izen berezietan, bederen, inesiboak *-n* forma du beti, eta adjektibozko

modifikatzaile bat dugunean beharrezkoa da *-a* determinatzailea ere: *Bilbo-n* > *Bilbo zaharr-e-a-n*. Murritzapen horrek inesiboari eragiten dio soilik, leku izen bereziek ez baitute determinatzailearik behar beste edozein adposizioarekin: *Bilbo zaharr-e-tik*.

Datuok kontuan hartuta, Etxeparek (2013) [Leku] tasuna adierazten den testuinguruetan bi atzizki ditugula proposatzen du: *-(g)a*, ergatiboari lotutako kasu marka (KM) deritzona, eta *-n* inesiboa. Horrez gain, Koopmanen (2000) ildotik, oinarritzko hiru adposizioetako bakoitzak Aspektuari lotutako islapen funtzional bat adierazten duela proposatzen du. Kasu marka deritzon *-a-k* DenboraSren burua ahoskatzen duela proposatzen du, *etxe* Hondoarekin batera. Bestetik, *-n* inesiboak AspektuSren burua ahoskatzen du, Leku adiera duen izen isil batekin batera (12):

- (12) a. *etxe-a-n*
 b. [DenbS *etxe-a* [AspS LEKU -n ...]]

Goiko (12b)n irudikatutako [Leku] adieradun izen isilaren kokapena ardatz zatiek har dezaketela hartzen du aintzat. Bestetik, Bidea adierazten duten adposizioek (*-ra*, *-tik*) [Leku] tasunaz gain [Bide] tasuna jasotzen dutenez, gai dira islapen banatan dauden *etxeri* eta [Leku] izen isilari kasua esleitzeko (13a). Hala, adlatiboak *etxeri -ra* esleitzeko gaitasuna badu, ez da **etxe-a-ra* bezalakorik ahoskatuko. Beraz, ez legoke DenboraS islatu beharrik (13b), Boškovićen (1995) *islapienaren ekonomiak* (ing. *economy of projection*) iradokitzen duen bezala.

- (13) a. [BideS *etxe -P_{adl}* [LekuS LEKU -P_{adl} [...]]]
 b. **[DenbS *etxe-a* [BideS (*etxe*) -P_{adl} [LekuS LEKU -P_{adl} [...]]]]]*

(Etxepare 2013: 70)

Edonola ere, proposamen horrek arazo bat sorrarazten duela jakinarazten du Etxeparek (2013) berak. Izan ere, testuinguru bizidunetan, *zu-ga-n-(r)a* adposizio biak ahoskatzen ditugu, inesiboa eta adlatiboa, eta, horiez gain, *-(g)a-* ere ageri da. Morfemen hurrenkera ere arazotsua da (13)ko eskemaren arabera, **zu(re)-ga-a-n* espero baikenuke, ez *zu(re)-ga-n-(r)a* (Etxepare 2013: 71).

Arazo horri irtenbide bat emateko, kapitulu honetan bestelako analisi bat emango diot inesiboari. Aipatutako salbuespenezko bi testuinguruak alde batera utzita (ekialdeko *etxe-n* eta *Goizueta euritsu-a-n* gisako izen bereziak), *-an* hartuko dut inesiboaren formatzat izen arruntetan. Bestetik, isileko [Leku] izen bat dagoela aintzat hartu beharrean, *-an* inesiboak [Eremu] eta [Leku] tasunak adierazten dituela erakutsiko dut. Hala, *etxe* Hondoaren Eremu bat zehazten duten ardatz zatirik (e.g. *atze*) egon ezean, inesiboa da Eremu posible bakarra adierazten duena, izan ere, *etxean* bezalakoetan, Eremuak Hondoaren azalera guztia hartzen du. Gainerako adposizioetan, aldiz, Pantchevak (2011) egotzitako tasun berak lituzkete, hots, adlatiboak [Leku] eta [Helburu] tasunak eta ablatiboak [Leku], [Helburu] eta [Iturburu] tasunak. Egiten dudan analisisian ez legoke Lekuzko

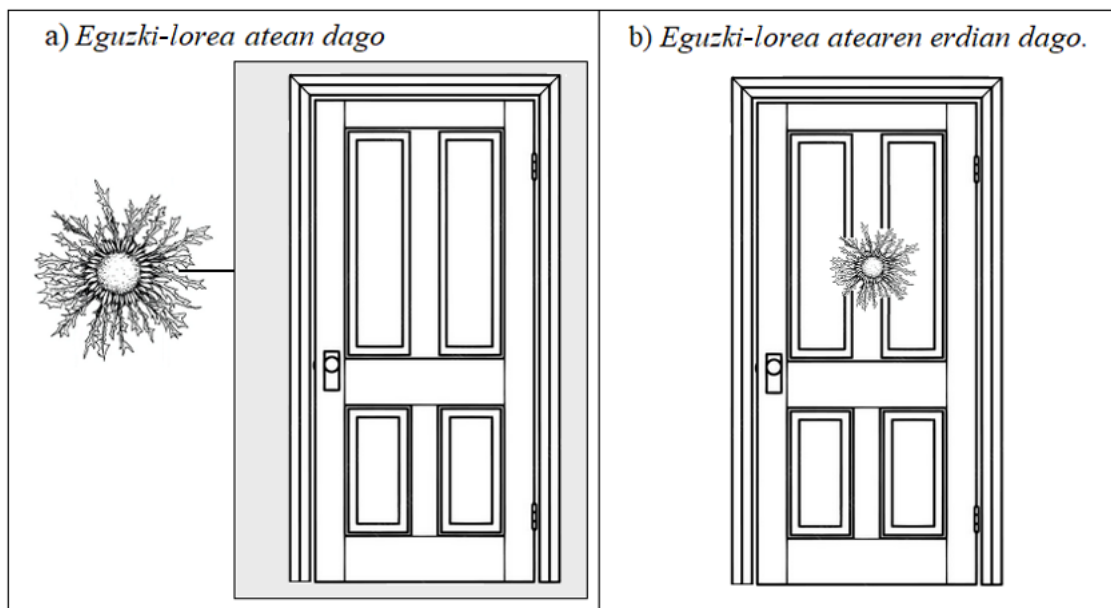
testuinguruetan DenbSren buruan *-a* ahoskatu beharrik. Ondorioz, ez legoke izen bizidunetako barne morfologian hurrenkera egokitzapenik egin beharrik, izan ere, *zu-ga-(a)n-(r)a* gisakoetan *-ga-k* [Bizidun] tasuna, *-(a)n* inesiboak [Eremu] tasuna eta *-(r)a* adlatiboak [Leku] eta [Helburuu] tasunak lexikalizatzen dituzte, hurrenez hurren.

2.4. EUSKARAZKO OINARRIZKO ADPOSIZIOEN SEMANTIKA ESKALA ALJEBRAIKOAN

Euskaraz, eskala aljebraikoaren oinarrian dagoen adposizioa *-(a)n* inesiboa da. Inesiboa, izatez ez da Bide mota bat, espazio aldaketa bat adierazi beharrean izaera lokatiboa baitu. Hortaz, inesiboak puntu jakin batean soilik kokatu dezake Hondoa. *Hondoa* (ing. *Ground*) gertaera espazioan ainguratzen duen entitate egonkorra da, eta horren zatiak *Eremuak* (ing. *Region*) dira. *Irudia* (ing. *Figure*), aldiz, kokapen aldakorra izan dezakeen entitatea da (Talmy 1985, 2000). Horrek badu bere garrantzia, Wunderlichen (1991) eta Piñónen (1993) ildotik, inesiboaren *eigenplace*ak puntu bakar bat hartuko luke, hots, Eremu bakar bat izango du Hondoak. Jarraian eskala aljebraikoan irudikatzen dut *eguzki-lorea atean dago* perpauseko inesibozko AdpS:

(14) *ate-(a)n*
[+]

Aurreko §2.2. atalean esan dudana bezala, bestelako zehaztapenak gaineratzen dituen ardatz zatirik egon ezean (e.g. *ate-aren gain-(e)an* / *ate-aren erdi-an*), inesiboa soilik dugunean ez dago Hondoa puntu gehiagotan banatzerik. Hori dela eta, inesiboak [Eremu] tasuna adierazten duela onartzen dut. Gainera, inesiboak ‘Eremua=Hondoa’ baliokidetza harremana ezartzen du, Eremuak Hondoaren azalera osoa hartu baitezake. Esaterako, *eguzki-lorea atean dagoela* diogunean, bete beharreko baieztapen bakarra *eguzki-lorea atearen azalerako punturen batean egotea* da (2.1. Irudia).

- 2.1. Irudia: a) inesibo soila: *eguzki-lorea* Irudiak Hondoaren azalera osoa har dezake.
 b) ardatz zatia + inesiboa: *eguzki-lorea* Irudia Hondoaren Eremu bakar batean egon daiteke: *erdian*.

Oinarrizko adposizio soiletan bigarrena *-ra* adlatiboa da, eta lexikalizatzen duen Helburu islapenaren buruak espazio aldaketa bat adierazten duenez, Bide mota bat da. Helburu islapenaren ekarpen semantikoa trantsizioa adieraztea da. Kasu honetan, polaritate positibodun [+] eta polaritate negatibodun [-] puntuak elkarrekin kateatzen dira, eta Trantsizioa puntu edo Eremuen baturak osatuko luke. Har dezagun adibide gisa *haurrak eskolara doaz* perpauseko *eskolara* AdpS. Haurrek eskolara joateko Bidea dekonposatuz gero, abiapuntuan (p0) eskolaz bestelako kokapen batean daude haurrak. Une horretan, eskola Hondoaren puntuek ez dute bat egiten haurren kokapenarekin, [-]. Bidean aurrera egin ahala, abiapuntuaz eta eskolaz bestelako tokietan (p') zehar dabilta haurrak. Une horretan ere, eskola Hondoaren puntuek ez dute Bidearekin bat egiten, [-]. Aurrerago, haurrek eskola barruan egiten dute Bidearen azken zatia, (p1), eta hor eskola Hondoaren puntuek bat egiten dute Bidearekin, [+]. Jarraian analisi eskalarrean irudikatu ditut hiru uneak:

(15) eskolara
 [-----+++]
 0 1

Goiko (15) eskalan [-] zeinua duten puntu guztiak abiapuntuaren edo tarteko zatien adierazle dira. Bestetik, [+] zeinudun puntuak helmugaren adierazle dira. Izan zitekeen helmuga duten eskola bera Bidearen abiapuntua izatea, hots, leku beretik irten eta leku berera iristea, baina testuinguru gehiagorik ezean, beste irakurketa guztiak hobetsi behar dira. Gainera, *eskolatik eskolara*, *etxetik etxera* esaten denean ere, A etxetik B etxera joan direla aurreikusten da ($p_0 \neq p_1$).

Aipatutako Bidearen propietateei dagokienez, Helburu-orientazioa du adlatiboak, helmugaranzkoa alegia. Honez gain, Helburua monotrantsizionala da, eta bi fase dauzka: Bideak eta Hondoaren hedadurak bat egiten ez duten fasea ([-]) eta Bideak eta Hondoren hedadurak bat egiten duten fasea ([+]). Azkenik, adlatibo soila Helburu ez-mugatua da, ez du muga espliziturik adierazten.

Helburu Bideen beste ezaugarri bat telikotasunarekin dago lotuta. Helburu Bideek mugimenduzko aditzekin batera, predikatu telikoak sorrarazten dituzte. Honek esan nahi du amaitutako ekintzak adierazten dituzten iraupenezko denborazko modifikatzaileekin soilik direla bateragarriak:

(16) Haurra etxera joan da hamar minutuan/*hamar minutuz.

Goiko (16) perpausean modifikatzaile atelikoak ez da zilegi. Ekintzaren iraupen amaigabea ez da bateragarria Helburuarekin.

Oinarrizko adposizioen artean hirugarrena *-tik* ablatiboa da. Ablatiboak Iturburu islapen sintaktikoaren burua lexikalizatzen du. Semantikoki, Iturburu ere Bide monotrantsizionala da, Helburua bezalaxe. Helburu Bideen ekarpen semantikoa trantsizioa adieraztea bada, Iturburuak ere ekarpen semantiko bera egitea erredundantea litzatekeela adierazten du Pantchevak (2011). Iturburu eta Helburu Bideak erkatuz gero, bata bestearen ispilu irudia direla ikus daiteke. Hortaz, Iturburuak egiten duen operazio semantikoa, Helburuaren abiapuntua (p0) eta helmuga (p1) alderantzizkatzea (ing. *reversal operation*) da (Pantcheva, 2011: 69).

Helburu Bidearen ispilu irudia den neurrian, bi fasek osatzen dute trantsizioa kasu honetan ere. Lehendabiziko fasean, Hondoaren puntuek bat egiten dute Bidearekin [+], bigarren fase batean, aldiz, Hondoaren puntuak ez dira Bidearen zati. Aurreko adibidera itzuliz, haurrak eskolatik datoz perpauseko eskolatik AdpSren irudikapen eskalarra egiten dut:

(17)	Helburu Bidea	>	Iturburu Bidea
	eskolara	←	eskolatik
	[-----+++]	→	[+++-----]
	0 1		0 1

Helburu Bidean helmuga (p1) zen eskola abiapuntu (p0) bihurtzen da Iturburu Bidean. Hortaz, haurrak eskolatik abiatzen direnean, Hondoaren puntuek bat egiten dute Bidearekin, eskolan baitaude. Behin eskola atzean utzitakoan, Bidearen tarteko zatian zein helmugan, Hondoaren puntuek ez dute bat egiten Bidearekin. Bidearen beste propietateei dagokienez, Iturburu-orientazioa du Bide honek, nonbaitetik hasten dena, hain zuzen. Bestetik, Iturburu ere bide ez-mugatua da. Hemen ikusitako eredu monotrantsizionalen aldean, badira Ibilbidearen inguruko ezaugarri semantikoak

zehaztasun handiagoz adieraz ditzaketen adposizioak konplexuak (AK), bitrantsizionalak ala trantsiziorik gabeak izan daitezkeenak, hala nola, *-an zehar* edo *-z gaindi*. Horien inguruan arituko naiz §4. kapituluan.

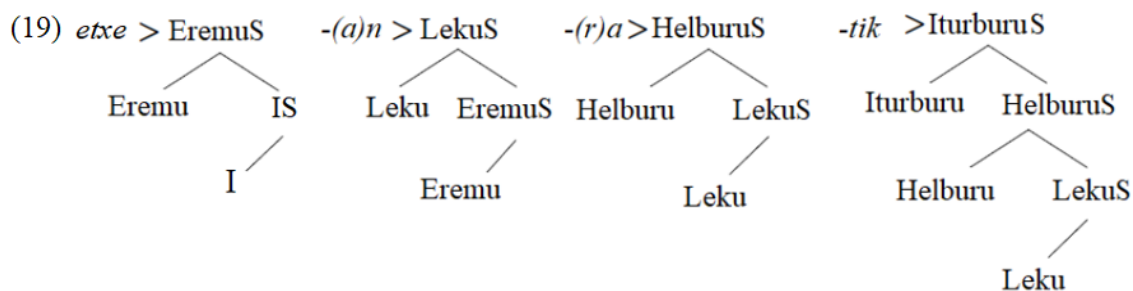
2.5. OINARRIZKO HIRU ADPOSIZIOAK AZTERBIDE NANOSINTAKTIKOAN

Atal honetan oinarritzko hiru adposizioen, hots inesiboaren, adlatiboaren eta ablatiboaren, eratorpen sintaktikoa Nanosintaxian nola gauzatzen den erakutsiko dut, horretarako Ahoskatze algoritmoaren urratsak jarraituz. Dena den, adposizio horietako bakoitzaren sarrera lexikoa nolakoa den argitzeko oinarrian izango ditut, batetik, Pantchevak (2011) eskala aljebraikoan adposizio bakoitzari egozten dizkien tasunak, eta, bestetik, euskaraz adposizioetara egin diren hurbilketa nanosintaktikoetan (Etxepare 2013; Berro 2015a, 2015b) eman zaien analisia.

Aurrekari horietan esandakoaren ildotik, adlatiboak [Leku] eta [Helburu] tasunak eta ablatiboak [Leku], [Helburu] eta [Iturburu] tasunak lexikalizatzen dituztela hartzen dut aintzat, ablatiboaren ekarpen semantikoa Helburu-orientaziodun Bide baten orientazioa alderantzikatzea baita. Bi adposizio horiek Bide bat adierazten dute, baina inesiboak, aldiz, kokapena adierazten du, puntu bakar batean baitator bat Hondoarekin. Orain, ñabardura bat egingo dut aurrekarietik, eta inesiboak [Leku] tasuna ez ezik, [Eremu] tasun bat ere baduela hartuko dut aintzat. Jo dezagun *Ander etxean dago* perpausa dugula. Perpaus horretako Hondoa *etxe* dugu, eta ez dago *Ander* subjektua Hondo horren zein Eremutan dagoen zehazten duen ardatz zatirik, *etxe aurre-(a)n* bezalakorik. Hortaz, inesiboak zehazten du Eremuak Hondoa bere osotasunean hartzen duela. Hau da, *etxe* Hondoaren Eremu guztietan [+] balioa genuke. Bideek, hots, Helburuek eta Iturburuek, ez dute tasun hori zehazten, eta kasu horietan, ISak lexikalizatuko luke [Eremu] tasunak. Gauzak horrela, jarraian (40a-c)n ematen ditudanak lirateke oinarritzko hiru adposizioen lexikalizazio taulak.

	I	Eremu	Leku	Helburu	Iturburu
(18a)	<i>etxe</i>	<i>-(a)n</i>			
(18b)	<i>etxe</i>	<i>-ra</i>			
(18c)	<i>etxe</i>	<i>-tik</i>			

Bestetik, azpian (19)n adierazten ditudanak lirateke oinarritzko hiru adposizioen eratorpen sintaktikoan aintzat hartu beharreko sarrera lexikoak. Ikus daitekeenez, determinatzaileak ez dagoela hartuko dut aintzat:

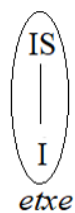
Eratorpen sintaktikoari ekin aurretik, gogora ditzagun zein diren Ahoskatze algoritmoak Nanosintaxian jarraitzen dituen urratsak (20):

(20) Ahoskatze algoritmoa eta honen urratsak (Starke 2018):

- Tasunen Bat-egitea (ing. *Merge Features*): tasun semantiko berri bat elkartu eta lexikalizatu egitura.
- Huts eginez gero, ebakuatu gertueneko hondarra ez den osagaia. Espezifikatzaile mugitu eta lexikalizatu egitura (ing. *Move Spec*).
- Huts eginez gero, ebakuatu adarduran goragoko gertuen dagoen osagaia eta lexikalizatu egitura (Konplementatzaile mugitu (ing. *Move Comp.*) – *Garraiatzea* (ing. *Pied-piping*)).
- Atzera egin (ing. *Backtrack*).

Inesiboari dagokion eratorpen sintaktikoan Ahoskatze algoritmoaren ondoko urratsak ditugu. Abiapuntuan, *etxe* sarrera lexikoak ahoskatzen du ISren burua. Izan ere, *Supermultzo Hatsarreak* (ing. *Superset Principle*) aurreikusten du sarrera lexiko batek bi tasun baditu hierarkian beherago dagoen tasun bakarrik lexikalizatzeko ere gai izango dela. Bistan denez, testuinguru ugaritan lexikalizatzen du *etxe* gisako izen batek IS islapena soilik. Esate baterako, lekuzko testuinguruetatik kanpo IS horrek ez luke [Eremu] tasunik adieraziko *etxe-ek* ergatibo pluralean edota *etxe-rik* partitiboan. Lehendabiziko eratorpen zikloan, Tasunen bat-egitea arrakastatsua da (21.1), *etxe* sarrera lexikoak [Izen] eta [Eremu] tasunak baititu. Hortaz, etxek IS islapenaren burua eta EremuSren burua lexikalizatzen ditu (21.1)en.

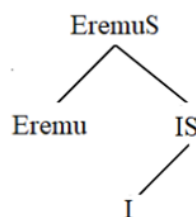
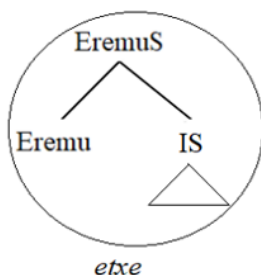
(21)

(21) 1. Tasunen bat-egitea

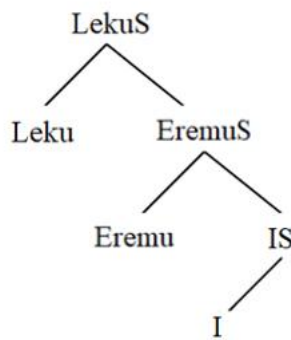
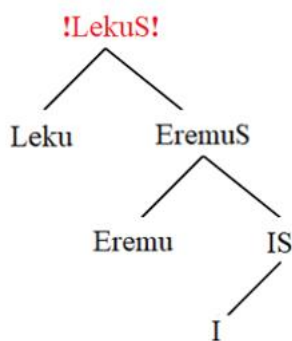

Egiaztatzea: Lexikoan bada egiturarekin bateragarria den sarrera lexiko bat: *etxe*

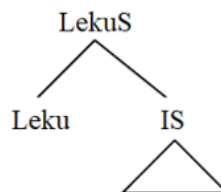
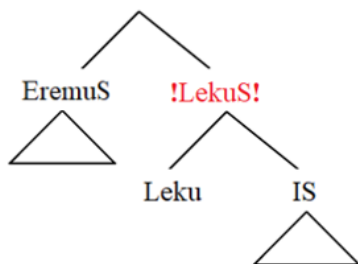

Eratorpenaren bigarren zikloan, [Leku] tasunak bat-egiteko saiakerak huts egiten du (21.2), izan ere, ez dago [Izen], [Eremu] eta [Leku] tasunak batera dituen sarrera lexikorik. Beraz, hurrengo urratsera igaro beharra dago, hots, Espezifikatzaile mugimendua, baina horrek ere ez du emaitza arrakastatsurik sortuko (21.3).

(21) 2. Tasunen bat-egiteak huts egin → Egiaztatzea: Lexikoan ez dago sarrera bateragarririk

3. Espezifikatzaile mugimendua huts egin → Egiaztatzea: Lexikoan ez dago sarrera bateragarririk

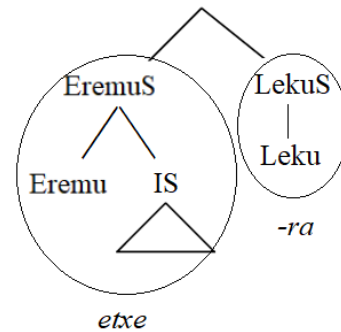
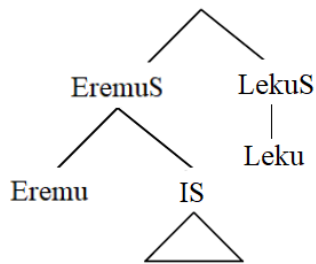

Hurrengo urratsa [Leku] tasunari dagokion LekuS islapena Konplementatzailera mugitzea litzateke, baina horrek ere huts egingo du. Izan ere, [Leku] tasuna bakarrik lexikalizatu dezaketen bi hautagai ditugu, *-ra* adlatiboa eta *-tik* ablatiboa, Supermultzo Hatsarreari jarraiki, sarrera lexiko baten hierarkian beheren duten islapenak bakarrik ere lexikalizatu baitaitezke, ez, ordea, hierarkian goren dauden islapenak. Bi horietatik espezifikatzaile adlatiboa da, tasun gutxiago baititu, [Leku] eta [Helburu] tasunak. Egitura lexikalizatu daiteke, baina eratorpen honetan inesiboa lexikalizatu nahi dugunez, urratsak huts egingo du (21.4) eta beste baliabide bat erabili beharko dugu. Azken aukera Atzera egin urratsaren bitartez ziklo horretan sortutakoa desegin, eta aurreko zikloan beste estrategia bat baliatzea da (21.5). Zehazki, (21.1) urratsera itzuli beharra dago.

4. Konplementatzailera mugitu

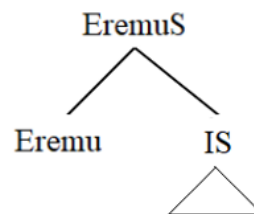
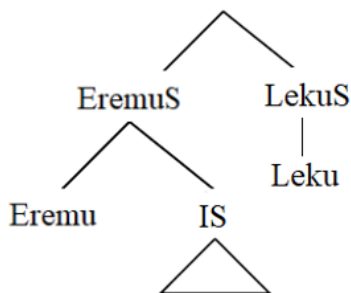
Egiaztatzea: Lexikoan bada sarrera bateragarriarik, baina ez da lexikalizatu nahi dugun adposizioa.

5. Atzera egin (21.1) urratsera

1. Tasunen bat-egitea

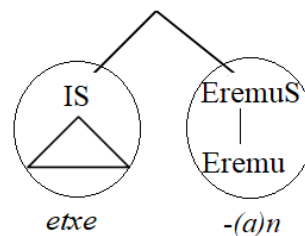
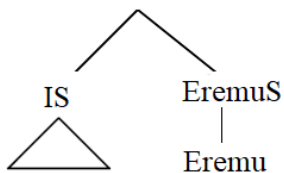

Lehendabiziko ziklora itzulita, Tasunen bat-egitea ez den beste urratsen batek egitura ahoskatzeko aukerarik sortzen duen egiaztatu beharra dago. Lehendabiziko zikloa denez, eta bi tasun besterik ez ditugunez, ez dago Espezifikatzailerako mugimendurik. Hortaz, Konplementatzailera mugitzen da EremuS islapena (21.6). Puntu horretan badago egitura ahoskatzeko modurik, izan ere, *etxe* izenak IS islapena lexikalizatu dezake, eta *-(a)n* inesiboak Eremua. Supermultzo Hatsarreari jarraiki, inesiboak bere sarrera lexikoan dituen bi buruak (Eremu, Leku) ala hierarkian beheren dena (Eremu) bakarrik lexikalizatu ditzake. Hortaz, (21.6)n adierazitakoa litzateke inesiboari dagokion lexikalizazioa.

6. Konplementatzailera mugitu

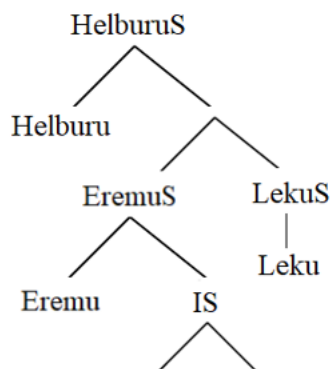
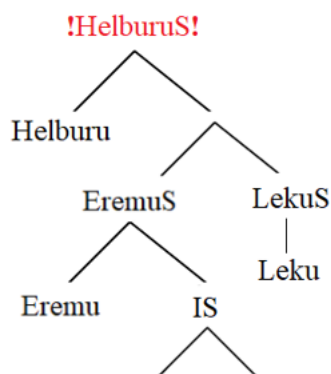
Egiaztatzea: Lexikoan bada sarrera bateragarriarik

Inesiboaren eratorpen sintaktikoa azaldu ostean, intuitiboagoak dira adlatiboaren eta ablatiboaren eratorpen sintaktikoak, izan ere, (21.4) urratsa har dezakegu abiapuntutzat bi kasuetarako. Urrats horretan aipatu dut adlatiboak [Leku] tasunari dagokion Leku burua bakarrik ageri denean ere lexikalizatu dezakeela, baina berez, eratorpen sintaktikoa ez da inoiz urrats horretan amaitzen; aitzitik, *-(a)n* inesiboak

LekuSren burua ere lexikalizatzen duenean amaitzen da. Hortaz, (21.4)koa hurrengo ziklo baten aurreko tarteko urratsa genuke. Beraz, hirugarren zikloan, [Helburu] tasunak egiten du bat. Lehendabiziko aukera, tasuna zuzenean egiturarekin elkartzea litzateke, eta bat-egite horretatik sortu den egitura berria lexikalizatzeko gai den sarrera lexikorik baden egiaztatzea. Kasu horretan, halakorik ez dagoenez, Tasunen bat-egiteak huts egiten du (21.5).

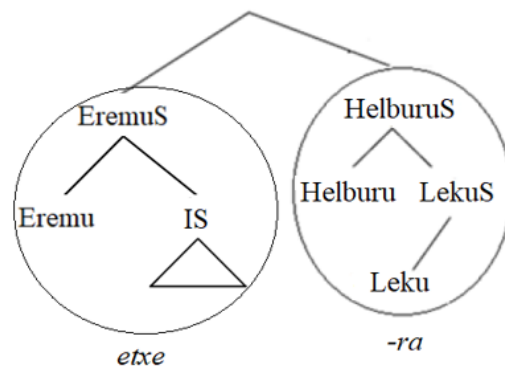
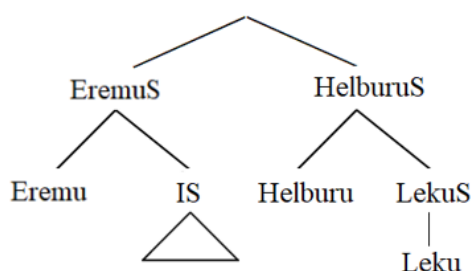
- (21) 5. Tasunen bat-egiteak huts egin ➔ Egiaztatzea: Lexikoan ez dago sarrera bateragarriarik

Jarraitu beharreko hurrengo urratsa Espezifikatzailerako mugimendua da, eta, oraingoan, operazio arrakastatsua da (21.6). Adlatiboaren (-ra) sarrera lexikoak [Leku] eta [Helburu] tasunak jasozten dituenenez, LekuS eta HelburuS islapenen buruak lexikalizatu ditzake.

6. Espezifikatzailera mugitu

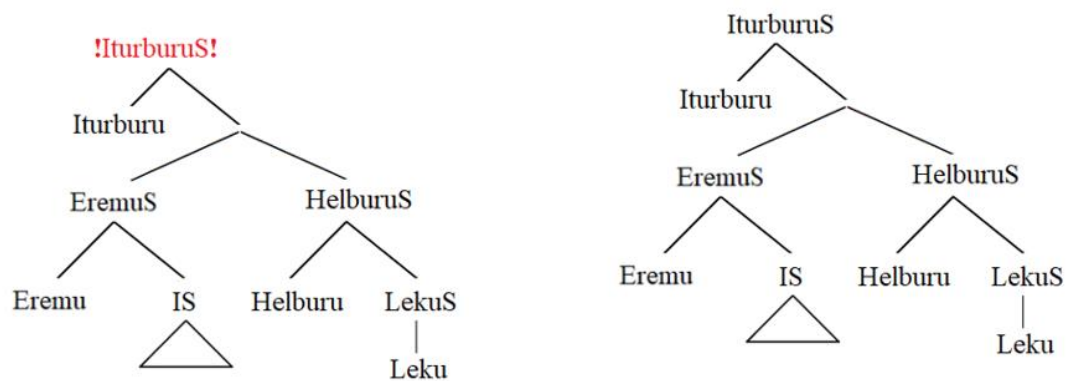
➔ Egiaztatzea: Lexikoan bada sarrera bateragarriarik

Ablatiboa lexikalizatzeko laugarren eratorpen ziklo bat gaineratu beharra dago. Aurreko zikloan gertatu bezala, Tasunen bat-egiteak huts egiten du (21.7), baina Espezifikatzailerako mugimendua arrakastatsua da (21.8), -tik ablatiboaren [Leku], [Helburu] eta [Iturburu] tasunak jasozten dituenenez, Leku, Helburu eta Iturburu buruak lexikalizatu baititzake.

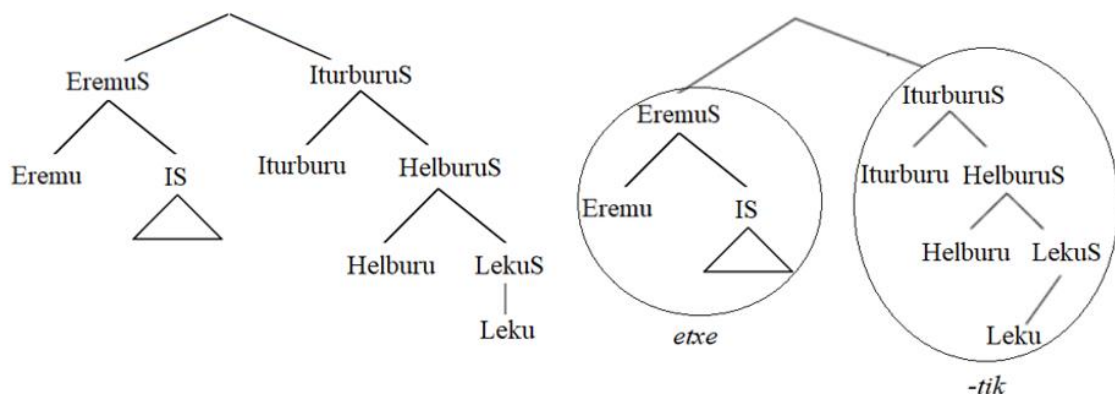
(21) 7. Tasunen bat-egiteak huts egin

→ Egiaztatzea: Lexikoan ez dago sarrera bateragarririk

8. Espezifikatzailera mugitu

→ Egiaztatzea: Lexikoan bada sarrera bateragarririk

Bestelakoa da egoera Ekialde muturrean, Zuberoan eta Baxenafarroako eremu batzuetan inesibodun formetan determinatzailea egon baitaiteke. Eremu horretan *-Can* inesiboaren forma *-n* da, eta determinatzailea orokortzearekin batera, honako oposaketa hau sortu da: *etxe-n*²⁴ ‘norbere etxean’ vs *etxe-a-n* ‘beste edonoren etxean’²⁵. Beraz, eremu horretan determinatzailea legoke izen arrunten inesiboan (22). Aldiz, lehendabizikoak (*etxe-n*), izen berezien gisara jokatu luke eta ez luke determinatzailearik (23a):

	I	Determ.	Eremu	Leku	Helburu	Iturburu
(22a)	<i>etxe</i>	<i>a</i>	<i>-n</i>			
(22b)	<i>etxe</i>		<i>-an</i>			
	I	Eremu	Leku	Helburu	Iturburu	
(23a)	<i>etxe</i>	<i>-n</i>				
(23b)	<i>Maule</i>	<i>-n</i>				

²⁴ Erdialdeko eremu batzuetan (Beterrin eta Goierrin) ere badira *etxen*, *kalen* gisako inesiboak, zenbaitetan *etxean/-ian*, *kalean/-ian* gisakoekin alternantzia. Argitzeke dago beste adposizioekiko analogiaz sortu diren ala hizkera horietan mugatzailerik gabeko inesiboa duten.

²⁵ Antzera gertatzen da ingelesez, *at home* ‘norbere etxean’ vs *at the house* ‘edonoren etxean’, edota errusieraz, *дома* ‘norbere etxean’ vs *в доме* ‘edonoren etxean’.

Goiko (22a-b) eta (23a-b) lexikalizazio tauletan ikus daitekeenez, bi eredu lituzkete zuberotarrek, izen arruntei dagokiona (22) eta izen bereziei dagokiona (23).

Ildo beretik, adlatiboan aintzat hartu beharrekoa da zubererazko *-alat* eta *-rat* polimorfismoa. Gogora dezagun, lehendabizikoa izen arrunten singularrean darabiltela *etxi-alat*; bigarrena, aldiz, izen arrunten pluralean zein izen berezietan *Maule-rat* (Padilla-Moyano 2017: 235). Inesiboan gertatzen den bezala, kasu horretan ere determinatzaile bat egon liteke izen arruntetako singularrean ageri den *-alat* aldaeran. Izan ere, Manterolak (2015) **-han-la(t) > *halla(t) > -ala(t)* bilakabidea proposatu du (Padilla-Moyano 2017: 233). Beraz, baliteke **-han-la(t)* horretan dugun *-ha-* erakusle deiktikoa izatea determinatzaile gisa orokortu dena, eta horrenbestez, **etxe-han-la(t)* gisako osaera morfologikoa izatea (24a-d).

	I	Determ.	Eremu	Leku	Helburu	Iturburu
(24a)	<i>etxe</i>	<i>ha</i>	<i>-n</i>			
(24b)	<i>etxe</i>	<i>ha</i>	<i>-n</i>	<i>-lat</i>		
			↓			
(24c)	<i>etxe</i>	<i>a</i>		<i>-lat</i>		
			↓			
(24d)	<i>etxe</i>			<i>-alat</i>		

Goian (24a-d)n emandako lexikalizazio tauletan, zubereraz *etxe-alat > etxi-alat*²⁶ izen arruntetan duten *-alat* adlatiboak determinatzailearekin izan dezakeen lotura jaso dut. Abiapuntuan (24b) Manterolaren (2015) **-han-la(t)* legoke. Ondorengoa tarteko urratsa litzateke, non baden determinatzaile balioa duen *-ha-* erakusle bat. Azkenik, egungo egoera (24c) eta (24d) bitartekoa litzateke, *-alat* adposizio gisa orokortuta.

Ablatiboari dagokionez, §2.2. atalean *-ti*, *-tikan* eta *-rik* aldaerak jaso ditut. Aldaera horiek guztiak *-tik* orokorraren baliokide gisa erabiltzen dira, esanahi bera dute, hortaz, ablatiboaren sarrera lexiko bera eta islapen sintaktiko bera dutela hartuko dut aintzat. Erdialdeko *-ti-ka-n* forman *-ka* plurakzionala eta *-(a)n* inesiboa agertzen diren arren, aldaera horrek ez du bestelako esanahirik, barneko morfologia erabat gramatikalizatuta baitago egun. Bestetik, *-rik* ablatiboak badu esanahi bereizgarri bat zubereraz. Izan ere, euskalki horretan ablatiboak bi aldaera ditu: *-rik*, leku izen bereziekin erabiltzen dena, eta *-tik*, gainerako testuinguruetan erabiltzen dena (Etxepare 2013: 55). Hala, *Maule-rik jin da* ‘Mauletik etorri da’ eta *mendi-tik jin da* ‘mendi etorri da’ bereizten dituzte. Dena den, ablatiboan ez da **mendi-a-tik* gisakorik ageri, hortaz, ezin esan daiteke inesiboan eta adlatiboan aipatutako aldakortasunik denik.

²⁶ *bortilat* ‘mendira’ bezalakoetan adlatiboaren ageriko forma *-lat* bada ere, *-alat* dago oinarrian, zenbait arau fonologikoren eraginez kamustu bada ere: *bortü + -alat > borti-alat > bortilat*.

2.6. ONDORIOAK

Kapitulu honetan adposizioen artean bereizi ditudan hiru multzo nagusietatik lehendabizikoa izan dut aztergai, erroei atxikitzen zaizkien adposizio soilena, hain zuzen. Lehenik eta behin, oinarrizko hiru adposizioek duten aldakortasun dialektala jaso dut (§2.2.), eta, horrekin batera, hiru adposizio horiek oinarri hartuta sortzen diren izen bizidunen eta bizigabeen sailetakoa aipatu hamar formak sailkatu ditut.

Jarraian, inesiboko *-a*-ren etimologia argitzeko egin diren proposamen nagusiak (de Rijk 1981; Artiagoitia 2012; Etxepare 2013; Manterola 2015) berrikusi ditut (§2.3.). Proposamenak berrikusi ostean, egungo euskaraz inesiboak izen arruntetan duen forma *-an* dela onartzen dut, eta forma horretan ez legoke determinatzailearik. Izan ere, proposamen gehienak bat datoz inesiboko *-a*-k determinatzaileaz bestelako zerbait behar duela baieztatzean. Horren erakusle dira *etxe bat-e-an* bezalako adibideak, izan ere, euskaraz *bat* artikulua zehaztugabea eta *-a* artikulua zehaztua bateraezinak dira ISetan testuinguru banatzaileetatik kanpo: **etxe bat-a*. Bestetik, proposatu dituzten bi etimologietatik inesiboko *-a*, *ha-n* erakuslearekin lotzea da egokiena, t, Manterolak (2015) zenbait arazo ikusten baititu *-ga-n* etimologian. Besteak beste, *-on* gisako inesibo singular mugatu hurbila lekukotzen da testuetan, egungo *ho-n(r)a* erakuslearen kidekoa dena. Halaber, izen bizigabeetako bokalarteko *-g-* kontsonantearen galera, *etxe-gan* > *etxe-Øan*, izen bizidunetan ere espero genuke, baina ez dago **ama-Øan* bezalakorik. Gauzak horrela, izen arrunt bizigabeetan inesiboak *-an* forma duela ematen dut ontzat, eta inesibo horrek [Eremu] tasun bat ere beregain hartuko luke.

Salbuespen lirateke zubererazko inesiboko (*-n* vs *-a-n*) eta adlatiboko (*-rat* vs *-a-lat*) polimorfismoak, horietako *etxe-a-n* eta *bortu-a-lat* (> *bortilat*) gisakoen bereizketa determinatzaile bidezkoa dela onartzen baitut. Era berean, salbuespen lirateke adjektibozko modifikazioa duten leku izen bereziak, *Goizueta euritsu-a-n* bezalakoetan determinatzailea eman behar baita ezinbestean.

Hurrengo atala oinarrizko hiru adposizioen ezaugarri semantikoak eskala aljebraikoan azaltzeari eskaini diot (§2.4.). Bi multzotan bereiz daitezke oinarrizko hiru adposizioak. Alde batetik, inesiboak Eremu bakar batek [+] duen kokapena adierazten du. Beraz, inesiboak Eremua=Hondoa baliokidetza harremana ezartzen du, *kutxa-ren gain-(e)an* bezalako ardatz zatirik egon ezean Eremuak Hondoaren azalera osoa hartzen baitu *kutxa-(a)n* bezalakoetan. Bestetik, adlatiboa eta ablatiboa Bideak dira, Eremu ugari elkarren artean kateatuz trantsizio bat osatzen baitute. Zehazki, Bide monotrantsizionalak dira, abiapuntu (p0) bat eta helmuga bat (p1) baitituzte. Bi Bideak elkarren ispilu irudia dira, izan ere, Iturburuen ekarpen semantikoa Helburu-orientaziodun Bideen orientazioa alderantzikatzea da.

Azkenik, §2.5. atalean, oinarrizko hiru adposizioen islapen sintaktikoak lexikalizatzeko Ahoskatze algoritmoak jarraitzen dituen urratsak aurkeztu ditut. Azterbide berrian, inesiboak [Leku] tasunaz gain, hierarkiaren oinarrian dagoen

[Eremu] tasuna ere lexikalizatzen du §2.4.n aipatutako arrazoiengatik. Beste bi adposizioek, Bideak izaki, Eremu bat baino gehiago lotzen dituzte, eta ez dute Eremu=Hondo baliokidetza ezartzen. Hortaz, horietan [Eremu] tasuna ISak duela hartu dut aintzat. Esate baterako, *eskola-tik* ablatiboak [Leku], [Helburu] eta [Iturburu] tasunak adierazten ditu. Eta Bide horretan, eskolatik irten bitarteko puntu guztiek [+] balioa dute.

3. Oinarrizko hiru adposizioez gainerako adposizio lotuak aztergai

3.1. SARRERA

Lehendabiziko kapituluak onarritzko hiru adposizioak izan ditut aztergai, inesiboa (-an), adlatiboa (-ra) eta ablatiboa (-tik). Horrez gain, hiru multzo bereizi ditut lekuzko adposizioen sailean, ardatz zatiak (*aurre, gain*), adposizio konplexuak (-an gora) eta adposizio lotuak (-tik). Bigarren kapitulu honetan, oinarritzko hiru adposizioez gainerako adposizio lotuak izango ditut aztergai, besteak beste, -raino, -ra arte, -rantz, -raka, -runzka, -ti eta -z. Egun adposizio lotutzat ditugu horiek, baina, morfologikoki, adposizio konplexuen gisakoak dira -raino, -rantz eta -raka, forma konposatuak baitira, bi morfema edo gehiagoz osatuak. Kapitulu honetan aipatu formen ezugarri morfosintantikoak eta semantikoak aztertuko ditut.

Lehenik eta behin, egitura terminatiboa arakatuko dut, euskaraz -raino muga adlatiboa deritzon adposizioaren bidez adierazten dena (§3.2.). Hasteko, adposizio horrentzat proposatu diren etimologiak berrikusiko ditut. Jarraian, adposizio horren eraketa eta osaera morfologikoa aztertuzetik abiatuta, morfema bakoitzaren ekarpen semantikoa adieraziko dut eskala aljebraikoan. Horren ondotik, hizkuntzartean mugatutasuna adierazten duten adposizioekin alderatuko dut euskarazko terminatiboa, eta gisa horretako Bideek Helburu islapenaren gaineko beste islapen bat lexikalizatu beharra dutela proposatuko dut, hain zuzen, Muga burua, Pantchevaren (2011) eta Berronen (2015b) ildotik.

Bigarrenik, -rantz hurbiltze adlatiboa eta horren aldaerak, alegia, -raka, -runzka, *X alde-ra* eta -ri buruz, egiturak aztertuko ditut (§3.3.). Aldaera horien osaera morfologikoa aztertuko dut eta morfema bakoitzaren ekarpen semantikoa argituko. Izan ere, hurbiltze adlatiboa adierazteko estrategiek lotura estua dute metagarritasunarekin eta gradagarritasunarekin. Noranzkotasuna adierazteko erabiltzen den estrategia zein den, buru bat ala beste lexikalizatu beharko dela izango dut hizpide. Hala, -Vntz atzizkia soilik erabiltzen denetan, Helburu Bideen helmuga bazter uzten da, Helburu Bideen polaritatea aldatuz. Aldaketa horren emaitzatzat Eskala Bideak sortzen dira, eta, horrenbestez, Eskala Sintagmaren burua litzateke atzizki horrek lexikalizatzen duena. Aldiz, Helburu Bideen polaritatea aldatzeaz gain, Bideak konektagarri egiten dituen -ka atzizkia erabiltzen denetan, Eskala buruaz gain Metagarri Sintagmaren (MetS) burua ere lexikalizatzen da. Bestetik, estrategia hurbilkariak zehazgabetasuna adierazteko hartzen den erreferentzia puntuaren arabera ere egituratzen dira. Hori aurkeztuko dut *X alde-ra* gisakoak aurkeztean. Izan ere, noranzkotasuna adierazten duen adposizio bat, hots, -rantz, -raka ala -runzka, zein Hondoa, hots, *X alde-ra*, izan daitezke zehaztugabetasunaren ardatz.

Hirugarrenik, euskarazko -rean ablatiboaren, ‘nondik’, eta -ti prosekutiboaren, ‘non zehar’, arteko aurkakotasun diakronikoa aztertuko dut (§3.4.). Lehenik eta behin, euskarazko ablatiboaren bilakabide diakronikoa izango dut hizpide, eta ondoren, adposizio bakoitzaren Bide ezaugarriak alderatuko ditut eskala aljebraikoan. Alderaketa semantikoa egin ostean, egituraketa sintaktikoa aztertzeraz igaroko naiz. Gaur egungo

euskaraz galdu egin da ablatiboaren eta prosekutiboaren arteko bereizketa, eta bi testuinguruetan *-tik* erabiltzen denez, bestelako azterbidea behar du horrek. Sinkretismo kasu baten aurrean gaude, eta Nanosintaxian Bat-egite Baldintza proposatu izan da horrelakoak azaltzeko. Nik euskarazko *-tik* ablatiboa eta *-tik* prosekutiboa multzo egitura bateko islapen banatan kokatzen direla argudiatuko dut. Ibilbide adieradun *-tik* prosekutiboak hierarkian goragoko IbilbideS islapena ere lexikalizatzen duela argudiatuko dut.

Azkenik, atal horren amaieran (§3.4.), Ibilbidea adierazteko erabiltzen den beste adposizio lotu bat izango dut hizpide, *-z* instrumentala. Funtsean, Ibilbidea adierazteko erabiltzen den *-tik* ablatiboaren eta *-ti* prosekutibo galduaren baliokidetzat hartuko dut, bai semantikoki eta baita sintaktikoki ere.

3.2. EUSKARAZKO TERMINATIBOAREN ANALISIA

3.2.1. Muga adlatiboa: *-raino*

Adlatiboa (*-ra*) oinarri hartuta sortzen den adposizio lotu bat dut aztergai atal honetan, *-raino*, hain zuzen. Lehendabiziko kapituluan aurreratu bezala, adlatiboak, Helburu-orientazioa duenez, helmuga bat jomuga duen trantsizio bat adierazten du. Halaber, badira bestelako Helburu motak, trantsizioaren inguruko zehaztapen gehiago adieraz baitaitezke, esate baterako, trantsizioaren muga. Hizkuntza gehienek adposizioak ala morfema mugatzaileak erabiltzen dituzte objektu jakin batek espazioan ala denbora egiten duen trantsizioa mugatzeko. Morfema horiek, beraz, *Mugatutako Helburu Bideak* (ing. *Delimited Goal Paths*) eratzea ahalbidetzen dute (Pantcheva, 2011). Horien aldean, badira Iturburu mugatuak ere, baina euskaraz AKen bitartez adierazten dira halakoak, *-tik kanpo* bezalakoen bitartez (§5.). Atal honetan, beraz, trantsizioaren amaiera edo helmuga mugatzen duten adposizioak izango ditut hizpide, Pantchevak (2011) *terminatibo* (ing. *Terminatives*) deritzenak. Gisa horretakoek adiera espazio-tenporala dute, izan ere, muga markatzaile berak erabiltzen dira denbora eta espazio mugak adierazteko, aurrerago azalduko dudan bezala.

Helburu arrunten eta Mugatutako Helburuen arteko aldea ez da oso handia esanahi aldetik, bi kasuetan bi nozio adierazten baitira: Helburu-orientaziodun trantsizio bat eta horren helmuga. Bien arteko aldea ikusarazteko, ingelesezko honako pare hau darabil Pantchevak (2011):

- (1) a. The boy ran to the house.
 DET mutil lasterka.egin ADL DET etxe
 ‘Mutilak etxera egin du lasterka.’

b. The boy ran up to the house.²⁷

DET mutil lasterka.egin TERM ADL DET etxe

‘Mutilak etxeraino egin du lasterka.’

(Pantcheva 2011: 23)

Goiko (1a) zein (1b) perpausek trantsizio bera eta helmuga bera ematen dute aditzera, (1b)k, ordea, helmuga hori trantsizioaren amaiera dela adierazten du.

Beraz, terminatiboak espazio aldaketa puntu zehatz batean amaitzen dela eta puntu zehatz horretatik aurrera mugimendurik ez dagoela adierazten du, hots, *etxe-raino* gertatzen da mugimendua eta ez *etxeaz harago*. Hau adierazteko erabiltzen den *-raino* egitura da hedadura zabalea duena eta aldaera gehienetan lekukotzen dena, baina honen ordainek ere aldakortasun dialektal zabala dute.

-raino egitura terminatiboa, *-ra* adlatiboak, *-gino* muga morfemarekin bat egitean sortzen da. Gainerako ordainei erreparatu aurretik *-raino* adposizioa bera izango dut hizpide lehendabizi, adposizio konplexu baten emaitza baita, erabat gramatikalizatutako adposizio konplexu bat, hain zuzen. Egun oinarriko hiru adposizioen gisara erabiltzen du hiztunak. Muga adlatiboa erabat gramatikalizatu bada ere, egitura konplexu hori bi morfemaren baturatik sortzen dela hauteman daiteke, *-ra* adlatiboazko adposizioaren eta **-dino/-gino* muga morfemaren baturatik hain zuzen.

Etimologiari dagokionez, terminatiboazko *-raino* egituraren jatorria azalatzeko bi proposamen nagusi gailendu dira. De Rijk (1995) **-ra + [gain + do]* (adlatiboa + ‘gain’ + ‘arte’) berreraikitzen du, izan ere, badira **-raindo* forma gordetzailea duten aldaerak (Santazilia 2013: 268). Azken **-do* horrek denbora muga adieraziko luke, egun aditz laguntzaileekin ageri den *-orekin* lotua legoke: *bizi nizano* ‘bizi naizen arte’. Ekialdeko *-d(a)ranok*, aldiz, *-da- + *-ragaindo > -raindo > -raino > -raño > -rano* etimologia luke de Rijken (1995) arabera. Bestetik, Mendebaldeko *-giño* forman ez legoke *-ra* adlatiboa, **-gaindo* erroei zuzenean atxikiko litzaieke, *orain + *-gaindo > oindiño* gisako formak sortuz (Santazilia 2013: 268).

Lakarrak (2008) aldiz, **-ra + *din + *non* (2008: 484) multzo-aditzean kokatzen du egitura honen jatorria. Multzo aditz horietarik lehendabizikoa ‘etorri’ adierarekin lotzen du, **e-din > jin, xin, bigarrena*, aldiz, kokapen adieradun aditza litzateke, **e-non > inon* gisakoen oinarrian ere badena (Santazilia 2013: 269).

Nolanahi ere, aipatzekoa da Mendebaldeko aldaeretan XVI. menderako badirela adlatiborik gabeko *-giño* denbora mugatzailearen lekukotasunak. Esate baterako, Mikoletak (1653) jasotzen dituen *Elkarritzetak* pasarteen artetik *Platica lelengoa aranguño estau ondo arguitu eta araynguino estago yñor xayguiric* dakartza.

²⁷ Svenonius (2010) *up to* egitura ambigua izan daitekeela dio. Izan ere, entzuleak irakurketa terminatiboa egiteaz gain, pentsa lezake haurra etxea baino beheagoko kokapen batetik abiatu eta etxera lasterka igo dela *[[run up] to]*. Ingelesak badu gaitasuna bi irakurketak aldi berean adierazteko; aski du *up* errepikatzea: *[[run up] [up to]]*.

Eizagirreraren (2022) hitzetan, *aran* eta *arayn orainen* aldaerak lirakeke, eta, hortaz, ‘orain arte’ lukete adibide horiek.

Dena den, zehaztu behar da *gino* muga morfema unitate beregain bat bezala ere erabiltzen zela XX. mendera arte. Horren adibide da Hualdek (2003a: 186) jasotzen duen *azken adarretara gino* ‘azken adarretaraino’. Gainera, Mendebaldeko aldaeretan, nagusiki Bizkaian, *gino* izen gisa ere erabili bide zen, ‘neurria’, ‘tamaina’ adierazi bide zuen.

- (2) Ahal dogun ginoan egin behar dugu.
 ‘Ahal dugun neurrian egin behar dugu’. (Labayru Bizkaiera Hiztegia)
- (3) Premiñiak eskatuten daben **giñu-an**
 ‘Premiak eskatzen duen neurrian’ (J.J. Moguel 1845, *Orotariko Euskal Hiztegia*)

Aurrean genitiboa osagarri duela ere erabil daiteke *gino*, ondorengo (4) adibidean ikus daitekeen bezala:

- (4) Mutil haren **gino-an** egiten dogu geuk be.
 ‘Mutil honen modu berean egiten dugu guk ere’. (Labayru Bizkaiera Hiztegia)

Goiko (2), (3) eta (4) adibideek erakusten dutenez, *gino* muga morfema izen gisa ere modu emankorrean erabili zitekeen duela ez horrenbeste. Bien bitartean Mendebaldean bertan eta gainerako aldaeretan, gramatikalizatuta zeuden bai *-gino* soila eta baita *-raino* adposizioaren aldaerak ere, *-raingiño* (Doktrinazko Sermoitegia, Ulibarri, 2015: 166); *-rano* (Padilla-Moyano, 2017: 269).

Euskarak ez ezik, vepsierak ere badu morfema mugatzaile bat, *-sei*.²⁸ Vepsierazko terminatiboa ere *-ha* adlatiboa (edo ilatiboa ‘barnera’) *-sei* morfema mugatzailearekin elkartzean eratzen da, *-hasei* ‘noraino’ forma sortuz (5):

- (5) a. etxe-ra b. etxe-raino
 etxe-ADL etxe-TERM (Ibarretxe-Antuñano 2004 apud Pantcheva 2011: 60)
- (6) a. mec-ha b. mec-hasei
 baso-ADL baso-TERM
 ‘basora’ ‘basoraino’ (Zajtseva 1981 apud Pantcheva 2011: 60)

Euskarak eta vepsierak terminatiboa sortzeko darabilten estrategia bera darabilte beste zenbait hizkuntzek ere, hau da, adlatibozko adposizio bat oinarri hartuta sortzen

²⁸ Vepsiera uraldar familiako hizkuntza da, adar balto-finikokoa eta Karelia eta Ingria eskualdeetan (Errusia) hitz egiten da (WALS).

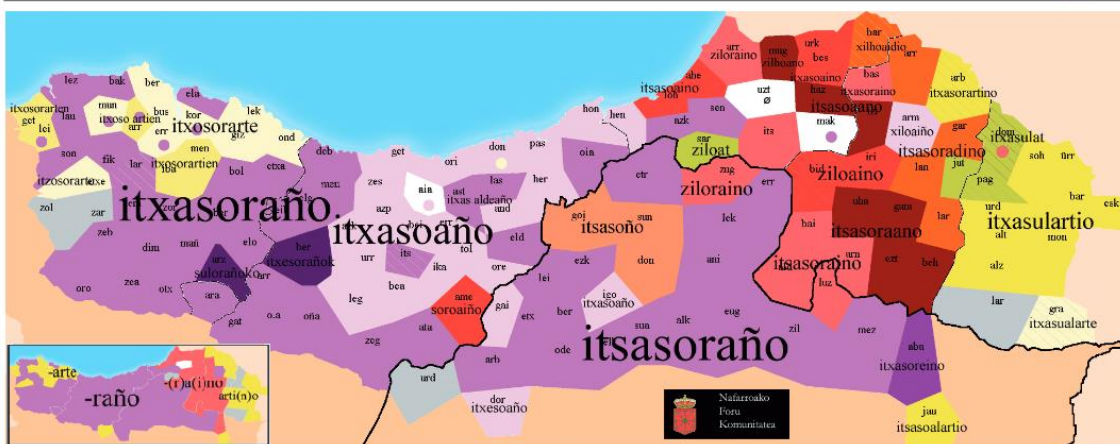
dute terminatiboa. Hizkuntza erromantzeetan, esate baterako, eredu bera jarraitzen dute italierak, *finno alla*; katalanak, *fins a*; zein frantsesak *jusqu'à* (*jusque* + *à*).

Beste hizkuntza batzuek beste estrategia bat darabilte, eta badute berariazko adposizio bat terminatiboa adierazteko. Esate baterako, grezierazko terminatiboa, *μέχρι* 'mechri' ez da adlatiboa, *στο* 'sto', oinarri hartuta eratzen. Hizkuntza erromantzeetara itzulita, gaztelerak *a* adlatiboa eta *hasta* terminatiboa bereizten ditu, errumanierak, bestetik, *pentru* adlatiboa eta *până* terminatiboa bereizten ditu. Dena den, bi hizkuntza horietako terminatiboetan ere adlatiboa eta muga morfema bat daude jatorrian, egun bi osagaien bereizketa hautemangarria ez den arren. Hortaz, beste hizkuntza erromantzeetako ereduari jarraitzen diote. Gaztelerazko *hasta* latinezko *ad ista* egituratik sortu da, eta errumanierazko *până*, latinezko *paene ad* (*paene* 'ia' + *ad* adlatiboa).

Hizkuntzartean aurkitzen dugun aldakortasuna euskaran bertan ere lekukotzen da. Terminatiboa adierazteko erabiltzen den adposizio hedatuena *-ra* + *(g)ino* > *-raino* den arren, beste aldaera batzuetan bestelako egiturak erabiltzen dira, hurrengo 3.1. eta 3.2. Irudietan ikus daitekeen moduan:

1105. Mapa: *-o* + *raino* (*-o* bukaera + muga adlatiboa)

GALDERA: 86790

3.1. Irudia: Euskaraz terminatiboa adierazteko estrategien banaketa: entitate handia, *itsaso*, *-o*. *Euskararen Herri Hizkeren Atlas* (EHHA; Euskaltzaindia 2013)

3.1. Irudiko mapan badira ohiko *-raino*-z (ahozko hizkeran *-raño*, *-año*, *-aiño*, *raino*, etab.) bestelako estrategiak. Mendebaldean, *-ra arte* (*-rarte*, *-rarten*) darabilte, besteak beste, Lea-Artibai, Busturialdea eta Txorierrin. Ekialdera egiten badugu, Jaurrietan hasi eta Urdiñarben amaitzen den lerro batetik eskuinera *-lat arte no* (*-lat artio*, *-lartio*) da terminatibozko estrategia nagusia. Kasu honetan, *-o* bokalez amaitutako izen bat hartu da oinarrian, galdeketa gehienetan *itsaso*, beste batzuetan *zulo*, *soro*. Horien aldean, hurrengo 3.2. Irudiko mapak kontsonantez (-C) amaitutako izen bat osagarri denean emandako erantzunak jasotzen ditu.

erdialdean hedatuko da eta XX. menderako egitura orokorra da (Ulibarri 2015: 269). Beraz, Mendebaldean denborazko testuinguruetatik lekuzko testuinguruetara hedatu dela dirudi, eremu honetan baino ez baita muga adlatiboazko egitura nagusia (EGLU-I 1991: 267–268).

Asko izan daitezke ordezkapen hori gertatu izanaren arrazoiak. Horien artean, *-raino* adposizioaren aldean, ñabardura semantiko hori adierazteko denborazko testuinguruetan zerabilten *-ra arte* egitura lehenestea egon daiteke. Nolanahi dela ere, egitura berria sortzeko bilakabideak *arte* izenean du abiapuntua. Bi punturen arteko espazioari erreferentzia egiten dion izen proiektibo bat da *(t)arte*, ondoren ardatz zati gisa hedatu dena. Hurrengo urratsean, adposizio konplexu bat sortzen da *-ra* adlatiboaren eta *arte* ardatz zatiaren baturatik. Hasiera batean, denborazko testuinguruetan erabiliko da, eta adiera hau izango du: une jakin batetik beste batera igaro beharreko denbora tarte. Hurrengo kapituluan (§3.) atal bat eskainiko diot *arte* ardatz zatiak izan ditzakeen leku-denborazko erabilerak azaltzeari.

Ondoren lekuzko testuinguruetara hedatuko da egitura terminatibo gisa, hau da, *noiz arte* adieraztetik *nora arte* adieraztera zabalduko da. Aldi honetan jatorrizko adiera semantikoa galduz doa, leku jakin batera iritsi arte igaro beharreko espazio tarte adierazi beharrean, desplazamenduaren azken helmuga baino ez du adierazten. Adposizio konplexu horren bilakabidea ondorengo gramatikalizazio katean laburtu dut: *arte* ArdZat > *-ra arte* DENB AK > *-ra arte* TERM AK (> *-rarte* TERM AdS).

Gramatikalizazio kateez sakonago hotz egingo dut §4. Kapitulu. Orain aurrera dezaket goiko gramatikalizazio katean gisa horretako bilakabideetan ohikoak diren bi ezaugarri hauteman daitezkeela. Batetik, hasierako ale lexiko bat kategoria funtzionaleko ale bilakatzen da. Hala, *-ra arte*-k jatorrizko adiera semantikoa galdu du. Bestetik, hasierako lexikoaren gorputz fonetiko murritztu da. Azken urratsean, *-ra arte* AKa adposizio soilen multzoko *-raino*-ren parekoa izatetik gertu dagoela adierazi dut, parentesi artean agertzen den *-rarte* baita terminatiboa adierazteko Mendebaldean ahoz ekoizten den forma.

Lekuzko testuinguruetatik denborazko testuinguruetara, eta oster, denborazko testuinguruetatik lekuzkoetara hedatzen diren egiturei dagokienez, euskara ez da salbuespena. Izatez, Haspelmathek (1997) adierazten duenez, lekuzko adierak denborazko adiera gisa hedatzeko hizkuntzarteko joera orokor bat dago. Lekuzko testuinguruetatik denborazkoetaranzko hedapenaren adibide da euskarazko inesiboa, kokapena adierazteko eta denbora adposizio bera erabiltzen baita (7). Hala ere, denborazko testuinguruetatik espaziozko testuinguruetaranzko hedadura ere ez da ez-ohikoa. Ondorengo (8) adibidean ikus daitekeen bezala, ingelesezko *after* preposizioak hurrenkera espaziala ere adieraz dezake lekuzko testuinguruetan, erabilera konbentzionala bihurtzen ez bada ere.

- (7) Asteazken-etan
asteazken-INE.PL (Haspelmath 1997: 51)
- (8) The poplar is **after** the oak.
DET makal izan.3sg ondoren DET haritza
'Makala haritzaren ondoren dago' (Haspelmath 1997: 141)

Euskarazko denbora > leku hedadura ingelesez ere lekukotzen dela erakusten du (8)ko adibideak. Mendebaldeko eremu batzuetan terminatibozko egitura bera erabiltzen da denborazko zein lekuzko testuinguruetan: *-ra arte*. Izan liteke *-ra arte*, lekuzko testuinguruetara hedatu eta *-ra gino/ -raino* ordezkatu izana. Izan liteke, halaber, eremu horietan hastapenetik *-ra arte* erabili izana bi testuinguruetan.

Edonola ere, aipatu beharra dago muga adlatiboaren ordainezko egiturak ez direla Mendebaldean bakarrik lekukotzen, zubereraz ere jatorri bertsua duen egitura konplexu bat dago: *-la(t) artio*.

Zubereraz terminatiboa adierazteko gehien erabiltzen diren *-raino*-ren aldaerak *-drano*, *-rano* eta *-alano* dira, bakoitza testuinguru zehatz batean (esaterako, *-(a)lano* izen arruntan singularreko formetan) erabiltzen da (Padilla-Moyano, 2017: 269-270).²⁹ Aipatutakoez gain, *-la(t) artio* > *-lartio* adposizio konplexuaren bidez ere adieraz daiteke terminatiboa. Egitura honek Mendebaldeko *-ra arte*-ren antzeko konposizio eredua jarraitzen du, baina kasu honetan, *-la(t)* adlatiboa osagarritzat hartzen duen muga morfema *artio* da.³⁰ Zubereraz, denbora muga adierazteko adposizio pleonastiko bat erabiltzen da *artino* (*arte* + *-(gi)no*), hau da, bi morfema mugatzaile erabiltzen dira. Denborazko testuinguruetan sortutako egitura konplexua lekuzko testuinguru batzuetara hedatuko da, desplazamenduaren muga adierazteko *-rano/-alano* muga adlatibotzat hartuta.

Mendebaldeko kasuan bezala, zubereraz ere denborazko testuinguruetatik lekuzko testuinguruetara hedatzen da *arte*-ren erabilera. Kasu honetan, ordea, adlatiborik ez da erabiltzen denborazko testuinguruetan, *artino* adposizioak adierazten du denbora muga, adlatibodun adposizio konplexua, *-lat artio*, ondoren eratzen da, lekuzko testuinguruetan. Azken urratsean, adposizio konplexuaren gorputz fonetikoa trinkotzen da *-lartio* sortuz, adposizio soilen multzoko *-raino*-ren baliokide dena. Horren adibide dugu, esate baterako, *itxasulartio* 'itsasoraino'.

Ezaugarri jakin bat ekialde muturreko eta mendebalde muturreko aldaeretan lekukotzen denean, berrikuntzat hartu beharrean mantendutako ezaugarri orokortzat hartu ohi da. Kasu honetan, *arte* ardatz zatia oinarri hartuta eratutako egitura

²⁹ Zubereraz *drano* morfema beregain gisa ere lekukotzen da, esate baterako *Canfrankerik Urdosea drano* 'Canfrancetik Urdoseraino' adibidean (Padilla-Moyano 2017: 272).

³⁰ Zuberera da denborazko testuinguruetan *-ra arte* egituraren aldean *artino* darabilen euskalki bakarra.

terminatibo biak ez dira ausaz sortu Mendebaldean eta Zubereroan Bi kasuetan, denborazko testuinguruetan orokorra den *arte* oinarri hartuta eratzen dira lekuzko terminatiboak. Mendebaldean *-raino* ordezkatu izateko arrazoiak ez daude argi, ekialdean, muga adierazteko forma gardenago bat lehenetsi zutela dirudi, bi morfema mugatzaileduna (*-ra artio/ -lat artio*). Gainera, zubererazko egituraren kasuan, gramatikalizazioa azken urratseraino iritsi dela dirudi. Aldaera horretan, edonola ere, *-lartio* ez ezik, *-rano/-alano* ere emankora da lekuzko terminatiboa adierazteko.

3.2.3. Egitura terminatiboen inplikazio semantikoak

Hizkuntzarteko aldakortasunari eta aldakortasun dialektalari erreparatu ostean, egitura terminatiboek eta mugatutasunak dakartzaten inplikazio semantikoak azaltzera pasako naiz. Lehendabiziko kapituluan ikusitako Helburu Bide arruntekin hainbat ezaugarri partekatzen dituzte. Bide Terminatiboak ere monotrantsizionalak dira, Helburu orientazioa dute, eta predikatu telikoak sorrarazten dituzte:

- (9) a. Haurra etxera joan da hamar minutuan/*hamar minutuz.
b. Haurra etxeraino joan da hamar minutuan/*hamar minutuz.

Goiko (9) adibidean ikus daitekeen moduan, Bide Terminatiboak ere bateraezinak dira iraupen amaigabea adierazten duten predikatu atelikoekin. Bada orde, Terminatiboak Helburuzko Bide arruntetik bereizten dituen propietate bat, Terminatiboak Bide mugatuak dira. Bereizketa hori azaleratzeko, Pantchevak (2011) ondorengo bikotea darabil:

- (10) a. Haurra etxera lasterka joan da eta gelara sartu da. (Helburua)
b. Haurra etxeraino lasterka joan da (*eta gelara sartu da). (Terminatiboa)
(Pantcheva, 2011: 87)

(10a) bezalako Helburu arruntetan Bidearen helmugara ('etxera') iritsi ondoren ere, haurrak helmuga barnean Bidea egiten jarrai dezake. Bide Terminatiboetan, aldiz, Bidea helmugara iristearekin batera amaitzen da. Horregatik, (10b)n dugun jarraipena ez da onargarria. Egitura Terminatiboetan, behin helmugara iritsitakoan, Bideak Hondoaren puntu bakar batekin egiten du bat. Aldiz, Helburu arruntek abantaila bat eskaintzen dute, helmugara iritsitakoan, Bideak Hondoaren puntu batekin baino gehiagorekin egin baitezake bat, helmuganiztunak dira (ing. *cofinal*). Gainera, Helburu arruntetan, helmuga entitate ireki bat baldin bada, *itsasora* esate baterako, irudiak Bidea egiten jarrai dezake. Jarraian bi Helburu mota horien eskala aljebraikoak alderatzen ditut:

(11)	a. Helburua	b. Terminatiboa
	etxera	etxeraino
	[-----+++]	[-----+]
	0 1	0 1

Goiko (11b) eskalan [+] zeinuarekin adierazitako puntu bakarrak helmuga irudikatzen du, Bideak Hondoarekin bat egiten duen puntu bakarra, alegia.

Helburu arrunten eta Mugatutako Helburuen arteko ñabardura txikia bazen, are txikiagoa da Mugatutako Helburuen arteko aldea. Cahak hiru motatako helburuak bereizten ditu eta, hortaz, bi terminatiboak bereizten ditu (ii-iii), mugatutasun txikiagotik handiagora: (i) amaiera (ing. *endpoint*) arrunta zehazten duten Helburu Bideak, (ii) muga (ing. *bound*) zehazten dutenak, eta (iii) ez aurreragoko puntua (ing. *No Further Point*) zehazten dutenak. Hungarieraz, esaterako, *-ig* ale lexikoak adierazten du terminatiboa (Kenesei et al 1998, Dékány & Hegedüs 2021a; 2021b). Testuinguruaren arabera, amaiera ala muga adieraz ditzake:

(12) a. megyek a folyó-ig
joan.1sg DET ibai-TERM
‘Ibaira arte gutxienez banoa.’
(ing. ‘I go as far as the river’) | b. kilenc órá-ig
bederatzi ordu-TERM
‘Bederatzietara arte.’

(Kenesei et al. 1998) |
|--|--|

Lehendabiziko (12a) perpausean, trantsizioak ibaira iritsi bitartean irauten du gutxienez. Trantsizioaren muga ez da horren modu esplizituan adierazten, zehaztugabe geratzen da, behin ibaira iritsitakoan, trantsizioak aurrera jarraitu dezake. Aldiz, denborazko (12b) testuinguruan, iraupena modu esplizituan mugatzen da, ekintzak ez du bederatzietatik haratago irauten.

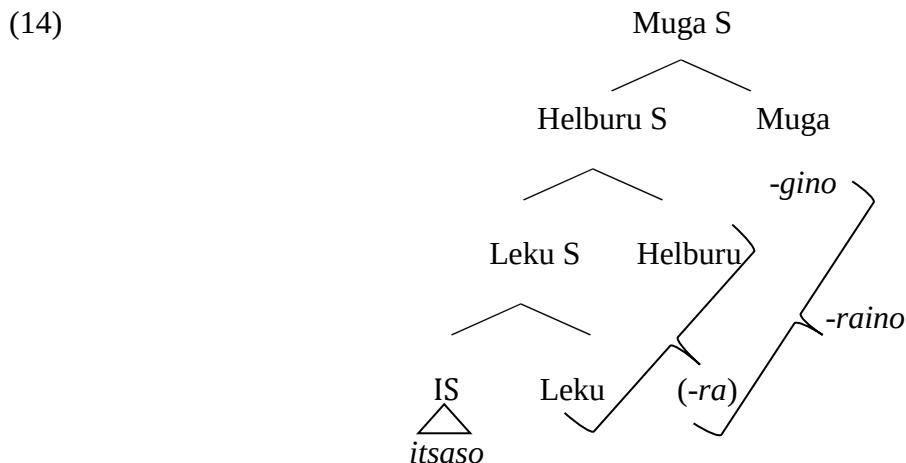
3.2.4. Analisi nanosintaktiko bat Muga buruarentzat

Behin mugatutasunak dakartzan inplikazio semantikoak azaldu ondoren, mugatutasuna adierazteko proposatu den islapenaren ezaugarri morfosintaktikoak aurkeztuko ditut. Honi dagokionez, egitura konposizionala duten adposizio terminatiboetan, muga morfemak Bidearen mugatutasuna adierazten duen islapen sintaktiko bat lexikalizatzen duela proposatzen du Pantchevak (2011). Gainera, muga morfemak bere horretan lekuzko adposizioak ez direnez, ez dituzte islapen sintaktiko beregainak osatzen, horrenbestez, beste islapen sintaktiko bat hautatu behar dute ezinbestean. Horretarako, Bide Sintagmaren dekonposizioan bereizten dituen buru sintaktikoez gain, EskalaS eta MugaS ere baliatzen ditu Bidearen ñabardurak jasotzeko. Egile honek adierazten duenez, “*The heads Scale and Bound can come on top of any other Path head*” Pantcheva (2011: xviii). Hau da, Eskala eta Muga buru sintaktikoak, edozein Bide bururen gainean isla daitezke. Islapen sintaktiko hori MugaS da eta Muga burua lexikalizatzen duen ale lexikoa morfema mugatzaile bat izan ohi da. Euskararen kasuan, Muga burua Helburu buruaren gainean islatzen da.

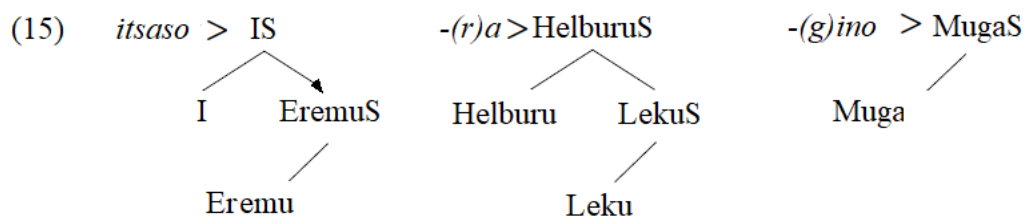
Euskarara etorritik, hau litzateke hedadura handiena duen terminatiboa edo muga adlatiboaren lexikalizazio taula *etxe(a)(ren) aurreraino* AdpS adibidetzat hartuta:

	I	Eremu	Leku	Helburu	Muga
(13)		itsaso	-ra		-(g)ino

Ikus daitekeenez, adlatibozko *-ra* adposizioak aldi berean lexikalizatuko lituzke Leku eta Helburu buruei dagozkien tasunak, goian aipatu bezala. Lexikalizaio taulan, (13)n, adierazi bezala, *-raino* terminatiboak morfologia konposizionala luke (14):

Bestetik, jarraian jasotzen ditut eratorpen sintaktikoan erabiliko ditudan sarrera lexikoak:

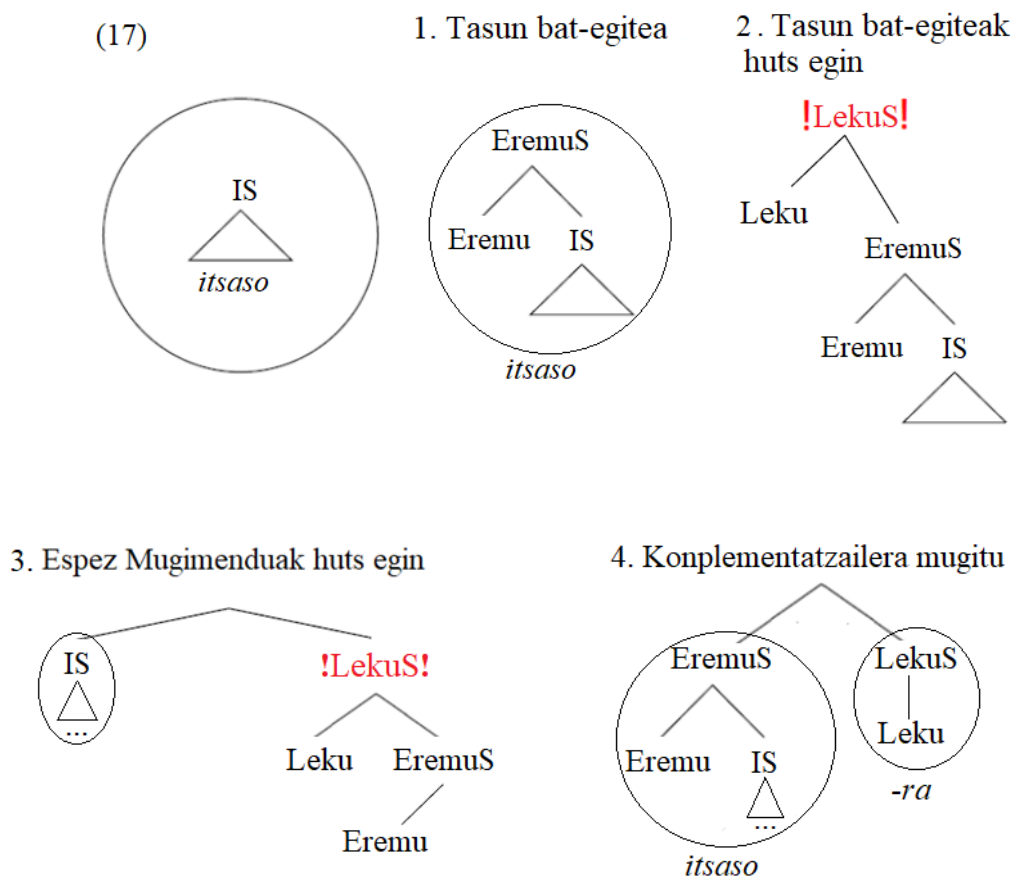
Horrez gain, ondoren (16)n dakartzat eratorpen sintaktikoa gauzatzeko Nanosintaxian jarraitzen diren urratsak:

(16) Sintaxia lexikalizatzeko urratsak edo ebakuazio algoritmoaren urratsak:

1. Tasunen bat-egitea: tasuna elkartu eta lexikalizatu egitura.
2. Huts eginez gero, ebakuatu gertueneko hondarra ez den osagaia (Espezifikatzaile mugitu eta lexikalizatu egitura).
3. Huts eginez gero, ebakuatu adarduran gorago eginda gertuen dagoen osagaia eta lexikalizatu egitura (Konplementatzaile mugitu) – *Garraiatzea* (ing. *Pied-piping*).
4. Atzera egin.

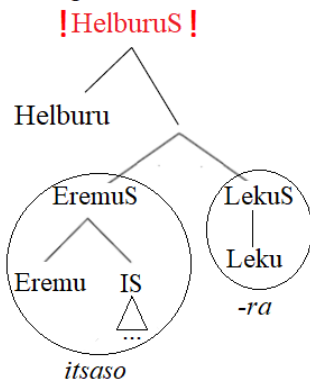
Hasieratik hasiko dut eratorpen sintaktikoa. Lehendabiziko urratsean, arrakastasua da Tasun bat-egitea (17.1), *itsasok* IS islapenaz gain [Eremu] lexikalizatu baitezake lekuzko tesuinguruetan. Hurrengo zikloan [Leku] tasuna elkartzean, huts egiten du Tasun bat-egiteak (17.2), eta baita Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugmenduak

(17.3). Hurrengo urratsean, tasun berria konplementatzailera mugitzean, arrakastatsua da lexikalizazioa (17.4), -ra baita [Leku] tasunaren burua lexikalizatu dezakeen sarrera lexiko espezifikoena.

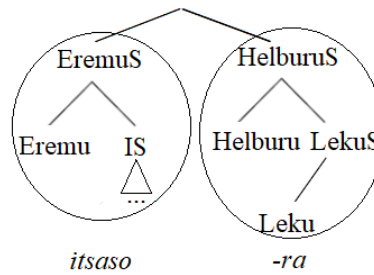

Goiko (17.3) urratsak huts egiten duela esan dudan arren, Atzera eginda irits gitezke *itsaso* ISa lexikalizatzeke eta *-an* inesiboa Eremu eta Leku buruak lexikalizatzeke gai den egoera batera. Dena dela, konparaziozko egiturak adlatiboaren gainean sortzen direnez, egitura desegin beharko genuke hurrengo eratorpen zikloan. Hortaz, (17.4) urratsean irudikatu dudanetik jarraituko dut aurrera. Hurrengo eratorpen zikloan, [Helburu] tasuna elkartzean, huts egiten du Tasun bat-egiteak (17.5), baina arrakastatsua da Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugmendua (17.6), *-ra* adlatiboak [Leku] eta [Helburu] tasunak izanik, Leku eta Helburu buruak lexikalizatu baititzake.

5. Tasun bat-egiteak huts egin

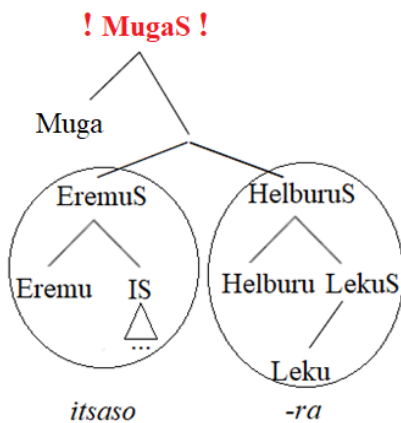
6. Espez Mugimendua

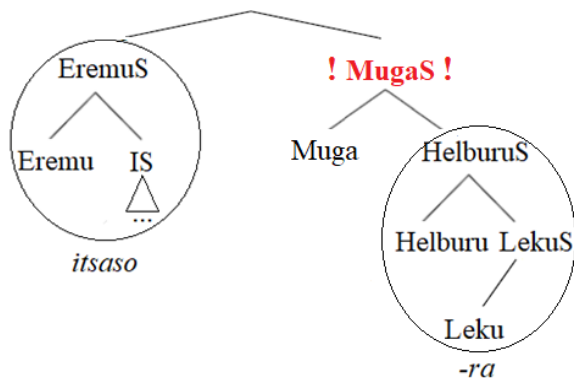
Ikus daitekeenez, *-ra* adlatibozko morfema arduratzen da desplazamenduaren norabidea adierazteaz, eta Sintagmazko Gauzapenaren bitartez, Leku eta Helburu islapenak lexikalizatzen ditu. Hortaz, [Helburu] eta [Leku] tasun biak adieraziko lituzke adlatiboak.

Hurrengo eratorpen zikloan morfema mugatzaile bat gehitzen da, dela *-(d)ino-*, dela, *arte*, dela *arti(n)o*.³¹ Kasu honetan, Tasun bat-egiteak huts egiten du (17.7), baita Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimenduak ere (17.8). Konplementatzailerako mugimendua, ordea, arrakastatsua da (17.9). Izan ere, Helburuaren gaineko MugaS islapen sintaktikoaren burua *-gino* muga morfemak lexikalizatzen dezake, zeinak [Muga] tasuna adierazten duen, norabidearen amaiera puntu mugatua, hain zuzen.

7. Tasun bat-egiteak huts egin

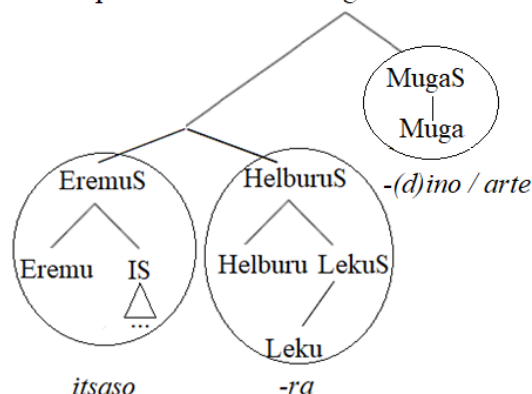

8. Espez mugimenduak huts egin

³¹ Ekialdeko *-lat artio* egituran bi morfema mugatzaile eta, horrenbestez, bi Muga buru genituzke elkarren jarraian, *arte* eta *-no*.

9. Konplementatzailera mugitu

Jatorriz AKen gisako forma konposatua zela ikus daiteke egitura sintakikoan. Kapitulu honetan aipatu ditudan gainerako terminatibo estrategiek ere AKak dituzte jatorrian, *-ra arte* edo *-lat artek*, eta horietan, egiturearen konposizionaltasuna hautemangarria baita oraindik ere.

Atal honetan aipatu bezala, *-ra arte* eta *-lat artio* egiturek erakusten dute euskaraz adposizio konplexuak sortu daitezkeela espazio aldaketen inguruko zehaztaperen semantikoak adierazteko beste estrategia gisa. Ondorengo ataletan ere, adposizio soilek zehaztasunez adierazi ezin dituzten ñabardura semantikoak adierazteko sortzen diren adposizio konplexuen beste hainbat adibide emango ditut.

3.3. EUSKARAZKO HURBILKARIEN ANALISIA

3.3.1. Hurbiltze adlatiboa adierazteko estrategiak: *-rantz*, *-raka*, *-aldera*

Euskaraz bada oinarrian adlatiboa duen beste lekuzko adposizio bat ere, hurbiltze adlatiboa, hain zuzen. Gisa horretako bideek hainbat deitura jaso dituzte, *approximative paths* (bide hurbilkariak edo hurbiltze bideak) eta *directional allative* (adlatibo direkzionala), besteak beste. Izenak berak adierazten duen bezala, helburu bat jomuga duen eta jomuga horretara hurbiltzen den espazio mugimendua adierazteko erabiltzen dira gisa horretako bideak. Dena den, ohiko adlatiboaren aldean, hurbiltze adlatiboetan bidetik kanpo gera daiteke helmuga. Horretaz gain, helmugara iristeko zehaztugabetasuna ere adierazten du. Aldera ditzagun (18a)n eta (19a)n emandako adlatibo soilak eta (18b) eta (18b) emandako hurbiltze adlatiboak:

-Bideak barnean hartzen du helmuga:

- (18) a. Etxera joan naiz eta bertara iritsi naiz. (adlatiboa)
 b. Etxerantz joan naiz eta bertara iritsi naiz. (hurbiltze adlatiboa)

-Bideak ez du helmuga barnean hartzen:

- (19) a. #Etxera joan naiz baina ez naiz bertara iritsi. (adlatiboa)
 b. Etxerantz joan naiz baina ez naiz bertara iritsi. (hurbiltze adlatiboa)

Adlatiboak berezko ezaugarria du Helburu orientazioa izatea, baina, horrez gain, bide mota horrek trantsizioaren azken puntua ere barnean hartzen du. Beste hitz batzuetan esanda, trantsizio burutuak adierazten dituzte eta predikatu telikoekin dira bateragarriak. Hortaz, goiko (18a) perpausean adlatiboa bateragarria da *iritsi* predikatuarekin. Aldiz, (19a) ez da perpaus naturala, izan ere, trantsizio burutu bat *joan* eta trantsizio horren azken puntua barne hartzen duen bide bat, *etxera*, ditugu, eta horiek ez dira bateragarriak, *ez iritsi* predikatuarekin. Adlatiboa erabili beharrean hurbiltze adlatiboa erabiliz gero perpaus naturala dugu (19b), bide mota horrek ez baitu trantsizioaren azken puntua gauzatu beharrik. Beraz, (19b)k adieraz lezake etxerantz joaten hasi baina abiapuntuaren eta etxearen tarteko puntu batera soilik iritsi den trantsizio bat.

Lekukotasunei dagokienez, euskaraz, Euskara Arkaikotik geroztik dokumentatzen da hurbiltze adlatiboa. *Refranes y Sentencias*en (1596) *-ranz* aldaera agertzen da *azeranz*; bestetik, *-rutz* aldaera ageri da Lazarragaren artzain liburuan (AL1151v *erri aetaruç* ‘herri haietarantz’) eta Landucciren hiztegiko A eskuaren ordainetan (*aşçerusç* ‘atzerantz’), B eskuak darabilen aldaera berriz *-ronz* (*aronz* ‘harantz’) da (Mounole & Lakarra, 2018: 424).

Proposamen ugari egin dira hurbiltze adlatiboaren etimologia argitu nahian eta proposamen horiek askotariko abiapuntuak dituzte. Guztiak bat datoz lehendabiziko osagaia *-ra* adlatiboa dela zehaztean, baina bigarren osagaiaren etimologiak desadostasun gehiago sortu ditu. Azkuek (1923) *-ra* + *antz* ‘aurpegi’ proposatu zuen, inguruko hizkuntza erromantzeetan ere ‘aurpegi’ adieradun terminoek ‘norantz’ adiera hartzea ohiko bilakabidea dela arrazoituz. Izan ere, latinezko *faciēs* ‘aurpegi’ luke jatorrian gaztelaniazko *hacia* preposizioak eta euskararekin kontaktuan egon diren aragoierak eta Nafarroako gaztelaniaren aldaerak badituzte *cara al monte* ‘mendirantz’ gisako egiturak (Santazilia 2013: 267). Ildo beretik, Traskek (1997) euskarazko *-ra antz* egituraren frantsesezko *face a* egituraren baliokidea ikusten du. Etimologia horrek, ordea, ez ditu beste aldaerak aintzat hartzen, hain zuzen, de Rijkek (1998) dio etimologia hori ez dela bateragarria *-ronz* eta *-runz* aldaerekin. Gainera, *antzek* ez du ‘aurpegi’ adieran inongo dialektotan (Santazilia 2013: 267).

Ricardo Gómezek aldaera guztiak berreraikitako *-ra ontz* egituratik eratortzen direla proposatzen du, eta, beraz, **ontz* izena genuke, eta izen horretatik eratortzen den postposiziotzat hartzen du hurbiltze adlatiboa (Hualde & Ortiz de Urbina 2003; Gómez 2005). Azken **ontz* horretatik eratorria litzateke *ontzi*, lehendabizi *ontz* + *-i* adjektibo edo partizipio adiera izan bide zuena, eta, ondoren, izen gisa egonkortu dena, horren adibide *ontzi* bai eta *itsasontzi*, *edalontzi* ere (Gómez 2005: 276).

Etimologia hori arazotsutzat du Lakarrak (2008a), *ontzi* bera mailegua dela adieraziz. Mailegu horren jatorrian latinezko *conchea* ‘ahurra’ hitza legoke. Lakarrak (2008a) **-ra* + **-da-non-tz* etimologia proposatzen du, adlatiboaren Iparraldeko *-rat* aldakia ere azal dezakeela arrazoituz, **-ra-da* > *-rat*. Beste morfemak mugimenduzko aditzetan ageri den **non* erroa (**e-da-non* > **ja-non* > *joan* metatesiz) eta *-tz* atzizkia

Estrategia hurbilkariak	
Oinarrian hartutako adposizioa	Adiera hurbilkaria gaineratzen duen morfema
-ra	-Vntz (-ntz, ontz, untz)
-ra	-Vntz + -(r)a pleonastikoa
-ra	-ka
-ra (IS <i>alde-ra</i>)	alde
-ra sinkretikoa	-Ø
-ri	buruz
Bi estrategia bateratzen dituzten egiturak	
-ra	-Vntz + -ka
-ra (IS <i>alde-ra</i>)	alde + -ka

3.1. Taula: estrategia hurbilkariak

Sei aldaera nagusietatik lau, hain zuzen *-ra-ntz*, *-ra-ntz-(r)a*, *ra-ka* eta *-ri buruz* egitura konplexuak dira jatorrian, AKak. Horietatik, adposizio soil gisa gramatikalizatu da *-rantz*. Esate baterako, leku datibozko *-ri buruz* egitura konposizionala dela hauteman daiteke, eta AKei dagokien kapituluan izango dut hizpide. Bestetik, IS + *alde* + *-ra* egitura ez dut AKtzat hartzen, eta *alde* Hondoaren ardatz zati bat dela arrazoituko dut jarraian. Beraz, Bide Hurbilkariak balabide semantiko zein sintaktiko ezberdinen bitartez itxuratu daitezke.

3.3.2. Bide hurbilkarien inplikazio semantikoak

Euskarazko hurbiltze adlatiboaren eredu bereko egitura hurbilkari konposatuak ohikoak dira hizkuntzartean. Ingelesezt, esaterako, *to* adlatiboari *ward* noranzko morfema gaineratuz sortu da *toward* hurbilkaria. Pantchevak (2011) aipatzen duenez, noranzko morfema edo eskala morfema horiek ez dira lekuzko adposizio beregainak, zenbait hizkuntzatan morfema horiek ardatz zatietan zein izenetan izan dezakete jatorria. Edonola ere, garrantzia handia dute morfemok, *bide hurbilkariak* (ing. *approximative path*) eratzea ahalbidetzen baitute.

Ekarpen semantikoari dagokionez, Bide Hurbilkariak duten orientazioa Helburu orientazioa da, izan ere, helmuga jakin bateranzko orientazioa dute. Dena dela, atal honen hastapenean esan bezala, ez dira Helburu arrunten gisakoak. Esate baterako, adlatibo soiletan (*-ra*) trantsizioa Bidearen helmugan amaitzen da. Adlatibo soilaz gainerako Helburuen aldean, Hurbilkarietan Bidearen helmugak (p1 puntuak), ez du inoiz Hondoarekin bat egiten eta ondorioz, trantsiziorik gabeko Bideak dira. Berro & Fernandez-Altonagak (2024) nabarmentzen dutenez, hurbiltze adlatiboak Helmugarik

gabeko Bideak adierazteak eragin zuzena du bat egiten duten predikatuen telikotasunean. Hurbiltze adlatiboak iraupenezko denbora modifikatzaileekin soilik dira bateragarri, eta predikatu atelikoak sortzen dituzte.

- (20) a. Haurra etxera joan da hamar minutuan/*hamar minutuz.
b. Haurra etxe-rantz/-raka joan da *hamar minutuan/hamar minutuz.

Goiko (20b) adibidean, haurra Bidearen amaierara helduko ez denez, iraupenezko denbora modifikatzailea mugarik gabe luzatu daiteke: *etxerantz joan da bi orduz*. Helburu arruntaren aldean, Bide Hurbilkariak metagarriak dira. Esate baterako, *etxerantz* egiten diren bi Bideren baturak ere *etxerantz*ko Bide Hurbilkaria irudikatuko du. Aldiz, *etxera* bazoaz, ezin zaitezke jarraian berriro ere etxera joan, bertan baitzaude dagoeneko. Beraz, helburu bide arruntak ez dira konektagarriak eta, ondorioz, ezin dira metatu eta ezin dezakete adiera bera izan, hots, ez dira metagarriak.

Trantsiziorik gabeko Bideek bi polariate izan ditzakete, erabat positiboa ala erabat negatiboa. Hurbiltze adlatiboa bigarren taldean kokatzen da, ez baitago Bidearekin bat egiten duen Hondoaren punturik. Hau da, ez dago helmugarekin, hots ‘etxearekin’ bat datorren punturik. Dena dela, Pantchevak (2011) azaltzen du puntu guztiek polaritate bera izan arren, puntu horietako bakoitzaren balioa aurreko eta ondorengo puntuaren baliotik desberdina dela. Balio desberdintasuna konparatiboa da. Izan ere, Bide Hurbilkariak antolatze eskala negatibo bat erabiltzen da. Hau da, abiapuntua den (p₀) puntuak, abiapuntua baino atzerago dagoen (p₀₋₁) puntuak baino balio negatibo handiagoa dauka. Bidean aurrera egin ahala, (p₀) puntuak balio txikiagoa du (p₀₊₁) puntuak baino. Beste modu batera esanda, *etxerantz* doan Bide batean, (p₀) puntuan Bidea etxetik urrunago dago (p₀₊₁) puntuan baino. Halaber, (p₀) puntuan etxetik hurbilago dago (p₀₋₁) puntuan baino. Esanahiaren zati hori gehitzeaz Eskala geruza arduratzen da Pantchevaren (2011) arabera.

- (21) Bide Hurbilkaria
etxerantz

[- - - - -]
0 1

Goiko (21)ko eskalan kolorearen gradualtasuna baliatu dut Bidearen puntuen balioa adierazteko, Zwartsen (2005) eta Pantchevaren (2011) ildotik. Polaritate positibodun Helburu arruntetan Hondotik (p₁) zenbat eta gertuago egon puntuak, orduan eta kolore argiagoa izango dute baliokide negatiboek, izan ere, Hondotik (p₁) zenbat eta gertuago egon, orduan eta gertagarritasun txikiagoa izango du puntu batek.

Hortaz, *etxera* Helburu Bideak -*Vntz* noranzko morfemarekin bat egitean Bide Hurbilkaria bihurtzen da, Hondoarekin bat zetozen puntuak bazter uzte dira, trantsiziorik gabeko Bide bat sortuz, (22b)n adierazi bezala:

(22) a. Helburu Bidea

[- - - - + + + +]	>	[- - - -] + + + +]	>	[- - - - - - - -]
0		1		0
		0		1

b. Bide Hurbilkaria

Horrez gain, *-rantz* helmugarik gabeko bidea den arren, Helburu Bidea partzialak har ditzake barnean, har dezagun eredu (23)en aurkeztutako egoera:

(23) Maddi tren geltokitik etxerantz abiatu da. Zubira iristean, Jon agurtu du eta, segidan, etxerantz jarraitu du. Aurreago, ama ikusi du okindegian eta bertan geratu da.

 (24) Bide Hurbilkaria: *etxerantz*

[- - - - - - - - - - - - - - - -]	0	1
Helburu Bidea <i>zubira</i>	Helburu Bidea <i>okindegira</i>	
[- - - + + +]	[- - - + + +]	
0	1 0	1
<i>geltokia</i>	<i>zubia</i>	<i>okindegia</i>

Aurkeztu dudana (23) egoeran ditugun *zubira* eta *okindegira* trantsiziodun Bide partzialen inguruan argitu beharra dago, horiek amaiera duten arren, besarkatzen dituen *etxerantz* Bide Hurbilkariaren amaiera ez dela inongo unetan gauzatzen. Beraz, *-rantz* hurbiltze adlatiboak Bide partzialak har baditzake ere, bere adierak ez du berez horien kateagarritasunaren inguruko zehaztapenik jasotzen. Horrek badu bere esangura, egon badirelako Bide partzialak kateatzea eragiten duten beste estrategia hurbilkariak, *-raka* eta *-rantzka* kasu.

3.3.3 Analisi bat Bide hurbilkariarentzat: *EskalaS*

Hurbilkaritasuna adierazteko erabiltzen diren estrategiak konposizionalak dira morfologikoki ez ezik, baita sintaktikoki ere. Hau da, Bide Hurbilkariak ahoskatzeak islapen sintaktiko ugari lexikalizatu behar dira. Hurbiltze adlatiboak adlatibo soilak baino ale lexiko bat gehiago du, bien arteko ñabardura semantikoa adierazten duena *-Vntz*, hain zuzen. Beraz, Helburu Sintagmaz gainerako beste buru sintaktiko baten beharra dago. Pantchevaren (2011) analisisian gradagarritasuna adierazteko erabiltzen den buru sintaktikoa *EskalaS* da.

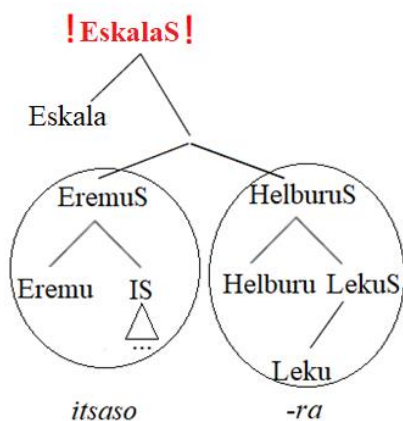
Muga Sintagmarekin bezala, *Eskala* Sintagma ere Helburu Sintagma baten gainean isla daiteke. Hortaz, euskarazko egitura hurbilkaria *-ra* adlatiboak *-Vntz* noranzko morfemarekin bat egitean sortzen da, hau da, *Eskala* buruak Helburu burua hautatzen duenean. Honek ohiko adlatiboaz bestelako adiera duen adposizio bat sortzen du, *-rantz* hurbiltze adlatiboa edo direkzionala alegia. Jarraian (25)n adierazitakoa

genuke ale lexiko bakoitzak lexikalizatzen dituen islapenak jasotzen dituen lexikalizazio taula.

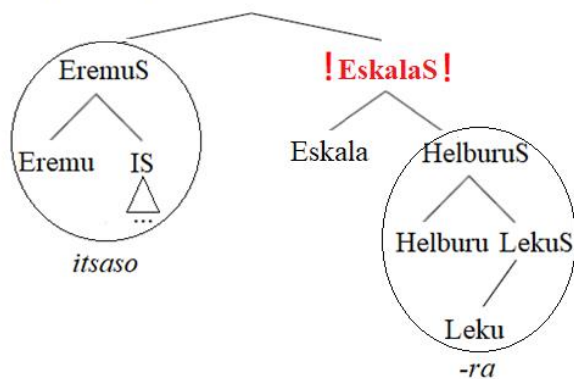
	I	Eremu	Leku	Helburu	Eskala
(25)		etxe	-ra		-ntz

Osaera morfologikoak sintaxian jarraitzen dituen urratsei dagokionez, muga adlatiboa edo terminatiboa lexikalizatzeko urrats berdinak genituzke, baina, Muga buruaren ordeztu, laugarren zikloan Eskala burua letorke (26.7).

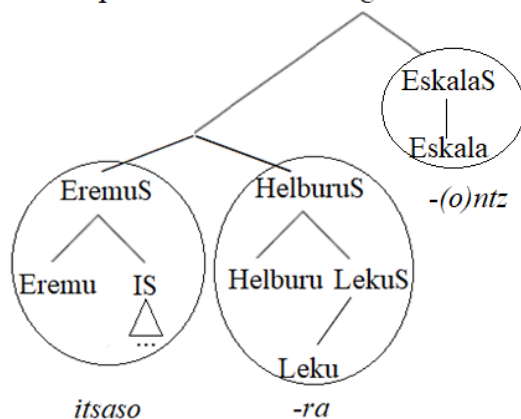
7. Tasun bat-egiteak huts egin

8. Espez mugimenduak huts egin

9. Konplementatzailera mugitu

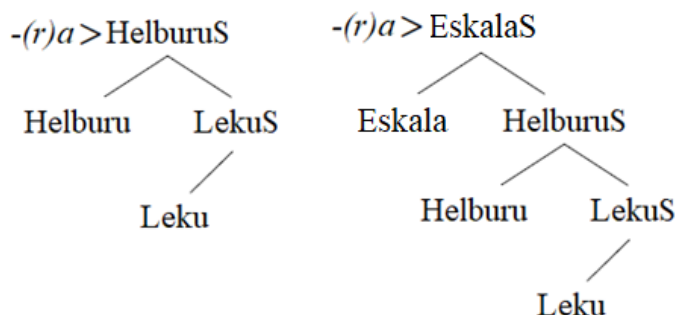
Ikus daitekeenez, urrats bertsuak genituzke *-raino* muga adlatiboan eta *-rantz* hurbiltze adlatiboan. Dena dela, atal honetan aipatu bezala, euskaraz badira hurbilkaritasuna adierazteko beste hainbat estrategia, eta bestelako egiturak lituzkete horiek.

3.3.4. Beste zenbait estrategia hurbilkari

Erdialdeko hizkeretan hurbilkaritasuna adierazteko erabiltzen den *-raka* aldaerak ere analisi bertsua luke. Berro & Fernández-Altonagaren (2024) arabera, lekuzko testuinguruetan zein bestelakoetan ere, *-ka* morfemak [plural] tasuna gaineratzen du. Bide bati [+plural] tasuna eman ahal izateko, bideak konektagarria izan behar du. Esate baterako, argitzen dute *sartu* eta *atera* predikatuak ez direla konektagarriak bakoitza

adlatiboak Helburu buruaren lexikalizazioarekin amaitzen den bigarren egitura ere lexikalizatzen du, trantsizio soila.

(29) Adlatiboaren erabilera sinkretikodun aldaerak:

Adlatiboaren erabilera sinkretikoa duten aldaeretako egora argitu ostean, noranzkotasuna adierazteko orain arte aipatu ditudan lau estrategien lexikalizazio taulak jasotzen ditut.

	I	Eremu	Leku	Helburu	Eskala	Metagarria
(30a)		etxe	-ra	-ntz		
(30b)		etxe	-ra	-ka		
(30c)		etxe	-ra	-ntz	-ka	
(30d)		etxe	-ra			

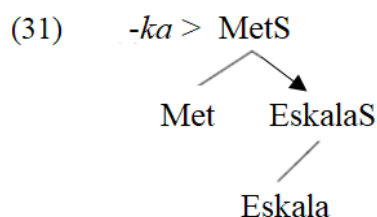
Goiko (30d) litzateke Urola Erdiko eta beste hainbat eremutako *-ra* forma sinkretikoaren erakusle. Eremu horretan testuinguruak zehaztuko du zein adierarekin erabiltzen den *-ra*. Esate baterako, *ibili* eta *abiatu* gisako aditzekin batera agertuko balitz, Bide Hurbilkaria adierazi beharko luke, *ibili* gisako aditzak bateraezinak baitira trantsizio soilekin.³² Aldaera horietan, beraz, *kalera ibili naiz* bezalakoek adiera Hurbilkaria ('norantz') lukete.

Bestealde, *-ka* atzizki plurakzionala duten *etxeraka* (30b) eta *etxeranzka* (30c) ditugu. Lehendabiziko egituraz, Berro & Fernández-Altonagak (2024) diote *etxera* Helburu Bidea ez dela bere horretan konektagarria, izan ere, polaritate ezberdinekoak dira Bide horretako lehen eta azken puntuak. Horrenbestez, kontraesan bat sortuko luke, Bidea ez bailitzateke *-ka* atzizkiarekn bateragarri, horrek gertaera edo Bide konektagarri bat hautatu eta adiera metagarriak sortzen baititu (Berro & Fernández-Altonaga 2024: 71).

³² Moduzko aditzak *ibili*, *dantzatu*, *korritu* (Ibarretxe-Antuñano 2003; Berro 2015b) bateraezinak dira Helburu soilekin, **atera dantzatu* vs *aterantz dantzatu*. Murriztapen bera erakusten dute hizkuntza erromantzeek (frantseserako ikus Sarda 2011; gaztelararako ikus Romeu 2014; katalanerako ikus Real-Puigdollers 2024). Aditz ainguraketadun hizkuntzak (ing. *v-framed languages*) dira guztiak ere.

Horri irtenbide eman nahian, proposatzen dute, [+ plural] tasunak Helburu Bi-dearekin bat egiten duenean, horren azken fasea, polaritate positiboa duena, desagertu egiten dela. Horrenbestez, *etxera* Eskala Bidea bilakatzen da, Pantchevaren (2011) ildotik. Bide berria konektagarria litzateke bai eta *-ka* atzizkiarekin bateragarria ere. Ondorioz, Bideak bi aldaketa jasaten dituela adierazten dute: (i) Hondoarekin bat datozen balio positibodun puntuak ebastea trantsiziorik gabeko Bide bihurtzen da, (ii) Bideko puntuak balio konparatiboa hartzen dute, Hondotik zenbat eta hurbilago gertagaritasun txikiagoa dute (Berro & Fernández-Altonaga 2024: 72).

Azterbide nanosintaktikora etorrira, bi aldaketa eragiten dituen *-kak*, har dezakeen hedadura handienez, bi islapenen buruak lexikalizatzen dituela proposatzen dut, EskalaS eta MetS (*Metagarri Sintagma*) islapenen buruak, hain zuzen. Bat-egite Baldintzari jarraiki, [plural] tasuna gaineratzen duen *-kak* Eskala eta Met buru biak ala Met burua soilik lexikalizatu ditzakeela hartuko dut aintzat. Dena dela, tarteko urrats batean Helburu Bidearen polaritate positibodun amaiera desagertzen denez Eskala buruaren [Eskala] tasun soila ere lexikalizatzen du *-kak*. Hortaz, *-ka* atzizkiaren sarrera lexikoan *destatzaile* (ing. *pointer*) bat behar dugu, hain zuzen, EskalaS islapenera destatzan duena. Jarraian (31)n emandakoa litzateke *-ka* atzizkiaren sarrera lexikoa:

Estrategia hurbilkari horren kasuan, bederen, *-ka* atzizkiak denotazio bereko Eskala Bideak elkarrekin kateatzen dituztela proposatzen dute Berro & Altonagak (2024), Bideak kateatuz (32)n adierazi bezala:

(32) *etxera-KA*

[- - - -] [- - - -] [- - - -] [- - - -]
0 1

(Berro & Fernández-Altonaga 2024: 72)

Aurretiaz, dena dela, *-kak* Helburu Bide partzial bakoitzaren polaritate positibodun amaierak bazterrarazi ditu:

(33) *etxera-KA*

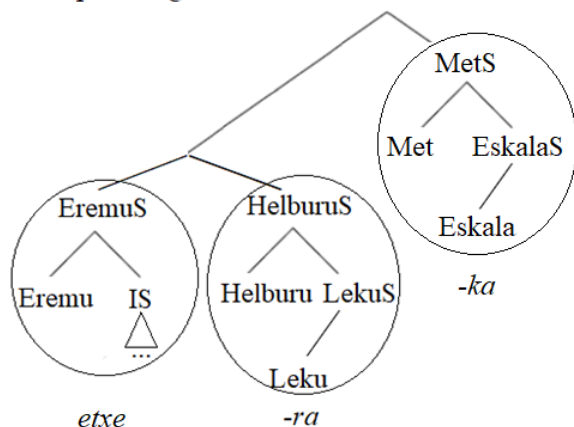
[- - - -] + + + + [- - - -] + + + + [- - - -] + + + + [- - - -] + + + +
0 1 1 0 1 1 0 1 1 0 1 1

Eratorpen sintaktikoari dagokionez, hurbiltze adlatiboa sortzeko urrats berberak jarraitzen ditu *-kak*, hau da, Tasun bat-egiteak eta Espez mugimenduak huts egin ostean, *-ka* atzizkiak sarrera lexikoan duen *destatzaileak* EskalaS islapenaren [Eskala] tasuna soilik lexikalizatzea ahalbidetzen du Konplementatzaileko mugimenduak (31.9).

Hurrengo eratorpen zikloan, [Metagarri] tasunarekin bat-egiteak huts egiten du (34.10), baina Espezifikatzailera mugituz gero (34.11), bada islapen biak lexikalizatu ditzakeen sarrera lexiko bat, *-ka*, hain zuzen.

(34) **-KA estrategia hurbilkari gisa:**

11. Espez mugimendua

Dena dela, aipatu dut badela estrategia hurbilkari biak uztartzen dituen egitura bat ere, *-antzka*, *untzaka* (< *-Vntz* + *-ka*). Egitura hori erakusleetan lekukotzen da batez ere, hona hemen adibide batzuk:

- (35) a. Horitu da soroa / agertu masusta / Haizegoa dabila / **harunzka**, **honunzka** / Nafar hegoaldetik / euskarari puzka / Hasi da eta gabiltz / ze helduko ikuska / Errigorak berriro / eman digu uzta!

(*Errigorari bertsoak*, Ekhiñe Zapian, 2025/11/11)

- b. Haize bero erre penintsulako horrek, hego bafada ttikiren batek bultzatuta, beti izaten du **honuntzaka** arrimatzekeo tentazioa.

(*Naturaren mintzoa*, Pello Zabala, 2000: 277)

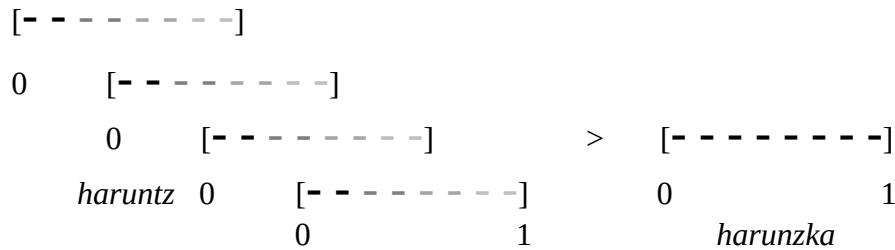
Egitura horietan adiera eskalarrarekin erabil daitezkeen bi atzizki ageri diren arren, ez dirudi egitura pleonastikoa denik. Hau da, atzizki bakoitzak funtzio bana betetzen du. Batetik, Helburu Bidea zen *hona* Bide Hurbilkari bihurtzen du *-Vntz* atzizkiak, eta, horrenbestez, kateagarri. Bestetik, *-ka* atzizkiak [plural] tasuna gaineratzen dio egiturari, Eskala Bideak elkarrekin kateatuz:

(36) *harunz*-KA urratsez urrats:

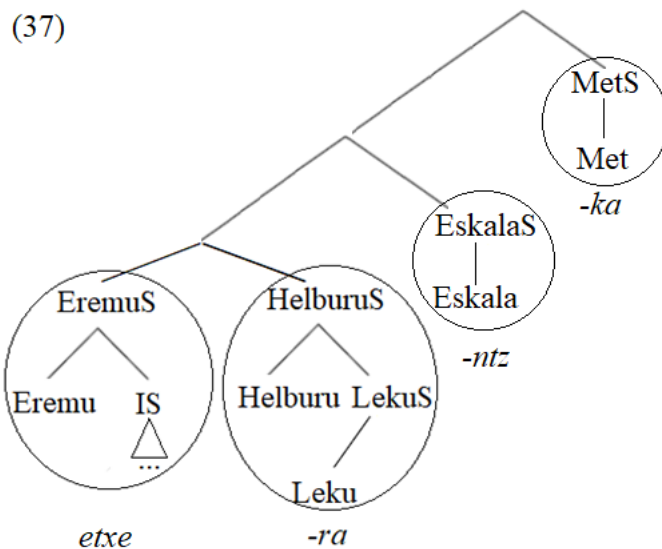
- a. *-Vntzen* ekarpena: Helburu Bidea Eskala Bide bihurtzea

$$\begin{array}{ccccccc}
 [- & - & - & - & + & + & +] & > & [- & - & - & -] & + & + & + & + & > & [- & - & - & - & - & - & -] \\
 0 & & & & 1 & & 0 & & 1 & & 1 & & 0 & & & & 1 \\
 \text{hara} & & & & & & & & & & & & \text{haruntz} & & & &
 \end{array}$$

b. -Karen ekarpena: Eskala Bideak elkarrekin konektagarri egitea

Eratorpen sintaktikoari dagokionez, islapen banatan genituzke *-Vntz* eta *-ka*. Zehazki, Eskala burua lexikalizatuko luke *-Vntz* noranzko morfemak eta, aldiz, Met burua *-kak* (37).

Beraz, *-Vntz* soilik duten Bide Hurbilkariak ez dituzte hainbat Bide metatzen. Aldiz, *-ka* duten estrategia hurbilkariak (*-ka* eta *-Vntz(a)-ka*) hainbat Bide konektatzen dituzte, atzizki horrek [Metagarri] tasuna adierazten baitu. Hori are agerikoagoa da bikoteka ageri diren erakusleen kasuan, *haruntz-honuzka*, bezalakoetan:

(38) Aruntz-onunzka eta onuntz-arunzka ibiltzen ziran.

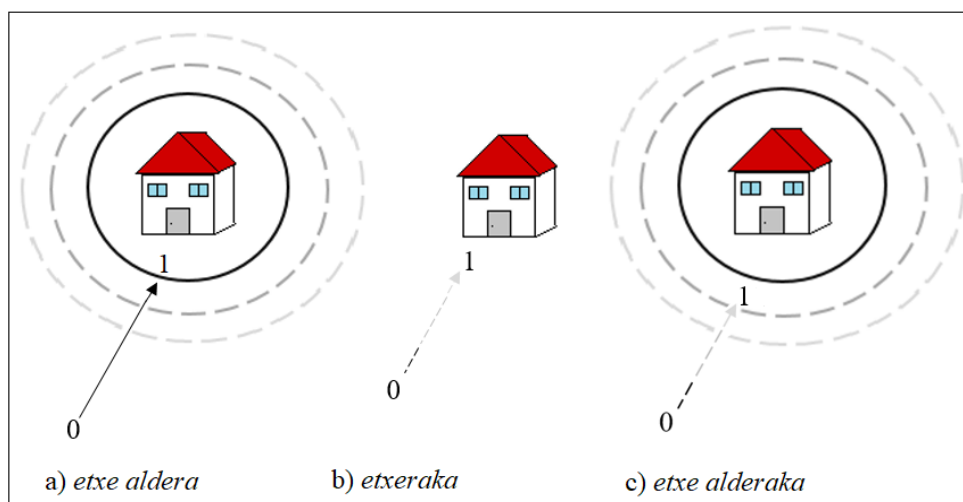
(Amabost egun Urgainen, Jose Antonio Loidi, 1955)

Egitura horretan *-kak* oinarrian hartzen ditu adposizio hurbilkariak aurretiaz, hain zuzen, Eskala Bideak. Beraz, *-kak* ekarpen metagarri soila egingo luke halakoetan. Hala ere, badira *hara-honaka* eta *harat-honatka* (ing. *hither-thither*) gisako egiturak ere. Egitura horietan *-ka* atzizkiak *etxera-kan* egiten duen ekarpen bera egitea aurreikus liteke, hau da, Helburu Bideen polaritate positibodun amaierak baztertzea eta horretatik sortutako Eskala Bide konektagarriak elkarrekin metatzea. Dena dela, Berro & Fernandez-Altonagak (2024) *sartu-atera-ka* gisako predikatu elkartuetarako esandakoaren ildotik, adposizio elkarketa ere dagoeneko konektagarria dela proposatuko dut, denotazio bereko adposizio elkartuak baitira metatzen direnak:

(40) a. Ertzaintzak adierazi digunez arranpla **alderaka** zihoan autoa beste erreira pasa da.
(*Baleike astekaria*, Zumaia, 2018/06/08)

b. Nik, etxe **alderaka** pixka bat eginez, nahiago dut talde batean, ahots ezberdinetara abesten, egunerokotasunean sartuta egon, beste bizipen batzuk ematen dizkit. (Maddalen Doronsoro: "Bueltan etortzen zaizuna ematen duzuna baino askoz gehiago da", *Oarsoaldeko hitza*, 2019/07/19).

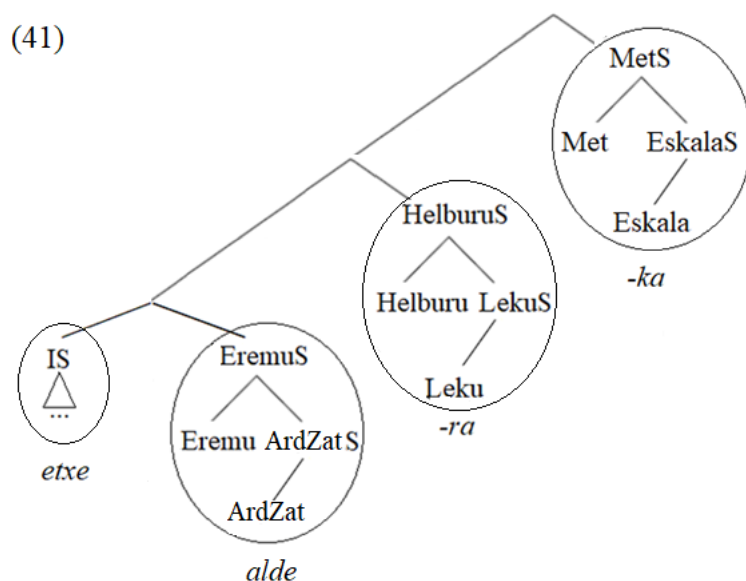
Oraingoan, zehaztugabetasunak bi jatorri lituzke, batetik, trantsizioaren ardatza, abiapuntutik urrundu ahala zehaztugabeagoa egiten duen ardatza legoke (-*ra-ka*). Bestetik, zehaztugabetasuna defini daiteke Hondoa oinarri hartuta ere. Hondora hurbildu ahala horren inguruko Eremua zehatzago egiten da. Hurrengo 3.4. Irudiaren helburua IS *alde-ra* (a), *-rantz/-raka* (b), eta IS *alde-raka* (c) egiturek adierazten dutena grafikoki adieraztea da.

3.4. Irudia. Hurbiltze adlatiboa adierazteko estrategiak

Goiko 3.4. Irudian ikus daitekeenez, hurbiltze adlatiboa adierazteko estrategien artean badira hainbat ñabardura semantiko, zehaztugabetasunak jatorri bat baino gehiago izan baititzake. Hiru kasuetan Helburu bateranzko trantsizioaren zehaztugabetasuna adierazten bada ere, lehenengo kasuan ez dugu ez gradagarritasuna eta ez metagarritasuna adierazten duen morfemarik. Alegia, ez dugu ez *-ka*, ez eta *-ntz* bezalakorik ere. Lehendabiziko kasu horretan beraz, ardatz zati ainguratua bera da zehaztugabetasuna adierazten duena. Izan ere, zehaztugabetasuna adierazten dute *alde* eta *inguru* gisako ardatz zatiek. Bestetik, 3.4. Irudiko (b)n *-ka* atzizki metagarria dugu. Eskala bururik lexikalizatzen, ondorengo lexikalizazio taulan adierazten dudan moduan.

Eratorpen sintaktikoari dagokionez, *alde* ardatz zatiak ez dio erreferentzia egiten Hondoaren alde jakin bati, zehaztugabetasuna adierazten du helburu. Bestalde, *-kak* Eskala eta Met burua biak lexikalizatzen ditu, Eskala Bideak sortzeaz gain horiek metatzen baititu.

Bada atal honetan aurkeztutako estrategia hurilkari guztiek partekatzen duten ezaugarri bat. Izan ere, guztietan lexikalizatzen da Helburu Sintagmaren gaineko islapen bat gutxienez. Beraz, ondoriozta daiteke estrategia hurbilkari guztiek Helburu-orientaziodun bide bat eraldatzen dutela trantsizioaren azken puntua gauzatu ez dadin.

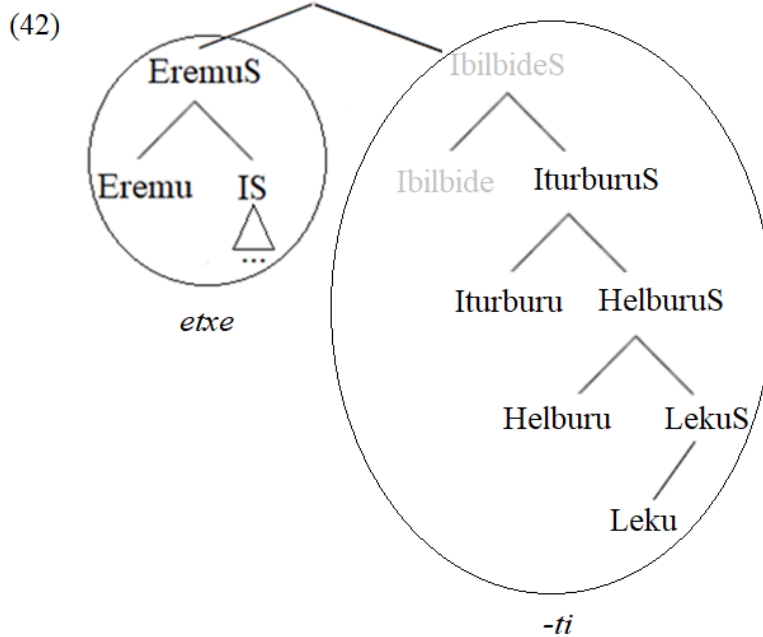
3.4. ANALISI BAT EUSKARAZKO PROSEKUTIBOARENTZAT

Zenbait hizkuntzatan adposizio bana dute espazio aldaketaren jatorria, alegia, Iturburu, eta espazio aldaketaren Ibilbidea, hots, zehartasuna, ardierazteko. Ingelesez, esaterako, *from* dute iturburu adierazteko eta *along* eta *past* ibilbideari erreferentzia egiteko. Gaur egungo euskarak ez ditu ablatiboaren ‘nondik’ eta prosekutiboaren ‘non(dik) zehar’ arteko aldea adierazteko bi adposizio; *-tik* ablatiboak Iturburu islapenera bitarteko buruak lexikalizatzen ditu, baina ez dago zehartasuna lexikalizatzen duen adposiziorik. Hortaz, egungo euskaraz *-tik* adposizioak berak Iturburu islapenaren gaineko Ibilbide/Zehar buru sintaktiko bat ere lexikalizatu dezakeela proposatuko dut atal honetan.

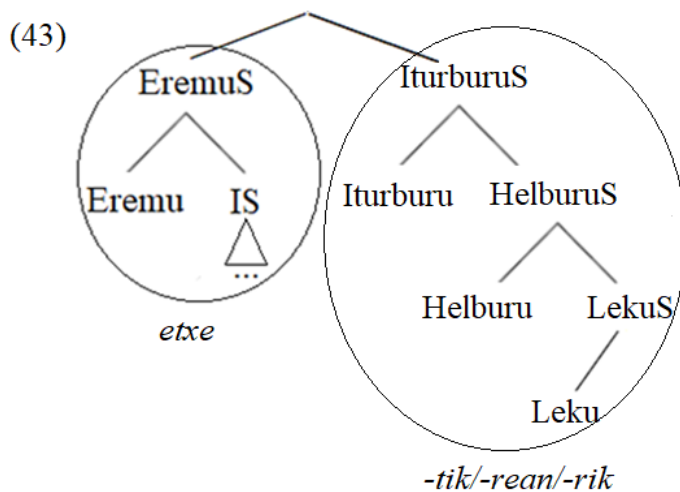
Ablatiboaren erabilera testuingurua, ordea, ez da beti orain den bezalakoa izan. Euskara Arkaikotik eta Euskara Modernora bitarteko (XVI.–XVIII. mendeak) Mendebaldeko lekukotasunetan, ablatiboa ‘nondik’ *-(r)ik*, *-rean*, *-reanik* sg./ *-tarik*, *-tarean*, *-tareanik* pl. eta mgg.) eta prosekutiboa ‘non zehar’ *(-ti* sg./ *-tati* pl. eta mgg.) bereizi bide ziren (Mounole eta Lakarra 2018: 425-426).

Pantchevaren (2011) analisisan dekonposatzen diren buru sintaktiko ugariek aukera ematen dute hizkuntza jakin batean adposizioek adierazten dituzten espazio harremanen ñabardurak bereizteko. Buru sintaktiko horietako bat Ibilbide burua edo Zehar burua da. Islapen sintaktiko hau ‘zehartasuna’, ‘ibilbidea’ adierazi nahi denean lexikalizatzen da. Zehar burua Iturburu buruaren gainean islatzen da. Pantchevaren (2011) analisiak Ibilbide tasunak adierazten ditzuzten adposizioak ere aintzat hartzen

dituenez, analisi hori euskarara egokitzeak aukera ematen du euskaraz gaur egun bizirik dauden adposizioak ez ezik, lehenagoko garaietan ere egon diren adposizioak ere aztertzeko.

Ikus daitekeenez, (42) zuhaitzean kolore grisaz adierazi dut euskarazko prosekutiboaren kokapena. Prosekutiboa da buru sintaktikoen hierarkiaren gailurrean legokeen adposizioa. Ohiko ablatiboak Iturburuari egiten dio erreferentzia; horren aldean prosekutiboak balio semantiko aberatsagoa du, espazio mugimendua ‘non zehar’ egin den adierazten baita. Zehartasunak Ibilbidea adierazten du nagusiki, baina kasu batzuetan, zeharkaldi bat ere adieraz dezake, *gaindi*. Hortaz, prosekutiboa litzateke euskal lekuzko adposiziorik konplexuena, [Leku], [Helburu], [Iturburu] eta [Ibilbide/Zehar] tasunak adierazi eta lau buru horiek lexikalizatzen baititu. Azpian emango dudana (43) egituran, berriz, ablatibo adieran erabili diren aldaera morfologikoak jasoko ditut.

Dena den, zenbait argibide ematea komeni da (42) eta (43) zuhaitzetan egiten dudan proposamenaren inguruan. Izan ere, kasu horretan, konplexutasun morfologikoak eta konplexutasun sintaktikoak ez dute bat egiten: Iturburu buruan ageri den *-rean* ablatibozko morfema Ibilbide buruan ageri den *-ti* morfema baino soilagoa da sintaktikoki. Morfologikoki, aldiz, Iturburu buruan ageri den *-rean* osagaiak Ibilbide buruko *-ti* baino konplexuagoa dela dirudi. Kontrajartzen diren bi ezaugarri horiek azaltzeko, Santazilia (2013) Mendebaldeko ablatiboak (*-rean*) eta prosekutiboak (*-ti*) izandako bilakaera azaltzen duen kronologia hartuko dut abiapuntutzat.

Lehendabiziko garai batean, *-(r)ik* morfemak Iturburua eta *-ti(k)* morfemak Ibilbidea adierazten zuten euskararen aldaera guztietan.³⁴ Ibilbidea adierazten duen morfemari prosekutiboa deitu izan zaio tradizioan. Bigarren urrats batean, XVI. eta XVII. mendeetako Mendebaldeko lekukotasunetan, *-rean* ablatiboa sortu zen Iturburua adierazteko berrikuntza moduan. Dena den, *-rean* eta *-(r)ik* banaketa osagarrian ageri dira. Oro har, *-rean* erabiltzen da, baina bizidunen edo leku izen berezien aldamenean *-(r)ik* edota *-(gan)ik* erabiltzen da, baita Iturburuak denbora balioa duenean ere, *one-rik aurre-ra* ‘hemendik aurrera’ esaterako. Hirugarren urrats batean, XVIII. mendean, *-tik* morfemak *-(r)ik* ordezkatuko du Iturburu testuingurutetan. Aldi berean, *-rean* indarra galduz doan neurrian, *-reanik* forma pleonastikoari eutsiko zaio. Azkenik, XIX. mendetik aurrera, Iturburuaren eta Ibilbidearen aurkakotasuna neutraldu eta *-tik* bidez adieraziko dira biak (Santazilia, 2013: 262–264).

Hortaz, badirudi ablatibo eta prosekutiboaren arteko bereizketa adieraz zitekeen lehen aldian (XVI. mende aurreko aldian) ez dela konplexutasun sintaktikoaren eta morfologikoaren arteko aurkakotasunik ageri: *-rik* Iturburu buruan eta *-ti(k)* Zehar buruan. Ondoren, eta partitibozko morfematik bereizteko premia tarteko, *-rean* ablatiboa sortzen da Iturburua adierazteko. Dirudenez, *-rik* Iturburu buruaren lokatibotasuna adierazteko beharrak *-rean* sortzea eragingo zukeen, azken hori inesibozko *-an* morfematik gertuago baitago. Ablatibo horren jatorria *-re(n)* genitiboaren eta *-an* inesiboaren uztaduran legoke, hain zuzen (Ulibarri 2016). Beranduago, *-rean* gardenaz ez eta *-reanik* pleonastikoa nagusitzen da. Beraz, ez dirudi konplexutasun morfologikoa espazio-harreman konplexuagoak adierazteko sortzen denik, ablatiboaren lekuzko izaera gardenagoa egiteko baizik. Izan ere, euskaraz ez dago gisa honetako muga ablatiborik (Iturburu Terminatiborik). Hau da, ez da existitzen **-rean + -no* gisakorik edo ‘hemendinotik’ adiera duen hitzik.

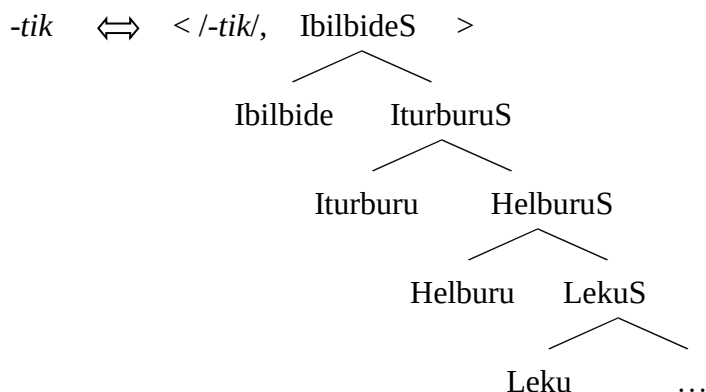
Egungo euskaran *-tik* ablatibozko morfemak Iturburua ez ezik, Ibilbidea ere adieraz dezake. Bestetik, *-rean* ablatiboa erabat galdu eta hondar erabilera batzuetan soilik mantendu da, esate baterako, horren adibide da *ondo-rean* ‘ondo-tik’ > *ondo-ren*, denborazko testuingurueta hedatu dena. Halaber, Ulibarri (2016) *norean* ‘nondik’ galdetzailearen ahozko lekukotasunak jaso ditu Orozkoko Olarte auzoan.

³⁴ Ariztimuñok (2014) dioenez, ablatiboak zein partitiboak *-rik* morfeman lukete jatorria. Morfema honek, hasiera batean, zehaztugabetasuna adierazi bide zuen, eta gerora, ablatiboko morfema (Iturburua) bilakatuko da (*-etarik* pluralean eta *-tarik* mugagabea) (Ariztimuño 2014: 338).

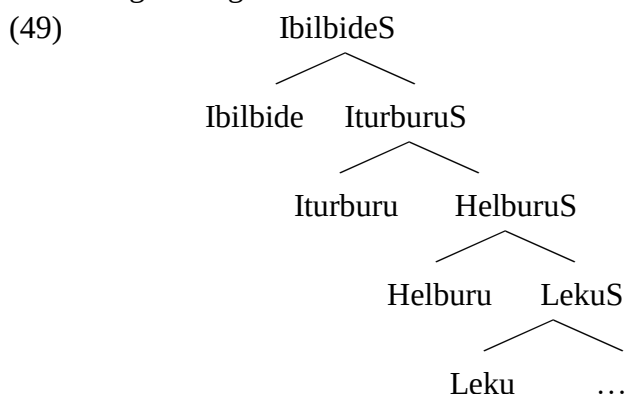
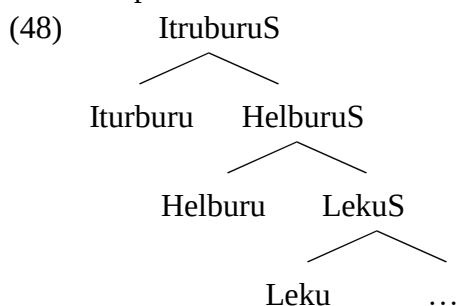
Halako kasuetan, *Supermultzo Hatsarrea* (ing. *Superset Principle*) erabiltzea proposatzen du Pantchevak (2011: 120). Nanosintaxian, gerora, *Bat-egite Baldintza* (ing. *Condition of Matching*) deitura erabili da fenomeno bera azaltzeko (Caha et al 2024). Horrek ezinbestean dakar morfema jakin horrek lexikalizatu ditzakeen bi buru egitura sintaktikoetatik handienak bere baitan beste egitura sintaktikoa hartzea. Balizko X ale lexiko batek bi adiera izan baditzake, [A] tasuna soilik adieraztea ala [A] eta [B] tasunak adieraztea, X ale lexikoak [B] tasuna lexikalizatzen duen [B]S islapenarekin bat egitean, lehendabiziko [A] adiera ere barne hartzen du egiturak.

Euskaraz esate baterako, *-tik* adposizioak, sarrera lexiko bakarra izaki, bi egitura sintaktiko ahoskatu ditzake, *Bat-egite Baldintza* oinarrituz. Egitura konplexuagoa da *Ibilbidea* aditzera ematen duenean, *Iturburu* islapenaren gaineko *Ibilbide* islapenaren burua ere lexikalizatzen baitu. Horren aldean, egitura soilagoa da *Iturburu* adierazten duenean, *Sintagmazko Gauzape*aren bitartez *-tik* ablatiboak *Leku*, *Helburu* eta *Iturburu* islapenenak lexikalizatzen baititu. Pantchevak (2011), hindiko *-see* ablatiboa darabil adibide modura, ale lexiko hau sinkretikoa baita, *Iturburu* zein *Ibilbidea* adieraz ditzake, euskarazko *-tik* ablatiboak bezalatsu. Beraz, sinkretismo hori azaltzeko proposamena euskarara hedatzen dut.

(47) Euskarazko *-tik* ablatiboaren sarrera lexikoa:

Zehaztapen honekin *-tik* ablatiboak honako bi egiturak gauzatu ditzake:

Hortaz, adposizio bakar bat (-tik) bi testuingurutan erabiltzea eta bi adiera semantiko izatea ez da arazotsua baldin eta lexikalizatzen dituen buru sintaktikoetako batek bere mendeko egiturari (48) bestea buru sintaktikoa (49) barruan hartzen badu (§1.5.3. kapituluaren esan bezala).

Euskarazko prosekutiboaren ezaugarri semantikoak zehaztuko ditut jarraian, baina, lehendabizi, Piñonek (1993) Ibilbide adiera duten adposizio trantsizionalen eta trantsiziorik gabekoen artean bereizteko irizpideak azalduko ditut. Ibilbide trantsizionala aditzera ematen duten preposizioetan, perpauseko Hondoak ez die erreferentzia egiten espazio aldaketaren bi muturrei, abiapuntuari eta helmugari, tarteko zatia baizik. Bestetik, Ibilbide ez trantsizionala aditzera ematen duten preposizioak homogeenak dira, Hondoaren konfigurazio berean ageri dira espazio aldaketaren atal guztiak, alegia, espazio aldaketaren, abiapuntua, tarteko zatia eta helmuga konfigurazio berean ageri dira. Azken horiek Bidearen puntu guztietan polaritate positiboa dutela irudikatzen du Pantchevak (2011).

(50)	a. <i>Mugaz gaindi</i> :	[--++--]	Ibilbide trantsizionala
		0 1	
	b. <i>Basoan barna</i> :	[+++++]	Ibilbide ez-trantsizionala
		0 1	

Preposizio zenbaitek (e.g. *across, through*) Ibilbide trantsizionalak zein ez-trantsizionalak adieraz ditzakete; beste batzuek (*along*, kasu) ezin dezakete trantsizio bat adierazi. Hau baieztatzeko, Piñonek (1993) dio trantsiziorik gabeko preposizioek ekintza burutugabeei egin diezaieketela erreferentzia, hau da, predikatu atelikoak bakarrik onartzen dituztela (51a). Aldiz, Ibilbide trantsizionalak zein ez-trantsizionalak adieraz ditzaketen preposizioek predikatu telikoak zein atelikoak onartzen dituzte (51b):

- (51) a. We walked along the river {for an hour, *in an hour}.
 ‘Gu ibaian zehar ibili ginen ordu betez/ *ordu betean’.

- b. Mary limped across the bridge {for ten minutes, in ten minutes}.
 ‘Mary zubian zehar arrastaka pasa zen hamar minutuz/hamar minutuan.’

(Piñón 1993)

Euskaraz, -ti prosekutiboa Ibilbide trantsizional zein ez-trantsizional balioarekin erabili izan dela dirudi. Esate baterako, prosekutiboak zeharkaldirik gabeko Ibilbide bat adierazten du, balizko *kaleti noala* perpausean. Ibilbidea ‘kalean zehar’ egiten da uneoro. Bidearen zati guztiek [+] balioa dute. Hau Ibilbide ez-trantsizional gisa sailkatu behar da, izan ere, (51a)ko *along* preposizioaren baliokidea da semantikoki. Horren aldean, Ibilbide trantsizionala dugu *gaindi*, abiapuntuan (p0) gaina gurutzatu aurreko punturen batean baitago subjektua [-gain]. Tarteko zati batean, gaina gurutzatzen ari da [+gain] eta horren osteko segmentuetan zein helmugan (p1) gaina atzean utzi du [-gain].

Hortaz, *gaindi* Ibilbide trantsizionala, bi trantsizioen batura genuke. Lehendabiziko trantsizioa igorlea dagoen puntutik mendiaren gainera bitartekoa litzateke, eta mendi gainetik helmugarakoa bigarrena.

(52) *Mendiaz gaindi* Ibilbide trantsizionalaren segmentuak:

a. [---+++]	+	b. [+++---	>	c. [--++--]
0 1		1 0		0 1
<i>Mendira igo</i>		<i>Menditik helmugara</i>		<i>Mendiaz gaindi</i>

Jarraian, Moguelen (1802) *Peru Abarka* eleberriko *Donostira Hernaniti joan da* adibideari erreparatuko diot. Donostiara egin duen Bidean, hasierako (p0) une batean ez dago Hernanin [-Hernani], tarteko puntu batean Hernani zeharkatzen du [+Hernani], eta horren ostean, Donostiara iristen denean (p1), dagoeneko atzean utzi du Hernani [-Hernani]. Irudi lezake *Hernaniti* Ibilbide ez-trantsizionala dela, ‘Hernanin zehar’ egiten den segmentu guztian Bideak [+] balioa baitu, baina Ibilbide bi-trantsizionala da. Izan ere, Bideak [-] balioa du hastapenean, [+] herria igarotzean eta [-] akaberran, Ibilbide trantsizionala da, beraz.

(53) a. Ibilbide ez-trantsizionala b. Ibilbide trantsizionala (bi-trantsizionala)

<i>kaleti</i>	<i>gaindi</i>
	<i>Hernaniti</i>
[+++++++]	[--++++--]
0 1	0 1

Goiko (53a) eskalan ‘kalean zehar’ egiten den Ibilbidean, Bideak bat egiten du uneoro Hondoaren puntuetako bakoitzarekin, bat abiapuntuan (p0), bai tarteko segmentuan (p’), eta baita helmugan (p1) ere. Horren aldean, (53b)n, Bideak eta Hondoaren puntuak tarteko segmentu batean bakarrik egiten dute bat. Bestelakoa litzateke *Hernaniti ibili ginen* ‘Hernanin barrena’, (53a)ko *kaletiren* gisako Ibilbide ez-trantsizionala, hain zuzen.

Ablatiboaz eta prosekutiboaz gain, bada Ibilbide ez-trantsizionala adieraz dezakeen beste adposizio lotu bat ere: -z instrumentala. Instrumentala, oro har, leku/denborazkoak ez diren adposizioen multzoan sailkatu izan da (de Rijk 2008; Euskaltzaindia 2021), eta askotariko adieraz izan ditzake, tartean Bideari lotutakoak. Gehienetan Gaia (*zertaz galdetu*), Modua (*halabeharrez*) zein Tresna/Bitartekoa (*mailuaz, egurrez*) adierazteko erabiltzen den arren, Garraio Bidea (*airez*) zein egindako Bidea (*herriz herri*) ere adieraz dezake instrumentalak (de Rijk 2008; Legarra 2018; Euskaltzaindia 2021). Jarraian datorren (54) adibidean instrumentalak Ibilbide ez-trantsizional bat adierazten du.

- (54) Lezon agurra egin ostean, **mendiz** joan ziren Pasai Donibanera, eta han omenaldia egin zioten.

(«Karlos Saldise AABetako kide zena oroitu dute aste honetan». *Berria*, 2012-01-22)

Goiko adibidean Bidearen zati guztiek [+] balioa dute, *mendiak* Ibilbidea bere osotasunean hartzen baitu. Gisa honetakoak (*itsasoz, airez*) eta lekuz aldatzeko baliabideak adierazteko erabiltzen direnak (*oinez, trenez, hegazkinez*), adberbiotzat sailkatu diren arren (Euskaltzaindia 2021), lehendabizikoak leku adposiziotzat ditut. Izan ere, *mendiz* Ibilbide ez-trantsizional bat adierazteko erabiltzen da, (46a)ko *zubitik* bezalatsu. Ibilbide adieradun instrumentala ablatiboaren baliokidetzat hartzen dut, eta, hortaz, ZeharS islapenera bitarteko islapenen buruak lexikalizatzen dituela onartzen dut.

- (55) Instrumentalaren Ibilbide ez-trantsizional adiera:

mendiz [+++++++]

 0 1

Hemen aipatutako Ibilbide ez-trantsizional testuinguruan ez ezik, Ibilbide trantsizional metagarriak adierazteko ere erabiltzen da instrumentala: *mendiz mendi, etxez etxe*. Horrelakoak *I-rik I* (*mendirik mendi, kalerik kale*) egituren ordaintzat. Horietan Iturburu Bideak (*mendi-rik*) eta Helburu Bideak (*mendi-~~ra~~ > -Ø*) elkarren jarraian metatzen dira, polaritate positibodun eta negatibodun zatiak uztartuz, eta adiera metagarria edo iteratiboa izaten dute. Sakonago aztertuko ditut aurreragoko kapitulu batean.

3.5. ONDORIOAK

Atal honetan, euskarazko oinarritzko adposizioez bestelako adposizio lotuak izan ditut aztergai. Lehendabizi, egitura terminatiboak izan ditut aztergai, euskarazko *-raino*, besteren artean. Adlatibotik eratortzen diren egitura horiek ezinbestean beste islapen bat gauzatzen dutela argudiatu dut, eta islapen hori MugaS dela arrazoitu dut, espazio aldaketaren helmuga mugatzen baitu. Funtsean, *-ra gino* adposizio konplexutik sortu da egitura hori, eta laugarren kapituluak ikusiko dudak bezala, badira muga adlatiboaren ordainak diren beste zenbait AK, *-ra arte* ala *-lat artio*, besteak beste.

Muga adlatiboaz gain, Bide hurbilkaria adierazteko askotariko estrategiak ere aztertu ditut. Atal honetan azaldu dut ez dagoela hurbiltze adlatiboa adierazteko estrategia bakar bat, asko baizik. Batetik, adlatiboaz eta beste morfema graduagarri edo metagarri batez osatutako adposizioak leudeke, *-rantz*, *-rantza* adlatibo pleonastikoduna *-ranzka* eta *-rantzaka*. Muga adlatiboan gertatzen den bezala, hemen ere Helburu Sintagmaz gainerako beste islapen bat ere lexikalizatzea beharrezkoa da, eta EskalaS da islapen hori kapitulu honetan egin dudak proposamenaren arabera, Pantcheva (2011) eta Berronen (2015b) ildotik. Dena dela, *-ka* atzizki metagarria ageri denetan, beste islapen bat gaineratu beharra dagoela aipatu dut, MetS, hain zuzen, izan ere, [Metagarri] tasuna

adierazten du atzizki honek. Hortaz, noranzkotasuna adierazteko erabilitako atzizki bakarra *-ka* denetan, bi aldaketa eragiten ditu atzizki horrek: batetik, Helburu Bidearen amaierako polaritate positibodun puntuak bazter uzten ditu, Eskala Bide konektagarriak sortuz, eta, bestetik, elkarrekin konektatzen ditu Bide horiek. Aldiz, *-Vntz* eta *-ka* atzizki biak ageri direnetan, aldaketa horietako bana eragiten du bakoitzak, *-Vntz* atzizkiak Eskala burua eta *-ka* metagarriak MetS burua lexikalizatuz, hurrenez hurren. Horrek badu bere esangura, izan ere, *-Vntz* soilik agertzen denetan aski da Eskala Bide bat izatea, ez dago hainbat Bide partzial konektatu beharrik. Gauzak bestela dira *-karen* kasuan, ezinbestekoa baitu Bideak konektatzea.

Hala ere, Bide Hurbilkari bat sortzeko ez da ezinbestean EskalaS islatu behar, izan ere, *X alde-ra* egiturak ere adieraz dezake hurbilkaritasuna. Kasu horretan, *alde* ‘inguru’ ardatz zatia bera da zehazgabetasun adiera ematen duena. Zenbait kasutan, ordea, *X alde-ra-ka* gisako estrategia hurbilkariak ere lekukotzen dira. Horietan, bi ardatz ditu zehazgabetasunak, Hondoa bera eta noranzkotasuna adierazten duen *-ka* atzizkia. Egitura horiez gain, adposizio konplexuen bidez ere azal daiteke hurbilkaritasuna, *-ri buruz*, kasu (ikus 4. kapitulua).

Azkenik, *-ti* prosekutibo galduaz aritu naiz, bai eta egungo euskaraz *-tik* adposizioan gertatzen den sinkretismoaz ere. Adposizio horiek Bidearen Ibilbidea adierazteko erabiltzen dira, hau da, lekualdaketa ‘non zehar’ gertatu den adierazteko; hortaz, oinarritzko hiru islapenen buruez gain (Lekua, Helburua, Iturburua), Ibilbide islapenaren burua ere lexikalizatuko luke aipatu adposizioak Sintagmazko Gauzapena egitean. Egungo sinkretismoari dagokionez, Bat-egite Baldintza erabili dut *-tik* adposizioak izan ditzakeen bi adierak jasotzeko. Bat-egitean Ibilbide islapena legoke, eta horren azpimultzoan, Iturburu islapena. Amaitzeko, prosekutiboa aztertzearekin batera, bestelako testuinguruetan erabiltzen den *-z* instrumentala ere Ibilbide adierarekin erabiltzen dela jaso dut, *-z* gaindi gisako AK sortzeko bidea emanez.

4. Euskarazko ardatz zatiak: sailkapena, deskribapena eta analisisia

4.1. ARDATZ ZATIAK DEFINITZEN

Literaturan kokapen izen edo leku izen gisa sailkatu direnak adposizio gisa sailkatzeko zenbait argudio proposatu dira. Atal honetan argudio horiek aztertuko ditut. Doktore tesi honetan, adposizio multzotzat hartzen ditut leku izenak. Leku izen horiek, izenetatik eratortzen diren arren, ez dira izen gisa erabiltzen, elementu batek espazioan duen kokapena zehazteko baizik. Leku izen deituraren aldean *ardatz zatia* (ArdZat) (ing. *Axial Parts*) deitura erabiliko dut *aurre*, *barne*, *ondo* edo *gain* bezalako adposizioak biltzen dituen multzoa hizpide dudanean, izan ere, lehenago gaiz jardun duten ikertzaile batzuei jarraituz, (Etxepare 2013; Berro 2015a) ardatz zati terminoa hobetsi da. Gainera, ardatz zatiek badituzte izenetatik bereizten dituzten hainbat murriztapen (Svenonius 2006) euskaraz ere betetzen direnak (Ormazabal 2019). Bestalde, ez ditut ardatz zatitzat hartzen izenetatik eratorritako ale guztiak. Izan ere, zenbait aldaketa semantiko eta morfologikoren ondotik dinamikotasuna adierazteko sortu diren *-an gaindi*, *-an zehar*, *-ra arte* gisakoak adposizio konplexutzat hartzen ditut §5. kapitulan. Gainera, kapitulu honetan geroago erakutsiko dudanez (§4.4.), oinarri hartzen dudana ildo teorikoan, hots, Nanosintaxian, bi multzoek erabat ezberdinak diren islapen sintaktikoak dituzte.

Lehenik eta behin, argitzea komeni da zer dela eta sailkatzen ditudan *aurre* bezalako hitzak gainerako izenetatik bereizirik eta adposizioekin batera. Horri dagokionez, Svenoniusek (2006) egiten duen bereizketa hartuko dut abiapuntutzat. Egile horrek bi argudio aurkezten ditu ardatz zatia ezaugarri bereziak dituzten multzo beregaintzat hartu eta izen erlazonaletatik bereizteko. Batetik, izen erlazonal arruntek (*atzealdea*, *gailurra*, *gaina*) objektu baten zati bat adierazten dute; ardatz zatiek, aldiz, objektu horren zatiarekiko zehazten den espazioa adierazten dute (*Ikerren aurrean*). Ondorioz, ardatz zatiek eurek adiera lokatiboa dute, izen erlazionalek ez bezala.

Bigarren argudio gisa, Svenoniusek (2004) ardatz zatia funtzionaltzat sailkatzen ditu, eta, izenen eta adposizioen tarteko kategoria estatusa ematen die. Horrenbestez, izenen eta adposizioen tarteko islapen sintaktiko bat ArdZat (ing. *AxPart*) lexikalizatzen dutela proposatzen du. Izan ere, ardatz zati kategoria baditu izen kategoria ez dituen hainbat murriztapen. Murriztapen horiek erakusteko, *in the front of the car* [[autoaren aurrea]-n] izena eta *in front of the car* [auto-(aren) [aurre[-an]]] ardatz zatia, pare semantikoak darabiltza. Determinatzailerik gabekoak, hots, ardatz zatia, ez ditu izen kategoriari egozten zaizkion hainbat ezaugarri onartzen, bestea beste, ez baitu determinaziorik, adjektibozko modifikaziorik zein pluralizaziorik onartzen. Aldiz, izen erlazionalek, determinazioa, adjektibozko modifikazioa zein pluralizazioa, onartzen dituzte (Svenonius 2006: 49–51).

Murriztapen bakoitza zertan datzan azaldu aurretik, Svenoniusek (2006) darabilen ardatz zati deituraren definizioa eta testuingurua dakartzat. Ardatz zati deiturak, zentzu hertsian, objektu jakin baten puntu kardinalei, hots, zatiei egiten die

erreferentzia (Marr 1982). Jackendoffek (1996) honela definitzen ditu ardatz zatiak: “atal edo zatiak adierazten dituzten beste kontzeptuek (*beso*, *kirten*) ez bezala, ardatz zatiek ez dute inongo azalera zehazturik; aitzitik, ardatz zatien funtzioa objektu hipotetiko baten eremu bat zehazten da” (Jackendoff, 1996: 14). Adibidez, *atze* kontzeptuak ez du azalerarik bere horretan, baina *aulki-(aren)* *atze-an* diogunean, *atzek aulkiren* eremu bat zehazten du.

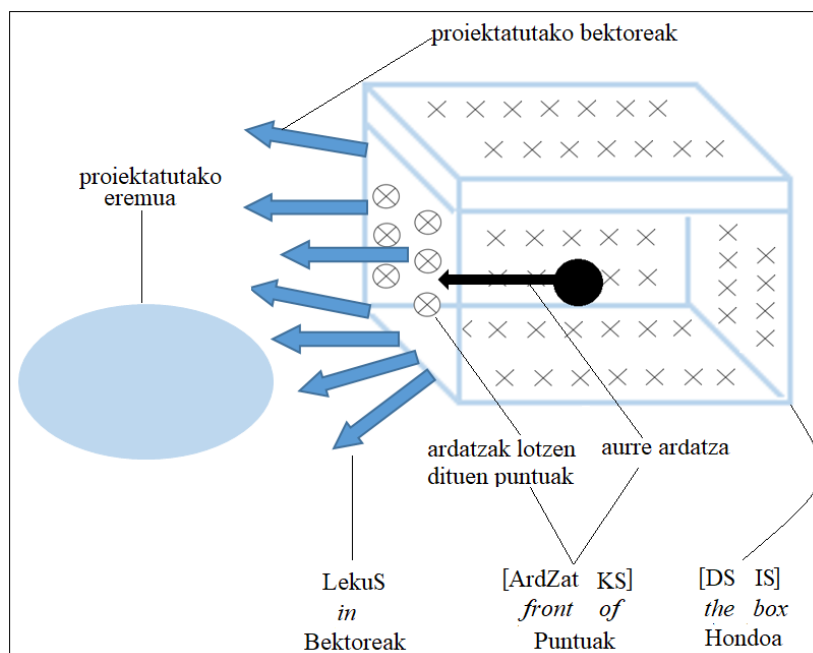
Ardatz zatiek ez dute erreferentzia espaziala zehaztea beste helbururik, eta Talmyren (1985, 2000) *Irudiaren* (ing. *Figure*) eta *Hondoaren* (ing. *Ground*) arteko aurkakotasunaren hipotesiarekin batera ulertu behar dira.³⁵ Talmyren hitzetan, hizkuntzako elementuak bi funtzio kognitibo nagusitan sailka daitezke, hots, Irudia eta Hondoa. Irudia *ainguraketa* (ing. *anchoring*) behar duen elementua da. Irudiak entitate aldakorrek dira, euren bidea eta kokapena ere aldakorrek diren bezala. Entitate aldakorrei espazioan kokapen jakin bat emateari deritza ainguraketa. Irudiaren aldean, Hondoa erreferentziazko entitatea da, aditzera ematen den Irudiaren bideak eta kokapenak ezaugarritzen dituen eta, hortaz, Irudiaren ainguraketa ahalbidetzen duena. Jo dezagun (1a) eta (1b) adibideetara:

- (1) a. The pen lay on the table.
 b. The pen fell off the table. (Talmy 2000: 311)

Goiko (1a) eta (1b) adibideetan oinarrituz, honetan datza ainguraketa: *table* ‘mahai’ Hondoa da, eta *pen* ‘bolaluma’ Irudia espazioan, zehazki mahaiarekiko leku jakin batean, kokatzeaz arduratzen da. (1a) adibidean ‘mahai gainean’ kokatzen da eta (1b) adibidean, berriz, ‘mahaiarekiko beheago’ dagoen lekuren batean Beraz, Irudia Hondoa ainguratuz, espazioan kokatzen da.

Hortaz, Irudiaren eta Hondoaren arteko harremanean, Hondoak mugatzen du Irudiak Hondoarekiko zein kokapen duen espazioan. Harreman hori bera adierazteko beste deitura batzuk ere erabili izan dira, esate baterako, *Bidelaria* (ing. *Trajector*) eta *Mugarria* (ing. *Landmark*) (Langacker 1987; Zlatev et al. 2021). Talmyk (2000) dio Langackerrek (1987) termino horin bidez aditzera eman nahi duena bat datorrela, hein handi batean, berak Irudia eta Hondoa formulatzean aditzera eman nahi duenarekin. Edonola ere, bada argitu beharreko beste deiturarik, Zlatev et al.-ek (2021), Mugarria *Landmark* (eus. *Mugarria*) eta *Eremua* (eus. *Region*) bereizten baitituzte. Azken hori, Mugarria definitzen laguntzen duen espazio eremu bat izaten da, zeinak ‘barne’, ‘kanpo’, ‘gain’, ‘azpi’, ‘ondo’ gisako balioak har ditzakeen (Zlatev et al. 2021). Beste egile batzuek ere (Kracht 2002; Svenonius 2006, 2010) aipatzen dute *Hondoaren Eremua* (ing. *Region of the Ground*).

³⁵ Termino horiek euren jatorria Gestalteko filosofian daukate. XX. mende hasieran Alemanian erroturiko korrante horrek objektu guztiei euren formarik bakunenean erreparatzea zuen helburu (Talmy 2000: 311).

4.1. Irudia: *in front of the box* ardatz zatien irudikapena Svenonius (2006) oinarri.

Goiko 4.1. Irudian *in front of the box* Adposizio Sintagma irudikatu dut. Bertan ageri den *front* ardatz zatiak kutxaren erdigunetik aurrealderanzko ardatz bat sortzen du (beltzez irudikatutako gezia). Ardatz horrek bat egiten du kutxaren aurrealdeko puntuekin, horiek hautatuz (borobilduta irudikatutako puntuak). Jarraian, *in* apodsizio lokatiboak bektoreak (urdinez irudikatutako geziak) proiektatzen ditu kutxaren aurrealdearen parean dagoen espaziorantz. Bektoreen noranzkoaz, Svenoniusek (2006), Wunderlich (1991) jarraituz, dio, besterik adierazi ezean, perpauseko Hondotik Eremuetarako noranzkoan hedatzea dela ohikoena, alegia, kutxatik, kutxaren aurrealde, atzealde, albo eta abarretarantz.

4.1.1. Ardatz zatiak vs izen erlazionalak

Gorago aipatu dudan bezala, Svenoniusek, hainbat argudio erabiltzen ditu izenen eta ardatz zatien arteko ezberdintasunak agerian jartzeko. Lehen aipatutako pare semantikoan, hau da, *in the front of the car* [[autoaren aurrea]-n] vs *in front of the car* [auto [aurre[-an]]], lehendabizikoak autoaren aurreko atal zehatzari egiten dio erreferentzia; bigarrenak, berriz, autoaren pareko espazioari. Hortaz, izen erlazionalak determinazioa onartzen du (4a), ez ordea, ardatz zatiak (4b):

- (4) a. There was a kangaroo in **the** front of the car.
 ‘Kanguro bat zegoen autoaren aurrean (aurrealdean).’
- b. There was a kangaroo in front of the car.
 ‘Kanguro bat zegoen autoaren aurrean (parean).’

(Svenonius 2006: 50)

Bigarrenik, ardatz zatiak adposizio bat eta bakarra onar dezake eta ezin du beste adposizio batek ordezkatu. Esate baterako, euskaraz, kokapen oro adierazteko inesiboa erabiltzen da; ingelesez, aldiz, *in*, *on*, *at* preposizioek ez dute balio semantiko bera (5):

- (5) a. There was a kangaroo **in** front of the car.
 ‘Kanguro bat zegoen autoaren aurrean (parean).’
 b. *There was a kangaroo **on** front of the car.
 ‘Kanguro bat zegoen autoaren aurrearen gainean.’

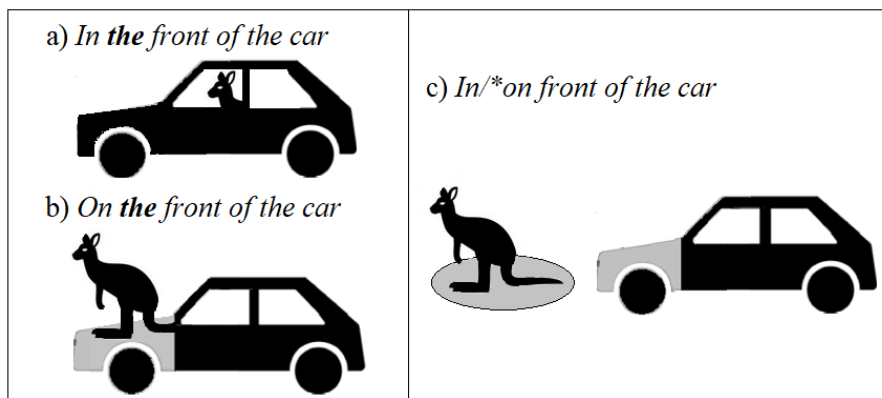
(Svenonius 2006: 49–50)

Goiko (5b) ez da gramatikala adiera horretan, kanguroa autoaren aurrean proiektatzen den espazioan badago, ezin daiteke *on* ‘gainean’ erabili. Aldiz, (6) adibidean, determinatzaile sintagma baten aurretik, izen erlazionala dugu, eta zilegi da adposizio bat zein bestea erabiltzea:

- (6) a. There was a kangaroo in the front of the car.
 ‘Kanguro bat zegoen autoaren aurrealdean.’
 b. There was a kangaroo on the front of the car.
 ‘Kanguro bat zegoen autoaren aurrealdearen gainean.’

(Svenonius 2006: 50)

Biek ala biek autoaren zati bati egiten diote erreferentzia, ez horien aurrean proiektatzen den espazioari. Jarraian, 4.2. Irudian jasotzen ditut orain arteko murriztapenak, eta ardatz zatiak eta izen erlazionalak (DSak) adierazten dituzten kontzeptuak alderatzen ditut:

4.2. Irudia: Determinatzaile izen erlazionalak (a); (b), autoaren atalak adierazten dituzte, ardatz zatiak (c) autoaren aurrean proiektatzen den espazioa.

Hirugarrenik, izen erlazionalak pluraleko forma onartzen du, ez, ordea, ardatz zatiak (7c):

- (7) a. There were kangaroos in the fronts of the cars.

- b. There were kangaroos in front of the cars.
- c. *There were kangaroos in fronts of the cars. (Svenonius 2006: 50)

Laugarrenik, ardatz zatiek badute beste izenetatik bereizten dituen beste murriztapen bat. Izan ere, ardatz zatia lexikalizatzen duten aleek ez dute adjektibozko modifikaziorik onartzen.

- (8) a. There was a kangaroo in **the** smashed-up front of the car.
'Kanguro bat zegoen autoaren aurrealde zanpatuan.'

- b. *There was a kangaroo in smashed-up front of the car.
'Kanguro bat zegoen autoaren zanpatu aurrean'

(Svenonius 2006: 50)

Bosgarrenik, *front* 'aurrealde' izen erlazionala izenordain anaforiko batek ordezkatu dezake. Hori gertatzen denean, izen erlazionala eta izenordaina indizekideak izan daitezke (9a). Aldiz, *front* 'aurre' ardatz zatia ezin dezake anafora pronominal batek ordezkatu, ez *it* izenordainak testuinguru zehaztuetan (9b) ez eta *one* zenbatzaileak testuinguru zehaztugabeetan (9c):

- (9) a. The kangaroo was [in **the** front of the car]_i, but the koala wasn't in it_i.
'Kanguroa autoaren aurrealdean zegoen, baina koala ez zegoen hartan.'

- b. The kangaroo was [in front of the car]_i, but the koala wasn't in it_{*i}.
'Kanguroa autoaren aurrean zegoen, baina koala ez zegoen hartan.'

- c. The kangaroo was [in front of **a** car]_i, and the koala was in one_{*i} too.
'Kanguroa auto baten aurrean zegoen, eta koala ere batean zegoen.'

(Svenonius 2006: 51)

Azkenik, Svenoniusek ohartarazten du izen erlazional adiera duen DSak ateraketa (ing. *extraction*) onartzen duela (10a). Aldiz, ardatz zatia ezin daiteke AdpS batetik kanpora atera (10b):

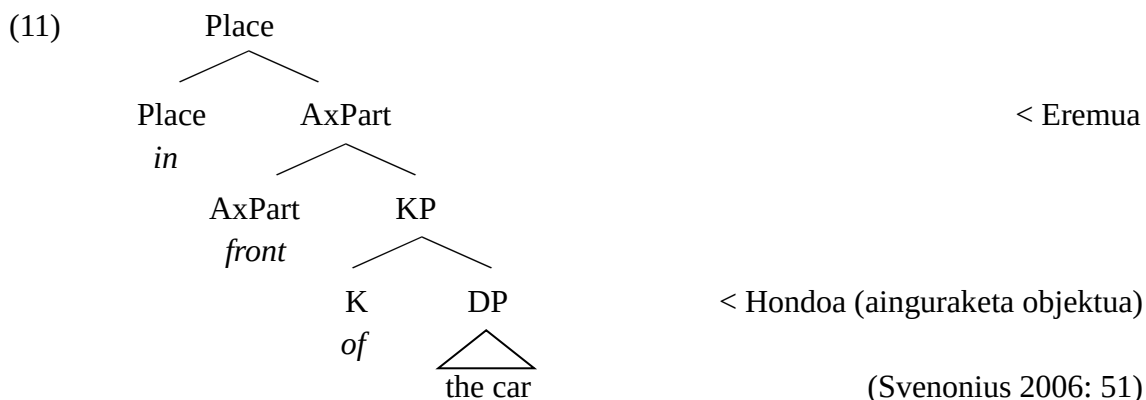
- (10) a. It was **the** front of the car that the kangaroo was in.
'Kanguroa zegoen autoaren aurrealde hura zen.'

- b. *It was front of the car that the kangaroo was in.
'Kanguroa zegoen autoaren aurre hura zen.'

(Svenonius 2006: 51)

Adibide horiek erakusten dute jatorri semantiko bera izanagatik ere, izenek eta ardatz zatiek ez dutela sintaktikoki berdin jokatzeko. Bereizketa hori aintzat hartuta, Svenoniusek (2006) P kategoria dekonposatzean ardatz zatiei islapen sintaktikoa eskaintzen die. Zehazki, ardatz zatia Hondoaren esanahia zehazteaz arduratzen dira.

Ardatz zatiez gain, Hondo kasu islapenarekin (K) eta determinatzaile sintagmarekin (DS) osatzen da. Hondoaren gainetik, *Leku* islapena (ing. *Place*) islatzen da testuinguru estatikoetan eta adposizio lokatiboak arduratzen dira hau lexikalizatzear, §2. kapituluaren erakutsi dudan bezala. Analisi horrek eragin handia izan du eta hainbat hizkuntzatan eta egituratan aplikatu da (Pantcheva 2006 pertsierarako; Muriungi 2006 tharakarako; Takamine 2007 japonierarako; Fábregas 2007b; Dékány 2009 hungarierarako eta Romeu 2014 gaztelaniarako; Etxepare 2013 eta Berro 2015b euskararako). Ondorengo (11)ko analisiak *in front of the car* adposizio sintagmaren analisia irudikatzen du:

Ikus daitekeen modura, (11)k *in* lekuzko adposizioaren eta honen osagarri den Hondoaren arteko hierarkia islatzen du. Euskararako ondotik egindako analisisetan aintzat hartuko dira bai hierarkia hori bai izenen eta ardatz zatien artean dauden ezberdintasun sintaktikoak ere. Nik euskarazko adposizioen hierarkia konplexutasun morfosintaktikoaren eta semantikoaren arabera dela argudiatuko dut eta adposizioen izaera konposizionalak hierarkia sintaktikoa hedatzeko aukera ematen duela baieztatzeke argudioak aurkeztuko ditut kapitulu amaieran (§4.2).

4.1.2. Ardatz zatien analisia beste proposamenetan

Svenoniusek (2006) ardatz zatiak kategoria funtzionaltzat sailkatzen dituen arren, beste egile batzuek kategoria lexikotzat dituzte, eta izen izaera egotzi diete. Esaterako, Matushansky & Zwartsentzat (2019) arazotsua da ardatz zatiak kategoria funtzionaltzat hartu eta horien islapen beregain bat eskaintzea. Svenoniusek ez bezala, izenekin partekatzen dituzten ezaugarriak jartzen dituzte agerian eta izen ahultzat dituzte, lekuzko testuinguruetan determinatzaileak gabe ageri diren izentzat, hain zuzen. Lehenik, zenbait ardatz zatik determinatzailea onartzen dutela erakusten dute. Horrelako kasuetan, genero komunztadura mantentzen da eta ardatz zatiarekin ageri den determinatzaileak izen erlazionalari legokiokoen generoa hartuko luke. Frantsesez, esaterako, *piedek* ‘oin’ genero maskulinoa du, eta horrenbestez, maskulino komunztadura erakusten du *au* (*à* + *le*) determinatzaileak (12a). Era berean, *tête* ‘buru’ femeninoa denez, *la* determinatzaile femeninoa dagokio (12b):

- (12) a. Au pied de l’arbre.
 ALL+DET.M oin.M GEN DET-zuhaitz
 ‘Zuhaitzaren oinean.’

b. À la tête du train.

ALL DET.F buru.F DET.M tren

‘Trenaren aurrealdean.’ (Roy 2006; Matushansky & Zwarts 2019: 271)

Bigarrenik, ardatz zatiek pluraleko formarik onartzen ez duten arren, jatorriz pluralean erabiltzen diren ardatz zatiak badirela erakusten dute: *aux alentours de la ville* ‘hiri inguruan’ frantsesez. Ildo beretik, Romeuk (2014) gaztelaniazko *borde* ‘ertz’ eta *orilla* ‘urertz’ beti determinatzailearekin erabiltzen direla dio, izenen gisara, *al borde de, a la orilla de*. Edonola ere, ez dute biek pluraleko formarik onartzen: *a orillas del río* ‘ibaiertzean’ vs **a los bordes del mar* ‘itsasoaren ertzetan’. Alde horretatik, izenetatik bereizten dira (Romeu 2014: 142).

Goian (11b)n aurkeztutako adibideak trenaren zati bati egiten dio erreferentzia, ez horren aurrean proiektatzen den espazioari, beraz, adibide horretan ez guke ardatz zatirik. Pluralean erabiltzen diren ardatz zatiei dagokienez, esan beharra dago horiek talde murrizta osatzen dutela. Gainera, egitura berezi horiek ez dute argitzen gainerako ardatz zatietan dugun pluralizazio murriztapena.

Hirugarrenik, nabarmentzen dute ardatz zati batzuen adiera semantikoak ardatz zati horiekin bateragarri izan daitezkeen Hondoak mugatzen dituztela. Badira edozein Hondorekin bateragarriak diren ardatz zatiak, *front* edo *top*, esaterako, baina *board*ek Hondok izan dezaken itxuraren aurreikuspen bat egiten du. *Board*ekin bateragarria den Hondoak garraibide bat izan behar baitu ezinbestean. Horrek ardatz zatien izaera lexikoaren alde egongo luke:

(13) There is a defibrillator on board this train/aircraft/spaceship/**#theater**.

‘Desfibriladore bat dago tren/hegazki/espaziontzi/**#antzoki** honetan.’

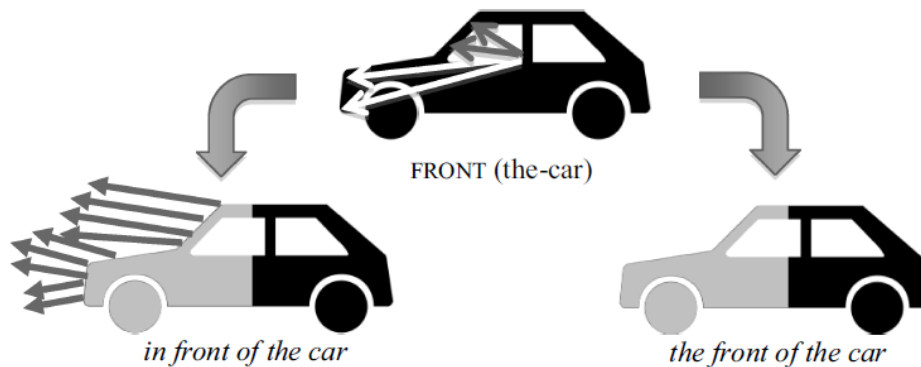
(Matushansky & Zwarts 2019: 272)

Egileok argudio horiek eman arren, aitortzen dute ardatz zatiak ezin direla ohiko izenen artean sailkatu, sintaktikoki mugatuagoak baitira. Hortaz, izen ahul gisa sailkatzen dituzte. Izan ere, ez da determinatzailearik ageri *go to bed* ‘ohera joan’, *be at school* ‘eskolan egon’ gisako izen ahuletan.

Izen ahulak dira, halaber, Mattiuzzik (2022) Fodomeko ladinieraz jasotzen dituen *davò pòrta* ‘ate atzean’, *davánt pòrta* ‘ate aurrean’, *sun let* ‘ohean’, horietan ere ez baita determinatzailearik ageri. Determinatzailearik gabe agertu ohi diren izenak etxeko espazioak eta maiztasun handiz aipatzen diren eraikinak direla zehazten du (Mattiuzzi 2022: 5). Beste hizkuntza erromantze batzuetan ere badira halakoak: italieraz *a letto* ‘ohean’, *a scuola* ‘eskolan’; gaztelaniaz *en cama* ‘ohean’, besteak beste. Zubererazko *etxe-n da* ‘norbere etxean’ vs *etxe-a-n da* ‘etxe batean’ aurkakotasunean ere (Etxepare

2013), determinatzailearik gabeko izen ahula litzateke lehendabizikoa.³⁶ Edonola ere, euskarazko ardatz zatiek izenetatik bereizten dituzten hainbat ezaugarri dituzte.

Matushansky & Zwartsek (2019) zehazten dute *front* ‘aurre’ gisako izenak objektu batetik (demagun auto batetik) hedatzen den ardatz batek zehazten dituela. Ardatz hori oinarri hartuta *front* izenak bi adiera har ditzake. Batetik, objektuaren zati bat zehaztu dezake, *the front of the car* ‘autoaren aurrea/aurrealdea’; bestetik, parean proiektatzen den Eremua: *in front of the car* ‘autoaren aurrean’. Biek ala biek izena lukete abiapuntu. Ardatza objektu baten erdigunetik noranzko jakin batean objektu horren mugaraino hedatzen den bektore multzo gisa definitzen dute, Zwarts & Winterren (2000) ildotik.

4.3. Irudia: *front* izen ahuletik eratorriak (Matushansky & Zwarts 2019: 274)

Balitzko *front* ‘aurre’ izenaren adiera ez-lokatiboak, ‘autoaren aurrealdeko zatia’ adierak, osagai semantiko gehigarri bat luke: OBJECT funtzioa. Funtzio honek zehazten du aurreranzko ardatza zati bati lotu dakiokela eskusiboki, autoaren aurrealdeari, hain zuzen. Objektu honek determinatua izan behar du ezinbestean.

$$(14) \llbracket \text{front}_{\text{PART}} \rrbracket = \lambda x \in \text{De. OBJECT (FRONT (} x \text{))} \quad (\text{Matushansky \& Zwarts 2019: 274})$$

Bestalde, *front* ‘aurre’ izenaren ardatz zati adieran PROJECT funtzioa gehitu beharra dago. Funtzio horrek ahalbidetzen du objektuaren erdigunetik hedatzen den ardatza eta objektuaren mugatik proiektatzen diren bektoreak noranzko berean kanporantz proiektatzea.

$$(15) \llbracket \text{front}_{\text{PROJ}} \rrbracket = \lambda x \in \text{De. PROJECT (FRONT (} x \text{))} \quad (\text{Matushansky \& Zwarts 2019: 275})$$

Aurkezten dituzten izen ahulen bi adiera horietan bada Svenoniusen (2006) definizioarekiko egiten duten ñabardura bat, izan ere arazotsutzat jotzen dute azken

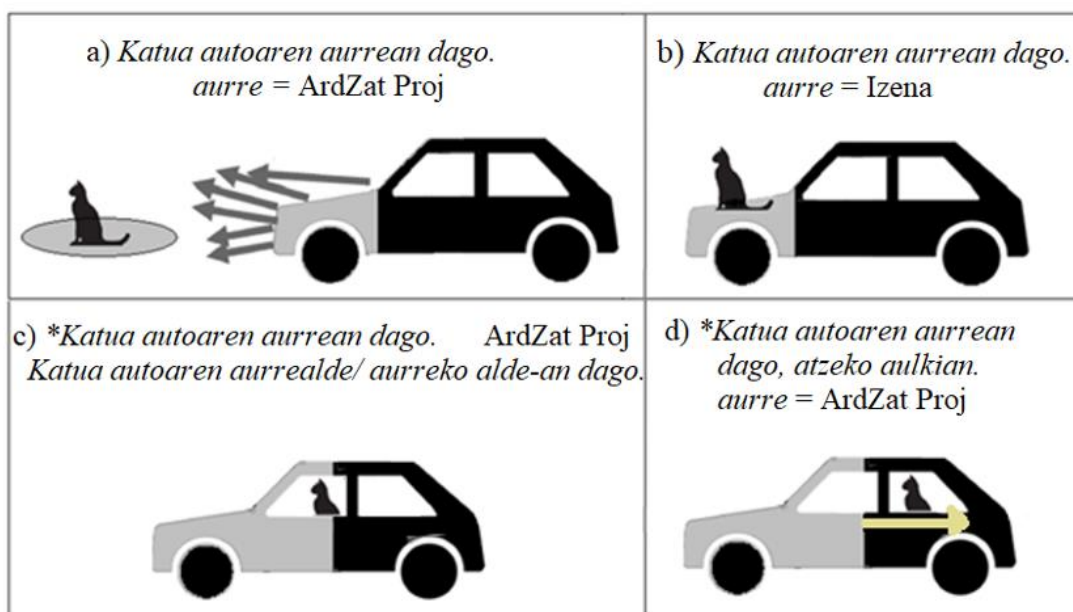
³⁶ Atal beregain bat eskainidiot gertakari horri (§2.5). Zubereraz eta baxenafarrerako aldaera batzuetan *-an* inesiboa beharrean, *-a* determinatzailea eta *-n* inesiboa bereizirik interpretatu izanak, *etxe* gisako izenek adiera biak izatea ahalbidetu duela argudiatuko dut. Inesibo soilarekin ‘norbere etxea’ adieraziko luke eta inesiboaz gain determinatzailea ere ageri denean ‘etxe bat’.

hori. Svenoniusek (2006) proiektzioa objektuaren zati zehatzeko bektoreetatik abiatzen dela dio, eta ez objektuaren erdigunetik zatira abiatzen den ardatzetik. Matushansky & Zwartsen (2019) ustez, ardatza eta bektoreak noranzko berean proiektatzen ez badira, bektoreak edozein noranzkotan heda litezke, baita auto barnera ere.

Nik, ordea, ez dut Svenoniusen (2006) definizioa arazotsutzat jotzen, ardatza objektuaren erdigunetik aurrealdeko puntuetara hedatzen bada, aski da bektoreak puntu horietatik proiektatzea. Izan ere, ez dirudi posible denik bektoreak ardatzaren aurkako noranzkoan hedatzea, are gutxiago objektuaren barnera, ondorengo (16) perpausean adierazi bezala:

(16) *Autoaren aurrean dago, atzealdeko aulkian.

Ardatz zati adieran objektutik kanpora proiektatu behar da Eremua. Beraz ezinezkoa da (16)n adierazitakoa. Hori bera irudikatu dut 4.4. Irudiko d) atalean.

4.4. Irudia: Ardatz zati projektiboa (a) vs izen erlazionalak (b, c, d).³⁷

Goiko 4.4. Irudian a) atalean irudikatutakoa soilik da bateragarri *aurre* hitzaren ardatz zati projektibo balioarekin. (a) perpausean bektoreek autoaren aurreranzko noranzkoan dute, eta espazio horretan kokatzen da Irudia, hots, katua. Horren aldean, (b) ataleko irudikapenean *aurre* izen erlazionala da, autoaren aurreko zatia adierazten baitu. Kasu honetan bektoreek ez dute autoaren aurrean dagoen espazio bat proiektatzen. Berdin gertatzen da, (c) atalean ere, perpauseko Irudia, katua, ez baita Hondotik, autotik, aurreko espaziora proiektatzen. Beraz, hor ere *aurre* ezin daiteke ardatz zati projektiboa izan. Dena dela, bada (b) atalean adierazitakoarekiko ñabardura bat. Oraingoan katua ez da autoaren aurreko zatian ageri, barruko aurreko eserlekuan baizik. Hortaz, Irudiaren

³⁷ Mendebaldeko hiztunek aurreko zatia adierazteko (b) *aurrekalde* izena behar dute *aurre* beharrean.

kokapena adierazteko egiantzekoagoa da *aurrealde* gisako izenak erabiltzea. Azkenik, (d) atalak (16) perpausaren ildotik azaldutakoa irudikatzen du. Alegia, *aurre* ardatza objektuaren erdigunetik aurrealdeko puntuetara hedatu behar da ezinbestean, eta hori gertatuz gero, Irudiak ezin dezake atzealdeko kokapenik hartu.

Hortaz, *aurre* ardatza autoaren erdigunetik hedatuz gero ez legoke katua autoaren atzean kokatzeko aukerarik. Bi aukera leudeke hori adierazi ahal izateko. Lehendabizikoa, *atze* ardatz zati proiektiboa erabiliz, bektoreek perpausako Irudia autoaren atzetik harago proiektatzen den espazioan kokatzea litzateke. Bigarrena, Hondotzat hartzen dugun objektua aldatzea litzateke, hau da, perpausako Irudizat autoa hartzea eta perpausako Hondo eta erdigunetzat katua. Bigarren horretatik abiatuko litzateke *aurre* ardatza: *Katuak autoaren atzea du bere aurrean*.

Ardatz zatiak eta izen erlazionalak homofonoak izan daitezke maiz, Fábregasek (2007b) gaztelaniaz ikusi duen bezala, eta hori hartuko dut aintzat euskararako ere. Beraz, jatorria izenetan izanagatik ere, *aurre*, *atze*, *azpi*, *gain* eta abarrak ez ditut izen ahulen artean sailkatuko. Aitzitik, multzo beregaina osatzen dutela eta islapen beregaina dagokiela onartzen dut, Svenoniusek (2006) aipatu murriztapenak euskaraz ere lekukotzen baitira.

4.2. EUSKARAZKO ARDATZ ZATIAK

4.2.1. Aurrekariak

Euskaraz ere aspaldidanik dator *aurre* gisakoak postposizio ala izen gisakoak diren argitzea helburu duen eztabaidak. Tradizio sortzailean zalantzarik egin gabe postposizioen multzoan eta kasu gramatikaletatik bereizirik sailkatu dira *lekuzko kasu* (Hualde & Ortiz de Urbina 2003) deitu izan zaien inesibo, adlatibo, ablatibo eta hauetatik eratorriak. Bereizketa lausoagoa da *atze* eta *gain* gisakoak sailkatu behar direnean. Lehenengo kapituluan (§1.3.2.) aipatu dudana bezala, gisa horretako gehienak kokapen izen gisa sailkatu dituzte egile batzuek de Rijken (1990) ildotik.

Halaber, izen gisa sailkatzen ditu horrelakoak Artiagoitiak (2006), eta genitibozko osagarria onartzen duten izenen artean sailkatzen ditu kokapen izenak. Izan ere, kokapen izenek (*elkarren atzean*), genitibozko osagarria onartzen duten senidetasun izenek (*elkarren senide*), izen erlazionalek (*bere buruaren etsai*) eta irudi izenek (*norbaiten argazkia*) duten egitura bertsua dutela argudiatzen du. Beste zenbait ezaugarriren artean hori berori darabilte Eguskitzak (1998) eta Hualdek (2002) izentzat sailkatzeko argudio gisa: a) IS barneko izenek bezala, genitibozko osagarriak hartzen dituzte (*liburuaren azpitik*); b) edozein IS arrunti atxikitzen zaizkien atzizki berak atxiki dakizkieke hauei ere, izan kasu bat (*etxearen aurreari*), izan lekuzko adposizio bat (*etxearen aurrera*); c) asko determinatzaile zein erakuslez lagunduta ager daitezke (*inguru hura*); d) genitiborik gabe³⁸ eman daitezke (*etxe aurrean*, *mahai azpian*); e)

osagairik gabe ere ager daitezke (*aurrean katedral berria duzue*).

Muturreragoko jarrera du Traskek (2008), euskaraz postposizio kategoriako elementu lexikorik ez dagoela argudiatu, eta gisa horretakoak jabego genitiboak osagaia onartzen duten edozein izenen parekotzat hartzen ditu. Funtsean, *gizonaren aurrean* eta *gizonaren etxean* gisako egituren artean alderik ez dagoela argudiatuz

4.2.2. Ardatz buruak: Etxepare & Oihartzabal (2012)

Hurbilketa berriago batean, Etxepare & Oihartzabalek (2012) euskaraz *leku izen* edo *kokapen izen* deitu izan zaion sailaren barnean ageri diren asimetriei erreparatu diete. Analisi horretan, egileok, perpauseko Hondoaren kontzeptua aintzat hartzeaz gain, asimetria semantiko bat agerian uzten dute: Hondoaren puntu jakin bati erreferentzia egiten dioten leku izenen eta espazio aldaketa baten berri ematen duten leku izenen artekoa, hain zuzen.³⁹ Egileok diotenez, leku izenen saila emankorra da euskaraz (*aurre/aitzin, atze, ondo, etab.*). Leku izen horiek izaera sintaktiko bitarra dute. Ohiko izen gisa joka dezakete, baina baita *ardatz buru* (ing. *Axial Head*) gisa ere. Etxepare & Oihartzabalek (2012) darabilten *ardatz buru* terminoa *ardatz zati* terminoaren baliokidea da.

(17) a. Etxearen **aurrea/aitzina** konpondu beharra dago. [Izena]

b. Etxearen **aurrean/aitzinean** elkartuko gara. [Ardatz Burua]
(Etxepare & Oihartzabal 2012: 12)

Egile horiek, Aurnageren (1996) ildotik, zehazten dute badela goiko (16a)ko *aurre* izenaren eta (17b)ko *aurre* ardatz buru proiektiboaren artean Svenoniusek (2006) aipatzen ez duen beste ezberdintasun bat.⁴⁰ Ezberdintasun hori euskararen berariazko ezaugarria da. Lehenago Aurnagek (1996) ohartarazi bezala, ardatz buruek erreduplikazio adierazkorra onartzen dute (18a), dagokion Hondoaren puntuan enfasia eginez:

(18) a. Etxearen aurre-aurrean dago.

b. *Etxearen aurre-aurrea dago kaltetua. (Aurnage 1996)

³⁸ Genitiborik gabeko *zubi azpian* bezalako egiturak ez dira hitz elkarketaren emaitza, postposizioaren osagarri den izena bizigabea denean genitiboa isil daiteke, ez, ordea, biziduna denean: *amaren* ondotik > **ama ondotik* (Ormazabal 2019: 506). Ildo beretik, perpauseko Hondoa adierazten duen izen bizigabeetan genitiboa hautazkoa dela aldarrikatzen dut kapitulu honetan.

³⁹ Aurretiaz, Zwartsek (2005) ere ingelesezko preposizio estatikoen eta preposizio dinamikoen artean egin zuen bezala (Zwarts 2005: 740–741).

⁴⁰ Etxepare & Oihartzabalek (2012) hor darabilten *proiektibo* terminoa ez da buru sintaktiko baten islapenaren baliokidea. Perpauseko Hondoaren aurrean islatzen den espazioari erreferentzia egiten dieten ardatz zatiei deritzete proiektibo, *arteri*, esate baterako

Oro har, leku izenak ardatz buru gisa erabiltzen direnean esanahi estatikoa izan ohi dute eta Hondoaren puntu jakin bati egiten diote erreferentzia, ondorengo (19) adibideetan ikus daitekeen bezala:

- (19) a. Etxe-a-ren aurre-an b. Ohe-a-ren azpi-ra
 etxe-DET-GEN aurre-INE ohe-DET-GEN azpi-ADL
- c. Zuhaitz-en arte-tik d. Teilatu-a-ren gain-(e)an
 zuhaitz-GEN.PL arte-ABL teilatu-DET-GEN gain-INE

(Etxepare & Oihartzabal 2012: 11–12)

Adibideotan ardatz buru guztiek perpauseko Hondoa zehazten dute. Esate baterako, (19b)n Hondoa DSaren (*ohea*), kasu genitiboaren (-ren) eta ardatz buruaren (*azpi*) baturak osatzen du. Hualderekin (2003b) bat etorriz, leku izen guztiak edozein lekuzko adposizioarekin konbina daitezkeela adierazten dute.

Ardatz buruen aldean, Etxepare & Oihartzabalek (2012) adierazten dute konplexu postposizional jakin batzuek, zehazki, *postposizio aldagaitzak* deritzetenek, mugimendu aldaketa bat edo lekualdatze bat irudikatzen dutela, jarraian, (20)ko adibideek erakusten duten bezala. Zentzu horretan, postposizio aldagaitzek ez lukete Hondoaren Eremu edo erreferentzia puntu jakin bat adieraziko.

- (20) a. Etxe-a-ren kontra c. Baso-an zehar
 etxe-DET-GEN kontra baso-INE zehar
- b. Aldapa-n gora⁴¹ d. Baso-an barna
 aldapa-INE gora baso-INE barna

(Etxepare & Oihartzabal, 2012: 17)

Hor ageri diren postposizio aldagaitzek ezin dezakete perpauseko Hondoaren erreferentzia puntu bat adierazi eta, horretaz gain, ezin dira edozein lekuzko adposizioarekin elkartu. Etxepare & Oihartzabalen (2012) hitzetan, hiru dira postposizio aldagaitzen eta leku izenen (ardatz buruen) arteko ezberdintasunak. Lehenik eta behin, postposizio aldagaitzek ezin dezakete adiera erreferentzial bat eduki, hau da, ezin dute Hondoaren Eremu jakin bat zehaztu. Bigarrenik, postposizio aldagaitzek jatorrizko izen ezaugarri guztiak galdu dituzte. Horien aldean, ardatz buruek izen gisa joka dezakete (*ohe gain-e-an dago* ardatz zatia vs. *gain-a hemendik ikus daiteke* izena). Hirugarrenik, postposizio aldagaitzak ezin dira zuzenean perpauseko Hondoarekin elkartu; aitzitik, osagarritzat adposizio sintagma bat dute (*baso-tik kanpo*), ardatz buruek ez bezala (*baso-(aren) aurrean*) (Etxepare & Oihartzabal 2012:17). Ezinezkoak dira **baso zehar* edo **aldapa gora* bezalakoak.

⁴¹ §4.3. atalean xehetasun gehiagorekin azalduko dudan gramatikalizazio prozesuan ohikoa den bezala, *gora* hitz bakartzat hautematen badugu ere, jatorrian *goi* ardatz zatiaren eta -*ra* lekuzko adposizio adlatiboaren baturatik sortu da, *goi* + -*ra* > *gora*.

4.2.3. Ardatz zatiak: Etxepare (2013)

Bestalde, Svenoniusen (2006) ildotik, ardatz zatien inguruan ere mintzo da Etxepare (2013). Egile horrek proposatzen du euskarazko ardatz zatiak Leku burua lexikalizatzen duen adposizio batek hautatzen dituela. Etxepare & Oihartzabal (2012) lanean aurreratu bezala, *aitzin* gisakoak izen adieran nahiz ardatz zati gisa erabil daitezke, bigarren horretan Hondo batetik proiektatzen den espazioa adierazteko.

Svenoniusek (2006) ingelesez egindako test gehienak euskaraz erreplikatzeko dituzte Etxeparek (2013), eta emaitza berberak lortzen ditu. Adjektibozko modifikazioa gehitzen denean, *aurrer*en izen interpretazioa eskuratu daiteke soilik, hots, ‘fatxada’, ez proiektatzen den espazioa:

(21) Etxearen aurre hondatua.

‘etxearen fatxada hondatua (IS)’

*‘etxearen aurreko leku hondatua (ArdZat)’

(Etxepare 2013: 58)

Ingelesez ikusi den bezala, *aurre* pluralizatzen denean ezin daiteke proiektiboa lortu. Izen adiera lortzen da ezinbestean.

(22) a. Etxearen aurreetan.

‘etxearen hainbat fatxadatan’

*‘etxearen pareko hainbat lekutan’

b. Etxeen aurreetan.

‘etxe bakoitzaren fatxada banatan’

‘etxe bakoitzaren hainbat fatxadatan’

*‘etxeen pareko hainbat lekutan’

(Etxepare 2013: 58)

Euskarazko leku izenek hainbat murriztapen dituzte. Hori dela eta, *goi* eta *behe* bezalakoak ez dira bateragarri DS baten Hondo batekin, eta horietan ez dago ageriko Hondorik. Horrelako leku izenei, *ardatz zati ez-proiektiboak* (ing. *Non projective Axial Parts*) deritze Etxeparek, Fábregasen (2007) ildotik. Euskarazko ardatz zatien testuinguruan, beraz, Hondo batetik abiatzen den ardatzak proiektatzen duen espazioa adierazteko darabil *projective* hitza Etxeparek (2013). Ardatz zati ez-proiektiboak, beraz, ageriko Hondo bat adierazi ezin dezaketenak lirateke.

(23) a. *Mendi(aren) goian dago.

b. *Mendi(aren) behean dago.

(Etxepare 2013: 52)

Horien ordeztu, *gain* eta *pe* bezalako leku izenak erabili behar direla dio Etxeparek (2013). Dena den, *gain* izen gisa ez ezik, ardatz zati proiektibo gisa ere joka dezake, eta *pe* izenarekin batera *behe* ardatz zatia dugu:

(24) a. Mendi-(aren) gainean dago.

b. Mendi-(aren) pean dago.

(Etxepare 2013: 52)

Beste alde batetik, *goi* eta *behe* Hondo batekin bateragarri ez badira ere (24a, 24b), izen gisa Hondo bati erreferentzia egin diezaioke, *ertz* edo *iskin* izenak bezalatsu.. Aurrekari gisa aipatu den Hondo batetik, (25)n menditik, proiektatzen den espazioa adieraz dezakete:

(25) A: Aitorrek pioletak mendian utzi ditu.

B: Goian?

(Etxepare 2013: 52)

Testuinguruak lagunduta, perpauseko Irudia, *pioletak*, Hondoarekiko, *mendiaren zein puntutan*, non galdu dituen galde daiteke, hau da, *goia* ‘mendiaren gainari’ dagokio. Ardatz zati proiektiboak ere berdin erabil litezke:

(26) A: Olatz gure eraikin berean bizi omen da, baina ez dakit non.

B: Gainean behar bada?

Goiko (26) B erantzuna ‘gure gainean’ interpretatuko genuke, Hondoa hiztuna bera delarik. Etxeparek (2013), beraz, hainbat testen bidez erakutsi du badirela izenen eta ardatz zatien arteko hainbat ñabardura.

Fábregasek (2007), gaztelaniazko datuetatik abiatuta, *de* preposiziodun ardatz zatiek osatzen duten seriea proiektibotzat hartzen du, ageriko Hondo batekin bateragarri baitira horiek (27a, 27c). Aldiz, ez-proiektibo gisa sailkatzen ditu *a* preposiziodunak, ez baitira ageriko Hondo batekin bateragarri (27b, 27d).

(27) a. De-bajo de/ bajo la casa. b. *A-bajo de la casa.

c. De-trás de / tras la casa. d. *A-trás de la casa.

(Fábregas 2007: 1)

Dena dela, Amerikako gazteleraz ohikoa da *a* preposiziodun egiturek (*arriba*, *abajo*, *atrás*) genitibozko osagarri bat hartzea:

(28) a. Aristides está sentado arriba de la mesa.

(Eduardo Rovner, *Suenos de naufrago*, Argentina; Fábregas 2007: 19)

b. arriba de la cama.

(*Diccionario panhispánico de dudas*, RAE).

Aldaera horietan, beraz, *a* preposiziodunak ageriko Hondo batekin bateragarri lirateke eta *de* preposiziodunek bezala jokatu lukete. Jarraian dakardan Ormazabalen (2019) lanean ere izenak eta postposizioak bereizteko beste zenbait test aurkezten dira.

4.2.4. Izenak eta postposizioak bereizteko zenbait test: Ormazabal (2019)

Izen erlazonaletatik eratorriak izanagatik ere, *aurre*, *atze*, *ondo* gisakoak postposizio lokatiboak direla proposatzen du Ormazabalek (2019) eta ildo hori jarraituz, izenetatik bereizirik, ardatz zati gisa sailkatu ditut nik ere. Egile horrek hainbat test darabiltza izenen eta postposizioen arteko ezberdintasunak erakusteko.

Dagoeneko aipatu dut izenek ez dutela erreduplikazio adierazkorrik onartzen, Aurnaguek (1996) eta Etxepare & Oihartzabalek (2012) ikusi bezala. Beste hainbat ñabardurez ohartarazten du Ormazabalek (2019). Batetik, postposizio lokatiboek izen elkarketan parte hartu ezin dezaketela ohartarazten du. Izan ere, hitz elkartuetan ez dago barneko osagaien arteko erreferentzialtasunik. Konpara ditzagun *etxearen saltzailea* eta *etxe saltzailea*. Lehenbizikoak *etxe* ale zehatz bati egiten dio erreferentzia; bigarrenean, aldiz, adiera generikoa du, pluraltasuna adierazten du: *etxeak saltzen dituena*.

- (29) a. Etxearen saltzailea etorri da, leku onean erosiko duzue.
b. Etxe saltzailea etorri da, # leku onean erosiko duzue (=etxeak, plural generikoa).

(Ormazabal 2019: 505)

Ez da halakorik gertatzen *zubi azpi* gisakoak ditugunean, horrelakoek entitate definituei egiten baitiete erreferentzia:

- (30) a. Katua zubiaren azpira erori da, erreskate taldeak berehala atera du handik.
b. Katua zubi azpira erori da, erreskate taldeak berehala atera du handik.

Gainera, ezkerretara ageri den elementuak genitiborik ez badu ere, askotariko osagaiak onar ditzake: genitiboz emandako izenordainak (31a) IS konplexuak (31b) eta erlatibozko perpausak (31c), besteak beste.

- (31) a. Nire etxe ondoan.
b. Mendi altuenaren punta gainean.
c. Iaz konpondu genuen etxe aurrean plaza bat ari dira eraikitzen.

(Ormazabal 2019: 506)

Ormazabalek (2019) ondorioztatzen du *ondoan* edo *aurrean* ezkerreko dagoena ez dela izen hutsa (*etxe*, *mendi*), izena ardatz duen izen-sintagma osoa baizik. Hori berresten dute egitura bizidunek, ez baitira bateragarri genitiborik gabeko egiturekin (**ama ondotik* vs *amaren ondotik*).

Hitz elkarketaren beste ohiko ezaugarri bat da hitz elkartuaren ezkerreko posizioan mugatzaile bat baino gehiago koordinatu ahal izatea. Hualdek (2002) eta Ormazabalek (2019) ohartarazi dute koordinazioa ezinezkoa dela, ordea, *aurre*, *atze* gisakoekin:

- (32) a. Liburu- eta diska-azoka.
b. *Etxe- eta gaztelu-aurrean.

(Ormazabal 2019: 507)

Etxepareren (2013) ildotik, Ormazabalek (2019) ere aipatzen ditu izenak postposizioetatik bereizteko testak, adjektibozko modifikazioa eta pluralizazioa. Horiez gain, genitibozko osagarririk gabeko egituretan ageri den *aurre* ardatz zatia ere izan daitekeela dio. Horrelako egituretan agerikoa ez den Hondoa testuinguruaren arabera berreskuratzen dela argudiatzen du, de Rijken (1990) eta Etxepareren (2013) ildotik:

- (33) (Zure) aurrean jarriko naiz ondo babesteko.

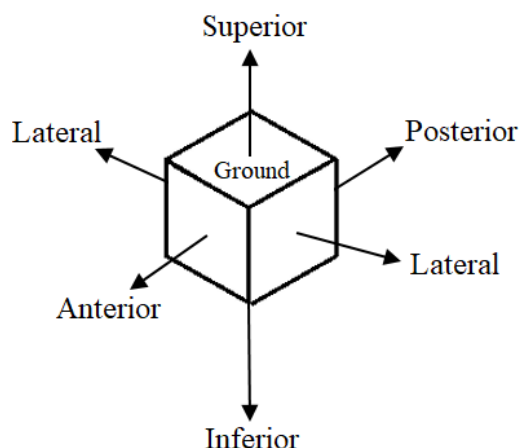
Goiko (33) gisako egituretan genitibozko izenordaina agertu ohi denez, Hondoa hiztunaren ikuspegitik antolatzen dela pentsa liteke. Testuinguru horretan, aurrean jartzeak aditzera ematen du hartzailea igorlearen parean dagoen espazioan kokatuko dela, alegia, igorlea ez da hartzailearen gorputzeko aurrekaldean kokatuko.

4.3. EUSKARAZKO ARDATZ ZATIEN SAILKAPEN BATERATUA

Kapitulu honetan izenen eta ardatz zatien arteko muga sarri lausoa izan daitekeela erakutsi dut, azalean adiera bakarreko hitzak diruditenek hainbat adiera har baititzakete. Ardatz zatitzat sailkatu direnak erlazio izenetatik eratorriak izanagatik ere, badituzte izenekin partekatzen ez dituzten hainbat ezaugarri, kategoriak bereizteko testek azaleratu duten moduan. Jarraian, euskarazko ardatz zatien sailkapen semantikoa egingo dut. Sailkapen horretan ardatz zatiak bi multzo nagusitan kokatuko ditut, hiru konfigurazio espazial aintzat hartuta.

Kategoria horren hedadura zehaztea da argitu beharreko lehendabiziko erronka. Krachtek (2002) dio ez dagoela hizkuntza artean errepikatzen den ardatz konfigurazio kopuru zehatzik. Ardatz zatiak definizioz Hondo gisa jokatzeko duen izen batetik noranzko batean hedatzen diren ardatzak direnez, bost eremutara mugatzen du konfigurazioa. Bost eremu horiek dira esanguratsuenak ardatz zatiak zehazteko, izan ere, egile gehienek (Kracht (2002); Mizuno 2024) bost eremu horiek bereizten dituzte.

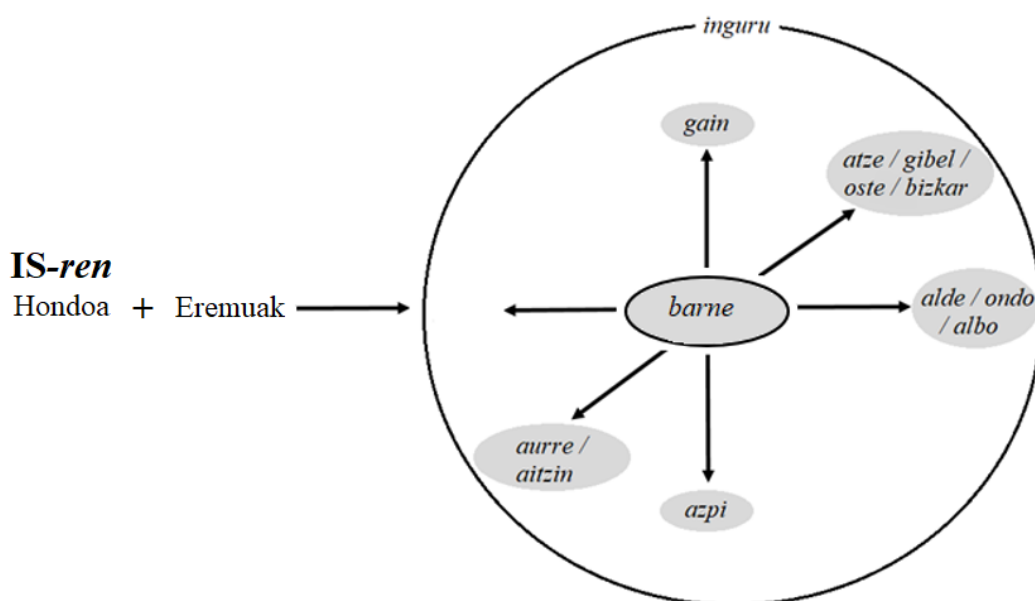
Bost eremu bereizten dituen konfigurazio hori hiru ardatzen arabera antolatzen da. Ardatz bertikalak (y) antolatzen ditu Hondoaren gainean eta azpian dauden bi ardatz zatiak, *goikoa* (ing. *superior*) eta *behekoa* (ing. *inferior*). Beste bi ardatzak horizontalki hedatzen dira. Ardatz longitudinalak (z), sakonera adierazten du eta Hondoaren aurrean eta atzean dauden bi ardatz zatiak kokatzen ditu, *aurrekoa* (ing. *anterior*) eta *atzekoa* (ing. *posterior*). Azkenik, ardatz transbertsalak (x), Hondoaren albo banatan kokatzen ditu ardatz zatiak. Kracht (2002) eta Mizunorentzat (2024) Hondoaren ikuspegitik ez da esanguratsua ardatzaren zein albotara hedatzen den zehaztea; hortaz, *albokoa* (ing. *lateral*) labelpean berdintzen dituzte bi alboak.

4.5. Irudia: ardatz zatien oinarrizko konfigurazioa (Kracht 2002)

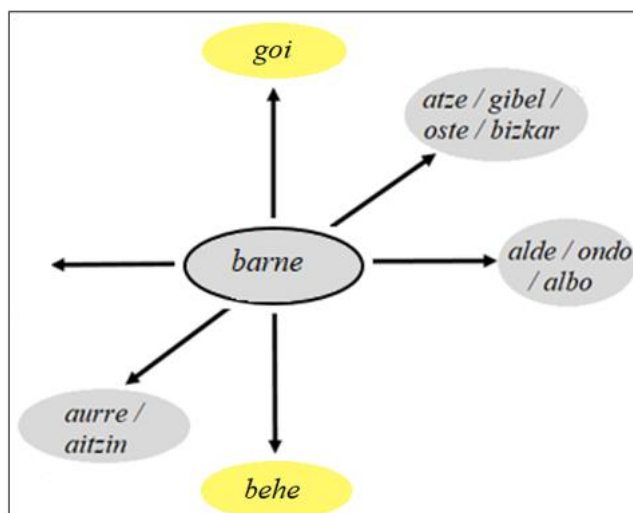
Konfigurazio horri jarraiki antolatuko ditut euskarazko ardatz zatiak. Bi eremu gehituko ditut, alegia, Hondoaren barnea (ardatz endozentrikoa) eta ingurua (ardatz perimetrala).

Bestetik, euskarazko ardatz zatiak zazpi konfigurazio horien arabera sailkatzeaz gain, bi multzo nagusitan bereiziko ditut, konfigurazioa gorabehera: a) ardatz zati ainguratuak eta b) ainguratu gabeko ardatz zatiak. Lehendabiziko multzoan, hau da, ardatz zati ainguratuetan, kokatzen ditut ageriko Hondo batetik abiatuta proiektatzen den espazio baten berri ematen duten ardatz zatiak. Multzo horretan, ardatz zatiek aipatutako zazpi konfigurazioetatik edozein har dezakete. Literaturan *ardatz zati proiektiboak* deitu izan zaie horrelakoei (Fábregas 2007; Etxepare 2013), lehenago adierazi dudana bezala (§4.2.3). Bigarren multzoan ainguratu gabeko ardatz zatiak leudeke, hots, ageriko Hondo batekin batera ager ezin daitezkeenak. Horrelakoetarako alde batera utziko dut *Ez-proiektibo* deitura, ardatz zati ez-proiektiboetan ageriko Hondorik egon ez arren ardatzak erdigune jakin bat aintzat hartuz proiektatzen baitira. Erdigune deiktikoan perpauseko igorlea zein hartzailea egon ohi dira maiz.

4.6. Irudia: ardatz zati ainguratuak.

IS-ren
Hondoa

4.7. Irudia: ainguratu gabeko ardatz zatiak. Horiz pare minimoak.

Ainguraketa deitura darabilt hau baita perpauseko Irudiaren eta Hondoaren arteko harremana adierazteko erabiltzen den terminoa. Beraz, ageriko Hondorik ez duten ardatz zatietan ez legoke ageriko Hondo batek ainguratzen duen Irudirik. Horietan hiztuna da Irudia inplizituki ainguratzen duena. Bigarren multzo horrek sei konfigurazio lituzke, ez baita bateragarriak ardatz perimetralarekin (*inguru*). Izan ere, ardatz perimetralak ageriko Hondo bat behar baitu ezinbestean: *zoaz ingurura vs zoaz iturri(aren) ingurura.

Goiko 4.6. eta 4.7. Irudietan ikus daitekeen bezala, hainbat hitz erabil daitezke eremu bera adierazteko. Hondoaren atzeko eremua adierazteko *atze*, *bizkar*, *gibel* zein *oste* erabil daitezke. Gainera, ardatz bertikalean izan ezik, hitz berberak ageri dira ainguratutako zein ainguratu gabeko beste ardatz guztietan. Horiz adierazi ditut ainguratutako ardatz zatietan eta ainguratu gabekoetan bat ez datozen formak. Pare minimoak genituzke *goi/gain* eta *azpi/behe*. Ez dago gaztelaniaz ikusitako *detrás* (ainguratua) vs *atrás* (ainguratu gabea) gisako alternantziarik. Orobat, izen erlazionalekiko homofonoak dira ardatz zati ainguratuak. Fábregasek (2007) dio ingelesez ere lekukotzen den homofonia hori (*in the front* vs *in front*) ohikoa dela kategoria bat bestetik eratorri denean. Beheko 4.1. Taulan jasotzen ditut hainbat adibide homofoniko:

Izen erlazionala	ArdZat ainguratua	Ainguratu gabeko ArdZat
<i>Mahai(aren) azpia</i>	<i>Mahai(aren) azpira</i>	Ø # <i>azpira</i>
Ø * <i>Mahai(aren) behea</i> / <i>mahaipea</i>	Ø * <i>Mahai(aren)</i> <i>behera</i>	<i>behera</i>
<i>Mendi(aren) gaina</i>	<i>Mendi(aren) gainera</i>	Ø # <i>gainera</i>
Ø * <i>Mendi(aren) goia</i>	Ø * <i>Mendi(aren) goira</i>	<i>go(i)ra</i>

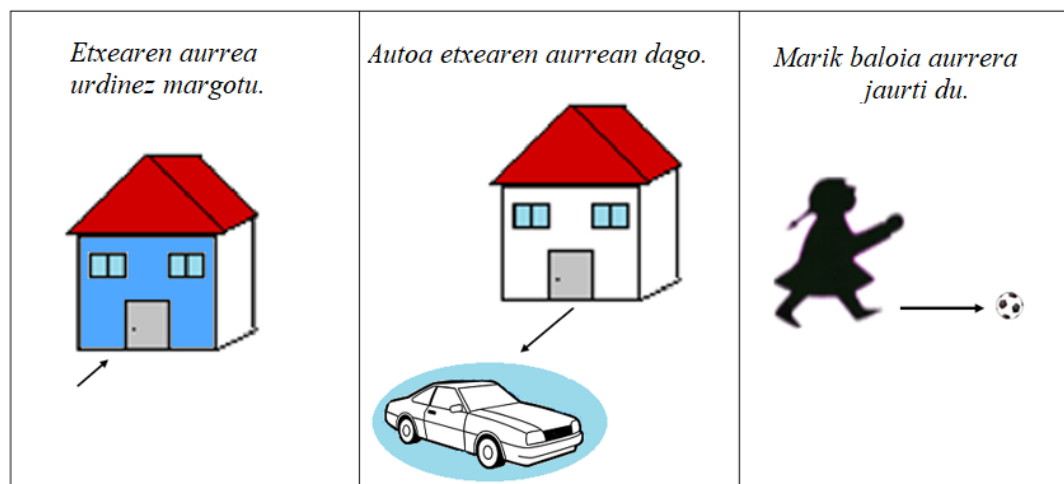
4.1. Taula: izen erlazional eta ardatz zati homofonoen erabilera testuinguruak.

4.1. Taulan *azpira* eta *gainera* bezalakoak # ikurraz irudikatu ditut ainguratu gabeko ardatz zatien atalean. Dena dela, kasu batzuetan Hondorik gabe esaten diren arren, hala nola, *igo zaitez gainera* edo *gainera erori zaigu* gisakoetan, adibide horietan isildutako Hondo bat dago beti: *igo zaitez aulkiaren gainera*; *gure gainera erori zaigu*. Hortaz, ezinezkoak dira ainguratu gabeko ardatz zati gisa. Beste bi testuinguruetan erabil daitezke *gainera* gisakoak: a) ainguratutako ardatz zati gisa, ageriko Hondo batekin (*kutxaren gainean*), eta b) izen erlazionalak direnean: *mendiaren gaina* > (*mendiaren*) *gain-(e)ra* (IS-ra).

Oinarrizko konfigurazioko zazpi eremuetako batean kokatu ditudan ardatz zatiez gain, badira izen erlazionalen eta ardatz zatien mugan koka litezkeen hainbat hitz. Esate baterako, *arte*, *azal*, *bazter*, *erdi*, *hegi*, *izkina* eta *kanpo* bezalakoak bietara erabiltzen dira, kokapena adierazten duen izen erlazional gisa zein ardatz zati gisa. Horien inguruko azalpenak §4.5.6.2. atalean emango ditut.

4.4. IZEN ERLAZIONALEN ETA ARDATZ ZATIEN ANALISIA

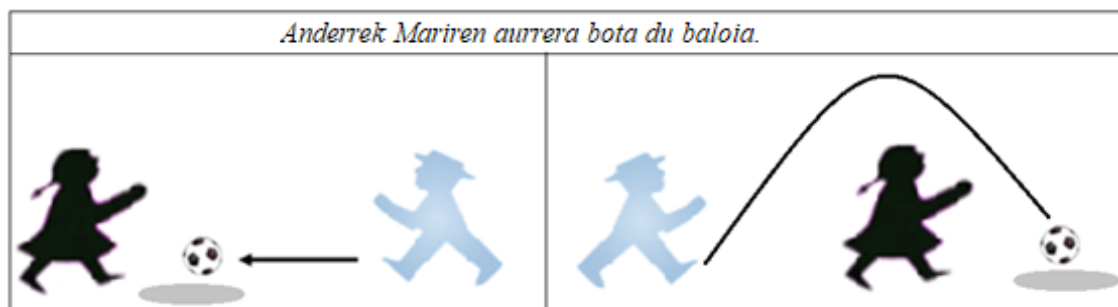
Atal honetan ardatz zati ainguratuekin eta ainguratu gabeko ardatz zatiekin bateragarria den analisi bat aurkeztuko dut. Analisi hori aurkeztu aurretik, ardatz zatien homofono diren izen erlazionalen analisi emango dut. Dena dela, analisisetara igaro baino lehen, homonimiak sortzen duen aniztasun semantikoa irudikatuko dut. Horretarako, *aurre* erabiliko dut, hiru testuinguruetan erabil baitaiteke hitz hau.. Jarraian ematen dudana 8. Irudian jasotzen ditut bereizten ditudan hiru *aurre* motak:

4.8. Irudia: ezkerrean *aurre* izen erlazionala; erdian *aurre* ardatz zati ainguratua; eskuinean *aurre* ainguratu gabeko ardatz zatia.

Goiko 4.8. Irudiko ezkerreko atalean, *aurrea* izen erlazionala ‘fatxada’ litzateke. Erdiko atalean, *aurre* ardatz zati ainguratua da, eta *aurrek etxea* erdigune gisa hartuta, ardatz longitudinalean aurrerantz hedatzen den ardatzaren parean proiektatzen du *autoa*. Azkenik, eskuineko atalean, *aurre* ainguratu gabeko ardatz zatia da, ageriko Hondorik gabe baitugu. Azken horretan, Hondoa *Mari* bera

litzateke; Mari dagoen tokia erdigunetzat hartuta, bere aurrean proiektatzen den espaziorantz bota du *baloia*. Etxeparek (2013) ainguratu gabeko ardatz zatien berezko ezaugarritzat hartzen du horietan ekintza igorlearen ikuspegitik interpretatzea. Eskuinekoaren aldean *baloia Mariren aurrera bota du* bagenu, ekintza beste egile batek abiatuta, baloia Mari dagoen lekurantz bota duela interpretatuko luke igorleak. Gainera, Mari Hondoa esplizituki adierazten denez, ainguratutako ardatz zati bat genuke.

4.9. Irudia: ezkerrean, Mari erdigunetzat hartuta aurrez aurre du Ander; eskuinean, Mari erdigunetzat hartuta bere atzean du Ander.

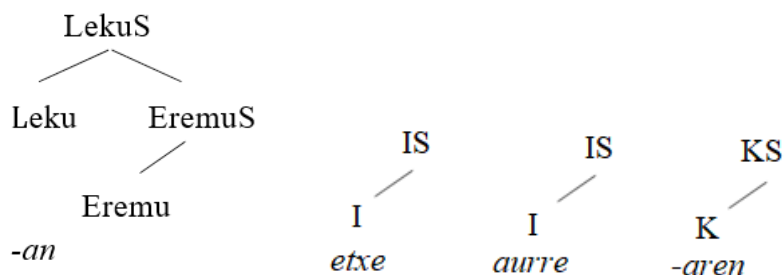
Erdigune deiktikotzat zer hartzen den, hainbat adiera izan ditzake *aurrek*: *egizu atzera etxearen aurrera* perpausean kasu. Anbigua da, halaber, *zoaz nire aurretik*. Lehen interpretazioa 4.9. Irudiko ezkerreko atalaren ordaina litzateke. Aurrez aurre egonda, bere paretik joateko diotso igorleak hartzaileari. Bigarren interpretazioa eskuinekoaren ordaina litzateke, igorleak bere aurrean proiektatzen den espazioan kokatzeko diotso hartzaileari, taldeburu joan dadin. Bigarren interpretazioa ‘zoaz nire aurrean’ litzateke. Bi interpretazioetan adierazten den Eremua berdina bada ere, bigarren interpretazioan trantsizioa partekatzen dute igorleak eta hartzaileak.

4.4.1. Izen erlazionalen analisia

Analisira itzulita, ardatz zatien homofonoak diren izen erlazionalak izango ditut abiapuntu. Izen erlazionalak 4.8. Irudiko ezkerreko atalean adierazitako *aurre* izena bezalakoak dira. Genitibozko osagarria duen edozein ISri dagokion analisia asumitzen dut hemen ere. Analisi berbera lukete *arriba-ren beso-an* egiturak (34a) eta *etxe-aren aurre-an* ‘etxearen fatxadan’ egiturak (34b).

	IS	KS	IS	EremuS	LekuS
(34a)	arriba	-(a)ren	beso		-(a)n
(34b)	etxe	-(a)ren	aurre		-(a)n

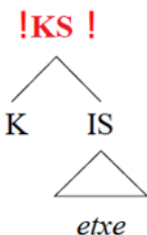
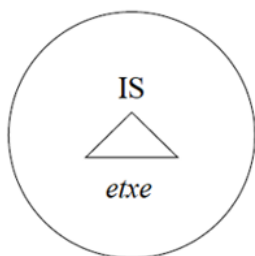
Hauek dira eratorpen sintaktikoan erabiliko ditudan ale lexikoak:

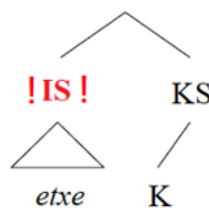
Nanosintaxian eratorpen sintaktikoa zikloka gauzatzen da, honako lau urratsok jarraituz: 1) *Tasunen bat-egitea* (ing. *Merge feature*); 2) *Espezifikatzailera mugitu* (ing. *Move Spec*); 3) *Osagarriera mugitu* (ing. *Move Comp*) eta 4) *Atzera egitea* (ing. *Backtrack*). Genitibozko osagarriaren izenak ditugunean, beraz, honako urrats hauek jarraitzen ditu eratorpenak. Lehendabiziko eratorpen zikloan, huts egiten du Tasunen bat-egiteak (35.1), ez baitago KS eta IS islapenak aldi berean lexikalizatu ditzakeen sarrera lexikorik. Lehen zikloan espezifikatzaileak ez dagoenez, hurrengo urratsa Konplementatzailera mugitzea da (35.2). Urrats hori arrakastatsua da.

(35)

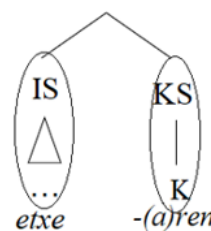
1) Tasun bat-egiteak huts egin

Lehen zikloan ez dago Espez Mugimendurik

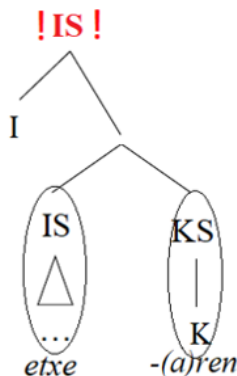

2) Konplementatzailera mugitu

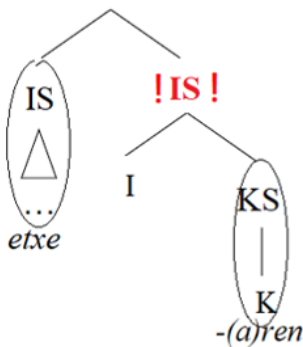

Bigarren eratorpen zikloan, huts egiten dute hala Tasunen bat-egiteak (35.3) nola Espezifikatzaileako mugimenduak (35.4). Hortaz, ziklo horretan ere Konplementatzailera mugitzean soilik lexikalizatu daiteke bigarren ISa (35.5).

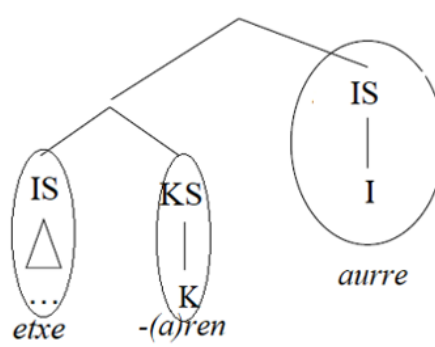
3) Tasun bat-egiteak huts egin

4) Espez Mugimenduak huts egin

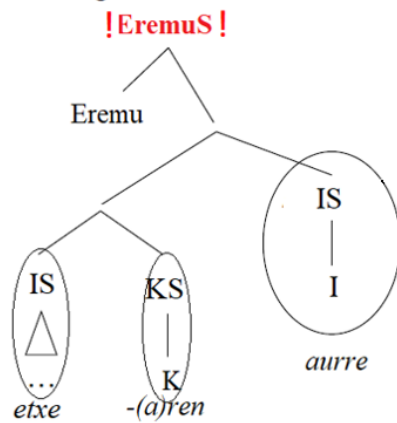

5) Konplementatzailera mugitu

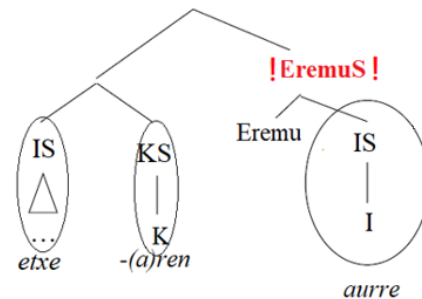

Hirugarren eratorpen zikloan ere *-an* inesiboa Konplementatzailera mugitzen denean lexikalizatu daiteke egitura (35.8).

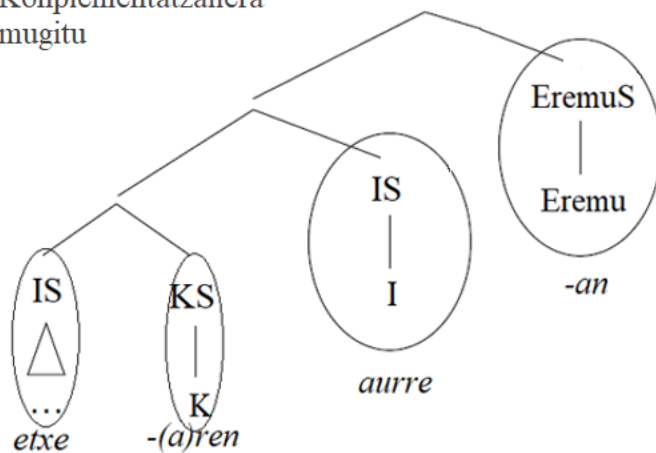
6) Tasun bat-egiteak
huts egin

7) Espez Mugimenduak
huts egin

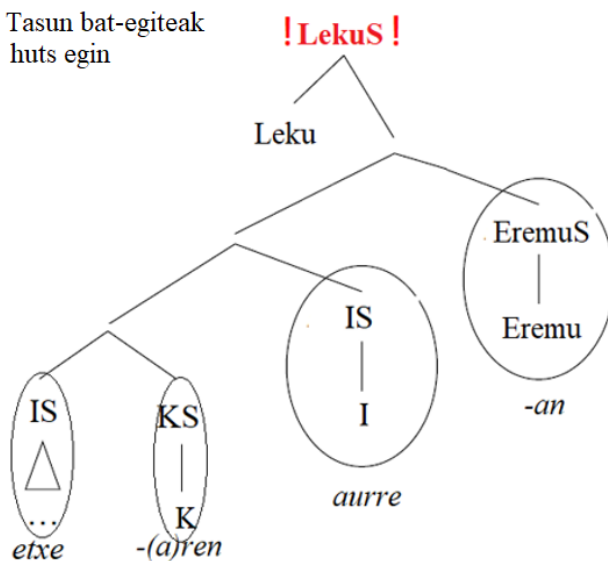

(8) Konplementatzailera
mugitu

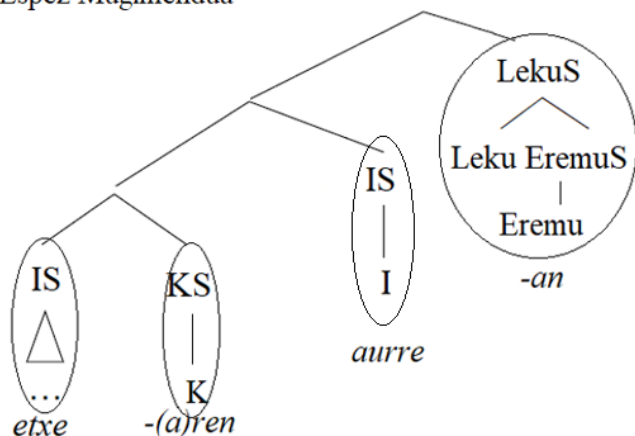

Azkenik, laugarren eratorpen zikloan Espezifikatzailerako mugimendua arrakastatsua da (35.10), *-an* inesiboak [Eremu] eta [Leku] tasunak dituenek, bi tasun horiei dagozkien islapenen buruak lexikalizatu baititzake.

9) Tasun bat-egiteak
huts egin

10) Espez Mugimendua

Goiko (10) zuhaitza *etxearen aurrean* izen erlazionalaren eratorpen sintaktikoko laugarren zikloari dagokio. Genitibozko osagarria duen beste edozein izenek, hala nola, *arrebaren besoanek*, analisi bera du. Gauzak bestela dira jarraian aurkeztuko ditudan ardatz zatietan.

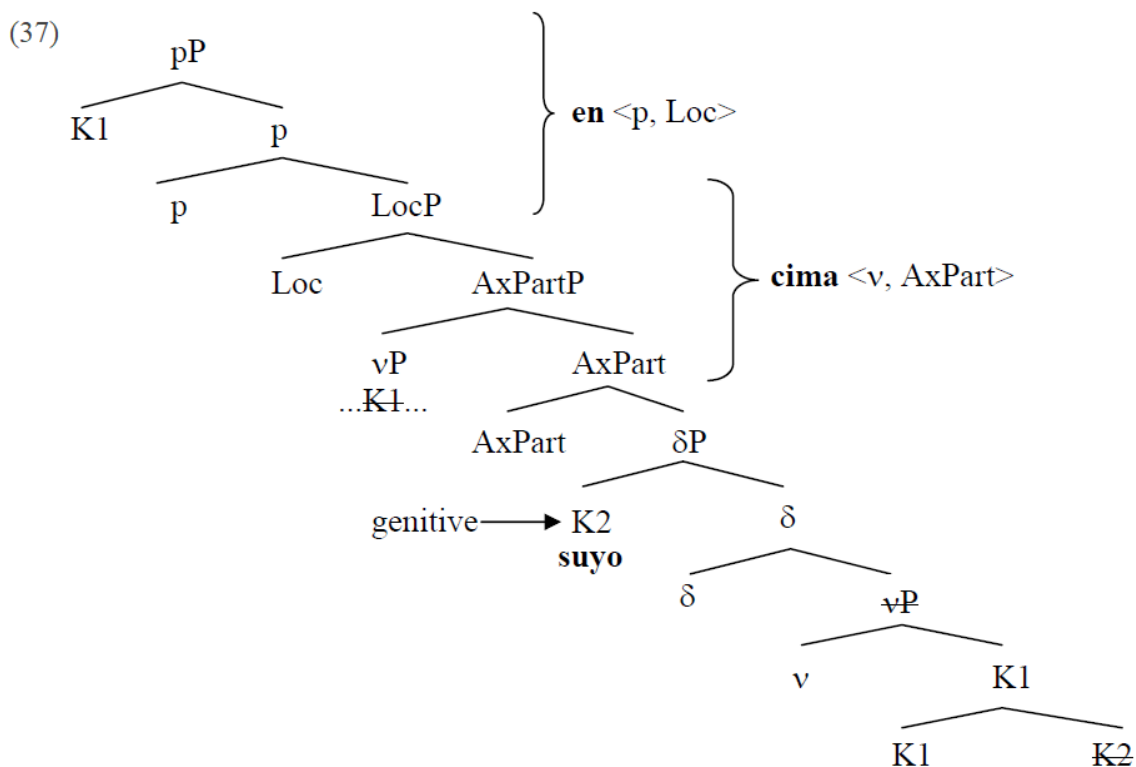
4.4.2. Analisi bat ainguratutako eta ainguratu gabeko ardatz zatientzat

Izen erlazionalen aldean, bestelako analisia dute bai ainguratutako ardatz zatiek eta baita ainguratu gabekoek ere. Euskarazko ardatz zati ainguratuek *osozati harremana* (ing. *part-whole relationship*) eratzen dute Hondoaren eta ardatzaren artean, Fábregasek (2007) gaztelaniaz ikusi bezala:

- (36) a. El perro está de-lante de la casa.
 ‘txakurra etxearen aurrean dago.’
- b. El perro está a-(de)-lante.
 ‘txakurra (nire/gure/*etxearen) aurrean dago.’

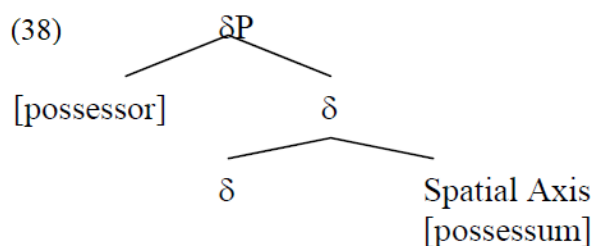
(Fábregas 2007: 9)

Hondoaren eta ardatzaren arteko harremanak (36a)ko *txakurraren* kokapena etxearen aurrealdetik proiektatzen diren bektoreen arabera izatea bermatzen du, igorlearen kokapena edozein dela ere. Aldiz, (36b)n, ageriko Hondorik ez dagoenez, igorlearen kokapenetik soilik proiektatu daiteke ardatza. Ardatzaren eta Hondoaren arteko harremana ezar dezaketen ardatz zatietan, hots, ardatz zati ainguratuetan, buru sintaktiko batek (δP) ardatz zatiaren osagarriari jabe theta-rola egozten diola proposatzen du, bai eta Hondoan adierazten duen DSa islapen sintaktiko horren espezifikatzaileran mugitzen dela (Fábregas 2007: 10).

(Fábregas 2007: 17)

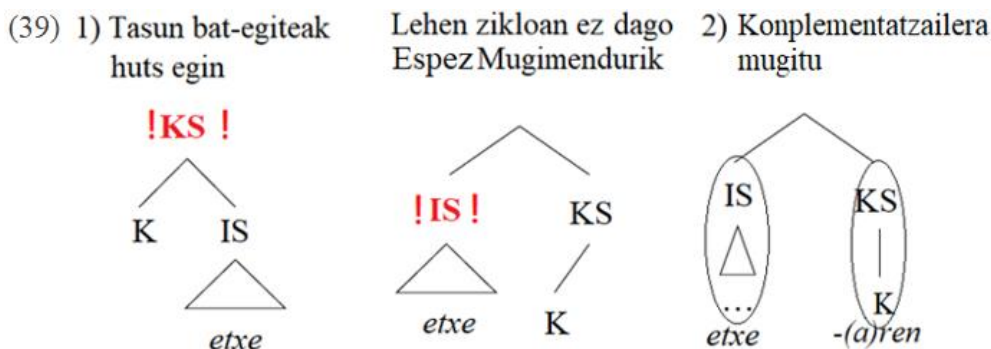
Goian (37) irudikatutakoa da Fábregasek (2007) eratorpen sintaktikoaren amaieran ainguratutako ardatz zatientzat proposatzen duen egitura. Dena den, urrats horretara heldu aurretik, perpauseko Hondoan den DSak δ Sren espezifikatzailera mugitu behar duela dio, hor jasotzen baititu *jabe ekarriak* (ing. *possessor entailments*) (38).

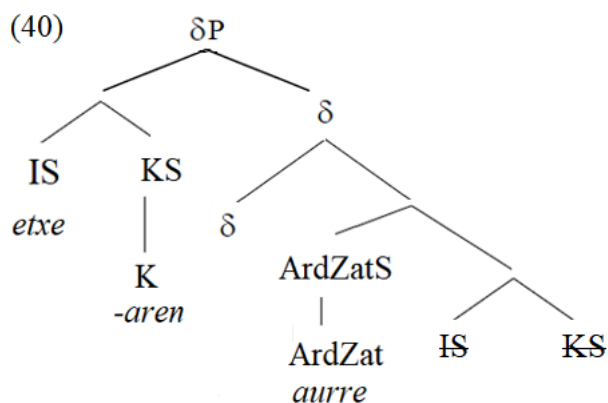
(Fábregas 2007: 10)

Bestetik, Etxeparek (2013) dio ainguratutako ardatz zatietan Hondoaren eta ardatz zatien arteko harremana predikaziozko harremana dela, jabegoa adierazten duten egituren gisakoa, Kayne (1994), Aboh (2010) eta Terziren (2010). Ardatz zati horietan Hondoan agerikoa bada, genitibozko osagarria behar du ezinbestean (Etxepare 2013: 60). Edonola ere, aitortzen du analisi hori ez dela lagungarriena ainguratu gabeko ardatz zatiak aztertzeke. Beste aukera bat ainguratu gabeko ardatz zatietan Hondoan *pro* isileko buru batean gauzatzea dela dio, Fábregasen (2007) ildotik.

Nik proposatuko dudana analisian, euskaraz ardatz zatiak jabetza theta-rola esleitzen duen islapenaren gainean ahoskatzen direla onartu beharrean, horren azpian lexikalizatzen direla hartuko dut aintzat, Caha & Pantchevak (2020) Shona eta Luganda hizkuntzetarako adierazi bezala. Analisia azaltzeko abiapuntu gisa perpauseko Hondoa den ISa hartuko dut. Lehendabiziko eratorpen zikloan [Kasu] tasunak bat-egitean, huts egiten du Tasunen bat-egiteak (39.1), ez baitago tasun biak lexikalizatu ditzakeen sarrera lexikorik. Beraz, Konplementatzailera mugitu beharra dago (39.2).

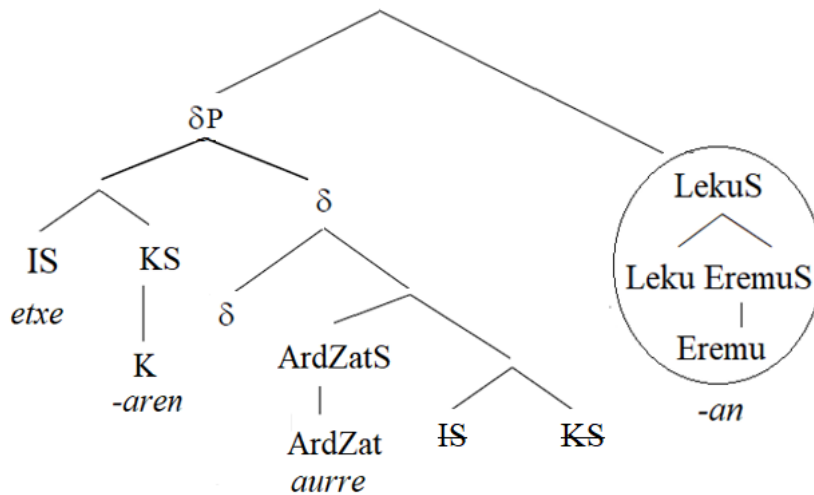

Bigarren eratorpen zikloan *aurre* ardatz zatia lexikalizatuko litzateke, baina ardatz zati ainguratuen (40) kasuan, kontuan izan behar da ageriko Hondotik abiatuta proiektatzen dela aurreko espazioa. Hondoa, *etxea*, da, beraz, *aurre*ren jabea eta jabetza theta-rola hartuko lukeena. Hirugarren eratorpen zikloan δ Sren tasunek bat egiten dutenean, islapen horrek jabe ekarriak ezartzen dizkio perpauseko Hondoari, hots *etxe*ari, δ Sren espezifikatzailera erakarriz, (40)n adierazi bezala.

Laugarren eta bosgarren eratorpen zikloetan, inesiboak lexikalizatuko dituen [Eremu] eta [Leku] tasunak lexikalizatuko dira (41). Puntu honetan argitzea komeni da adiera lokatiboetan [Eremu] tasuna inesiboak lexikalizatzen duela, ez ardatz zatiak. Izan ere, bigarren kapituluaren esandakoaren ildotik, inesiboak *etxearen aurre* hartzen du Hondotzat eta inesiboak espazioan betetzen duen Eremua *etxearen aurre* osoarekin bat datorrela adierazten du.

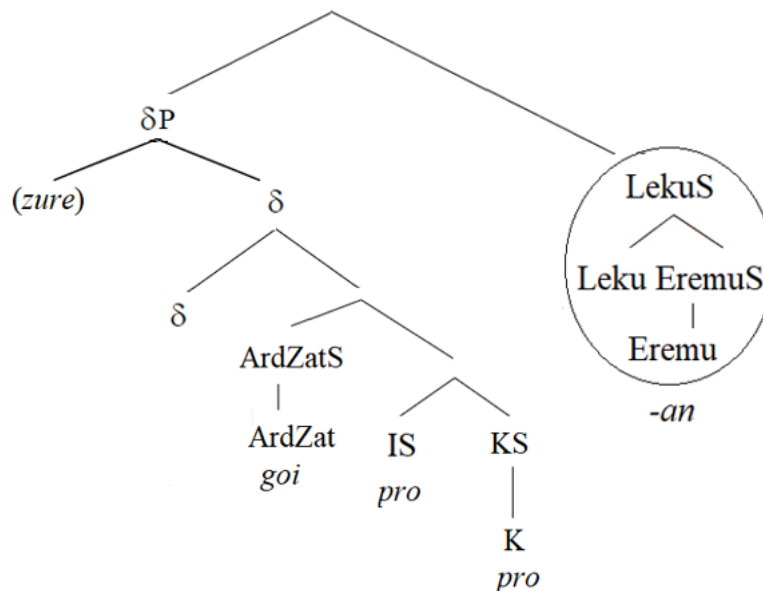
(41) Ardatz zati ainguratua

Bideak adierazten dituzten adposizioak bagenitu (-ra, -tik), eratorpen sintaktikoan atzera egin beharko litzateke, horietan [Eremu] tasuna ardatz zatiak lexikalizatzen baitu. Gogora dezagun -ra adlatiboak [Leku] eta [Helburu] tasunak dituela soilik.

Ainguratu gabeko ardatz zatietan, aldiz, egitura soilagoa litzateke. Ageriko Hondorik ez dagoenez, ez dago jabetza theta-rola esleitzeko hautagairik. Beraz, perpauseko igorlea edo hartzailea erdigune deiktikotzat hartuz proiektatzen da ardatz zatia (42).

(42) Ainguratu gabeko ardatz zatia

Goiko (42)n irudikatu dudana ainguratu gabeko ardatz zatiak ageriko Hondorik ez duenez, *zure* izenordaina gaineratu dut, hartzailea erdigune deiktikoa izan baitaiteke. Esate baterako, *berokien kutzak goian dituzu* bezalako perpaus batean, igorleak argi adierazten dio hartzaileari kutzak berau dagoen lekutik gora daudela.

Atal honetan adierazi dut δS dela Hondoari jabe ekarriak egozten dizkiona. Hemen jabeaz ari naizenean, Hondoaz ari naiz, izan ere, genitiboa errekursiboa da euskaraz, eta zilegi dira *Mikelen Bilboko etxearen aurrean* gisako egiturak, jabetza genitiboak espezifikatzaile anitzeko konfigurazioan agertzen baitira (Artiagoitia 2009). Hala ere, egitura horiek badituzte zenbait muga, genitiboak hierarkia jakin baten arabera egituratzen baitira. Esaterako, ezinezkoak dira **etxearen Mikelen aurrean* gisako egiturak, izan ere subjektuari dagokion genitiboak [*Mikelen*], osagarriari dagokion [*etxearen*] baino goragoko espezifikatzaile posizioa hartu behar du. Aurkeztu dudana analisisian beraz, δS islapena betetzen duen [*etxearen*]en gainean islatuko lirateke gainerako genitiboak.

4.5. ARDATZ ZATIEN KONFIGURAZIO ESPAZIALEN BANAN-BANAKO DESKRIBAPENA

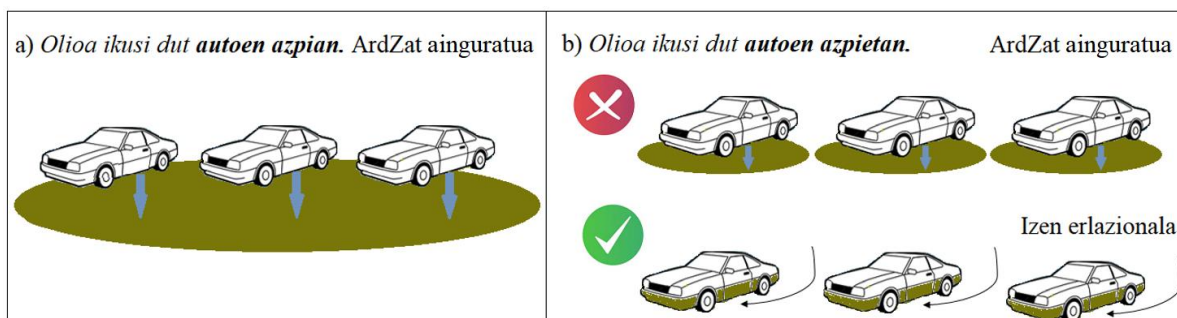
Aurreko atalean ardatz zati ainguratuen eta ainguratu gabekoen aldeko ezberdintasunak ageriko egiten dituen analisisia aurkeztu ostean, ardatz zati horien banan-banakako deskribapena dakart atal honetan. Bertan, ardatz zatien erabilera testuinguruak eta bakoitzak dituen adiera ñabardurak jasoko ditut.

4.5.1. Ardatz bertikala

Ardatz bertikala da ardatz zati ainguratuen (*azpi*, *gain*) eta ainguratu gabekoen (*goi*, *behe*) arteko alternantzia erakusten duen bakarra, lehendabizikoek ageriko Hondo bat behar dute ezinbestean, bigarrenetan, aldiz, ez dago ageriko Hondorik.

4.5.1.1 Ardatz zati ainguratuak: *azpi* eta *gain*

Ainguratutako ardatz zatiak dira *azpi* eta *gain*, baina badira horien homofonoak diren *azpi* eta *gain* izen erlazionalak ere. Ardatz zatiak izen erlazionaletatik bereizteko, pluralizazio testa dakart 4.10. Irudian:

4.10. Irudia: *azpi* ardatz zatiaren pluralizazio murriztapena. Eskuineko b) perpausak izen erlazional interpretazioa dakar

4.10. Irudiko ezkerreko atalean ikus daiteke Hondoa plurala izanagatik ere (*autoaren* > *autoen*), ardatz zatiak Hondo horietatik proiektatzen den espazio bateratu bat adieraz dezakeela a) perpausean: *autoen azpian* ‘autoen azpian proiektatzen den espazioa’. Aldiz, ardatz zatiak berak ez du pluraleko forma onartzen, eta eskuineko ataleko b) perpausak izen erlazional interpretazioa dakar

ezinbestean: ‘autoen azpiko zatietan’. Hortaz, b) perpausetik ez liteke eskuinaldean lehendabizi irudikatu dudan interpretazioa lortu. Aitzitik, *olioa ikusi dut auto bakoitzaren azpian* gisako perpaus batek interpretazioa ahalbidetuko luke. Perpaus horrek, Hondo bakoitzetik espazio bana proiektatuko luke, *azpi* singularrean mantenduta ere.

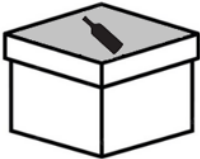
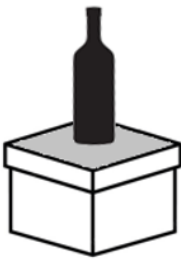
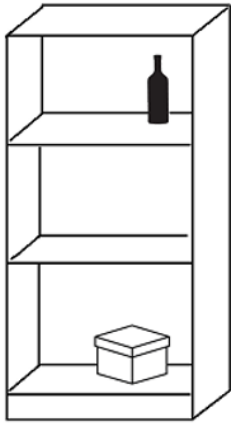
Murritzapen bera erakusten du *gain* ardatz zatiak. Izan ere, izen erlazional interpretazioa genuke (43b)n *auto* Hondo ez ezik *gain* ere plural egitean, aldiz, ardatz zati gisa interpreta liteke (43a) *gain* singularrean ematean:

- (43) a. *Gidariak autoen **gainera** igo dira.* Ardatz zati ainguratua
 b. *Gidariak autoen **gainetara** igo dira.* Izen erlazionala

Ezinbestean ‘autoen goiko zatietara’ gisa interpretatu behar dugu *gainetara*, izen erlazional gisa.

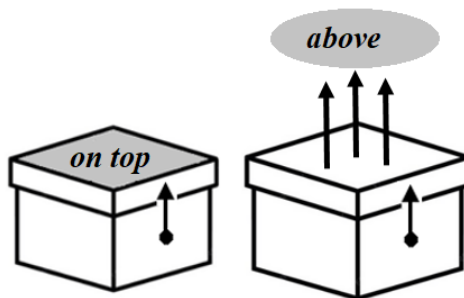
Adierari dagokionez, *gain* ardatz zati ainguratua bi testuingurutan erabil daiteke. Batetik, objektu bat Hondoaren gainean dagoela eta Hondoaren gainazalarekin kontaktuan dagoela adierazteko erabiltzen da. Adiera horretan, *gainek* Hondoarekiko ondoz ondoko kokapena duenez, harreman horri *ondozondokotasunezkoa* (ing. *adjacency*) deituko diot. Bestetik, objektu bat beste bat baino gorago dagoela adierazteko ere erabil daiteke *gain*. Testuinguru horretan, harremana *goragokotasunezkoa* (ing. *superiority*) dela aldarrikatuko dut.

Jarraian, 4.11. Irudian, ezkerretik eskuinera jaso ditut a) *gain* izen erlazionala, b) Hondoarekiko ondoz ondokoa den *gain* ardatz zatia eta c) Hondo baino goragoko kokapena adierazten duen *gain* ardatz zatia:

a) Izen erlazionala	b) ArdZat ainguratua Ondozondokotasuna	c) ArdZat ainguratua Goragokotasuna
<i>botila kutxaren gainean margotu du.</i> <i>gain = 'gainazal'</i>	<i>botila kutxaren gainean dago.</i>	<i>botila kutxaren gainean dago.</i>
		

4.11. Irudia: *gain* izen erlazionala eta *gain* ardatz zatiaren bi adierak.

Ardatz zatien inguruko literaturan, ingelesezko *top* ‘gain’ proiektziorik gauzatzen ez duen ardatz zatitzat aztertu dute Matushansky eta Zwartsek (2019). Egile horiek diote, *top* erabiltzean, Irudia Hondoaren gainazalean kokatzen dela, haratago hedatzeko aukerarik gabe. Hortaz, Hondoaren azalerak mugatuko lituzke bektoreak, kanpora hedatzeko aukera ezinezko eginez. Egoera bestelakoa litzateke *above* ardatz zatia erabiltze denean, ardatz zati horren semantikak ez baitakar Irudia Hondoaren gainazalean kokatuta egotea. Aitzitik, Irudiak goragoko kokapen bat har dezake, bektoreak Hondotik kanpora proiektu bailitezke.

4.12. Irudia: *top* eta *above* ardatz zatiak (nire irudikapena M&Z oinarri)

Euskaraz, ordea, ez dago ñabardura hori jasotzen duen ardatz zati bana, izan ere, *gain* erabiltzen da beti *topen* ordain gisa, baina baita *aboveren* ordain gisa ere testuinguru askotan. Beste zenbaitetan, ainguratu gabeko *goi* ardatz zatia *upen* ordain gisa ez ezik, *aboveren* ordain gisa ere erabiltzen da. Ildo horretatik, Etxeparek (2013) zehazten du testuinguru jakin batzuetan *gainen* adieretako bat ala bestea gailentzen dela, jarraian (44)n jaso bezala.

- (44) a. Helikoptero bat zebilen untziaren gainean. (*above*)
 b. Helikoptero bat zebilen untzi-gainean. (*surface*)

(Etxepare 2013: 64)

Goiko (44b) perpausean, Irudia, helikopteroa, Hondoarekiko, untziarekiko, kontaktuan egon behar dela zehazten du egileak. Edonola ere, genitibo isileko egiturak ditugunean ere goragokotasunezko harremanak adieraz daitezkeela aldarrikatuko dut. Izan ere, (45)n aurkeztzen dudana perpausean ezohikoa litzateke helikopteroaren eta untziaren gainazalaren arteko kontaktua dagoela interpretatzea:

- (45) Helikopteroa untzi gainetik igaro zen.

Euskaraz, beraz, ezin daiteke esan *gain* ardatz zati mugatua denik. Hemen aurkeztutako ñabardurak ez ezik, badira *gain* eta *azpi* ardatz zati ainguratuak ainguratu gabeko *goi* eta *behe* ardatz zatietatik bereizten dituzten hainbat ezaugarri, eta ondorengo puntuan jasotzen ditut horiek.

4.5.1.2 Ainguratu gabeko ardatz zatiak: *goi* eta *behe*

Ardatz bertikalean kokatzen diren beste bi ardatz zati dira *goi* eta *behe*. Horiek, ordea, ageriko Hondorik gabe agertzen dira, (46b)n adierazi bezala:

- (46) a. Katua mahai-(aren) **gainera** igo da. Ardatz zati ainguratua
 b.*Katua mahai-(aren) **go(i)ra** igo da. Ainguratu gabeko ardatz zatia

Goiko (46b)n ikus daitekeen bezala, *mahaiaren gora* gisakoak ez dira zilegi, *goi* ezin baitaiteke ageriko Hondo batekin batera ager. Berdin gertatzen da *beherekin*, *mahaiaren behera* gisakoak erabili beharrean *mahai azpira* behar dugu. Etxeparek (2013) fosildutako *-pe* atzizkia erabil daitekeela diosku. Horren erabileratik sortutakoak, ordea, izen erlazionalak dira: *gerizpea*, *mahaipea*, *elizpea*.

Ainguratu gabeko *goi* eta *behe* ardatz zatietara itzuliz, esan daiteke mugimenduzko testuinguruetan erabiltzen direla bereziki. Mugimenduzko testuinguruetan mailakagarriak dira, ez, ordea, ardatz zati ainguratuak. Gainera, ardatz zati horietan erdigune deiktiko gisa, Hondo gisa, igorlearen kokapena edo diskurtsoan ageri den partaide baten kokapena hartzen da.

- (47) a. Katuak 2 metro/oso **gora** egin du jauzi.
 b.*Katuak 2 metro/oso **gainera** egin du jauzi.

Gainerako ardatzetan ardatz zati homofonoak ditugunez, aldea ez da (47a) eta (47b)ren artekoa bezain gardena, baina murriztapen bera erakusten dute. Har ditzagun *aurre* ardatz zati ainguratua, ezinbestean Hondoa behar duena, eta ainguratu gabeko *aurre*. Lehendabizikoa ez da bateragarria graduzko modifikatzaileekin (48a, 48b), bai, ordea, bigarrena (48c):

- (48) a.*Endika 2 metro/oso etxearen aurrera mugitu da.
 b. Endika etxearen *2 metro/#oso aurrera mugitu da.
 c. Endika 2 metro aurrera mugitu da.

Goiko (48a) ezinezkoa da, *etxe* ageriko Hondoa agertzen baita. Bigarren perpausean, (48b), *etxearen oso aurrera* zilegi izan daitekeela dirudi ‘etxetik oso gertu’ adiera onartzen badiogu. Horrelakoek erreduplikazio adierazkorra onartzen baitute, *aurre aurrean*. Edonola ere, ez da gardena eta adjektibo kutsua du, ‘etxetik oso gertu’ edo ‘etxetik oso urrun’ bezalakoen gisara. Azkenik, (48c)n Hondoa perpauseko partaideak zehaztuko luke, ‘Endika dagoen lekua’ litzateke.

Laburbilduz, *goi/gain* eta *azpi/behe* banaketa osagarrian daudela erakusteko gutxieneko bikotea eta mailakagarritasunari dagokion murriztapena jasotzen dituen (49) perpausa dakart:

(49) Katua **oso goian** dago, **armairuaren gainean**.

4.13. Irudia: ardatz zatiak banaketa osagarrian: *goi* ez-ainguratua eta *gain* ainguratua

Goiko (49) perpausean eta 4.13. Irudian *goi* ainguratu gabeko ardatz zatia ageriko Hondorik gabe eman dut. Izan ere, *goi* testuinguru estatikoetan erabiltzen denean, ezin daiteke ageriko Hondo batez lagundurik eman: **oso armairu goian*. Era berean, *gainek* ageriko Hondo bat behar du, eta testuinguru horretan, ez du graduaziorik onartzen **armairuaren oso gainean*. Goragokotasuna edo gertutasuna adierazten dituzten testuinguru bakan batzuetan erabil liteke graduazioa: *jazarleak oso gainean ditugu* ‘oso gertu’. Dena dela, testuinguru horietan *gain gertu* adberbioaren baliokide genuke, eta, hortaz, ez litzateke ainguratutako ardatz zatia. Ageriko Hondo bat gaineratuz gero, ez dirudi perpausa gramatikala denik: #*jazarleak oso gure gainean ditugu*.

4.5.2. Ardatz longitudinala: *aitzin, aurre, atze, bizkar, gibel eta oste*

Ardatz longitudinalean ere ardatz zati ainguratuak, ageriko Hondo batetik proiektatzen direnak, eta ainguratu gabekoak, ageriko Hondorik gabekoak, daude. Ardatz zatien analisia aurkeztean (§2.4) *aurreren* inguruan emandako ezaugarriek berdin balio dute multzo hau osatzen duten gainerako ardatz zatientzat.

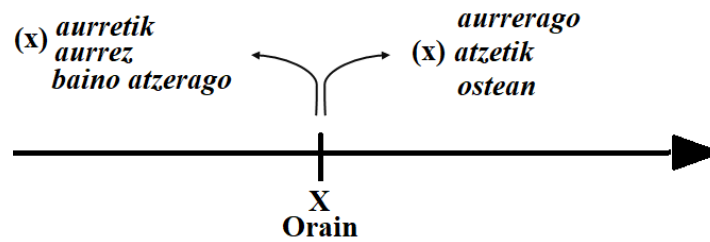
Ardatz longitudinalean kokatzen diren ardatz zati gehienek gorputz ataletan dute jatorria: *hatz* > *atze*, *ahur* > *aurre*, *gibel* > *gibel* ‘atze’, *bizkar* > *bizkar* ‘atze’ (Lakarra 2013). Aldiz, latin mailegua da *oste* (<*post*) (Mitxelena 1961). Ormazabalek (2019) ere ohartarazten du hizkuntzartean ohiko bilakabidea dela gorputz ataletatik postposizioetarakoa, eta horren adierazgarri, (50)ko finlandierazko adibidea dakar:

(50)	a. miehe-n rinna-lla >	b. miehe-n rinna-lla
	gizon-GEN bular-ADES	gizon-GEN bular-ADES
	‘Gizonaren bularrean.’	‘Gizonaren ondoan.’

(Campbell, 2013 apud Ormazabal 2019: 512)

Ardatz zatien jatorriaz xehetasun gehiagoz arituko naiz §4.2 atalean, adposizio konplexuak sortzeko gramatikalizazio bilakabideak aurkeztean ditudanean.

Ardatz zation adierari dagokionez, lekuzko eta mugimenduzko testuinguruetan ez ezik, denborazko testuinguruetara ere hedatu dira. Gainera, lekuzko testuinguruetan duten adiera baino adiera zabalagoa izan dezakete ardatz kronologikoan, jarraian, 4.14. Irudian adierazi bezala:

4.14. Irudia: *aurre*, *atze* eta *ostere* erabilerak ardatz kronologikoan.

Goiko 4.14. Irudian ikus daitekeenez, oraina (x) erdigunetzat hartuta, lehenagoko zein ondorengo gertakarien berri emateko erabil daitezke, bai *aurre*, eta baita *atze* ere. Beraz, iraganera begira zein gerora begira proiektatu daitezke. Horrelako erabileretan dute jatorria *aurre-z-tu*⁴², *aurre-ra-tu* eta *gibel-(e)ra-tu* gisako aditzek. Gertaeraren errepikaportasuna adierazteko ere erabiltzen dira *atzera* ‘berriz’ eta *ostera ere*, *ostabe* (< *oste-ra be*) ‘berriz’ gisakoak. Gainerakoan, ardatz zatiei dagozkien ohiko murriztapenak dituzte. Ardatz zati ainguratuek ez dute graduaziorik onartzen (§4.5.1.2.), bai, ordea, ainguratu gabekoak: *oso aurrean*.

4.5.3. Ardatz transbertsala: *albo*, *alde* eta *ondo*

Irudia ardatz transbertsalean kokatzen duten ardatz zatien artean ainguratuak dira ohikoenak, ageriko Hondo bat dutenak: *lorategi alboan*, *eskolaren ondoan*, *amaren aldean*. Ainguratu gabeko ardatz zatia ez dira horren ohikoak: *zatoz albora*, *egizu albo batera*. Ardatz transbertsaleko ardatz zatia ezkerreko zein eskuineko aldeetako kokapenak adierazteko erabiltzen direnez, aldea zehaztu ezean maiz agertzen dira *bat* edo *bana* zenbatzailearekin batera:

(51) Baserriaren albo banatan erein dute garia.

Goiko (51)eko perpausak aditzera ematen du baserritik proiektatzen diren bi ondoetan erein dutela garia. Dena dela, zenbatzailea agertzeak oraindik ere izen erlazional adieratik gertu dagoela adierazten du. Hain zuzen, *albo* izen erlazionala da (52)n:

(52) Baserrixari aurria pintau dotse baiña albuak ez.

(Elexpuru, OEH)

Biak ala biak, *aurrea* eta *alboak*, izen erlazionalak lirateke (52)n, baserriaren fatxadei egiten diete erreferentzia. Izan ere, izen erlazional adieraz gain, badira jatorria ardatz zati horietan duten beste hainbat izen, besteak beste, *alde*, *jendalde*, *talde* < *artalde* (*art* (< *ardi*) + *alde*) (Mitxelena 1961: 250). Izan ere, batek ‘bere aldean’ dituenak taldekide lituzke. Berdin gertatu da ingelesez ere, *side* ‘albo’ semantikoki hedatu eta ‘talde’ adierarekin ere erabiltzen da egun. Hainbat aditz ere sortu dira ardatz zati horietatik, *alde egin* ‘joan’, (x)*ren alde egin* ‘babesa eman’, *alde batera egin* ‘banandu’, besteak beste.

⁴² *aurreztu* da Berrok (2015b) kokapen aditzen eraketarako *-ra-tu* adlatibo-partizipio erakusten ez duen aditz bakantetako bat.

Zehaztugabetasuna adierazteko ere erabiltzen da *alde*, bai lekuzko testuinguruetan, *Bizkaia aldean* ‘Bizkaia inguruan’, eta baita denborazko testuinguruetan ere, *bostak aldera* ‘bostak inguruan’. Konparaziozko egituretan ere erabiltzen da, *Eider indartsuagoa da zure aldean*. Ez da *alde* denborazko testuinguruetara hedatu den bakarra, *ondo* ere erabiltzen da jarraian datorrena adierazteko: *ekaitzaren ondoren*,⁴³ *bazkaldu ondotik*.

4.5.4. Ardatz perimetrala: *inguru*

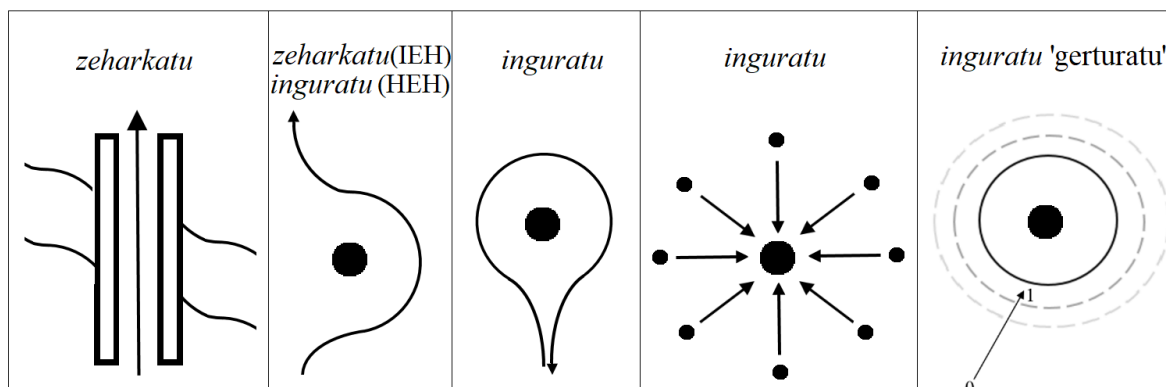
Hondoaren perimetroan proiektatzen den kokapena adierazten duen ardatz zatia da *inguru*: *suaren inguruan*, *mahaiaren inguruan*. Ardatz zati honek latinezko *in gyrum* ‘perimetroan’, ‘bueltan’ egitura du jatorria. Ardatz zatiaz gain, bada izen erlazional adiera duen *inguru* bat ere.

(53) Inguru hura arras hondatua zen.

(Etxepare 2013: 58).

Dena dela, (53)ko *inguruk* ez du adierazten objektu bat inguruan hartzen duen espazioa bat. Aitzitik, eremu jakin bat adierazten du, erabat zehatza ez dena eta zehatz mugatu ezin daitekeena. Bada *inguru* ardatz zatiaren gisan zubereraz erabiltzen den beste ardatz zati bat, *barano*: *danzatzia sū horren baranoan* ‘su horren inguruan’ (Belapeyre, OEH). Azken horrek bearnesezko *baranda* ‘su babes’ hitzean luke jatorria.

Bide zuzenena hartu beharrean zeharbidea hartu dela adierazteko, halaber, *inguru* ardatz zatia oinarri duten *inguruka* eta *itzulinguruka* egiturak erabiltzen dira. Ardatz zatia oinarri hartuta sortutako *inguratu* predikatuak ere hainbat adiera izan ditzake, eta aldaera batzuetan, *inguratu* beste aldaera batzuetan *zeharkatu* duen adiera hartzen du, jarraian 15. Irudian adierazi bezala.

4.15. Irudia: *inguratu* predikatuak adieraz ditzakeen esanahiak.

4.15. Irudian ezkerretiko lehendabiziko atalak bide batean zehar gauzatutako Ibilbide trantsizionala adierazten du (*zubia zeharkatu*), eta ekintza hori adierazteko *zeharkatu* predikatua erabiltzen da aldaera gehienetan. Bigarren atalean, Hondo bati iskin egin eta hau saihestuz egindako Ibilbidea adierazi dut. Hegoaldeko aldaeretan

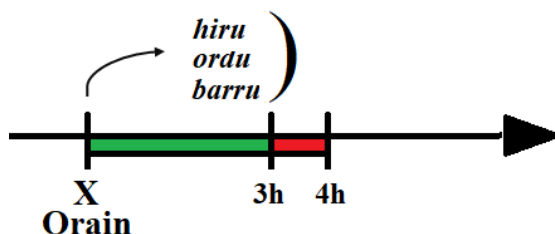
⁴³ Mendebaldeko *-rean* ablatiboa ageri da *ondo-rean* > *ondoren* ‘ondotik’ egituretan.

barne/barren/barruren ispilu irudia litzateke *kanpo*, kasu honetan, bektoreak Hondotik kanpora hedatuko lirateke edozein noranzkotan: *harresiaren kanpora*.

Ardatz zatiaz gain, bada izen adierari eusten dion *barren* ere: *Horrexek lasaitzen dit barrena* ‘aldartea’ (OEH). Determinatzailearekin ez ezik, pluralean ere ager daiteke *barrenak astindu*. Berdin gertatzen da, besteak beste gaztelaniaz, *los adentros*.

Ainguratutako gainerako ardatz zatiek bezala, *etxearen barruan* gisakoek ez dute graduaziorik onartzen: **etxearen 5 metro barrura*. Ainguratu gabeko *barru* ardatz zatiak, berriz, bai, *oso barruan*. Zenbatzaileekin ere zilegi dira. Esaterako, espeleologo talde batek haitzuloan dagoen taldekideari irratiz ematen dizkion jarraibideen testuinguruan koka liteke *egizu 15 metro barrura* gisako perpaus bat.

Denborazko testuinguruetan ere erabiltzen dira *barneren* hiru aldaerak: *denbora laburrik barne*, *zortzi egun barren*, *hiru urte barru*. Egitura horietan, hurrengo ekintzara bitarteko denbora tarte zehazteaz gain, ekintza adierazitako denbora igarotzean (eta ez beranduago) gertatuko dela adierazi bide du jatorriz.

4.17. Irudia: *barruren* denbora besarkadura.

Laburbilduz, *barne* ardatz zatian erdigunetik hedatzen den ardatzak noranzko zehatzik izan ez arren, bektoreak ezin daitezke Hondotik kanpora hedatu, honen azalerak mugatzen baititu.

4.5.6. Ardatz zatien eta izenen artekoak

Orain arte aipatutakoez gain, badira izenen eta ardatz zatien muga are lausoagoan kokatzen diren beste zenbait hitz, ardatz Multzo horretan kokatu ditut *arte*, *erdi*, *hegi*, *bazter*, *ertz* eta *izkina* bezalakoak.

4.5.6.1. Bi Hondoko egiturak *arte* eta *erdi*

Euskarazko ardatz zatien konfigurazioan bereizi ditudan zazpi eremuek Hondo bat, agerikoa ala inplizitua, dute erdigune deiktikotzat. Hala ere, badira bi Hondoren tartean edo Hondo baten erdigunean proiektatzen den kokapena zehazten duten ardatz zatiak, *arte* eta *erdi*.

Etxepare eta Oihartzabalen (2012) eta Etxeparen (2013) ohartarazi bezala, *arte* da izen erlazional gisa erabil ezin daitekeen leku izen bakanetako bat:

- (55) a. Besoen artean gorde du.
 b. *Hango arteak meharregi ematen du. (cf. *tarteak*)

(Etxepare 2013: 59)

(55b)n adierazi bezala, *artek* ezin dezake izen erlazional gisa jokatu eta, horren ordez, *tarte* izena behar da. Halaber, bi Hondoren arteko *tarte*a izendatzen duen izena litzateke *bi-tarte*a. Ardatz zatira itzuliz, *artek* bi Hondoren arteko espazioan proiektatzen du perpauseko Irudia, *bizikleta autoen artetik igaro* da adibidean bezala.

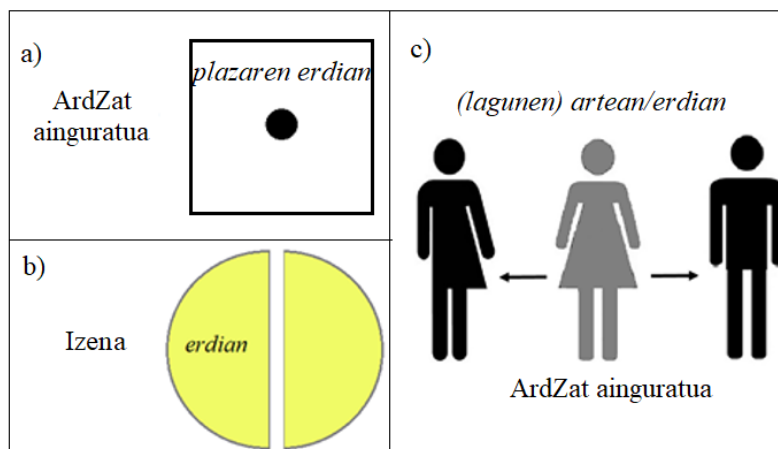
Denborazko testuinguruetan hainbat adieratan lekukotzen dira *arte*, *tarte* eta *bitarte*. Batetik, ondotiko denbora muga adierazteko erabiltzen da, *orain arte*, *bihar arte*, *eguerdira arte*. Mendebaldeko *-ra arte* muga adlatiboa hizpide dudanean sakonago azalduko dut (§3.1) erabilera hori. Bigarrenik, aurretiko denbora muga ere adieraz dezake, *artean ez zinen jaio* ‘oraindik’. Hirugarrenik, aldiberekotasuna adierazteko ere erabiltzen da, *bien bitartean*, *bizkitartean*. Azkenik, bi ekintzen arteko denbora adierazteko ere erabil daiteke, *tartean*.

Bada *artez* gain erabilera bertsua duen beste hitz bat, izenen eta ardatz zatien arteko mugakoa dena, *erdi*. Bi testuingurutan erabil daiteke *erdi*. Batetik, *arte* bezala, bi Hondoren arteko kokapena adieraz dezake (56a). Bestetik, Hondo bakar baten erdigunea adieraz dezake (56b):

- (56) a. Garrasi zегien **bion erdian** zegoen neska xarmantak.
 (*Ipurtargi beltza*, Josu Landa 1983)

- b. **Plazaren erdian** San Juan sua izandakoa hauts (...) besterik ez zen.
 (*Odolaren usaina*, Mikel Antza 1987)

Goiko bi perpausetan *erdik* erreduplikazio adierazkorra onartzen du, *bion erdi-erdian*, hortaz, baditu ardatz zatiei dagozkien ezaugarriak. Dena dela, agerikoa da *erdi* izena dela 4.19. Irudiko b) atalean:

4.19. Irudia: *erdiren* adierak.

4.19. Irudiko b) atalean, *erdik* izen adiera du, ‘osoaren bi zatietako bat’ adierazten baitu, (*gazta*) *erdian*, *urtearen bigarren erdian*. Bestetik, a) ataleko eta c) *erdiek*

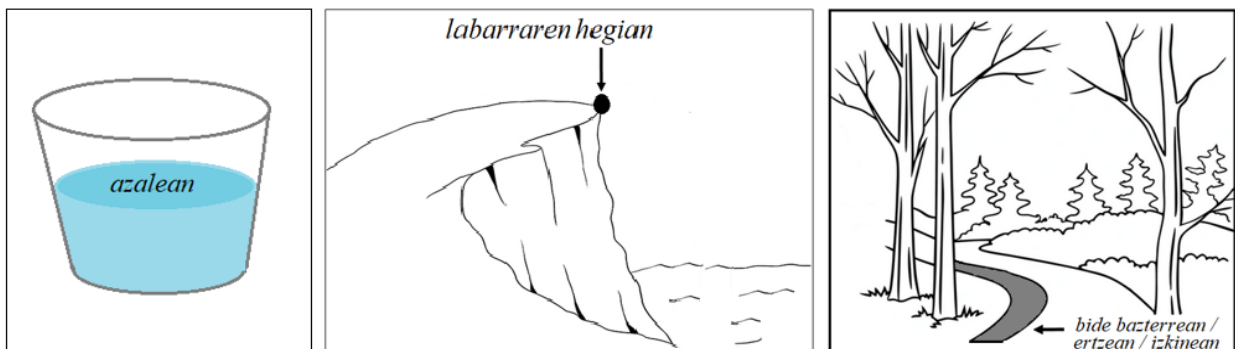
ardatz zatia adiera dute. Horrez gain, badira oinarrian *erdi* duten hainbat aditz, besteak beste, *erditu* a) ‘umea izan’; b) ‘zatitu’; c) ‘(bihotza) zatikatu’ eta *erdibitu* ‘bi a) ‘erditik zatitu’; b) ‘bi zati egin’.

4.5.6.2. Ardatz zatien eta ISen artekoak ardatz bertikal eta transbertsalean: *azal, bazter, ertz, hegi, izkina*

Badira izenen eta ardatz zatien mugako beste hainbat hitz, ardatz bertikaleko eta transbertsaleko ardatz zatien gisara joka dezaketenak. Esate baterako, *azal* izenaren ‘gainazal’ adiera, *gainen* ondoz ondoko adieraren baliokide litzateke, izena izan arren graduazioa onartzen baitu:

(57) Hegaluzeak itsasoaren **oso azalean** begiztatu dituzte.

Edonola ere, (57)ko perpausa ez litzateke bateragarria zenbatzaileekin: **itsasoaren 2 metro azalean*. Badira ardatz transbertsaleko *ondo* ardatz zatiaren gisako hitzak ere, eta horietako askok mugako kokapena adierazten dute: *bazter, ertz, hegi, izkina, mutur*. Jarraian dakartzadan 4.20.-22. Irudietan irudikatu dut hitz horien ardatz zati gisako jokabidea.

4.20., 4.21., eta 4.22. Irudiak: *azal, hegi, bazter, ertz* eta *izkina* ardatz zati gisa.

Dena dela, goiko Irudietan jasotako hitzetan izen erabilera nagusi da, horren adibide da (58)n emandako perpausa:

(58) Erraten zuten Angleterra zela lurraren azken hegia.
(*Mintzaira. Aurpegia. Gizon. Hiriart-Urruty, OEH*)

Laburbilduz, hemen emandako hitzak postposizio gisa sailkatu ez diren arren, espazio harremanak adierazten dituzte, ardatz zatien gisara. Edonola ere, hemengo hitzek ez dute Irudia Hondotik kanpoko kokapen batean proiektatzen. Izan ere Hondoaren beraren zatiak dira *bidearen ertza, hariaren muturra* edo *labarraren hegia*, eta, horrenbestez, izenak, *etxearen aurrea* ere izena den bezala.

4.6. ONDORIOAK

Kapitulu honetan, ardatz zatien inguruko literatura berrikusi ondoren, Svenoniusen (2006) ildoko definizioa hartu dut oinarrian euskarazko aldakortasuna azaltzeko. Oinarri hartu dudana definizioan, ardatz zatia hau litzateke: Hondoaren erdigunetik hedatzen den ardatz batekin bat datozen puntuak hautatu ondoren, Hondotik kanpora bektoreek proiektatzen duten kokapena. Definizio horretatik abiatuta, izena denaren eta ez denaren arteko bereizketa argitzeko erabili diren testak berrikusi eta euskaraz erreplikatu ditut.

Ondoren, euskarazko postposizioez eta ardatz zatiez orain arte esandakoa berrikusi dut, eta, euskaraz, ardatz zatien bi multzo bereizi ditut, ainguratuak eta ainguratu gabekoak eta bost ardatzen arabera (bertikala, longitudinala, transbertsala, perimetrala eta endozentrikoa) sailkatu ditut. Ainguratu gabeko ardatz zatiek ageriko Hondorik ez dutela eta egoera diskurtsiboko igorlea erdigunetzat hartuta proiektatzen direla argudiatu dut, Etxeparek (2013) ardatz zati ez proiektiboez esandakoaren ildotik. Bereizketa horiez gain, ohartarazi dut ainguratu gabeko ardatz zatia testuinguru dinamikoetan maizago erabiltzen direla, eta, aldiz, ainguratutako ardatz zatiek adiera estatikoa izan ohi dutela. Gainera, graduazioa onartzen duten bakarrak ainguratu gabekoak direla erakutsi dut.

Jarraian, ardatz zatien multzo bakoitza azal dezakeen analisi bat aurkeztu dut, Fábregasen (2007) eta Caha eta Pantchevaren (2020) proposamenak oinarri hartuta. Analisi horretan argudiatu dut ageriko Hondo bat duten ardatz zatien ainguratueta, Hondoa jabetza theta-rola esleitzen duen islapenera mugitzen dela. Aldiz, ainguraketarik gabeko ardatz zatietan, ageriko Hondorik ez dagoenez, jabetza theta-rola esleitzen duen islapenak ez du Hondorik erakartzen. Azken horietan, egoera diskurtsiboko partaideetako bat litzateke inplizituki erdigune deiktikotzat hartzen dena, eta horren arabera zehaztuko litzateke ardatzaren noranzkoa.

Azkenik xehe aztertu ditut eremu bakoitzean kokatu ditudan ardatz zatia, eta izenekiko bereizketa ezartzeko testak errepikatu ditut. Gainera, ardatz zatien eta izenen arteko harremanak eta izan dezaketen hedadura semantikoa aurkeztu ditut, eta lekuzko eta mugimenduzko testuinguruetatik kanpo denborazko zein testuingurutan erabiltzen diren azaldu dut. Gaiok hizpide izango ditut §5. kapituluaren ere, Adposizio Konplexuen bilakabideak aurkeztean.

5. Euskarazko Adposizio Konplexuak

5.1. SARRERA

Bigarren kapituluaz aztergai izan ditut oinarritzko hiru adposizioez aparteko zenbait lekuzko adposizio. Horietako zenbait, hurbiltze adlatiboa (*-rantz*, *-raka*) eta muga adlatiboa (*-raino*) esaterako, osaerari dagokionez adposizio konplexuak direla adierazi dut, adposizio baten eta bestelako morfema baten baturatik sortuak baitira. Dena den, kapitulu beregain batean aztertu ditut gainerako *Adposizio Konplexuetatik* (AK) bereizteko. Izan ere, gainerako adposizio lotuekin batera sailkatu ditut *-raino*, *-rantz* eta *-raka*, hiztun gehienek ez baitute hautematen adposizio horien barneko osaera morfologikoa.

Hirugarren kapitulu honetan, AKak zer diren eztabaidatuko dut lehendabizi, nolako osaera morfologikoa duten zehaztuz (§5.2.). Hurrengo atalean (§5.3.), AKak semantikoki sailkatuko ditut. Hasteko, adposizio konplexuak zein testuingurutan sortzen diren azalduko dut. AKek lekuzko adposizio lotuek ematen ez dituzten ñabardurak gaineratzen dituzte. Ñabardura semantiko horiek adieraz dezakete, besteak beste, Bide mota jakin batek Ibilbiderik adierazten duen edota Bidea Hondoarekiko zein ardatzetan hedatzen den zehazten den. Ñabardura horiek kontuan hartuta, AKen sailkapen bat egingo dut hiru irizpideren arabera, hots, Orientazioa, Trantsizioa eta Mugatutasuna.

Jarraian, ardatz zatiak eta AKak elkarren artean lotzen dituzten bilakabideak aurkeztea izango dut helburu (§5.4.). Erakutsiko dudanez, AK gehienek azpian adposizio lotu bat eta ainguratu gabeko ardatz zati bat hauteman daitezke kasu gehienetan (e.g. *-an* + *gora*). Izan ere, laugarren kapituluaz (§5.3.) adierazi bezala, *gorak* ez du ainguratzen duen ISrik onartzen: **etxe(aren) gora* vs *etxe(aren) gainera*. Beste zenbaitetan, ardatz zati ainguratuen gisako egiturek –e.g. *haren zeiharrean* ‘haren ondoan’– adiera estatikoa galdu eta testuinguru dinamikoetara hedatzen dira *–kalean zehar–*. Beraz, Hondoaren Erean bat adieraztetik Ibilbide bat adieraztera aldatzen da horien adiera. Aldaketa semantiko horiek ez dira ausaz gertatzen, gramatikalizazio eredu bat jarraitzen dute, eta eredu horiei *gramatikalizazio kateak* deritzete (Kuteva et al. 2019; Fagard 2020). Kapitulu honetan hizpide izango ditudan gramatikalizazio kateen ondorioz sortzen dira AKak. Euskarazko gramatikalizazio kateen berri eman aurretik, gairako hurbilketa tipologikoa egingo dut, hizkuntzartean AKak sortzen dituzten gramatikalizazio kateen antzekotasunen berri emateko.

Azkenik, AK horiek analisi nanosintaktikora ekarriko ditut. Horrez gain, erakutsiko dut euskarazko hiru adposizio multzoetako aleak, hots, adposizio lotuak, ardatz zatiak eta AKak, egitura bakarrean ager daitezkeela aldi berean. Nire azterbidean aldibirekotasun hori azalduko dut, ñabardura semantiko gehiago jasotzen dituzten AKetan islapen gehiago lexikalizatzen dituzten morfemak ditugula argudiatuz (§5.5.). Esate baterako, hiru adposizio multzoetako osagaiak ageri dira *harresien arte-tik kanpo* bezalako egituren morfosintaxian. Adibide horretan, ardatz zati bat (*arte*) eta adposizio konplexu bat (*-tik kanpo*) hauteman daitezke. Aldi berean, *-tik kanpo* adposizio

konplexuaren osagaietako bat leku adposizio lotu bat da, hots, *-tik* forma lotua. Hortaz, aldebereketasunak berebiziko garrantzia du egituron izaeran.

Azken atal horretan, AKen izaera konposizionala irudikatzeko, ardatz zatietan eta adposizio lotuetan ditugunak baino islapen sintaktiko konplexuagoak behar direla argudiatuko dut, eta AK mota bakoitzarentzat analisi sintaktiko zehatz bat aurkeztuko dut.

5.2. ADPOSIZIO KONPLEXUEN OSAERA MORFOLOGIKOA

Atal honek bi helburu ditu: AKen osaera morfologikoa zehaztea eta AKen eta ardatz zatien arteko aldaerak azaltzea. Osaera morfologikoari dagokionez, AKak forma konposatuak dira. Alabaina, ez dira ardatz zatien gisakoak, AKetan ardatz zatiak ez baitu osagarri gisa adposizio lotu bat hartzen. Aitzitik, adposizio lotu batek osagarri gisa hartzen du ardatz zati bat ala izen bat. Beraz, AKak *-ra gino* > *-raino* bezalakoak dira (§2.). Esate baterako, mendebaldean, denborazko testuinguruetan ez ezik, lekuzko testuinguruetan ere erabiltzen den *-ra arten* agerikoagoa da osaera morfologikoa. Ondoko adibideek (1) ardatz zatien eta AKen arteko aldea jasotzen dute:

AK	ArdZat
(1) a. etxe- ra arte .	b. etxe-(en) arte-ra .

(1a) adibidean *arte* ez da Hondoaren Eremuetako bat zehazten duen ardatz zati ainguratu bat; adposizio terminatiboko morfema mugatzailea da, *-ra gino* egiturakoko *ginoren* baliokidea. Aldiz, (1b)n, *arte* ardatz zatia dugu. Osaera morfologikoari dagokionez, honela irudikatu daiteke adposizio multzo bakoitzean dugun egitura:

(2) a. [[etxe _{IS}] -ra arte _{AK}]	b. [[[[etxe _{IS}] -en _{KS}] arte _{ArdZat}]-ra _{ADPS}]

Zenbait kasutan, gainera, AKek barne morfologia aberatsagoa dute. Esate baterako, *bidegurutzetik gora* adibidean *-tik gora* AKa dugu. Kasu horretan, *-tik* ablatiboaz gain, *-ra* adlatiboaz ere badago, hau da, beste adposizio lotu bat. Beraz, nire hipotesiaren arabera, lehenik *goi* ainguratu gabeko ardatz zatiak *-ra* adposizioarekin bat egiten du eta *gora* AdpSa sortzen da. Behin AdpS hori sortu denean hartuko luke *-tik* ablatiboak osagarria, (3)an adierazten dudana bezala.

- (3) [[bidegurutze_{IS}] -tik [gora_{ADPS}]_{AK}]

Osaera hori ere maiz lekukotzen da AKetan, *-tik atzera*, *-an barna*. Horrelako egiturak *Bide Osoen* (ing. *Complete Path*) gisakoak dira. Bide Osoetan lehendabiziko adposizio lotuak espazioan ainguratzen du Bidea, alegia, Iturburua zehazten du, nondik hasten den, *sarreratik atzera*. Beste batzuetan, lehen adposizioak Bidea gertatzen den Hondoa mugatzen du, *mendian barna* AKan Bidea [mendian] gertatzen da. Bigarren adposizio lotuak Helburua zehazten du, noranzkoa ematen dio Bideari. Beste hitz batzuetan

esanda, *bidegurutzetik gora* eta *eskolatik kalera* AdpSak ez lirateke horren ezberdinak, biek ala biek Iturburu bat (abiapuntu bat) eta Helburu bat zehazten baitituzte.

Adposizio Konplexuen multzoa orotara zenbat alek osatzen duten argitzean kopuru zehatz bat ematea ez da erraza, datubaseek eta bilketa lanek ezin baitute aldakortasun dialektal guztia jaso. Solabarrietak (2004) guztira 177 postposizio jasotzen ditu, nahiz eta horien artean badiren morfosintaktikoki emankorrak izaki ardatz zatien multzoan sailkatzen ditudanak. Gainera, Solabarrietak jasotzen dituen postposizio horietatik guztiek ez dituzte lekuzko edo mugimenduzko espazio harremanak aditzera ematen. Postposizio batzuk, *(-ri) esker*, *(-ri) gogo*, *(-ren) parte*, *(-ren) orde*, *-ren truke* bezalakoak, bestelako testuinguruetan erabiltzen dira eta izen gisa ere sailkatu izan dira.

Bestetik, Aduriz eta bestek (2008) postposizioen tratamendu konputazionala aztertzen dute UPV/EHUko IXA taldearen barne-txostenean. Euren sailkapenean, *etxe-tik* gisakoei atzizki-postposizio deritzete eta *etxe gain-etik* bezalakoak postposizio-lokuzioak, Zabala & Odriozolari (2004) jarraituz. Guztira 100 postposizio-lokuzio biltzen dituzte, baina horien artean badira §4. kapituluaren ardatz zatitzat sailkatu ditudanak ere, baita bestelako testuinguruetan erabiltzen direnak ere, *(-ren) antzo*, *(-rekin) bat*, *(Ø/-ren) bitarte(z)*, *-rik gabe*, esate baterako. Adiera dinamikoa dutenak eta AKtzat hartu daitezkeenak hogeiren bat dira, azpian jasotzen ditudanak.

(4) Postposizio-lokuzioen zerrendatik Adposizio Konplexutzat ditudanak:

-tik aitzina, *-Ø aldera*, *-Ø/-ra arte*, *-tik at*, *-tik aurrera*, *-an/-tik barna/barrena*, *-tik/-z behera*, *-Ø/-an/-tik beheiti*, *-ra/-ri buruz*, *-Ø/-an/-tik gaindi*, *-Ø/-an/-tik goiti*, *-an/-tik gora*, *-Ø/-z haraindi*, *-Ø/-z honaindi*, *-tik/-z kanpo*, *-tik/-z landa*, *-tik urruti*, *-Ø/-an/-tik zehar*.

Goiko (4) zerrendan jaso ditudanek atal honetan aurkeztu ditudan baldintzak betetzen dituzte, izan ere, osagaien artean adposizio soil bat eta ainguratu gabeko ardatz zati bat dituzte gutxienez.

5.3. ADPOSIZIO KONPLEXUEN SAILKAPEN SEMANTIKOA

Azken bi hamarkadetan, espazio aldaketak adierazten dituzten adposizioen sailkapen semantikoek gero eta zehaztasun gehiago jaso dituzte. Hori kontuan hartuta, euskarazko AK multzoaren arteko alde semantikoak agerian jartzeko, Pantchevak (2011) proposatzen duen sailkapena oinarri hartuko dut eta Svenoniusek (2006), Den Dikkenek (2010) eta Romeuk (2014) euren analisietan aipatzen dituzten ezaugarriekin osatuko dut. Pantcheva (2011) Piñónen (1993) eta Zwartsen (2005) baieztapenekin bat egiten duen heinean, horiek ere aintzat hartuko ditut.

AKen arteko aldakortasun semantikoa azaltzeko, Piñonek (1993) Ibilbide trantsizionalen eta trantsiziorik gabekoen artean egiten duen bereizketa aintzat hartuko dut hemen ere, hirugarren kapituluaren euskarazko prosekutiboa aztertzean

egin dudan bezala. Izan ere, Ibilbide trantsizionala adierazten duten adposizio konplexuetan, perpauseko Hondoak ez die erreferentzia egiten Bidearen bi muturrei, abiapuntuari eta helmugari, hain zuzen. Esate baterako, *mendia* Hondoa duen AK batek (e.g. *-z gaindi*) ez die erreferentzia egiten ez Iturburuari (*menditik*) ez eta Helburuari (*mendira*) ere. Muturrek [–] balioa dute eta AKetan lekualdatzearen tarteko zatiek soilik dute balio positiboa [+]. Hortaz, Ibilbide bitrantsizionalak dira, bi trantsizio bakunen baturatik sortuak.

Bestetik, Ibilbide ez trantsizionala aditzera ematen duten AKek Bide homogeneousak dituzte. Euskaraz, horren adibide dira *-an zehar*, *-tik barna*, bezalakoak. Horietan, Hondoarekiko konfigurazio berean ageri dira Bidearen atal guztiak. Hau da, Bidearen abiaputua, tarteko zatia eta helmuga konfigurazio berean ageri dira, polaritate positiboan, hain zuzen.

AKak sailkatzeko erabiliko ditudan ezaugarriak Orientazioa, Trantsizioa eta Mugatutasuna dira, Pantchevaren (2011) ildotik. Dena dela, AKek duten esanahi aniztasuna azaltzeko aipatutako hiru ezaugarri horietan azpimultzo gehiago egin beharra dagoela erakutsiko dut.

Orientazio ezaugarria irizpide bakar baten arabera definitzen du Pantchevak (2011), hots, orientazio neutralera mugatzen du, alegia, erreferentzia puntutzat Hondoa aintzat hartzen duenera. Irizpide horren arabera, Bideak *Helburu-orientatiodunak* (ing. *Goal-oriented*), *Iturburu-orientatiodunak* (ing. *Source-oriented*) ala *Orientaziorik gabek* (ing. *Non-oriented*) izango dira.

Hala ere, badira Bide baten orientazioa zehazteko aintzat hartu daitezkeen beste zenbait ardatz. Konfigurazio horizontalean, ardatz longitudinalak *aurrera-atzera* (↔) hedatzen diren Bideak zehazten ditu. Aldiz, konfigurazio bertikalean ardatz bertikalak *gora-behera* (↑) hedatzen diren Bideak zehazten ditu (Kracht 2002; Mizuno 2024).

Ardatz horien berri eman dut laugarren kapituluan ardatz zatiak azaldu ditudanean (§4.3.). Izan ere, badira bi egituron arteko antzekotasunak, AKek ezaugarriak partekatzen baitituzte bai ainguratutako ardatz zatiekin, bai eta ainguratu gabeko ardatz zatiekin ere: AK gehienek (e.g. *-an gora*) ainguratu gabeko ardatz zati bat (*gora*) dute euren egituran. Dena den, ainguratu gabeko ardatz zatiek ez dute ageriko Hondorik. Aldiz, ainguratutako ardatz zatiek (e.g. *mendi gainean*) bezalaxe, AKek badute ageriko Hondo bat (e.g. *mendian gora*). Dena den, AKek ez dute Hondo horren Eremu bat aditzera ematen (e.g. **mendian gainean*), Hondo horretan edo horretatik gertatzen den Bide bat baizik (e.g. *mendian gora*).

Badira bestelako orientazio bereizketak ere. Horietako bat, Den Dikkenek (2010), *hither-thither* ‘harat-honat’ gisako aurkakotasunetarako deixiaren bidez azaltzen duen orientazio bereizketa da. Bereizketa horretan ez dago ageriko Hondorik (*etxe*), ez eta Bideak zein ardatzetan (*aurre*, *goi*) gertatzen diren argitzen duen informaziorik. Orientazio eredu horrek, perpauseko igorlea edo hartzailea ditu erdigune deiktikotzat.

Konfigurazio bertikalera itzulita, esan beharra dago Pantchevak (2011) Orientazioa definitzean ardatz bertikala aintzat hartzen ez badu ere, *up-down* ‘goitik beherako’ (↑) bereizketa adieraz dezaketen hizkuntzen berri ematen duela, esate baterako, tabasaraneraren berri (Pantcheva 2011):⁴⁴

- (5) a. day-zi-l-an-yina
mendi-ERG-LOK-ABL.UP
‘Menditik gora’
- b. day-zi-l-an-kkina
mendi-ERG-LOK-ABL.DOWN
‘Menditik behera’

(Magomedov 1965: 119 apud Pantcheva 2011)

Goiko (5a) eta (5b) adibideetan ikus daitekeenez, *-yina* (*-y(i)*- ‘goi’ *-na* ‘ra’) eta *-kkina* (*-kk(i)*- ‘azpi’ *-na* ‘ra’) morfemek orientazio bertikala adierazten dute. Horiez gain ageri den morfemetako bakoitzak tasun jakin batzuk lexikalizatzen ditu, *-l-* lokatiboak [Lekua, Helburua] eta *-an-* ablatiboak [Iturburua], besteak beste. Euskarazko sailkapenean adposizio konplexu batzuetan ere egitura bera ikus daiteke. Adposizio egresiboak erakusleen sailaren gainean eratzen direnean LOKATIBO-ABLATIBO-GORA/BEHERA hurrenkera morfologikoa ikus daiteke:

- (6) AK egresiboak euskaraz
- a. ha-n-dik gora
- b. ha-n-dik behe-(ra)

Hori aintzat hartuta, euskarazko AKen sailkapen semantikoan, orientazio neutroaz gain, beste zenbait orientazio eredu ere barne hartzen ditut: aipatu berri ditudan orientazio bertikala eta orientazio longitudinala. Gainera, bigarren kapituluan esan bezala, badira *barne*, *barru* eta *kanpo* gisako ardatz zatiak, Hondoaren ‘barrua’ eta ‘kanpoa’ zehazteko erabiltzen direnak. Bereizketa horretan oinarrituta, euskarazko AKetarako proposatzen duten sailkapenean orientazio *endozentriko-exozentrikoa* edo *zentripetu-zentrifugo* deritzona ere aintzat hartuko dut, hots, puntu jakin batetik kanporanzko edo barneranzko espazio aldaketa zehazten duena. Azken horretaz, lan esperimentaletan ere (Vuillermont & Kopecka 2019) proposatu da ardatzen arteko bereizketa esanguratsua eta aintzat hartu beharrekoa dela semantikoki. Izan ere, orientazio zehatz bat erabiltzeak zeregin jakin bat adieraztea erraz baitezake.

Bestelakorik adierazi ezean, onartuko dut AKak, ardatzen konfigurazioari dagokionez, orientazio neutroan kokatzen direla (*-ra arte*, lekuzko testuingurueta *-ri buruz* ‘norantz’). Hau da, *etxea-ri buruz* AKak badu Helburu-orientazioa, baina ez du ardatzen inguruko bestelako zehaztapenik adierazten, egoera komunikatiboko igorleak badu etxearen kokapenaren berri, badaki dauden lekutik ‘gorago’, ‘aurrerago’ edo

⁴⁴ Tabasaranera hizkuntza Lezgikoa da, Kaukasoan hitz egiten dena, Dagestan hegoaldean (WALS).

‘beherago’ dagoen, beraz, ez du halakorik adierazi beharrik. Orientazio neutro hori hartuko dut orientazio ez-markatutzat. Beste zenbaitetan, esanguratsua da Bidea zein ardatzetan hedatzen den zehaztea: *bide-an aurrera*, *malda-(a)n behera*, *herri-tik kanpo*. Beraz, aintzat hartuko ditut orientazio markatu horiek ere, hots, orientazio longitudinala, bertikala, eta orientazio endozentriko-exozentrikoa.

Lehendabiziko kapituluan esan dut euskarazko oinarritzko adposizioek ez dutela serie markatzaileak (ing. *serial markers*) dituzten hizkuntzetako ñabardura jasotzen. Hau da, serie markatzaileak dituzten hizkuntzetan, finlandiera kasu, ez dago Iturburu adiera duen adposizio bakar bat. Esaterako, barne serieko elatiboa, *-stā* ‘-tik kanpora’, erabiliko dute Bidea Hondo baten barrutik kanpora gertatu dela adieraztea esanguratsua denean. Aldiz, kanpo serieko ablatiboa, *-Itä* ‘-tik’ erabiliko dute Bidearen abiapuntua adieraztea soilik denean esanguratsua. Serie markatzaileen ordeztu, euskaraz *barne*, *gain*, *kanpo* bezalako ardatz zatiak erabiltzen dira kokapenari dagozkion ñabardurak adierazteko. Hondoaren Eremuak dira horiek eta Irudia espazio jakin batean ainguratzen dute. AKetan, berriz, Bideak espazio aldaketa bat adierazten du, eta Bide horren orientazioa zehazteko erabiltzen dira *gora* ala *kanpo* gisakoak.

Jarraian, aipatutako hiru ezaugarrien (Muga, Orientazioa, Trantsizioa) arabera AKen tipologia azalduko dut, besteak beste, egitura trantsizional mugatuak (egresiboak, progresiboak) eta Ibilbide ez-trantsizioanalak bereiziz.

5.3.1. Egitura trantsizional orientatu mugatuak

Euskaraz askotariko Bideak adierazteko erabiltzen dira AKak. AK batzuek trantsizio mugatu bat adierazten dute, *-ra arte* eta *-lat artio*k, kasu. Hau da, Bideak abiapuntu ala helmuga mugatu bat du eta mugatutasun hori esplizituki adierazten da. AK horietan mugatzen dena abiapuntua ala helmuga denez, ‘nondik aurrera’ ala ‘noraino’, baterako ala besterako Orientazioa dute guztiek, dela Helburu-orientazioa, dela Iturburu-orientazioa. Hortaz, ez dago orientaziorik gabeko AK trantsizional mugaturik. Batetik, terminatibozko egitura konplexuak daude, hots, *-ra arte*, *-lat artio* bezalakoak. Semantikoki *-raino* AdpSaren parekoak dira (§3.3.). Horiezaz gain, egitura egresiboak ere badaude, hau da, helmuga mugatu beharrean abiapuntua mugatzen dutenak. Euskarazko *-tik gora*, *-tik behera*, *-tik aurrera* eta *-tik atzera* AKak gisa horretakoak dira.

Hasi gaitezen terminatibozko egituretatik. Muga adlatiboaz hitz egitean esan dudana bezala (§3.3.), *-ra arte* eta *-lat artio* terminatiboak ere Bide monotransizionalak dira. Alegia, trantsizio bakar bat adierazten dute, Helburu-orientazioa duena, baina Helburu-orientaziodun Bide arruntean (*-ran*) ez bezala, trantsizio horrek muga bat du helmugan. Ikus dezagun horrek zer esan nahi duen. Adibide gisa, *itsasora arte* AdpS-a hartuko dut (7). Zwartzen (2005) ereduari jarraiki, 0 zenbakia abiapuntua adierazteko, 1 zenbakia helmuga adierazteko eta ---+++ ikurrak espazio aldaketa irudikatzeko erabili ditut. Bide horretan, bi fase bereizten dira: batetik, itsasora iritsi bitarteko fasea dugu

[-itsaso]. Fase horretan Hondoaren puntuek ez dute Bidearekin bat egiten. Bestetik, itsasora iritsi berritan helmuga (p1) ezartzen duen fasea dugu. Bigarren horretan Hondoaren puntu bakar batek egiten du bat Bidearekin [+itsaso]. Behin itsasora iritsitakoan ezinezkoa da itsasoan harago joatea.

(7) Bide terminatiboa

itsarora arte

Tuterara arte

$$[-\cdots+]$$

0 1

(8) Burgiko almadiak [Tuterara arte] iritsi ziren aste betean/*aste betez.

Goiko (8) adibidean, almadiak helmugara (p1) iritsi direnez, Bidea amaitutzat ematen da. Hortaz, mugatutako AKek predikatu telikoekin dira bateragarriak, hots, buruturiko mugimendu bat adierazten dutenak. Izan ere, trantsizioak muga bat badu ebentua ere muga bat beharko ditu. Bestalde, ezinezkoa da Bidea ibaian harago luzatzea. Beste izaera bateko AK bat hartuz gero, Ibilbide ez-trantsizional bat adierazten duen *-an behera* kasu, hori bateragarria litzateke predikatu atelikoekin: *almadiak ibaian behera jaitsi dira ordu betez*.

AK terminatiboetan Bidearen helmuga mugatzen den bezala, AK egresiboetan, Bidearen abiapuntua da mugatzen dena. Pantchevak (2011) Bide egresiboak ‘nondik aurrera’ terminatiboen ispilu irudia direla zehazten du. Lehendabiziko kapituluaren esan dudan bezala, Iturburua da orientazioa alderantzikatzea ahalbidetzen duen buru sintaktikoa, hots, ‘nora’ adiea duen AdpS baten ‘nondik’ ispilu irudia sortzen duena. Mugatutako egituretan ispilu irudi bera genuke. Hirugarren kapituluaren (§3.3.) esan bezala, *-raino* muga adlatiboan, Helburu islapenaren gaineko Muga islapenaren burua lexikalizatzen du *-(g)ino* morfema mugatzaileak. Egitura egresiboetan, Iturburuaren gainean lexikalizatzen da Muga islapena. Euskaraz Bide egresiboak adierazteko AK ugari daude, baina bakoitzak Orientazio buruaren balio ezberdin bat lexikalizatzen duela erakutsiko dut analisi sintaktikoan (§5.5.).

Ekarpen semantikoari dagokionez, Bidearekin bat egin dezaketen Hondoen puntuak mugatzea da Muga buruaren ekarpena. Pantchevak (2011) hitzez hitz dio Muga buruaren ekarpena polaritate positiboa duten puntuak ebakitzea eta polaritate positibodun puntu bakar bat uztea dela (Pantcheva, 2011: 88).

(9) a. $\left[\begin{array}{c} \boxed{\text{++++}} \\ 1 \end{array} \right] + \left[\begin{array}{c} \text{----} \\ 0 \end{array} \right]$

1 0

b. $[-\text{---}+\boxed{++++}]$

1 0

Mugaren Hondo mozketan Bide Egresiboan

Mugaren Hondo mozketako Bide Terminatiboan

(Pantcheva, 2011: 86)

Euskarazko AK egresiboek eskala semantikoan duten egitura irudikatzeko har dezagun (10) adibide gisa:

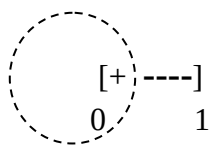
(10) Txirrindularia bakarrik etorri da mendatetik aurrera.

Perpaus horretan (10), muga bat ezartzen da mendatean, izan ere, bakarrik egin duen Bidea mendatetik aurrera hasten da, ez lehenago. Konposizionalki honela aldatu da esanahi semantikoa. Lehenik eta behin Helburu buruak trantsizioa adieraztea ahalbidetzen du, [0----++++1]. Horrekin *mendatera* adiera genuke. Jarraian, Iturburu buruak trantsizioaren muturrak alderantzizkatzen ditu, [0++++----1]. Puntu honetan *mendatetik* adiera genuke. Azken urratsean, Muga buruak Bidearekin bat egin dezaketen puntuak bakarrera mugatzen ditu, *mendatetik aurrera* adiera hartuz [0+---1].

Atal hasieran aurrerratu dudana bezala, euskaraz Bide egresibo ugari daude, *-tik aurrera* (11a), *-tik atzera* (10b), *-tik gora* (11c), *-tik behera* (11d), *-z/tik kanpo*, *-tik at*, *-tik landa* (11e), eta bakoitzak ñabardura semantiko zehatzak ditu. Horiez gain, badira eremu batzuetakoak diren beste zenbait aldaera, esate baterako, *-tik goiti* (*handik goiti*) Nafarroatik ekialdera erabiltzen dena. Dena den, aldakortasun dialektala bere osotasunean jasotzen duen sailkapen bat egiteak han-hemengo forma bakoitzaren osaera morfologikoa xehe azaltzea leharke. Esate baterako, ekialdeko *-tik goiti* AKan *goi-ti* ainguratu gabeko goi ardatz zatia eta *-ti* prosekutiboa ditugu. Beraz, aurretik (11a-e)n aipatu ditudan formetara mugatuko dut analisia. Guztietan abiapuntua zehazten den arren, noranzko banatan hedatzen da Bide horietako bakoitza. Hortaz, esanguratsua da Bide egresiboak zein ardatzetan hedatzen diren zehaztea, hots, ardatz longitudinalean, ardatz bertikalean ala ardatz endozentriko-exozentrikoan. Horiek bereizteko orientazio ezaugarriari dagokion bigarren zehaztapen bat gaineratuko dut, Bideek ardatz bakoitzean hartzen duten balioa, hain zuzen. Horrek Bide egresiboei balio bana esleitzeko aukera ematen du, hots, abiapuntutik (p0) hedatzean hartzen duten noranzko bakoitzeko balio bana. Hona Orientazioak AK egresiboetan hartu ditzakeen balioak:

- (11) a. Progresioa [+FORWARD]: *-tik aurrera* [0+-----1]
 b. Erregresioa [-FORWARD]: *-tik atzera* [1-----+0]
 c. Progresio bertikala [+UP]: *-tik gora*
 1
 -
 -
 -
 +
 0
 d. Erregresio bertikala [-UP]: *-tik behera*
 0
 +
 -
 -
 -
 1

e. Egresibo exozentrikoak [+OUT]: *-tik kanpo*, *-tik at*, *-z landa*

Pantchevak (2011) *out from* ‘-tik kanpo’ bezalakoak *towards* ‘norantz’ bezalakoekin batera trantsiziorik gabeko Bide gisa beste sail batean sailkatzen baditu ere, nik sail honetan jaso ditut *-tik kanpo*, *-tik at* eta *-z landa* gisakoak, izan ere, kidekotasun gehiago dituzte *-tik behera* bezalako egresiboekin ezen ez *-rantz* gisakoekin. Izan ere, guztietan abiapuntu batetik aurrera mugatzen da Bidea. AK exozentriko horien artean, agerikoa da *-tik kanpo* AKan dugun *kanpo* osagaiaren esanahia, aldiz, *-tik at* AKaren bigarren osagaiak ez du horren esanahi gardena. Jatorria *ate* izenean luke, *atera* ‘irten’ aditzak bezala. Izan ere, *ate-ra* hurbildu eta hori igarotzea da irten nahi duenak egiten duena. AKa sortzeko gertaturiko lehen hedadura semantikoa XVI. menderako lekukotzen da. Landuccik (1562) gaztelaniazko *fuera*-ren ordain gisa *atera* ‘kanpora’ dakar, Araquistainek (1746), *de fuera y de dentro* egitura *atetik ta barrindik* itzultzen du (*Larramendiren Hiztegiko Gehigarriak*, 1379, OEH). Badirudi, beraz, ‘kanpo’ adiera duen *ate* izenetik sortua dela *-tik at(e)* AKa.

Dena dela, bada *-z/-tik at*, *-tik kanpo* eta *-z landa* AK exozentrikoen eta aipatutako beste AKen arteko ezberdintasun bat. Aurretik eman ditudan *-tik aurre-ra* edo *-tik behe-ra* gisakoetan bigarren adposizio bat agertzen da, *-ra* adlatiboa. Exozentrikoen aldaera erabilienean halakorik ez badute ere, erabili izan dira bestelakoak ere. Esate baterako, Barrutiak *Gabonetako Ikuskizuna* lanean (ca. 1715), *uria-z ate-tik* ablatiboduna darabil. Adlatibodun forma darabil Etxeberri Ziburukoak (1627) *ez begia heda hautza-z athe-ra* (*Manual Devotionezcoa*, I 16, OEH). AKa aldatuta, badira *-z landa-(a)n* nahiz *-tik landa-ra* konplexuagoak ere (Solabarrieta 2004: 90). Azkenik, *-tik kanpo* baden bezala, egun ere erabiltzen da *-tik kanpo-ra*, biak ala biak dira bateragarriak *joan* gisako mugimenduzko aditzekin; *herritik kanpo joan* zein *herritik kanpora joan*. Inesibodun aldaera ere erabili izan da, ekialdean bereziki, Tartasen (1672) *eztezazula han-tik kanpo-an txerkha* (*Arima penitentearen occupatione devotaq*, 43, OEH) adibide. Hortaz, aintzat hartuko dut adlatiborik gabeko *-tik kanpo* AKak ere Helburuak adierazten ditzakeela.

Bestetik, sail honetan ez dut egresibo endozentrikorik jaso, hau da, ez dut barrurantz hedatzen den AK egresiborik jaso. Izan ere, beste esanahi bat du *-tik barna* AKak, Ibilbide bat adierazten baitu ‘non barrena’, hortaz, Ibilbide egitura ez-orientatua dela esango dut. Egitura prosekutiboa genuke, batetik, *-tik* ablatiboak, Iturburu ez ezik, Ibilbidea ere adieraz dezakeela esan baitut hirugarren kapituluan (§3.5.): *zubitik etorri* ‘zubian barna etorri’. Bestetik, *barnak* Ibilbidea Hondoaren barruan egin dela zehazten duelako. Beraz, *-tik barnak* ez du ‘nondik barrura’ aditzera ematen, ‘non barrena’ baizik.

5.3.2. Egitura ez-orientatuak: Ibilbide trantsizionalak eta trantsiziorik gabekoak

Orain arte hainbat orientazio ñabardura adierazteko erabiltzen diren adposizio konplexuez aritu naiz. Horiezaz gain, badira abiapuntu (p0) batekiko ala helmuga (p1) jakin baterako orientazioa zehaztu beharrean, bestelako informazioa emateko erabiltzen diren adposizio konplexuak. Horiek Bidearen tarteko zatiari, hots, Ibilbideari (p') egiten diote erreferentzia. Batzuetan Hondoak Bidetik kanpo gera daiteke abiapuntuan (p0) eta helmugan (p1), esate baterako, zeharkaldi bat adierazten duten AKen kasuan: *-z gaindi*. Beste zenbaitetan Hondoak bat egiten du Bidearekin baita abiapuntuan eta helmugan ere, horren adibide dira *-an barna* edo *-an gora* bezalakoak. Lehendabizikoei, Bidearen muturrak Hondotik kanpo uzten dituztenei, Ibilbide trantsizionalak deritzet, bigarrenei, Ibilbide ez-trantsizionalak, Pantchevaren (2011) ildotik.

Semantikoki, Ibilbideak elkarren jarraian emandako Iturburu orientaziodun eta Helburu orientaziodun segmentuen elkarketatik sortzen direla proposatzen du Pantchevak (2011)

- (12) a. Iturburua Helburua > Ibilbide ez-trantsizionala
 [0+++---1] + [0---+++1] > [0+++++++1]
- b. Iturburua Helburua > Ibilbide trantsizionala
 [0+++---1] + [0---+++1] > [0-----1]
- (Pantcheva 2011: 73)

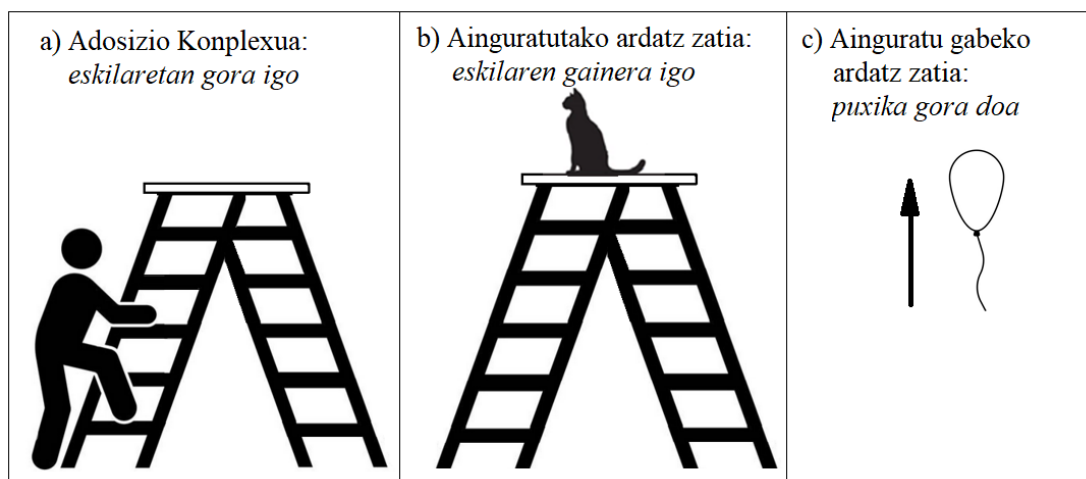
Ibilbide trantsizionaletan, Bideko puntu guztiek ez dute bat egiten Hondoarekin eta Hondotik kanpo geratzen dira abiapuntua (p0) eta helmuga (p1). Bestetik, Ibilbide ez-trantsizionaletan Hondoaren puntu guztiek egiten dute bat Bidearekin, eta, horietan, hortaz, Ibilbide osoa gauzatzen da, abiapuntua(p0) eta helmuga (p1) barne.

Trantsizioaren propietateari dagokionez, multzo honetan badira Hondoak eta Bideak zatu guztietan bat egiten duten egitura ez-trantsizionalak (12a) zein Hondoak eta Bideak tarteko zatian soilik (p') bat egiten duten egitura trantsizionalak (12b). Horien artean (12a-b)koak bezalako egiturak hirugarren kapituluaz aztertu ditut ablatiboaren eta prosekutiboaren arteko aurkakotasuna aurkezterakoan. Prolatibo izena ere jasotzen dute. Esate baterako, *-an/-tik/-z gaindi* AKak zeharkaldi bati egiten dio erreferentzia. Esate baterako, *mugaz gaindi* diogunean, muga zeharkatu dela adierazten ari gara, alegia, (p0) abiapuntuan ez gaude mugan, (p') muga igarotzen ari gara-eta; behin hori igarota, helmugan, alegia (p1)n, jada ez gaude mugan. Horrelako egiturak bitrantsizionalak dira, *mugaz gaindi* bezalako Bide batean, hasierako puntuak ez daude Hondoan; ondoren bada tarte bat zeinetan Bideak Hondoarekin bat egiten duen; azkenik, Bidea Hondotik kanpo gelditzen da berriro ere.

- (13) Ibilbide bitrantsizionala
 mugaz gaindi
 [--++++--]
 0 1

Bigarren multzoan, Ibilbide ez-trantsizionaletan, Hondoaren puntu guztiak Bidearekin bat datoz uneoro, abiapuntua (p0) eta helmuga (p1) barne. Gisa horretakoak dira *-an zehar*, *-an gora*, *-an behera*, *-an aurrera*, *-an atzera* eta *-tik/-an barna*. AK multzo honi emandako deiturak ‘Ibilbide ez-orientatuak’ kontraesankorra dirudi *-an gora* gisako egiturak jasotzen dituela ikusita. Beraz, ohartarazpen bat egitea komeni da ‘ez-orientatuak’ horrek zer adierazten duen argitzeko. Multzo honetan ditugun AKak Ibilbideak diren arren ez dute Hondo baterako ala Hondo batetik trantsizioa adierazten, aitzitik, trantsizioa Hondoaren barruan gertatzen da. Hemen emandako *-an aurrera* AKak ez du orientaziorik, baina ardatz longitudinalaren arabera balio bat hartzen du.

Puntu honetan AK multzo horren eta ardatz zatien arteko alderaketa egitea komeni da. Lehenik eta behin, begi bistakoa da egiturotan ez dela genitiborik agertzen. Horren harira, Salaburu eta Kintanak (1984) diote Postposizio Sintagmetan **mendi-aren zehar* esapidea ez dela zuzena, eta erabili beharreko moldeak *mendi-an zehar* eta *mendi-tik zehar* direla. Beraz, AKetan ditugun *gora*, *behera*, *zehar* gisakoak Hondo baten barnean gertatzen badira ere, ez dute Hondo horren Eremu bat aditzera ematen. Hortaz ohartarazten aitzindari dira Etxepare & Oihartzabal (2009), *gora*, *barna* edo *kontra* gisakoek Hondoa hautatu beharrean lekua adierazten duen adposizio bat hautatzen dutela zehazten baitute. Gainera, *postposizio aldagaitzak* deritzete, ez baitira bateragarriak edozein adposizio loturekin: *kale-an gora* vs **kale-ra gora* (Etxepare & Oihartzabal 2009: 14). Ardatz zatien eta hizpide ditugun AKen arteko bereizketa grafikoki jaso dut 5.1. Irudian:

5.1. Irudia: AKen eta ardatz zatien arteko alderaketa

Goiko 5.1. Irudiko a) atalean *-an gora* AKak aditzera ematen duena irudikatu dut. Kasu horretan, Ibilbidea, alegia, igotzea, Hondoan gertatzen da, eskilaretan. Hala ere, ez da Hondoaren Eremurik aipatzen, esaterako, ez da zehazten eskilaren aurretik ala atzetik

igo den. Erdiko b) atalean *gain* ainguratutako ardatz zatia irudikatu dut. Bigarren horretan *gain* Hondoaren Eremuetako bat dugu, eta *gainek* bere horretan ez du Biderik adierazten, kokapena baizik. Azkenik, c) atalean *gora* ainguratu gabeko ardatz zatia irudikatu dut. Azken horretan ez dago ageriko Hondorik, hortaz, egoera komunikatiboko igorlearen kokapena erreferentzia puntutzat hartuta, puxika dagoen puntu hori baino gorago joan dela adierazi du.

Ibilbide horiek sorrarazten dituzten predikatuei dagokienez, hona heda daiteke euskarazko prosekutiboa azaltzean (§3.5.) esandakoa. Izan ere, Ibilbide ez-trantsizionalek predikatu atelikoak sorrarazten dituzte eta iraupenezko denbora modifikatzaileekin bakarrik dira bateragarriak (14)

- (14) a. Mendan zehar ibili da ordu betez/ *ordu betean.
b. Maldan gora ibili da ordu betez/ *ordu betean.

Ibiliren orde, *iritsi* aditza erabiliko bagenu, perpausa ezgramatikala litzateke (15a). Gramatikaltzat hartzeko aukera bakarra beste Bide bat implizituki gaineratzea litzateke (15c), i.e. Ibilbidearen osteko Helburuzko Bide bat.

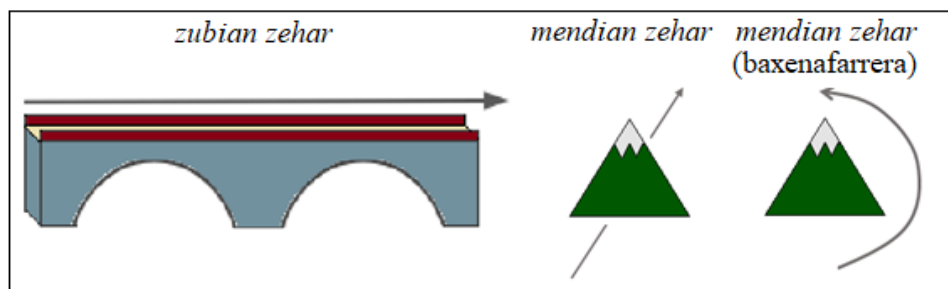
- (15) a. *Maldan gora iritsi da ordu betez.
b. Maldan gora iritsi da ordu betean.
b. Maldan gora (*norabait* e.g. *Elgetara*) iritsi da *ordu betez/ ordu betean.
c. Maldan gora ordu betez ibili ostean *Elgetara* iritsi da (ordu betean).

Goiko (15cd) adibideetan ikus daitekeen bezala, bi Bide beregain leudeke, Ibilbide ez-trantsizional bat (*maldan gora*) eta Helburuzko Bide monotransizional bat (*Elgetara*). Ibilbide ez-trantsizionalean Bideko puntu guztiek polaritate bera dute, Bideak eta Hondoak uneoro bat egiten baitute.

(16) Ibilbide ez-trantsizionala (AK)

kalean zehar	
maldan gora	
[+++++++]	
0	1

Kalean zehar ala *maldan gora* dabilenak ez dio *kalean* egoteari ala *maldan* igotzeari uzten. Bidearen abiapuntuan (p0), tarteko zatian (p') nahiz helmugan (p1) [+kalea] edo [+malda] balioa dute Bideko puntu guztiek. Hala ere, ezin esan daiteke *-an zehar* AKak ezinbestean ibilbide zuzena adierazi behar duenik. Baxenafarreraz, esaterako, *zeharkatu* 'inguratu' adierarekin erabiltzen da ondorengo irudian ikus daitekeen bezala.

5.2. Irudia -an zehar AKak izan ditzakeen adieren irudikapen grafikoa

Baxenafarroako hiztunentzat, beraz, *mendian zehar* adposizio konplexuak ez du ezinbestean mendian gorako eta beherako Bidea adierazten, mendia inguratu egiten baita, taulako eskuineko irudiak adierazten duen bezala.

5.3.3. Trantsiziorik gabeko egitura orientatuak

Trantsiziorik gabeko egitura orientatuetan, Bideak Helburu- ala Iturburu-orientazioa hartzen du. Euskaraz Helburu-orientaziodun *mendia-ri buruz* Bide Hurbilkaria dugu gisa horretakoa, bai eta bigarren kapituluan aipatutako *-ra + -ontz* eta *-ra + -ka*, besteren artean. Hortaz, Bide Hurbilkariak badute alde nabarmen bat Trantsiziorik gabeko egitura ez-orientatuekiko, alegia, aurreko atalean aipatu ditudan *-an zehar* bezalako Ibilbideekiko. Polaritateari dagokionez, bestetik, hizpide ditudan Trantsiziorik gabeko egitura orientatuetan, Hondoaren puntu guztiak [–] zeinuaren bitartez adierazten dira, Bideak ez baitu bat egiten Hondoaren puntu bakar batekin. Bestalde, trantsiziorik gabeko Ibilbide ez-orientatuetan (*baso-an barna*), Bideak polaritate positiboa du uneoro (§5.3.2). Bi motatakoak izan daitezke. Batetik, Bide Hurbilkariak daude, Helburu baterako Bidea adierazten dute, baina Bidearen azken puntura (p1) iritsi gabe. Hortaz, Bideak ez du inon Hondoarekin bat egiten. Bestetik, egitura urrunkariak daude, Hondoak barne hartzen ez duen abiapuntu (p0) batetik urruntzen den Bidea adierazten dute horiek.

Nafar-lapurteraz eta zubereraz erabiltzen den *-ri buruz* AKa beste aldaeretako hurbiltze adlatiboan baliokidea da. Dena den, hurbiltze adlatiboaren ordainari dagozkionak azaldu aurretik, lekuzko testuinguruan dugun *-ri* datiboaz zenbait argibide ematea komeni da. Etxepare eta Oihartzabalek (2009) aztergai dute datibo hori eta leku datibo deritzote. Leku datiboak adiera hurbilkaria du bere horretan, subjektua bidean jarri dela adierazten baitu, eta honako ezaugarriak egozten dizkiote: a) Ekialdeko datiboek [Ibilbide]⁴⁵ tasun bat adierazten dute, lekuzko adposizio batzuek bezalatsu; b) tasun hori ez da intepretagarria, adposizio batekiko lokalitate harremanetan jasoa

⁴⁵ Egileok *Ibilbide* darabilte *Path*-en ordain gisa, nik, aldiz, *Bide* darabilt. Tesi honetan *Route*-en ordaina da *Ibilbide*. Gauzak horrela, *Ibilbide* inklusibo deritzete *Bide burutuei* (ing. *Cofinal Paths*), hots, *-ra* adlatiboarekin bateragarri diren Bideei, helmugako Hondoa barne hartzen dutenei. Bestalde, *Ibilbide* deritzete helmugako Hondoa kanpo uzten dutenei, hots, *-ri/-rantz* hurbilkariekin bateragarri direnei.

baizik; c) tasun gehiago dituzten adposizioek ez bezala, leku datiboak [Ibilbide] tasunak luke soilik (Etxepare & Oihartzabal 2009: 2-3).

Ipar-ekialdeko leku datiboak zenbait murriztapen partekatzen ditu beste estrategia hurbilkariekin ere. Esate baterako, ez ditu predikatu telikoak onartzen (17a), *heldu* kasu:

- (17) a. *Etxeari liburua heldu da.
b. Etxera liburua heldu da.

(Etxepare & Oihartzabal 2009: 5)

Horrez gain, bada predikatu telikoekin bateragarri diren Bideak ezinezko diren testuinguru bat. Trantsizio burutuak gerta daitezen, Perpauseko Hondo den izenak Irudiarentzako euskarri gisa aritzeko modukoa izan behar du (Etxepare & Oihartzabal 2009: 17). Hau da, badira Hondoak bete beharreko baldintza batzuk, Irudiarekiko duen tamaina, besteak beste. Maiz objektu txikiak ezin daitezke Irudi handiagoen Hondo izan (18a-b). Leku datiboak trantsizio buruturik adierazten ez duenez, bateragarria da halako izenekin (19a), *-rantz* hurbiltze adlatiboa den bezala (19b).

- (18) a. #Jaun erretora badoa elizako atearen gakora.

(Etxepare & Oihartzabal 2009: 3)

- b. ??Ganibetara joan da.

(Aurnague 2001: 197)

- (19) a. Jaun erretora badoa elizako atearen gakoari.

(Etxepare & Oihartzabal 2009: 3)

- b. Ganibeta-ri/-rantz doa.

Goiko (18)ko adibide multzoan jaso bezala, ezin joan daiteke *atearen gako-ra* edo *ganibeta-ra*, gako bat eta labana bat ez baitira Bide baten helmuga izateko Hondo egokiak. Aitzitik, trantsiziorik gabeko Bide bat orientatu daiteke horiei begira.

AKarekin alderatuz gero, balio bera lukete *-ri* leku datiboak eta *-ri buruzek*, biak ala biak hurbiltze adlatiboaren ordain gisa erabiltzen baitira ipar-ekialdean. Dena den, *-ri buruz* AK sortu izanak badu bere zergatia. Egituran ageri den *buruz* osagaiak ‘zerbaiti begira’ jartzea adierazten du, hau da, norantzko jakin bat hartzea. Inguruko hizkuntzetan ere badira eredu bereko egitura hurbilkariak, hala nola, katalanezko eta okzitanierazko *cap a* bezalako egitura hurbilkariak, eta horietatik mailegaturiko egitura izan liteke, AKen gramatikalizazio bilakabidei buruzko atalean (§5.4.3.) aurkeztuko dudana bezala. Bide hurbilkarietan gerta daiteke aldi berean estrategia eskalar bat baino gehiago izatea (*alde-ra-ka*, *ra-ntz-ka*), eta badirudi *-ri buruz*en ere berdin gertatzen dela. Antzeko osaera du ingelesezko *faced towards* egiturak, izatez, *towards* hurbilkaria da, baina Bidea Hondo jakin batera zuzentzen du *faced* partizipioak.

Hurbiltze adlatiboarentzat esan bezala, *-ri buruz* ere predikatu atelikoekin bakarrik da bateragarria (*etxea-ri buruz **abiatu*** vs **etxea-ri buruz **heldu/iritsi***). Bide Hurbilkariak polaritate negatiboa duen eskala bati jarraituz antolatzen dira, eta Bideak eta Hondoak bat egin beharko luketen puntura gerturatu ahala, handiagoa da puntu bakoitzak duen balioa. Beste hitz batzuetan esanda, polaritate negatiboa ez da azken muturrean bezain negatiboa.

(20) Bide Hurbilkaria

etxeari buruz

[-----]

0 1

Bide hurbilkarien ispilu irudia dira Bide Urrunkariak. Oraingoan, beraz, Iturburu orientazioa du Bideak, eta abiapuntua bera ere Hondotik kanpo geratzen da. Ingeleseztako *away from* eta *out from* preposizio konplexuak lirateke Bide Urrunkarien adibide. AK horietan Hondotik kanpo kokatzen da Bidea. Pantchevak (2011) dioenez, egitura urrunkariak ere metagarriak dira, ingelesez *go away and away from* gisakoek urruntzea mailakatu daitekeela erakusten baitute. Horien euskarazko ordainak *-tik kanpo*, *-tik at* eta *-z landa* lirateke. Dena dela, egitura trantsizional mugatuen artean sailkatu ditut horiek bi arrazoiengatik: batetik, Bidea abiapuntu mugatua dute, Bidetik kanpo geratzen dena, eta, bestetik, ez dirudi euskaraz AK horiek kutsu eskalarrik dutenik. Hiruretatik *-z landa* da urruntze kutsu handiena duena. Azken horrek Bide Urrunkaria adierazteaz gain, *kanpoan* adiera ere izan dezake. Eskala aljebraikoari dagokionez, hurbilkarien ispilu irudia dira.

(21) Bide urrunkariak

away from

[-----]

0 1

Goiko (21) eskalan irudikatutako *away from* egiturak fase bakarra dauka. Fase bakar horretan puntu guztiek balio negatiboa dute, trantsiziorik gabeko AKetan ez baitago Hondoak eta Bideak bat egiten duten puntutik. Hala ere, Hondotik gertuago dauden puntuek urrunagokoek baino ‘kanpo’ kutsu txikiagoa dute. AK horiek urruntze kutsu handia ez izateak erakusten du abiapuntutik (p0) gertuko Hondoaren puntuek abiapuntutik urrutikoek baino balio handiagoa dutela. Hau da, *away from the town* esatean, abiapuntua (p0) ez dugu herritik oso urrunera kokatzen; Bidea herria amaitzen den puntutik bertatik abiatu liteke. Bidean aurrera egin ahala, Hondotik gero eta urrunago egongo gara, *far away from the town*. Euskaraz, dena den, adberbioen bidez adierazten da distantzia metagarri hori *herri-tik **urrun*** > *herri-tik **oso urrun***.

5.3.4. Euskarazko Bideen sailkapen semantikoaren taula

Hurrengo orrialdean aurkezten dudan taulak euskarazko Bide guztiak semantikoki sailkatzea du helburu. Taulan jasotzen ditudan bereizketa semantikoak sailkatzeko, aurretiaz Mel'çuk (1994) eta Pantcheva (2011) lanetan egindako bereizketak oinarri hartu eta hainbat moldaketa egin ditut. Bertan, AKak ez ezik, Bide adposizio lotuak ere sailkatuko ditut. Testuan adierazi bezala, eskala aljebraikoan *-z gaindi* adposizioak erakusten duen $[0 \text{ ---} + + + - 1]$ segidak zeharkaldi bat irudikatzen du, Bideak balio negatiboa baitu abiapuntuan, ezein zeharkaldi egin aurretik, eta baita helmugan ere. Irakurlea ohartarazi nahiko nuke marra argi eta ilunagoak erabiltzen ari naizela. Marra ilunak darabiltzat Bidea Hondotik urrun denean, eta marra argiagoak darabiltzat Hondora gerturatu ahala $[0 \text{ ---} - - - - - 1]$. Helmuga bateranzko joera hurbilkaria adierazten duen *-ri buruz* AKren kasua da hori, esate baterako.

Orientaziodunak				Orientazio gabeak	
Trantsizionalak (Ez-mugatuak)	Orientazio Neutroa	Helburua	Iturria		Ibilbidea
		Helmuga ez- mugatua to <i>X</i> -ra 0 ----++++ 1	Jatorri ez-mugatua <i>from X</i> -tik 0 ++++---- 1		Bitrantsizionala <i>across X, past X</i> -z/an/-tik gaindi 0 ---+++--- 1
Trantsizional Mugatuak		Terminatiboa Helmuga mugatua <i>up to X</i> 			

		Egresibo exozentrikoak -tik kanpo / -tik at / -z landa [+] 0 ---- 1			
Trantsiziorik gabeak	Hurbilkaria	Urrunkaria	Prolatiboa		
	towards X	away from X	along X		
	-ri buruz -rantz -raka	0 ----- 1	Aurreranzko prolatiboa	Atzeranzko prolatiboa	Goranzko prolatiboa
	0 ----- 1		-an aurrera 0 +++++ 1	-an atzera 1 +++++ 0	1 + + + + 0 -an gora
			Prolatibo endo-zentrikoa		Beheranzko prolatiboa
			-(a)n barna -(a)n zehar 0 +++++ 1		0 + + + + 1 -(a)n behera

5.1. Taula: euskarazko Bideen sailkapen semantikoa (adiera estatikoa duenez, *-an* inesiboa kanpoan utzi da)

Ikusten denez, 5.1. Taulan Pantchevak (2011) darabiltzan Trantsizio, Mugatutasun eta Orientazio ezaugarri semantikoen arabera sailkatzen ditut adposizioak. Nolanahi ere den, azken propietate horretan, Orientazioan, zenbait aldaketa egin ditut. Ardatzen araberrako zenbait zehaztapen gehitu ditut, ardatz longitudinalean, ardatz bertikalean eta ardatz endozentriko-exozentrikoan ditugun ñabardurak jasotzeko. Bi orientazio mota gehitu ditut, orientazio bertikala eta endozentriko-exozentrikoa. Orientazioaz gain, ardatzen inguruko balio horiek adierazten dituzten AKek orientazio markatu eta bereizgarria dutela esango dut; orientaziorik aipatu ezean, hau da, bestelako ardatzen inguruko konfiguraziorik zehaztu ezean, gainerako adposizioen orientazioa orientazio neutrotzat hartuko dut. Hemen jaso ditudan AKak §5.3 atalean deskribatu ditudanak dira, guztira gisa horretako 20 egitura egon badaude ere. Oinarritzko hiru adposizioei eta adlatibotik eratorritakoei bizidunetako aldaerak eta 20 AK gehituz gero, euskaraz orotara leku-mugimenduzko 30 bat adposizio egitura daudela esan daiteke.

5.4. ARDATZ ZATJETATIK ADPOSIZIO KONPLEXUETARAKO GRAMATIKALIZAZIO BILAKABIDEAK

Kapitulu honetan hizpide ditudan AKak, lekuzko adposizio lotuek zehaztasunez adieraz ezin ditzaketen ñabardura semantikoak adierazteko erabiltzen dira. Lehenago (§5.2) esan dudan bezala, AKak forma konposatuak dira, gutxienez bi osagai beregain hauteman baitaitezke euren osaera morfologikoan, alegia, adposizio lotu bat eta ardatz zati bat. Dena dela, ardatz zati horiek ez dute ardatz zati ainguratuen propietaterik gordetzen, adiera dinamikoa hartzen baitute gehienetan. Bestetik, ez dira ainguratu gabeko ardatz zatiak bezalakoak, ageriko Hondo bat baitago AKetan. Beraz, bilakabide baten emaitza dira, eta bilakabide horri gramatikalizazio kate deritzo.

5.4.1. Gramatikalizazioaz: kamuste morfologikoak eta aldaketa semantikoak

Euskarazko adposizio konplexuen gramatikalizazio bilakabideetara jo aurretik, *gramatikalizazio* terminoaren adiera zehaztea komeni da, baita *lexikalizazio* terminoarekiko duen aldea ere. Gramatikalizazio terminoa Meilletek (1912) (fr. *grammaticalisation*) darabil lehenengoz, “beregaina zen hitz lexiko bati izaera gramatikala esleitu zaiola” adierazteko. 1980ko hamarkadatik aurrera (Heine 1997), hizkuntzartean erregularrak diren bilakabideak azaltzea helburu duen ildo teorikoa bihurtzen da.

Gramatikalizazioa ale lexiko batek (esaterako izen batek edo aditz batek) bere eduki morfologikoaren eta esanahi semantikoaren zati bat galdu eta hitz gramatikal (izenordain bat adibidez) bihurtzeko jasaten duen prozesua da. Orobat, gerta daiteke esanahi semantiko arinagoa duen hitz gramatikal bat *are gramatikalagoa* bihurtzea eta, ondorioz, testuinguru mugatuagoetan edota hitz hurrenkera zurrunagoan erabiltzea. Hortaz, gramatikalizazio bilakabideetan ohikoa da abiapuntuan zegoen hitzak iluntze

semantikoa eta kamuste morfologikoa jasatea (Heine & Kuteva 2002; Kuteva et al., 2019).

Hizkuntzartean erregularitasunez gertatzen den bilakabidea da, besteak beste, mugimenduzko aditzen gainean geroaldiko aditz laguntzaileak sortzea (ingelesez *to be going to*; frantsesez *aller*; *ir a* perifrasi gaztelaniaz edo *anar* aditz laguntzailea katalanez). Maiz gertatzen den beste bilakabide bat dugu ‘atze’ adiera duten lekuzko adposizioak ‘bizkar’ gorputz atalaren adiera duten izenetatik garatzea (euskarazko *bizkar* > *bizkar* ‘atze’; daniera zaharreko *baker* ‘bizkar’ > danierazko *bag* ‘atze’ Norde, 2020: 167). Horiezaz gain, gramatikalizazio bilakabideetatik adposizio konplexuak sortzea ere maiz gertatzen da hizkuntzartean; horrelakoetan, adiera estatikoa duten adposizioen esanahiak gardentasuna galtzen du eta beste adposizio bati elkartzen zaizkio, esanahi dinamiko bat adieraziz, hurrengo atalean erakutsiko dudana bezala (§5.4.2.).

Gramatikalizazioa estrategia emankorra izan da bilakabide diakronikoak sistematikoki azaltzeko. Hala eta guztiz ere, zenbait kritika jaso ditu. Batetik, Newmeyerrek (1998) zalantzan jartzen du gramatikalizazioan gertatzen diren aldaketak ezinbestean gramatikalizazio bilakabideekin lotu behar ote diren ala bestelako bilakabideetan ere lekukotzen ote diren. Gramatikalizazioaren berezko ezaugarritzat hartzen diren aldaketetako bakoitza (iluntze semantikoa, kamuste morfologikoa) bere aldetik ere lekukotzen baitira. Hortaz, gramatikalizazioan ausaz gertatu izan litezke, bata bestearen ondotik. Hala ere, Heine & Kutevak (2002) aldaketa horiek aldi berean eta elkarreraginez gertatzen direla arrazoitzen dute. Ildo beretik, Norderen arabera (2020: 168) gradualki edo aldi berean gertatzen diren mikro-aldaketa fonologiko, morfologiko, sintaktiko, semantiko eta diskurtsiboek osatzen duten bilakabide konposatu gisa ulertzen da gramatikalizazioa.

Beste kritika bat hizkuntza aldaketaren noranzkoarekin lotzen da. Campbellek (2001) ezbaian jarri zuen gramatikalizazioak noranzko bakarra izatea eta gerora, *degramatikalizazioaren* adibideak aurkitzeko hainbat saiakera egin dira, alegia, ale lexiko batek funtzio gramatikal bat hartu ostean funtzio hori galdu eta jatorrizko adiera lexiko hutsera itzultzeko kasuak. Edonola ere, degramatikalizazioa gutxitan lekukotzen da (euskaraz, esaterako, *-tasun* atzizkitik *tasun* hitzera) eta ezohiko gertakaria da (Norde 2020: 169). Degramatikalizazioa onartze hutsak balizko unibertsal bat onartzea lekarke, gramatikalizazioaren kaltetan. Gainera, bien artetik, gramatikalizazioa da estatistikoki gauzatzen den unibertsal bat (Haspelmath 2004: 23). Erabaki horrek, bilakabidearen aurkako noranzkoa ohiko noranzkoa bezain beste zilegiztatzea lekarke.

Puntu horretan, eta hizkuntzako kategoria aldaketez ari garela, ohar bat egin beharra dago gramatikalizazio terminoarekin batera aipatzen den *lexikalizazio* terminoaz. Termino horren adiera ez dator bat Nanosintaxian ematen zaion adierarekin. Nanosintaxian ale lexiko baten bitartez esanahi jakin bat duen islapen sintaktiko bat gauzatzeari deritzo lexikalizazio, hots, islapen hori ahoskatzeari (Talmy 2000: 24).

Hizkuntza bilakabideetan *lexikalizazio* hitza erabiltzen bada ere, bilakabideez hitz egitean *lexiko bihurtzea* erabiliko dut, biak bereizteko. *Lexikalizazioa* edo *degramatikalizazioa* deritzo, hain zuzen, kategoria funtzionaletatik abiatuta hizkuntza bateko kategoria lexikoen inbentarioa hedatzeari. Esate baterako, kategoria lexiko bihurtzeko bilakabidetzat hartzen da juntagailuen edota ezeztapen partikulen nominalizazioa, eusk. *ez* > *ezak*; gazt. *pero* > *peros*; ing. *if* > *ifs*. Beraz, gramatikalizazioaren aurkako noranzkoan gertatuko litzateke aldaketa mota hori. Esan bezala, *lexiko bihurtzea* terminoa hobetsiko dut hemen aipatutako *degramatikalizazio* eta *lexikalizazio* deiturak erabili beharrean, izan ere, Nanosintaxian bestelako adiera bat du *lexikalizazio* terminoak, egitura sintaktikoa ahoskatzea, hain zuzen.

Edonola ere, elkarren osagarri diren bi bilakabide gisa ere uler daitezke. Habichtek (2013) eta Jürinek (2020) eta proposatzen duten gramatikaren zikloan gramatikalizazio eta lexiko bihurtzeko bilakabideak bata bestearen jarraian gertatzen dira. Ale lexiko batek eta ale gramatikal batek bat egiten duten bakoitzean, esanahi berriko unitate gramatikal bat sortu aurretik (gramatikalizazioa), bat-egitearen emaitzak adiera holistiko zabala hartzen du (lexiko bihurtzea) eta hori modu ziklikoan gertatzen da (Jürine, 2020: 329).

Proposamen horren arabera, *gain* ardatz zatiak eta *-ra* adlatiboak bat egitean sortzen den *gainera* interpretazio semantiko ugariko unitate bat bihurtzen da lehendabizi (*gainera* direkzionala; *gainera* gehigarria, eta abar). Hedadura semantiko hori jaso ondotik hasiko litzateke IS osagarriekin bat egiten —e.g. *etxe gainera*— eta IS osagarri batekin unitate bat sortuz gero, adposizio konplexu gisa gramatikalizatzeko aukera izango luke (Jürine 2020: 329–330). Hala eta guztiz ere, nire proposamenean bereizten ditudan bilakabideko urrats guztiak gramatikalizazio aldaketatzat hartuko ditut.

Atala amaitzeko, azpimarratu nahi nuke gramatikalizazioa funtsezkoa dela adposizio kategoriaren barnean bereizten ditudan hiru multzoen arteko bilakabidea analisi sintaktikora eraman ahal izateko. Izan ere, izen kategoriatik hurbilago dagoen ardatz zati bat, zenbait aldaketaren ostean, adposizio konplexu bat eratzeraz igaro daiteke. Kasu horietan, ardatz zatia zenak, (*goi-ra* >) *gora* ainguratu gabeko ardatz zatiak kasu, adposizio lotu batekin bat egin eta Ibilbide bat aditzera ematen duen AK bat sortuko du, (*mendi*)-an *gora*. Ardatz zatia zen *goraren* ekarpena, beraz, Ibilbidea zein konfiguraziotan gertatzen den zehaztea da, hau da, goranzko balio bertikala duela zehaztea. Aldiz, *aurre* ardatz zatia bagenu, aurreranzko balio longitudinala adieraziko luke. Hortaz, Ibilbideen inguruko ñabardurak ematen dituzte AKek, *mendi*-z gisako adposizio lotuez emandako Ibilbideetan ez baita Bidearen noranzkoa zehazten.

5.4.2. Adposizio Konplexuetarako gramatikalizazio bilakabideak hizkuntzartean

Gramatikalizazio bilakabideen ezaugarri garrantzitsuenetako bat hizkuntzarteko erregulartasuna da, hau da, hizkuntza jakin batean lekukotzen den bilakabide bat beste hizkuntza batzuetan ere gertatu izan dela aurreikusten da. Beraz, hizkuntzartean AKen

bilakabideaz esandakoa berrikusiko dut lehendabizi, ondoren, euskarazko bilakabideak hizkuntzartekoen gisa berekoak diren egiaztatzeko.

Adposizio konplexuen mugak zehazteko zailak badira ere, Fagard eta besteren (2020) hitzetan, adposizio kategoriako multzoen artean adposizio konplexuak gramatikalizazioaren hastapenetan daude, ez baitaude urrats oso aurreratu batean. Modu emankorrean erabiltzen diren adposizioak badira ere, barne konplexutasuna hauteman daiteke oraindik ere, eta barne konplexutasun horretan aldakortasuna egon daiteke. Diskurtso mailan, adposizio konplexuak osatzen dituzten elementuek unitate bakar gisa jokatzen dute eta semantikoki, sekuentzia osoak esanahi beregaina izan ohi du (Fagard et al. 2020: 7).

Fagard & Mardalek (2012) ondorengo urratsak bereizten dituzte adposizio konplexuen gramatikalizazioan:

(22) Adposizio Konplexuen gramatikalizazio katea

adposizio konplexuak > adposizio soilak > adposizio funtzionalak > kasu atzizkiak > Ø

Bilakabidean zenbait urrats bereizten badituzte ere, horrek ez du esan nahi bilakabide jakin batean lehen urratsean hasi behar denik eta azkenekoan amaitu. Lehen urratsean adiera lexikoari eusten dion osagai bat behar da. Diotenez, adposizio konplexuen kasuan, oro har, bi osagai egon ohi dira: batetik, kokapen adierako izen bat eta hedadura zabala duen adposizio bat. Gramatikalizazioaren lehen urrats horren adibide gisa ematen dute latinezko *adversus* ‘kontrara, aurkako aldera’, hots, *ad* adlatiboaren eta *versus* ‘aurkako aldea’ izenaren baturatik sortzen dena.

Beste alde batetik, bilakabidearen amaieran kokatzen duten Ø emaitzak ere badu azalpenik. Izan ere, gerta liteke, adposizio funtzional bat beste kategoria funtzional batera hedatzea. Horren adibide da *de* adposizio funtzional soila oinarri hartuta sortzen den frantsesezko *de* determinatzailea, *de* ablatiboa eta *de* genitibo-partitiboa baino berantiarra dena (Hagège, 2010).

Bestetik, adposizio konplexuetatik adposizio lotuetarako gramatikalizazioa gertatu dela frogatzeko irizpide bat ere ematen dute Fagard & Mardalek (2012). Adposizioa osatzen duten bi morfemek euren tartean txertatzerik, izenordainik edo determinatzailearik onartzen ez badute, adposizio lotu gisa gramatikalizatu den egituratzat hartzen dute. Hori erakusteko, frantsesezko *à côté* ‘alboan’ (23a) eta *à travers* ‘non zehar’ (23b) egiturak alderatzen dituzte.

- (23) a. *à côté de lui* → *à son côté*
 INE/ADL albo GEN IZORD.3.sgm INE/ADL J-IZORD.3.sgm albo
 ‘haren ondoan’ ‘haren ondoan’
- b. *à travers lui* → **à son travers*

INE/ADL zehar IZORD.3.sgM
‘haren bidez’

INE/ADL J-IZORD.3.sgM zehar
‘haren zeharrean’

(Fagard & Mardale, 2012: 316)

Goiko (23b) adibidean ikus daitekeenez, *à travers* egiturak ez du genitiborik, bi atalak bereizezinak dira. Horrelako kasuetan uniberbazioa gauzatu dela diote, hitz elkarketan gertatzen den antzera. Beraz, (23a) eta (23b)ek ez lukete gramatikalizazio urrats bera erakutsiko. Gramatikalizazio katearen oinarrian *travers* ‘kanpoko eremu’ izena legoke. Izen horrek frantsesezko *à adlatiboarekin* bat egin eta *à travers* ‘non zehar’ AKa sortu da.

Osaerari dagokionez, bestalde, kasu gehienetan AKen barne osaera hautemangarria da oraindik ere, horren adibide portugesezko *fora de* ‘kanpoan’ (Fagard & Pinto de Lima 2020). Hala ere, beste zenbaitetan gramatikalizazioa azken urratseraino iristen da eta adposizio konplexua preposizio soilen multzora igarotzen da. Horren adibide da italierazko *canto* ‘izkina’ > *a + canto* > *accanto* ‘ondoan’ edota euskarazko muga adlatiboa *-ra + gino* ‘ondo’ > *-raino*.

Euskarak bezala hitz hurrenkera buru-azkena duten hizkuntzetan ere gramatikalizazio bilakabide bertsuak lekukotzen dira, finlandieraz, esate baterako:

- (24) Jaani tuli tie-tä pitk-in
Jaan.NOM etorri.IRG.3sg bide-PART luze-INST.pl
‘Jaan bidean barna etorri zen.’

Finlandierazko *pitkä* ‘luze’ adjektiboa postposizio gisa hedatu da *pitkin* ‘luzeez’, eta AK bat sortu du partitiboarekin batera, *-tä pitk-in* ‘non zehar’. Ingeleseaz ere, *along* (< *a-long*; *a-way*; *a-cross*) erabiltzen da Ibilbide prolatiboak adierazteko. Literalki, ‘bidearen luzean etorri’ gisa itzul liteke finlandierazko adibidea.

Hizkuntzartean maiz lekukotzen den beste bilakabide gramatikal bat gorputz geografia osatzen duten hitzetatik (*buru*, *bizkar*, *gibel*, besteak beste) ardatz zatietarako hedatze semantikoa da (Heine & Kuteva, 2002).

(25) **Ardatz zatien gramatikalizazio katea:**

gorputz atalak > erlazio izenak > ardatz zatiak > adposizioak > kasuak
(Heine & Kuteva 2002)

Munduko hizkuntzetan oso ohikoa da munduko hizkuntzetan *gibel* gorputz atal izenetik Hondoaren Eremu bat adierazten duen ardatz zati baterako hedatze semantikoa gertatzea. Funtsean, gorputz atal jakin horrek gorputzean duen kokapenak bat egin ohi du ardatz zatiak adierazten duen Eremuarekin. Esaterako, ‘buru’ adieradun hitzek ‘goi’ edo ‘aurre’ adieradun hitzak izaten ditzuzte emaitzat. Niger-Kongo familiako

ngbandieran *bε* ‘gibel’ hitzak > *bε* ‘tartean’ adiera hartu du (Heine & Kuteva 2002: 199); Mixe-Zoque hizkuntzetan *paʔ-t* ‘gibel’ hitzetik > Beterrietako Mixe hizkuntzetan *-paʔt-* ‘azpi’ ardatz zatia lehendabizi eta *-paʔt* paradigmako adposizioa ondoren sortu dira (Wichmann 1993: 53–54); euskaraz, *gibel* gorputz ataletik ‘atze’ adierako ardatz zatia sortu da.

Beraz, euskarazko datuekin erkatu beharreko bi gramatikalizazio kate leudeke, batetik, AKetatik adposizio lotuetara gauzatzen den gramatikalizazio katea, eta, bestetik, gorputz ataletatik ardatz zatietara, lehendabizi, eta adposizioetara ondoren, hedatzen diren kateak.

5.4.3. Euskarazko Adposizio Konplexuen gramatikalizazio kateak

Euskarazko AKen sorrera azaltzea helburu duten gramatikalizazio kateak aurkeztuko ditut jarraian. Bertan bereizten ditudan urratsak euskaraz eta beste hizkuntza batzuetan erregulariki gertatzen diren aldaketak islatzen dituzte. Euskaraz, aldaketa semantikoarekin batera kamuste fonologikoa ere gertatzen da eta bi horiek dira dekategoriizazioarekin batera, adposizio konplexuak sortzeko gramatikalizazio kateen ohiko ezaugarriak (Fagard et al. 2020: 479). Dekategoriizazioa (ing. *Decategorialization*) kategoria lexiko nagusietako hitz batek, gramatikalizatu ostean, jatorrizko kategoriari dagozkion propietateak galtzeari deritzo. Esate baterako, ingelesezko *top* izena *on top of* egituran fosiltzen denean, ezinezkoa da pluraleko forma sortzea **on tops of* (Norde 2020: 10).

Bi gramatikalizazio kate proposatzen ditut, biak beregainak dira, baina gerta liteke bata bestearen ondotik gertatzea AKen bilakabide zehatz batzuetan:

Hala, honako hau da tesi honetan adposizio konplexuetarako proposatzen duten gramatikalizazio katea:

(26) Euskarazko ardatz zatien gramatikalizazio katea

GORPUTZ ATALA > IZEN ERLAZIONALA > ARDATZ ZATIA > (ADPOSIZIOA)

(27) Euskarazko AKen gramatikalizazio katea⁴⁶

[ADPOSIZIO SOILA + ARDATZ ZATI/IZENA] > ADPOSIZIO KONPLEXUA > ADPOSIZIO LOTUA

⁴⁶ Hala ere, (27)ko gramatikalizazio kateak ez du oinarritzko hiru adposizioen eraketa argitzen. Oinarritzko espazio-harremanak adierazten dituztenez, ondorioztatzen dut horiek ez direla konplexutasun morfologikotik eratorri, alegia, ez lirateke konposatu morfologiko batek izandako bilakabidetik sortuak. Lakarraren (2008) proposamenarekin bat eginez, inesiboa, adlatiboa eta ablatiboa Aitzineuskarako CVC aditz erroen gramatikalizaziotik eratortzen direlako hipotesia neure egingo dut. Esaterako, *-ti* ablatibo/prosekutiboa, **din* ‘etorri’ adierako aditz erro batetik eratortzen da. Heine & Kutevak (2002) argitzen dutenez, COME adieradun aditz erro batetik ablatiboa eratortzea ohiko gramatikalizazioa da. Edonola ere, egungo euskaraz *-ti* ablatiboak ez du ‘etorri’ adierarik.

Adposizio konplexuen bilakabidea azaltzeko bestelako gramatikalizazio kateak ere proposatu izan dira. Jendraschekek (2020) esate baterako hiru urratseko gramatikalizazio *continuum* bat proposatu du euskararako, aldaketa adposizio konplexuetatik adposizio soiletara eta, azkenik, kasu-marketara hedatuz (28):

- (28) a. $I_{\text{case}} [I_{\text{rel}} - \text{KASUA}]_p$ (*Joni buruz*)
 > b. $I_{\text{case}} [I_{\text{rel}} - \emptyset]_p$ (*legearen arabera*)
 > c. $I [\text{KASUA}]$ (*etxe-an*)

(Jendraschek 2020: 371)

Egileak gramatikalizazio *continuum* horretan lekuzko adposizioez soilik ez diharduen arren, baliagarria da (28a-c) arteko urrats bakoitzean emandako egituren konplexutasun morfologikoa ulertzeko. Lehenengo urratsean, *buru* gorputz atala -z instrumentalaren osagarria da, eta izen konposatu horrek ‘zer gaiz’ adiera du. Aldi berean, izen konposatu hori -i datiboarekin elkartzen da adposizio konplexua eratzeko. Bigarren urratsean dagoen bilakabidearen adibide gisa, *arabera* dakar Jendraschekek (2020), eta dagoeneko gramatikalizatuta dagoen adposizioa dela iradokitzen du. Ondoren, *arabera* adposizioarekin bateragarri izateko IS batek kasu jakin bat izan behar duela zehazten du, kasu horretan genitiboa. Hala ere, azalpen erdia baino ez da, aldi berean, *arabera*-k *arau* izenaren + -ra adlatiboaren gramatikalizazioaren emaitze adierazten baitu.⁴⁷

Azken urratsean dagoen bilakabideak (28c)k barne konplexutasunik gabeko kasu marka bat islatzen du, eta honek IS bat du osagarri. Hala ere, gramatikalizazio bilakabide hori *in media res* hasten dela dirudi, adposizio konplexuetatik hain zuzen, lehenagoko urratsak aintzat hartu gabe, hortaz, nire proposamenari eusten diot.

Euskararako proposatu ditudan bi gramatikalizazio kateetan gerta liteke kateko urrats guztiak ez gauzatzea. Gainera, bi gramatikalizazio kateak beregainak diren arren gerta liteke bata bestearen jarraian gauzatzea.

Esate baterako, *zeihar* ‘saihets’ gorputz atal izenetik *zeihar* ‘alde’ ardatz zatirako gramatikalizazioa gertatu da. Larramendik zehazten duenez, gorputzeko ezker zein eskuin aldeari zeritzon *zeihar*, gaztelaniaz ematen duen ordaina *costado* da, ‘saihets multzoa’ edo ‘gorputz albo’ gisa definitzen duena.⁴⁸ Termino hori, gorputz atal adieradun beste zenbait termino bezala (adib. *gibel*, *buru*), ‘alde’, ‘albo’ adieradun *zehir* ardatz zati gisa gramatikalizatuko da. Hala ere, XIX. mendera arte modu emankorrean erabiliko da izen gisa, (29) adibidean ikus daitekeen bezala:

⁴⁷ Gramatikalizazio honetan aldaketa fonologiko bat ere gertatu da, bokalarreko -u- hurbilkaria -w- bilakatzen da lehendabizi eta biezpainkaria (-b- ondoren, *arau* + -(e)ra > *arauera* > *arawera* > *arabera*), latinez gertatu zen bezala.

⁴⁸ Larramendiren *Hiztegi Hirukoitza (Diccionario trilingüe: Castellano, Bascuence y Latín)* (1745) euskaraz sistematikoki idatzitako lehen hiztegitzat hartzen da.

(29) Bi aurrean jarriko itun, beste iru edo lau bi zearr-etan.

‘Bi aurrean jarriko ditun, beste hiru edo lau albo banatan’. (OEH)

Hirugarren urratsean, *zehar* ardatz zatiak aldaketa semantiko bat jasan eta ‘ingurua’ adiera hartuko du. Horretatik eratortzen da *zeharkatu* aditza. Puntu horretan ardatz zatirako gramatikalizazio kateak bat egiten du AKrako gramatikalizazio katearekin. Adposizio lotu batekin, *-(a)n* inesiboarekin bat egingo du *zehar* ardatz zatiak, *-an zehar* AKa sortuz.

(30) a. **Ardatz zatirako gramatikalizazio katea:**

zeihar gorputz atala > *zehar* ArdZat > *zehar* ‘inguru’ ArdZat

+

b. **AKrako gramatikalizazio katea:**

-an adposizio soila + *zehar* ‘inguru’ ArdZat > *-an zehar* AK

Bestalde, elkarreiko loturarik ez duten bi gramatikalizazio kate beregain lirakeke ondorengo hauek. Batetik, *buru* gorputz ataletik abiatuta, *buru* ‘gain’ Hondoaren Ereku jakin bati erreferentzia egiten dion ardatz zati ainguratua sortzen da, *haizpuru* (< *haitz* + *buru* ‘gain’) adibidean, baina bilakabide honek ez du ondorengo urratsik erakusten.

Bestetik, *buruk* aipatutako ‘gain’ adiera sortzen ez ezik, emaitzatzat AK bat duen gramatikalizazio kate batean ere parte hartzen du, noranzkotasuna adieraztea helburu duen AK bat sortzen, hain zuzen, *-ri buruz* ‘norantz’. Adiera hori ez letorke hizkuntza barnean gertatutako hedapen semantiko batetik, inguruko hizkuntzetatik baizik. Romeuk (2014) adierazten duenez, katalanez *cap* ‘buru’ gorputz atalean oinarritutako adposizio konplexu baten bitartez adierazten da hurbiltze adlatiboa (*cap a la montanya* ‘mendirantz’). Euskarazko *-ri buruz* ‘norantz’ Iparraldeko hizkeretan baizik ez da lekukotzen, hortaz, katalanezko egitura sortu duen eremu linguistiko berean gaskoi-bearneseetik hartutako kalkoa dela dirudi. Edonola ere, katalan eta okzitaniarretan aurkitzen den adposizio konplexu hau gramatikalizazio bilakabide baten adibide argia da, *a* adlatiboaren eta *cap* ardatz zatiaren baturatik sortua baita. Hortaz, euskaraz ere AKrako gramatikalizazioa gertatu da inguru hizkuntzen eraginez. Lehen bi urratsak gauzatu dira: *-ri* adposizio soila + (*buru* ‘noranzkoa’ ardatz zatia + *-z* instrumentala) > *-ri buruz* ‘norantz’.

Hori garrantzitsua da, izan ere, ‘buru’ gorputz atala oinarri hartuta noranzkotasuna adierazteko bilakabide bertsuak sortzen baitira hizkuntzartean. Horren adibide, ingelesez ere helmuga bateranzko orientazioa adierazteko *headed to/heading to/heading towards* gisako egiturak erabiltzen dira.

Proposatu ditudan bi gramatikalizazio kateetan aurkeztutako bilakabideak dira, oro har, AK guztietan lekukotzen direnak. Dena dela, AK bakoitzean gauzatzen diren urrats zehatzen berri emateko 5.2. Taula dakart jarraian:

AK multzoa	AK	Gramatikalizazio kateak	Adib.
Terminatiboak (Helburu mugatuak)	-ra gino	-ra ADP + gino IS > -ra gino AK > -raino ADP	
	-ra arte	I) arte IS > arte ArdZat II) -ra ADP + arte ArdZat > -ra arte Denb AK > -ra arte Term AK > (-rarte ADP)	
	-lat artio	I) arte IS > arte ArdZat II) -lat ADP + arte ArdZat > -lat arte Denb AK + no Muga > -lat artino Term AK > (-lartio ADP)	
Egresiboak (Iturburu mugatuak)	Progresiboa -tik aurrera	I) ahur ‘aurpegi’ gorputz atala IS > aurre IS > aurre ArdZat > aurre + -ra ADP > aurrera ADPS II) -tik ADP + aurrera ADPS > -tik aurrera	
	Erregresiboa -tik atzera	I) hatz gorputz atala IS > atze IS > atze ArdZat > atze + -ra ADP > atzera ADPS II) -tik ADP + atzera ADPS > -tik atzera	
	Progresibo Bertikala -tik gora	i) goi IS > goi ArdZat + -ra ADP > gora ADPS II) -tik ADP + gora ADPS > -tik gora AK	
	Erregresibo Bertikala -tik behera	i) behe IS > behe ArdZat + -ra ADP > behera ADPS II) -tik ADP + behera ADPS > -tik behera AK	
Ibilbide bitrantsizionalak	-z gaindi	I) gain IS (> gain ArdZat) + -ti ADP > gaindi ADPS II) -z ADP + gaindi ADPS > -z gaindi AK	
Bide hurbilkariak	-ri buruz	I) buru gorputz atala IS > buru IS + -z ADP > buruz ‘noranzkoa’ ADPS II) -ri ADP ⁴⁹ + buruz ADPS > -ri buruz AK	25. orr.
Bide urrunkariak	-tik kanpo	I) kanpo IS > (kanpo ArdZat) II) -tik ADP + kanpo IS > -tik kanpo AK	
	-tik at	I) ate IS > ate ‘kanpo’ IS > (ate ArdZat) II) -tik ADP + ate IS > -tik at AK	
	-z landa	I) landa IS > landa ‘kanpo’ IS > (landa ArdZat) II) -z ADP + landa IS > -z landa AK	
Ibilbide ez-trantsizionalak	-an zehar	I) zehar ‘saihets’ gorputz atala IS > zehar ‘alde’ ArdZat > zehar ‘inguru’ ArdZat II) -an ADP + zehar ArdZat > -an zehar AK	(29)
	-an barna	I) *bar ‘barne’ gorputz atala IS + -n ADP > barren ‘beheko/barneko zati’ ArdZat + -ra	

⁴⁹ Morfologikoki datiboa izan arren ez dut kasu markatzat hartu, adlatibo balioarekin erabiltzen baita.

		ADP > <i>barna</i> ADPS II) <i>-an</i> ADP + <i>barna</i> ADPS > <i>-an barna</i> AK	
	<i>-an gora</i>	I) <i>goi</i> IS > <i>goi</i> ArdZat + <i>-ra</i> ADP > <i>gora</i> ADPS II) <i>-an</i> ADP + <i>gora</i> ADPS > <i>-an gora</i> AK	
	<i>-an behera</i>	I) <i>behe</i> IS > <i>behe</i> ArdZat + <i>-ra</i> ADP > <i>behera</i> ADPS II) <i>-an</i> ADP + <i>behera</i> ADPS > <i>-an behera</i> AK	

5.2. Taula: AKen gramatikalizazio kateak.

Goiko 5.2. Taulan ikus daitekeen bezala, badira AKak sortzeko gramatikalizazio katea abiatu aurretik lehendabiziko katean beste adposizio soil batekin elkartu diren egitura fosilduak, *gaindi eta barna*, besteak beste. Lehenengoan, *gain* ardatz zatiak *-ti* prosekutibo zaharrenekin bat egin du. Hortik sortutako AdpSak Ibilbide adiera luke, ‘gainean zehar’, ‘gainetik’. Ondoren, *-z* instrumentalarekin bat egitean, instrumental horrek Ibilbidearen abiapuntuan dagoen Hondoa zein den zehaztuko luke. Esate baterako, *mugaz gaindi* AKan, *muga* Hondoa litzateke Ibilbidearen abiapuntua. Bestetik, *barnak* ere antzeko osaera morfologikoa du, barren ardatz zatiak *-ra* adlatiaboarekin bat egingo luke lehendabizi, egitura hori fosilduz, *barna*. Azkenik AKa sortzeko gramatikalizazio katean *-(a)n* inesiboarekin bat egitean, inesiboak Ibilbidea gertatzen den Hondoa zehaztuko luke, *basoan barna* AKan, *basoa*, kasu.

5.5. ADPOSIZIO KONPLEXUEN SINTAXIA

Atal honetan lau multzotako AK egiturak izango ditut hizpide. Lehendabizi, trantsiziorik gabeko AKen artetik Helburu-orientaziodun *-ri buruz* hurbilkaria izango dut aztergai. Bigarrenik, AK trantsizional ez-orientatuen egituraketari helduko diot, alegia, *-z gaindi* bezalako Ibilbideen egiturakerari. Hirugarrenik, beste egitura trantsizional batzuen analisia aurkeztuko dut, kasu honetan, AK trantsizional orientatu mugatuen analisia. Horien artetik, Iturburu mugatua duten *-tik aurrera* ala *-tik kanpo* gisako egitura egresiboen analisia dakart. Azkenik, trantsiziorik gabeko AK Ibilbideak aurkeztuko ditut, *-an barna*, *-an gora* gisakoak.

5.5.1. Adposizio Konplexuen azterbiderako aurreko proposamenak

AKen osaera morfosintaktikoa argitzeko proposamen ugari egin dira (Seppänen et al 1994; Etxepare & Oihartzabal 2009; Jendrascheck 2020; Ramadanidis 2022; Ursini & Wu 2024). Alabaina, proposamen horiek ez datoz bat AKetan ditugun osagaien kategoriak definitzean. Tesi honetan bai *-tik* eta baita *gain* zein *behe* ere adposizioen multzo banatan sailkatu ditudan arren, beste proposamenetan bestelako kategoriak egotzi dizkiete horietako batzuei. Seppänen eta bestek (1994) *up to* edo *off of* bezalakoetan elkartzen direnak adberbio bat eta preposizio bat direla diote (Seppänen et al 1994: 15).

Proposamen berriagoetan, Ramadanidisek (2022), grezierazko datuetan oinarrituta, AKak Kasu Sintagmen islapen batez edo biz eta Adposizio Sintagma batez egituratzen direla argudiatu du.

Proposatzen duen analisira igaro aurretik, aurkezten dituen datuei erreparatuko diet. Izan ere, grezierazko AKetan ardatz zatien gisako osagaiak, *pano* ‘gain/goi’, *kato* ‘azpi/behe’, *mesa* ‘barne’, eta adposizio soilen gisako osagaiak *s(e)*- ‘non, nora’ eta *apo* ‘nondik’ ageri dira elkarren ondoan (Ramadanidis 2022: 13). Nik azken horren erabilera esparruan jarriko dut arreta, izan ere, *apo*, Iturburua adierazteko ez ezik, genitibo gisa ere erabiltzen da lekuzko testuinguruetan, neurri batean, genitibo, ablatibo zein partitibo gisa erabil daitekeen frantsesezko *de* gisakoa da. Horrez gain, *apo* adposiziodun egitura bera euskarazko ardatz zatien ordain da kasu batzuetan (31c) eta AKen ordain beste zenbaitetan (31d).

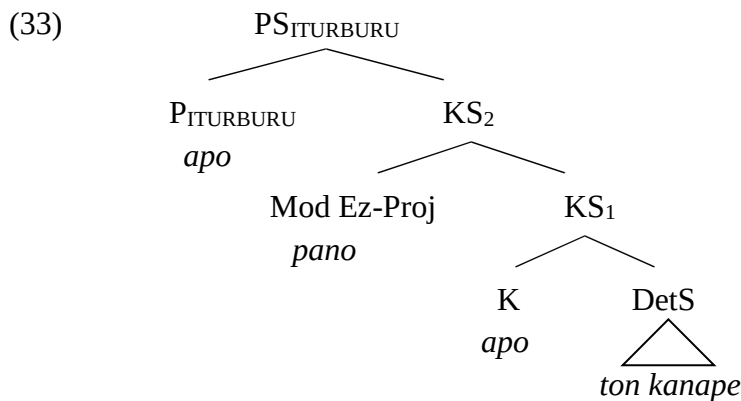
- (31) a. I gata ine kato apo to trapezi.
 DET katu izan.3sg azpi *apo* DET mahai
 ‘Katua mahai(aren) azpian dago.’
- b. I gata vgike ekso apo to kuti.
 DET katu irten.3sg kanpo *apo* DET kutxa
 ‘Katua kutxatik kanpo irten da.’
- c. I gata vgike (apo) mesa apo to kuti.
 DET katu irten.3sg *apo* barne *apo* DET kutxa
 ‘Katua kutxaren barrutik irten da.’
- d. I gata perase (apo) mesa apo to kuti.
 DET katu IGARO.3sg *apo* barne *apo* DET kutxa
 ‘Katua kutxatik barna igaro da.’

(Ramadanidis 2022: 25–26)

Goiko lehendabiziko (31a) adibidean, *apo* bakarra ageri da, eta genitibo gisako adiera du, *trapezi* ‘mahai’ Hondoaren eta horren Erean bat den *kato* ‘azpi’ arteko harremana adierazten baitu. Euskarazko baliokide zuzenena *mahai-aren azpi* litzatekeen arren, AK bidez ere adieraz liteke kokapen hori, *mahai-az azpi*. Gisa bereko egitura du *horre-z gain* testu antolatzailean. Bigarren adibidean (31b), *apok* Iturburuzko adiera behar du ezinbestean, *ekso apo (to kuti)* egituraren ordaina *kutxa-z/-tik kanpo* genuke, eta ez genitiboazko *kutxa-ren kanpo-an*. Hirugarren adibidean (31c), bi *apo* ditugu. Izenetik gertuen dena ezinbestekoa da eta genitibo adiera luke, ‘kutxa-ren’. Bigarrena, *mesa* ‘barne’ ardatz zatiaren aurrean dator, eta Iturburuzko adiera gaineratzen du, hots, *kutxa-ren barne-tik*. Azkenk, laugarren adibidean (31d) AK egitura bera dugu, baina Ramadanidisek (2022) ohartarazten du bigarren horrek Ibilbide adiera duela, aditzaren izaera gorabehera. Hortaz, *(apo) mesa apo to kuti* euskarazko *kutxa-ren barne-tik* ardatz zatiaren ordaina ez ezik, *euskarazko kutxa-z/-tik barna-(tik)* AKaren ordaina ere izan liteke.

Jarraian (32)n aurkezten dudana da Ramadanidisek Iturburu ez-proiektibo deritzen AKetarako proposatzen duen egitura:

- (32) I gata efige (apo) pano apo ton kanape
 DET katu irten.3sg *apo* gain/goi *apo* DET sofa
 ‘Katua sofaren gainetik jaitsi zen.’
 ‘Katua sofatik goiti joan zen.’

(Ramadanidis 2022: 31)

Goiko (32) adibidea euskarazko ardatz zatiaren zein AKaren ordain izan daiteke. Adibide horren osaera morfosintaktikoa argitzeko (33) zuhaitza proposatzen du egileak. Ikus daitekeenez, DetS-tik gertuen den lehendabiziko *apori* kasu kategoria esleitzen dio, K burua lexikalizatzen duela adieraziz. Horren gaineko islapena ere KSren bigarren oskol bat litzateke, hain zuzen, modifikatzaile ez-proiektibotzat hartzen duen *panok* ‘gain/goi’ lexikalizatzen duena. Azkenik, goreneko islapena Iturburuzko PS bat genuke, bigarren *apok* lexikalizatzen duena.

Atal honetan Ramadanidisen (2022) analisisa aurkezteak badu bere zergatia. Grezierazko *apok* genitibo zein ablatibo gisa joka badezake, pentsa genezake euskarazko AKetako instrumentala, inesiboa eta ablatiboa genitiboaren ordain izan litezkeela testuinguru batzuetan, *muga-z gain-ti* AK eta *muga-ren gain-(e)tik* ardatz zati ainguratua kidekoak baitira osaera morfologikoari dagokionez. Dena dela, ezin esan liteke AK guztiek kideko ardatz zatiak dituztenik, esaterako, *mendi-an go-ra* AKak ez du **mendi-aren goi-ra* bezalako ardatz zati baliokiderik, (*goi-ra* >) *gora* ainguratu gabeko ardatz zatia baita, ageriko Hondorik ez duena. Hortaz, jarraian aurkeztuko ditudan analisisetan AKetan adposizio lotu batekin bat egiten duten ainguratu gabeko ardatz zatiak ditugula diot. Hau da, ez dugu Hondoaren Eremu bat espazioan kokatzen duten ardatz zatirik, adiera dinamikoa duten ardatz zatiak baizik. Horren berri ematen dute Etxepare eta Oihartzabalek (2009) ere. Egileek diote egitura horiek ez dutela erabilera erreferentzialik ez baitute izenari datxekzion ezaugarrietatik batere. Gainera ez dute Hondoa zuzenean hautatzen, PS bat baizik (Etxepare & Oihartzabal 2009: 14).

Ramadanidisen (2022) proposamena interesgarria den arren moldaketa batzuk behar ditu euskarazko datuak azaltzeko, ez baitituzte zehaztapen berak aditzera ematen -*tik aurrera* gisako Iturburu mugatu batek eta -*an barna* bezalako Ibilbide batek.

5.5.2. Trantsiziorik gabeko AK Helburu-orientaziodunak: hurbilkariak

Hurbiltze adlatiboaren ekialdeko ordaina den *-ri buruz* AKa polaritate negatiboa duen eskala baten arabera antolatzen dela adierazi dut. Eskala horrek adierazten duen Bidean ez dago Hondoarekin bat egiten duen punturik, trantsiziorik gabeko egitura baita. Egitura horrek lexikalizatzen dituen buruei dagokienez, Etxepare & Oihartzabalek (2009) proposatzen dute, batetik, leku datiboak Ibilbide buru bat lexikalizatzen duela, 2. oin-oharrean esan bezala, nik Bide buru deritzet halakoei. Bestetik, erakusten dute adlatiboaren eta leku datiboaren arteko alternantzia ondo zehaztuta dagoela. Adlatiboak posible denean, agertu behar du. Adlatiboa ezinezkoa denean, datiboa agertzen zaigu. Beste hitzetan esanda: datiboa, adlatiboarekin alderatuta, *elsewhere* kasua da (Etxepare & Oihartzabal 2009: 18). Hurrengo 5.3. Taulan jaso dut proposamena:

Hondoa	Ibilbidea ^{inklusi} boa (Hondoa barne)	Ibilbidea (Hondoa kanpo)
Biziduna	<i>-ri</i>	<i>-ri</i>
Bizigabea	<i>-ra</i>	<i>-ri</i>

5.3. Taula: leku datiboaren eta adlatiboaren banaketa
(Etxepare & Oihartzabal 2009: 18)

Goiko banaketarekin aditzera eman nahi da ipar-ekialdean adlatiboa dela biziduntasun baldintzak ezartzen dituen, ez leku datiboa. Hau da, testuinguru hurbilkarietan, ‘norantz’, *-ri* leku datiboa erabil daiteke izen bizidunekin (*lagunari hurbildu*) nahiz bizigabeekin (*bonetari hurbildu*). Bide burutuak (trantsizionalak) ditugun testuinguruetan, ‘nora’, izen bizigabeek adlatiboa behar dute: *liburua etxera heldu* vs **liburua etxeari heldu*. Hori horrela, egileen proposamena honela labur daiteke: *-ri* leku datiboak Ibilbide tasuna du soilik, ez du lekuzko adposizioek duten beste tasunik. DSak erlazio lokal batean daude Ibilbidezko *-ri* adposizioarekin, eta azken horrek predikatuak daukan Ibilbide PS batetik jasotzen duten bere datibo kasua.

Edonola ere, Etxepare eta Oihartzabalek (2009) arazo bat aurreikusten dute. Izan ere, ohartarazten dute *etxeari buruz* edo *paretari kontra* bezalako AKetan Ibilbidearen izaera markatzen duena ez dela datiboa, *kontra* postposizioa baizik – ainguratu gabeko ardatz zatia lan honetan –.

Ohartarazpen hori kontuan hartuta, bestelako estrategia bat jarraituko dut. Bigarren kapituluan, estrategia hurbilkariak hizpide izan ditudanean, morfema Eskalarrek Eskala burua lexikalizatzen dutela aurkeztu dut. Bidearen izaera markatzen duena *buruz* ainguratu gabeko ardatz zatia denez, Eskala islapenaren burua lexikalizatzen duela hartuko dut aintzat. Bestetik, *-ri* leku datiboak zein islapenen buruak gauzatzen dituen argitu beharra dago. Horri dagokionez, *-ri* leku datiboak eta *-ra* adlatiboak tasun berak dituztela hartzen dut aintzat, izan ere, kokapen aldaketa adierazten duten predikatuetan, semantikoki baliokidetzat har litezke *Joni gerturatu natzaio* eta *Jonengana gerturatu naiz*, edota *ni zuri noakizu aholku eske* eta *ni zuregana noa aholku eske*. Argitu beharreko beste auzi bat da ea *etxeari buruz* bezalako leku

datiboetan baden *-a* determinatzaileak lexikalizatzen duen DS islapenaren bururik. Etxepare eta Oihartzabalek (2009) ez dute halakorik adierazten. Dena den, pertsona izenekin ere zilegi da egitura (34), eta horietan ez da ageriko determinatzailearik:

(34) Itzuli zen Maiteri.

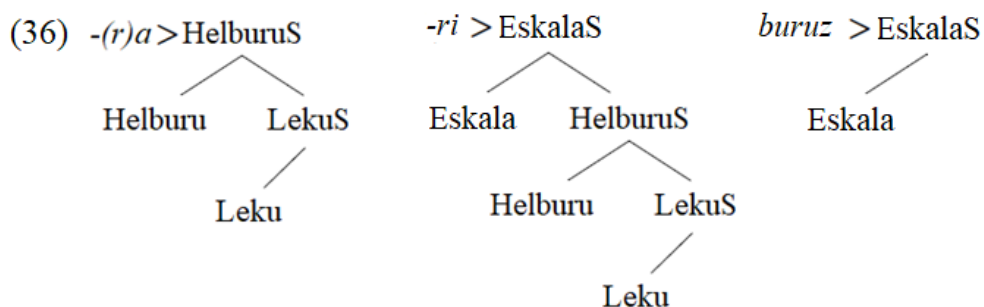
‘Maiterenganantz biratu zen,’

(Etchepare 1958: 94)

Argibideak eman ostean, (35b-c)n jasotzen ditut ipar-ekialdeko *-ri buruz* AK hurbilkariaren eta *-ri* leku datiboari dagozkien lexikalizazio taulak:

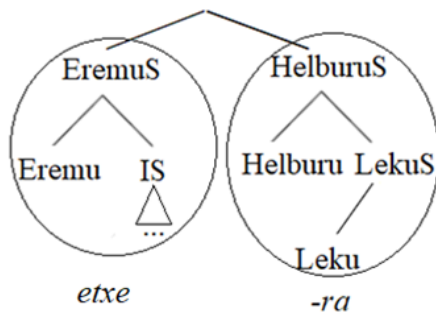
	I	Eremu	Leku	Helburu	Eskala
(35a)		<i>etxe</i>		<i>-ra</i>	
(35b)		<i>etxea</i>		<i>-ri</i>	
(35c)		<i>etxea</i>		<i>-ri</i>	<i>buruz</i>

Goiko (35a-c) lexikalizazio taulek ipar-ekialdeko Helburu-orientaziodun Bideen banaketa jasotzen dute. Ikus daitekeenez, osaera morfologiko ezberdina dute AKak eta leku datiboak. Etxepare eta Oihartzabalen (2009) ildotik, leku datiboa *beste testuinguruetarako* (ing. *elsewhere*) aspodisioa dela hartuko dut aintzat, hots, testuinguru bakar batean soilik lexikalizatzen dena. Jarraian (36)en adierazitakoak dira eratorpen sintaktikorako erabiliko ditudan sarrera lexikoak:

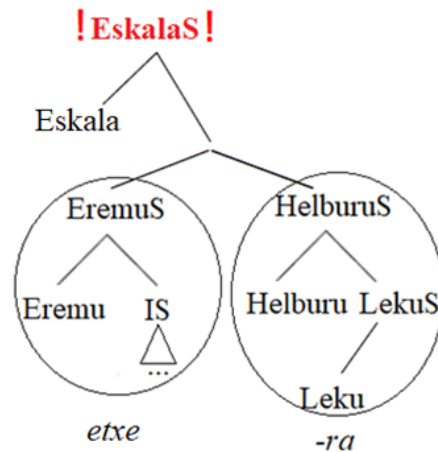

Eratorpen sintaktikoa *-ra* adlatiboak [Leku] eta [Helburu] tasunak adierazi eta islapen horien buruak lexikalizatzen dituen urratsetik brrabiaraziko dut (37.6). Hurrengo urratsean (37.7) Tasunen bat-egiteak huts egiten du, ez baitago Eskala burua kokagune horretan gehitzean sortu den egitura bezalako sarrera lexikorik (37.7).

(37) 6. Espez mugimendua

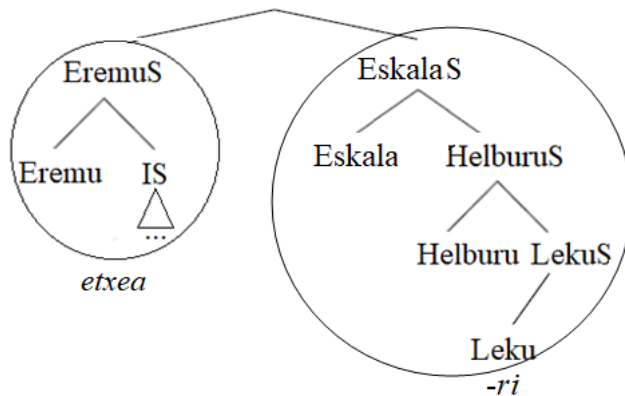

7. Tasun bat-egiteak huts egin

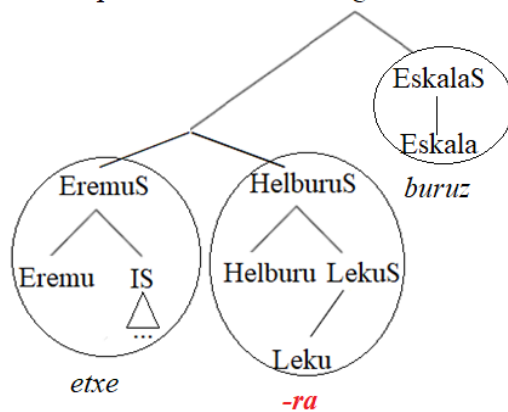
Hurrengo urratsa Espezifikatzaile mugimendua da (37.8), eta, urrats horretan, bada bere egituran Leku, Helburu eta Eskala tasunak dituen sarrera lexiko bat, *-ri* leku datiboa⁵⁰:

8. Espez mugimendua

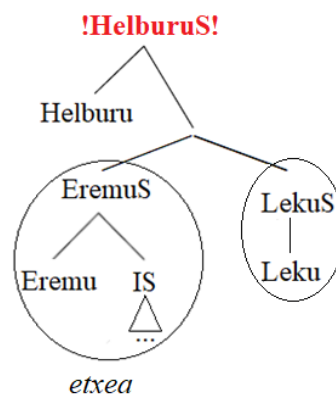

Demagun, orain, ipar-ekialdeko beste hiztun batek Bide hurbilkaria adierazteko AK erabiltzen duela, *-ri buruz*. AK hori lexikalizatze (37.8)k huts egin beharko luke, (35c) taulan adierazitakoari jarraiki, eta (37.9)n Konplementatzailera mugitu ostean Atzera-egin (37.10) operazioa egin beharra dago, oster, *etxe-ra buruz* lexikalizatuko litzateke eta:

9. Konplementatzailera mugitu

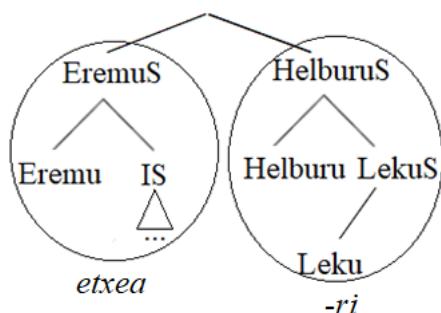
10. Atzera egin (37.5)era

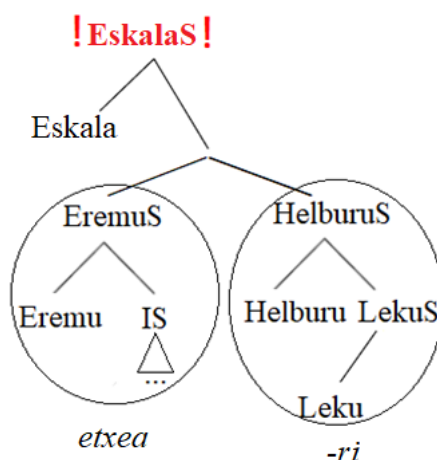
⁵⁰ Gisa berekoa da Urola Erdiko *-ra* hurbilkaria (§3.4.3), 'norantz' adiera baitu horrek ere.

Hurrengo urratsean (37.11) Espezifikatzaile mugimendua egitean, [Leku] eta [Helburu] tasunak jasotzen dituen forma espezifikoa hautatu beharrean, hots, *-ra*; *-ri* leku datiboa hautatuko dugu, igorlea erdigune deiktikotik ‘etxeari begira’ dagoela adierazi nahi baita. Eratorpen ziklo berrian, [Eskala] tasuna lexikalizatzeko Tasunen bat-egiteak huts egin ostean (37.12), Espez mugimenduak ere huts egingo duela hartuko dut aintzat (37.13), nahiz eta *-ri* hiru islapenak lexikalizatzeko gai den, hiztun horrek *-ri buruz* baitarabil Bide hurbilkaria adierazteko. Izan ere, *buruzek* duen sarrera lexikoa espezifikoagoa da Eskala burua lexikalizatzeko, islapen bakar hori jasotzen baitu. Hain zuzen, Konplementatzailera mugitzean (37.14) gauzatzen du Eskala burua.

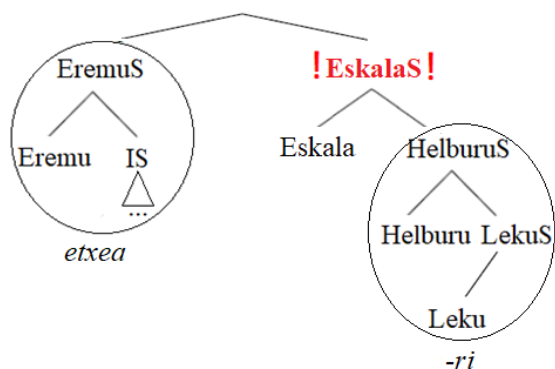
(37) 11. Espez mugimendua

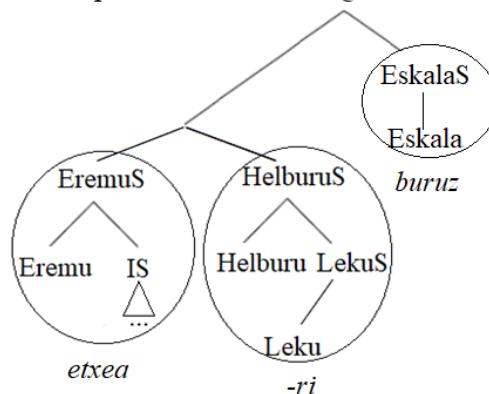
12. Tasun bat-egiteak huts egin

13. Espez mugimenduak huts egin

14. Konplementatzailera mugitu

Goiko (37.14) urratsean irudikatutako *-ri buruz* AKa eta (37.8)n irudikaturako leku datiboa elkarren baliokideak dira semantikoki, biek ala biek Bide hurbilkari bat adierazten baitute eta tasun berak lexikalizatzen baitituzte. Beraz, bada aldaketa bat Etxepare eta Oihartzabalen (2009) proposamenarekiko. Egileok *buruzi* egotzen dizkiote Bideari dagozkion tasunak, ez *-ri* datiboari. Dena den, ikusi dugu leku datiboak bere horretan estrategia hurbilkari gisa joka dezakeela *gakoari* ‘gakorantz’ eta *etxeari* ‘etxerantz’ bezalako adibideetan. Hortaz, adlatiboaren tasun berak egotzi dizkiot nik: [Lekua], [Helburua], (eta [Eskala] AK ez dugunean). AK egituraren dugun *buruzi*

[Eskala] tasuna egotzi diot nik, inguruko hizkuntzetako *cap a* eta *cara a* AKetan ere adiera eskalarra gaineratzen baitute *cap* eta *carak*.

5.5.3. AK trantsizional ez-orientatuak: Ibilbide trantsizionalak

Trantsizio bat adierazten duten AKak Ibilbide bitrantsizionalak dira, Helburu-orientaziodun Bide baten eta Iturburu-orientaziodun Bide baten baturatik sortuak baitira, §5.3.2n eta hirugarren kapituluan (§3.5) aurreratu bezala. Orientazio bana duten Bideen baturatik sortuak direnez, ez dute orientaziorik eta Ibilbide islapena espero dugu halakoetan. Hortaz, *muga-z gaindik* zeharkaldi bat adierazten dutenez, AK hori berdin erabil daiteke noranzko bat (38a) ala bestea (38b) adierazten duten predikatuekin, bai eta noranzkorik adierazten ez dutenekin (38c):

(38)	a. Ikasleak mugaz gaindi joan dira.	[→, *←]
	b. Bisitariak mugaz gaindi etorri dira.	[←, *→]
	c. Errefuxiatuak mugaz gaindi igaro dira.	[→, ←]

Goiko (38c)ko *igaro* predikatu emanez gero, ezin aurreikus daiteke zein noranzkotan gertatu den Ibilbidea, ‘hemendik hara’ zein ‘handik hona’ biak ala biak baitira zilegi. Dena den, bada anbiguotasun hori ekiditeko erabil daitekeen estrategia bat, izan ere, AK horri gradu bateko ala besteko erakusle deiktiko bat gaineratuz gero *mugaz haraindi* eta *mugaz honaindi* ditugu, zazpigarren kapituluan (§7.4.4.) aztergai ditudanak. Erdigune deiktikoari dagokion informazioa gaineratzean banaketa gardena dute predikatuek (39).

(39)	a. Ikasleak mugaz haraindi joan dira.
	b. Bisitariak mugaz honaindi etorri dira.

Gerora, hedadura semantikoz, Ibilbidea ez ezik, kokapen adiera hartu du, ‘bestaldea’ adierazteko erbailtzen baita. Hortaz, Iturburua gaineratuz gero, AKen eta predikatuen arteko ispilu irudia genuke (40)n.

(40)	a. Ikasleak mugaz honainditik joan dira.
	b. Bisitariak mugaz harainditik etorri dira.

Jarraian, AK trantsizional horietan sarrera lexiko bakoitzak gauzatzen dituen islapen sintaktikoak izango ditut hizpide. Esan beharra dago egitura horretan, *-z gaindi*, ageri den instrumentalak ez dirudiela *mendi-z etorri* adposizio lotuko instrumentalaren gisakoa. Bigarrenak Ibilbide burura bitarteko islapenak lexikalizatzen ditu, honako tasun hauek baititu: [Leku] [Helburu] [Iturburu] [Ibilbide]. AKan dugun instrumentalak, berriz, ez dirudi [Ibilbide] tasuna adierazten duenik. Gehienez ere, Bideak puntu jakin batetik ere aurrera jarraitzen duela adieraziko luke, hots Bide partzial batetik aurrerako abiapuntua adieraz dezake (q0). Ondoren (41)n adierazitako Bide partzialak *genituzke -z gaindin*:

(41) *muga-z gaindi* AKaren Bide partzialak:

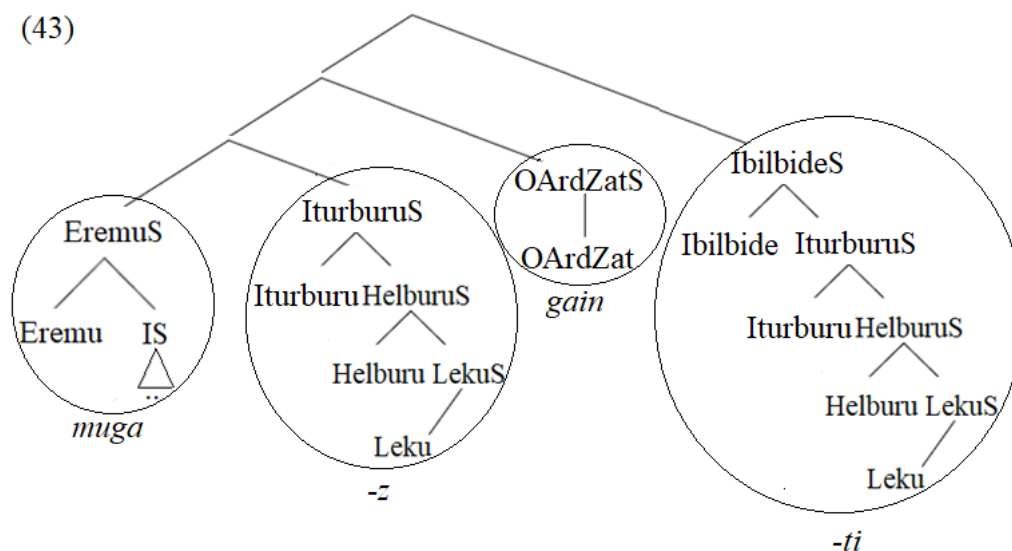
muga-ra eta *muga-z*
 [-----++] [++++-----]
 (p0) (p1) (p1=q0) (q1)
 gain-di
 [++++++]

Hortaz, bigarren Bide partzialaren abiapuntua (q0) adieraziko luke instrumentalak. Neurri batean, *-tik goiti* Iturburu mugatutetan gertatzen den bezala. Hizpide dugun kasuan, ordea, Hondoak barnean hartuko luke abiapuntua. Bestetik, *gaindi* legoke, *gain* ardatz zatian eta *-ti* prosekutiboan bana daitekeena. Dena den, ardatz zati horrek ez du Hondoaren Eremu bat adierazten, ez baita *muga-ren gain-(e)tik* ardat zati ainguratuaren baliokide. AK honetako *gaindi* ainguratu gabekoa dugu, izan ere, ez du ‘gain’ adiera, ‘gainditu’ adiera baizik. Hortaz, *goi-ti* bezalakoa genuke adieraz. Hori dela eta, orientaziozko ardatz zati (OArdZat) deritzet halakoei. Jarraian (41)en emandakoa genuke AK horri dagokion lexikalizazio taula:

	I	Eremu	Leku	Helburu	Iturburu	O-ArdZat	Leku	Helburu	Iturburu	Ibilbide
(42)		<i>muga</i>		<i>-z</i>		<i>gain</i>				<i>-ti</i>

Goiko lexikalizazio taulan badira birritan agertzen diren tasunak baina horrek badu bere azalpena. Ibilbide bitrantsizionalak *Bide Osoak* (ing. *Complete Paths*) dira, hainbat Bide partzial jasotzen dituztenak, mugara iritsi eta mugatik *gaindi* jarraitzen baita. Eratorpen sintaktikoko ziklo bakoitzari dagozkion urratsak eman beharrean, (43)n dakart AK hori jasotzen duen egitura:

(43)

Ikus daitekeenez, (43)n emandakoak baditu zenbait alde Ramadanidisen (2022) proposamenekoarekiko. Grezierazko egiturak anbiguoak ziren eta Hondoaren Eremu bat adierazten duten ardatz zati gisa zein AK dinamiko gisa joka zezaketen. Euskarazko

AKak eta ardatz zatiak multzo beregainak ditugunez, (43)ko instrumentala ez dut KSren buruan kokatu, esan bezala, Bide partzial baten abiapuntua zehazten baitu. Gainera, instrumentala ez du hurrengo islapenean datorren ardatz zatiaren eta DSaren arteko Hondo-Eremu harremana zehazten, ainguratu gabeko ardatz zatia baitugu hemengo *gain*, esan bezala, orientaziozko ardatz zatia dena. Azkenik, *-ti* prosekutiboak [Leku] tasunetik [Ibilbide] tasunera bitarteko tasunak lexikalizatzen dituela adierazi dut.

5.5.4. AK trantsizional orientatu mugatuak: Egresiboak

Egitura egresiboetan, Bidearen abiapuntuan (p0) Hondotik aurrera ala Hondotik kanpo hedatzen da ezein noranzkotan. Noranzko horietako bakoitzak konfigurazio jakin bat izango du; dela ardatz longitudinala (*-tik aurre-ra* / *-tik atze-ra*), dela ardatz bertikala (*-tik go(i)-ra* / *-tik behe-ra*) zein dela ardatz endozentriko-exozentrikoa (*-tik kanpo*). Azken horretan ez dago adlatiborik ainguratu gabeko *kanpo* ardatz zatiaren ostean. Dena den, *-tik kanpo-ra* AK ere erabiltzen dela aipatu dut, eta *-tik kanpo-an* AK ere lekukotzen da adiera lokatiboarekin. Halako AKetan, inesiboak eta adlatiboak adieraziko lituzkete [Leku] eta [Helburu] tasunak, baina *-tik kanpo* AKan *kanpo* genuke, ardatzaren inguruko informazioa ez ezik, tasun horiek adierazten dituen. Izan ere, AK hori bateragarria da *egon* gisako predikatu estatiboekin, *herri-tik kanpo dago*, zein kokapen aldaketa adierazten duten joan gisako predikatuekin, *herri-tik kanpo doaz*. Antzera gertatzen da *-z bestalde* egituran, maiz elkarren baliokide gisa erabiltzen baitira *muga-z bestalde joan* eta *muga-z bestalde-ra joan*.

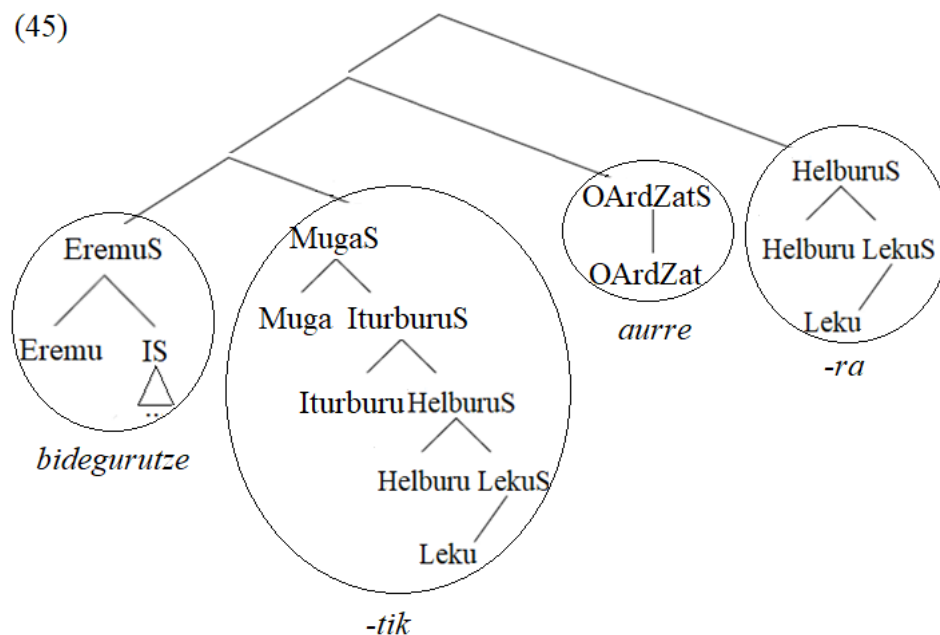
Bestetik, *-raino* bezalako Terminatiboetan Bideak helmugatik (p1) harago ezin jarrai dezakeela adierazteko [Muga] tasun bat dagoen bezala, *-tik aurrera* bezalakoetan, abiapuntuak (p0) luke tasun hori. Gauzak horrela, jarraian (44a-b)n adierazitakoak lirateke AK egresiboen lexikalizazio taulak:

	I	Eremu	Leku	Helburu	Iturburu	Muga	O-ArdZat	Leku	Helburu
(44a)		<i>bidegurutze</i>		<i>-tik</i>			<i>aurre</i>		<i>-ra</i>

	I	Eremu	Leku	Helburu	Iturburu	Muga	O-ArdZat	Leku	Helburu
(44b)		<i>hiri</i>		<i>-tik</i>			<i>kanpo</i>		

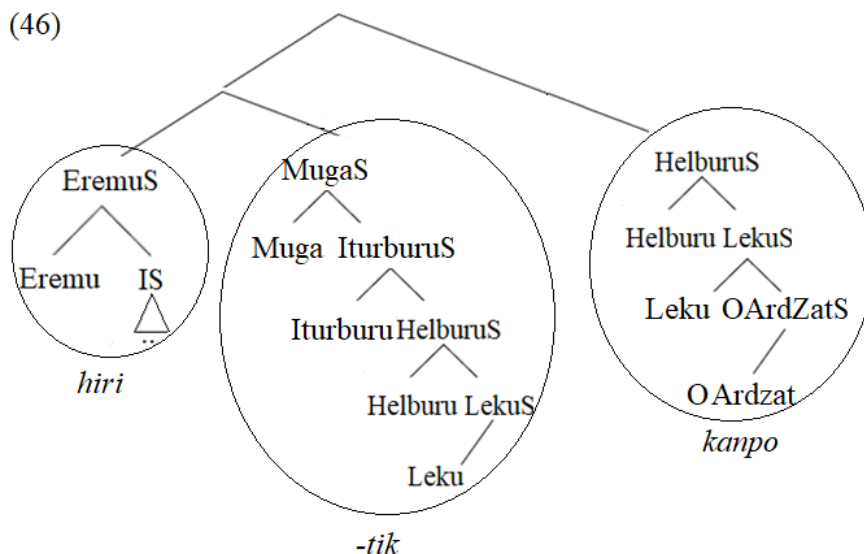
Goiko (44a)n *aurre* eman dudan arren, islapenen hurrenkera bera genuke *atze*, *behe* eta *goi* ainguratu gabeko ardatz zatien kasuan ere. Horiek guztiek ardatz jakin batean orientatzen baitute bidea. Beheko (44b)n adierazi bezala, *kanpo* erabat gramatikalizatu da, eta kokapenez *gain* [Leku] eta [Helburu] tasunak ere adieraz ditzake, ez baita Hondoaren Eremu bat, Hondotik hedatzen den ardatz direkzional bat baizik. Argibide horiek kontuan hartuta, jarraian (45)n adierazitakoa litzateke *bidegurutze-tik aurrera* AKaren osaera jasotzen duen zuhaitza:

(45)

Bestetik, (46)en emandakoa litzateke *hiri-tik kanpo* AKaren egitura Bide adiera duenean:

(46)

Hizpide dugun *-tik kanpo*k Bide adiera beharrean Leku adiera izanez gero, [Leku] tasunak bat egiten duen zikloan amaituko litzateke eratorpen sintaktikoa. Jarraian aurkeztuko ditudan egiturak trantsiziorik gabeko Ibilbideak dira, hots, Hondoaren barruan gertatzen diren Ibilbideak, eta sail horretan ere bada islapen ugari gauza ditzakeen ardatz zati bat, *zihar*, hain zuzen.

5.5.5. Trantsiziorik gabeko AK ez-orientatuak: Ibilbide prolatiboak

AK hauek ez dira bitrantzizionalak bezalakoak, Hondoaren puntu guztiek bat egiten baitute Bidearekin. Esate baterako, *zubi-an zehar* edo *bide-an aurrera* diogunean, Ibilbide bat adieraten den arren, Ibilbide hori *zubian* edo *bidean* gertatzen da uneoro. Osaera morfologikoari erreparatuz gero, AK horren oinarrian *-(a)n* inesiboa

dugu. Lehendabiziko kapituluan esan bezala, [Leku] tasuna duen inesiboak ez du Bide bat adierazten, aitzitik, puntu bakar bat adierazten du, hots, Hondoak espazioan hartzen duen hedadura adierazten du puntu horrek (47). Helburuak, Iturburuak eta Ibilbideak dira espazioan dauden puntuak emendiozko harreman batean lotzen dituztenak.

(47) *mendi-an*

[+]

Hizpide ditugun AK prolatiboak Hondo horren barruan gertatzen dira. Izan ere, Hondo ugari dira euren hedadura puntu txikiagoetan konpartimentatzea onartzen dutenak. Har ditzagun, esaterako, *Gipuzkoa-(a)n*, *baso-an* eta *digestio-aparatu-an* [+] Hondoak. Horietatik sortu daitezke *Gipuzkoa-(a)n barna*, *baso-an zehar* edo *digestio-aparatu-an barna* bezalako AKak, eta AK horietako Ibilbideak ([++++]) Hondoaren barnean gertatzen dira. Hortaz, *gora* edo *barna* bezalako ainguratu gabeko ardatz zatiek ez dituzte Bideak adierazten, aitzitik, Hondoaren barneko Ibilbidea zein noranzkotan hedatzen den adierazten duten bektoreak dira (48):

(48)

$$\begin{array}{ccccc}
 \text{mendi-an} & + & \text{gora} & > & \text{mendi-an gora} \\
 [+]\quad & & \uparrow & & \begin{array}{c} \boxed{1} \\ + \\ + \\ + \\ + \\ + \\ \boxed{0} \end{array}
 \end{array}$$

Hondoaren barneko Ibilbidea adierazteko ez ezik, AK horietako bektoreak Hondoaren barneko kokapen jakin bat zehazteko ere erabil daitezke, ez, ordea, berariazko Eredu bat. Esaterako, Xabier Amurizak idatzitako *Mendian gora haritza* kantuan, haritzak mendian duen kokapena adierazten da, hots, Hondoan duen kokapena. Izan ere, haritza mendian gora eginda dagoela zehazten da, haritza ez baita izen mugikor bat, mendian gora joan daitekeena.

Sail honetako AK ia guztiek *-ra* adlatiboa dute ainguratu gabeko ardatz zatiaren ostean, horren erakusle dira ardatz longitudinaleko *-an aurre-ra* / *-an atze-ra*; ardatz bertikaleko *-an go(i)-ra* / *-an behe-ra* eta ardatz endozentriko-exozentrikoko *-an barr(e)n-(r)a*. Salbuespen litzateke *-an zehar*. Jarraian (49)n eta (50)n emandakoak litareteke eredu bati eta besterari dagozkion lexikalizazio taulak:

	I	Eredu	Leku	O-ArdZat	Leku	Helburu	Eskala
(49)	mendi	-an		-go(i)		-ra	

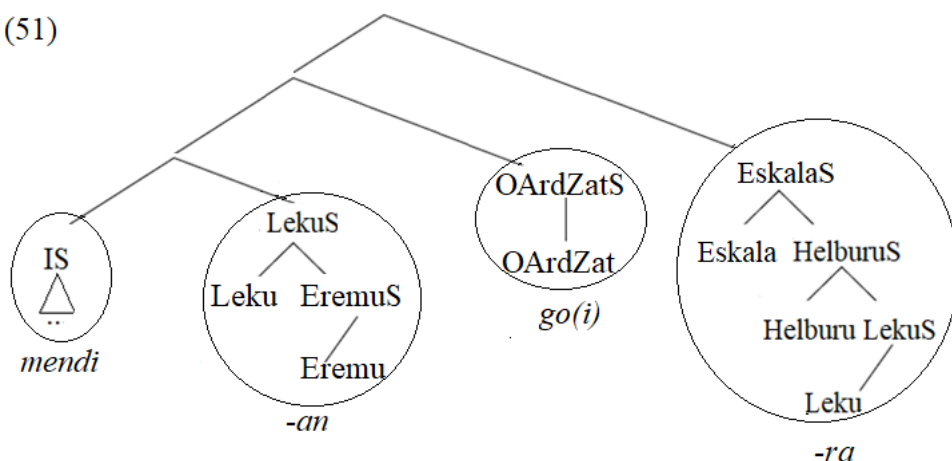
	I	Eredu	Leku	Leku	Helburu	Iturburu	Ibilbide	Eskala
(50)	zubi	-an			zehar			

Pantchevaren (2011) ildotik, trantsiziorik gabeko Bide prolatiboetan Eskala buru bat lexikalizatzen dela adierazi dut (49)n. Izan ere, Eskala buru bat dugu *-rantz* edo *-ri buruz* bezalako estrategia hurbilkarietan erakutsi bezala, *-an gora* gisakoak ere predikatu atelikoekin dira bateragarri. AK horretan ez dago esanahi eskalarra duen

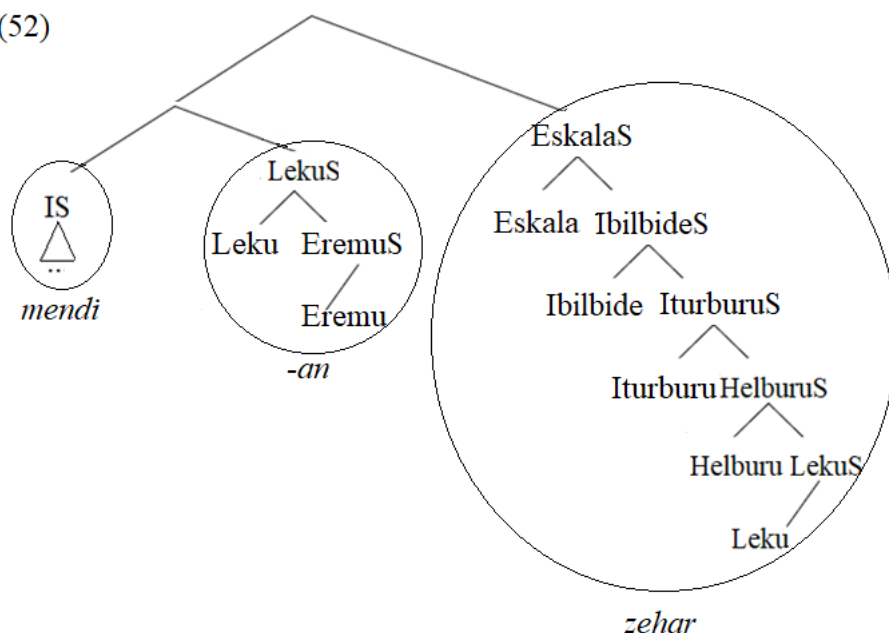
berezko osagairik, aitzitik, *-ra* adlatibo hurbilkaria genuke, bigarren kapituluan aipatutako Urola Erdiko egituretan dutenaren gisakoa. Adlatibo horrek bektore bat adieraztea luke helburu.

Bestetik, (50)n ez dut ArdZat islapenik gaineratu. Izan ere, *zehar* gramatikalizatuta dago erabat, eta galdua du jatorrizko *zeihar* ‘albo’ adiera, Ibilbide erabileraren mesedetan. Gainera, *zehar* soila ez da ainguratu gabeko ardatz zati gisa erabiltzen. Aldiz, aurreko atalean aipatutako *kanpok* gorde du adiera exozentrikoa, baita Bide testuinguruetan erabiltzen denetan ere. Hori argituta, jarraian (51)n eta (52)n dakartzat lexikalizazio tauletan jasotako AKei dagozkien zuhaitzak:

(51)

(52)

Goiko egiturek badute alde bat aurreko ataletan aurkeztutako AK egiturekiko. Atal honetakoetan *-an* inesiboa dugu, Hondoaren kokapena zehazten duena, eta ale lexiko horrek, [Leku] tasuna ez ezik, [Eremu] tasuna ere jasotzen du. Egituran gorago den hurrengo islapenak Bidearen noranzkoa adierazten du. Horrez gain, Ibilbide prolatiboak adierazteko bi estrategia bereizi ditut. Batetik, (51)n Eskala buru bat lexikalizatu

daitekeela proposatu dut, Pantchevaren (2011) ildotik. Eskala buru hori noranzkoa adierazten duen ardatzaren eta bektorearen gainean legoke. Horrek badu bere arrazoia, Eskala buru hori baita trantsiziorik gabeko beste estrategietarako (*-ri buruz*) proposatu dudana. Dena den, ez dut Ibilbide bururik aipatu, bektoreek Bidea ‘norantz’ hedatzen den zehazten baitute soilik. Bestetik, (52)n erabat gramatikalizatutako egituretan zeharrek Ibilbide islapen bat lexikalizatzen duela proposatu dut, Ibilbide trantsizionaletan ere badena. Izan ere, Pantchevak (2011) Bide prolatiboetan hierarkia horretan kokatzen ditu Eskala eta Ibilbide buruak.

5.6. ONDORIOAK

Kapitulu honetan aurkeztu dut AKen bidez adieraz daitezkeela adposizio lotuek adieraz ezin ditzaketen ñabardura ugari, Bideen inguruko xehetasunak modu zehatzagoan adierazteko aukera zabaltzen dutenak. Horrek badu bere esangura, besteak beste, AK multzo bakoitza predikatu mota batekin ala bestearekin baita bateragarria. Esaterako, Ibilbideak aditzera ematen dituzten AKek predikatu atelikoak onartzen dituzte: *mendian zehar ordu betez ibili da*. Horien ifrentzua dira trantsizio mugatuak adierazten dituzten AKak, predikatu telikoekin baitira bateragarriak: *eskola-ra arte iritsi da ordu betean*.

AK sail bakoitzari dagozkion ezaugarriak aurkeztearekin batera, AKak multzo gisa adposizio lotuetatik eta ardatz zatietatik bereizten dituen ezaugarriak aurkeztu ditut. Bereizgarri duten ezaugarrietako bat osaera morfologikoa da, adposizio soil baten eta ainguratu gabeko ardatz zati baten baturatik sortuak baitira. Dena den, batura hori ez da nolanahikoa, AK horiek adposizio soil batera mugatuak, zurrinak eta aldagaitzak baitira. Hau da, ez dago **mendi-ra go(i)-ra* bezalako AKrik. Horrek egituren semantika baldintzatzen du, ez baitute Hondoaren Eremurik adierazten. Hortaz, kokapena adierazi beharrean Bide bat ematen dute aditzera, oro har. Beraz, hein handi batean, ondorio horiek bat datoz Etxepare eta Oihartzabalek (2009) postposizio aldagaitzak deritzetenei egotzen dizkieten ezaugarriekin.

Bestetik, AK horien gramatikalizazio bilakabide batzuen emaitza direla aurkeztu dut, eta bilakabide horiek urrats berberetatik igarotzen dira, salbuespenak salbuespen. Bi gramatikalizazio kate aurkeztu ditut. Lehendabizikotik ardatz zati bat sortu ohi da, eta gorputz atal bat du abiapuntu, *buru*, *bizkar*, *zeihar*, besteak beste. Bigarren gramatikalizazio kateak AK sortzen ditu, eta horietan, adposizio soil batek, *-an* inesiboak kasu, ainguratu gabeko ardatz zati batekin egiten du bat. Ardatz zatiok ez dute, ordea, Eremu bat adierazten, Bidea zein noranzkotan hedatzen den baizik.

Azkenik, AK multzo bakoitzari hobekien egokitzen zaizkion analisiak ekarri ditut. Aurkeztu ditudan egituretan bada alde esanguratsu bat aurretiaz egin diren proposamenekiko. Esate baterako, bat nator Ramadanidisekin (2022) eta adposizio bakoitzak lexikalizatzen dituen geruza ugari gainjartzen direla aurkeztu dut nik ere. Hala ere, Ramadanidisen proposamenaren aldean, nik ez dut KSrik islatu, izan ere,

mendi-az gaindi edo *plaza-tik aurre-ra* AKetan ditugun instrumentala eta ablatiboa ez ditut *-ren* genitiboaren ordain zuzentzat. Bestelako ekarpen bat egiten dute, kasu horretan, Hondoaren edo Bide partzial baten abiapuntua (p0) adieraztea. Horrez gain, AK jakin batzuetan, *-z gaindi* kasu, errepikatutako islapen buruak ditugula aurkeztu dut, Bide Osoak baitira.

6. Biziduntasuna lekuzko adposizioetan eta Lekuaren Markapen Bereizgarria

6.1. SARRERA

Hizkuntza bateko entitateak sailkatzean ohiko irizpidea izaten da entitateak euren berezko ezaugarrien arabera banatzea. Berezko ezaugarrien artean, biziduntasuna maiz hartzen da aintzat entitateak sailkatzeko. Hala, entitate bizidunak eta bizigabeak, zein gizakiak eta gizakiak ez direnak bereizi ohi dira. Hizkuntza batzuek, euskarak esaterako, badituzte bizidunen eta bizigabeen arteko bereizketa hori islatzeko estrategia morfologikoak. Kapitulu honetan, hizkuntzartean biziduntasuna morfologikoki adierazteko erabiltzen diren estrategiei erreparatuko diet lehendabizi (§6.2.). Ondoren, hizkuntzartean biziduntasunaren markapena zein izen motatara hedatzen den argitzea helburu duen hierarkia bat aurkeztuko dut, eta, jarraian, euskaraz biziduntasuna markatzeko ditugun estrategia morfologikoen bilakabidea azalduko dut, hierarkia horri nola egokitzen zaizkion aztertuz. Aldakortasun dialektalaren eta bestelako estrategien inguruko berezitasunak jasoko ditut segidan (§6.4.) eta egitura bizidunen analisi bat proposatuko dut (§6.5.). Izen bizidunekin erabiltzen dugun adposizioentatik harago, biziduntasunak ere eragina du ISeK ardatz zatiekin bat egiten duen testuinguruetan, izen bizigabeek genitiborik gabeko egiturak onartzen badituzte ere, bestela jokutzen baitute izen bizidunek (§6.6.).

6.2. BIZIDUNTASUNAREN HIERARKIA HIZKUNTZARTEAN

Sarreran (§6.1.) aipatu bezala, biziduntasuna entitateak sailkatzeko irizpide gisa erabili ohi da hizkuntzartean. Entitate jakin bat biziduntzat ala bizigabetzat sailkatzeko biziduntasunarekin lotu ohi diren zenbait ezaugarri dira, hala nola, mugikortasuna eta borondatea (Bayanati & Toivonen 2019; Lubbe & Castillo Alfonso 2024).

Edonola ere, entitate bizidun guztiek ez dituzte beti ezaugarri horiek izaten. Entitateak sailkatzeko hierarkia bat ezartzen da, eta entitateak biziduntasunari jarraiki gorago ala beherago sailkatzen dira. Dena dela, hierarkia horrek ez du ezinbestean entitateen ezaugarri biologikoen araberakoa izan behar, izan ere, entitateak kontzeptualizatzeko moduak eragin handia izaten du (Santazilia 2022: 11). Hizkuntza jakin batean gerta liteke gorputz atalak eta gertakari meteorologikoak biziduntzat jotzea, eta beste batean, aldiz, bizigabetzat hartzea, eta horrek eragin zuzena izango du hizkuntza bakoitzak biziduntasuna adierazteko dituen hautu morfologikoetan.

Bada entitateak sailkatzeko oinarrizko biziduntasun hierarkia bat, hizkuntzarteko aldakortasuna islatzeko maiztasun handiz erabiltzen dena, hain zuzen, *Biziduntasun Eskala Orokorra* (ing. *General Animacy Scale*) deritzon bereizketa hirutarra:

- (1) gizakia > animalia/biziduna > bizigabea
(Silverstein 1976; Comrie 1989; Yamamoto 1999; Haspelmath 2019)

Biziduntasunaren hierarkia horrek balio lezake oinarrizko bereizketa gisa, baina badira biziduntasunari dagozkion ñabardura gehiago bereizten dituzten hizkuntzak ere. Ñabardura horiek jasotzeko, Foley eta van Valinek (1984) biziduntasunaren hierarkia hedatuago bat dakarte, entitateak beste zenbait mailatan sailkatuz.. Hierarkian goren dauden entitateen artean, giza diskurtsoa osatzen duten elementuak leudeke; beste muturrean, aldiz, entitate bizigabeak (Vihman & Nelson 2019: 260). Jarraian, Foley & van Valinek (1984) biziduntasunaren hierarkia hedatzeko proposamenean bereizten dituzten multzoak jasotzen ditut (2)n:

- (2) Hiztuna/hartzailea (1. eta 2. izenordainak) > 3. pertsona izenordainak > giza izen bereziak > izen arrunt gizakiak > beste bizidunak > bizigabeak

(Foley & van Valin 1984)

Biziduntasunaren hierarkia ezarrita ere, argitzeke geratzen da hizkuntza bakoitzean muga non jartzen den, hau da, hierarkian bereizitako zein urratsetaraino esan daitekeen zerbait biziduna ala bizigabea den, eta, biziduntasuna adierazten duen markatzailerik egotekotan, ea horren erabilera zein urratsetaraino hedatzen den. Zenbaitetan, biziduntasunak lotura estua izaten du zehaztutasunarekin, eta entitate abstraktuak hierarkian beheren kokatzen dira. Beste zenbaitetan, biziduntasunak lotura du izenak genero gramatikaren arabera sailkatzeko irizpideekin. Izen multzo bati genero gramatikala egozteko oinarrian hartzen diren irizpideak biziduntasuna, gizakitasuna, gizakien eta animalien sexu biologikoa zein gizakien genero soziala izan ohi dira (Krammer 2000: 47). Hizkuntza askotan, entitate bizidunak maskulinoan eta femeninoan sailkatu ohi dira eta forma bizigabeak, aldiz, neutrotzat hartzen dira.

Beste zenbaitetan, egiletasunari edo subjektutasunari lotutako ezaugarriak erabiltzen dira entitate batek biziduntasunaren hierarkian duen kokapena azaltzeko.⁵¹ Izan ere, entitate bizidunak bizigabeak baino maizago izan ohi dira subjektuak eta maizago izan ohi dute egile rola perpausean (Comrie 1978; Dixon 1979; Langacker 1991; Santazilia 2022). Hala ere, bereizi beharra dago hizkuntza jakin batean kontzeptualki biziduntzat hartzen diren entitateen eta biziduntasun markapena jasotzen duten entitateen artean. Subjektu bizidunek eta subjektu bizigabeek ez baitute ezinbestean markapen ezberdina jasotzen.

Zehazten errazena kontzeptualki bizigabetzat hartzen diren entitateen multzoa da. Erabateko adostasuna dago hierarkiaren muturrean, harriak eta mineralak

⁵¹ Egon badira biziduntasuna, generoa eta egiletasuna izenak multzokatzeko irizpide gisa erabili arren, forma bizidun eta bizigabeak multzo berean sailkatzen dituzten hizkuntzak ere. Dyirbaleraz, esate baterako, lau izen sailkatzaile bereizten dira, horietatik bik, *bayi* (I. saila) eta *balan* (II. saila) izenekoek, giza izenak barne hartzen dituzte (Dixon 1972; G. Lakoff 1987). *Bayi* deritzen I. izen sailean sailkatzen dira gizonezkoak, hainbat animalia (intsektuak tarteko), baina baita ilargia eta ekaitzak ere. *Balan* deritzen II. sailean sailkatzen dira emakumetasuna, ura, sua eta borrokak (Dixon 1972; Lakoff 1987; euskaraz ikus Fernández 2025). Hortaz, egiletasuna eta mugikortasuna ere izenak multzokatzeko indar eragile garrantzitsuak dira (Vihman & Nelson 2019: 262).

bizigabetzat sailkatzeko. Landare eta zuhaitzak batera zein bestera sailkatu ohi dira, eta animaliak zein gizakiak, kontzeptualki biziduntzat hartzen dira hizkuntza gehienetan.⁵² Biziduntasunaren markapenari dagokionez, entitateak beste era batera multzokatu ohi dira. Esaterako, gerta daiteke hizkuntza batean morfema biziduaren markapenaren muga, hau da, biziduntasuna adierazten duen markatzaile bat hartzen duten entitateen muga, gizakietan etetea, eta beste hizkuntza batean landareetaraino hedatzea. Aurreikus daitekeena da, ordea, animaliak bizigabetzat markatzen dituzten hizkuntzetan, landare eta harriak ere bizigabetzat hartuko direla. Beraz, biziduntasunaren eten puntuko multzotik beherako guztiak bizigabetzat markatuko lirateke, ez baitago atzeranzkotasunik hierarkian.

Hizkuntzartean hainbat estrategia erabiltzen dira entitate bizidunak bizigabeetatik bereiz markatzeko, hala nola, (a) biziduntasuna erabateko alternantzia morfologikoaren bidez adieraztea; (b) alternantzia hitz askeak gehituz adieraztea; (c) preposizioak ala postposizioak atxikiz adieraztea, eta (d) aldaketa morfofonetikoaren bidez adieraztea. Erabateko alternantziaren (a) adibide da bretoierazko plural markaketa. Izen gehienek plurala adierazteko erabiltzen den atzizki orokorra *-où* da, *bag-où* ‘itsasontzi-PL’. Aldiz, *-ed* plural markatzailea gizakietara mugatzen da ia beti: *paotr-ed* ‘mutil-PL’ (Santazilia 2022: 71).

Beste hizkuntza batzuetan, bigarren estrategia erabiltzen da, hitz askeak gehituz adierazten baita bereizketa (b). Hitz askeak erroei atxikitzen ez zaizkenez, biziduntasunak kontrolatzen dituen prozesu sintaktikotzat hartzen dira. Horren adibide da nkamiera (Niger-Congo), zeinetan perpauseko osagarria biziduna denean soilik adierazten baita esplizituki 3. pertsonako izenordaina (Santazilia 2022: 80).

- (3) a. Kofi bɛ-sɔ **mɔ**
 Kofi GER-erosi 3sg.BIZD.O
 ‘Kofik erosiko du hori (adib. txakurra)’
 b. Kofi bɛ-sɔ
 Kofi GER-erosi
 ‘Kofik erosiko du hori (adib. erratza)’ (Asante & Akanling-Pare 2015: 70)

Bada hiruren estrategia bat ere: beste hizkuntza batzuetan, preposizioak erabiltzen dira izen bizidunak bizigabeetatik bereizteko. Gaztelaniaz, esate baterako, osagarri bizigabeek ez dute ageriko markapenaren beharrik; aldiz, osagarri bizidunek, gizakiek bereziki, beharrezkoa dute *a* preposizioa. Horri *osagarriaren markapen bereizgarria* (ing. *differential object marking*) deritzo:

⁵² Landareak, oro har, bizigabetzat sailkatzen dira linguistikoki, euren mugikortasuna animaliena baino askoz mugatuagoa baita. Edonola ere, zenbait hizkuntzatan landareak eta objektu bizigabeak bizidunekin batera multzokatzen dira (Gillon 2019; Holmberg 2022). Meso-Melanesiar hizkuntzetan, esaterako, bi multzo bereizten dira, eta bi multzo horietan ageri dira bizidunak, honela banatuta: objektu bizigabe, landare eta zangorik gabeko animaliena, batetik, eta gizaki eta gainerako animaliena bestetik (Lubbe & Castillo Alfonso: 140).

- (4) a. veo mi coche b. veo a mi amigo
 ikusi.1sg nire auto ikusi.1sg PREP nire lagun
 ‘Nire autoa ikusten dut.’ ‘Nire laguna ikusten dut.’

(Santazilia 2022: 57)

Euskaraz, hego-mendebaldeko hizkera batzuetan ere lekukotzen da fenomenoak. Euskararen kasuan osagarri bizigabeek absolutibo markapena dute, agerikoa ez dena, eta osagarria gizakia denean, aldiz, absolutiboz markatu beharrean, datiboz markatzen da, bai kasuari bai komunztadurari dagokienez (Fernandez & Rezac 2010, 2016; Odria 2017).

- (5) a. Jon-i ikusi diot b. *Telebista-ri ikusi diot c. Telebista ikusi dut.

(Odria 2017: 47)

Euskaraz osagarriaren markapen bereizgarria baden bezala, bada *Lekuaren Markapen Bereizgarria* ere (ing. *differential place marking*) eta, kasu horretan ere, biziduntasuna da bereizketak ezartzen dituen ezaugarrietako bat (Haspelmath 2019). Leku izen bereziek, izen arruntek eta bizidunek markapen bana jasotzen dute eta hierarkian zenbat eta gorago egon, orduan eta markatzaile konplexuagoa hartuko dute. Aldiz, hierarkian beheren dauden izenak lekuzko testuinguruetan maizen erabiltzen direnak dira nagusiki, hortaz, dagokien markatzailea soilagoa izango da morfologikoki.⁵³

- (6) ‘Irun’ ‘zuhaitz’ ‘mutil’

ADLATIBOA Irun-a zuhaitz-(e)ra mutila-gan-a (Creissels & Mounole 2011: 168)

Goiko (6) adibideko *zuhaitz* izenean ikus daitekeen bezala, adposizio adlatiboaren ohiko forma hartzen dute izen arruntek, *zuhaitz-(e)ra*. Leku izen edo toponimoek forma laburragoa, *-a*, har dezakete, *Eibarr-a*, *Zarautz-a*, *Paris-a*. (EGLU 1991; Creissels & Mounole 2011). Bizidunek, aldiz, adlatiboaz gain ezinbestekoa dute biziduntasun morfema. Creissels & Mounole (2011) hitzetan *-gan* litzateke biziduntasuna adierazten duen morfema, nik, ordea, *-ga-* biziduntasun morfema eta *-(a)n* inesiboa ale beregainak direla argudiatuko dut.

Horrekin lotuta, Haspelmath (2019) dio adposizioaren tamaina morfologikoa izen jakin batek *erreferentzia espazialaren eskalan* (7) duen kokapenak baldintzatzen

⁵³ Euskak leku izen berezien, izen arrunten eta bizidunen arteko bereizketa du. Malteraz, aldiz, markapen bereizgarria izen arrunten eta leku izen berezien artekoa da soilik. Izan ere, izen bereziek, *Gozo* uharte izenak kasu, ez dute adposizio lokatiborik behar; bai, ordea, izen arruntek:

- (i) a. Jgħallem Ghawdex. b. Jgħallem f-l-iskejjel.
 irakatsi.3SG.M.IMP Gozo irakatsi.3SG.M.IMP LOC-DET-eskolak
 ‘Gozon irakasten du.’ ‘Eskoletan irakasten du.’

(Haspelmath 2019: 314)

duela. Erreferentzia espazialaren eskalan zenbat eta gorago egon, orduan eta ohikoagoa izango da izenak leku marka bat hartzea, eta orduan eta konplexuagoa izango da marka hori (Haspelmath 2019: 323).

(7) Erreferentzia espazialaren eskala:

izen gizakia > izen arrunt bizigabea > leku izen berezia

(Haspelmath 2019: 323)

Goian (7)n emandako eskalari erreparatuz, esan daiteke leku izen bereziena dela lekuzko adposizioekin batera erabiltzen den izen multzo prototipikoena, giza izenak, aldiz, perpauseko argumentuak izan ohi dira eta maiztasun gutxiagoz erabiltzen dira leku-denborazko testuinguruetan. Beraz, erabilera maiztasunak azalduko luke (6)n emandako malterako adibidean *Gozo* izen bereziak lokatibozko markarik ez hartzea eta euskaraz izen gizakiek *-(a)n* inesiboaz gain *-ga-* biziduntasun marka behar izatea.

Euskaraz badago biziduntasuna adierazteko marka beregain bat, aipatu berri dugun *-ga-*, hain zuzen. Dena dela, hizkuntzartean ez da ohikoa biziduntasuna adierazteko markatzaile bakar bat izatea. Biziduntasuna adierazteko markatzaileak dituzten hizkuntzetan, kanonikoki izen bizigabeekin erabiltzen diren adposizio ala kasuak bizidunekin ere erabili ahal izateko baliabide gisa dituzte markatzaile horiek (Aristair 1997; Santazilia 2022). Marka beregain bat duten beste hizkuntza batzuetan ere, Usilako chinanteceraz kasu, izen bizigabeekin erabiltzen diren adposizioei *-i/-y* biziduntasun morfema gaineratuz sortzen dira bizidunetako formak.⁵⁴

(8)	a. ta ⁵ nei ²	b. ta ⁵ nei ² -i ³	
	aurre.INE	aurre.INE-BIZD	
	‘aurrean (bizigabea)’	‘aurrean (biziduna)’	(Santazilia 2022: 67)

Biziduntasuna adierazteko marka beregaina duten beste hizkuntza batzuetan, marka hori leku-denborazko testuinguruetan erabili beharrean, komitatiboan bizidunen eta bizigabeen arteko bereizketa adierazteko erabiltzen da. Horren adibide dira *evenera* eta *evenkiera* hizkuntza tungusiarrek.⁵⁵ *Eveneran* erabateko alternantzia dago bizidunetako *-nún* eta bizigabeetako *-lkan* komitatiboen artean (Malchukov 2008: 204).

Bestetik, *evenkieraz*, izen bizidunek bi komitatibo har ditzakete, *-nan* (9a), biziduntasunaz gain ahaidetasuna ere adierazten duena eta, *-nun* (9b), komitatibo orokorra dena. Instrumentala, *-di*, ere erabil daiteke izen bizidunekin (9c). Izen

⁵⁴ Usilako chinantecera Oto-Manguear familiako hizkuntza bat da, Mexikoko Oaxaca estatuan hitz egiten dena. Tonu hizkuntza da, bost tonu bereizten dituena (WALS). Testuko (8a) eta (8b)n 1etik 5erako zenbakiz glosatu da bokal bakoitzari dagokion tonua.

⁵⁵ *Evenera* tungusiar familiako hizkuntza da, Errusiako Kamchatka eta Magadan eskualdeetan hitz egiten dena (WALS). *Evenkiera*, bere aldetik, Txinako Barne Mongolian eta Errusiako Kransoyarsk eskualdeetan hitz egiten den hizkuntza da (WALS).

bizigabeek zenbait komitatibo onartzen dituzte, *-gVli* (9d), *-chi*, *-tVi*, besteak beste (Nedjalkov 1991: 154):

(9)	a. asi-nan
emazte-SOZ.BIZD
‘emaztearekin’	b. hunat-nun-mi
alaba-SOZ.BIZD-GEN
‘alabarekin’
	c.enin-di-vi
ama-INST-GEN
‘amarekin’	d. kokollo-l-goli
eskuzorro-PL-SOZ.BIZGB
‘eskuzorroekin/eskuzorroduna’

(Nedjalkov 1991: 154).

Hortaz, hizkuntza horietan ez legoke biziduntasuna soilik adierazten duen markatzaile morfologiko bat, aitzitik postposizio batzuen alternantzia legoke. Esate baterako, biziduntasunaz gain balio komitatiboa ere jasotzen du (9a)ko *-nan*-ek. Lekuzko adposizioei dagokienez, aldiz, ablatibo bera erabiltzen da bizidun (10a) eta bizigabeentzat (10b) (Nedjalkov 1991: 154–156):

(10)	a. burduka-l-duk
irin-PL-ABL
‘irinetatik’ | b. girki-duk-vi
lagun-ABL-GEN
‘lagunarengandik/lagunarenetik’ |
|------|---|---|

(Nedjalkov 1991: 156).

Goiko (10b) adibidean *girki* ‘lagun’ izen bizidunarekin ohiko *-duk* ablatiboa erabiltzen da. Ablatiboa ez ezik, *-vi* genitiboa ere agertzen da.

Genitiboaren gaineratzea izen bizidunak izen bizigabeetatik bereizteko estrategia ezaguna da euskaraz. Izan ere, *laguna-ga-n-dik* forma biziduna erabiltzean genitiboa tartekatu daiteke, *laguna-ren-ga-n-dik*. Horrez gain, bada *-ga-* biziduntasun morfemarik ez denean bereizen bizidunekin maiz erabiltzen den genitibodun egitura bat *lagun-aren-(e)tik* (§6.4.2.), morfemaz morfema evenkierazkoaren ordaina dena eta ‘lagunaren etxetik’ adiera duena.

Bestetik, euskaraz ere badira soziatiboan biziduntasun marka onartzen duten aldaerak, ohikoa baita instrumentalaren eta soziatiboaren arteko alternantzia. Mendebaldean, esaterako, instrumentala oinarri hartuta, *-ga-z* soziatiboa sortu da. Beraz, evenkierak zein euskarak instrumentala oinarri hartuta eta beste morfema bat gaineratuta soziatiboaren ordaina den egitura bat sortu dute izen bizidunetarako. Euskaraz *-ga-* biziduntasun morfema da instrumentalaren aurretik duguna, evenkieraz, aldiz, genitiboa da instrumentalaren ondoren darabiltena, *di-vi* (9c).

Laburbilduz, hizkuntzartean biziduntasuna adierazteko erabiltzen diren estrategietatik bi, bederen, euskaraz ere lekukotzen direla erakusten dute adibideek. Euskarak biziduntasuna adierazteko bi estrategia nagusi ditu: bata, euskal hizkera

Gainerako izaki bizidunei dagokienez, hiltunek batera zein bestera jotzen dute. Animalia txikiak, txoriak, intsektuak eta krustazeoak ere bizidun markapena jasotzen dute aldaera batzuetan. Edonola ere, entitate txikiak ez dira maiz erabiltzen lekuzko testuinguruetan (Trask 2003: 115).

Horien aldean, zuhaitzek, landareek eta fruituek bizigabeak izaki, izen bizigabeen ereduari jarraitzen diote, eta horiekin ez da biziduntasuna adierazten duen morfemarik erabiltzen: *sagarrondora*, *lorera*. Izaki bizidunen gorputz atalek ere, izaki autonomoak ez diren neurrian, ez dute biziduntasuna adierazten duen morfemarik jasotzen: *amaren besora*, *begira*, *bihotzera*, *lagunaren bizkarrera*. Gertakari meteorologikoak, oro har, bizigabetzat sailkatzen dira. Adibidez, *Egungo Testuen Corpusean* (Landa, Salaburu, Sarasola 2021) 47 agerraldi ditu *olatuetatik* formak, baina badira zenbait salbuespen, *olatuengandik babestu* (1 agerraldi), *olatuengandik energia lortu* (2 agerraldi). Antzera gertatzen da *eguzki*, *ilargi*, *izar* bezalako izenekin: *eguzkitik* (1179 agerraldi) vs *eguzkiarengandik* (21 agerraldi). Ondorioz, fenomeno meteorologikoek izen bizidunen ereduak erakusten dutenean bizidunei dagozkien ezaugarri batzuk egotzi zaizkiela esan daiteke. Azkenik, badira biziduntasun markapena testuinguru literarioetan pertsonifikatzen direnean baino jasotzen ez duten izenak, *basoengandik ikasi*, *herriarengandik entzun*, besteren artean.

Orain artean, biziduntasun marka jasotzeko irizpidea izenen izaerari lotutako ezaugarriek (gizatasunak, biziduntasunak, tamainak) zehazten dutela adierazi dut. Horiez gain, animalien kasuan bereziki, ez da markapen bera erabiltzen trantsizioa animalienenganakoa, hots, bizidunenganakoa, denean (11a, 12a) ala animaliek trantsizioaren kokapena baino adierazten ez dutenean (11b, 11c, 12b).

- (11) a. zaldi-a-ren-**gana** joan.
b. zaldi-**an/-ra** igo.
c. zaldi-**tik** jaitsi.

- (12) a. lehoi-en-**gana** gerturatu.
b. lehoi-**etara** bota.

Goiko (11a) adibidean zaldia da trantsizioaren helmuga, izan ere, puntu jakin batetik zaldiarenganako trantsizio bat gertatzen da. (11b) adibidean, aldiz, trantsizioa ez da zaldiarenganakoa, zaldiaren gorputz atal baterakoa baizik. Trantsizioaren helmuga zaldia (Hondoa) izan beharrean, Hondoaren Eremu zehatz bat da helmuga, kasu horretan, *zaldiaren bizkarra*. Hortaz, Eremua esplizitu egiten duen ardatz zati bat dagoenean (*gain*) erabiltzen den adposizio bera dagokio testuinguru horri, alegia, *zaldi gain-(e)ra*, *zaldi-ra*. Berdin gertatzen da Iturburu orientazioa duen (11c) adibidean ere.

Bestalde, (12b) adibideko *lehoietara*, *piztietara* gisakoetan, animaliak dauden lekua da trantsizioaren helmuga, ez animaliak eurak, hau da, ez da animalienenganako trantsiziorik adierazten. Gauza bera gertatzen da giza taldeak adierazten dituzten zenbait

izenekin ere. Esaterako, *etsaiengana hurbildu*, *etsaiengana gerturatu*, baina *etsaietara iritsi*, *etsaietara pasa*, gisakoak jasotzen ditu ETCK.

Halaber, esanguratsua da adibide horietako bakoitzean ageri den predikatua. Izan ere, *gerturatu*, *hurbildu*, *joan* gisako predikatuek gizaki izenak eta izen bizidunak zein izen bizigabeak onartzen dituzte; *igo* eta *jaitsi* gisakoek, berriz, ez dute forma bizidunik onartzen gizaki baten atal batekiko trantsizioa adierazteko.

(13) a. ama-ren-**gana** igo naiz.

b. *ama-**ra** igo naiz.

(14) a. ama-ren gain/bizkar-(e)**ra** igo naiz.

b. ama-ri (bizkarr-(e)**ra**) igo natzaio.

Trantsizioak ez du helmuga bera (13)ko eta (14)eko adibide guztietan. (13a) adibidean ez da amaren gainerako trantsizioa adierazten; aitzitik, altituden beherago dagoen hiztunaren abiapuntutik (0) gorago dagoen amaren kokapenerako (1) trantsizioa adierazten da. Hortaz, (13a)k ezin dezake (13b)ko adiera bera har, gizakiek ez baitute adlatiboa onartzen gisa horretako predikatuekin, ez beste edonolakoekin (**ama-ra*).⁵⁶ Bestetik, bi aukera daude gizaki baten Eremu bateranzko trantsizioa adierazteko: ardatz zati bat edo gorputz atal bat zehaztea, ISren ostean eta ardatz zatiaren aurretik genitiboa dugula (14a) ala gizaki den IS *ama*, argumentu gisa, jabe datibo gisa, markatzea eta gorputz atala, *bizkar*, helburu gisa markatzea (14b).

Jarraian 6.2. Irudiak jasotzen du euskarazko biziduntasunaren markapenaren oinarritzko banaketa, hein handi batean bat datorrena biziduntasunaren hedadurarekin:

⁵⁶ Bestelakoa da egoera, gizaki bakar bat beharrean, giza taldeak eta kolektiboak ditugunean. Izan ere, giza taldeek eta kolektiboek onartzen dute adlatiboa: *lagunartera igo*, *taldera hurbildu*.

adposiziotara hedatzen den izango dut hizpide, baita izen bizidunekin darabiltzagun adposizioen osaera morfologikoa ere.

6.3.1. Izen bizidunen gaineko lekuzko adposizioen osaera morfologikoa

Euskaraz *-ga-* biziduntasun morfemak ez du hedadura bera hizkera guztietan. Hizkera batzuetan beste batzuetan baino adposizio gehiagotan ageri da *-ga-*, mendebaldean, esaterako, *-ga-z* sozietiboa baitugu, gerora, izen bizigabeetara ere hedatu dena. Markatzaileak duen hedadura aldakorra den bezala, markatzailearekin bateragarri diren izen multzoak (gizakiak, animaliak) ere alda daitezke. Eredu hedatuenean, izen bizidunek *-ga-* markatzailea hartzen dute lekuzko adposizio guztietan, hala nola, inesiboan (*-ga-n*), adlatiboan (*-ga-n-a*), ablatiboan, (*-ga-n-dik*). Horiez gain, adlatiboaren gainean eratutako forma konposatuekin ere biziduntasuna adierazten duen morfema dugu, hala nola hurbiltze adlatiboak (*-ga-n-a-ntz*) eta terminatiboak (*-ga-n-a-ino*).

Hurbiltze adlatiboaz eta terminatiboaz gain, bada *-ra* adlatiboa oinarri hartuta sortzen den beste adposizio bat ere, *-rako* destinatiboa. Egitura hori adlatiboaren eta *-ko* erlaziozko aitzizkiaren baturatik sortzen da eta bi erabilera izan ditzake. Batetik, izenak modifikatzen dituen destinatiboa izan daiteke, *etxe-rako bidea*, esaterako. Bestetik, AS-ren adjunktu izan daiteke, *etxe-rako erosi dut* (Hualde & Ortiz de Urbina 2003: 186). Adposizio horrek ere badu kide biziduna, *-ga-n-a-ko*, hain zuzen. Izenaren modifikatzaile denean, *zu-en-ga-n-a-ko bidaia*, leku genitiboaren izaera sintaktiko bertsua du.

Destinatiboa baden bezala, izen bizigabeetan *-tik* ablatiboak eta *-ko* erlazionalak ere bat egiten dute (*-tik-ko >*) *-tiko* zein *-tikako* sortzeko. Dena den, destinatiboak baino testuinguru mugatuagoa du azken horrek eta ez dirudi erdialdeko *-tikan* ablatiboaren gainean emankorra denik: **hemendikango*. Adibide batzuk *jaiotzatiko* eta *geroztikako* izan daitezke, horien aldean, maiztasun gutxiago dute *etxetiko bidea*, gisakoek. Emankorra da *nz*-hitzen gainean ere: *nondikako arnoa da haur?* (Harriet, OEH). Erakusleen sailean, aldiz, *-ko* bateragarria da hiru graduetakoko ablatibodun formekin: *hemendik*, *hortik*, *handik* > *hemendikako*, *hortikako*, *handikako* (Hualde & Ortiz de Urbina 2003: 192).

Izen bizidunen kasuan, aldiz, *-ga-n-dik* ablatiboa bateragarria da *-ko* erlazionalarekin, *-ga-n-di(k)-ko* sortuz. Ahaidetasuna adierazteko erabiltzen da nagusiki, *amarengandiko lerroa*, *amonarengandiko hiritartasuna*, *aitarengandiko urruntasuna*, baina iturburuan gizaki bat dugula adierazteko erabiltzen da. Horren erakusle da B. Etxeparek (1545) darabilen *harganico particia* (VI:9), besteak beste. Iturburu adiera duenez eta destinatiboaren ispilu irudia denez, *iturburuzkoa* edo *originatiboa* dei dakioke egitura horri. Adposizio horren kide bizidunak hedadura handiagoa du forma bizigabeak, *etxetikok*, baino. Argitu beharrekoa da ea zerk egiten duen bizidunetako *-gandiko* bizigabeetako *-tiko* baino emankorragoa. Erabakigarria da kasu bakoitzean

osaera morfologikoa zein hurrenkeratan osatzen den. Izan ere, *norenganako* eta *norengandiko* formek *norengana* eta *norengandik* [+bizidun] AdpSak dituzte oinarrian, eta ez *nora* eta *nondik* [-bizidun] egiturena. Hau da, osaera morfologikoan forma biziduna ez da destinatiboaren gaineran eraikitzen: **no-ra-ko-gan*. Ohikoagoa da *-ko* erlazionalak hartzaile bat hautatzekotan hori izen bizidun bat izatea, bizidun bat onura edo kalte baten eragilea zein hartzailea izan baitaiteke, *familiarengandiko berriak* edo *epailearengandiko sententzia*, kasu.

Horrez gain, badira izen bizidunekin darabiltzagun adposizio egituen osaera morfologikoari dagokionez funtsezkoak diren beste bi ezaugarri. Biziduntasuna adierazten duen *-ga-* morfema lekuzko adposizioekin batera erabiltzean *-(a)n* inesiboarekin agertu behar da ezinbestean, bai eta lokatibotasunaz bestelako adiera dinamikoak dituzten testuinguruetan ere. Adposizio deiktikoekin gertatzen den bezala, izen bizidunetako adposizioen sailean ere inesiboa tartekatzen da. Beheko (16) adibidean lehen graduko erakusleen konposizionaltasuna eta (17)n izen bizidunekin erabiltzen diren oinarritzko adposizioena aurkezten dira, hurrenez hurren:

(16)	Lehen graduko erakusleak	(17)	Izen bizidunetako oinarritzko hiru adposizioak
	a. hem-(e)n/ho-n ⁵⁷		a. zu-(re)-ga-n
	b. ho-n-a		b. zu-(re)-ga-n-a
	c. heme-n-dik/ho-n-(r)ik		c. zu-(re)-ga-n-dik

Goiko lehen graduko erakusle deiktikoetan eta izenordainetan ezinbestekoa da inesiboa beste adposizioekin batera lexikalizatzea. Gainera, (17a)-(17c) adibideetan, *-ga-* eta *-(a)n* inesiboak bat egiten dute lehendabizi, eta batura horri gainerako adposizioak atxikitzen zaizkio. Kuvierak ere inesiboari lotutako murriztapen bera du.⁵⁸ Izen bizigabeetako *-a* lokatiboa (20a) biziduntasuna adierazten duen *tana* postposizioari atxikitzen zaio izen bizidunetan (20b), eta ablatiboa adierazteko, lokatiboa barnean hartzen duen *tana* postposizioari *-ti* ablatiboa gehitzen zaio izen bizidunetan (20d):

- (20) a. ilut-a b. āyana tana

⁵⁷ Egun, lehen graduko erakuslearen gaineko lekuzko adposizioetan erro txandakatzea dugu eremu zabal batean: *hem-(e)*, *ho-n-a*, *hem-(e)n-dik*. Jatorriz erro bakoitzak paradigma bana osatuko luke eta, horren adierazle da, XIX. mendeko Bizkaiko autoreen lanetan *ho-* erroaren gainean osatzen dela ablatiboa, hots *ho-n-ik*. Esaterako, *honik hilabetera* darabil Añibarrok (Euskararen Gramatika 2021: 698). Bestetik, inesiboko eta ablatiboko *hem-* erroa *hau-(e)n* > *heb-(e)n* > *hem-(e)n* bilakabidearen emaitza litzateke. Deixiari eskeinitako §7. kapituluak dakartzat xehetasunak.

⁵⁸ Kuviera Indiako ekialdeko kostaldean hitz egiten den hizkuntza dravidiarra da (Grambank 2023, <https://grambank.clld.org/languages/kuvi1243>). Aldi berean, bestemarkapen berezi bat lekukotzen da. Izen bizigabeetako Helburua adierazteko, izen bizidunetan erabiltzen den *-ki* datiboa *-ta* postposizioari atxikitzen zaio (18b):

(ii)	a. āyana-ki	b. ilu(t)ta-ki	
	emakume-DAT	etxe TA-DAT	
	‘emakumeari’	‘etxera’	(Aristair 1996: 215)

etxe-LOK	emakume BIZD.LOK
‘etxean’	‘emakumeagan’
c. ilu(t)-ti	d. āyana tana-ti
etxe-ABL	emakume BIZD.LOC-ABL
‘etxetik’	‘emakumeagandik’

(Aristair 1996: 215)

Ikus daitekeenez, kuvieraz biziduntasun markatzailea eta inesiboa morfema berean adierazten dira, *tana* + *-a* > *tana-a* > *tana*. Euskararako Creissels & Mounolek (2011) proposatu dute, *-gan* (*-ga-* + *-(a)n*) inesibo biziduna dena, alegia, biziduntasun morfema gisa berrinterpretatu dela, eta, ondorioz, inesiboak ez duela ageriko forma lexikorik testuinguru bizidunetan: *-gan-Ø/-a/-dik* (Creissels & Mounole 2011: 178). Horri dagokionez, nik esango nuke ez dugula *-gan-* biziduntasun morfema, ez bada bi morfema biltzen dituen *-ga-n* sekuentzia baizik, *-ga-* biziduntasun morfemaz eta *-(a)n* inesiboaz osatua.

Konposizionaltasunari dagokionez esanguratsua den beste aldagaia genitiboaren erabilera da. Mendebaldean *-ga-* biziduntasun morfema izen sintagmari atxikitzen zaio zuzenean, *ilobagana*, *gugana* emanez, besteak beste. Mendebaldeko hizkerez bestelako eremu zabal batean *-(r)en* genitiboa tartekatzen da izen sintagmaren eta *-ga-* biziduntasun morfemaren artean, alegia, *ilobarengana*, *guregana* (de Rijk 2008: 60). Sozatiiboa (*-gaz*) ere genitiborik gabe erabiltzen da Bizkaian (e.g. *ilobagaz*, *gugaz*), ez, ordea, erdialdean (*-re-kin*) (e.g. *gurekin*), ez eta ekialdean ere, (*-re-kilan*), *gurekilan* gisakoak baititugu eremu horretan.

Hizkuntzartean ohikoa da genitiboa erabiltzea adposizioen sail bizigabeak oinarri hartuta izen bizidunek erreferentzia egiten dieten ordainak sortzeko. Demagun hizkuntza jakin batean IS-[Ø]-DAT ala IS-[Ø]-ADL sekuentzien bitartez adierazten dela Helburua izen bizigabeetan. Bada ohiko estrategia da izen bizidun bat Helburu duen sekuentzia adierazteko genitiboa tartekatzea: IS-GEN-DAT zein IS-GEN-ADL. Euskaraz ere badira ordain bizidunak sortzeko horrelako estrategiak, *-ren-(e)an* edota *-ren-(e)ra* besteak beste (§6.4.2). Bestelako estrategia horietara igaro aurretik (§6.4.2), *-ga-* morfema lekuzko adposizioen biziduntasun markatzaile gisa orokortzeko bilakabide historikoaz arituko naiz.

6.3.2. Biziduntasunaren markapenaren bilakabideaz zenbait ohar labur

Biziduntasuna adierazten duen *-ga-* morfema lehenengo testuetatik lekukotzen bada ere, horren etimologia argitzeko helburuz egindako proposamen bakar batek ere ez du erabateko onespenez jaso. Batetik, Traskek (1997) *gain* leku izenaren gramatikalizaziotik sortu dela proposatu du. Egungo euskaraz *gain* erabiltzen da *ardura X-ren gain utzi* egituran. Gaminde eta bestek (2013) ere *gain* leku izenarekin lotu dute Bermeoko euskaran erabiltzen den *-gaiñe* > *-ñe* adlatibo biziduna, *alabiañe* ‘alabarengana’. Proposamen horrek bi arazo ditu. Arazo fonetikoa dago batetik, izan

ere, *gain* > *gan* bilakabidea bizkaieraz baino ez da sistematikoki gertatu (Mitxelena 1961). Gainera, abiapuntuan *gain* balego, *gañ* eta *gain* topatuko genituzke beste aldaeretan (Creissels & Mounole 2011: 178). Bestetik, *X-ren gain utzi* egiturak genitiboa mantentzen du mendebaldeko hizkeretan, *X-ren ga(i)nien itxi/utzi*, eta eremu horretan izen bizidunekin darabilten adposizioen saila genitiborik gabe erabiltzen denez, **X ga(i)ne itxi/utzi* espero genuke bi egiturak lotura balute.

Etimologia azaltzeko egin den beste proposamenaren arabera, *-ga-* biziduntasun morfema berreraikitako **-ga* ergatiboarekin lotua legoke, ergatibo horren lehen erabilera egile bizidunak markatzea bailitzateke (Lakarra 2005; 2011). Berreraikitako **-ga* ergatibo zaharrak, beraz, bokala galduko luke hitz amaieran, herskaria ahoskabetuz, **zu-ga* > **zu-g* > *zu-k* baina *zu-ga-n*. Egun alternantzia bera hauteman daiteke **edun* aditzaren inflexioan **du-da*; *dut/du-da-n*. Horrez gain, esan beharra dago etimologia hori hobeki lotzen zaiola mendebaldeko *-ga-z* soziationari, ez baita **zu-ga(i)n-z*, **laguna-ga(i)n-z* edo **alabia-(ga)ñe-z* bezalakorik lekukotzen. Martinez-Aretak (2013) Mendebaldeko soziationari, alegia, *-ga-zi*, *-z* instrumentalaren biziduntasunaren aktibazioa deritzo, *-ga-* + *-z*.⁵⁹

Lehenengo testu idatzietarako lekuzko adposizioen biziduntasuna markatzen bada ere, *-ga-*dun formen erabilera ez da berehalakoan orokortzen. Izenordain bizidunei dagokienez, XVI.-XVIII. mende bitarteko egile gehienek *-ga-* darabilte, inesibo, adlatibo eta ablatiboarekin, horren adibide dugu Lazarragaren *ni-gan ez dago zurea ze dan gauzarik* (Lazarraga 27–28). Iparraldean *-ga-nen* ordez *-ren baitha-n* egitura da erabiliena. B. Etxeparek ablatibo eta adlatiboarekin *-ga-* erabili arren, *-ga-rik* gabeko inesibo soila darabil: *bekhaturik ezta izan zutan andre handia* (Etxepare, *Amorosen Gaztigia*).

Bestalde, egun izen bizidunetan *-ga-* orokorra bada ere, XVI.-XVII. mende bitarteko testuetan mugatu singularrean baino ez da lekukotzen *semi-a-ga-n-ik* (B. Etxepare: 128; Creissels & Mounole 2011: 174). Izen bizidunen mugatu pluraleko eta mugagabeko formak bizigabeak bailiran markatzen dira, horren adibide ditugu *Refranes y Sentenciaseko gizon-etan* eta Lazarragaren *andra-etan*. Lapurtera Klasikoan (XVII. mendea) lekukotzen dira lehenengoz genitibo plurala eta *-ga-* bateratzen dituzten *-en-ga-n* gisakoak, eta bertatik hasita hedatuko dira bai beste testuinguruetara eta baita beste hizkeretara ere (Santazilia 2013: 227). Mendebaldean, XVIII. menderako bada *-ga-*dun forma pluralen bat, genitiborik gabea, *gaizto-ak-ga-n-dik aldegin* (Ubillos: 120) (Creissels & Mounole 2011: 174). Hortaz, lehen aldi batean, izenordainen biziduntasuna

⁵⁹ Mendebaldetik kanpo dugun *-kin* soziationarentzat **-are kide-n* > *-re-kin* bilakabidea proposatzen du Martinez-Aretak (2013), hizkuntza erromantzeetako “en compañía de” egituraren kalko gisa sortu zela argudiatuz (Martinez-Areta 2013: 270). Hizkuntza fino-ugriarretan ere antzeko bilakabide bat proposatu da komitatiboarentzat, izan ere, komitatiboa *kanssa* ‘jende’ adieradun hitzetik eratorri da: *kanssa* finlandieraz, eta *kanssa* > *kaas* > *-ga* estonieraz (Hagège 2010: 309). Lakarra (2005), bestalde, **-ki-* aurre datiboarekin lotzen du *-kin* soziationa.

adieraztea da ezinbestekoa, eta aurrera egin ahala, gizaki guztietara eta beste bizidunetara hedatuko da.

6.4. BIZIDUNTASUNAREN MARKAPENAREN ALDAKORTASUNA

Biziduntasuna adierazteko erabiltzen den *-ga-* morfemaz gain, badira helburu berarekin erabiltzen diren beste zenbait egitura ere. Batetik, Ekialde Zabalean (Nafarroa Garaian eta Iparraldean) *-(ren) bait(h)a-n* erabiltzen da biziduntasuna adierazteko. Bestetik, *-ga-*dun leku adposizioek ezin dezakete gizaki baten etxerako edo lantokirako espazio aldaketa adierazi, izan ere, *osaba-ga-n-dik* AdpS-ak osaba hartzen du Iturburutzat, ez haren etxea. Aldiz, *osaba-ren etxe-tik* adierazteko, *osaba-ren-[etxe]-(e)tik* elipsi estrategia erabiltzen da, baina hedaduraz, gizakiek betetzen duten edozein espaziotarako aldaketak adierazteko erabiltzen da *-re(n)-(e)tik*.

6.4.1. Ekialde Zabaleko *-(ren) bait(h)a-(a)n*

Ekialde Zabalean erabiltzen den *-(ren) bait(h)a* egitura *-ga-*ren baliokide gisa erabiltzen da inesiboarekin, adlatiboarekin zein ablatiboarekin. Genitiboarekin batera lekukotzen da gehienetan, *lagun-a-ren baitha-tik*, baina genitiborik gabe ere erabiltzen da maiztasun txikiagoarekin. Eremu txikiago batean (Lapurdin), ‘I-ren ohiko etxea’ adierarekin ere erabiltzen denez (21b), ondorengo bi adierak izan ditzake:

- (21) a. anaia baitha-ra doha. b. anaia baitha-ra doha.
 ‘anaiarengana doa.’ ‘anaiaren (etxe)(e)ra doa.’

(Creissels & Mounole 2011: 172)

Goiko (21a) adierak (21b)k baino hedadura handiagoa du. Izan ere, ‘I-ren ohiko etxea’ adierazteko erabiltzen den (21b) egitura legoke abiapuntuan, eta ondoren, egitura hori bestelako testuinguruetara hedatu eta biziduntasuna adierazteko marka orokorra bilakatuko da, hau da, gizakiak ardatz dituen espazio aldaketa guztiak adierazteko erabiltzen den forma bilakatuko da (21a).

Hortaz, biziduntasuna adierazteko estrategia bat baino gehiago daudela esan daiteke izan ere, biziduntasuna adieraztean erabiltzen den morfema konbinaketa aldatu egiten da aldaeraz aldaera. Batetik, *-ga-* dugu, biziduntasun morfema bera, aldaera guztietan lekukotzen dena. Horrekin batera Ekialdean bada *baitha* biziduntasun morfema ere. Bestetik, *-re(n)* genitiboa dugu, gizakiekin lotzen dena. Biziduntasun morfema soilik ematea aski litzateke biziduntasuna adierazteko, baina Gipuzkoan XIX. mendetik aurrera morfemak biak erabiltzen dituen estrategia hedatuko da, *-re(n)* genitiboa + *-ga-* biziduntasun morfema. Erabilera horren adibide ditugu Urruzunoren eta Beobideren lanak. Bizkaian ere, XX. mendetik aurrera genitiboa lekukotzen da

biziduntasun morfemaren aurrean, baina egun ez da oraindik estrategia nagusia. Ondoko 1. Taulak biziduntasuna adierazteko estrategietako bakoitzak lekuzko adposizioetan zein soziationean duten banaketa jasotzen du:

Eremua	Mendebaldea	Erdialdea	Ekialdea
Lekuzko adposizioak	[− GEN] [+ -ga-] -ga-n-dik	[+ GEN] [+ -ga-] -ren-ga-n-dik	[+ GEN] [+/- -ga-] -ren-ga-n-dik / -(ren) baitha-tik
Soziationea	[− GEN] [+ -ga-] -ga-z	[+ GEN] [− -ga-] -(ar)e-kin	[+ GEN] [− -ga-] -(ar)e-kilan

6.1. Taula: -ga- biziduntasun morfemaren eta genitiboaren banaketa.

Goiko 6.1. Taulan ikus daitekeen moduan, adposizioek ezinbestekoa dute biziduntasunarekin lotzen den markatzaileetako bat lexikalizatzea. Mendebaldean -ga- beti lexikalizatzen denez, genitiboa ez da ezinbestekoa. Ekialdean, -ga- oso hedadura mugatua duenez, ezinbestekoa da genitiboa. Horrek erakusten du genitiboa estuki loturik dagoela biziduntasunarekin. Bietako bat lexikalizatzea, dela *gu-ga-n*, dela *osaba-ren-(e)ra*, ezinbestekoa da izen bizidun bat espazio aldaketan ardatza denean.

6.4.2. Elipsi estrategia: -ren-(e)ra

Euskaraz, -ga-n-a gisako egiturek gizaki bat dute espazio aldaketaren ardatz gisa, eta, hortaz, ezin dezakete gizaki jakin baten etxea ardatz gisa hartu. Hori adierazi ahal izateko, elipsi estrategia erabiltzen da. Esate baterako *anaia-ren etxe-(e)ra* esan beharrean, *anaia-ren-[etxe]-(e)ra* diogunean ere, IS isilduta, gauza bera ari gara adierazten. Jatorrian elipsi estrategia zena ‘nor bait dagoen tokirako lekualdatzea’ adierazteko erabiltzen den egitura bilakatu da, -ren-(e)ra. Elipsi estrategia bera ingelesez ere erabiltzen da, eta oso egitura bertsua du, IS isildu eta genitiboari eusten baitzaio: *to my brother’s [house]*.

Horrez gain, ogibidea bizidunetik bereizteko ere erabiltzen da. Izan ere, *mediku-aren-era joan* esapidea ‘kontsultara joan’ adierarekin erabiltzen da. Bereizketa erraz hauteman daiteke *mediku-aren-era joan eta ezin mediku-aren-ga-n-a hurbildu* segidan. Lehenengoak lekua du Helburu; bigarrenak, ordea, banakoa. Leku adiera duten beste esapideak ere bizigabeetako adposizio soilarekin erabiltzen dira, hala nola *mediku-tara joan*, *mediku-tan ibili*.

Beste hizkuntza batzuetan ‘etxe’ izena isildu beharrean, preposizio gisa gramatikalizatu da, horren adibide dira hizkuntza erromantzeak. Katalanez *casa* ‘etxe’ eta *el* artikulua baturatik *cal* sortu da, *anar a cal metge* ‘medikuarenera joan’ eta, bestetik, *casa* ‘etxe’ eta *en* artikulua baturatik *can*, *anar a can Pere* ‘Pereren etxera joan’ joan (*Gran Diccionari de la llengua catalana*). Frantsesezko *chez* (<*chiese*) ere gramatikalizazio beraren emaitza da (Creissels & Mounole 2011: 161).

Euskarazko elipsi estrategiak hedadura handiagoa du mendebaldean eta erdialdean. Mendebaldeko hiztun batzuek espazio aldaketaren ardatza gizakia denean ere onartzen dute *-ren-(e)tik* ablatibo soila (22), *ama-ren-[ondo]-tik* egitura osoaren aldean:

(22) Umea joan da ama-ren-etik sofa-ra.

(Creissels & Mounole 2011: 171)

Ekialdean egitura osorik erabili ohi da, elipsirik gabe. Edonola ere, azken eremu horretan ere emankorra izan da, oikonimian eta etxe izendegian elipsidun formak lekukotzen baitira, *Martikotenea* (Erratzu, Baztan, Nafarroa Garaia), *Kapitainarena* (Ortzaize, Baxenafarroa), besteak beste. Etxe izendegian erabiltzen da aurreko atalean aipatutako dudan *baitha* ere. Lapurdin eta inguruko hizkeretan (Bortzirietan, Baztanen) erabiltzen da, eta etxejabearen izenari *bait(h)a* partikula gaineratzen zaio etxea norena den adierazteko. Horren adibide ditugu Ainhoako *Martin-baita*, Azkaineko *Chaubadinabaita* zein Lesakako *Alzatebaita*, *Gillemonbaita* (OEH, Euskaltzaindia).

6.4.3. Tarteko ondorioak

Euskarazko izen bizidunen Lekuaren Markapen Bereizgarriak ez du banaketa bera erakusten ez denboran ezta espazioan ere. Zenbat eta denboran atzerago egin, orduan eta mugatuagoa dirudi *-ga-*ren erabilera eremuak, izenordainetan eta mugatu singularrean soilik lekukotzen baita. Bestetik, banaketa dialektalari dagokionez, *-ga-*berariazko biziduntasun morfemaz gain, genitiboa estuki loturik dago biziduntasunarekin. Bietako bat lexikalizatzea, dela *zu-ga-n*, dela *anaia-ren-(e)ra*, ezinbestekoa da leku markapen bereizgarria adierazteko.

6.5. ANALISI BAT IZEN BIZIDUNETAKO ADPOSIZIOENTZAT

Euskaraz izen bizidunak ditugunean, izen horien biziduntasuna markatzeko eta izen bizigabeetatik bereizteko erabiltzen den estrategia leku adposizioen eta osagarri duten ISren tartean *-ga-* zein *baitha* tartekatzean datza. Lehenik *-ga-* biziduntasun morfema izango dut hizpide, *baithak* bestelako analisi bat izan dezake-eta. Konposizionaltasunaz hitz egitean, §6.3.1. atalean esan dudana bezala, adlatibo (*-ga-n-a*) eta ablatibo (*-ga-n-dik*) bizidunek ezinbestekoa dute inesiboa lexikalizatzea. Hortaz, analisiaren lehen urratsa *-ga-n-* inesibo bizidunaren egituraketa argitzea izango da.

6.5.1 Inesibo bizidunaren egituraketa eta sozietibo-komitatiboekiko kidetasunak

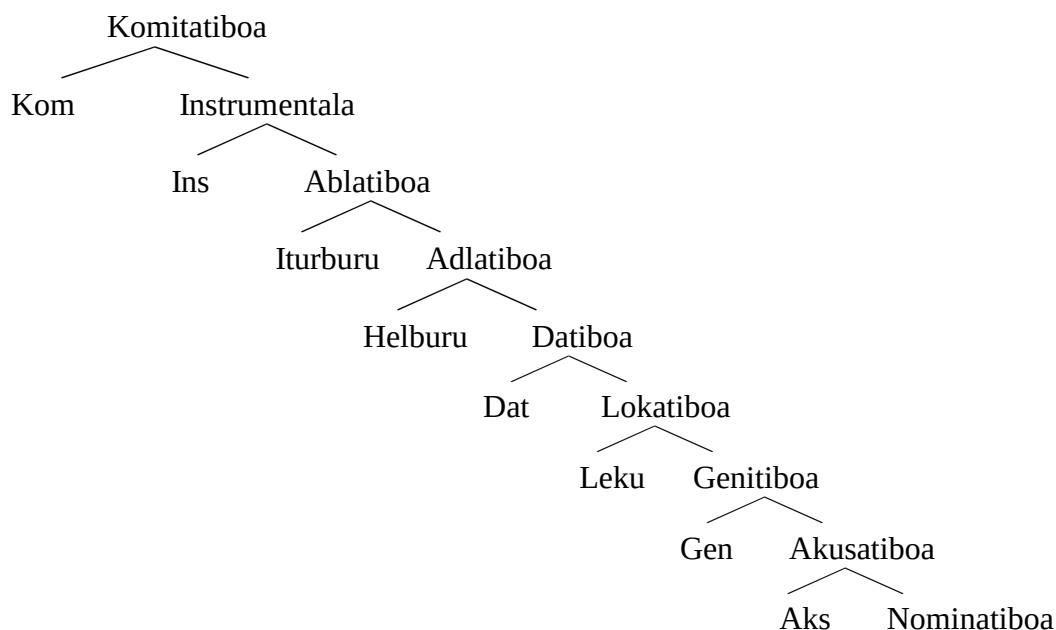
Inesiboa oinarritzko leku adposiziotzat hartzen da, osagarri duen ISren kokapena adierazten baitu. IS jakin bat biziduna bada beste morfema bat ageri da ISren eta inesiboaren tartean, oro har, *-ga-*: *arriba-ga-(a)n*. Beraz, izen bizidunen kokapena

adierazteko bi morfema beregain behar ditugula hartu dut aintzat, *-(a)n* inesiboa eta *-ga-* biziduntasun morfema. Horrenbestez, euskarazko analisirako baztertu egin dut *-ga-* biziduntasun morfema *gain* leku izenetik eratortzen dela dioen proposamena. Proposatuen beste etimologiak *-ga-* biziduntasun morfema **-ga* ergatiboarekin lotzen du. Ergatibo zahar hori egile bizidunekin soilik erabiltzen zen hastapenetan. Proposamen horren ildotik, ergatiboak eta eta biziduntasun morfemak jatorri bera dutela hartuko dut aintzat,

Hori guztia syntaxira badaramagu, *-ga-k* lexikalizatzen duen islapen sintaktikoaren burua ISren errotik gertuago legoke hierarkia sintaktikoan inesiboak lexikalizatzen duen islapena baino. Bestetik, ergatiboa perpauseko argumentuen arteko bereizketak adierazten dituen kasu marka izaki, hierarkia sintaktikoan ISTik gertu eta hierarkiaren gailurrean sortu beharko kasua litzateke ezinbestean.

Kasu markek eta adposizioek ISrekiko duten hierarkia argitu nahian, Pantchevak (2011), Caharen (2009) *Kasuaren Hierarkia* (ing. *Hierarchy of Case*) oinarri hartu eta Bidearen hierarkia sintaktikoarekin bateratu du, *Kasuaren Hierarkia Hedatua* (ing. *Extended Case Hierarchy*) sortuz (Pantcheva 2011: 257).

(23) Kasuaren Hierarkia Hedatua

Ikus daitekeen bezala, (23) egiturako hierarkiak hizkuntza nominatibo-akusatibo baten eredua du abiapuntutzat eta, ondorioz, ez da ergatiboa islatzen, Cahak (2009) ez baitie hizkuntza ergatibo-absolutiboei zehatz erreparatzen. Edonola ere, hizkuntza ergatiboetan aurkitu beharreko hierarkiari dagokionez, bat egiten du Keenan & Comriek (1997) eta Blakek (1994) esandakoarekin.

Keenan & Comrie (1977) erlatibizazioa onartzen duten argumentu moten hierarkia osatu zuten. Hierarkia horren arabera, hizkuntza jakin batean hierarkian beheago dagoen argumentu mota bat erlatibizatu badaiteke, hierarkian gorago daudenak ere erlatibizatu egin daitezke. Egileok ondoko hierarkian aurkezten dituzte argumentu motak:

(24) SUBJ > OZ > ZO > OBL > POS > Konparagaia

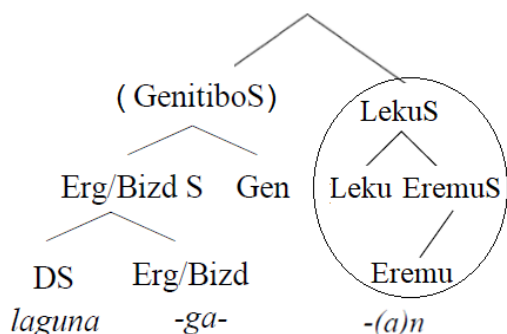
(Keenan & Comrie 1977)

Edonola ere, hizkuntza ergatibo batzuek hierarkia horren kontrako adibide direla erakusten dute. Tongar hizkuntzetan, adibidez, ergatiboak eta *zeharkako* kasuak (ing. *oblique*) erlatibozko izenordainak onartzen dituzte, ez, ordea, absolutiboak. Hortaz, hizkuntza ergatibo-absolutiboetako hierarkia egituratzeko irizpide gisa funtzio gramatikala hartu beharrean kasua hartzen dute: ABS > ERG > OBL (Caha 2009).

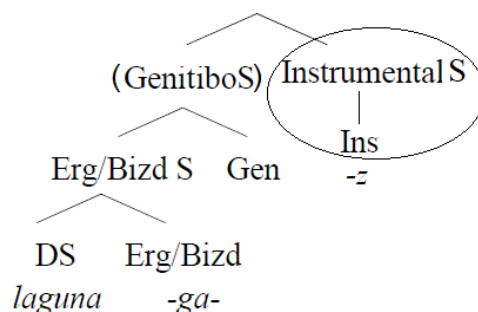
Blakek (1994), hizkuntzarteko kasuen eskuragarritasunaren hierarkia proposatu du Keenan & Comriren (1977) ildotik: nominatiboa > akusatiboa/ergatiboa > genitiboa > datiboa > instrumentala > beste (Keenan & Comrie 1977; Blake 1994). Hizkuntza jakin batean, kasu bat nominatibotik zenbat eta eskuinerago egon, orduan eta gehiago izango dira hori baino eskuragarriagoak diren kasuak.

Demagun, beraz, euskarazko *-ga-* biziduntasun morfemak ergatiboak lexikalizatzen duen islapen sintaktiko bera lexikalizatu duela. Biziduntasun morfemak lexikalizatzen duen islapen sintaktikoak hierarkian izan beharreko kokapena ondorioztatzeko Mendebaldeko genitiborik gabeko inesibo biziduna, hots, *-ga-n*, hartuko dut oinarrian, aldaera horretan biziduntasun morfema ISri zuzenean atxikitzen baitzaio, singularrean bederen.⁶⁰ Aldaera horretan beraz, balizko hierarkia sintaktikoan ISTik gertuago legoke biziduntasuna lexikalizatzen duen islapena genitiboari dagokiona baino, (25)n adierazten den bezala. Balizko hierarkia sintaktiko horri jarraituz irudikatu dut Mendebaldeko *-ga-z* sozietibo-komitatiboa ere (26)

(25)

(26)

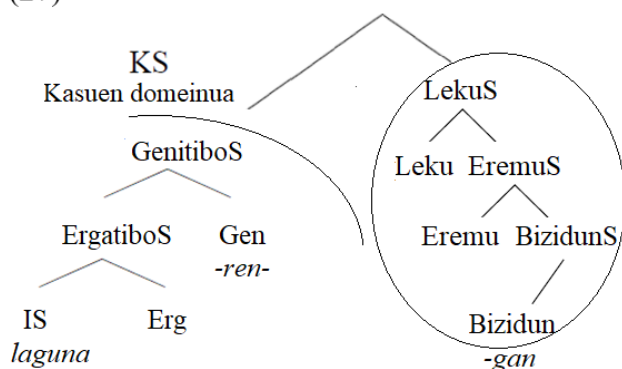

⁶⁰ Pluralean numero marka ageri da ISren eta biziduntasun morfemaren artean, *lagun-ak-ga-n* > *lagunakan*.

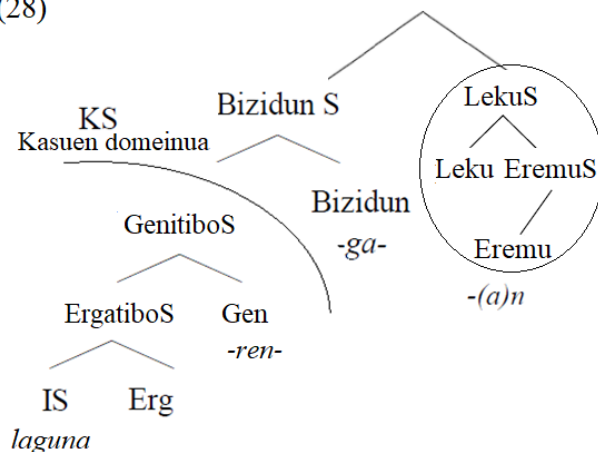
(25)n eta (26)n ikus daitekeenez, aurkeztutako hierarkia arazotsua da, izan ere, genitibodun aldaeretan bestelako morfema hurrenkera topatzen dugu, *-ren-ga-n* [GEN-BIZD-INE]. Hortaz, genitiboa ISaren eta *-ga-* biziduntasun morfemaren tartean gauzatzen denez, biziduntasuna goragoko islapen sintaktiko batean lexikalizatzen dela onartu beharra dago. Gainera, ukaezina da egungo euskaraz ergatiboa eta biziduntasun morfema bi morfema beregain direla.

Bi aukera teoriko daude, eta bi aukerek dakarte biziduntasuna ergatiboa lexikalizatzen duen buru sintaktikotik bestelako islapen batean gauzatzen dela onartzea. Lehenengo aukera, inesibo bizidunaren eduki lexikoa gaur egun *-gan-* dela onartzea litzateke (27) Mounole & Creisselsen (2011) ildotik, inesiboa ezinbestean ageri baita gainerako adposizioetan: *-gan-* > *-gan-a*, *-gan-dik*. Bigarren aukera litzateke euskaraz biziduntasuna lexikalizatzeke buru sintaktiko beregain bat garatu dela onartzea. Bigarren aukera horretan, *-ga-* ale lexikoak ([Bizidun]) eta *-(a)n* inesiboak ([Eremu]Leku) islapen sintaktiko beregainak lexikalizatuko lituzkete (28).

(27)

(28)

Ezkerreko (27) irudikapenean, *-gan-* inesibo biziduna adierazteko forma gisa egonkortu eta, Biziduntasunaz gain, Eremu eta Leku buruak ere lexikalizatzen duela adierazi dut. Egituraren oinarrian, Kasu Sintagmaren barnean, Ergatiboak hierakian lukeen kokapena jaso dut, hori lexikoki gauzatzen ez bada ere. Ikus daitekeenez, genitiboaren azpian (eta absolutiboaren gainean) legoke ergatiboa, beste hizkuntzetarako proposatu den bezala. Beste alde batetik, eskuineko (28) egituran, euskaraz biziduntasuna lexikalizatzeke islapen sintaktiko bat garatu duela proposatu dut, Kasu Sintagmaren gainean eta oinarritzko leku adposizioen artean islatzen dena. Islapen sintaktiko hori, ordea, ezin da bere horretan lexikalizatu. Lekuzko testuinguruetan, islapen sintaktiko horrek ezinbestekoa du gainean inesiboak Eremu eta Leku buruak lexikalizatzea. Azken analisi horren alde egingo dut, mendebaldeko *-ga-z* sozietiboa ere azaltzeko aukera ematen baitu. Mendebaldeko eremu batzuetan urrats bat aurrerago egin dute eta *-gaz* instrumentala zein sozietiboa adierazteko darabilte. Eremu horietako hitzunek izen bizigabeetan *-ga-z* dute instrumentalean, eta, horrenbestez, *-ga-k* ez luke biziduntasun adierarik testuinguru horietan.

Lekuzko testuinguruetatik kanpo, *-ga-*k lexikalizatzen duen Biziduntasun islapenak ezinbestekoa du gainean *-z* instrumentala, azken horrek Sozietatibo tasunari dagokion islapenaren burua lexikalizatzean sortzen baita mendebaldeko sozietatibo-komitatiboa⁶¹. Mendebaldeko hiztun gehienek, ordea, *-ga-* morfema ez dute ezinbestean biziduntasunarekin lotzen, eta *-ga-z* adposizio sozietatibo orokor gisa erabiltzen dute, baita izen bizigabeekin ere:

(29) a. Ni **kaskoa-gaz** eta hi ezezagun.

b. ‘egun handira’ arteko **txartela-gaz** joan beharko dogu.

(Olatu bat kuartelen gainetik, Xabier Amuriza, 2009)

Hiztun batzuek, urrats bat aurrerago egin, eta *-gaz* sozietatiboaren erabilera eremua instrumentalari (*-z*) dagozkion testuinguruetara hedatzeko bidea hartu dute:

(30) a. Amaia-gaz lotu.

[Sozietatiba]

b. arkatza-gaz idatzi. c. erratza-gaz garbitu.

[———— Instrumentala ————]

Erdiko (30b) eta eskuineko (30c) adibideak instrumentalaz eman ohi dira, *arkatzaz idatzi* eta *erratraz garbitu*, izan ere, ekintza gauzatzeko erabilitako tresna adierazten da testuinguru horietan. (29)ko adibideek, aldiz, balio sozietatiboa dute, ez baita ekintza gaizatzeko tresna adierazten. Beraz, *-gaz* testuinguru bietan darabilten hiztunen kasuan, hiztunek adposizio horren berranalisi bat egin eta *-gaz* forma sinkretiko gisa darabiltela onartzea da zentzuzkoena. Hitzun horientzat *-gaz* adposizioak ez ditu ezinbestean izen bizidunak adierazten.. Lehendabizi, testuinguru sozietatibo bizidunetik testuinguru bizigabeetara hedatu da, eta, horren ostean, testuinguru instrumentaletara. Jatorrizko banaketa irudikatu dut 6.2. Taulan.

	IS/DS	BIZIDUN	INS	SOZ
<i>erratraz</i>	<i>erratza</i>		<i>-z</i>	
<i>lagunagaz</i>	<i>laguna</i>	<i>-ga-</i>		<i>-z</i>

6.2. Taula: Instrumentalaren eta sozietatiboaren arteko jatorrizko banaketa Mendebaldean.

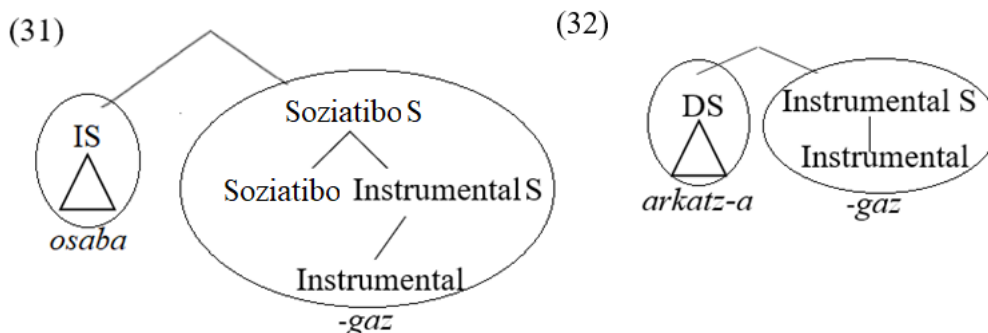
Goiko 6.2. Taulan adierazten denez, mendebaldeko zenbait hizkeratan, sozietatiboa *-ga-* biziduntasun morfemari instrumentalean erabiltzen zen *-z* gaineratuz sortzen da. Hizkera batzuetako hiztun batzuek *-gaz* sozietatiboa testuinguru bizigabeetara zein instrumentaletara hedatu dute. Beraz, dagoeneko ez da biziduntasunaren adierazgarri, adiera instrumentala zein sozietatiboa izan ditzakeen sozietatibo-instrumental adposizio sinkretikoa baizik (6.3. Taula).

⁶¹ Testuan sozietatibo deritzat aurrerantzean, izan ere, euskarazko hizkera gehienek ez dute sozietatiboaren ‘norekin’ eta komitatiboaren ‘norekin batera’ arteko ñabardura jasotzeko adposizio bana. Beraz, *-gaz* darabilten mendebaldeko hiztunek testuinguru bietan darabilte *-gaz* eta berdin gertatzen da erdialdean *-kin* darabilten hiztunekin. Badira bestelako ñabardurak adierazteko forma bana duten hizkerak, nafar-lapurteraz *-kin* ‘norekin’ eta *-kila* ‘baten batekin elkartzeko mugimendua’ dakarrena bereizten dira (Laffite 1979; Epelde 2004).

	IS/DS	INS	SOZ
<i>erratzaz</i>	<i>erratza</i>	<i>-gaz</i>	
<i>lagunagaz</i>	<i>laguna</i>	<i>-gaz</i>	

6.3. Taula: Mendebaldean *-gaz* instrumental zein soziatibo gisa darabilten aldaerak.

Adposizioen hierarkian soziatiboa instrumentalaren gaineko islapena (Instrumentala < Komitatiboa) dela proposatu denez (Caha 2009), *-gaz* testuinguru bietan darabilten hiztunen kasuan, *-gaz* adposizioaren sarrera lexikoa Instrumental eta Komitatibo buruak lexikalizatzeko gai dela onartzea da zentzuzkoena. Hortaz, bi buruak lexikalizatuko lituzke *-gaz* morfemak adiera soziatiboan erabiltzen denean (31). Aldiz, adiera instrumentala duenean, *Bat-Egite Hatsarrea* (ing. *Condition of Matching*) aintzat hartuta, Instrumental burua soilik lexikalizatzen duen egitura ere barne hartuko luke (32).

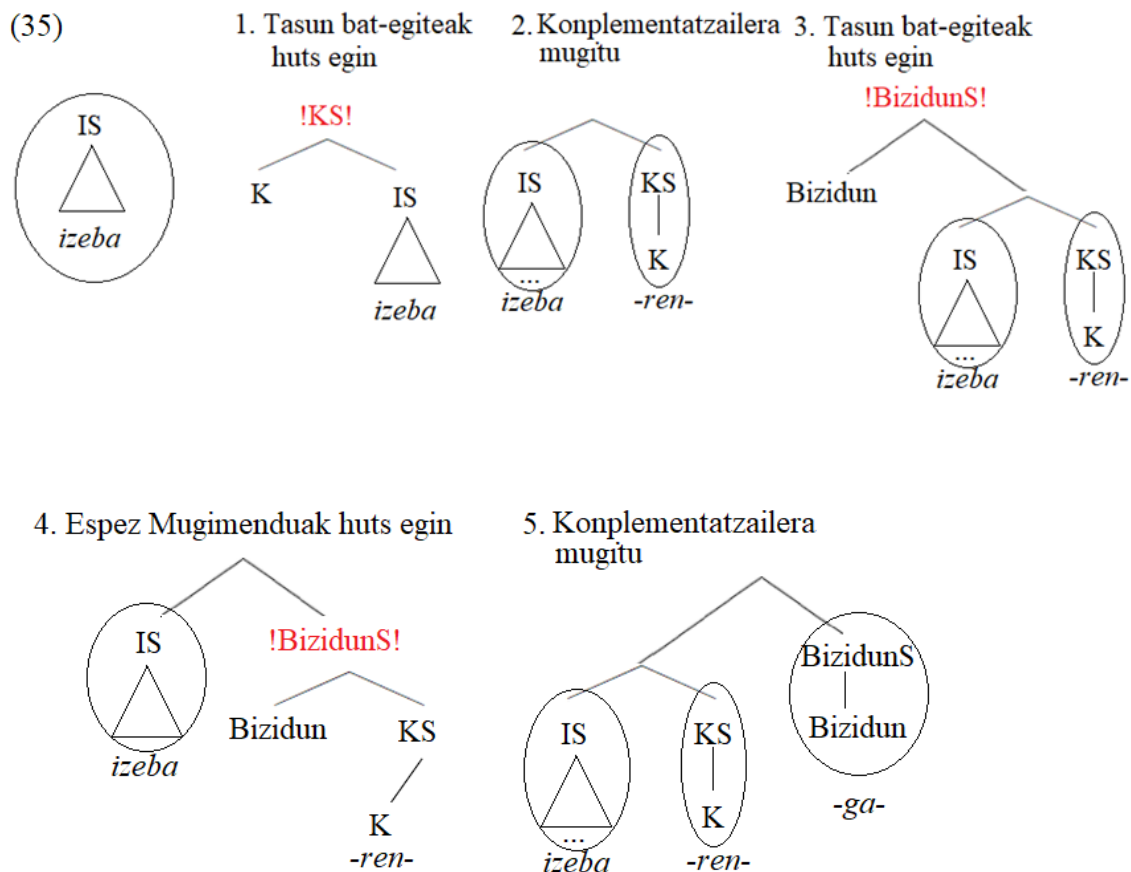
Laburbilduz, lekuzko testuinguruetan *-ga-* ale lexikoak buru sintaktiko beregain bat lexikalizatzen duela aldarrikatu dut, Biziduntasun islapenaren burua. Islapen hori bera ageri da mendebaldeko *-ga-z* soziatiboa eta *-z* instrumentala bereizten dituzten aldaeretan. Dena den, *-gaz* instrumentala zein soziatiboa adierazteko darabilten hiztunen kasuan, *-ga-k* ez luke biziduntasun adierarik testuinguru horietan, eta lekuzko testuinguruetan soilik eutsiko lioke biziduntasun adierari.

6.5.2. Izen bizidunetako lekuzko adposizioen barne egitura

Izen bizidunekin darabiltzagun adposizioetara itzulita, inesiboaz gainerako lekuzko adposizio horiek eredu konposizionala dute, hau da, eduki lexikoa buru sintaktiko batean baino gehiagotan banatzen da. Beraz, *-(a)n* inesiboa beste adposizio batekin batera agertuko da, adlatiboarekin *-(a)n-a*, zein ablatiboarekin *-(a)n-dik*. Jarraian emandako 6.4. eta 6.5. Taulek jasotzen dituzte bizidunetako lekuzko adposizioen lexikalizazioak:

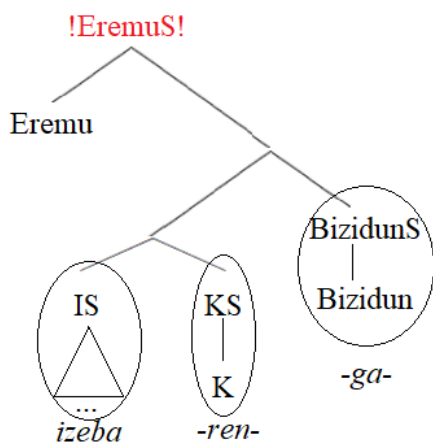
	IS	KS (Gen)	Bizidun	Eremu	Leku	Helburu	Iturburu
<i>izeba(ren)gan</i>	<i>izeba</i>	<i>-(ren)-</i>	<i>-ga-</i>	<i>-(a)n</i>			
<i>izeba(ren)gana</i>	<i>izeba</i>	<i>-(ren)-</i>	<i>-ga-</i>	<i>-(a)n-</i>	<i>-(r)a</i>		
<i>izeba(ren)gandik</i>	<i>izeba</i>	<i>-(ren)-</i>	<i>-ga-</i>	<i>-(a)n-</i>		<i>-tik</i>	

6.4. Taula: IS bizidunetako oinarritzko hiru leku adposizioen lexikalizazioa.

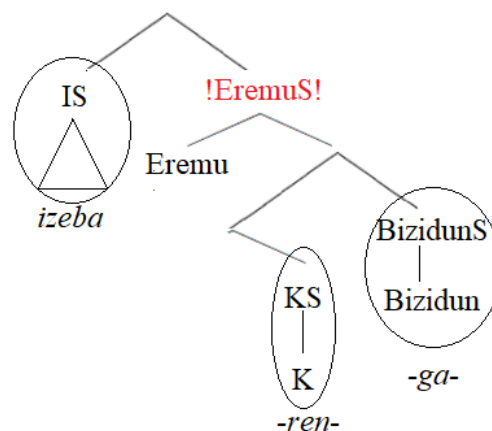

Hurrengo eratorpen zikloan, [Eremu] tasuna lexikalizatzeko saiakeran, Tasun bat-egiteak huts egiten du (35.6), bai eta Espezifikatzailerako mugimenduak (35.7) eta Konplementatzailera mugituz lexikalizatu behar da inesiboa (35.8). Jarraian datorren zikloan, [Leku] tasuna gehitzean Tasun bat-egiteak huts egiten du (35.9), baina Espezifikatzailerako mugimendua adarduran goreneko adabegira arte gauzatzuz gero, -(a)n inesiboak Eremu eta Leku buruak lexikalizatu ditzake Sintagmazko Gauzapena eginez (35.10).

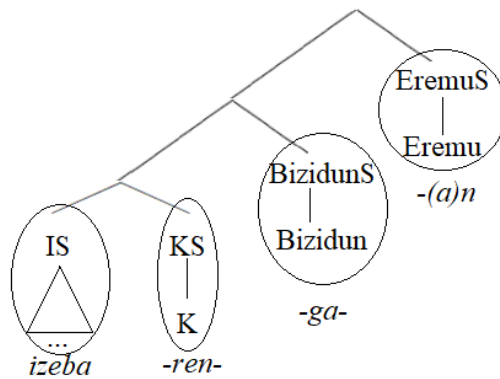
(35) 6. Tasun bat-egiteak huts egin

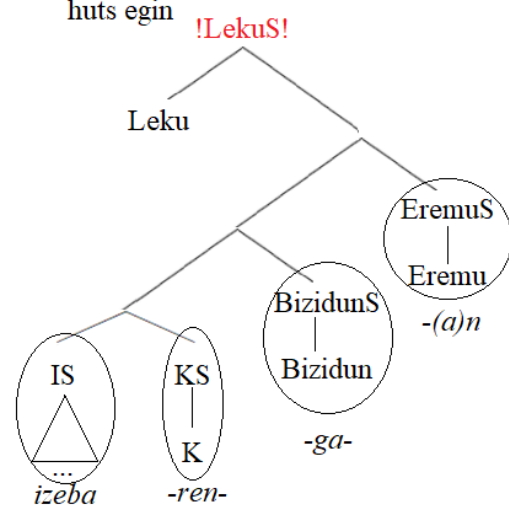
7. Espez Mugimenduak huts egin

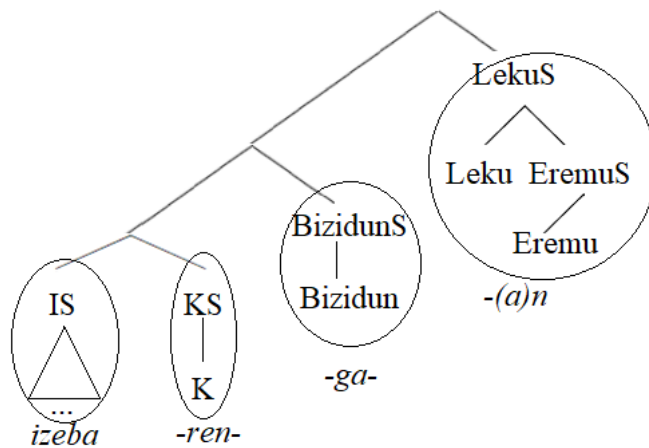
8. Konplementatzailera mugitu

9. Tasun bat-egiteak huts egin

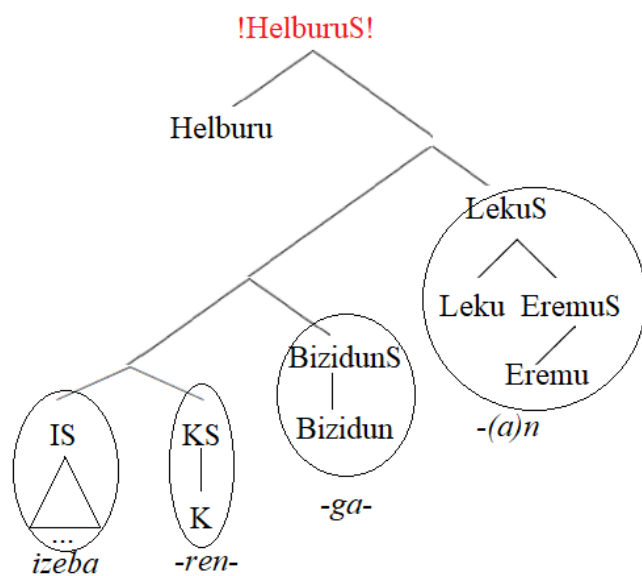

10. Espez Mugimendua

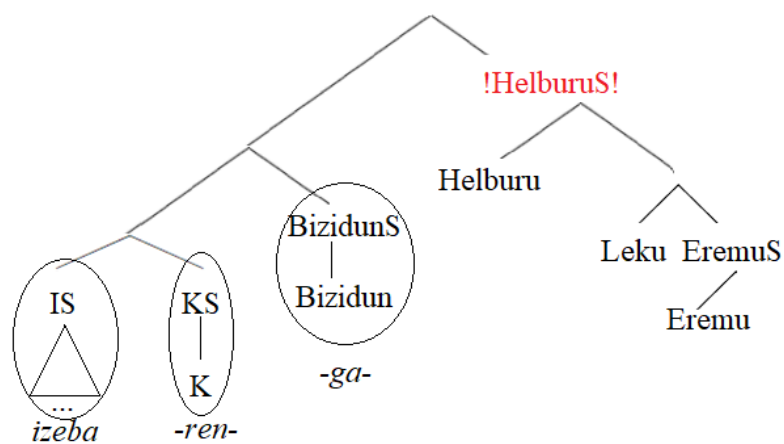

Hurrengo zikloan, [Helburu] tasuna lexikalizatzeko saiakeran, huts egiten du Tasun bat-egiteak (35.11). Jarraian, Espezifikatzailerako mugimenduak huts egiten du, -*ra* adlatiboaren sarrera lexikoak ezin baititu Sintagmazko Gauzapena eginez aldi berean lexikalizatu Eremu, Leku eta Helburu buruak (35.12). Konplementatzailera mugitzeak ere huts egiten du, adlatiboaren sarrera lexikoak ezin baitezake Helburu burua bakarrik lexikalizatu (35.13), hortaz, Atzera egite operazioa gauzatu (35.14) eta egitura desegin beharra dago zortzigarren urratsera itzuli arte.

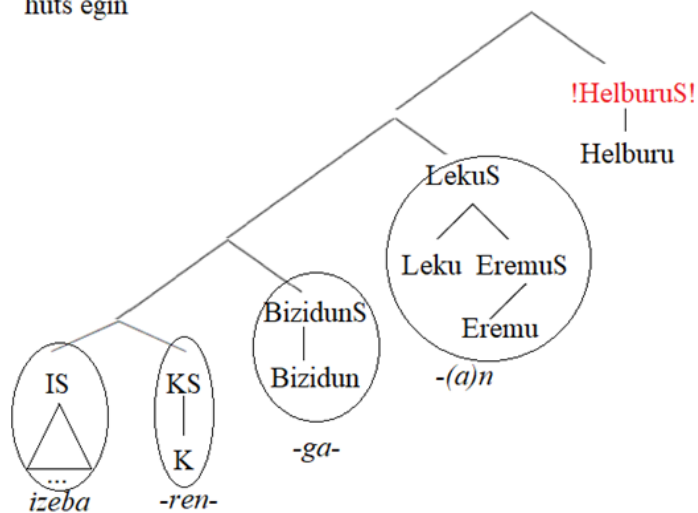
- (35) 11. Tasun bat-egiteak
huts egin

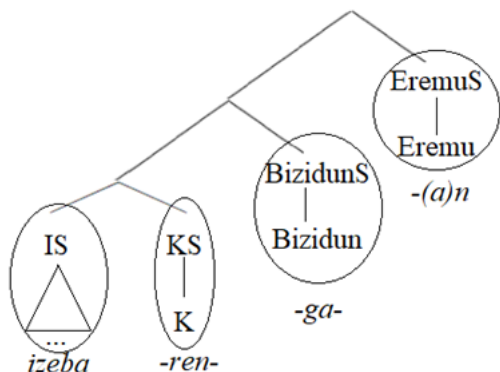
12. Espez Mugimenduak huts egin

13. Konplementatzailera mugitzeak
huts egin

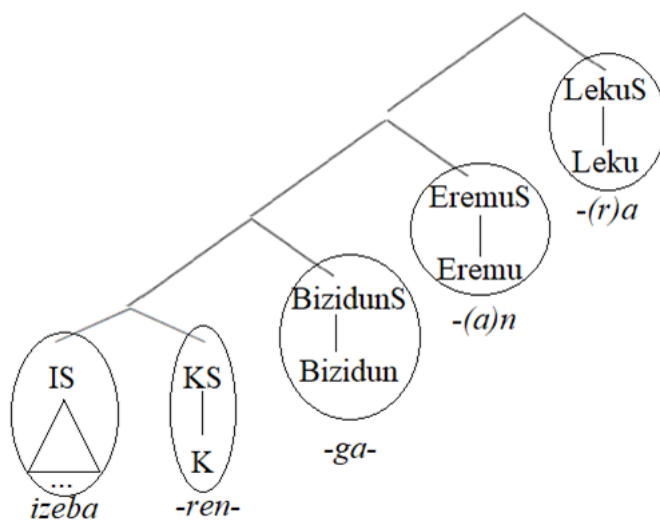

14. Atzera egin 8. urratsera

Oraingoan, (35.9) urratsean egindako Espezifikatzailerako Mugimendua egin beharrean, Leku burua lexikalizatu dezakeen hautagai espezifikoa hautatuko dut. Inesiboak Eremu eta Leku buru biak lexikalizatzen dituela baino espezifikoagoa da adposizio bakoitzak islapen bana lexikalizatzea, inesiboak Eremua eta adlatiboak Lekua. Hori lortzeko adlatiboa konplementatzailerara mugitu beharra dago (35.15). Tarteko urrats bat da hau, Leku buruaren ohiko lexikalizazioa hamaikagarren urratsekoa baita.

(35) 15. Konplementatzailera mugitu

Oinarri horretatik abiatuta lexikalizatu daiteke [Helburu] tasuna. Izan ere, ziklo berrian Tasun bat-egiteak huts egiten badu ere (35.16), Espezifikatzaileko Mugimendua adarduran goreneko adabegira arte gauzatuz gero, adlatiboak Leku eta Helburu buruak lexikalizatu ditzake (35.17).

ardatz zati baten inguruko zehaztapenak egiten direnean, nahitaezkoa da genitiboa. Izen bizigabeen kasuan, ordea, genitiboa ematea ez da derrigorrezkoa, *etxe ondo-ra* gisakoak zilegi baitira. Genitiboaren ezinbestekotasun horrek lotura zuzena du izenen biziduntasunarekin. Euskarazko datuok bat datoz Rezacek (2011) izen bizidun zehaztuei egozten dizkien ϕ -tasunekin. Izan ere, izen bizidun zehaztuei [pertsona] tasunak egozten dizkie, eta determinatzailea da ϕ -tasun horien euslea. Genitiboaren nahitaezkotasunak ere arrazoi berari erantzuten dio. Aldiz, ardatz zatiek ez dituzte [pertsona] tasunak, eta, hortaz, ez dute ezinbestean genitiboa eman beharrik. Hurrengo atalean, beraz, ardatz zatiak genitiborik gabe zein testuingurutan erabil daitezkeen dut aztergai.

6.6. GENITIBOAREN ERABILERA IZEN BIZIDUN ETA ARDATZ ZATIETAN

Kapitulu honetan (§6.3.1en) esan dudan bezala, izen bizidunekin erabiltzen diren adposizioen saila dugun testuinguru gehienetan, genitiboa izenaren eta adposizioaren artean lexikalizatzen da (*Amaia-ren-ga-(a)n-a*, *zu-re-ga-(a)n-a*, *katu-a-ren-ga-(a)n-a*). Mendebaldeko euskara da salbuespen bakarra, eremu horretan lekukotzen baitira *Amaia-ga-(a)n-a*, *zu-ga-(a)n-a*, *katu-a-ga-(a)n-a* bezalakoak. Izenen Eremua zehazten duten ardatz zatiak erabiltzen direnean, ordea, bizidunetako adposizioa erabili beharrean ohiko adposizioak erabiltzen dira, izena biziduna zein bizigabea izan. Edonola ere, genitiboaren ezinbestekotasuna izenaren biziduntasunak baldintzatuta dago egitura horietan. Izan ere, izen bizigabeen eta ardatz zatien konbinaketan zilegi dira ageriko genitiborik gabeko egiturak, *etxe albora* gisakoak. Izen bizidunen kasuan, ordea, ez dira onargarriak **aita ondora* gisakoak, *aita* izen bizidunak [pertsona] tasunak ditu eta. Atal honetan, beraz, ardatz zatiak erabil daitezkeen zenbait testuingurutan genitiboa ezinbestekoa den argitzea dut helburu.

6.6.1. Genitiboa ardatz zatien eta izenordainen konbinaketan

Biziduntasun eskalan izenordainak izan ohi dira modu bereizgarrian markatzen diren lehenengotarikoak. Izenordainak bere horretan ematen direnean, zilegi da bizidunetako adposizioak genitiborik gabe ematea, hain zuzen, Mendebaldeko *zu-ga-(a)n* gisakoak. Kasu horretan, pertsona izenordainaren ostean *-ga-* biziduntasun morfema ageri da zuzenean. Ardatz zatiak, ordea, ez dira bateragarri *-ga-* biziduntasun morfemarekin eta bizigabeetako adposizioen osagarri dira, **ondo-ga-(a)n-a > ondo-ra*. Izen bizidunetan, biziduntasun morfema egon ezean, ezinbestekoa da biziduntasunarekin lotzen den kasu marka, genitiboa, hain zuzen.

Bestetik, izenordainak ardatz zatiekin bat egitean, izenordainek nahitaezkoa dute genitiboa: **gu artera (> gu-re artera)*. Kasu honetan ere, *gu* izenordainak [pertsona] tasunak lituzke. Genitiboa emateak perpauseko Eremua zehazten du. Esate baterako, *ni-re ondora etorri (zara)* perpausean, agerikoa da zein diren perpauseko Irudia (*zu*), Hondoa (*ni*) eta Eremua (*ni-re ondoa*). Aldiz, genitiboa eman ezean, *ni ondora etorri (...)* perpausa ez da gardena aditz inflexioa gauzatu artean, ez baitago argi *ni* Irudia ala Hondoa den. Perpausa *ni (zu-ri) ondora etorri natzaizu* zein *ni zu-re ondora etorri naiz*

izan daiteke. Hizkuntzartean ere, ohiko estrategia da perpauseko Hondoa zehazten duen izenordaina genitiboarekin batera ematea. Frantsesez, esaterako, *à côté* adposizio konplexua izenordain posesiboa tartekatuz, *à notre côté*, zein genitiboarekin, *à côté de nous*, adieraz daiteke.

6.6.2. Genitiboa ardatz zatien eta izen berezien konbinaketan

Biziduntasun hierarkian hurrengoak izen bereziak dira. Izen bizidunek, oro har, ezinbestekoa dute genitiboa ardatz zatien osagarri direnean, *Jon*-[en] aurre-(a)n* (Hualde 2003: 187). Izen bereziek, ez dute genitiborik gabe ematea onartzen: *Jon-en begia*, *Jon-en atea*. Aldiz, izen berezia, ardatz zatiaren osagarria izan beharrean, izen bizigabe baten izenlaguna denean, azken izen bizigabe hori genitiborik gabe ager liteke: [*Jon-en begi-a-ren [ondo-(a)n]*] > [*Jon-en begi [ondo-(a)n]*] (de Rijk 1990; 2008). Gehiago sakontzeko joan §4 kapitulura.

Adibide horietako IS bizigabeak (*begi*, *ate*) IS bizidun batez ordezkatzuz gero, ezin daiteke IS soila erabili, **Jon-en aita ondo-tik*, izen bizidun bakoitzak behar du genitiboa, *Jon-en aita-ren ondo-tik*. Beraz, izen berezietan ez da IS soilik lekukotzen, izen arruntetara mugatzen baita horren erabilera. Izen arruntei dagokiez, aldakortasun esanguratsua dago izen bizidunen eta izen bizigabeen artean, eta hori izango dut solasgai ondorengo atalean.

6.6.3. IS soilak ardatz zatien eta izen arrunt bizidun eta bizigabeen konbinaketan: *etxe albora* vs **ama ondora*

Izen arruntei dagokienez, ezberdin jokatzen dute izen bizidun eta bizigabeek. Izen bizigabeek onartzen dute IS soila ematea ardatz zatien (*aurre*, *atze*, *gain*, *azpi*, *ondo*, eta abarren) osagarri direnean, hau da, IS soila zilegi da, *ispilu aurrean*, *zuhaitz ondo-tik*, *mendi atzean* (de Rijk 1990, 2008; Hualde 2003). Horien aldean, izen bizidunek, oro har, ez dute determinatzailearik eta genitiborik gabeko egitura onartzen, **senar aurrean*, **senar-ren aurrean*, **senarr-a aurrean* > *senarr-a-ren aurrean*. Beraz, biak ala biak, determinatzailea eta genitiboa dira beharrezko izen bizidun zehaztu bat dugunean, Rezacek (2011) adierazi bezala determinatzailea baita [pertsona] tasunen eusle. Nolanahi ere, badira zenbait salbuespen, semantikoki zehazgabeak diren egiturek IS soila onartzen dute.

(36) a. *lagun aurrean* b. *testigu aurrean* c. *neska atzean*

(de Rijk 1990, 2008)

Adibide horiei genitibo plurala badagokie ere, multzo zehazgabe bati egiten diote erreferentzia, hau da, multzo jakin baten kokaguneari. Adibide horiek, eta izen bizigabeetakoek, IS soila onartzeko arrazoen artean, proposatu izan da, funtsean, *lagun aurre* eta *etxe ondo* bezalakoen barne egitura hitz elkarketatik sortutako izenena bezalakoa dela (de Rijk 2008; Euskaltzaindia 2021; Goenaga 2022).

Hitz elkarketaren emaitza balira, euskaraz izen elkartuaren burua eskuinean egotea aurreikusi beharko genuke, hau da, *plazandrea* andre bat da ezinbestean, ez plaza bat. Gainera, hitz elkartuaren ezkerrean ezar daitezkeen genitibo, zenbatzaile eta osagarriek osorik besarkatzen dute izen elkartua, eta, horrenbestez, izen elkartuaren buruari dagozkio bereziki. Hau da, *Mirenen liburudendak atseginak dira* diogunean, ez gara Mirenen liburuez ari, dende baizik. IS soilak eta ardatz zatiak ditugunean, aldiz, aurkakoa gertatzen dela dirudi, *gure etxe ondoan* esatean ‘gure etxeaz’ ari gara bereziki, ez ‘gure ondoaz’ (Euskaltzaindia 2021; Goenaga 2022). Ardatz zatien kasuan, genitiboak IS soila bakarrik besarkatzen du, ez ardatz zatia.

Bigarren argudio gisa esan daiteke, ohiko hitz elkarketaren adibide balira, [gure etxe [ondoan]] sintagmak eta [Mirenen [liburudendan]] sintagmak egitura bera izan beharko zuketela. Baina azken hori ezin da *[Mirenen liburu [denda]] gisa aztertu, izan ere, *Mirenen* izenlagunak osotasunean besarkatzen du *liburudenda* hitz elkartua.

Bestalde, hitz elkartuetan gertatzen den bezala, genitiborik gabeko egiturek ez dute adjektiborik onartzen: **funtzionarioaren gela berri ondoan* (de Rijk 1990; Goenaga 2022). Bateko zein besteko ezaugarriak dituztenez, batzuek sintaxiaren eta hitz elkarketaren mugakotzat dituzte (Odriozola 2004b; Euskaltzaindia 2021), beste batzuek, aldiz, hitz elkarketatzat (Goenaga 2022).

Ezin esan daiteke ardatz zatiek eta ISek bat egiten duten kasu guztietarako balio duen erantzun bakarra dagoenik. Kasu batzuetan hitz elkarketa gertatu da eta, beste batzuetan, ardatz zatiak IS soila onartzen du. Hitz elkarketaren adierazle gisa apokope araua hartuko dut, de Rijken (2008) ildotik. Hau da, hitz elkarketan ezinbestekoa da lehendabiziko osagaiaren amaierako bokala galtzea: *itsaso aurrean* > *itsas aurrean*; *jende artean* > *jendarte*.

Horrez gain, *ondo*, *aurre*, *arte*, *pare* gisako ardatz zatiak bi testuingurutan agertzen dira, hitz elkarketan, batetik, eta genitiborik gabeko IS batekin batera, Hondoaren Eredu gisa, bestetik. Esate baterako, hitz elkarketa dugu *sutondo* izenean, ez, ordea, *su-a-ren ondoan* ala *su ondoan* diogunean. Genitiboa agertu zein ez, ardatz zatiaren osagarria Kasu Sintagma izango da, ez ISa ez eta DSa ere, **su-a ondoan*. Beste adibide bat ematearren, ETC corpusean *sudur(-a-ren) pare-(a)n/-tik* egitura 21 aldiz lekukotzen da genitiboarekin, eta 16 aldiz genitiborik gabe. Hortaz, ezin esan daiteke hitz elkarketaren adibide denik.

Neurri txikiagoan bada ere, aldiberekotasun hori izen bizidunetara ere hedatzen da. Hitz elkarketaren emaitza dira *jendarte*, *jendaurre* eta *lagunarte* izenak, baina, horien aldean, bestelako egitura dugu *jende-(a-ren) artetik*, *jende-(a-ren) aurrera*, *lagun-(en) artetik* diogunean, baita bestelako adiera ere. Adierari dagokionez *jendaurrera* diogunean ‘publikoaren aurrera’ adierazi nahi dugu, *jendearen aurrera* diogunean, aldiz, ‘jende multzo baten aurrean proiektatzen den espazioa’ adierazten

dugu. Bestetik, ez dute adiera bera *jendartetik irten* eta *jende(a)-(ren) artetik irten* sintagmek. Lehendabizikoak ‘jende multzotik irten’, ‘pilaketatik irten’ esan nahi du, bigarrenak, ‘jendearen tartetik irten’. Bidearen Eremua bigarrenak zehazten du soilik.

Hitz elkarketa baden testuinguruetan, AdpS izen elkartuaren gaineko islapena izan daiteke, *etxarte-an*, *jendarte-tik* diogunean, batik bat. Hitz elkartuak bateragarriak dira, halaber, beste ardatz zati batekin, *jendarte-a-ren aurre-(a)n*. Bestalde, *etxe(-en) arte-tik*, *etxe-(a-ren) ondo-an*, *jende-(a-ren) aurre-tik* gisakoetan, IS eta ardatz zatia osagai beregainak dira eta, genitiboa eman zein ez, adiera bera dute sintagma horiek.

Bestetik, multzo zehazgabeak adierazten dituzten izen bizidun batzuen kasuan ere zilegi da IS soila, *aurre* eta *arte* ardatz zatiekin batera bereziki, *lagun(-en) arte-(a)n* (ikus §3.5). Zenbatzaile bat gaineratzen denean, aldiz, ezinbestekoa da genitiboa:

(37) a. *Bi lagun arte-(a)n. > b. Bi lagun-en arte-(a)n.

Bestelako adiera du *bi lagunarte-tan*, ‘bi lagun taldetan’ hitz elkartuak.

Izen bizidunetan IS soila onartzen duten adibide bakanek, *testigu aurrean* gisakoek, izen bizigabeetakoen analisi bera lukete, *arte* ardatz zatia islapen beregain bat lexikalizatzen baitu azken horietan ere. Biziduntasunak erabat baldintzatzen du kasu markaren ezinbestekotasuna, hori dela eta, aipatuako salbuespenak alde batera, izen zehazgabeek baino ez dute onartzen IS soila, hots, determinatzailerik gabe ematen direnek.

6.7. ONDORIOAK

Kapitulu honetan euskaraz izen bizidunekin batera erabiltzen diren adposizioen erabilera eremua eta horien barne morfologia izan ditut aztergai. Hedadurari dagokionez, izen arrunt gizakietan eta izen berezietan ia beti erabiltzen da *-ga-* biziduntasun morfema lekuzko adposizioarekin batera. Animalia handien eta etxe abereen kasuan ere maiztasun handiz erabiltzen da, espazio aldaketa animalienenganakoa denean, *lehoiengana gerturatu*. Aldiz, espazio aldaketaren helmugak animaliak dauden lekua aintzat hartzen duenean, bizigabeetako erdua mantentzen da, *lehoietara bota*. Egun, neurri txikiagoan bada ere, animalia txikiekin ere lekuzko adposizioen aldaera biziduna erabiltzen da. Azkenik, leku izen bizigabe batek hiztun talde bat pertsonifikatzen duenean ere aldaera biziduna erabiltzen da, *ardura herriarengan utzi* kasu.

Biziduntasuna markatzea helburu duen *-ga-* morfemaz gain, genitiboak ere biziduntasunarekin lotura estua duela erakutsi dut atal honetan. Izen bizidun arrunt zein bereziak eta izenordainak ardatz zatiekin batera ematean genitiboa ezinbestekoa da ia beti, *zu-re aurre-(a)n*, *Mikel-en ondo-tik*, *aita-(a)-ren albo-ra*. Genitiborik gabe eman daitezkeenak izen bizigabeak, izen zehazgabeak eta hitz elkarketatik sortuak dira, eta genitiborik gabe emateaz gain, determinatzailerik gabe ere ageri dira: *zubi ondora*,

jendarte aurrera. Izan ere, halakoek ez lituzkete [pertsona] tasunak. Tasun horien euslea, Rezacen (2011) ildotik, determinatzailea da, **lagun-(r)en ondoan* > *lagun-a-(r)en ondoan* pareak erakutsi bezala. Genitiborik ala determinatzailek egon ezean, bizidunek ezinbestekoa dute *-ga-* morfema. Esaterako, mendebaldean badira genitiborik gabeko *zu-re-ga-n-a* > *zu-ga-n-a* bezalakoak, bai eta *lagun-a-ren-ga-n-a* > *lagun-a-ga-n-a* gisakoak.

Elipsi estrategia erabiltzen den testuinguruetan ere ezinbestekoa da genitiboa: [*anaia-ren etxe*]-era. Izen bizidunekin darabilgun lekuzko adposizio sailaren analisia egiteko biziduntasuna lexikalizatzen duen buru bat behar da, eta buru horrek kasu marken eta adposizioen arteko islapena behar du izan. Bazter utzi dut *-gan* inesibo bizidun gisa gramatikalizatu dela dioen proposamena, horrek Leku buruan [+BIZD] tasun bat dagoela ontzat hartzea lekarke eta. Horren aldean, *-ga-* biziduntasun morfemak eta *-(a)n* inesiboak islapen beregainak lexikalizatzen dituztela aintzat hartu dut.

7. Konparaziozko adposizioak

7.1. SARRERA

Orain arte ikusi dugunez, lekuzko adposizioek bi funtzio nagusi bete ditzakete: batetik elementu jakin batek espazioan duen kokagunea zehaztea (adposizio estatikoek), eta bestetik, ezein noranzkotan gerta daitekeen espazio aldaketa baten ezaugarriak zehaztea (adposizio dinamikoek). Halaber, bi elementuren arteko kokapen edo espazio aldaketa erlatiboa adierazteko ere erabil daitezke lekuzko adposizioak, *azukrea gatzaren atzean dago* edo *azukrea gatzaren atzetik hartu dut* perpausetan bezala. Elementuen arteko kokapen erlatibo hori konparaziozko egituren bitartez ere adieraz daiteke eta, kasu horietan, lekuzko adposizioen erabilera konparaziozko egituretara hedatzen da, *azukrea gatza baino atzerago dago* edota *azukrea (gatza baino) atzeragotik hartu dut* perpausetan, esaterako. Horrenbestez, atal honen xedea da konparaziozko adposizioen eraketa morfosintaktikoa azaltzea, beste egiturekiko dituzten kidekotasunak eta aldeak zehaztea eta egitura horiek dituzten murriztapenak azaltzea.

Hasteko, §7.2 atalean, konparaziozko adposizioen emankortasunari eta barne osaera morfologikoari erreparatuko diot, zehazki, §7.2.1 azpiatalean konparaziozko adposizioak onartzen dituzten kategoria lexikoetan aurkitzen diren murriztapenak izango ditut hizpide. Horrez gain, Helburu-Iturburu arteko asimetria nabarmena dago konparaziozko adposizioen sailean, §7.2.2 azpiatalean azalduko dudanez. Izan ere, konparaziozko adposizio guztietan, oinarritzko forma sortzeko *-(a)go* morfema graduatzailea Helburuzko *-ra* adposizio adlatiboari lotu behar zaio, *-ra-(a)go* sortuz. Aldiz, Iturburu orientaziodun konparaziozko egiturek konplexutasun morfologiko handiagoa erakusten dute, aurrekoen gainean islatzen baitira, *-ra-go-tik*.

Horren ondotik, konparaziozko adposizioen eta kokapen aditzen arteko kidekotasunak eta alde morfosintaktikoak arakatuko ditut §7.3 atalean. Atal horretan erakutsiko dudanez, biek ala biek gauzatzeko behar duten gutxieneko buru sintaktikoa Helburu burua da, [Leku] eta [Helburu] tasunak barne hartzen dituen, lehenago Berrok (2015b) proposatu duen bezala. Horren adibide ditugu *aurre-ra-tu* kokapen aditza eta *aurre-ra-(a)go* konparaziozko adposizioa. Edonola ere, kokapen aditzen eta konparaziozko adposizioen artean alde esanguratsu bat dagoela argudiatuko dut, azken horietan, *-ra* Helburu burua ez baita zentzu hertsian gehieneko buru sintaktikoa. Izatez, adlatiboaren eta *-(a)go* morfema graduatzailearen artean, hurbiltze adlatiboan [Eskala] tasuna lexikalizatzen duen *-(a)ntz* morfema ere ager daiteke, egitura gramatikalak sortuz: *aurre-ra-(a)ntz-ago*. Nire analisisan, hurbiltze adlatiboaren *-(a)ntz* morfema eskalarra Helburu buruaren gaineko islapen batean, *Eskala* buruan, islatzen dela proposatzen dut, Pantchevaren (2011) hierarkia nanosintaktikoari jarraiki. Hori horrela bada, argitu beharreko kontua litzateke ea *Eskala* burua lexikalizatzear arduratzen diren bai *-(a)ntz* morfema eskalarra eta baita *-ago* morfem graduatzailea ere. Biak morfema graduatzaileak direnez, bien aldiberekotasunak euren arteko ñabardura semantiko bat legokeela onartzera narama, eta, horrenbestez, bakoitzarentzat kokapen bana, islapen sintaktiko bana aurkeztera.

Beste alde batetik, §7.4 atalean *-(a)ntz* morfema eskalarren eta *-ago* morfema graduatzailearen arteko ñabardurak aurkeztuko ditut, bakoitzaren funtzio sintaktikoa zehazteko helburuarekin. Izan ere, konparaziozko egiturak aztergai dituzten beste analisi batzuek (Goenaga 2008; Vela-Plo 2020), euskarazko *-ago* morfemak Gradu Sintagmaren (*GraduS*) (ing. *Degree Phrase*) burua lexikalizatzen duela proposatu dute. Euskarazko lekuzko adposizioak oinarri dituzten konparaziozko egituretan behinik behin, Eskala Sintagma eta Gradu Sintagma hierarkia sintaktikoan hurrenez hurren dauden islapenak direla proposatuko dut. Izan ere, ardatz zatiez bestelako izenetan, arazotsuak dira *-ago* hutsaren gaineko konparaziozko egiturak (**itsaso-ra-(a)go*), horietan Gradu burua soilik lexikalizatzen baita. Aldiz, ez dira arazotsuak aldi berean *-antz* morfema eskalarra eta *-(a)go* morfema graduatzailea dituzten egiturak (*itsaso-ra-(a)ntz-ago*). Kapitulu honetan argituko dut halako egituretan *-antzek* Eskala burua eta *-agok* Gradu burua lexikalizatzen dituztela hurrenez hurren (§7.6). Beraz, berez graduagarriak ez diren ISen gaineko konparazioa gauzatzeko ezinbestekoa da morfema eskalar bat gaineratzea.

Azkenik, §7.7. atala eskainiko diot izenez gainerako kategoria lexikoetan, besteak beste, kokapen aditzetan, aurkitzen diren konparaziozko adposizioen egitura sintaktikoa argitzeari. Izan ere, konparaziozko egiturak kokapen aditz gisa erabili ahal izateko bete beharreko baldintza Eskala eta Gradu buruak lexikalizatzea dela proposatuko dut. Esaterako, **hon-a-ntz-tu*, **ha-ra-ntz-tu* gisakoak ezinezkoak badira ere, *hon-a-ntz-ago-tu*, *ha-ra-ntz-ago-tu* gisakoak gramatikalak dira.

7.2. KONPARAZIOZKO ADPOSIZIOEN OSAERA ETA MURRIZTAPENAK

Konparaziozko adposizioek ez dute banaketa eta osaera bera erakusten kategoria lexiko guztietan. Esate baterako, ainguratu gabeko ardatz zatien gaineko konparaziozko egiturek ezinbestekoa dute *-ago* morfema graduatzailearen aurretik adposizio bat agertzea, *aurre-ra-(a)go*, *gibel-(e)ra-(a)go* vs **aurre-ago*, **gibel-ago*. Aitzitik, §7.2.1. atalean hizpide izango dudana bezala, leku-mugimenduzko adiera duten adberbioek (*gertu*, *urruti*, *urrun*), bietara joka dezakete, kokapena adierazteko *-ago* soila gehituz (*urrun-ago dago*) eta espazio aldaketa adierazteko adposiziodun forma konposatua hautatuz, hala *-ra-(a)go* (*urruti-ra-(a)go*) nola *-ago-ra* (*urrun-ago-ra*, *urruti-ago-ra*) hurrenkeran. Horrez gain, osaera morfologikoari erreparatuz gero, konparaziozko egiturak sortzeko oinarrizko formatzat hartzen den adposizio bat dagoela ikus daiteke, *-ra* adlatiboa, hain zuzen. Horrela, ablatiboarekiko Helburu-Iturburu asimetria sortzen dela ikus dezakegu, §7.2.2 atalean erakutsiko dudana bezala.

7.2.1. Izenak, ardatz zatiak eta atzizki adberbio sortzaileak

Elementu baten kokapen erlatiboa edo espazio aldaketa konparatu nahi direnean, elementu jakin horren kategoria lexikoak erabat baldintzatuko du *-ago* morfema graduatzailearen eta adposizioen arteko hurrenkera. Hala ere, kategoria lexikoen arabera murriztapenei eta konposizioari erreparatu aurretik, euskarazko adposiziodun konparaziozko egitura moten inguruko zehaztapen labur bat egingo dut.

Euskaraz, adposiziodun konparaziozko egituren erabilerak helburu ugari izan ditzake. Batetik, bi elementuren arteko ohiko konparaketa adierazteko erabiltzen dira, bi elementuren arteko kokapena edo espazio aldaketa alderatzeko. Gisa horretako konparaketa dinamiko baten adibide litzateke *Mikel Itziar baino aurrerago iritsi da*. Horren aldean, konparaketa estatiko bat adieraziko luke *harria hondarra baino beheago dago* adibideak. Adposiziodun egitura horiek, Vela-Plok (2020) egiten duen konparaziozko egituren sailkapeneko konparazio ez-parekideen (ing. *Inequality comparatives*, Stassen 1985) multzoan sailkatuko nituzke. Hala ere, hizpide ditudan adposiziodun egituretan ez da gehiagotasunaren edo gutxiagotasunaren inguruko informaziorik adierazten. Elementuak espazioan bata bestearekiko kokatu besterik ez da egiten.

Bestetik, Vela-Plok (2020) kategoria lexikoen artean egiten duen bereizketatik, (izen konparaketa, adjektibozko konparaketa eta adberbiozko konparaketa), adposiziodun konparaziozko egiturek adberbiozko konparaketarekin (1a) dute antzekotasun handiena. Adberbio horiek, aurrerago azalduko dudan bezala, atzizki adberbio sortzailerik (*-ki*, *-to*, *-ro*) gabeko adberbio hutsak izan ohi dira, *berandu*, *gertu*, *urrun* gisakoak.

- (1) a. Marina baino *berandu*-ago heldu nintzen. (Adberbiozko konparaketa)
(Vela-Plo 2020: 33)
b. Marina baino *gertu-ra*-ago joan nintzen. (AdposizioS bidezko konparaketa)
c. Marina baino *aurre-ra*-ago joan nintzen (ardatz zatizko konparaketa)

Goiko (1)eko adibideetan ikus daitekeenez, hiru adibideek, bi elementuren (*Marinaren* eta 'ni' subjektuaren) arteko kokapen erlatiboa adierazten dute. Egiturari dagokionez, (1a)n aurkeztutako adberbioak, (1b)n aurkeztutako oinarritzko adposizioak eta (1c)n aurkeztutako *aurre* ardatz zati + *-ra* AdpS egiturak konparazio egitura bertsua erakusten dute. Ñabardura bakarra adposizioa erabileran datza: (1a)n *-ago* morfema graduatzailea ageri da soilik. Aldiz, leku-mugimenduzko adiera duten adberbioek, hots, (1b)ko *gertu*-k, bietara joka dezake, konparaziozko *-ago* morfema graduatzaile hutsa hartuz, *gertu-ago* (oro har, kokapena adierazteko), zein adposizioa ere barne hartuz (*-ra-ago*), *gertu-ra-go* (desplazamendua adierazteko). Azkenik, ardatz zatiek adposizioa behar dute ezinbestean (**aurre-ago* vs *aurre-ra-ago*).

Testuinguru horietan ez ezik, adposiziodun konparaziozko egiturak bestelako testuinguruetan ere erabiltzen dira, ez baita ezinbestekoa bi elementuren arteko kokapenaren alderaketa esplizituki adieraztea. Alderaketa ikuspuntu endozentriko batetik abiatuta egin daiteke, subjektua kokatzen den puntua oinarritzat edo Iturburutzat hartuta. Edozein kasutan, horrelakoetan ez da agertzen bi konparagaiak lotzen dituen *baino*-rik.⁶²

- (2) a. Hegazkina *aurre-ra*-ago erori zen.
b. Bidegurutzea *atze-ra*-ago utzi dugu.

Goiko (2a) eta (2b) perpausetan alderatzen diren bi kokapenetatik bat subjektuaren kokapena izango da, hortaz, konparaketa subjektuaren ikuspuntu hortatik baino ez da zilegi. Bi perpaus horietan *-ra* adlatiboa agertzen bada ere, perpausok kokapena zehazteko erabiltzen dira. Dena den, halako egiturak berdin-berdin erabil litezke desplazamendua adierazteko: *hegazkinak aurrerago joan behar izan zuen lur hartzera*. Halaber, semantikoki (2a) perpausaren baliokide litzateke *hegazkina gu (gauden lekua) baino aurrerago erori zen* perpausa.

Atal honi dagokion ildo nagusira itzuliz, kategoria lexikoaren arabera, konparaziozko adposizioek ez dute banaketa bera erakusten. Lehenik eta behin, atzizki adberbio sortzailerik ez duten *gertu* gisako egituren aldakortasunari erreparatuko diot, izan ere, leku-mugimenduzko adiera dutenek, (2b)ko *gertu*-k esate baterako, *-ago* morfema graduatzaile hutsa zein *-ra-ago* adposiziodun konparazioa onartzen dituzte, estatikotasuna ala dinamikotasuna adierazi nahi den, bata ala bestea hautatuz. Dixonek (2021) ingelesez ere esanahi desberdintasun hori bera adierazteko baliabide baten berri eman du. Badira konparaketa onartzen duten *near-to*, *close-to* eta *far-from* gisako preposizio multzoak (ing. *Phrasal prepositions*) eta horiek, *near*, *close* eta *far* soilen aldean, kokapen erlatiboa adierazteko erabiltzen dira. Preposiziotzat hartzen baditu ere, euskarazko leku-mugimenduzko adberbioen ordainak dira *near*, *close* ‘gertu’ eta *far* ‘urrun’ eta konparazioa ez ezik, ingelesezko preposizio multzo horiek superlatibozko formak ere onartzen dituzte (3c):

- (3) a. Tim sat near-to the stage.
Tim eseri.ERG gertu-ra DET eszenatoki
‘Tim eszenatokitik gertu(ra) eseri zen.’

b. Tim sat nearer-to the stage than Jane.
Tim eseri.ERG gertu-ago-ra DET eszenatoki KONP Jane
‘Tim Jane baino eszenatokitik gerturago/gertuagora eseri zen.’

⁶² Goenagak (2008) *baino* postposiziotzat sailkatzen du, Vela-Plok (2018, 2020), ordea, konparazio TXIKI deritzenetan (ing. *SMALL comparatives*) sailkatzen du, *elur maluta txiki baino txikiagoa* gisakoetan. Egile horrek adierazten du *baino*-k postposizioek ez bezala jokatzeko duela, atributu posizioan ere ager baitaiteke: [_{DS} Eskaintza *handi baino handi-ago-a*] vs *[_{DS} Emakume [_{PostS} *bere lan-az*] harro-a]. Ondorioz, *baino* bi Gradu Sintagma elkartzen dituen juntagailutzat hartzen du (Vela-Plo 2018: 61).

- c. Tim's chair is nearest-to the stage.
 Tim-GEN aulki izan.3sg gertu-en-ra DET eszenatoki
 'Timen aulkia dago eszenatokitik gertuen(era).

(Dixon 2021: 325)

Euskarazko ordainen kasuan, konparaziozko eta superlatibozko formek ez dute osaera eta hurrenkera morfologiko bera erakusten. Superlatibozko formari dagokionez, *gertu* adberbioak superlatibozko morfemarekin egiten du bat lehendabizi, *gertu-en* eta adposizioarekin ondoren, *gertu-en-(e)era*. Konparaziozko formak, aldiz, bi hurrenkerak onartzen ditu, hots, *gertu-ra-(a)go* nahiz *gertu-ago-ra*. Dixonen (2021) hitzetan bereizketa semantiko bat legoke horren atzean, *near-to* eta *near* preposizioek antzeko esanahia baitute, baina ez esanahi bera. Mugimendua adierazten duten testuinguruetan *to* Helburuzko preposiziodun *near-to* forma erabiltzea lehenesten da; aldiz, *near* gertaera estatiko bat adierazteko erabiltzen da gehienetan:

- (4) a. Tim moved his chair near-to the stage.
 Tim mugitu.ERG 3sg.MASK.GEN aulki gertu-ra DET eszenatoki
 'Timek bere aulkia eszenatokitik gertura mugitu zuen.'

- b. Tim's chair is near the stage.
 Tim-GEN aulki izan.3sg gertu DET eszenatoki
 'Timen aulkia eszenatokitik gertu dago.'

(Dixon 2021: 325)

Ingelesezko bereizketa semantiko hori euskarazko atzizki adberbio sortzailerik gabeko adberbioen kasuan ere gertatzen dela erakutsiko dut jarraian. Oinarrizko konparaziozko forma *-ago* morfema graduatzaile hutsaren gainean sortzen dena litzateke, eta bestelako zehaztapenik ezean, *gertu-ago-k* testuinguru estatikoetako kokapena adieraziko luke, (4b)ko *near* gisan. Horren aldean, adposiziodun konparaziozko egitura, *gertu-ra-(a)go*, adberbioak espazio aldaketa bat adierazten duenean erabiliko litzateke, (4a)ko *near-to* bezala. Dena den, bi aldaerak lekukotzen dira testuinguru bietan, horren adibide da adlatiborik gabeko *joan zaitez urrutiago*, espazio aldaketa adierazteko erabili dena.

Leku-mugimenduzko adberbioetatik kanpo, gainerako adberbioen (*berandu-ago*, *hobeki-ago*, *gaizki-ago*), adjektiboen (*sakon-ago*, *eder-ago*) eta izenen (*poz-ago*, *gizon-ago*) gaineko konparaketa adierazteko ere erabiltzen da *-ago* morfema hutsa, baina leku-mugimenduzko adberbioek baino ez dute onartzen adposiziodun *-ra-(a)go*.⁶³ Leku-mugimenduzko adberbio horietan adiera estatikoaren eta dinamikoaren arteko bereizketa modu sistematikoan gertatzen den aztertzeke, ETCn *gertu-ago* eta *gertu-ra-(a)go* formek eta *urruti-ago* eta *urruti-ra-(a)go* formek erakusten duten banaketa eta

⁶³ Nominalizatutako adjektibo batzuek onar dezakete *-ra-(a)go*, esate baterako, *etor zaitez epeletarago* gisakoetan. Nolanahi ere, adjektiboa bere horretan erabiltzean, *epel-ago-etara* da ohiko hurrenkera.

forma bakoitzaren erabilera eremua aztertu ditut. Bi kasuetan, oinarritzko konparaziozko forma, *-ago* morfema graduatzaile hutsaren gainean eratutakoa da maiztasun handiena erakusten duena. Guztira *gertuago* formak 6.617 agerraldi ditu, horri *gertuagotik* (458), *gertuagoko* (214) eta *gertuagora* (11) gisakoak gehituta, 7000 agerralditik gora lirake. Horien aldean, *gerturago* 39 aldiz lekukotzen da. Erabilera esparruari dagokionez, *gertuago* adiera estatikoa duten aditzekin (*egon*, *izan*, *edun*) erabiltzen da ia kasu guztietan, *gerturago* formari dagokionez, aditz estatikoekin ez ezik, mugimenduzko aditzekin (*etorri*, *joan*, *iritsi*, *hurbildu*, *desplazatu*) ere lekukotzen da.

Azkenik, *gertuagora* (16) forma ere mugimenduzko aditzekin (*etorri*, *hurbildu*, *itzuli*, *altxa*) eta iragatezkoekin (*eraman*) erabiltzen da.⁶⁴ Beraz, konparaziozko egiturek adlatibozko adposizioa duten kasuetan testuinguru dinamikoak dira nagusi.

Bestetik, *urruti* adberbioaren kasuan ere maiztasun handiena *urrutiago* (1465) formak eta horretatik eratortzen diren *urrutiagotik* (95) eta *urrutiagora* (28) formek erakusten dute. Horren aldean, adposiziodun konparaziozko egiturak 8 agerraldi baino ez ditu *urrutiragoko* (6) eta *urrutiragotik* (2). Erabilera esparruari dagokionez, *urrutiago* nagusiki aditz estatikoekin (*egon*, *bizi*) erabiltzen bada ere, mugimenduzko (*joan*) eta iragatezko (*eraman*) aditzekin ere lekukotzen da. Bestetik, *-ra-(a)go* (adlatibo – gradu morfema) hurrenkera duten formak transferentziako (*ekarri*) aditzekin erabiltzen dira, baina baita *ago-ra* (gradu morfema – adlatibo) hurrenkera duten *urrutiagotik* eta *urrutiagora* formak ere. Beraz, *urruti* adberbioaren kasuan ez dirudi konparaziozko egituren arteko ñabardura semantikoa *urrutiago* (estatikoa) vs *urrutirago* (dinamikoa) aurkakotasunean oinarritzen denik, gainerako adberbioetan ohikoa den morfema hurrenkera, gradu morfema – adlatiboa hurrenkera (*urruti-ago-ra*), jarraitzen baitu.

Kategoria lexikoz aldatuta, bada adposiziodun konparaziozko egiturak modu emankor eta sistematikoan erabiltzea onartzen duen sail bat, ainguratu gabeko ardatz zatiena hain zuzen. Ardatz zatien kasuan, ezinbestekoa da konparaziozko *-ago* gradu morfemaren aurretik adlatibozko adposizioa tartekatzea, hortaz, ezinezkoak dira **atzeago*, **aurreago*, **beheago*, **alboago* gisakoak (*atzerago*, *aurrerago*, *beherago*, *alborago*). Ardatz zati horietan, adposiziodun konparaketa egiteko oinarrian hartzen den adposizioa adlatiboa da eta *-ra-ago* hurrenkeraren gainean sortzen dira gainerako lekuzko adposizioak, ablatiboa esate baterako, *aurre-ra-(a)go-tik*, asimetria morfologiko garrantzitsu bat sortuz (§7.2.2).

Aldiz, ardatz zati ainguratuek, *etxe-(aren)* *aurrean* bezalakoek, ez dute konparaziorik onartzen, **etxearen aurrerago*. Bestelako estrategiaren bat erabili beharra dago, adierazi nahi denaren arabera. Esaterako, bi elementuren kokapena konparatu nahi

⁶⁴ Argitzeke dago zer dela eta lekukotzen diren adlatibodun konparaziozko egitura osatzen duten morfemak bi hurrenkeratan: *-ra-ago* (ADL-GRAD) eta *-ago-ra* (ADL-GRAD). Bietatik maiztasun handiena *gertu-ra-ago* formak du eta baliteke bestea *gertu-ago* forma estatikoa oinarri hartuta sortzea (*gertu-ago* > *gertu-ago-ra*; *urrun-ago* > *urrun-ago-ra*).

denean, *baino* erabiltzea da estrategia bat, pertsona edo elementu jakin bat *etxea baino aurrerago* dagoela adierazteko, batik bat. Beste estrategia bat bi adposizio erabiltzea da: *etxe-tik aurre-ra-go*. Horrenbestez, *Bide Osoa* (ing. *Complete Path*) deritzon egitura genuke, Iturburua (*etxe-tik*) eta Helburua (*aurre-ra-go*) esplizituki adierazten baitira. Helburuari dagokionez, argitu beharra dago *aurreragok* etxearen eta etxetik aurrerago dagoen kokapenaren arteko Bidea adierazteaz gain, bigarren horren kokapena ere adierazten duela. Alegia, *non dago?* galderari erantzun dakioke *etxetik aurrerago dago* esanez. Azkenik, konparazioa ardatz zatiarekiko egin nahi badugu lekuzko adberbio bat behar dugu, *etxearen aurretik gertuago* adibidean bezala.

Izenen sailari dagokionez, adposiziodun konparaziozko egitura ez da bateragarria izen soilekin, **etxe-ra-(a)go*, **mahai-ra-(a)go*. Halaber, §7.4.2 atalean azalduko dudanez, izenen sailak konparaziozko adposizioak onar ditzake tartean beste morfema graduatzaile bat (*-antz*, *-xe*) tartekatuz gero, esate baterako, *etxe-ra-antz-ago*. Gisa horretako konparaziozko egiturak onartzen dituzte, halaber, deitikoek. Hirugarren graduako deiktikoaren inesibozko forma *ha-n* da eta *ha-ra* adlatibozkoa. Bigarrenaren gainean eratzen da konparaziozko egitura, *ha-ra-(a)go* (adlatiboa + gradu morfema). Konparazioko egitura horrek ere morfema graduatzaileak onartzen ditu testuinguru horretan: *ha-ra-xe-ago*. Edozelan, horien inguruan sakonago arituko naiz §7.4.1 atalean.

Izen arrunten emankortasun ezaren aldean, hitz elkarketatik sortutako izen konposatuek (*bide-bazter*, *bide-ertz*, *urertz*) onartzen dituzte adposiziozidun konparaziozko egiturak. Konposatu horietako guztietako bigarren elementuak izenak badira ere, ainguratu gabeko ardatz zatien gisa jokatzen dute. Hortaz, izen horiek konparaziozko adposizioak onartzen dituzte, *urertzeragotik (urertz-(e)ra-(a)go-tik)*, *bide-bazterrera (bide-bazter-(e)ra-(a)go)* kasu. Ardatz zatien eta izenen artean kokatzen diren izenek dituzten ezaugarriez sakonago aritu naiz §4.5.6. atalean.

Jarraian, (5)tik (7)ra bitartekoko perpausetan konparaziozko egiturekin bateragarri diren eta ez diren kategoria lexikoak jaso ditut. Ikus daitekeen bezala, berariaz graduagarriak diren kategorietakoek soilik onartzen dute konparazioa.

(5)	a. oso atze-ra	b. atze-ra-(a)go	(ainguratu gabeko ardatz zatia)
(6)	a. oso azal-(e)an	b. azal-(e)ra-(a)go	(izen-ardatz zati artekoa)
(7)	a. *oso aulki-tik	b. *aulki-ra-go-tik	(izena)

Izenen artetik ardatz zati kutsua dutenak soilik dira bateragarriak konparazioarekin, *azal* (6) kasu. Dena dela, hemen ez gara *azal* hitzaren ‘dermis’ adieraz ari, objektu baten gainazaletik gertuen dagoen eremuaz baizik, beheko 7.1. Irudian adierazi bezala:

Beraz, Bidearen Dekonposaketa Hipotesiaren ikuspegitik, adlatibozko adposizioak du adposiziodun konparaziozko egiturak sortzeko behar den gutxieneko konplexutasun sintaktiko eta semantikoa. Izan ere, konparaziozko egitura horietan gutxienez [Leku] eta [Helburu] tasun semantikoak gauzatuko dira (§7.5). Horren atzean, adposizio soilen arteko asimetria morfosemantiko garrantzitsu bat legoke:

- (8) a. *aurre-ra-(a)go* [Eremu][Leku][Helburu][Gradu]
 b. *aurre-ra-(a)go* [Eremu][Leku][Helburu][Gradu]
 c. *aurre-ra-(a)go-tik* [Eremu][Leku][Helburu][Gradu][Iturburu]

Lehenik eta behin, (8a) adibidean adlatiboz emandako forma izanagatik ere kokapena adierazteko erabili den *aurrerago* dugu. Bestetik, (8b) eta (8c) adibideek erakusten duten Helburu-Iturburu asimetria nabarmendu beharra dago. Konparaziozko egituretan, ablatibozko adposizioa ezin dakioke izen edo ardatz zati bati zuzenean lotu, gradu morfemaren aurretik. Hau da, konparaziozko egituretan ablatiboak ezin dezake gardu morfema baino beheagoko islapen bat gauzatu, ezinezkoak baitira **aurre-tik-ago*, **behe-tik-ago* edo **aurre-ra-tik-ago*, **behe-ra-tik-ago* gisako formak. Hala eta guztiz ere, Iturburu orientazioa duten adposizioak (*aurre-ra-(a)go-tik*) zilegi dira konparaziozko egituretan. Horri dagokionez, litekeena da gisa horretako egituretan informazio semantikoa bi urratsetan ulertzea. Har dezagun adibide gisa (9)n irudikatu dudan pertsonak ahoskatzen duen *Ordenagailua idazmahaia baino atzerago*tik ekarri dut perpausa:

- (9) a. Ordenagailua idazmahaia baino atzerago dago.

- b. Ordenagailua idazmahaia baino atzeragotik ekarri dut.

Hiztuna den subjektua X posizioan dagoela aintzat hartzen badugu, ikuspegi endozentriko batetik, bera dagoen tokitik ordenagailua mahaia baino atzerago dagoela ulertuko luke entzuleak lehen urratsean (9a). Ikus daitekeen bezala, *ra-(a)go* konparaziozko egituretan adlatiboa ageri bada ere, lekuzko irakurketa izan dezake, (8a)n adierazitakoarekin bat eginez, kokapena adierazteko ere *-ra* adlatiboa behar baitugu (**atzeago egon* vs *atze-ra-(a)go egon*). Halaber, *ra-(a)go* mugimenduzko eta iragatezko testuinguruetan ere erabil liteke, *Ordenagailua idazmahaia baino aurrerago eraman* dut perpausean esate baterako.

Bestetik, *ra-(a)go-tik* konparaziozko egiturak (9b) urratsean irudikatu dena adieraziko luke semantikoki. Lehenik eta behin, *ordenagailua* hiztunaren ikuspegitik (X-tik) non dagoen zehazten da, *idazmahaia baino atze-ra-(a)go* ([Leku] [Helburu]). Iturburuzko konparaziozko egituretan Bide Osoak ditugu. Lehendabiziko trantsizioak *idazmahaia baino atze-ra-(a)go* kokatzen du ordenagailua, eta, ondoren, *ordenagailua* handik ekarri dela adierazten da, trantsizio berri baten informazioa gehituz: *-tik* [Leku] [Helburu] [Iturburu].

Gainerako lekuzko adposizioekin jarraituz, zehaztu beharra dago konparaziozko egiturak bateraezinak direla adposizio terminatiboekin (**aurre-ra-ino-ago*). Hortaz, konparaziozko egituretan ez da muga adlatiborik agertuko. Bigarren kapituluan esan dudana bezala, muga adlatiboak (*-raino*) eta baliokide diren AKek (*-ra arte*, *-lat artio*) [Muga] tasuna lexikalizatzen dute, espazio aldaketaren azken muga, alegia. Konparaziozko egituretan, aldiz, Irudiaren eta Hondoaren arteko kokapen edo mugimendu erlatiboa adierazten da eta gradualtasun horrek lotura estua du [Eskala] tasunarekin. [Eskala] bateraezina da [Muga] tasunarekin: **atze-ra-ino-ago*, **atze-ra-(a)go-ino*.

Horren aldean, hurbiltze adlatiboa, *-rantz*, bateragarria da konparaziozko egiturekin, eta *-tik* ablatiboaren kasuan ez bezala, *-ago* gradu morfemaren ezkerretara kokatzen da, *ha-ra-ntz-ago*; *kanpo-ra-ntz-ago*. Izan ere, *-(a)ntz* atzizki hurbilkariak ezaugarri eskalarrak ditu, eta graduagarria ez den izen bat graduagarri egin dezake. Esanahiari dagokionez, horrela sortutako adposiziozko egiturek ere kokapena zein espazio aldaketa adieraz dezake: *arropa kanporantzago eskegi ezazu* (kokapena) vs *arropa kanporantzago ekar ezazu* (transferentzia). Beraz, (8)n aurkeztutako asimetria morfosemantikoari (8d) bereizketa berri bat gehitu beharra dago:

(8) d. *aurre-ra-ntz-(a)go* [Leku] [Helburu] [Eskala] [Gradu]

Zilegi den hurrenkera morfosintaktiko bakarra (8d) adibidekoa da. Ezinezkoak dira **aurre-ra-(a)go-ntz* gisakoak. Adposiziodun konparaziozko egiturak hurbiltze adlatiboaren gainean sortu badaitezke, argitu beharra dago zein den egitura horiek sortzea ahalbidetzen duen adposizioa eta horren gutxieneko konplexutasun semantikoa. Berroren (2015b) ildotik, konparaziozko egituretan gutxieneko adposizio emankorra *-ra* adlatiboa dela deritzot (§7.4.). Izan ere, inesiboaren, ablatiboaren, muga adlatiboaren nahiz hurbiltze ablatiboaren gainean eraikitako formak ezinezkoak dira, kokapen aditzetan (*itsaso-ra-tu* vs **itsaso-an-tu*, **itsaso-tik-tu*, **itsaso-ra-ino-tu*, **itsaso-ra-(antz)-tu*) gertatzen den bezala.

Dena dela, bada desberdintasun bat kokapen aditzen eta adposiziodun konparaziozko egituren artean, kokapen aditzetan hurbiltze adlatiboa emankorra ez den bitartean, konparaziozko egituretan forma emankorrak sortzen ditu: *aurrerantzago*. Kokapen aditzen kasuan, izen arruntek *-ra-tu* onartzen dute, konparaziozko egituretan, ordea, izen arruntek nekez onartzen dute *-ra-(a)go*. Desberdintasun hori kategoriari

lotutako murriztapenek eragiten dutela dirudi. Izen arrunt gehienak ez dira graduagarriak, hau da, ez dago euren esanahia graduatzerik. Konparaziozko egituretan ikus daitekeen murriztapen bera ikus daiteke oso partikula graduatzailea erabiltzen denean:

- (10) a. *He is very boy. b. He is very much of a boy.
 3.sgM izan oso mutil 3.sgM izan oso asko GEN DETmutil
 ‘Oso mutila da’ ‘Asko du mutila izatetik’

(Kennedy, 1999: 4)

Kennedyk (1999) ingelesezko *very* partikulak nahitaezko baldintza bat bete behar duela zehazten du; *very*-k modifikatzen dituen elementuak adjektiboak eta graduagarriak izan behar dira. Baldintza horrek euskarazko izen gehienei ere eragiten diela dirudi. Izen arrunt gehienak bateraezinak dira oso partikula graduatzailea erabiltzearekin:

- (11) a. *Oso etxea da. b. *Oso etxean dago.
 c. Oso azalean dago. d. Oso barnean dago.

Goiko (11a) eta 11b) adibideetan ikus daitekeenez, *etxe* izena ez da graduagarria. Azpian, (11c)-n dagoeneko (6)n aurkeztu dudana *azal* dugu, izenen eta ardatz zatien artekoa dena, beraz, esan daiteke Hondo bat zehaztu beharrean Eremu bat zehazten duelako dela graduagarria. Aldiz, ezgramatikalak lirateke **oso belarrian*, **oso masailan*, ez baitago gorputz atal horiekin lotzen den kokapen espresiorik. Azkenik, (11d)-ko *barne*-k *oso* partikula graduatzailea onartzen du, ardatz zatia baita. Murriztapen horiek konparaziozko egituretan bere horretan gertatzen direla dirudi, ardatz zatiak oinarri hartuta era emankorrean sortu baitaitezke *barne-ra-(a)go*.

Gradualtasuna adierazteko erabil daitezkeen morfemei dagokienez, konparaziozko egituretan *-ago* morfema graduatzailea ez ezik, hurbiltze adlatiboko *-antz* atzizki eskalarra ere ager daiteke. Biek gradualtasuna adierazten duten arren, bada bien arteko alderik. Izan ere, *-agok* bi punturen arteko distantzia erlatiboa konparatuz adierazten du gradualtasuna. Aldiz, *-(a)ntz* atzizki eskalarrek abiapuntua eta helmuga ez ezik, Bideko puntuak ere hartzen ditu aintzat, eta puntu horiek gertagarritasun eskala baten arabera egituratzen dira: puntu jakin bat abiapuntutik zenbat eta gertuago egon, orduan eta gertagarriagoa izango da Bidea puntu horretara iristea. Abiapuntutik urrundu eta helmugara hurbildu ahala, txikiagoa izango da Bidea puntu horretara iristea (§3.3.).

Hori aintzat hartuta, konparaziozko egituretako *-(a)ntz* morfema eskalarrek eta *-ago* morfema graduatzaileak buru bana lexikalizatzen dutela deritzot, Eskala eta Gradu buruak hurrenez hurren (§7.5.), biek ala biek nolabaiteko gradualtasun bat adierazten baitute. Hierarkikoki, lehendabiziko islapena Eskala burua litzateke eta hori legoke buru lexikotik, izen edo ardatz zatitik, gertuen. Funtsean, Eskala Sintagmaren ekapen semantikoa gradualtasuna adieraztea da, ez, ordea bi kokapen konparatzea. Jarraian adposiziodun konparaziozko egituren azterketa semantikoa egingo dut, eskala aljebraikoa erabiliz (§7.3.). Izan ere, bada Eskala buru hori lexikalizatu dezakeen beste

morfema bat ere, *-xe-*, nagusiki ainguratu gabeko ardatz zatiekin erabiltzen dena, *kanpo-ra-xe-ago*, *atze-ra-xe-ago*. Adposiziodun konparaziozko egituretan *-ntz* eta *-xe* elkarren baliokide gisa erabiltzen direla arrazoituko dut.

7.3. KONPARAZIOZKO ADPOSIZIOEN SEMANTIKA ESKALA ALJEBRAIKOAN

Adposiziodun konparaziozko egituretan, abiapuntuaz (p0) eta helmugaz (p1) gainera, badira aintzat hartu beharreko beste zenbait kokapen erlatibo. Hori azaltzeko, gatozen berriro ere ordenagailuaren eta idazmahaiaren arteko kokapen erlatiboa irudikatzen duen eskemara:

(12) Ordenagailua (idazmahaia baino) atzerago utzi dut.

Goiko (12)ko eskema oinarri hartuta, *ordenagailua atzerago dago* perpausa sortuko bagenu, Bidearen abiapuntutzat (p0), hiztuna kokatzen den X puntua hartu beharko genuke. Horren ondotik, lehendabiziko helmuga (p1) idazmahaia litzateke, hori baita hizlaria dagoen X puntutik abiatzen den Bide batek izan dezakeen lehen helmuga. Jarraian, idazmahaia eta ordenagailua lotzen dituen Bidearen helmuga idazmahaia baino atzerago dagoen Eremua da. Eremu horretan kokatzen da perpauseko Irudia, hots, ordenagailua bera. Zwartsi (2005) jarraituz, Bidearen bigarren zati honi q deituko diot, eta Bidearen atal horren helmuga den atzeragoko kokaguneari (q1). Bideek elkarri lotzen zaizkion Bide zati txikiagoak har ditzakete barnean $p+q > pq$ (ing. *concatenants*, ‘kateagaiak’). Hortaz, $p+q$ Bidean, lehendabiziko p zatiaren helmuga (p1) bat dator bigarren q zatiaren abiapuntuarekin ($p1=q0$). Jarri dudun adibidean idazmahaia da puntu hori. Hortaz, konparaziozko egituretan Hondoa (idazmahaia) eta zehazten den Eremua (atzeragoko kokagunea) bata bestearengandik urrun egon daitezke, ardatz zatietan ez bezala: *ordenagailua ehun metro atzerago utzi dut*.

Gerta liteke, halaber, diskurtsoan inolako aurrekaririk eman gabe eta idazmahaiaren kokapena jakin gabe *ordenagailua atzerago dago* perpaus bera sortzea. Kasu horretan, (p1) idazmahaia izan beharrean, tarteko kokapen bat izango litzateke, hizlariak ezagutu ala ez, ordenagailua baino gertuago dagoela badakiena. Elkarri lotutako bi Bide zati ditugunez, urratsez urratseko bilakabidea emango dut eskala aljebraikoan. Lehendabizi, Helburu-orientaziodun *idazmahaira* p Bidea irudikatzen dut (13a)-n. Azpian, idazmahaia abiapuntzat hartuta, *ordenagailuaren kokagunea* q Bidea irudikatzen dut (13b)-n. Azkenik, p eta q bideak bateratzen ditut eta hizlariaren kokapenetik (p0) ordenagailurako (q1) Bidea irudikatzen dut (13b)-n.

(13) a. Helburu-orientaziodun p Bidea: *idazmahaira*

[0---++1]

(p0) (p1)

b. Helburu-orientaziodun q Bidea: *ordenagailura*

$$\begin{array}{c} [0---+++1] \\ (q_0=p_1) \quad (q_1) \end{array}$$

c. Bide bateratua pq:

$$\begin{array}{ccccccc} [0---+++1] & + & [0---+++1] & > & [0---+++1]+++1 & > & [0---+++1] \\ (p_0) & & (p_1) & (q_0) & (q_1) & (p_0) & (p_1=q_0) & (q_1) & (pq_0) & & (pq_1) \end{array}$$

Amaierako (13c)-n adierazi dudan bezala, bi Bide partzialek bat egiten dutenenan, (p1) puntuak helmuga izateari uzten dio eta Bidearen tarteko puntu bat bihurtzen da, kokapen erlatiboa adierazteko erabil daitekeena. Horrez gain, puntu horretatik (q0) eta (pq1)-era Hondoaren puntu guztiek Bidearekin bat egiten dutela defendatzen dut, izan ere, konparaziozko egiturak tarteko kokapen horretatik helmugarainoko aldea adierazten du.

Behin Helburu-orientaziodun konparaziozko egituraren semantika azaldu ostean, Iturburu-orientaziodun konparaziozko egitura ekarriko dut eskala aljebraikora, *atzeragotik*, hain zuzen. Berriro ere, osagaien arteko kokapena irudikatzen duen eskema dakart (14)n:

(14) Ordenagailua (idazmahaia) baino atzeragotik ekarri dut.

Goiko (14) adibidean, hiztuna ikuspegitik, hizlaria bera izan da idazmahaia baino atzeerago dagoen kokapen batetik ordenagailua ekarri duena, kokapen horretatik bera une jakin horretan dagoen X puntura ekarri baitu. Oraingoan aurretik azaldutako Bidearen bi zatiei hirugarren zati bat gehitzen zaie, itzulerako Bide bat, hain zuzen. Beraz, Bide Osoa dugu (14)n, bi noranzkotan egiten diren trantsizioak kateatzen baitira. Iturburu-orientaziodun adposizioen ekarpen semantikoa Bidearen abiapuntua (pq0) eta helmuga (pq1) alderantzizkatzea denez, ordenagailua zegoen kokagunean hasten da azken trantsizioa. Lehen (pq1) zen helmuga, (t0) abiapuntua izango da oraingo honetan, eta ordenagailua dagoen tokitik hastapeneko X punturako (t1=pq0) trantsizioa adieraziko du. Ondoren eskala aljebraikoan jasotzen ditudan urratsak lirarteke, beraz, *atzeragotik* AdpSak jarraitzen dituenak.

(15) a. Helburu-orientaziodun p Bidea: *idazmahaira*

$$\begin{array}{c} [0---+++1] \\ (p_0) \quad (p_1) \end{array}$$

b. Helburu-orientaziodun q Bidea: *ordenagailura*

$$\begin{array}{c} [0---++1] \\ (q0=p1) \quad (q1) \end{array}$$

c. Bide bateratua pq:

$$\begin{array}{c} [0---++1] + [0---++1] > [0---++1]+++1 > [0---++1]+++1 \\ (p0) \quad (p1) \quad (q0) \quad (q1) \quad (p0) \quad (p1=q0) \quad (q1) \quad (pq0) \quad (pq1) \end{array}$$

d. Abiapuntua eta helmuga alderantzizkatzea, Iturburuaren ekarpena, baina konparaziozko egiturari eutsiz:

$$\begin{array}{c} \begin{array}{c} \textit{atzerago} \\ [0---++1]+++1 \\ (pq0) \quad (pq1) \end{array} + \leftarrow \begin{array}{c} \textit{-tik} \\ [0+++---1] \\ (t1) \quad (t0) \end{array} > \begin{array}{c} \textit{atzeragotik} \\ [0---++1]+++1 \\ (pq0) \quad (pq1) + \\ [1+++---0] \\ (t1=pq0) \quad (t0=pq1) \end{array} \end{array}$$

Goiko (15d) urratsean adierazi bezala, *aurreragotik* AdpSan *-tik* ablatiboak Iturburu-orientaziodun trantsizio berri bat adierazten du ($t0 > t1$). Beraz, *atzerago* eta *atzetik* semantikoki ispilu irudiak badira ere, ezin esan daiteke gauza bera *atzerago* eta *atzeragotik* egiturez. Izan ere, *atzerago* eta *atzetik* ardatz zatiek, biek ala biek trantsizio bakarra adierazten dute, abiapuntuaren alderantzizketa gorabehera. Aldiz, *atzeragotik* konparaziozko egiturak *atzerago* barnean dugun trantsizioa ere barne hartzen du semantikoki.

Iturburuak Helburuaren semantika ere barne hartzen duenez, aurreikustekoa da ezin daitekeela sortu adlatiborik gabeko **atzetikago*⁶⁵ bezalako konparaziozko egiturarik. Izan ere, konparazioa hiztunaren kokapenetik egin beharra dagoela dirudi. Hizlariaren kokapenetik, ordenagailua idazmahaia baino *atzerago* dagoela adierazi beharra du lehendabizi, eta horren ondotik, ordenagailua kokapen jakin horretatik bera dagoen puntura ekarri duela.

7.4. HELBURUZKO ADLATIBOAREN EMANKORTASUNA ETA KOKAPEN ADITZEKIKO KIDEKOTASUNAK

Helburuzko *-ra* adposizio adlatiboa leku-mugimenduzko konparaketarako oinarritzko formatzat hartu dut aurreko §7.3. atalean, hori baita konparaziozko *-ago*

⁶⁵ Egon badira *-tik-ago* hurrenkeradun adibide bakanen batzuk, esate baterako Getarian *lehenotio* erabiltzen da ahozko hizkeran ‘lehenagotik’ denborazko adberbio gisa. Adibide horretan badirudi *lehenagotik > le(he)notik* adberbioan ageri den *-ago* ahozkoan hauteman ez, eta bigarren *-ago* bat gaineratu dutela. Beraz, orokorra den *-ago-tik* hurrenkeratik *-ago-tik-ago* hurrenkerara igaro direla dirudi. Hizkera horretan bada *lehendik* ere.

gradu morfemak osagarritzat hartzen duen adposizioa. Edonola ere, adlatiboaren emankortasuna ez da konparaziozko egituretara mugatzen, kokapen aditzen osaera morfologikoak ere antzeko arauak jarraitzen baititu.

Kokapen aditzak, Berrok (2015b) zehazten duenez, *-tu* partizipiozko atzizkiak osagarritzat adlatiboa hartzen duenean sortzen dira. Aurretiaz, Oihartzabalek (2003), Hale & Keyserren (2002) aditzetako oskolen analisia oinarri hartuz, kokapen aditzak AdpS baten gainean sortzen direla proposatu du. Berrok (2015b)n kokapen aditzek osagarritzat har dezaketen AdpS beti *-ra* adlatiboa izango dela zehazten du. Estrategia hori emankorra da aditzak sortzeko, adlatiboazko AdpS ia guztien aditz ordaina sortzea ahalbidetzen baitu. Hona hemen zenbait adibide: *ahalbide(ra)tu*, *gaineratu*, *aurreratu*, *giltzape(ra)tu*, *itsasoratu*, *mahaigaineratu* (Berro 2015b: 139).

Kokapen aditzen sailean ere, Helburu-Iturburuen arteko asimetria bertsua lekukotzen da. Munduko hizkuntzetan gertatu ohi den bezala, Iturburuak Helburuak baino forma markatuagoak izan ohi dira. Hortaz, Iturburuzko adposizioen areagoko konplexutasun morfologikoak murriztapenak eragin ditzake zenbait egitura sortzean. Pantchevaren (2011) Bidearen Dekonposaketa analisia jarraituz, ondoko banaketa proposatzen du kokapen aditzerako Berrok:

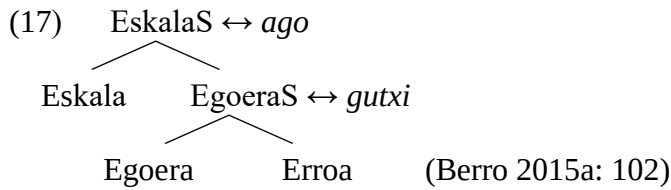
(16)	a. *Etxe-an-tu	[Leku]
	b. Etxe-ra-tu	[Leku] [Helburu]
	c. *Etxe-tik-tu	[Leku] [Helburu] [Iturburu]
	d. *Etxe-ra-ntz-tu	[Leku] [Helburu] [Eskala]
- (Berro 2015a: 144)

(16)ko adibideetan, kokapen aditzak sortzeko hainbat murriztapen daudela ikus daiteke. Batetik, kokapen aditzak ezin daitezke inesibo soilaren gainean sortu (16a), hau da, [Leku] tasuna ez da aski kokapen aditzak sortu ahal izateko. Bestalde, [Leku] eta [Helburu] tasunak lexikalizatzen dituen *-ra-* adlatiboaren gainean sor daitezke kokapen aditzak. Salbuespen gisa, Leizarragak zerabilen *gaineandu* eta Axularrek zerabilen *aitzindu* forma ihartuak jasotzen ditu (Mitzelena 1977; Berro 2015b). Azkenik, *-tik* ablatiboa (+[Iturburu] eta *-rantz* hurbiltze adlatiboa (+[Eskala]) semantikoki konplexuegiak dira gainean kokapen aditzak eratu ahal izateko.

Beraz, kokapen aditzak *-ra* adlatiboaren gainean sortzen dira modu sistematikoan. Berrok (2015b) adierazten duen bezala, ezinezkoak dira ablatiboaren gainean sortutako kokapen aditzak: **etxe-tik-tu*. Aurkitu dudana salbuespen bakarra *gainditu* aditza da. Dagoeneko esan bezala (§5.3.2), *gaindi* (gain + *-ti* ablatibo/prosekutiboa) AdpSa du oinarrian aditz horrek. Edonola ere, baliteke *gaindi* erabat gramatikalizatutako forma izatea *gainditu* aditza sortzen denerako. Gainera, horren aldean bada *gaindu* ‘garaitu, igaro’ ablatiborik gabeko aditza ere.

Berrok (2015a), predikatu hurbilkariak eta konparazio egituren gainean sortutako predikatuek egitura bertsua jarraitzen dutela ere nabarmentzen du. Esate

baterako, *gutxi-ago-tu* predikatuko *-ago-* morfemak Eskala burua lexikalizatzen duela proposatzen du, *-ra-ntz* hurbiltze adlatiboan *-(a)ntz* morfemak egiten duen bezalaxe:

Edonola ere, bada alde esanguratsu bat kokapen aditzen eta adposiziodun konparaziozko egitureen artean. Berronen (2015a) hitzetan, Helburu Sintagma da kokapen aditzen oinarrian dagoen gutxieneko eta gehieneko egitura oskola. Hau da, kokapen aditzen sailak bere horretan ezin du osagarritzat *-rantz* hurbiltze adlatiboa hartu, eta ezinezkoak dira, horrenbestez, **kanpo-ra-ntz-tu* edo **ha-ra-ntz-tu* gisakoak. Horretaz gain hurrengo atalean proposatuko dudana bezala, *-(a)ntz* eta *-ago* morfemek gradueltasuna adierazten duten islapen sintaktiko bana lexikalizatzen dute. Beraz, kokapen aditzen eta adposiziodun konparaziozko egituren analisiak ez dute erabat bat egiten.

Ostera, kokapen aditzak konparazioarekin bateratzen dituzten egiturak proiektatzen saiatuz gero, emaitza kasu gehienetan gramatikala dela ikusiko dugu. Esate baterako, gramatikalak dira *behe-ra-(a)-go-tu*; *atze-ra-(a)go-tu* gisako aditzak. Horrez gain, semantikoki gradueltasuna adierazten duten bi morfema aldi berean ere ager daitezke, erakusleen sailean, batik bat, *honantzagotu*; *harantzagotu*. Hala ere, ez dirudi halako aditzek oinarrian izenak izan ditzaketarik.

7.5. SINTAGMA GRADUATZAILEN ANALISIA HEDATZEN: GRADUS ETA ESKALAS

Gradueltasuna adierazteko hainbat morfema ditu euskara: *-ago-*, *-(a)ntz*, *-xe-*. Morfema horiek aldi berean erabil daitezke testuinguru jakin batzuetan. Gauzak horrela, atal honen helburua leku-mugimenduzko testuinguruetan morfema horien artean dagoen harreman hierarkikoa zehaztea izango da. Hain zuzen, *-(a)ntz* eta *-xe-*k Eskala burua lexikalizatzen dutela aurkeztuko dut, eta *-ago-* morfema graduatzaileak, aldiz, Gradu burua.

Eskala Sintagmaren erabilera zein testuingurutan erabiltzen den zehaztetik hasiko naiz. Pantchevaren (2011) analisisian aurkeztzen den EskalaS gradueltasuna adierazteko erabiltzen den islapen sintaktiko bat da. Osagarriaren izaeraren arabera, interpretazio *hurbilkaria* ala interpretazio *urrunkaria* adieraz dezake, hau da helmuga bateranzko desplazamendua zein abiapuntu batetik kanporanzko desplazamendua. Funtsean, zehaztugabetasuna adierazteko erabiltzen da. Horri kontrajarrita, MugaS legoke, espazio aldaketaren muga edo mugatutasuna adierazteko erabiltzen dena. Esan

bezala, euskaraz *-raino* adposizio lotuak edota *-ra arte* gisako AKe adieraz dezakete mugatutasuna.

Bestetik, *-ago-* morfema konparaziozko egituren analisiarekin lotzen da. Konparaziozko egiturak aztergai dituzten lanetan (Kennedy 1999; Kennedy & McNally 2005) konparaziozko elementuek, ingelesezko *-er* konparaziozko atzizkiak kasu, Gradu Sintagma (ing. Degree Phrase) lexikalizatzen dutela proposatu izan da. Ildo beretik, euskarazko konparaziozko egiturak aztertu dituen Vela-Plok (2020), *-ago* morfema Gradu Sintagmako buruan kokatzea proposatzen du. Gradu Sintagmak askotariko kategoria lexikoak izan ditzake osagarritzat, adjektiboak (*handi-ago*), adberbioak (*gertu-ago*), adposizioak (*nekez-ago*), izenak (*gizon-ago*), besteak beste.

Hala ere, lekuzko adposizioen saileko konparaziozko egituretan hainbat murriztapen daudela ikusi dugu §7.2.1 atalean. Izen elkarketatik sortutakoak eta ardatz zatiak alde batera utzita, izen arrunt jakin batzuen gainean egindako adposizio bidezko konparaketak ezgramatikala dirudi: **eskola-ra-(a)go*, **etxe-ra-(a)go*. Dena dela, *-(a)ntz* morfema tartekatzen denean egitura gramatikalak ditugu emaitzat, *etxe-ra-ntz-ago*. Murriztapen hori ez dugu ardatz zatietan eta erakusleetan aurkitzen, *aurre-ra-go* zein *aurre-ra-ntz-ago*; *ha-ra-go* zein *ha-ra-ntz-ago* baitira onargarriak. Beraz, bi morfema horien bateragarritasuna eta bateraezintasuna azalduko dituen azterbide bat behar dugu.

Orain artean aipatutako bi morfema horiez gainera, bada konparaziozko egituretan lekukotu daitekeen beste morfema graduatzaile bat, *-xe-*, hain zuzen. Morfema horrek ez du berezko adiera espazialik; mota guztietako konparaziozko egituretan erabiltzen da. Konparagaien artean dagoen aldea, adierazgarria izanik ere, oso txikia dela zehazteko erabiltzen da: *X Y baino handi-xe-agoa da* ‘X Y baino apur bat handiagoa da’. Beste testuinguru batzuetan ere erabiltzen da, esate baterako, ekialdeko hizkeretan, adjektiboei erantsirik ‘gehiegi’ adiera ematen dio oinarriak adierazten duen kualitateari: *gazixe*, *handixe*, *ttipixe*. Partizipio burutuek ere *-xe* har dezakete, hauei ‘nahikoa, aski’ balioa emanik: *ahaztuxe*, *garatuxe*, *landuxe* (Azkue 1923-1925; Euskaltzaindia 2021: 195).

Bestalde, erakusleei eransten zaien *-xe-k* balio indargarria ematen du, *hauxe*, *honaxe*. Marka gramatikal huts bat baino gehiago dela dirudienez, eratorpen atzizkitzat hartu behar ote den eztabaidatu izan da. Morfema hori kokagune malgutasunak ezaugarritzen du, adposizioaren aurretik zein atzetik ager baitaiteke (*honetaraxe*, *horretarakoxe*, *honexetara*). Eratorpena ezinbestean flexioaren aurretik doanez, *nekez* izango da *-xe* benetako eratorpen atzizki (Euskaltzaindia 2021: 195).

Leku-mugimenduzko konparaziozko egituretan ere erabil daiteke, *-(a)ntz* morfemaren adiera semantiko oso antzekoarekin: *bidegurutzea aurre-ra-ntz-ago* ikusiko duzu vs *bidegurutzea aurre-ra-xe-ago* ikusiko duzu. Dena dela, leku-mugimenduzko testuinguruetan ere bietara erabil daiteke *-xe-*, balio indargarriarekin zein balio eskalarrarekin erabil daiteke. Esate baterako, Zarauzko hizkeran *horreaiñoxen* balio

indargarria du, hau da, ‘zehazki horraino’ adiera du, aldiz, *honeaxeago* balio eskalarra du, ‘apur bat honago’ (Agirrebeña et al 2007: 66). Horri lotuta bada *-xe-* eta *-antz* morfema eskalarren arteko ñabardura bat. Txikigarria (*-xe-*) erabiltzen denean Irudiaren eta Hondoaren arteko distantzia erlatiboak txikia izan behar du ezinbestean *aurreraxeago* ‘apur bat aurrerago’. Aldiz, *-antz* erabiltzen denean Irudia eta Hondo urrun egon daitezke bata bestearengandik urrun egon daitezke: *ha-ra-ntz-ago* (‘handik gertuago hiztunarengandik urrun’).

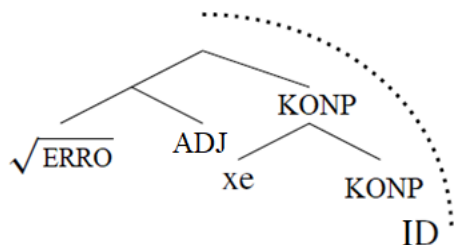
Morfema txikigarri horrekin lotuta, bada, adjektiboen kasuan, argitu beharreko auzi bat. Euskarazko *on* adjektiboaren konparaziozko forma *hobe* da, eta ez **on-ago*. Erro txandakatzea gertatzen da, hortaz. Horren aldean, *askoren* konparaziozko forma *gehi-ago* da. Bigarren horretan, erro txandakatzea gertatzeaz gain, *-ago* morfema graduatzailea ere ageri da. Bi egitura horiei *-xe-* morfema txikigarria gaineratzean, *hobe-xe-ago* eta *gehi-xe-ago* dira emaitzak, eta *hobe* soilak konparazioa adierazten badu ere, ezinezkoa da **hobe-xe* (Bobaljik 2012; Moskal & Smith 2016).

(18)	ADJ	KONP	-xe-KONP
	asko	gehi-ago	gehi-xe-ago
	on	hobe	hobe-xe-ago

(Moskal & Smith 2016: 305)

Horrek lineartasunaren eta ondokotasun printzipioen (ing. *adjacency principles*) aurkako urraketa bat dakar Morfologia Banatuan, *-agok* lexikalizatzen duen KONP burua errotik urrutiegi baitago erro txandakatzea gertatu ahal izateko. Erro txandakatzea deritzo *on* erroari eutsi beharrean, konparaziozko egituretan gertatzen den *on > hobe* (**on-ago*) txandakatzeari. Erro txandakatze hori ERRO eta KONP buruak ondoz ondokoak direnean gertatzen da. Izan ere, *hobek* islapen biak gauzatu ditzake. Aldiz, *-xe-* tartekatzen denean, KONP burua ez dago ERRO buruaren ondoan. Arazo horri aurre egiteko, Bobaljikek (2012) *-xe-* morfema KONP buruaren barnean kokatzen du, KONP buru hori erroaren Irisgarritasun Domeinuan (ing. *Accessibility Domain*) egon dadin:

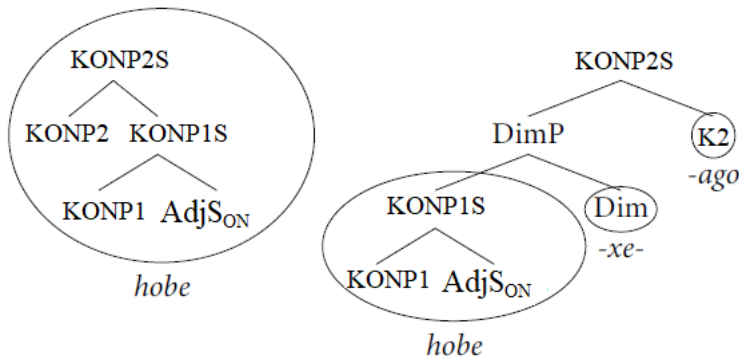
- (19) Erroaren Irisgarritasun Domeinua (Bobaljik 2021)

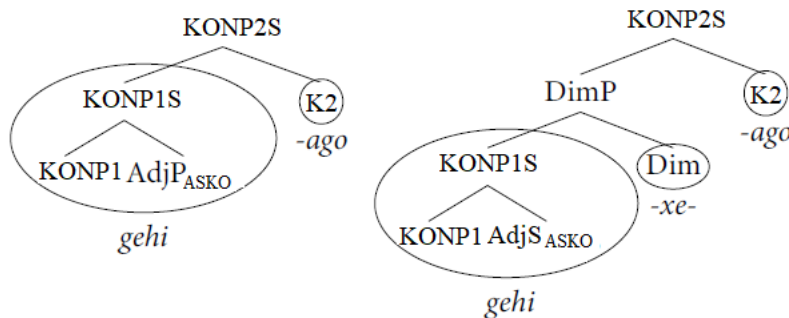
Analisi horren aldean, Nanosintaxitik, Kasenovek (2023) erro txandakatzea azaltzeko egokiagoa deritzo euskaraz erdibitutako konparaziozko egitura (ing. *split comparative structure*) dagoela aintzat hartzeari, hau da egitura sintaktikoan KONP1 eta KONP2 daudela aintzat hartzeari. Morfema txikigarririk gabeko testuinguruan egiturako bi buruak gauzatu ditzake *hobek*, *gehiagoren* kasuan, berriz, *gehi* KONP1 burua

lexikalizatzen du, eta KONP2 burua *-agok* (20). Egituran *-xe-* morfema txikigarria gehitzeak islapen berri bat lexikalizatzea dakar, Kasenovek (2023) Txikigarri Sintagma (ing. *Diminutive Phrase*) deritzona. Morfema honek KONP2 burua KONP1 buruarekin batera gauzatzea oztokatzen du. Ondorioz, KONP2 burua beste morfema batek lexikalizatu behar izatea eragiten du, *-agok*, hain zuzen. Funtsean *hobek* konparaketa adierazten badu ere, *-xe-* gaineratzen denean *hobe-xe-ago* lexikalizatzea dakar (Kasenov 2023: 5).

(20) *hobe* eta *hobe-xe-agoren* analisi nanosintaktikoa (Kasenov 2023)

(21) *gehi-ago* eta *gehi-xe-agoren* analisi nanosintaktikoa (Kasenov 2023)

Kasenoven (2023) analisiak erakusten du morfema malakagarri edo txikigarria gehitzen den konparaziozko adjektiboen kasuan ezinbestekoa dela *-ago* lexikalizatzea **hobe-xe* vs *hobe-xe-ago*.

Esku artean ditudan lekuzko egituretan, ordea, ez da erro txandakatzerik gertatzen. Hortaz, egitura aski litzateke KONP buru bakarra, Kasenoven (2023) analisisian KONP2 islapenari dagokiona. Lekuzko adposizioen kasuan, *-ago* lexikalizatu ahal izateko ezinbestekoa da gradueltasuna adierazten duen morfema bat lexikalizatzea, hala *-ntz* nola *-xe-*. Horren adibide da izenen saila: **itsasorago* vs *itsasorantzago*. Lekuzko adposizioen kasuan, ezin esan daiteke egiazko konparaketa adierazten denik, egitura horiek Bidearen helmugarekiko objektu batek duen kokapen erlatiboa adierazteko erabiltzen baitira.

7.6. KONPARAZIOZKO ADPOSIZIOEN ERATORPEN SINTAKTIKOA

Gauzak horrela, lekuzko adposizioak oinarri hartuta eratzen diren konparaziozko egituretan, behinik behin, EskalaS GraduSren azpian lexikalizatzen den islapen bat dela

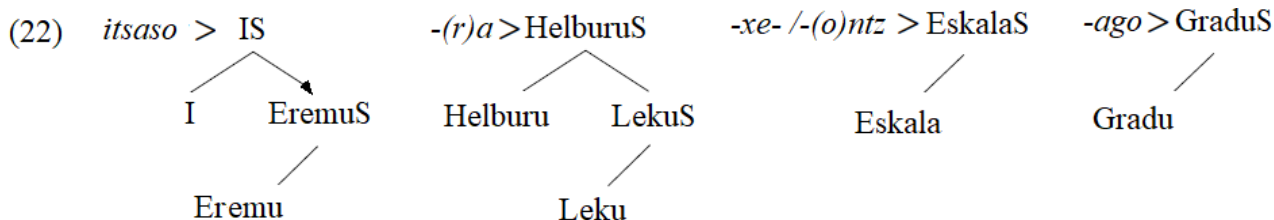
proposatuko dut. Vela-Ploren (2017) ildotik, *-agok* Gradu burua lexikalizatzen duela deritzot, *-xe-* eta *-(a)ntzek*, aldiz, Eskala burua. Bi buru sintaktiko horiek lotura estua dute elkarren artean eta, zenbait kasutan, ezinbestekoa da beheko islapena, Eskala burua, lexikalizatzea Gradu burua lexikalizatu ahal izateko. Izan ere, Gradu buruaren osagarriak graduagarria izan behar du. IS soil baten (e.g. *itsasoren*) gainean eratutako *itsasora* AdpS ez da graduagarria. Bai, ordea, ardatz zati baten gainean eratutako *azalera* AdpS. Ildo beretik, *itsasorantz* AdpS ere graduagarria da, lexikalizatzen den goreneko islapena Eskala burua baita eta, horrenbestez, hautagai egokia da Gradu burua lexikalizatzen duen *-agok* osagarri gisa hartzeko. Horrek morfema graduatzaile ugari dituzten *itsaso-ra-ntz(a)-xe-ago*, bezalakoak sortzea ahalbidetzen du. Halakoetan, *-ago* morfema graduatzaileaz gain, morfema eskalar biak ageri dira, hots, *-xe-* eta *-(a)ntz*.

Abiapuntu gisa, IS baten gainean eratutako adposiziodun konparaziozko egitura hartuko dut, gisa horretakoak baitira konplexuenak, Eskala burua lexikalizatzen duen morfema graduatzaile bat behar baitute ezinbestean. Osagarri gisa hartzen duten elementuaren kategoria lexikoaren arabera, beste islapen sintaktiko batzuk ere lexikalizatu beharko dira.⁶⁶ Jarraian, *itsaso-ra-xe-ago* AdpSaren lexikalizazioa jasotzen dut 7.1. Taulan.

	IS	Eremu	Leku	Helburu	Eskala	Gradu
<i>itsasoraxeago</i>	<i>itsaso</i>		<i>-ra-</i>		<i>-xe-/-(o)ntz-</i>	<i>-ago</i>

7.1. Taula: ISen gaineko konparazio adposiziodunaren lexikalizazioa.

Bestetik, jarraian jasotzen ditut eratorpen sintaktikoan erabiliko ditudan sarrera lexikoak:

Horrez gain, ondoren (23)n dakartzat eratorpen sintaktikoa gauzatzeko Nanosintaxian jarraitzen diren urratsak:

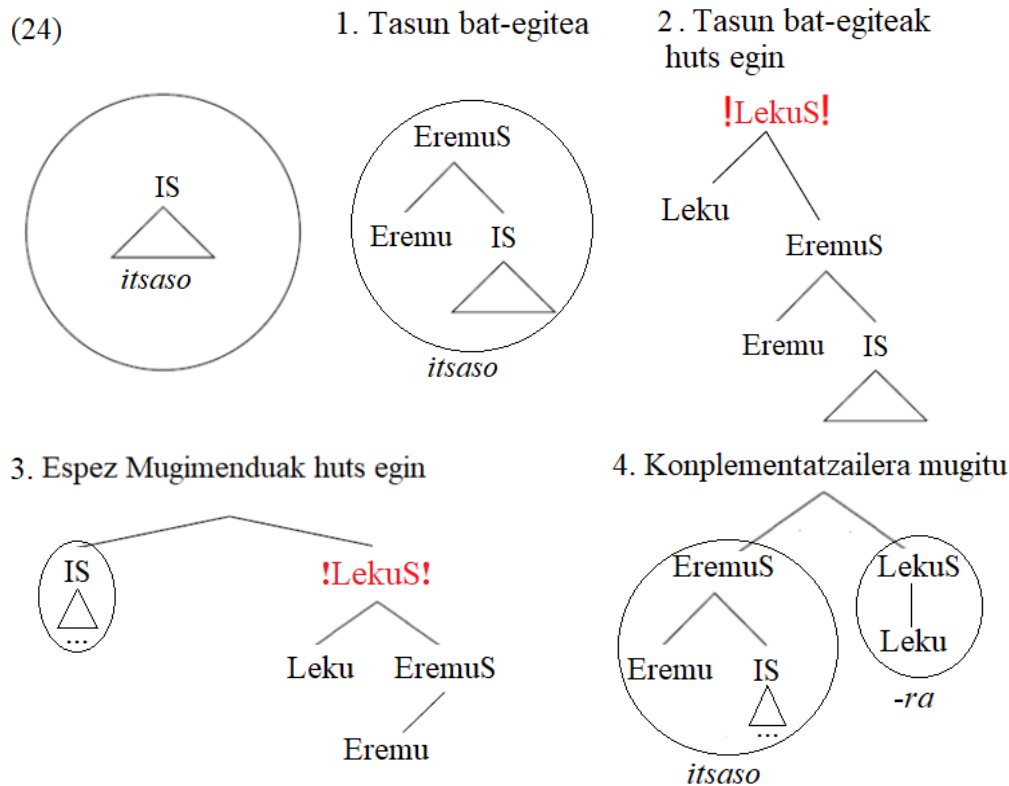
(23) Sintaxia lexikalizatzeko urratsak edo ebakuazio algoritmoaren urratsak:

1. Tasunen bat-egitea: tasuna elkartu eta lexikalizatu egitura.
2. Huts eginez gero, ebakuatu gertueneko hondarra ez den osagaia (Espezifikatzailera mugitu eta lexikalizatu egitura).

⁶⁶ Modifikatzailerik gabeko adberbioen kasuan, oinarritzko forma estatikoaren (*gertu-ago*) analisia bakunagoa da, Gradu Sintagma zuzenean Modifikatzaile gainean islatzen dela asumitzen dut Vela-Ploren (2020) ildotik.

3. Huts eginez gero, ebakatu adarduran gorago eginda gertuen dagoen osagaia eta lexikalizatu egitura (Konplementatzailera mugitu) – *Garraiatzea* (ing. *Pied-piping*).
4. Atzera egin.

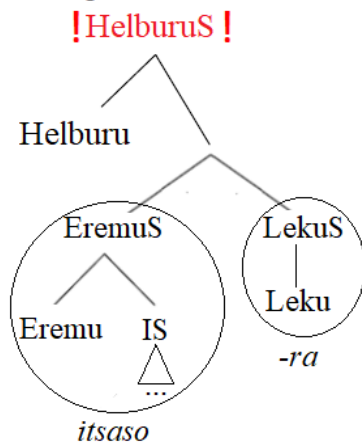
Hasieratik hasiko dut eratorpen sintaktikoa. Lehendabiziko urratsean, arrakastasua da Tasun bat-egitea (24.1), *itsasok* IS islapenaz gain [Eremu] lexikalizatu baitezake lekuzko tesuinguruetan. Hurrengo zikloan [Leku] tasuna elkartzean, huts egiten du Tasun bat-egiteak (24.2), eta baita Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimenduak (24.3). Hurrengo urratsean, tasun berria konplementatzailera mugitzean, arrakastatsua da lexikalizazioa (24.4), *-ra* baita [Leku] tasunaren burua lexikalizatu dezakeen sarrera lexiko espezifikoa.

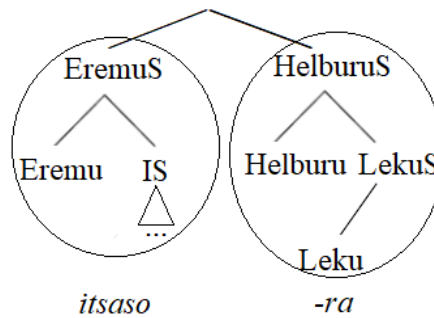
Goiko (24.3) urratsak huts egiten duela esan dudan arren, Atzera eginda irits gintezke *itsaso* ISa lexikalizatzeke eta *-an* inesiboa Eremu eta Leku buruak lexikalizatzeke gai den egoera batera. Dena dela, konparaziozko egiturak adlatiboaren gaian sortzen direnez, egitura desegin beharko genuke hurrengo eratorpen zikloan. Hortaz, (24.4) urratsean irudikatu dudanetik jarraituko dut aurrera, izan ere, hori dugu testuinguru lokatiboetan ere adlatiboa erabili beharraren aldeko ebidentzia: *aurrerago* egon vs **aurreanago* egon.

Hurrengo eratorpen zikloan, [Helburu] tasuna elkartzean, huts egiten du Tasun bat-egiteak (24.5), baina arrakastatsua da Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimendua (24.6), *-ra* adlatiboak [Leku] eta [Helburu] tasunak izanik, Leku eta Helburu buruak lexikalizatu baititzake Sintagmaren Gauzapenaren bitartez.

5. Tasun bat-egiteak huts egin

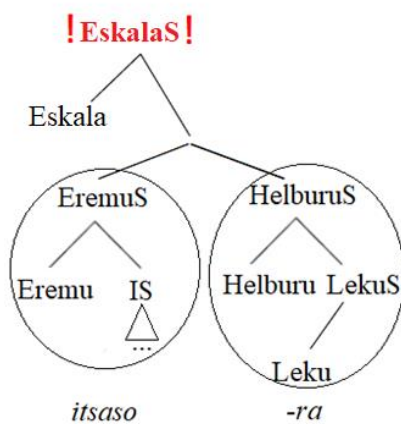

6. Espez Mugimendua

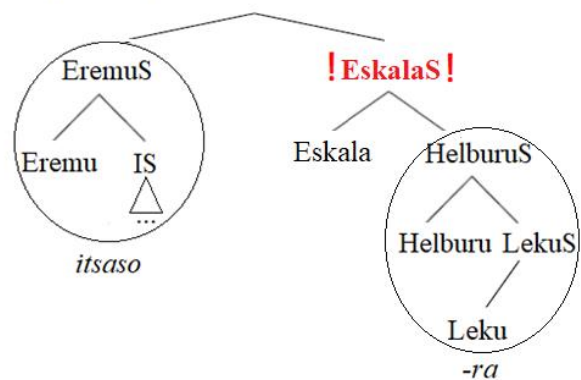

Hurrengo eratorpen zikloan atzizki eskalar bat gehitzen da, dela *-xe-*, dela, *-(a)ntz*. Kasu honetan, Tasun bat-egiteak huts egiten du (24.7), baita Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimenduak ere (24.8). Konplementatzaileko mugimendua, ordea, arrakastatsua da, [Eskala] tasuna duen *-xe-*k Eskala burua lexikalizatu baitezake (24.9). Gauzak berdin lirateke *-(a)ntz* izango bagenu ere.

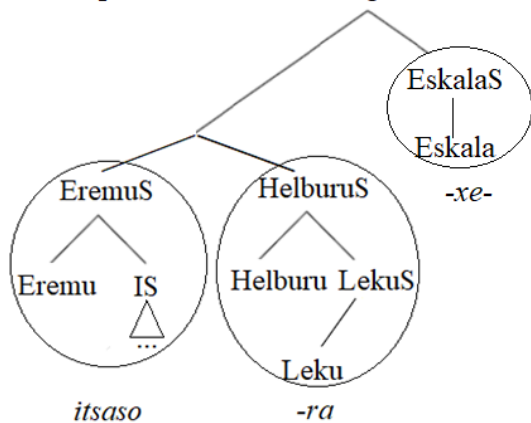
7. Tasun bat-egiteak huts egin

8. Espez mugimenduak huts egin

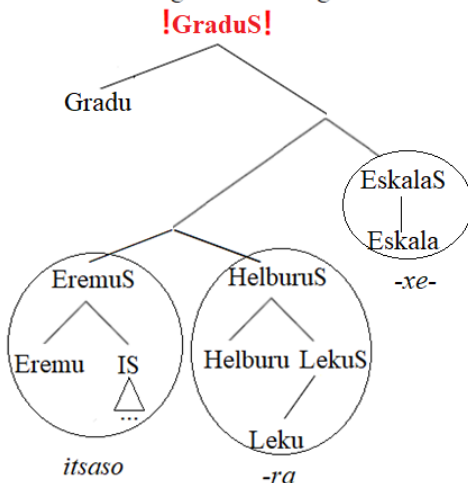

9. Konplementatzaile mugitu

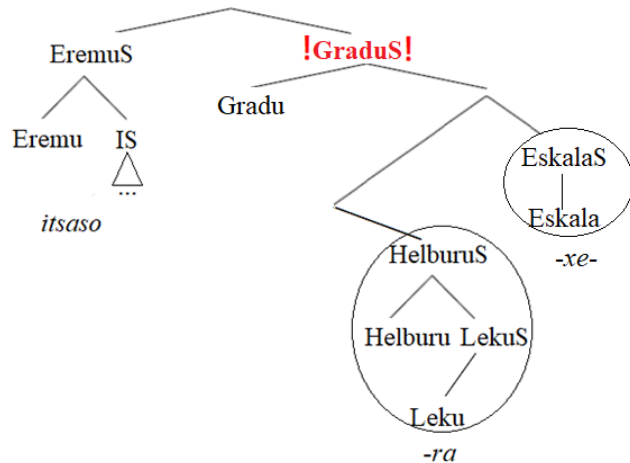

Azken eratorpen zikloan sortzen da konparaziozko egitura deritzadana, eta ziklo horretan lexikalizatzen da GraduSren burua. Egitura horrek distantzia erlatiboa adierazten du, hau da, itsasotik distantzia jakin batera dagoen X puntutik, itsasotik gertuago dagoen Y puntura aldatzen du helmuga. Eratorpen sintaktikoan, huts egiten du Tasun bat-egiteak (24.10), baita Espezifikatzailez espezifikatzaileako mugimenduak (24.11). Hortaz, beharrezkoa da Konplementatzaileako mugimendua (24.12) lexikalizazio arrakastatsua lortzeko.

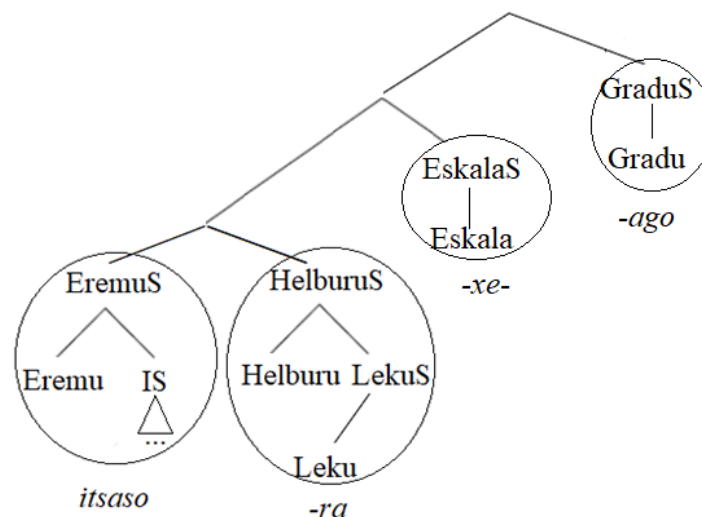
10. Tasun bat-egiteak huts egin

11. Espez mugimenduak huts egin

12. Konplementatzaile mugitu

Goiko (24.12)n adierazitakoa litzateke itsasoraxeago adposiziodun konparaziozko egituraren lexikalizazioa. Bestetik, aipatu beharra dago badela eratorpen sintaktikoan erabili dudan *-xe-*ren eta *-(a)ntzen* arteko ñabardura semantiko txiki bat. Esaterako, *-xe-* morfema erabiltzean, Irudia Hondotik ez oso urrun dagoela edo mugitu dela adierazten dugu, aitzitik, *-(a)ntz* morfema erabiltzean Hondoarekiko distantzia erlatiboa ez da ezinbestean txikia izango.

Erakusle deiktikoek ere onartzen dituzte adposiziodun konparaziozko egiturak, oposaketa deitikoak adierazten duten hiru graduetako erakusleetan. Osaera morfologikoak murriztapen berak ditu testuinguru horietan ere, adlatiboaren gainean sortu behar baitira konparaziozko egiturak *ha-ra-(a)go*; *ha-rat-ago*. Erdialdeko hizkeretako lekukotasunetara joz gero, *hona-ra* lehen graduako erakuslearen adlatiboazko forma erredundantea maiz lekukotzen dela ikus daiteke, baita horren gainean sortutako *hona-ra-go* konparaziozko egitura ere, konparazioan *-ra-ago* hurrenkera dugula dioen hipotesian alde. Orokorra litzateke, beraz, (24.12)ko hurrenkera. Gainera, erakusleen sailak ere arazorik gabe onartzen du *-xe-* Eskala morfema, *ha-ra-xe*; *hon-a-xe*; *horr-a-xe*, bai eta morfema hau konparaziozko egiturekin uztartu ere, *ha-ra-xe-ago* kasu. Deixiaren gaineko konparazioa sakonago aztertzen dut §8. kapituluan.

Atal honetan argitzeke geratzen da Eskala burua lexikalizatzear arduratzen diren bi morfemak zer dela eta ager daitezkeen aldi berean *aurre-ra-ntza-xe-ago* bezalako egituretan. Izan ere, bi morfema horien aldiberekotasunak informazio erredundantea emango luke. Lekukotasun bakanek erakusten dute bi morfemen aldiberekotasuna onartzen duela deixiak, behinik behin, *ha-ra-ntza-xe-ago*:

(25) Kostaldea ere han behean ageri zen, lanbro artean, gero aintzira moduko bat, eta harantzaxeago zingira batzuk.

(Max Frisch, Joxe Austin Arrieta, 2021, ETC).

Jarraian, *itsaso-ra-xe-ago-tik* konparaziozko egituraren analisi sintaktikoa aurkeztuko dut (§7.6.1.). Egitura horretan *-ra* adlatiboa eta *-tik* ablatiboa lexikalizatzear badu bere arrazoiak. Izan ere, Bide Osoak ditugu halakoak, hots, Helburu-orientaziodun eta Iturburu-orientaziodun Bide bana kateatzen dituzten Bideak.

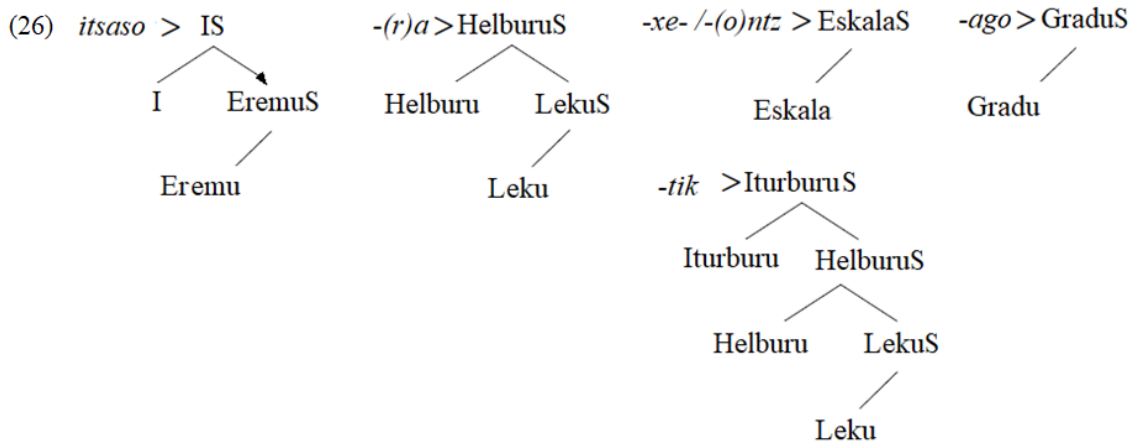
7.6.1. Bide osoen eratorpen sintaktikoa: *itsasoraxeagotik*

Bide Osoak ditugunean, ApdSak semantikoki bi trantsizio jasotzen ditu. Batetik, (24.12)n adierazitako trantsizioa dugu, eta, bestetik, kokapen horretatik, atzera, jatorrizko Iturbururako trantsizioa. Izan ere, *itsasotik* eta *itsasoraxeagotik* ez dira elkarren baliokideak. Lehendabizikoa Iturburu-orientaziodun Bide soila da, bigarrena, aldiz, *Itzulerazko Bide* bat da (ing. *Reversative Path*), eta, horrenbestez, Bide konposatu bat, bi Bide jasotzen baititu. Beraz, *aurre-ra-xe-ago-tik* eta *itsaso-ra-xe-ago-tik* bezalakoetan, bi trantsizio ditugula hartzen dut aintzat. Jarraian *itsasoraxeagotik*en lexikalizazioa jasotzen dut 7.2. Taulan:

	IS	Eremu	Leku	Helburu	Eskala	Gradu	Leku	Helburu	Iturburu
<i>itsasoraxeagotik</i>		<i>itsaso</i>		<i>-ra-</i>	<i>-xe-/-ntz-</i>		<i>-ago</i>		<i>-tik</i>

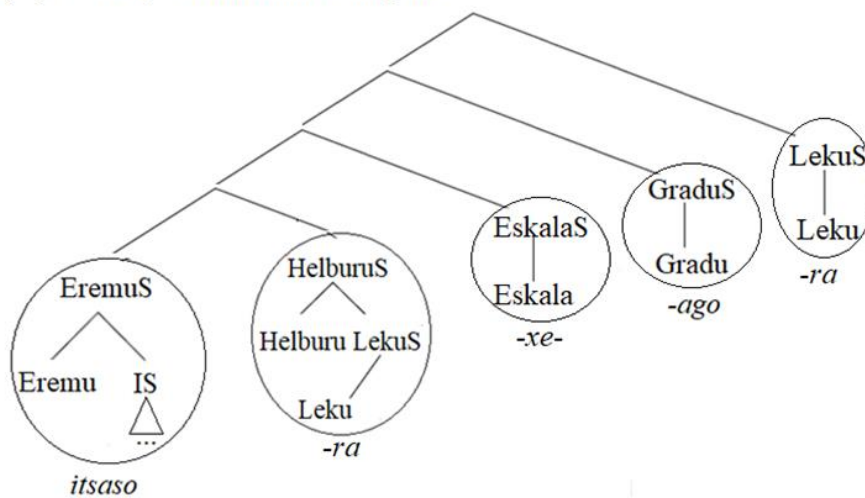
7.2. Taula: *itsasoraxeagotik*en lexikalizazioa.

Aurretik (22)n aipatutako sarrera lexikoei *-tik* Iturburuarena gehituko diot orain. Beraz, jarraian (26)en jasotakoak dira erabiliko ditudan sarrera lexikoak:

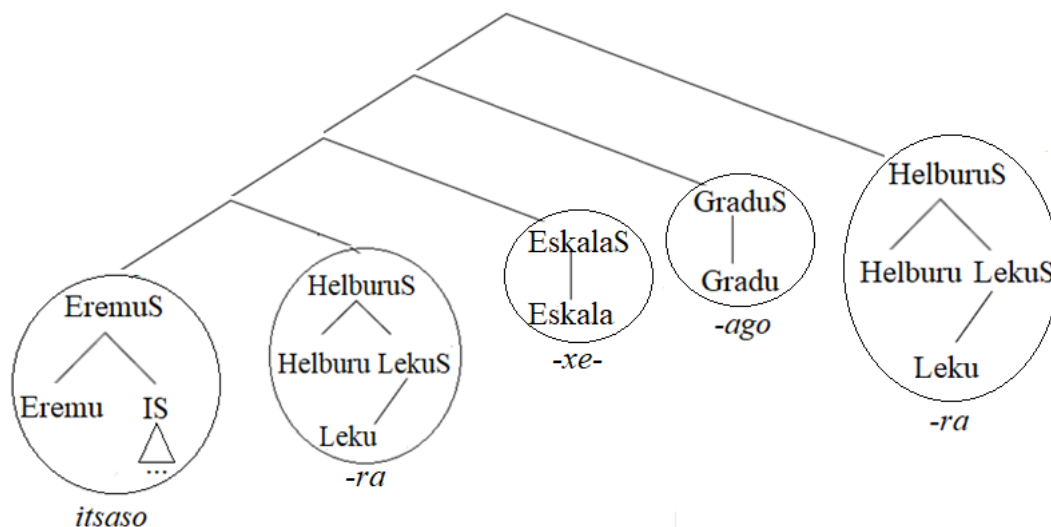
Abiapuntu gisa (24.12)ko *itsasoraxeago* hartuko dut. Eratorpen ziklo berrian huts egiten du Tasun bat-egiteak (27.1), baita Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimenduak ere (27.2). Konplementatzailerako mugimendua, ordea, arrakastatsua da, adlatiboa baita Leku burua lexikalizatu dezakeen sarrera lexiko espezifikoa, azpiko (27.3) irudikapenean adierazi bezala.

(27) 3. Konplementatzailerako mugitu

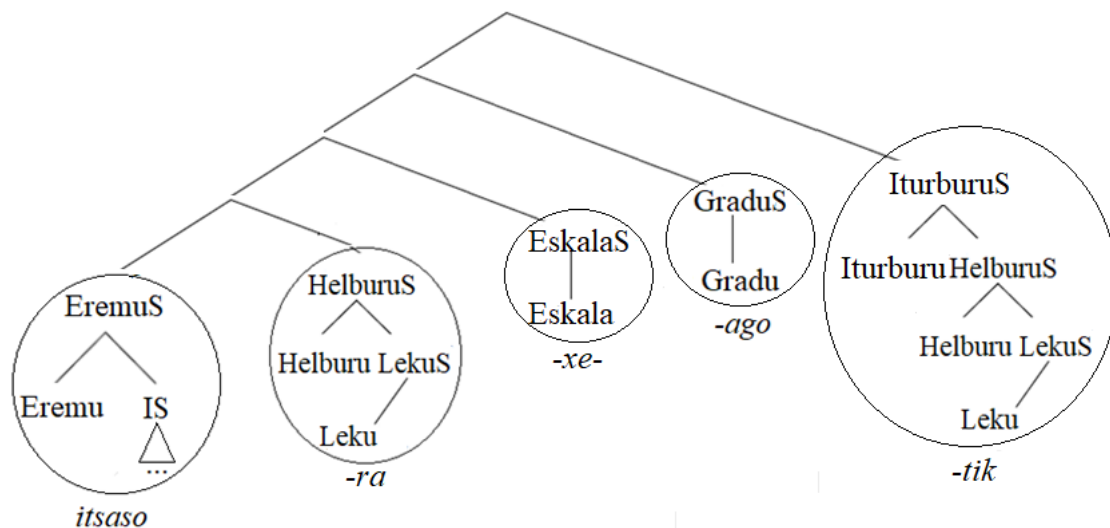
Hurrengo zikloan [Helburu] tasuna gaineratzean, huts egiten du Tasun bat-egiteak (27.4), baina arrakastatsua da Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimendua (27.5), izan ere, *-ra* adlatiboak Leku eta Helburu buruak lexikalizatu ditzake Sintagmazko Gauzapena eginez.

(27) 5. Espez mugimendua

Goiko (27.3) eta (27.5) urratsetan *itsaso-ra-xe-ago-ra* forma erredundantea lexikalizatu beharra dago hurrengo urratsean, (27.7)n *itsaso-ra-xe-ago-tik* gauzatu ahal izateko. Itzulerazko Bide Osoetan islapen sintaktikoak errepikatuta ageri dira horietan bi Bideren batura adierazten baitute. Azken zikloan, beraz, huts egiten du Tasun bat-egiteak (27.6), baina arrakastatsua da Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimendua (27.7), izan ere, -tik ablatiboak [Leku], [Helburu] eta [Iturburu] tasunak lexikalizatzen ditu.

(27) 7. Espez mugimendua

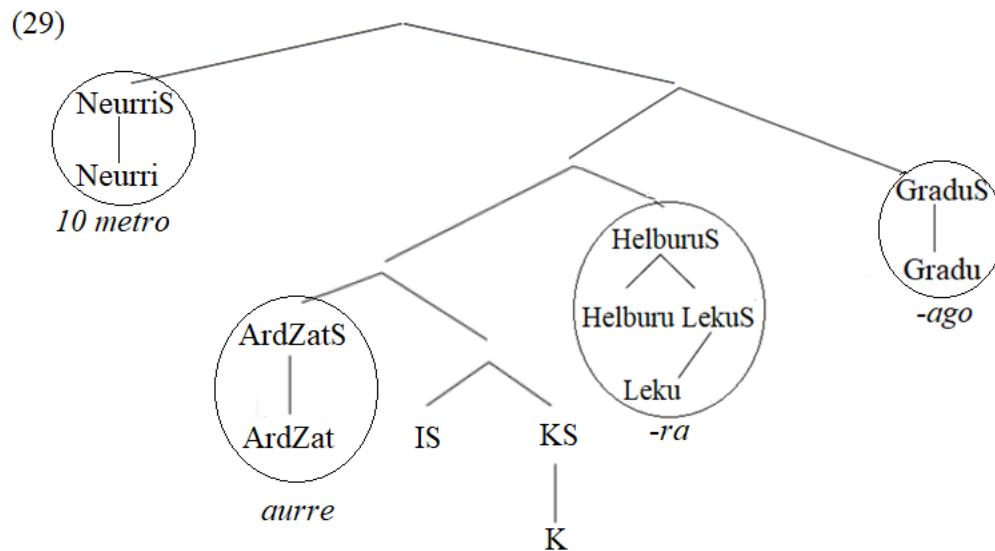
7.6.2. Distantzia adierazten duten modifikatzaileak: *NeurriS*

Konparaziozko egituretan ager daitezke bestelako modifikatzaileak ere. Bestek beste, Kuantifikatzaile Sintagmak eta Neurri Sintagmak. Azken horiei erreparatuko diet atal honetan, izan ere, distantzia erlatiboa adierazteko erabiltzen dira. Horren adibide ditugu berariaz distantzia unitateekin erabiltzen diren *10 metro atzerago* bezalakoak, baina baita IS zehatz batzuk distantzia unitate gisa egokitu dituzten *lau kale aurrerago*

bezalako NeurriSak. NeurriSak konparaziozko testuinguruetan erabiltzen direnean, GraduSren kanpo modifikatzaileak direla hartzen dut aintzat. Jarraian (28ac)n adierazi bezala, NeurriS da GraduS modifikatzen duena (28a) eta ez alderantziz (28bc).

- (28) a. [10 metro [atze-ra-(a)go]] b. *[[atze-ra 10 metro]-ago]
c. *[[10 metro atze-ra]-(a)go]

NeurriSak GraduS baino goragoko islapen gisa sailkatu izan dira (Radkevich 2010). Goenagak (2008; 2012) Kuantifikatzaile Sintagma gisa (QS) aztertu ditu, baina goragoko islapen bat egozten die, modu berean. Horrez gain, QSak nagusiki burulehenak direla aurreikusten du. Nik NeurriS deritzet *lau kale aurrerago* gisakoei. Osaera morfologikoak bertsua dirudi hurbiltze adlatibodun egituretan ere: [10 metro [aurrerantz]]. Berdin gaztelaniaz: *10 metros hacia arriba* vs **hacia 10 metros arriba*, *4 calles mas abajo* vs **mas 4 calles abajo*. Hortaz, gisa horretako NeurriS modifikatzaileak GraduSren kanpo modifikatzailezat hartzen ditut, (29)n adierazi bezala:

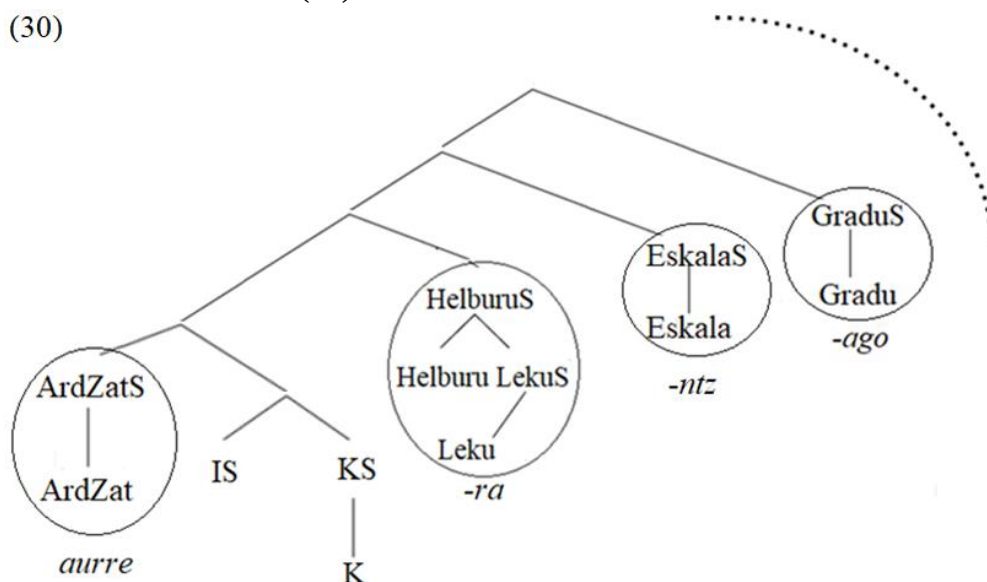

Goian (29)n *10 metrori* egotzi diodan islapen bera egozten diet *lau kale*; *lau ate* gisakoei ere, ISak distantzia unitate gisa erabiltzen baitira horietan ere.

Atal honetan NeurriSek GraduS modifikatzen dutela hartu dut aintzat. Izan ere, NeurriS batek modifikatzen duen islapenak graduagarria izan behar du. Esate baterako, ez dira zilegi izenen gaineko NeurriSak (**10 metro etxera*), ez eta ainguratutako ardatz zatien gainekoak (**10 metro etxearen aurrera*). Beraz, NeurriSek ainguratu gabeko ardatz zatiak (*behe*, *goi*, *aurre*, *atze*) modifikatu ohi dituzte. Bestetik, zehaztu beharra dago *zoaz 100 metro aurrera* gisako perpausetan GraduS inplizitu bat dagoela, alegia, *zoaz 100 metro aurrerago*.

7.7. KONPARAZIOZKO ADPOSIZIOAK KOKAPEN ADITZETAN

Esan beharra dago konparaziozko adposizio egiturak barnean hartzen dituzten predikatuena adibide bakan batzuk lekukotzen direla idatzizko corpusetan, *atzeragotu*, *urrutiragotu*, *beheragotu*. Kokapen aditzetan HelburuS hartu izan da predikatu gramatikalak osatzeko gai den islapenik zabalenentzat (Berro 2015b). Aurreko azpiatalean, konparaziozko egituretan IturburuS Eskala Sintagmaren gaineko islapena dela proposatu dudanez, predikatu emankorrek sortzeko hautagaitzat baztertzen dut Berroren (2015b) ildotik: **haragotiktu*. Testuetan lekukotzen diren forma horien artean, ageri dira Eskala burua eta Gradu burua lexikalizatzen dituzten formak ere: *harantzagotu*, *aurrerantzagotu*. Horiez gain, Larramendik (1745) *honantzagotu*, <onontzagotu> ‘hacerse mas hacia aquí’ forma ere jasotzen du. Beraz, [Helburu-Iturburu] asimetriari eutsita, Gradu burura hedatu liteke kokapen aditzen besarkadura. Kokapen aditzen besarkadura horretan hautazkoa da HelburuS eta GraduSen artean EskalaS lexikalizatzea (30):

Gehienetan ainguratu gabeko ardatz zatien (*atze*, *behe*, *aurre*) eta erakusle deiktikoen gainean (*hona*, *horra*) sortutako formak dira horrelako kokapen aditzak. Edozein kasutan, datu horien argitan, esan genezake kokapen aditzak sortzeko islapen emankorren eremua gorago amaitzen dela, GraduSra arte hedatzen baita. Oro har, predikatuak askotariko kategorien gainean sortzen diren egitura graduagarrietatik eratorri daitezke, *merkeagotu*, *txikiagotu* kasu. Aldiz, ez dirudi hurbiltze adlatiboaren gainekoak, Eskala buru soilaren gainekoak, zilegi direnik: **harantztu*; **aurrerantztu*. Gauza bera esan daiteke *-xe-* txikigarriaren gainean sortutako formez, ez baitira zilegi **ha-ra-xe-tu* bezalakoak. Beraz, egoera predikatu bat sortzeko ezinbestekoa da GraduSen burua lexikalizatzea, eta *-ago* morfema graduatzaileak soilik lexikalizatu dezake buru hori.

7.8. ONDORIOAK

Kapitulu honetan euskaraz adposiziodun konparaziozko egiturek duten semantika, sintaxia eta osaera morfologikoa izan ditut aztergai. Semantikoki, konparaziozko egiturek badute murriztapen bat, izan ere, konparazioa ez da berez emankorra graduagarriak ez diren kategoria lexikoetako osagaien gainean. Esate baterako, *etxe* izena oinarrian duen AdpS bat ez da graduagarria, horrenbestez, ezin daiteke **etxe-ra-ago* gisako konparaziozko egiturarik sortu. Aldiz, ainguratu gabeko ardatz zatiak, *behe* kasu, graduagarriak dira: *zoaz behe-ra-ago*. Hala ere, badira izenak adposiziodun konparaziozko egituretan erabiltzeko baliabideak. Morfema graduatzaileen artean atzizki eskalarrek, hots, *-xe-* txikigarriak eta *-(a)ntz* hurbilkariak, ISak graduagarri bihurtzen dituzte, eta hortik sortutako emaitza, *baso-ra-ntz*, kasu, izan daiteke Gradu buruaren osagarri: *baso-ra-ntz-ago*. Dena den bi horien esanahiaren artean bada ñabardura bat. Txikigarria erabiltzen denean, Irudia Hondotik gertu egon behar da ezinbestean, *aurre-ra-xe-ago*. Hurbiltze adlatiboak, aldiz, ez du murriztapen hori, *ha-ra-ntz-ago* hiztunarengandik urrun egon baitaiteke.

Bestalde, kontuan hartzekoa da lekuzko adposizioen gainean sortzen diren askotariko egituretan [Helburu-Iturburu] asimetria eredu bera egonkor mantzentzen dela konparaziozko egituretan ere, adlatibozko AdpS bat oinarrian hartuta sortzen baitira egiturok, hots, Helburu islapenaren gainean. Horren adierazle da Iturburuzko Bideetan dugun osaera morfologikoa (*atze-ra-ago-tik*), ablatiboak Gradu buruaren gaineko islapen bat lexikalizatzen baitu, ezinbestean Bide Oso bat adieraziz. Oinarrizko adposizioen arteko asimetria eredu hori deixira ere hedatzen dela erakutsiko dut hurrengo §8. kapitulan: **ha-n-ago egon* vs *ha-ra-ago egon*. Berrok (2015b) partizipioaren osagarriari egozten dion besarkaduran goren dagoen islapena ere Helburu burua da. Hori aintzat hartuta, kapitulu honetan aurkeztu dut besarkadura hori bera dela, hein handi batean, konparaziozko egituretan Gradu burua lexikalizatzen duen *-agok* izan dezakeena. Horrek kokapen aditzen besarkadura Gradu burura hedatzera narama, izan ere, badira *honantzagotu* gisako predikatu bakan batzuk testuetan. Halakoetan *-(a)ntz* atzizki eskalarra ere ager daiteke tartean.

Bestelako modifikatzaileak ere izan ditzakete konparaziozko egiturek, neurria edo distantzia adierazten duten *100 metro aurrerago*, *lau kale atzerago* bezalakoak. Halakoek NeurriS bat islatzen dutela hartu dut aintzat, eta aztergai ditudan konparaziozko adposizioetan GraduSren kanpo modifikatzaileak direla proposatu dut, ildo beretik baitoaz hizkuntzartean lekukotzen den osaera [*4 calles [más abajo]*] bezalakoetan.

8. Lekuzko erakusleak eta Leku deixia

8.1. SARRERA

Kapitulu honetan deixia eta leku mugimenduzko adposizioak konbinatzen dituzten egiturak ditut aztergai. Izan ere, euskaraz bada erakusleen inguruan zer aztertu, hiru gradu deiktiko bereizten dituen hizkuntza izaki adposizioen osaera morfologikoak aniztasun handiagoa baitu egitura deiktikoetan (*ha-n-dik*; *ho-n-(r)a*). Egitura deiktikoek gainerako testuingurutan ez bezalako jokabidea erakusten dute, neurri batean, izen bizidunek erakusten duten adposizio egituraren antzerakoa (ikus *ha-n-dik* eta *-ga-n-dik*). Kapituluaren hastapenean (§8.2.), hizkuntzartean bereizten diren gradu deiktikoen inguruko berrikusketa labur bat egingo dut, euskara bertan kokatzeko.

Jarraian, euskaraz deixiak eta informazio espazialak bat egiten duten testuinguruak izango ditut hizpide (§8.3). Testuinguru horietan euskaraz bi egitura bereizten direla argudiatuko dut. Batetik, *mendi horretatik* bezalakoak ditugu erakusle gisa sailkatu direnak (Hualde 2003; Euskaltzaindia 2021). Egitura horietan deixiaz (*hor*) eta lekuzko adposizioaz (*-tik*) gain, IS bat ere agertzen da. Lehen multzo horretakoei lekuzko erakusle DSdunak deritzet, DS bat barnebiltzen baitute. Gerta daiteke izen hori agerian ematea, *auzo honetara*, ala inplizitua izatea, *honetara*. Bigarren multzoa *adposizio deiktikoak* deritzedanez osatzen dute, *hemendik*, *horra*, *harantz*, bezalakoek. Multzo horretakoak leku adverbio gisa sailkatu izan dira (Hualde 2003; Euskaltzaindia 2021) Bigarren multzo hori ez da bateragarri ISekin, ezinezkoak baitira **etxe hemendik* gisakoak. Ñabardura horiek aintzat hartuz, leku deixiak dituen murriztapenak izango ditut aztergai, lekuzko erakusle DSdunak eta adposizio deiktiko ISrik gabeak alderatuz (§8.3.3).

Aipatutako bi testuinguru horiez gain, beste egitura batzuk ere arakatuko ditut, izan ere, deixia erabiltzen da, halaber, harridura adierazteko zenbait egituratan, hala nola, *hara non datorren!*, *horra non diren!*. Beste zenbaitetan aurkezpen balioarekin ere erabil daitezke deixiaren gainean sortutako adposizioak: *hona hemen*, *horra hor*, *hara han* (§8.4.3). Azkenik, lonparaziozko egituretan ageri diren eta deixi adiera duten adposizioei ere begiratuko diet (§8.5). Izan ere, Helburu islapenaren gainean eraikiak behar dute adposizio deiktiko guztiek ere, **hemen-ago* > *honago*, **handik-ago* > *haragotik*, §7. kapituluan aurkeztutakoa orokorra dela erakutsiz.

Azkenik (§8.6), deixiarekin konbinatzen diren leku mugimenduzko adposizioen zein konparaziozko egituretan erabiltzen diren adposizioen osaera morfologikoa argitzeko, egitura bakoitzaren lexikalizazioa eta eratorpen sintaktikoan egin beharreko urratsak aurkeztuko ditut.

8.2. DEIXIAZ ETA KATEGORIA DEIKTIKOEZ

Deixia diskurtsoko osagai jakin batzuk testuinguru zehatzetara ainguratzeko erabiltzen da. Besteak beste, solaskideak, denboran eta espazioan eta unean uneko testuinguru komunikatiboan ainguratzen dira (Filmore 1997; Eguren 1999; Diessel

2012). Ainguraketa gertatzen den testuinguruaren arabera, honako kategoria deiktiko hauek bereiz daitezke:

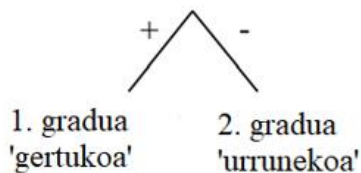
Kategoria deiktikoak	Adibideak
Pertsona deixia	<i>ni, zu, hura</i>
Leku deixia	<i>hona, horra, hara</i>
Denbora deixia	<i>atzo, gaur, aurten</i>
Deixi diskurtsiboa	<i>ondoren, aurretik</i>
Deixi soziala	<i>hi, zu, berori</i>

8.1. Taula: Euskarazko adibideak Diesselen (2012) kategoria deiktikoentzat.

Kategoria deiktiko horiek adierazten duten informazioa erdigune deiktiko baten inguruan ardazten da, hots, erreferentzia puntu baten inguruan. Esaterako, *hau, hori, hura* bezalako erakusleak egoera komunikatiboko erdigune deiktikoarekiko distantzia erlatiboa adierazteko erabiltzen dira. Erdigune deiktiko horri *origo*⁶⁷ (ing. *origo*) ere baderitzo, eta Leku eta Pertsona deixian egoera komunikatiboko igorlearen kokapenaren baliokidea izan ohi da. Igorlea erreferentzia puntutzat hartu, eta gainerako osagaiak horrekiko espazioan kokatzeko erabiltzen da informazio deiktikoa, igorlearekiko gertutasuna ala urruntasuna adierazteko, hain zuzen. Bestetik, Denbora deixian, berbaldia hartzen da erdigune deiktikotzat, hots, erreferentzia puntutzat, eta horren arabera sailkatzen da informazioa. (Eguren 1999; Diessel 2012).

Leku deixian igorlearekiko distantziaren arabera zenbait gradu deiktiko bereizten dira. Bi gradu deiktiko bereizten dituzten hizkuntzetan, lehen graduako elementu deiktikoek igorlearen gertuko espazioan kokatzen dute gertakari bat; bigarren graduak, aldiz, igorlearengandik urrun eta hartzailearengandik gertu kokatzen dute gertakaria. Bi graduak bereizketak dute, besteak beste, ingelesak⁶⁸ (*here/there*), alemanak (*her/hin*) edota finlandierak⁶⁹ (*tämä/tuo*).

(1) Igorlearen espazio deiktikoa

(Pérez-Saldanya 2015)

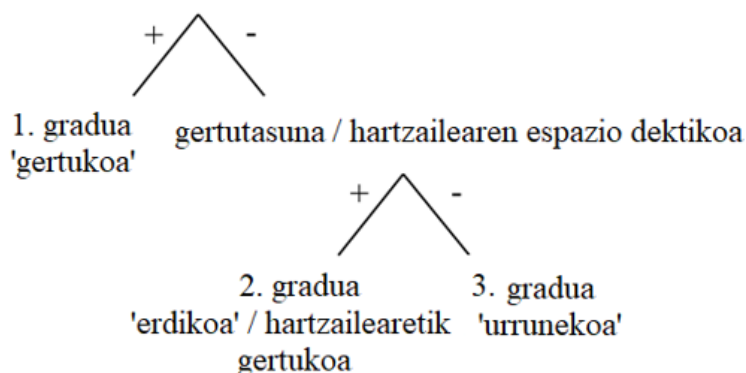
⁶⁷Latinezko *origo* 'jatorri' hitza du oinarrian. Maiz erabiltzen da pragmatikan erdigune deiktikoa adierazteko.

⁶⁸ Ingeleseko aldaera gordetzaillean bada *over there* 'hor inguruan' eta *over yonder* 'han inguruan' formen arteko bereizketa ere. Bigarrenak, gertakaria igorlearengandik eta hartzailearengandik urrun kokatzen du: **the cat is over yonder, where you are* 'katua han inguruan dago, zu zauden lekuan' vs *the cat is over yonder, in the bushes* 'katua han inguruan dago, zuhaixketan'.

⁶⁹ Finlandierak ere bazuen urruneko hirugarren gradu bat ere, *se*. Egun aurretiaz ezaguna den bigarren graduak adierazteko erabiltzen da *se* (Laury 1997).

Hiru gradu deiktiko bereizten dituzten hizkuntzetan, hiru kokapen bereizten dira. Hizkuntza horietan, eta bereizketa gehiago dituztenetan, bi sistemen arabera antolatzen dira gradu deiktikoak. Batetik, distantzia orientaziodun sistemetan, gradu guztiak erdigune deiktikotik duten distantzia erlatiboaren arabera sailkatzen dira, gertukoa, erdikoa, eta urrunekoa (Anderson & Keenan 1985). Eredu hori du gaztelaniazko deixiak (*aquí/ahí/allí*). Aldiz, pertsona orientaziodun sistemetan, lehen graduak igorlearekiko gertutasuna adierazten du; bigarrenak hartzailearekiko gertutasuna, eta hirugarrenak igorle zein hartzailearengandiko urruntasuna. Eredu horretako hizkuntzak dira euskara (*hemen/hor/han*) eta koreera (*yeogi/geogi/jeogi*), beste batzuen artean.

(2) Igorlearen espazio deiktikoa

(Pérez-Saldanya 2015)

Familia bereko hizkuntzek ez dute ezinbestean jokabide bera. Esate baterako, gaztelaniaz hiru gradu bereizten ditu (*este/ese/aquel*) eta bi soilik katalanak (*aquest/aquel*)⁷⁰; latinak hiru gradu bereizten zituen (*hic/iste/ille*) eta latin berantiarrak, aldiz, bi ((*ecce*) *istu/ (ecce) illu*) (Pérez-Saldanya 2015: 116).

Azkenik, badira gradu deiktiko gehiago bereizten dituzten hizkuntzak ere. Hiru gradu baino gehiago bereizten dituzten hizkuntzek pertsona orientaziodun sistemen arabera antolatzen dituzte graduak. Tlingiterak⁷¹ lau gradu bereizten ditu: lehendabizikoa *yáa* 'hemen (igorlearengandik gertuago)'; bigarrena *héi* 'hemen (igorlearengandik eta hartzailearengandik gertu)'; hirugarrena *wéi* 'hor (hartzailearengandik gertuago)', eta laugarrena *yóo* 'han (biengandik urrun)' (Crippen 2010: 13). Hiru eremu geografikotan soilik metatzen dira lau eta bost gradu bereizten dituzten hizkuntzak: Ipar Amerikan (tlingitera, navajoera, maricopera), Afrikan (hausa, somaliera, malagasyera) eta Pazifikokoan (kamberra, asmatera) (Diessel 2013).

8.3. LEKU DEIXIA EUSKARAZ

Euskaraz bi testuingurutan agertzen dira deixia eta leku adposizioak egitura berean. Batetik, zenbait erakuslek osagarri gisa DS bat barnebiltzen duen sintagma bat

⁷⁰ Lehenagoko egoera batean katalan zaharrak hiru gradu bereizi bide zituen (*aquest/aqueix/aquel*), baina berdindu egin dira erdiko eta urruneko graduak (Pérez-Saldanya 2015; 2025).

⁷¹ Alaska hegoaldean eta Kanadan hitz egiten den Na-Denear familiako hizkuntza gutxitua (150 hiztun) da.

har dezakete (*etxe honetan, herri horietan*). Bestetik, badira osagarri gisa deixia soilik barnebiltzen duten Adposizio Sintagmak, DSekin bateraezinak direnak (*hemen, hor, handik*). Bi testuinguru horietako osagai deiktikoak alderatuko ditut atal honetan eta osagai deiktiko horien murriztapenak aurkeztuko ditut.

8.3.1. Lekuzko erakusleak eta DSrik gabeko adposizio egitura deiktikoak

Euskaraz osagarri gisa IS bat barnebiltzen duten osagai deiktikoak *erakusle* gisa sailkatu dira (*hori, haiek*). Modu berean, erakusle gisa sailkatu dira osagai deiktiko horien gaineko AdpSak ere (*horetatik, haietara*) (Hualde & Ortiz de Urbina 2003; Euskaltzaindia 2021). Izan ere, DS bati egiten diote erreferentzia horiek (*ur horretatik, lurralde haietara*). Bestetik, osagarri gisa deixia soilik barnebiltzen duten Adposizio Sintagmak ditugu (*hona, hortik, han*). Bigarren multzo horretakoak leku adberbio gisa sailkatu dira (Hualde & Ortiz de Urbina 2003; Euskaltzaindia 2021). Bada bi multzoak bereizten dituen garrantzizko ezaugarri bat. Lekuzko erakusle DSdunetan numero komunztadura dugu DSaren eta deixiaren artean, ez, ordea, DSrik gabeko adposizio deiktikoetan. Esate baterako, lehendabiziko multzoko erakusle batek osagarri gisa *herriak* izen plurala badu, *herri horietan* izango da erakusleak hartzen duen forma. Aldiz, ISrik gabeko adposizio deiktikoek ez dute halako aldakortasunik, *hor* genuke ISaren numeroa edozein dela ere.

Ondorengo (3) adibidean lekuzko erakusle DSdun bat irudikatu dut, bertan Adposizio Sintagmak lekuzko erakusle bat eta IS bat hartzen ditu osagarritzat:

- (3) **Auzo hauetaraino** etorri gara.
 [[[auzo]_{IS}...DS]hauek_{DEIX1}]-ra-ino_{AdpS}]

Goiko (3) adibidean *hau* erakusleak lehen graduko informazio deiktikoa adierazten du bere horretan (*auzo hau* vs *auzo hori/hura*). Igorleak eta auzoak espazio bera partekatzen dute. Lekuari dagokion informazio espaziala AdpSak DSA osagarri gisa hartzean gaineratzen da, alegia, *auzo hauek* bere horretan hartzen badugu, ez du inolako informazio espazialik adierazten.

Horiekin batera, *hona, hortik, haraino* bezalakoak ditugu, leku adberbio gisa edo erakusle ihartu gisa hartu izan direnak (Hualde 2003; Euskaltzaindia 2021). Adberbiotzat sailkatu badira ere, horiek guztiak Adposizio Sintagmen artean sailkatzen ditut, horietan deixia eta lekuzko adposizio bat baitugu, baina ez DSrik ala ISrik:

- (4) Atzo **honaino** etorri ginen.
 [[ho_{DEIX1}]-n-a-ino_{AdpS}]

Deixiak eta Lekuak bat egiten duten bi testuinguruak ((3) eta (4)) alderatuz gero, badira ezberdintasun batzuk. Adposizioak duen osagarria IS erakusleduna denean (3), AdpSak *auzo hau* egitura osoa hartzen du osagarritzat: *auzo hau* + *-raino* > *auzo honetaraino*.

Erakusleen sailean ditugunbi multzo horiek bereizteko ebidentzien artean honako hauek dira adierazgarrienak: erakusle bakoitzak singularrean bi erro ezberdin txandakatzen dituela proposatu da, *hau*, *hori*, *hura* absolutiboan eta *hon-*, *hor-*, *har-* gainerako forma guztietan (Euskaltzaindia 2021: 554). Lekuzko testuinguruetan *honetaraino* eta *honaino* biek ala biek oinarrian *hon-* erroa badute ere, bi sistema beregain osatzen dituzte, lehendabzikoak DS bati egiten baitio erreferentzia. Horrez gain, sistema horietako bakoitzean konposizionaltasun irizpideak aldatu egiten dira gradu batetik bestera eta gradu barneko erro alternantzia ere hauteman daiteke. Bestetik, numero komunztadura izateak bereizten diru DSdun erakusleak adposizio deiktikoetatik. DSdun erakusleek, deiturak adierazten duen bezala, DS dute ([auzo hori_{DS}] > [[auzo hori_{DS}]-etara_{AdpS}]), aldiz, adposizio deiktikoetan ez da halakorik.

8.3.2. Leku deixiaren murriztapenak

Atal honetan ISrik gabeko adposizio deiktikoen eta erakusle DSdunen erabilera mugak argitzea dut helburu, bai eta multzo bakoitzak dituen murriztapenak azaltzea ere. DSdun erakusleak DSak izaki, erkatu beharra dago ea adposizio soilek dituzten mugatutasun murriztapen berak dituzten horiek ere. Lehenik eta behin, euskarazko AdpSek, oro har, determinatzailerik gabeko ISak dituzte osagarri:

- (8) a. mendi-(**a*)-ra b. mendi-(**a*)-tik
 mendi-DET-ADL mendi-DET-ABL (Etxepare 2013: 5)

ISen informazio deiktiko eta espaziala adierazteko, AdpSek ISak barnebiltzen dituzten erakusleak behar dituzte osagarrian. Hori bera determinatzaileekin eta zenbatzaileekin⁷² ere gertatzen da (Artiagoitia 1998).

- (9) a. mendi bat-(*e*)ra b. mendi hau-eta-tik
 mendi ZENB-ADL mendi DEIX1-DET.PL-ABL

Bestetik, izen jakin baten inguruko informazio deiktiko eta espaziala adierazi nahi bada, AdpSak ezin ditzake deixia eta IS soila osagarritzat hartu. DS hartu behar du osagarritzat.

- (10) a.*mendi ha-ra b. mendi har-ta-ra
 mendi DEIX3-ADL > mendi DEIX3-MGB-ADL
 c.*mendi hem-(*e*)n d. mendi ho-n-(*e*)ta-n
 mendi DEIX1-INE > mendi DEIX1-INE-MGB-INE

⁷² Goiko (9a) (I-D-Adp) eta (9b) (I-Zenb-Adp) adibideek hurrenkera bera dute. Bitik gorako zenbatzaileekin aldiz, zenbatzaileak DSaren espezifikatzailean agertzen dira, Zenbatzaile Sintagman (Artiagoitia 2006, Goenaga 2008), beraz, ZenbS-IS-AdpS hurrenkera lukete horrelakoek.

(10a) eta (10c) adibideek erakusten dute ISa ezin daitekeela *hara* adposizio deiktikoaren osagarri izan. Hala ere, badira horien aldean IS bateta *hara* gisako adposizio deiktiko bat itxuraz bateratzen dituzten egiturak, *hor plaza*; *hor atzera*. Deixia ezkerretara ageri den adibide horretan egitura bakarra ala bi egitura beregain aposizioan ote ditugun argitu beharra dago.

- (11) a. [[[hor_{DEIX2}]plaza_{IS}]- (a)n_{AdpS}] b. [hor_{DEIX2}] [[[plaza_{IS}]- (a)n_{AdpS}]

Goiko *plaza* bezalako ISekin, bederen, ez dirudi horrelakoetan egitura bakarra (11b) dagoenik. Beraz, ez lirateke mendebaldeko, eta, batez ere, Busturialdeko, *hori gizonori* gisako egituretako erakusleak bezalakoak (Artiagoitia 1998, Ensunza 2019). Ardatz zatietan (*aurre*, *atze*, *ondo*) ere hurrenkera bera ikus daiteke: *hor aurre-an* vs **aurre-an hor*. Egitura horretan dugun *hor*, ordea, adposizio deiktikoa da, ez DSdun erakusle bat. Izan ere, ardatz zatiak ez dira bateragarriak lekuzko erakusleekin. Jaraian (12b)n eta (13b)n emandakoak izen erlazionalak dira, ez ardatz zatiak:

- (12) a. Katua (ohe-aren) **gaine-ra** igo da.
b. Katua **gain horreta-ra** igo da.
- (13) a. Liburua (mahai-aren) **azpi-tik** jaso dut.
b. Liburua **azpi harta-tik** jaso dut.

Goiko (12b) eta (13b) adibideetan AdpSak osagarri gsa hartzen duena ez da, ez ardatz zati bat, ez IS soil bat, DS bat baizik (12b'). Adiera deiktikoa erakusleari dagokio.

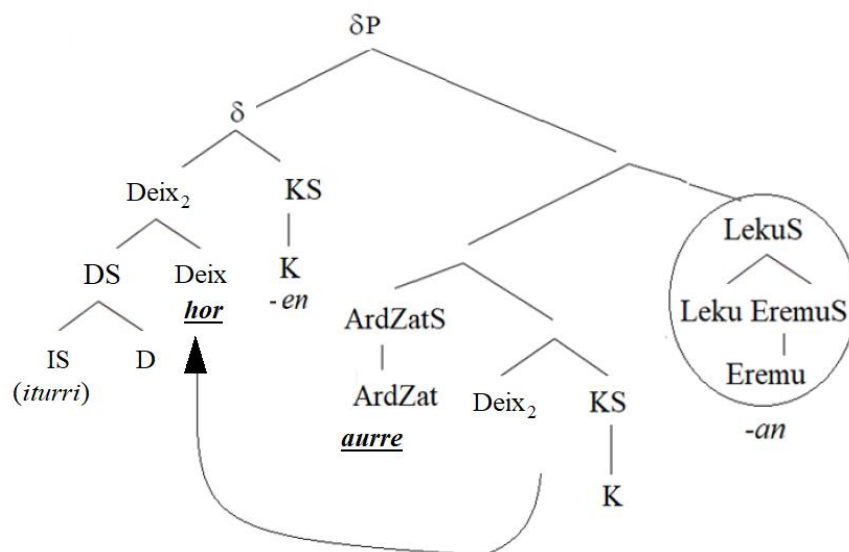
- (12) b'. [[[[gain_{IS}] ... DS]hori_{DEIX2}]-ra_{AdpS}]

Bestetik, badira *horren aurre-(e)an* bezalako egiturak, biak uztartzen dituztenak, ardatz zatiak eta lekuzkoerakusleak. Horietan, ordea, isildu den IS bat dugu.

- (14) a. iturri-a-ren aurre-(e)an > b. horren aurre-(e)an

(14b)n erakusleak egiten du ekarpen deiktikoa, ez dagokio Lekuari. DS bigarren gradukoa dela adieraztea da horren ekarpen bakarra, hots *iturri hori*. Izan ere, deixiak eta Lekuak kokapen beregainak dituzte, eta kokapen horiek ez dira ondoz ondoko islapenak, (15)en ikus daitekeen bezala:

(15)

Goiko (15) irudikapenean, Deixia KS barneko islapena da [iturri hori_{DS}] eta ez du espazio adierarik. Inesiboak [iturri horren aurre] hartzen du osagarri gisa. Beraz, *horren aurrean*-ek IS bati egiten dio erreferentzia ezinbestean, *honetarainoz* esan bezala.

Hasieran aipatutako *hor aurrean* bezalako adibideetara itzuliz, deixia ezkerretara duten ardatz zatiak zilegi ez direla erantzuteko, eta horrenbestez, [Deix-ArdZat]-AdpS gisako egiturarik ez dagoela argudiatzeko, jarraian (16)n ematen ditudan adibideak hedatuko ditut, horretan bi egitura beregain daudela erakutsiz

(16) a. Zoaz [hor atze]-ra. b. Zoaz [hor] [atze]-ra. c. Zoaz [hor]-ra [atze]-ra.

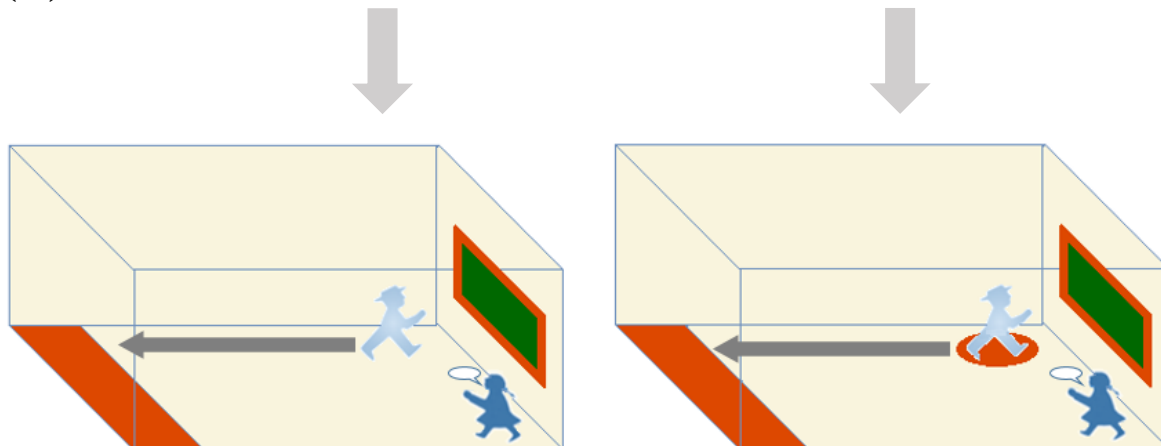
Goiko hiru adibideetan bi adposizio daude, ageriko bi adposizioak (16c)n soilik ikusten dirren arren. Beraz, hor atzera bezalako egituretan ere, bi adposizio sintagma genituzke, [hor] inesibozko AdpSa, eta [atzera] adlatibozko AdpSa. Bigarren graduko adposizio deiktikoaren ordezkari lehen edo hirugarren gradukoa emanez gero, ezinbestekoa da bi adposizio jasotzea. Kasu horretan, adposizio bera zein adposizio ezberdina izan daitezke:

(17) a. *Zoaz [ha atze]-ra. b. Zoaz [ha]-n [atze]-ra. c. Zoaz [ha]-ra [atze]-ra.

(18) a. *Zatoz [hau atze]-ra. b. Zatoz [hem]-(e)n [atze]-ra. c. Zatoz [ho-n]-a [atze]-ra.

Esanahiari dagokionez, inesibodunak –(17b eta 18b) – eta adlatibodunak –(17c eta 18c)– baliokideak dira. Ablatiboa (-tik) erabiltzen denean, ordea, bestelako adiera hartzen du egiturak, Bide bakarra zenak bi Bide beregain osatzen baititu: lehen osagaiak Bidearen Iturburua adierazten du eta bigarrenak Helburua:

(19) a. Zoaz [hor] [atze]-ra. = b. Zoaz [hor]-ra [atze]-ra. $\neq$ c. Zoaz [hor]-tik [atze]-ra.

8.3. Irudia: Zoaz horra atzera.

8.4. Irudia: Zoaz hortik atzera.

Ablatiboaz bestelako adposizio bat denean (19ab), AdpS biek puntu deiktiko berari egiten diote erreferentzia (19b) (8.3. Irudia). Aldiz, adposizioa aldatzen bada (19c), AdpS bakoitzak puntu deiktiko bana du jomuga (8.4. Irudia). 8.3. Irudian igorlea eta hartzailea *gela aurrean* daude biak eta hartzailea *horra atzera* bidaltzen du. Kasu horretan bigarren graduko adposizio deiktikoak ez du bat egiten hartzailearen gertuko eremuarekin, bestelako eremu batean dago gelaren atzea. 8.3. Irudiak berdin adieraz lezake *Zoaz hara atzera* ere, hirugarren graduko adposizioa erabilia.

(16)n abiapuntutzat hartu ditudan adibideei ISak gaineratzean agerikoa da elkarren ondoan emandako bi AdpS direla:

(20) a. Zoaz horra, gela atzera. b. Zoaz hortik, gela aurretik, (gela) atzera.

Hortaz, ardatz zatiak ere ez dira bateragarri ISrik gabeko adposizio deiktikoekin. Laburbilduz, ISen informazio deiktiko eta espaziala adierazteko nahitaezkoa da PS batek, *-an* inesiboak esate baterako, erakusle bat osagarritzat hartzea eta erakusle horrek IS bati erreferentzia egitea. Aldiz, adposizio deiktikoak, bateraezinak dira ardatz zatiekin zein ISekin, eta erakusleez bestelako osaera morfologikoa dute. Gainera, testuinguru batzuetan osaera morfologiko hori alda liteke, (§8.5.) aztertuko ditudan konparaziozko egituretan, esate baterako.

8.4. LEKU DEIXIAREN OSAERA MORFOLOGIKOA ETA ERABILERA TESTUINGURUAK

Adposizio deiktikoak eta lekuzko erakusleak testuinguru ezberdinetan erabiltzeaz gain, ezberdina dute osaera morfologikoa ere. Hori aztertzeko, osaera morfologikoari erreparatuko diot graduz gradu –atal honetan aipatutako osaera morfologikoa hizpide izango dut berriro ere konparaziozko egiturak aztertzean (§8.5.), alde esanguratsuak baitaude –. Osaera morfologikoari erreparatu ondoren bestelako

erabilera testuinguruak izango ditut hizpide (§8.4.3), eta, atalaren amaieran (§8.4.4), adposizio egitura konplexuetan ageri den deixia izango dut aztergai.

8.4.1. DSrik gabeko adposizio deiktikoen sistemak

Hiru graduetakoa osaera morfologikoari erreparatu aurretik, euskaraz bereizten diren gradu deiktikoen bilakabideaz jardungo dut labur. Pérez-Saldanyak (2025) proposatu du litekeena dela euskara bi graduak bereizketa zuen egoera batetik hiru graduak bereizketa zuen egoera batera igaro zela. Hori justifikatzeko, testuinguru anaforiekoetan erabiltzen zen *hori* erakuslea testuinguru deiktikoetara hedatu zela proposatzen du, ondorengo 8.2. Taulan adierazi moduan:

Euskarazko erakusleak	Egoera zaharra		Egoera berria	
	Deiktikoa	Anaforikoa	Deiktikoa	Anaforikoa
1. gradua	haur	hori	haur	hori
2. gradua			hori	
3. gradua	ha(r)		ha(r)	

8.2. Taula: bi graduak egoetatik hiru graduakora bilakabidea (Pérez-Saldanya 2025)

Eguno egoeran bereizten diren hiru graduak sailkapenera itzuliz, honako hau da gradu bakoitzeko osaera morfologikoak erakusten duena. Lehen graduak adposizio deiktikoei erreparatuta, agerikoa da sistema irregularra dela, forma guztiek ez dute-eta erro bera oinarrian. Inesibotik hasita, bi erro txandakatzen direla ikus daiteke. Inesibozko forma *hem-(e)n* bada ere, gainerako formak sortzeko (*hona* eta abar) emankorra den erroa *ho-n* baita. Etimologikoki, *hemen*, *hau* erakusletik eratorritako forma dela dio Hualdek (2003), ondoko bilakaera proposatuz: **hau(r)-(e)n* > **haw-en* > *hab-en* > *heben* (zubereraz) > *hemen* (Hualde 2003: 192).

inesiboa	adlatiboa	ablatiboa	hurbiltze adlatiboa	muga adlatiboa
<i>hem-(e)n</i>	<i>ho-n-a</i>	<i>hem-(e)n-dik</i>	<i>ho-n-a-ntz</i>	<i>ho-n-a-ino</i>
<i>*ho-n</i>				

8.3. Taula: lehen graduak adposizio deiktikoak

Adlatibozko formak *hon/ho-n*⁷³ erroa du oinarrian, hots, adlatibozko formak inesiboa du bere osaera morfologikoan: *ho-n-(r)a*. Elkarren jarraian adiera bana duten bi

⁷³ Erroaren hedaduraz *ho-* erroa + *-n* inesiboa ditugula hartuko dut aintzat, Lakarraren (2005) ildotik. Izan ere, *ho-* erroak maizen *-n* inesiboarekin bat egingo zukeela proposatzen du, eta inesibodun egiturari beste marka bat erantsiz mugimenduaren noranzkoa adieraziko zatekeela, *ho-n* + *-ra* > *hona*. Lekuzko formez gainerakoek ere oinarrian inesibodun egitura lukete, hala nola, datiboak (*ho-n-i*), ergatiboak (*ho-n-ek*) eta genitiboak (*ho-n-en*). Deiktikoez kanpo ere estrategia horrek headura zabalagoa zuen, Arrasateko Erreketako Oñeztar barru-**an-go**-ak lekuzko genitiboan ikus daitekeen bezala (Lakarra 2005: 449). Hirugarren graduak formarekin alderatuta, *ha* da erroa (*ha-n*; *ha-ra*), beraz, lehen graduak ere *ho-n* eredu bera espero genuke.

adposizio metatzen diren testuinguruari *stacking* deritzo. Deixian ere, adlatiboazko forma oinarri hartuta sortzen dira hurbiltze adlatiboa *-(r)antz* eta muga adlatiboa *-(r)aino*.⁷⁴ Ostera, ablatiboak *hem-(e)n* erroa hartzen du oinarrian, eta bi adposizio ageri dira osaera morfologikoan, *hem + -(e)n + -dik*. Bestetik, ez da **ho-n-dik* gisakorik lekukotzen.

Bigarren graduako adposizio deiktikoek, aldiz, osaera morfologiko erregularra dute. Forma guztiek erro bera, hots, *hor-* dute oinarrian. Aipatzekoa da inesiboak ez duela ageriko adposizio markarik, (*hor-Ø*).

inesiboa	adlatiboa	ablatiboa	hurbiltze adlatiboa	muga adlatiboa
<i>hor (hor-Ø)</i>	<i>hor-(r)a</i>	<i>hor-tik</i>	<i>hor-(r)a-ntz</i>	<i>hor-(r)a-ino</i>

8.4. Taula: bigarren graduako adposizio deiktikoak

Eredu hori da Kaukasoko iparraldeko hizkuntzetan (lezgiera, tsezera) lekukotzen dena. Inesiboa osagai deiktiko soilak adierazten du, hortaz, ez du ageriko adposiziorik. Euskaraz bigarren graduan gertatzen den bezalaxe. Gainerako formetan adposizio bana agertzen da, eta ez dago osaera morfologiko konposizionalik, alegia, bi adposizioz osatutako formarik. Horren adibide da 8.5. Taulako tsezera-ko urruneko gradua.

inesiboa	adlatiboa	ablatiboa	hurbiltze adlatiboa
<i>-āz</i>	<i>-āz-(a)r</i>	<i>-āz-ay</i>	<i>-āz-a</i>

8.5. Taula: tsezera-ko urruneko gradua (Comrie & Polinsky 1998)

Euskarara itzulita, sistema iregularra dute hirugarren graduako adposizio deiktikoek ere. Kasu horretan, inesiboak badu ageriko adposizio marka (*ha-n*). Adlatiboak ere erro soila du oinarrian *ha-ra*. Lehen graduako adlatiboarekin alderatuta (*ho-n-a*), hirugarren graduakoa ez da inesiboaren gainean eratzen, **ha-n-a*, eta hori hurbiltze adlatibora (*ha-ra-ntz* vs **ha-n-a-ntz*) eta muga adlatibora hedatzen da (*ha-ra-ino* vs **ha-n-a-ino*). Ablatiboak, ordea, osaera morfologiko konposizionala du, izan ere, bi adposizioz osatzen dute, *-tik* ablatiboak inesibodun forma hartzen baitu oinarrian (*ha-n-dik*).

inesiboa	adlatiboa	ablatiboa	hurbiltze adlatiboa	muga adlatiboa
<i>ha(r)-n</i>	<i>*ha-n-a</i>	<i>ha-n-dik</i>	<i>*ha-n-a-ntz</i>	<i>*ha-n-a-ino</i>
<i>?ha(r)-Ø</i>	<i>ha-ra</i>		<i>ha-ra-ntz</i>	<i>ha-ra-ino</i>

8.6. Taula: hirugarren graduako adposizio deiktikoak

⁷⁴ Dena den, aldaeraz aldaera ikus daiteke hiltunek ez dela beti *ho + -n + -ra* osaera morfologikoa hautematen, eta forma erredundagarriak sortzen ditu. Horren adibide Ignazio Bergara goizuetarraren *Gutuneriako* (1787-1811) *honara, horrara, eta honaraino*. Horren adibide *Honara agertu ziran, ez zutela janaririk eta argigarritako dirurik*. (Salaberri et al. 2023:11). Forma horietan bi adlatibo ditugu: *ho-n-(r)a-ra, hor-ra-ra, ho-n-(r)a-ra-ino*. Dena den, egileek ohartarazten dute *horrara* formaz gain badela *horra* forma ere aurkezpen hitza denen.

Hiru graduak erkatuz gero, lehendabiziko eta hirugarren graduak adposizio deiktikoek osaera morfologiko konposizionala dutela ikus daiteke. Gainerakoan, bada adposizio deiktikoen osaera morfologikoa baldintzatzen duen beste aldagai bat ere, alegia, *-xe* indargarria. Atzizki indargarri hori hurrenkera jakin batean agertzen da erroarekiko, hots, inesiboaren ostean agertu beharra du ezinbestean: *hem-(e)n-txe*; *hor-txe*; *ha-n-txe*. Hualdek (2003) adlatiboaren ostean kokatzen du ezinbestean: *ho-n-a-xe* (**hem-(e)n-txe-ra*); *hor-(r)a-xe* (**hor-txe-ra*); *ha-ra-xe* (**ha-n-txe-ra*). Ablatiboren ezker zein eskuin ager daiteke, *hemen-di-xe* ~ *hemen-txe-tik*; *hor-ti-xe* ~ *hor-txe-tik*; *ha-n-di-xe* ~ *ha-n-txe-tik* (Hualde 2003: 192). Horrek are agerikoagoa egiten du ablatiboaren konposizionaltasuna. Izan ere, inesibo indartuaren gainean sortu daiteke (*hor-txe* + *-tik* > *hor-txe-tik*), ala ablatibodun egitura indartu daiteke, (*hor-tik* + *-xe* > *hor-ti-xe*). Testuinguru horietan adiera indargarriarekin erabiltzen den *-xe*-k bestelako balio bat hartzen du konparaziozko testuinguruetan, txikigarritasuna edo zehaztasuna adierazteko erabiltzen baita (*hor-ra-xe-ago* ‘apur bat horrago’).

8.4.2. Lekuzko erakusle DSdunen sistemak

Adposizio deiktikoen osaera aztertu ostean, ikus dezagun orain lekuzko erakusleen osaera. Lekuzko erakusleetan, PSak IS bat barnebiltzen duen erakusle bat hartzen du osagarri gisa. Har dezagun, adibidez, *auzo* izena. 8.7. eta 8.8. Tauletan ikus daitezke izen horrekin batera ager litezkeen singularreko eta pluraleko formak, hurrenez hurren.

inesiboa	adlatiboa	ablatiboa	hurbiltze adl.	muga adl.
<i>ho-n-(e)ta-n</i>	<i>ho-n-(e)ta-ra</i>	<i>ho-n-(e)ta-tik</i>	<i>ho-n-(e)ta-ra-ntz</i>	<i>ho-n-(e)ta-ra-ino</i>
<i>hor-(e)ta-n</i>	<i>hor-(e)ta-ra</i>	<i>hor-(e)ta-tik</i>	<i>hor-(e)ta-ra-ntz</i>	<i>hor-(e)ta-ra-ino</i>
<i>har-ta-n</i>	<i>har-ta-ra</i>	<i>har-ta-tik</i>	<i>har-ta-ra-ntz</i>	<i>har-ta-ra-ino</i>

8.7. Taula: lekuzko erakusleen singularreko formak (1.–3. graduak)

Has gaitzen lekuzko erakusleen singularreko formak aztertzen. Lekuzko erakusleen singularreko formek eredu erregularra dute hiru graduetan. Hala ere, badira morfologikoki esanguratsuak diren zenbait kontu. Lehenik eta behin, lehen eta hirugarren graduan erroa txandakatu egiten da kasu gramatikalekiko. Absolutiboko erroak eta lekuzko testuinguruetakoak jaso ditut jarraian: *auzo hau/auzo hon-*; *auzo hura/auzo har-*. Lander & Haegemanek (2018) diote, lehen graduan *hau* eta *ho-* erroen arteko txandakatzea bigarren graduak *ho-* (e.g. *hor*) erroaren hedatzeak eragin duela. Izan ere, lehen graduan *hau* > **hau-tan* baztertu eta *ho-n/-r* > *honetan/horretan* orokortu da. Pluralean, aldiz, *hau-* erroari eutsi zaio eremu dialektal zabalean, *auzo hauetan*, baina ez mendebaldean, *auzo honek* (pl.) > *auzo honetan*.

Bestetik, aipatzekoa da ez dagoela bi adposiziodun forma konposizionalik, adlatibotik eratorritako formak alde batera utzita. Lehen graduak formak dira salbuespena. Horietan, lehendabizi erroa ageri da, *-ta-* jarraian, eta dagokion adposizioa

ondoren: *ho-n-(e)ta-n*. Erakusleetatik kanpora, *-ta*⁷⁵ morfema mugagabeak diren izenekin lotzen da.

inesiboa	adlatiboa	ablatiboa	hurbiltze adl.	muga adl.
<i>hau-e-ta-n</i>	<i>hau-e-ta-ra</i>	<i>hau-e-ta-tik</i>	<i>hau-e-ta-ra-ntz</i>	<i>hau-e-ta-ra-ino</i>
<i>hori-e-ta-n</i>	<i>hori-e-ta-ra</i>	<i>hori-e-ta-tik</i>	<i>hori-e-ta-ra-ntz</i>	<i>hori-e-ta-ra-ino</i>
<i>hai-e-ta-n</i>	<i>hai-e-ta-ra</i>	<i>hai-e-ta-tik</i>	<i>hai-e-ta-ra-ntz</i>	<i>hai-e-ta-ra-ino</i>

8.8. Taula: lekuzko erakusleen pluraleko formak (1.–3. graduak)

Lekuzko erakusleen pluraleko formek are eredu erregularragoa osatzen dute. Pluraleko formetan ez dago erro txandakatzerik. Forma hauetan, ikusten denez, erro bat bera dugu esaterako, *auzo hauek* > *auzo hauetan*; *auzo horiek* > *auzo horietan*; *auzo haiek* > *auzo haietan*. Forma guztietan adposizio bakarra ageri da *-e-ta-ren* ostean, eta ez dago forma konposizionalik, adlatibotik eratorritakoak alde batera utzita. Mugagabetasuna adierazten duen *-ta-ren* aldean, Etxeparek (2013) mugatutasuna eta pluraltasuna jasotzen dituen atzizki bakartzat du *-eta-*. Izan ere, portmanteau morfema da izenen kasuan, esate baterako mugatutasuna eta pluraltasuna jasotzen ditu, *akek* bezala, *auzo-ak* + *-n* > *auzo-eta-n*. Erakusleen kasuan, pluraltasuna eta lekua sekuentziatu daitezke: *auzo hori* (sg.) > *auzo hor-(e)ta-n*; *auzo hori-ek* (pl.) > *auzo hori-e(k)-ta-n*.

Laburbilduz, azken bi atal hauetan zehaztu dut zein testuingurutan erabiltzen diren ISrik gabeko adposizio deiktikoak eta zeinetan lekuzko erakusle DSdunak. Horrez gain, adposizio deiktikoen gradu bakoitzeko formak irizpide morfologiko bana jarraituz egituratzen direla erakutsi dut. Geroago (§8.5) ikusiko dugunez, irizpideok konparaziozko egituretako osaera morfologikoarekin alderatuko ditut. Hala ere, adposizio deiktikoen erabilera ez da aipatu ditudan testuinguruetara mugatzen. Izan ditzaketen bestelako adierak jasotzen ditut jarraian.

8.4.3 Adposizio deiktikoak beste testuinguruetan

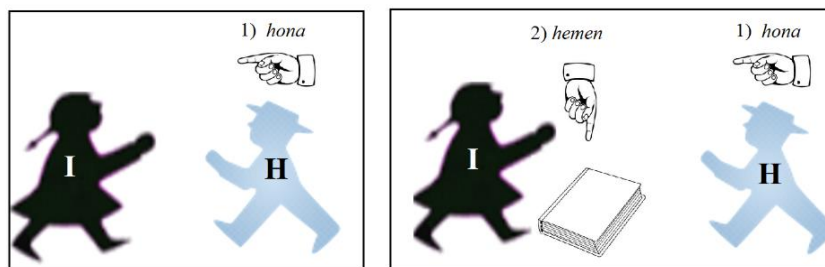
Adposizio deiktikoak beste testuinguru batzuetan ere erabiltzen dira. Esate baterako, harridura adierazteko erabil daitezke, *hara zer gertatu den!* (baina ez **honetara zer gertatu den!*). Adposizioaren adiera deiktikoa eta espazio adiera ihartu egin dira testuinguru horretan, izan ere, *-ra* adlatiboak ez du trantsiziorik adierazten, ez eta urruntasunik hirugarren graduako *ha-* erroak.

Bestetik, aurkezpen balioarekin ere erabil daitezke *hona hemen irabazleak* edo *horra non dauden* bezalakoak. Aurkezpen balioarekin erabiltzen diren testuinguruetan adiera deiktikoa mantendu da. Lehen graduako egiturak dira *hona non*, *hona hemen* bezalakoak, eta igorlearekiko gertutasuna adierazten dute. Aldiz, bigarren graduako

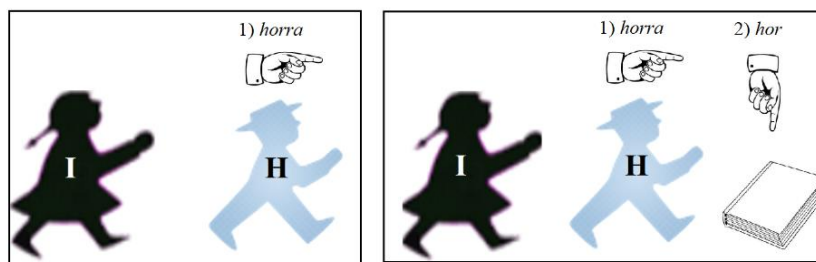
⁷⁵ Etxeparek (2013) mugagabetasunarekin lotzen den *-ta-k* lekuzko testuinguruetan Leku islapen bat gauzatzen duela proposatzen du.

egiturak dira *horra non*, *horra hor* gisakoak, hartzailearekiko gertutasuna adierazten baitute. Hirugarren gradua ere erabil daiteke aurkezpen balioarekin, *hara han ageri da mendiaren erpiña* (Duvoisin, OEH).

Aurkezpen balioa duten egiturek objektu baten ala gertakari baten kokapena zehazten dute, baina argitu beharra dago zer dela eta ageri den *-ra* adlatiboa *hor-ra* gisakoetan. Nire hipotesia da elkarren jarraian bi adposizio deiktiko erabiltzen direnean, lehendabizikoa hartzailea erdigune deiktikoarekiko orientatzeko erabiltzen dela. Esaterako, *hona hemen* egiturako *hona*-k igorlearen gertuko eremura, erdigune deiktikora, orientatzen du hartzailea, esate baterako, *begira ezazu hona* (8.5. Irudiko 1) urratsean). Bigarren osagaiak espazioan kokatzen du objektu jakin bat, *hemen dago liburua* (8.5. Irudiko 2) urratsean). Aldiz, *horra hor* egiturako *horra*-k, igorlearen gertuko eremutik kanpora orientatzen du hartzailea, erdigune deiktikotik kanpora: *begira ezazu horra* (8.6. Irudiko 1) urratsean). Bigarren osagaiak espazioan kokatzen du objektua, kasu horretan, hartzailearengandik gertuko eremuan: *hor dago liburua* (8.6. Irudiko 2) urratsean).

8.5. Irudia: *hona hemen liburua* urratsez urrats: 1) hartzailea orientatzea; 2) kokapena zehaztea.

8.6. Irudia: *horra hor liburua* urratsez urrats: 1) hartzailea orientatzea; 2) kokapena zehaztea.

Batek pentsa lezake elkarren jarraian emandako bi adposizio deiktiko (*horr-a hor*), bikoiztapenezko egituren (*herri-z herri*) eredu berekoak direla. Horien artean ere adposizio bat hartzen du lehendabiziko osagaiak eta inolako markarik gabe ageri da bigarrena: *herri-z herri-Ø*; *urte-z urte-Ø*. *Amredita elkartu* deritze horrelakoei Euskararen Gramatikan (Euskaltzaindia 2021: 307) –amredita sanskritoeratik datorren hitza da eta ‘errepikapen’ adierazten du, *āmreḍayati* ‘errepikatu’ aditzetik sortua baita–. Adposizio deiktikoak, ordea, ez dira egitura bikoiztuak, izan ere, ez dago **hona hon* gisako egiturarik, alegia, gradu bereko osagai deiktiko bakoitzak funtzio bana betetzen

du, lehendabizikoak igorlearekiko orientatzen du hartzailea (*ho-n-a*), eta, bigarrenak espazioan kokatzen du (*heme-n*). Hortaz, osagai bakoitzak adposizio bana hartzen du. Horrez gain, gradu ezberdinetako adposizio deiktikoak ere ager daitezke elkarren jarraian, *hara hor* egituran, besteak beste. Egitura horrek beste ñabardura bat zehaztea ahalbidetzen du: hartzailearekiko distantzia. Bigarren graduko adposizio deiktikoak, **horra** *hor*, hartzailearekiko gertu kokatzen du objektua; hirugarren graduko **hara** *hor* egiturak hartzailearekiko bestelako kokapen batean kokatzen du objektua.

Hemen jasotako testuinguruak erabilera adberbial gisa (OEH, Euskararen Gramatika 2021) sailkatu badira ere, aurkezpen balioan deixia eta lekuzko adposizioa hauteman daitezke oraindik ere. Beraz, ezin esan daiteke horrelakoak erabat ihartutako egiturak direnik. Hizkuntzartean ere antzera gertatzen da, besteak beste, frantsesezko *celui-ci* eta *celui-là* bezalakoak dira horren adibide.

8.4.4 Adposizio deiktiko konplexuak

Euskaraz badira adposizio deiktikoak oinarri hartuta sortu diren zenbait egitura konplexu, *honaindi*, *horraindi* eta *haraindi*, esate baterako. Egitura horiek jatorrian duten etimologia osagai deiktiko bat, *hon-a/hor-(r)a/ha-ra*, eta *gaindi* da (OEH). Bigarren osagai hori, *gaindi*, *-z gaindi* adposizio konplexuan (§5.4) ageri den osagai bera da, *gain* izenaren eta *-ti* prosekutiboaren baturatik sortu dena. *Honaindi* eta *haraindi* bezalakoak adposizio deiktikoen adlatibozko formekin batera (*hots*, *hona*, *hara*) gramatikalizatu dira eta ez dute bestelako forma emankorrik sortu. Izan ere, *gaindi* ez zaio lotzen ISei **etxeraindi*, ez eta IS bizidunei, **lagunarenganaindi*.

Adposizio konplexu horretaz, *-z gaindiz*, esan dut dagoeneko Bide bitrantsizionalak sortzen dituela, *mendiaz gaindi joan* bezalako esapideetan bi trantsizio baitaude, igorlea dagoen puntutik mendiaren gainera bitartekoa lehendabizi, eta mendi gainetik helmugarakoa bigarrenik. Beraz, *-z honaindi/-z haraindi* bezalakoek ere Bide bitrantsizionalak sortu beharko lituzkete.

- (21) a. Mendiaz haraindi joan. b. Mendiaz honaindi etorri.

[--++++--]
0 1

[--++++--]
1 0

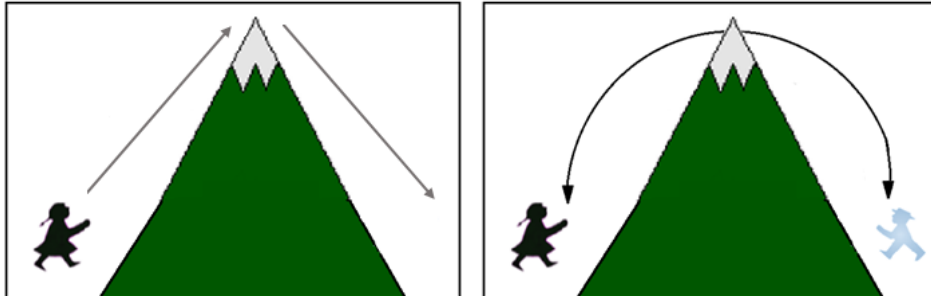
Mendiaz haraindi joan (21a) oinarri hartuta, bi Bide trantsizionalen batura adierazten duen (22)ko perpausa eman daiteke.

- (22) Ane mendiaz haraindi joan da.

Bide bitrantsizionalek eraikin bat ala naturako oztopo bat zeharkatu edo gainditu dela adierazten dute. Hortaz, mendia zeharkatu aurreko unean [-] balioa dute puntuetako bakoitzek. Mendia zeharkatzeko unean [+] balioa hartzen dute, eta mendiaz bestaldera iristean [-] balioa (8.7. Irudia). Hala ere, izen gisa lexikalizatu diren egiturak dira *honaindi* ‘honagoko lekua’ eta *haraindi* ‘haragoko lekua’. Beraz, trantsizioa adierazteko

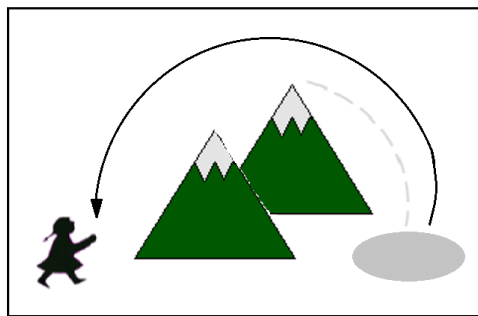
ez ezik, erdigune deiktiko batekiko kokapena adierazteko ere erabiltzen dira forma hauek (8.8. Irudia). Alderatu (23a)ko AKa eta (23b)n emandako izenarekin:

- (23) a. Ane mendiaz honaindi bizi da, Iker, berriz, mendiaz haraindi.
b. Ane honaindian bizi da, Iker berriz, haraindian.

8.7. Irudia: -z *haraindi* bitrantsizionala 8.8. Irudia: kokapenezko *haraindi* eta *honaindi*

Kokapen erlatiboa adierazteko erabiltzen diren bigarren adiera horrekin Iturburu orientaziodun egiturak ere sor ditzakete: *mendiez harainditik etorri* (8.9. Irudia).

8.9. Irudia: *Ane mendiez harainditik etorri da.*

Sortzez egitura konplexuak badira ere, izen gisa lexikalizatu dira, eta *gain-ti* PS prosekutiboak (ikus §5. kapitulua) duen balio trantsizionala adierazteaz gain, kokapen erlatiboa adierazten duten izen gisa ere erabiltzen dira: *honaindia* ‘honagoko lekua’ eta *haraindia* ‘haragoko lekua’. Adposizio konplexuen oinarrian dagoen deixia aztergai izan ostean, hurrengo atalean konparaziozko testuinguruetan erabiltzen diren egitura deiktikoak aurkeztuko ditut.

8.5. LEKU DEIXIA KONPARAZIOZKO EGITURETAN

Adposizio deiktikoak konparaziozko testuinguruetan erabiltzen direnean, osaera morfologikoari eta hurrenkerari dagozkien zenbait murriztapen dituzte. Atal honetan murriztapen horiek jasoko ditut, ondoren (§8.6) horien gaineko analisisa egiteko. Egitura deiktikoetan ditugun murriztapenak, adposizioen gaineko konparazioa dugun gainerako testuinguruetan ditugun murriztapen berak dira, neurri handi batean. Esate baterako, atzizki graduatzailatzat zein konparaziozko atzizkitzat sailkatu den *-ago* atzizkiak ezin ditzake *-(a)n* inesiboa (24a) eta *-tik* ablatiboasagarri gisa hartu, adlatiboa soilik izan daiteke osagarri (24b)

- (24) a. *Mikel **ha-n-ago** bizi da. b. Mikel **ha-ra-go** bizi da.

Adposizio deiktikoen konparazioan adlatiboa da egitura emankorra sortu dezakeen adposizio bakarra (24a). Esate baterako, predikaziozko testuinguruetan inesiboarekin batera erabiltzen diren *izan* ala *egon* aditzek (*Mikel han dago*) ez dute inesiboaren gaineko konparaziorik onartzen. Aditz horiek konparaziozko testuinguruetan erabiltzen direnean ere, inesiboa ez da zilegi, eta adlatiboa oinarri hartuta sortzen dira konparaziozko egiturak: *Mikel ha-ra-ago dago*.

Leku adposizioen artean, *-ra* adlatiboa da ostean konparaziozko *-ago* atzizkia onartzen duen bakarra. Hortaz, *-agok* ezin ditzake osagarritzat Iturburuak hartu (**hem-en-dik-ago*; *ha-n-dik-ago* (25a)). Aitzitik, *-tik* ablatiboak hartzen du osagarritzat konparaziozko egitura (25b).

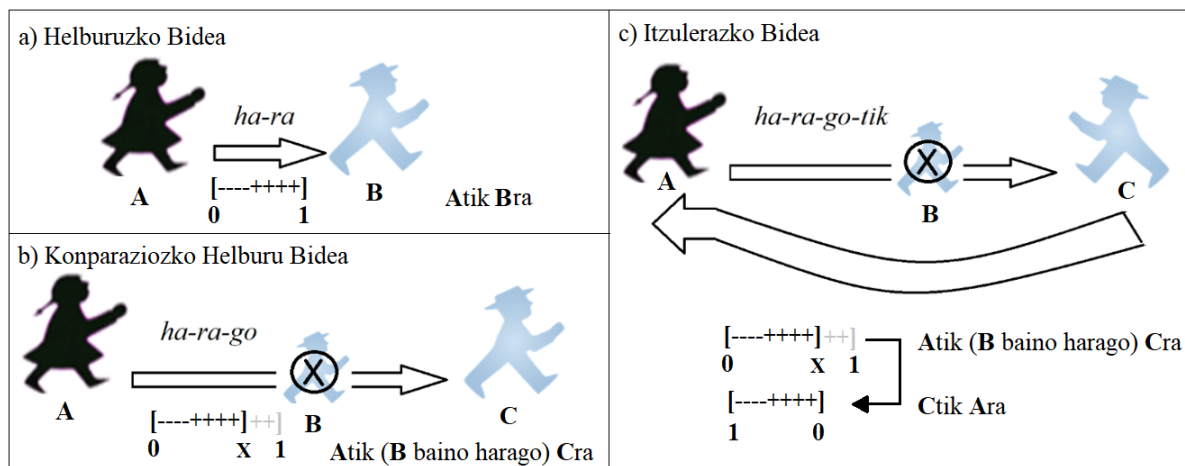
- (25) a. *Ekaitza **han-dik-ago** etorri da. b. Ekaitza **ha-ra-ago-tik** etorri da.

Puntu honetan ohartarazpen bat egitea komeni da, izan ere, *harago* formaren aldean, *haratago* maiztasun handiagoz erabiltzen da testuinguru jasoetan (hedabideetan eta prentsan) konparaziozko adlatiboaren forma gisa. Bigarren horretan (*haratagon*) ageri den *-ta-* ez da forma mugagabeetan ageri den morfema bera, hots, *etxe-ta-nen* ageri den morfema. Aitzitik, *haratagon* ez dago mugagabetasuna adierazten duen morfemarik, konparaziozko egitura horrek nafar-lapurterazko *-rat* adlatiboa du oinarrian, eta eremu dialektal horretan espero dugun konparaziozko egitura da *ha-rat-ago*.

Goiko *ha-ra-ago-tik* gisakoetan, bi adposizio ditugu, eta, hortaz, bi trantsizio, abiapuntutik *harago* egiten dena eta *haragotik* atzera abiapuntura egiten dena. Konparaziozko egitura adposizionalei eskainitako §6. kapituluari *aurreragotik* azaltzean esan dudan bezala, *Bide Oso* edo *Itzulerazko Bideek* (ing. *Complete Paths, Reversative Paths*) konparazioa eta graduazioa baino goragoko islapen sintaktikoak lexikalizatzen dituzte, konparazioa lexikalizatzen duten islapenen besarkaduraz *harago* dauden islapenak baitira. Beraz, Helburu-Iturburu asimetria erakusleen hiru graduetan ere lekukotzen da, *-ra* adlatiboa baita *-ago* morfema graduatzaileak hauta dezakeen adposizio konplexuena, ez, ordea, *-tik* ablatiboa. Esan bezala, ablatiboak Iturburu islapenaren burua ere gauzatzen baitu. Itzulerazko Bideetan, beraz, Bide osoak genituzke.

Jarraian 8.10. Irudiko a) atalean adierazi dut *harak* Helburuzko Bide bat osatzen duela, Atik Brako Bidea, hain zuzen. Bestetik, b) atalean dugun *haragok* Helburuzko Bide graduagarri bat adierazten du, Atik B baino *harago*, Cra egiten den Bidea. Azkenik, ablatiboaren ekarpena Bidearen orientazioa alderantztea da, baina, c) atalean dugun *harago-tik* ez da Iturburu soila (*handik*), izan ere, konparaziozko egitura osoa da

alderantzten dena, *harago*. Beraz, konposizionalki Bide osoa genuke (c)n, Atik Cra eta ostera Ctik Ara:

8.10. Irudia: Itzulera-zko Bideen konposizionaltasuna.

Murritzapen bera hizkuntza erromantzeetan ere jasotzen da, esaterako, gaztelaniaz, (Romeu 2014) eta katalanez (Pérez-Saldanya 2015):

(26) a. Ven [más [aquí]].
'Zatoz honago.'

b. Empieza *[más [de [aquí]]].
'Has zaitez hemendikago.'

c. Empieza [desde/de [más [aquí]]].
'Has zaitez honagotik.'

(Romeu 2014: 136)

Goiko (26a) adibideak erakusten du gaztelaniaz Gradu islapenaren burua lexikalizatzen duen *más*-ek Helburu burua lexikalizatzen duen *aquí* hartu behar duela osagarritzat, eta ezin ditzakeela Iturburu burua lexikalizatzen duten *de* edo *desde* osagarritzat hartu (26bc).

Euskarazko konparaziozko egituretan aurkeztutako osaera morfologikoaren eredu bertsua erakusten du hungarierak ere (Dékány k.p.). Jarraian, (27a) adibidean, hungarierazko bigarren graduko deixiaren lokatibozko forma jaso dut, eta (27b)n ikus daitekeen bezala, konparaziozko deixia ezin daiteke lokatiboaren gainean eratu, adlatiboaren gainean baizik.

	Lekuzkoa	Konparaziozkoa
(27)	a. ott ho.LOK 'hor'	b. *ott-(a)bb ho.LOK-COMP (lit. 'hor-ago')
		> od-á-(a)bb ho-ALL-COMP 'horrago (non)'
(28)	a. od-á ho-ALL 'horra'	b. od-á-(a)bb ho-ALL-COMP 'horrago (nora)'

b. Lau kale harago-tik etorri.	lau kale harago	----->	erdigune deiktikoa
	[[----++]++]		
	0	1	
		[++++----]	
	handik	0	1 hona

Beraz, adposizio deiktikoak konparaziozko egituretan erabiltzen direnean adlatibozko forma oinarri hartuta sortzen dira gainerako formak guztiak, eta horrek erro txandakatzeak eragin ditzake (*hemen* > *honago*) bai eta hurrenkera murriztapenak ere (**hor-tik-ago* > *hor-(r)a-ago-tik*). Hurrengo atalean deixia eta gradu deiktikoak gauzatzeko proposatu diren buruak izango ditut aztergai (§8.6.1), ondoren, euskaraz adposizio deiktikoen lexikalizazio aukerak aztertu (§8.6.2) eta horien dekonposaketa sintaktikoa nolakoa den aurkezteko (§8.6.3).

8.6. EUSKARAZKO ADPOSIZIO DEIKTIKOEN ISLAPEN SINTAKTIKOAZ: DEIXS

Kapitulu honetan zehar, deixia hainbat kontzepturekin batera izan dut hizpide. Batetik, deixiak zenbait gradutako bereizketa izan dezakeela aipatu dut, eta, hortaz, pentsatzekoa da deixiak gauzatzen duen islapenak, edo islapenek, graduen arteko ñabardura hori jaso behar dutela. Bestetik, adposizio deiktikoen eta lekuzko erakusleen arteko alde nagusia numeroan eta ISekiko bateragarritasunean datzala erakutsi dut. Hortaz, adposizio deiktikoetan DSrik egon ezean, erroak non lexikalizatzen diren argitu beharra dago. Horretarako, deixia gauzatzeko aurretiaz egin diren proposamenak alderatuko ditut jarraian.

8.6.1. Deixiaren islapen sintaktikoaz: aurrekariak

Atal honetan deixia eta gradu deiktikoak aztertzeko proposatu diren azterbideak erkatuko ditut. Azterbide horietatik bat hautatuko dut, euskarazko adposizio deiktikoen osaera morfologikoa analisi sintaktikora ekartzeko egokiena den azterbidea, hain zuzen. Aurkeztuko ditudan azterbideen artetik, Lander & Haegemanen (2018) ildoari helduko diot, Deixi islapena determinazioaz bestelako buru sintaktikotzat hartuko baitut.

Den Dikkenek (2010) Dx islapenak kategoria deiktikoen arabera zenbait izendapen har ditzakeela proposatzen du: Pertsona Deixia [Dx^{PERSON}]; Denbora Deixia [Dx^{TENSE}] eta Leku Deixia [Dx^{PLACE}]. Leku Deixi buruak [Dx^{PLACE}], esate baterako, Aspektu espaziala irudikatuko luke. Aspektu horrek bi aldaera lituzke, bata estatikoa Asp_{Place} eta bestea dinamikoa Asp_{Path}:

(33)		{HURBILEKOA}	{URRUNEKO}
Asp _{Place}	(alemana)	<i>hier</i>	<i>da/dort</i>
	(euskara)	‘hemen’	‘han’
Asp _{Path}	(alemana)	<i>her</i>	<i>hin</i>
	(euskara)	‘hona’	‘hara’

(Den Dikken 2010: 101)

Beheko (34) eskeman irudikatutakoa litzateke konposizionaltasun morfologikoa. Ikus daitekeenez, Aspektu espazialaren Bide adiera irudikatu da (Asp_{Path}), hortaz, adposizioak dinamikoa izan behar du, *her* ‘hona’ zein *hin* ‘hara’.

- (34) [CP C_{SPACE} [DxP DX_{SPACE} [AspP Asp [PATH] [PP P . . .]]]] (Den Dikken 2010: 100)

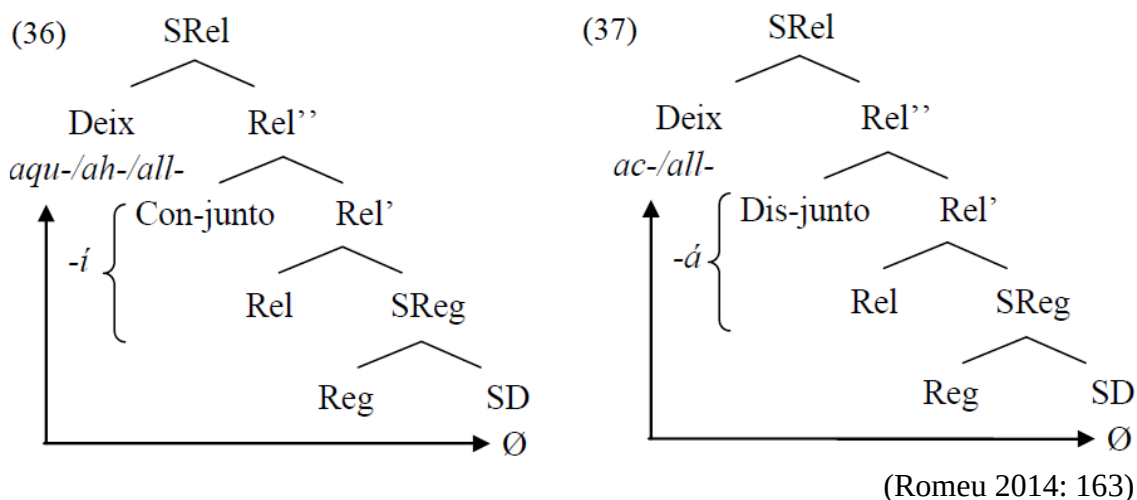
Edozelan, Den Dikkenek (2010) bereizten dituen bi Aspektu islapenetako bakoitzak bina balio izan ditzakete, *hurbilekoa* eta *urrunekoa*. Hortaz, Dx burua lexikalizatzen duten *hin* eta *her* osagai deiktikoen arteko ñabardura jasotzeko beste islapen bat beharko litzateke.

Romeuk (2014), bere aldetik, *Deix* burua modifikatzaileztat hartzen du, eta buru horrek bi ezaugarri berezi dituela adierazten du. Batetik, *Deix* buruak hainbat kokagune izan ditzakeela argudiatzen du. Bestetik, nabarmentzen du buru horrek ez duela egituraren elementu berririk sortzen; hori gabe, harreman espazialeko distantzia erlatiboa zehaztea du helburu bakarra (Romeu 2014: 92).

Gaztelaniazko elementu deiktikoak bi multzotan bereizten ditu, eta konparaziozko testuinguruetan hobesten diren *acá/allá* *Dis-junto* balioarekin lexikalizatzen direla proposatzen du. *Dis-junto* deritze -á amaieradun elementu deiktikoei, izan ere, punturen batean igorlearekin edo hartzailearekin bat ez egitea onartzen dute horiek. Aldiz, konparaziozko testuinguruetan hobesten ez diren *ahí/allí* *Con-junto* balioarekin lexikalizatzen direla aldarrikatzen du.

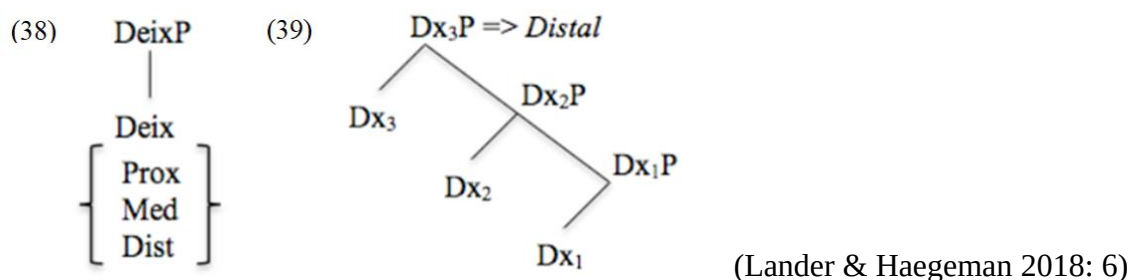
- (35) La casa está más {allá/*allí} de las montañas (Romeu 2014: 145)

Elementu deiktikoen multzo bakoitzarentzat proposatzen duen analisisan, ez du graduen arteko bereizketarik egiten. Gradu guztietako elementu deiktikoek *Deix* buru bera lexikalizatzen dutela proposatzen du, jarraian (36) eta (37) irudikapen sintaktikoetan ikus daitekeen bezala.

Bi egituren oinarrian ikus daitekeenez, DS huts batekin lotzen ditu elementu deiktikoak, horiek determinatzailezt hartzen ez dituela dioen arren.

Ildo nanosintaktikoan kokatzen den beste lan batean, Lander & Haegemanek (2018) Deixiaren gradu bakoitza islapen beraren azpimultzotzat hartzen dute (38). Gradu deiktikoek eredu konposizionala eta antolaketa hierarkikoa dituztela argudiatzen dute. Gradu deiktikoak antolatzeko igorlearen erdigune deiktikoarekiko distantzia erabiltzen duten hizkuntzetan bederen, hirugarren graduako osagai deiktikoak barnean hartzen ditu bigarren graduako osagai deiktikoa eta lehen graduako osagai deiktikoa. Hau da, erdigune deiktikotik urrunen dagoen osagaiak barnebiltzen du erdigune deiktikotik bigarren graduako osagai deiktikora eta lehen graduako osagai deiktikora dagoen distantzia (39).

Lander & Haegemanek (2018) kategoria semantiko unibertsaltzat hartzen dituzte deixiaren hiru graduak. Gainera, euren analisisian ez dituzte islapen hauek DSekin harremanetan jartzen, hizkuntza askotan, erakusleak lehenik, eta determinatzaileak ondoren, osagai deiktikoetatik eratortzen direla onartzen badute ere.

Euskarazko adposizio deiktikoek ISrik onartzen ez dutenez eta mugatutasunik adierazten ez dutenez, Deixia determinazioaz bestelako buru sintaktikotzat hartuko dut, Lander & Haegemanen (2018) ildotik.

8.6.2. Lekuzko adposizio deiktikoen lexikalizazioa eta analisisia

Atal honetan lekuzko eta mugimenduzko testuinguruetan sarrera lexiko bakoitzak lexikalizatzen dituen buru sintaktikoak zein diren argitzeko eratorpen sintaktikoa proposatuko dut. Hurrengo atalean (§8.6.3) dakart konparaziozko testuinguruetan luketen analisisia.

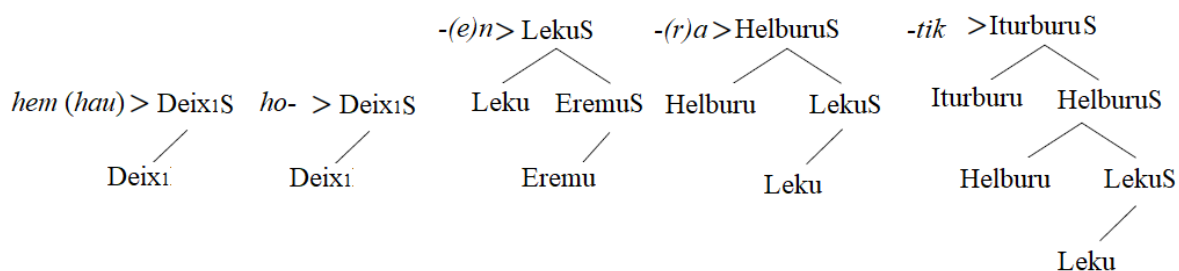
Leku mugimenduzko testuinguruak hartuko ditut abiapuntu gisa. Lehen graduako erakuslearen kasuan, bi erro ageri dira alternantzia, §7.3n esan bezala, **hem-en** (< **hau-(e)en**) eta **ho-n**. Bigarren **ho-**, bigarren graduakoetan ageri den erroa litzateke, lehen gradura hedatu dena. Jarraian, 8.9. Taulan jasotzen ditut lehen graduako adposizio deiktikoen lexikalizazioak:

	Deix ₁	Eremu	Leku	Helburu	Iturburu
<i>hemen</i>	<i>hau</i>		<i>-(e)n</i>		
<i>hona</i>	<i>ho</i>	<i>-(e)n</i>		<i>-(r)a</i>	
<i>hemendik</i>	<i>hau</i>	<i>-(e)n</i>			<i>-tik</i>

8.9. Taula: lehen graduako adposizio deiktikoen lexikalizazioa.

Goiko 8.9. Taulan, erro txandakatzearen eraginez, ABA eredua dugu. Nanosintaxian ABA eredu deritze hiru elementuz osatutako sekuentziei. Sekuentzia horietan, berdinak dira lehendabiziko eta azkenengo elementua, eta, aldiz, bestelakoa da erdikoak, hortaz, arazoak sor ditzakete eratorpen sintaktikoko ziklo batetik bestera. Hizkuntzartean halako ereduak espero ez ditugun arren, lekukotzen dira halakoak. Horren adibide da §1 kapituluaren aurkeztutako islandierazko kasu sistema (Starke & Dalen 2026). Erro erregularra bagenu, *hemena* adlatiboazko formarekin, AAA eredua genuke. Aurreikusten ez den eredua bada ere, pseudo-ABA eredu baten erakusgarri dela eta ebatzi daitekeela argudiatuko dut, Kasenoven (2025) ildotik. Bestetik, analisi bera eman diet testuinguru fonologikoak baldintzatutako adposizioei. Beraz, kontsonante osteko *-a* adlatiboa zein *-ra*⁷⁷ forma bera direla argudiatuko dut, eta berdin sudurkari osteko *-dik* eta *-tik* ablatiboekin. Jarraian jasotzen ditut eratorpen sintaktikoan erabiliko ditudan sarrera lexikoak:

⁷⁷ Etxeparek (2013) adlatiboaren bi alomorfotzat hartzen ditu *-a* egitura bizidunetan *-ga-n-* ostan ageri dena, eta *-ra*. Lehendabizikoaren sarrera lexikoak Helburu islapena soilik jasotzen duela proposatzen du, bigarrenak, aldiz, Leku eta Helburu tasunak lituzke. Berdin egin liteke ablatiboan ere, *-dik* [Helburu, Iturburu] eta *-tik* [Leku, Helburu, Iturburu] bereiziz. Bestetik, §5. kapituluaren, Lekuaren Markapen Bereizgarria aurkeztean, esan dut eskalan beheren dauden eta adposizioak hartzen dituzten izen prototipikoenak toponimoak direla, eta horiek adposizio marka laburragoak dituzte; *Gasteiz-a*, *Irun-a* vs *iturri-ra*, *Amaia-ga-n-(r)a*. Edonola ere, *-ra/-a* eta *-tik/-dik* alomorfotzat hartu beharrean, sarrera lexiko bakarra duten egituratzat aztertzen ditut adlatiboa ([Leku, Helburu]) eta ablatiboa ([Leku, Helburu, Iturburu]), fonologia gorabehera.

Goian jaso ditudan sarrera lexikoetan lehen graduko *hem-* (*hau*) eta *ho-* erroek sarrera lexiko bera dutela irudikatu dut. Bigarrena adlatiboan eta adlatiboa oinarri hartuta sortzen diren muga adlatiboan eta hurbiltzen adlatiboan erabiltzen da. Jatorriz bigarren graduko *horekin* lotzen den arren, *ho-n-(r)an* dugunari [DEIX1] tasuna duela hartzen dut aintzat.

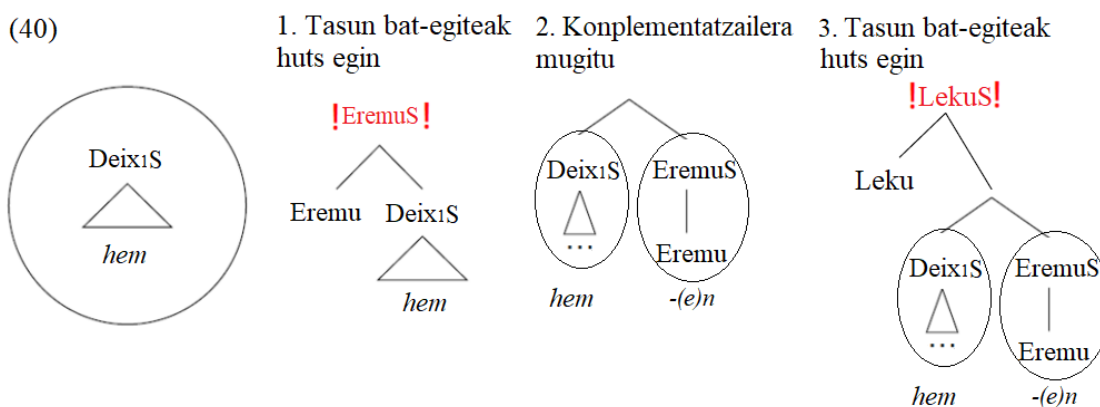
Azpian (39)n dakartzat eratorpen sintaktikoa gauzatzeko Nanosintaxian jarraitzen diren urratsak:

(39) Syntaxia lexikalizatzeko urratsak edo ebakuazio algoritmoaren urratsak:

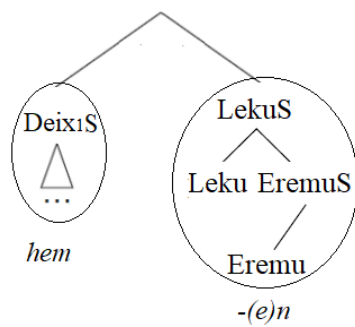
6. Tasunen bat-egitea: tasuna elkartu eta lexikalizatu egitura.
7. Huts eginez gero, ebakuatu gertueneko hondarra ez den osagaia (Espezifikatzailera mugitu eta lexikalizatu egitura).
8. Huts eginez gero, ebakuatu adarduran gorago eginda gertuen dagoen osagaia eta lexikalizatu egitura (Konplementatzailera mugitu) – *Garraiatzea* (ing. *Pied-piping*).
9. Atzera egin.

Inesibotik hasiko dut eratorpen sintaktikoa. Lehendabiziko urratsean, Tasun bat-egiteak huts egiten du (40.1), eta lehendabiziko zikloan Espezifikatzailerik ez dagoenez, Konplementatzailera mugitzen da (40.2). Jarraian, hurrengo tasunaren [Leku] bat-egiteak huts egiten du (40.3), baina bada Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimendua egitean (40.4) [Eremu] eta [Leku] tasunak lexikalizatu ditzakeen sarrera lexiko bat, *-(e)n* inesiboa.

(40)

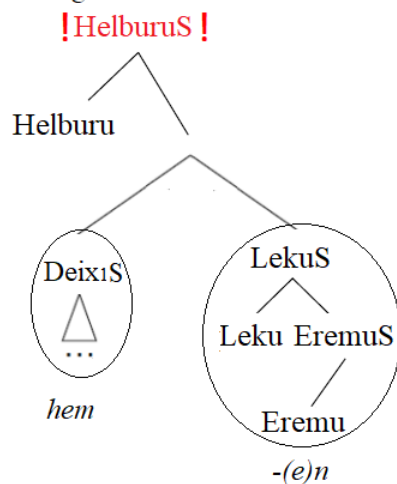

4. Espez Mugimendua

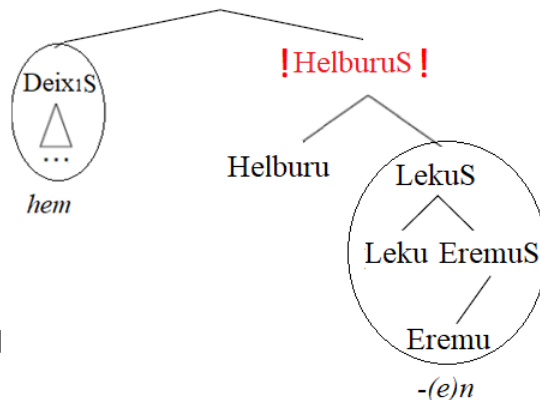

Adlatibozko adposizio deiktikoaren jarraituz, orain arteko urrats berberak jarraituko lituzke eratorpen sintaktikoak. Hurrengo zikloan, [Helburu] tasuna elkartzean, Tasun bat-egiteak huts egiten du (40.5), eta baita Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimenduak (40.6). Hurrengo urratsean, tasun berria konplementatzailerara mugitzean horrek ere huts egiten du (40.7), ez baitago ez Helburu tasuna soilik gauzatzen duen sarrera lexikorik, ez eta *hemena gisako deiktikorik. Hurrengo urratsa, beraz, Atzera egitea abiatu (40.8) eta egitura urratsez urrats desegitea da.

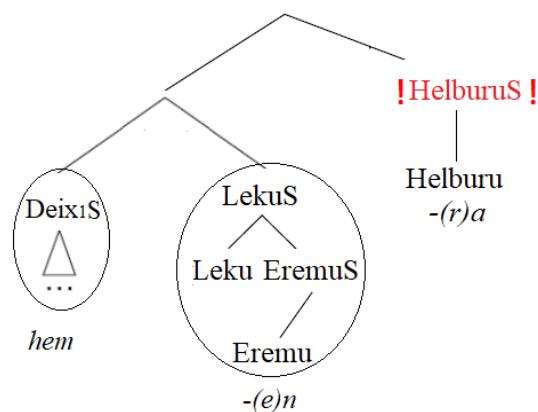
5. Tasun bat-egiteak huts egin

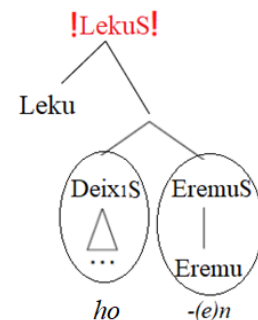
6. Espez Mugimendua huts egin

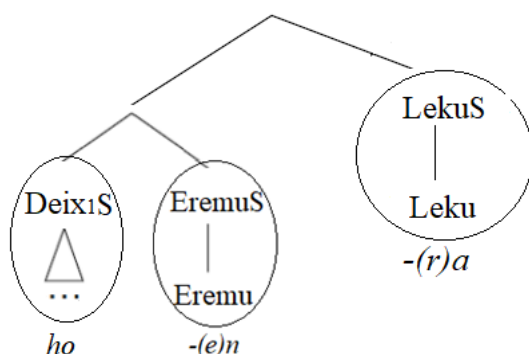
7. Konplementatzailerara mugitzeak huts egin *hemena

8. Atzera egin (3.)ra eta orain egitura espezifikoena hautatu

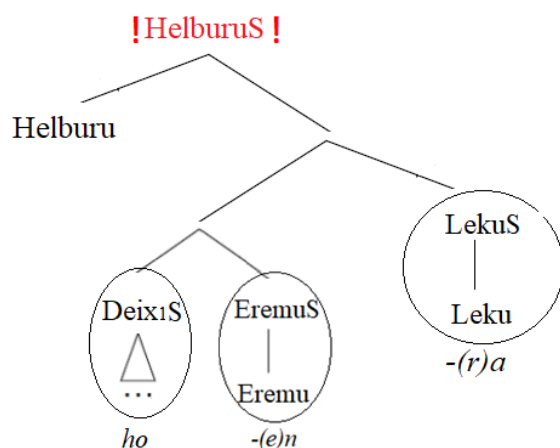

9. Konplementatzailera mugitu

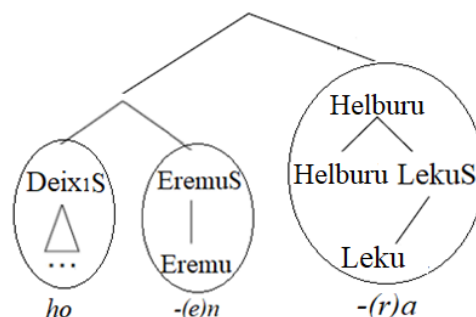

Goiko (40.8) urratsaren ondotik, ezinezkoa da Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimendua egitea, inesiboa orain ez baita [Eremu] eta [Leku] tasunak lexikalizatzeko hautagaia. Hortaz, Konplementatzailera mugitu behar da (40.9) eta orain *-ra* da *Bat-egite Baldintzari* (ing. *Condition of Matching*) jarraituz (Caha et al. 2025), Leku islapena lexikalizatu dezakeen sarrera lexiko espezifikoena. Horren ondotik, [Helburu] tasuna lexikalizatzeko zikloan, Tasun bat-egiteak huts egiten du (40.10), baina Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimendua arrakastatsua da (40.11).

10. Tasun bat-egiteak huts egin

11. Espez Mugimendua

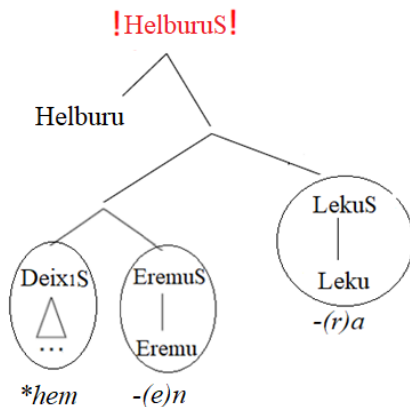

Beraz, bi *hona* leudeke, hots, (9)koa, Leku islapenean amaitzen dena eta adiera estatikoa duena, eta (40.11)koa, Helburu orientaziodun *hona* [Leku] [Helburu], adiera dinamikoa duena. Hemen aipatutakoa esanguratsua da, izan ere, adiera estatikoa duten konparaziozko egituretan ere, *egon honago*, *egon horrago*, *egon harago*, *-ra* adlatiboa dugu.

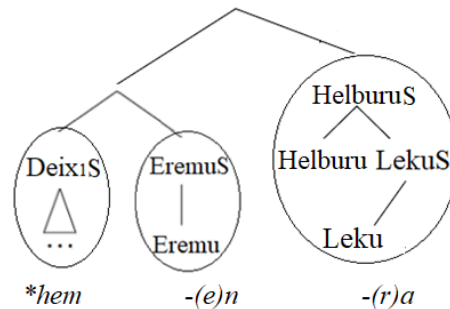
Jarraian, ablatibodun *hemendik* adposizio deiktikoa lexikalizatzeko, berriro ere atzera egin beharra dago, oraingoan, erroa *hem* baita berriro ere. Deribazioa (40.3) urratsera itzuliko da berriro ere, eta *hemendik* lexikalizatzeko bidean, tarteko bi urratsetan lexikalizatu ezinezko egitura sortuko dut birritan, **hemena*, lexikalizatu daitekeen egitura bat lortzeko bidean, literaturan pseudo-ABA egituretaren ildotik (Middleton 2021; Kasenov 2025).

Oraingo honetan, (40.9) urratseko egitura berera iritisko da deribazioa, baina **hemena* lezikalizatuz. Horren ondotik, [Helburu] tasuna lezikalizatzeko zikloan, Tasun bat-egiteak huts egiten du (41.1), baina Espezifikatzailez espezifikaztaileko mugimendua arrakastatsua da, ziklo honetan ere **hemena* lezikalizatuz (41.2). Hirugarren zikloan, ordea, Tasun bat-egiteak huts egin ostean (41.3), Espezifikatzailez espezifikaztaileko Mugimenduan *-tik* sarrera lexikoa da [Leku] [Helburu] eta [Iturburu] tasunak lezikalizatzeko hautagai espezifikoa (41.4).

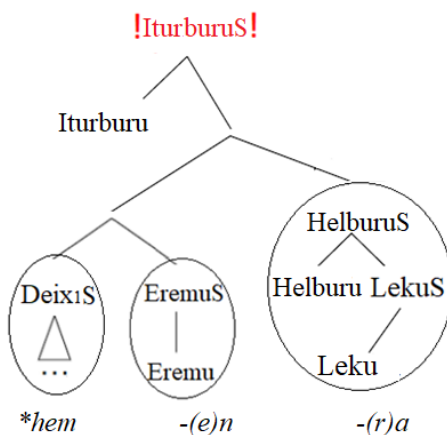
(41) 1. Tasun Bat-egiteak huts egin

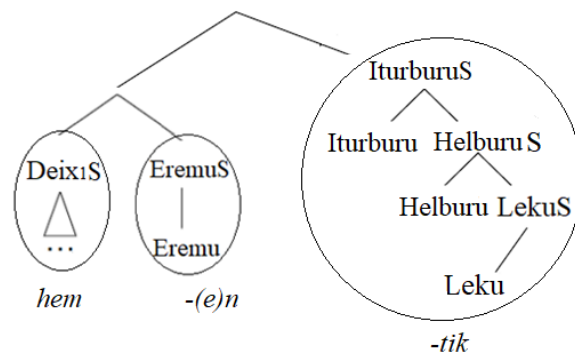
2. Espez Mugimendua

3. Tasun Bat-egiteak huts egin

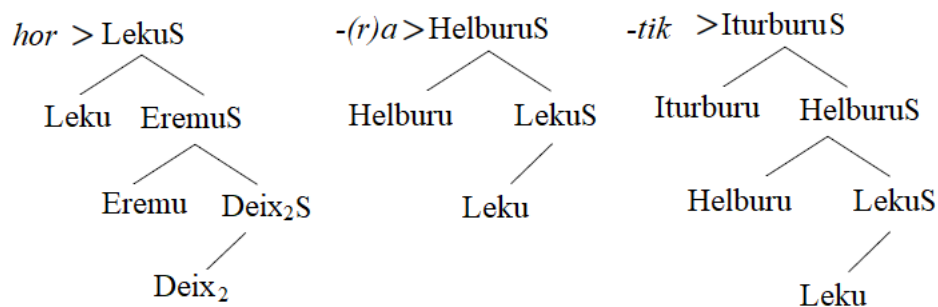
4. Espez Mugimendua

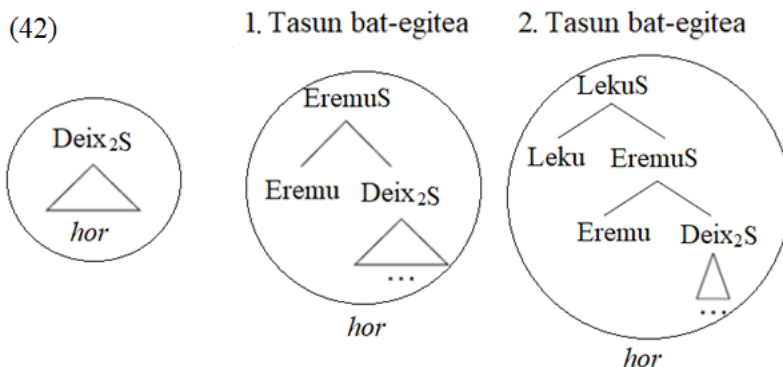
Bigarren graduko adposizio deiktikoei dagokienez, sail honek badu berezitasun bat, izan ere, ez da [Eremu] eta [Leku] tasunak lezikalizatu ditzakeen *-(a)n* inesiborik ageri. Ondorengo 8.10. Taulan jasotzen ditut bigarren graduko adposizio deiktikoen lezikalizazioak eta, horren, ondotik, jarraian erabiliko ditudan ale lexikoak:

	Deix ₁₋₂	Eremu	Leku	Helburu	Iturburu
<i>hor</i>			<i>hor</i>		
<i>horra</i>		<i>hor</i>		<i>-(r)a</i>	
<i>hortik</i>		<i>hor</i>			<i>-tik</i>

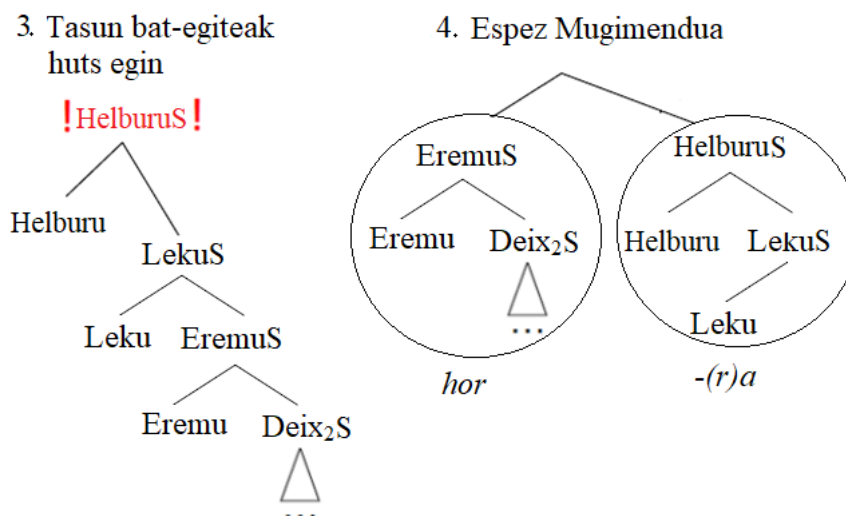
8.10. Taula: bigarren graduko adposizio deiktikoen lezikalizazioa.

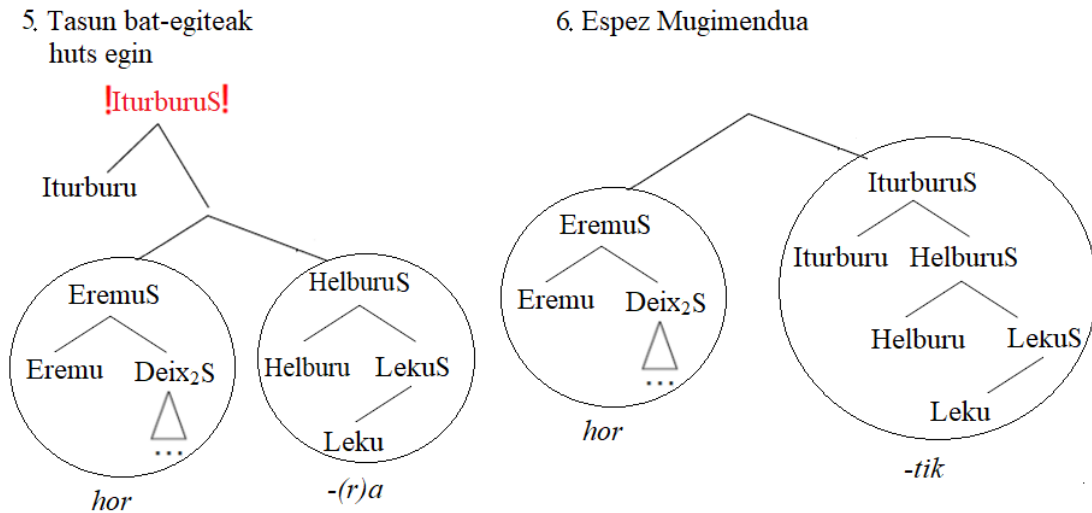
Oraingo honetan, eratorpen sintaktikoaren lehendabiziko zikloan arrakastasua da Tasunen bat-egitea (42.1), *hor* ale lexikoak [Eremu] tasuna ere lexikalizatu baitezake. Bigarren zikloan ere, arrakastasua da Tasunen bat-egitea (42.2), *hor* ale lexikoak islapensintaktiko guztia lexikalizatzen baitu, bere sarrera lexikoan [Leku] tasuna jasotzen baitu.

Adlatibozko *horra* adposizioa lexikalizatzeko hurrengo urratsa, ziklo berrian [Helburu] tasuna lexikalizatzea da. Oraingoan, *hor* ale lexikoak ezin dezake tasun hori ere lexikalizatu, hortaz, Tasun bat-egiteak huts egiten du (42.3), Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimendua (42.4), ordea, arrakastatsua da, [Leku] eta [Helburu] tasunak lexikalizatzeko gai den ale lexiko espezifikoa *-(r)a* adlatiboa baita.

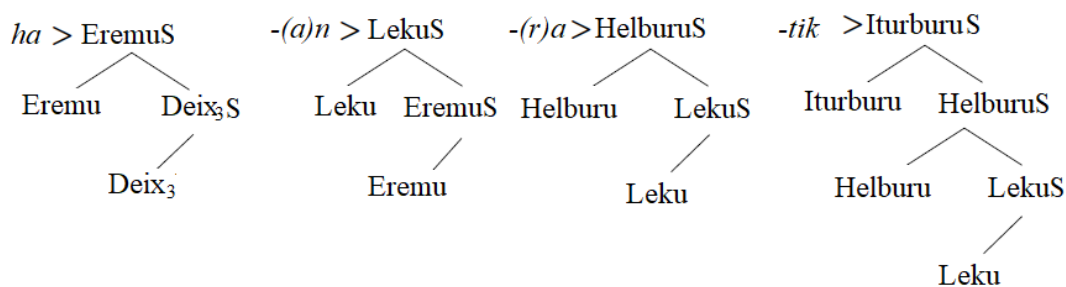
Ablatiboari dagokionez, (42.5) urratsean [Iturburu] tasuna gehitzean, Tasun bat-egiteak huts egiten du, baina. Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimendua (42.6), [Leku] [Helburu] eta [Iturburu] tasunak lexikalizatu ditzakeen ale lexiko zehatzena *-tik* ablatiboa da.

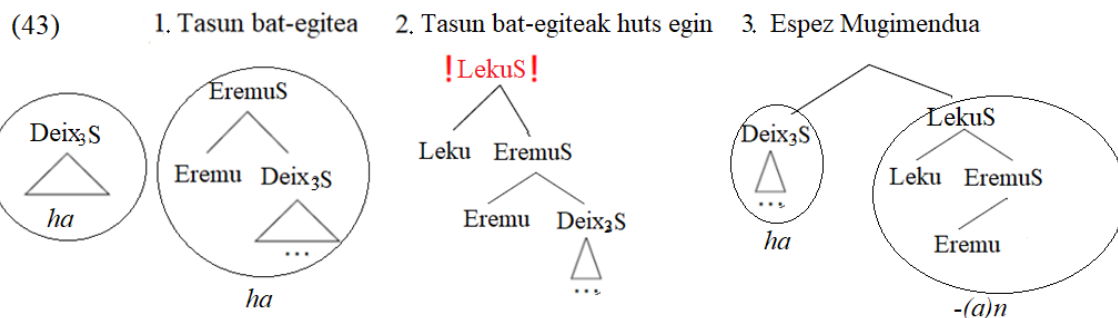
Hirugarren graduako adposizio deiktikoen sailean ere ez dago erro txandakatzerik. Dena dela, inesiboa ageri da bai adiera lokatiboan, *han* eta baita ablatiboan ere, *ha-n-dik*, ez, ordea, adlatiboan *ha-ra*. Jarraian 8.11. Taulan jasotzen ditut lehen graduako adposizio deiktikoen lexikalizazioak eta horren azpian eratorpen sintaktikoan erabiliko ditudan ale lexikoak:

	Deix ₁₋₂₋₃	Eremu	Leku	Helburu	Iturburu
<i>han</i>	<i>ha</i>	<i>-(a)n</i>			
<i>hara</i>	<i>ha</i>		<i>-(r)a</i>		
<i>handik</i>	<i>ha</i>	<i>-(a)n</i>			<i>-tik</i>

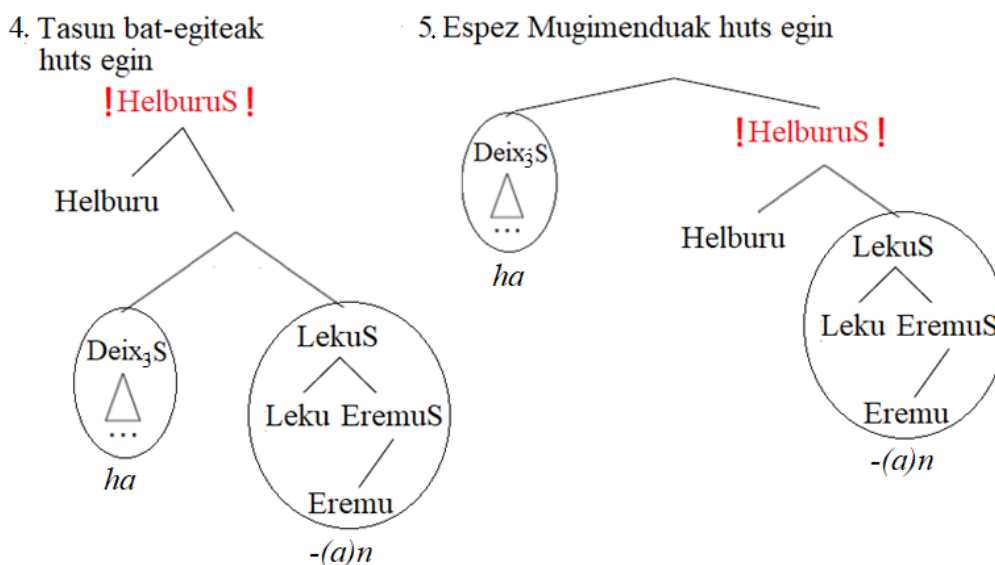
8.11. Taula: hirugarren graduako adposizio deiktikoen lexikalizazioa.

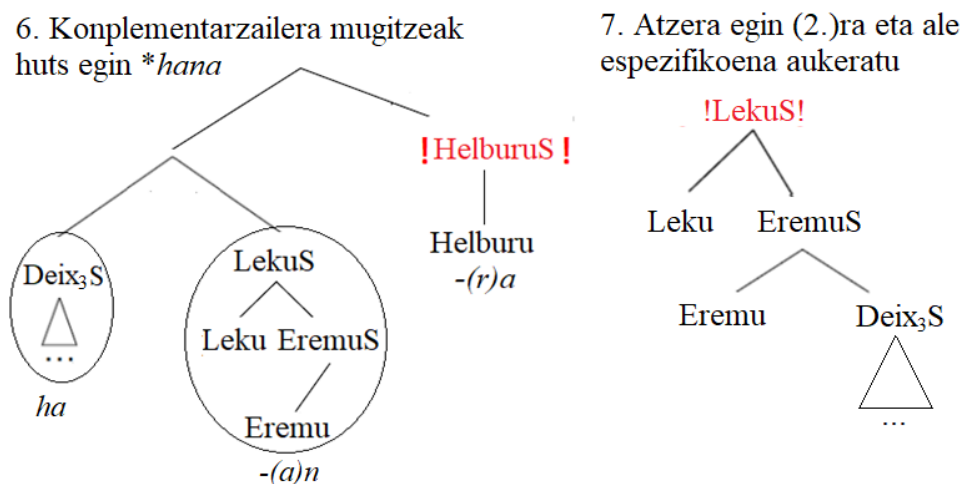
Inesiboari dagokion eratorpen sintaktikoan, Tasun bat-egitea arrakastatsua da lehendabiziko zikloan (43.1), *ha* erroak [Eremu] tasuna ere lexikalizatu baitezake. Hurrengo zikloan, ordea, Tasunen bat-egiteak huts egiten du, *hak* ezin baitezake [Leku] tasuna lexikalizatu (43.2). Hortaz, Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimendua (43.3) egin, eta orain *-(a)n* inesiboa da [Eremu] eta [Leku] tasunak lexikalizatzeko sarrera lexikorik espezifikoena.

Adlatiboaren eratorpen sintaktikoan, ziklo berrian Tasun bat-egitak huts egiten du (43.4), baita Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimenduak (43.5) ere.

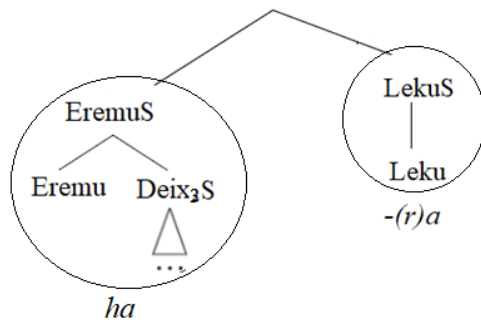
Jarraian, Konplementatzailera mugitzeak ere huts egiten du (43.6), ez baita **ha-n-a* gisako adposizio deiktikorik lekukotzen. Aldiz, lehen graduan bada *ho-n-a*. Beraz, Atzera egitea abiatu behar da (43.2) urratsera arte.

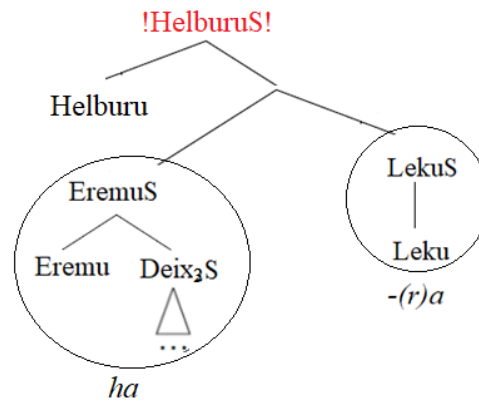
Hurrengo urratsean Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimenduak huts egiten du (43.8), inesiboa ez baita hautagaia, eta Konplementatzailera mugitzean (43.9) [Leku]

tasuna lexikalizatu dezakeen ale lexiko espezifikoa *-(r)a* adlatiboa da, inesiboak ezin baitezake [Leku] tasuna soilik lexikalizatu. Hurrengo zikloan, [Helburu] tasuna gehitzean, Tasunen bat-egiteak huts egiten du (43.10), baina Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimendua arrakastatsua da (43.11).

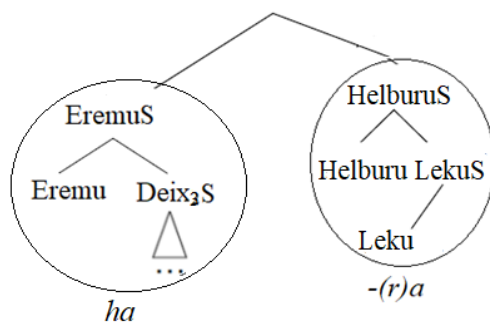
9. Konplementatzailerako mugitu

10. Tasun bat-egiteak huts egin

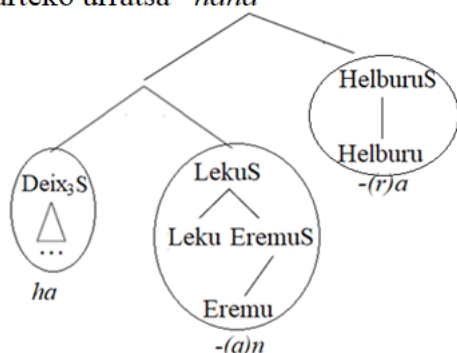

11. Espez Mugimendua

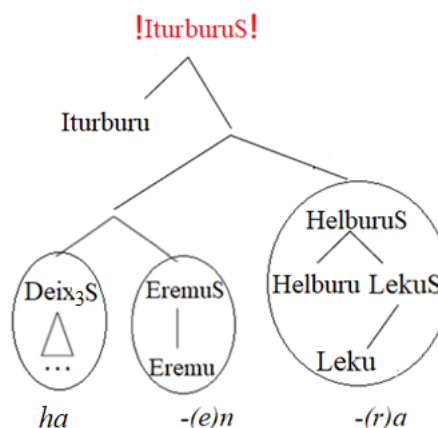

Azkenik, hirugarren graduko ablatiboari dagokionez, eratorpen sintaktikoak aurrera egiteko aukera bakarra Atzera egitea abiatzea da (43.12), ez baita lekukotzen Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimendua eginda lortzen den **hatik* bezalakorik, ez eta Konplementatzailerako mugimendua eginda lortzen den *haratik* aldaera gisakoak, ez baitira paradigmako forma orokorrak. Beraz, (43.6) urratsera itzuli beharra dago, [Eremu] tasuna inesiboak lexikalizatu dezan, eta tarteko urrats honetan, **hana* lexikalizatu beharra dago hurrengo zikloan *handik* lexikalizatu ahal izateko (43.13). Azken zikloan [Iturburu] tasuna lexikalizatzean Tasun bat-egiteak huts egin arren (43.14), Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimendua arrakastatsua da (43.15), *-tik* ale lexikoak [Leku], [Helburu] eta [Iturburu] tasuna lexikalizatu baititzake.

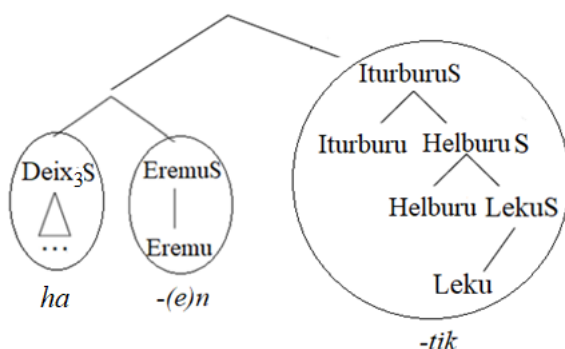
13. Konplementatzailera mugitzea
tarteko urratsa *hana

14. Tasun Bat-egiteak huts egin

15. Espez Mugimendua

Eratorpen sintaktikoetan ez ditut gehitu adlatiboaren gainean sortzen diren hurbiltze adlatiboaren eta muga adlatiboaren analisiak, funtsean, deixiaz kanpoko egituretan duten analisi bera baitute.

8.6.3. Konparaziozko adposizio deiktikoaren lexikalizazioa eta analisi

Konparaziozko testuinguruetako deribazioa azaltzeari ekin aurretik, konparaziozko egitura horiek aztertzeko oinarri hartzen ditudan lanak dakartzat. Goenagaren (2012) eta Vela-Ploren (2018; 2020) ildotik, aintzat hartzen dut euskarazko *-ago* konparaziozko atzizkiak, Gradu burua (Deg Kennedy & McNally 2005) lexikalizatzen duela. Hori horrela, adposizio deiktikoetan Gradu burua ezinbestean adlatiboaren gainean lexikalizatu behar dela argudiatuko dut jarraian.

Lehen graduako adposizio deiktikoetatik hasiz gero, Gradu burua oinarritzko hiru buruen gainean islatzen saiatuz gero, ikus daiteke inesiboaren gaineko **hem-en-ago* ez dela forma emankorra, ez baitu gutxieneko egitura sintaktikoa lexikalizatzen. Bestetik, Iturburuaren gaineko forma, **hem-en-dik-ago*, gramatikala ez bada, horrek gehiegizko egitura lexikalizatzen duela esan nahi du. Hortaz, bestelako kokapen bat behar du Gradu buruak, ezinezkoa baitu 8.12. Taulan adierazitakoa.

	Deix ₁	Eremu	Leku	Helburu	Iturburu	Gradu
* <i>hemenago</i>	<i>hau</i>		-(e)n			-ago
* <i>hemendikago</i>	<i>hau</i>	-(e)n		-tik		-ago

8.12. Taula: lehen graduko adposizio deiktikoen ezinezko lexikalizazioak konparazioan *[[Iturburu]Gradu].

Bestalde, Gradu burua zuzenean Leku buruaren gainean islatuko balitz, Leku adieradun formak gramatikala dirudi. Helburu adieradun forma, ordea, ez da gramatikala, **ho-n-ago-ra* (8.13. Taula).

	Deix ₁	Eremu	Leku	Gradu	Helburu	Iturburu
* <i>ho-n-ago</i>	<i>ho</i>		-(e)n	-ago		
* <i>ho-n-ago-ra</i>	<i>ho</i>		-(e)n	-ago	-(r)a	

8.13. Taula: lehen graduko adposizio deiktikoen ezinezko lexikalizazioak konparazioan *[[Leku]Gradu].

Helburu islapenaren gainean lexikalizatzen da *-ago*. Badiralexikalizazioa hurrenkera horretan gertatzen dela sostengatzen duten bi ebidentzia. Batetik, aldaera batzuetan *ho-n-(e)ra-ago* adlatibo osoa lekukotzen da. Bestetik, saileko gainerako formetan Helburu-Gradu hurrenkera aurkitzen dugu. Hortaz, 8.14. Taulan proposatutakoa litzateke lehen graduko adposizio deiktikoen alez aleko lexikalizazioa.

	Deix ₁	Eremu	Leku	Helburu	Gradu	Leku	Helburu	Iturburu
<i>ho-n-(r)a-ago</i>	<i>ho</i>	-(e)n		-(r)a	-ago			
<i>ho-n-(r)a-ago</i>	<i>ho</i>	-(e)n		-(r)a	-ago			
<i>ho-n-(r)a-ago-tik</i>	<i>ho</i>	-(e)n		-(r)a	-ago			-tik

8.14. Taula: lehen graduko adposizio deiktikoen lexikalizazioa konparazioan [[[Helburu]Gradu]Iturburu].

Aurreko atalean aurkeztutako lekuzko adposizio deiktikoen formen aldean, eredu erregularragoa dute konparaziozkoek. Bestetik, konparaziozko egituretan Gradu buruaren gainean lexikalizatzen den *-tik* ablatiboak [Leku], [Helburu] eta [Iturburu] tasunak lexikalizatzen dituela argudiatu dut kapitulu honetan, Itzulerazko Bidea adierazten baitu.

Bigarren graduko adposizio deiktikoen kasuan, Helburu-Gradu hurrenkera hartuko dut aintzat eta zuzenean baztertu egin dut **hor-ago* aukera, fonetikoki ona ematen badu ere, bertan ez baita Helburu burua lexikalizatzen duen ale lexikorik ageri. Gainera, aldaera batzuetan *hor-(e)ra-ago* gisakoak lekukotzen dira. Bigarren graduan ageriko inesibozko adposizio markarik ez dagoenez, *hor* deiktikoaren hedadura zehaztu beharra dago. Bi aukera zilegi leudeke, batetik, *hor* osagai deiktikoak Deixi, Eremu eta Leku buruak lexikalizatzen dituela onartzea, eta, bigarrenik, *-ra* adlatiboak Sintagmazko Gauzapena eginez Leku eta Helburu buruak lexikalizatzen dituela onartzea. Bigarren

horren alde egingo dut, hori baita beste egituretan ere lekukotzen dena. Baztertu egin dut **hor-ago* aukera ere.

	Deix ₁₋₂	Eremu	Leku	Helburu	Gradu	Iturburu
* <i>hor-(r)a-ago</i>			<i>hor</i>	<i>-(r)a</i>	<i>-ago</i>	
<i>hor-(r)a-ago</i>		<i>hor</i>		<i>-(r)a</i>	<i>-ago</i>	

8.15. Taula: bigarren graduko *hor* deiktikoaren hedadura konparazioan.

	Deix ₁₋₂	Eremu	Leku	Helburu	Gradu	Leku	Helburu	Iturburu
<i>hor-(r)a-ago</i>		<i>hor</i>		<i>-(r)a</i>	<i>-ago</i>			
<i>hor-(r)a-ago</i>		<i>hor</i>		<i>-(r)a</i>	<i>-ago</i>			
<i>hor-(r)a-ago-tik</i>		<i>hor</i>		<i>-(r)a</i>	<i>-ago</i>			<i>-tik</i>

8.16. Taula: bigarren graduko adposizio deiktikoen lexikalizazioa konparazioan [[Helburu]Gradu].

Hirugarren graduko adposizio deiktikoei dagokienez, **ha-n-(r)a-ago* bezalakoak sortzeko ezinezkotasunak egitura hauek Helburu islapenaren gainean eratzten direla berresten du. Jarraian, 8.17. Taulan jaso dut hirugarren graduko konparaziozko adposizio deiktikoen lexikalizazioa.

	Deix ₁₋₂₋₃	Eremu	Leku	Helburu	Gradu	Leku	Helburu	Iturburu
<i>ha-(r)a-ago</i>		<i>ha-</i>		<i>-(r)a</i>	<i>-ago</i>			
<i>ha-(r)a-ago</i>		<i>ha-</i>		<i>-(r)a</i>	<i>-ago</i>			
<i>ha-(r)a-ago-tik</i>		<i>ha-</i>		<i>-(r)a</i>	<i>-ago</i>			<i>-tik</i>

8.17. Taula: Hirugarren graduko adposizio deiktikoen lexikalizazioa konparazioan [[Helburu]Gradu].

Hirugarren graduko konparaziozko egiturak eredu supletiboko ***ha-ra*** behar du oinarrian, eta honek erakusten du erroaren forma *ha* soila dela, ez *han*.

Orain artean aipatutako islapen sintaktikoez gain, adiera hurbilkaria duten *-ra-ntz* gisako konposatueta Eskala islapena lexikalizatzen dela hartzen dut aintzat, Pantcheva ren (2011), Berronen (2015) ildotik.

	Deix ₁	Eremu	Leku	Helburu	Eskala	Gradu	Leku	Helburu	Iturburu
<i>ho-n-(r)a-ntz-ago</i>	<i>ho</i>	<i>-(e)n</i>		<i>-(r)a</i>	<i>-ntz</i>	<i>-ago</i>			
<i>ho-n-(r)a-ntz-ago-tik</i>	<i>ho</i>	<i>-(e)n</i>		<i>-(r)a</i>	<i>-ntz</i>	<i>-ago</i>			<i>-tik</i>

8.18. Taula: interpretazio eskalarraren, deixiaren eta Gradu buruaren aldiberekotasuna.

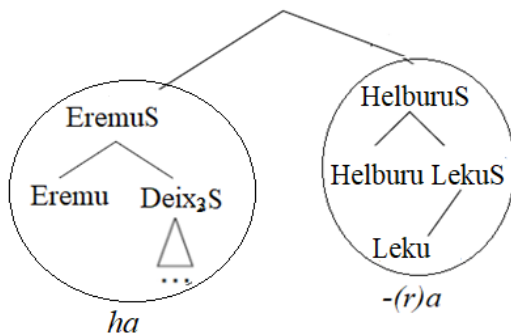
Kapitulu hasieran adposizio deiktikoen forma indargarriak adierazteko erabiltzen den *-xe* atzizkia ere erabil daiteke balio eskalarrarekin.

	Deix ₁₋₂₋₃	Eremu	Leku	Helburu	Eskala	Gradu	Lek Hel	Iturburu
<i>ha-ra-xe-ago</i>	<i>ha-</i>		<i>-(r)a</i>	<i>-xe-</i>	<i>-ago</i>			
<i>ha-ra-xe-ago-tik</i>	<i>ha-</i>		<i>-(r)a</i>	<i>-xe-</i>	<i>-ago</i>			<i>-tik</i>

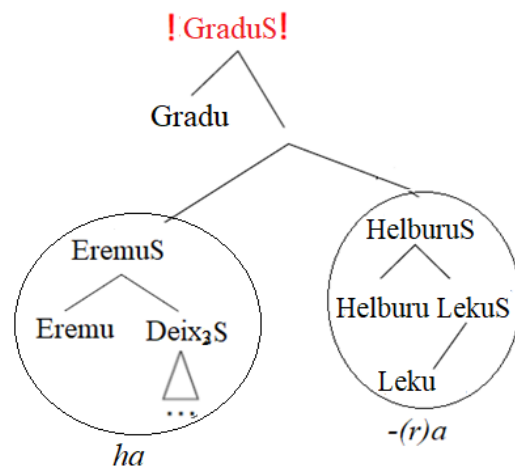
8.19. Taula: *-xe* atzizki txikigarria Eskala burua lexikalizatzen.

Konparaziozko adposizio deiktikoen testuinguru bakoitzari dagokion lexikalizazio taulak aurkeztu ostean, eratorpen sintaktikoa aurkeztuko dut jarraian. Hiru graduetako adposizio deiktikoen oinarrian adlatiboa dutenez, deribazioa aurreko atalean *hona*, *horra* zein *hara* lexikalizatzen dituzten urratsetatik berrabiaratu daiteke. Nik hirugarren graduko *hara* hartuko dut abiapuntutzat. Ziklo berrian [Gradu] tasuna elkartzean, Tasun bat-egiteak huts egiten du (44.12), baita Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimenduak ere (44.13), deribazio arrakastatsua lortzeko, tasun berria Konplementatzailera mugitu beharra dago (44.14).

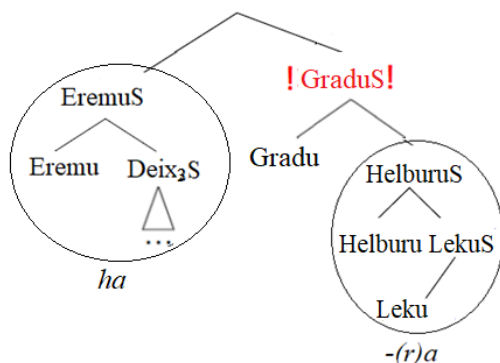
11. Espez Mugimendua

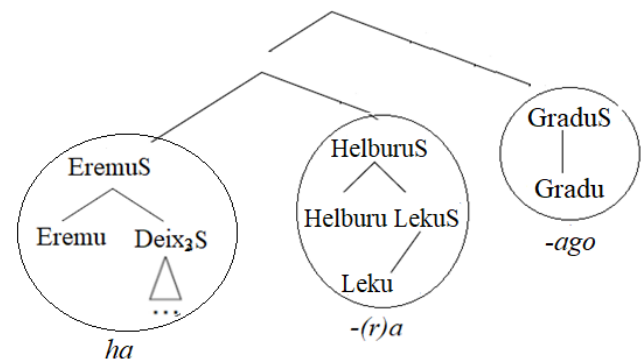
12. Tasun bat-egiteak huts egin

13. Espez Mugimenduak huts egin

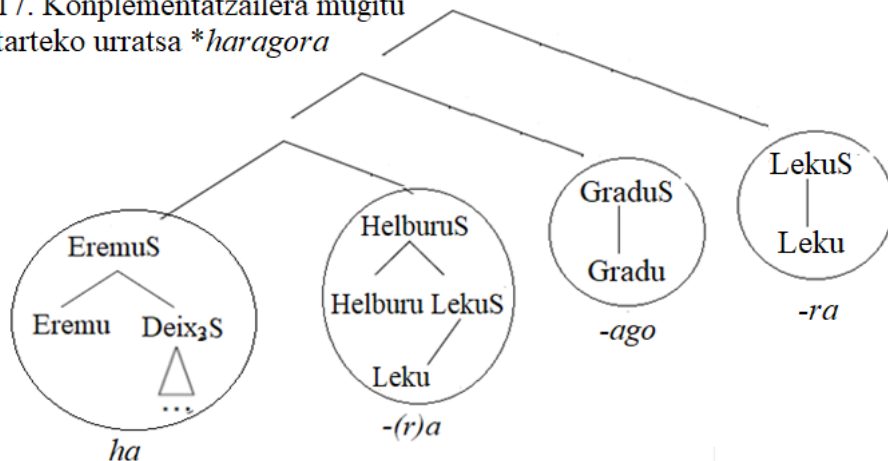
14. Konplementatzailera mugitu

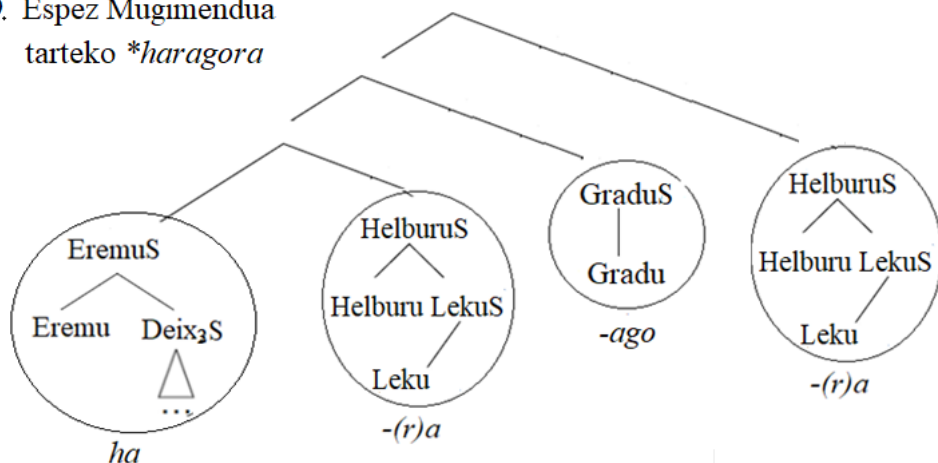
Hurrengo urratsetan, ablatiboa lexikalizatu bitarteko deribazioak gauzatu behar dira. Lehendabizi, [Leku] tasuna lexikalizatu behar da, eta Tasun bat-egiteak (44.15) eta Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimenduak (44.16) huts egiten dutenez, Konplementatzailera mugitu behar da tasun berria (44.17). Une horretan, [Leku] tasuna bakarrik lexikalizatu dezakeen ale lexiko bakar bat dago, *-(r)a* adlatiboa, inesiboak

[Leku] tasuna lexikalizatzeotan [Eremu] tasuna ere lexikalizatu behar baitu eta. Hurrengo zikloan, Tasun bat-egiteak huts egin (44.18) arren, [Helburu] tasuna Espezifikatzailez espezifikatzaileko mugimendua eginez lexikalizatu daiteke (44.19). Berdin gertatzen da azken zikloan ere, [Iturburu] tasuna lexikalizatzean (44.21).

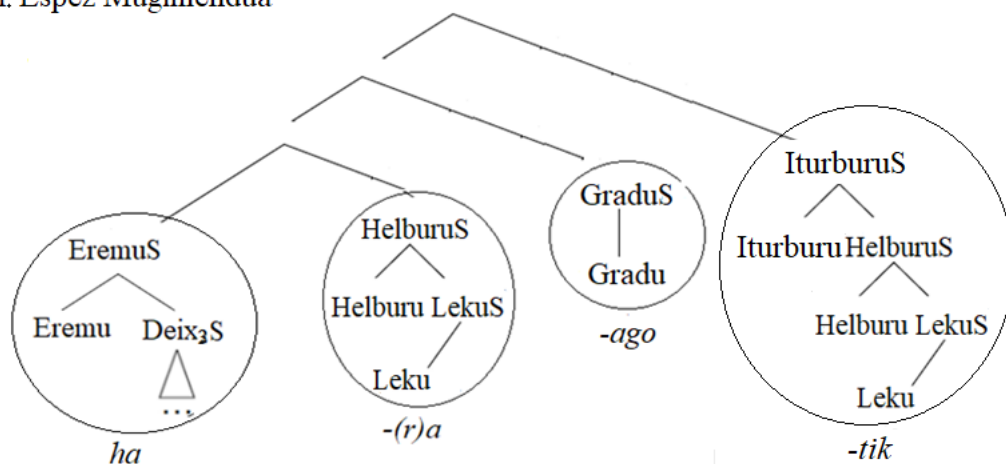
17. Konplementatzailera mugitu
tarteko urratsa **haragora*

19. Espez Mugimendua
tarteko **haragora*

21. Espez Mugimendua

Goiko (17) eta (19) urratsetsan, **ha-ra-ago-ra* forma erredundantea lexikalizatu beharra dago hurrengo urratsean, (21)n, *haragotik* gauzatu ahal izateko. Itzulerazko Bideetan islapen sintaktikoak errepikatuta ageri dira horietan bi Bideren batura adierazten baitute: batetik, jatorrizko erdigune deiktikotik *haragoko* puntura, eta, bestetik, *haragoko* puntutik erdigune deiktikorakoa edo beste norabaiterakoa. Aldiz, **handik-ago* gisakoak zilegi balira ez legoke islapenak errepikatu beharrik, abiapuntua dagoeneko ‘han’ bailegoke.

8.7. ONDORIOAK

Atal honetan Lekua eta Deixia konbinatzen diren testuinguruetan bi egitura ditugula aurkeztu dut, adposizio deiktikoak, batetik, eta erakusledun DSak, bestetik. Bi multzo horietatik, ordea, bigarrena bakarrik da bateragarria ISekin, adposizio deiktikoek ez baitituzte onartzen ISrik (**etxe hortik*). Bestetik, AdpSak erakusledun DS bat osagarri gisa hartzean ere Lekua eta Deixia ditugu. Determinatzaile Sintagma horietan deixiak eta Lekuak bi islapen beregain dituzte (*etxe horr-etara* (adl.) vs *etxe hori* (abs.)). Aldiz, *hor* bezalako adposizio deiktikoen multzoan, Deixia lexikalizatzen den aldi oro Lekua ere lexikalizatzen da. Erakusledun DSetan ardatz zati bat tartekatzen bada, are agerikoagoa da egitura horietan Lekua eta Deixia elkarrengandik bereiz dauden islapenetan daudela. Har ditzagun adibide gisa [[[etxe hor(i)_{DS}] -en_{KS}] sukalde_{IS}]-an_{AdpS}] eta [[[[etxe hor(i)_{DS}] -en_{KS}] aurre_{ArdZat}]-an_{AdpS}]. Adibideotan ikus daiteken *hor(i)k* Deixia eta DS lexikalizatzen ditu, ez Lekua. Gainera, erakuslea ager daiteke lekuzko testuinguruetatik kanpo: *etxe horr-(e)k* (erg.). Bestetik, *hemen plazan* (*hemen; plazan*) eta *handik aurretik* (*handik; aurretik*).gisakoetan, aposizioan dauden bi egitura beregain ditugula erakutsi dut.

Bestalde, konparaziozko egituretan, lehen eta hirugarren graduko leku deixian dagoen eredu alternantzia (1. *hem-en/ho-n-a*; 3. *ha-ra/ha-n-dik*) adlatiboazko ereduaren alde berdintzen da konparaziozko egituretan. Bestetik, **hor-tik-ago* gisakoen ezgramatikaltasunaz, esan daiteke, ablatiboak (*-tik*) [Iturburu] tasuna lexikalizatzean, sortzen den egitura gehiegizkoa dela ia edozein motatako graduagarritasuna onartzeko. Beraz, oro har, Helburu islapena litzateke Gradu islapenaren aurretik deribatu beharreko gutxieneko eta gehieneko konplexutasun sintaktikoa. Dena den, Helburu islapenaren eta Gradu islapenaren artean beste morfema graduatzaile bi ager daitezke, *-xe-* eta *-ntz*. Bi morfema horiek adiera eskalarra dutenez, Eskala burua lexikalizatzen dutela aurkeztu dut §6. kapitulan. Horri lotuta, adposizio deiktikoen adlatiboazko formen deribazioan *-ra* sarrera lexikoa Leku islapena bere horretan lexikalizatu dezakeen aukera espezifikoena dela aldarrikatu dut. Izan ere, konparaziozko testuinguruetan adiera estatikoa duten *honago* ‘non’, *harago* ‘non’ bezalakoetan ere adlatiboa ageri da. Ez dago **hanago* gisakorik.

9. Conclusions

9.1. SUMMARY OF THE MAIN CONTRIBUTIONS OF THE DISSERTATION

In this dissertation, I have analysed the internal compositionality, semantic properties, lexicalisation and dialectal variation of Basque spatial adpositions. A core objective of this dissertation was to categorise morphologically and semantically diverse elements used in spatial contexts. More precisely, I have classified spatial adpositions in three major groups: bound adpositions (*-tik* ‘from’), axial parts (*gain* ‘top, above’), and complex adpositions (CA) (*-tik kanpo* ‘out from’). This offers a novel categorisation that is based on internal composition, category-selection, and semantic properties. Regarding category-selection, axial parts can only select NPs and KPs, while bound adpositions and CAs can select both NPs and NPs containing an axial part. Differences regarding internal composition and semantic properties among those groups are presented in sections (§9.1.1., §9.1.3, §9.1.4).

Another key finding in this dissertation is that morphological linearisation within Basque adpositions corroborates the hierarchy postulated by the Decomposition of Path Hypothesis (Pantcheva 2011). For instance, the proximal deictic forms *ho-n-(r)a* ‘(to) here’ and the distal deictic form *ha-n-dik* ‘from there’ corroborate that Goal and Source are built upon Place. My proposal goes in line with other proposals that set a distinction between Path and Place on the spatial domain (Zwarts 2005; Svenonius 2006; Pantcheva 2011; Etxepare 2013). But more significantly, I have argued that beyond primary adpositions (*-(a)n*, *-ra*, *-tik*) an extensive range of CAs follows the foundations established by the Decomposition of Path. For instance, a CA such as *muga-z gaindi* ‘across the border’ lexicalises the [Route] feature that sets on top of the Path hierarchy.

The most significant contributions of this thesis are presented in the following sections.

9.1.1. Generalisations on Ground

In my analysis of spatial CAs, I introduced the features that distinguish CAs as a class different from both bound adpositions and axial parts. One of their distinguishing features is their morphological composition, as they are derived from the combination of a primary adposition and an unanchored axial part, for instance, *goi* ‘up’. This combination is not arbitrary; because these CAs are restricted to a certain primary adposition, and they are incompatible with the other two primary adpositions. That is, CAs such as *mendi-an go(i)-ra* ‘(to) up to the mountain’ –with the inessive– is acceptable but **mendi-ra go(i)-ra* –with the allative– is not. Furthermore, these structures are not related to any overt Ground, that is, CAs do not denote a Region of the Ground, unlike anchored axial parts (*mahai-aren gain-(e)an* ‘on top of the table’). Consequently, rather than expressing location, they generally convey a Path. To a large extent, these conclusions align with the properties that Etxepare and Oihartzabal (2009) attribute to these constructions, which they designate *invariable postpositions*.

Accordingly, I have proposed that anchored axial parts (e.g. *eskola-ren aurre-an* ‘in front of school’) define a Region (*aurre* ‘front’) of an overt Ground (*eskola* ‘school’). In contrast, unanchored axial parts (e.g. *behe-(r)a* ‘downwards’) do not have an overt Ground; in these cases, the speaker is taken as the deictic centre.

In Chapter §4 I discussed that certain tests allow determining the nature of axial parts outside the nominal domain. For instance, the tests conducted by Svenonius (2004, 2006) predicted that axial parts are not compatible with several characteristics attributed to the noun category. Among others, they do not allow for determination, adjectival modification, or pluralisation. In contrast, relational nouns do accept determination, adjectival modification, and pluralisation. The Basque data are consistent with these predictions. For example, if *aurre* ‘front’ is modified by an AdjP, it cannot be interpreted as an anchored axial part, but as relational noun: *etxe-aren aurre hondatu-an* ‘in the ruined façade of the house’ (Etxepare 2013). On the other hand, reduplication is exclusive to axial parts: *etxearen aurre-aurre-an* ‘in the very front of the house’.

After establishing the differences between axial parts and relational nouns, I classified axial parts according to the special Regions they define. I extended the tripartite configuration of axes (vertical, longitudinal and transversal) made by Kracht (2002) and Mizuno (2024). This tripartite configuration proposed by Kracht (2002) results on five possible configurations: anterior, posterior, superior, inferior, and lateral. In order to account for axial parts like *barne* ‘inside’ or *inguru* ‘around’, I added two axes, that is, the endocentric and the perimetral axes. As a result, I have worked with seven possible configurations: anterior, posterior, superior, inferior, lateral, internal and perimetral.

Another factor to be considered is the nature of the Ground. Depending on the type of the Ground, the features that each lexical entry lexicalises may vary. Since bare inessives (e.g. *etxe-an* ‘at home, in the house’) are not related to a specific axial part denoting a Region, I argued that the inessive sets a Region=Ground correspondence. In the absence of an axial part, I assume that the inessives covers the entire surface of the Ground by definition (§2).

Finally, genitives and determiners are also closely related to the characteristics of the Ground. For instance, while inanimate nouns accept structures without the genitive, such as *etxe ondora* ‘(to) next to the house’, animate nouns do not: **adiskide aurrean* vs *adiskidearen aurrean*, ‘in front of the friend’. This opposition is consistent with the phi-features that Rezac (2011) attributes to definite animate nouns. More precisely, this author assigns [person] features to definite animate nouns, and the determiner acts as the carrier of these phi-features. In Chapter §6, I argued that the obligatoriness of the genitive responds to the same reason.

9.1.2. The Animacy Hierarchy in Basque: novel findings

In Chapter §6, I have explored Animacy (Silverstein 1976; Comrie 1989; Haspelmath 2019) and Differential Place Marking (Haspelmath 2019) in Basque spatial adpositions. As shown, proper place names, common nouns, and animate nouns each receive distinct marking, and the higher an entity is on the Animacy Hierarchy, the more complex the marker it tends to take is. In contrast, nouns lower on the hierarchy are primarily those most frequently used in locative contexts, and consequently, the corresponding marker will be morphologically simpler.

(1) Allative forms	a. Irun	b. zuhaitz	c. mutil
	Irun-a	zuhaitz-(e)ra	mutila-ga-n-(r)a
	Irun-ALL	tree-ALL	boy-ANIM-INE-ALL
	‘to Irun’	‘to the tree’	‘to the boy’

(Creissels & Mounole 2011: 168)

Hence, when the allative marks proper place nouns such as *Irun* or *Paris*, it takes its shortened form, as in *Irun-a* ‘to Irun’ or *Paris-a* ‘to Paris’. In contrast, animate nouns such as *mutil* ‘boy’ take an animacy-related-morpheme *-ga-*, which is used in combination with spatial adpositions when referring to human common nouns and human proper nouns. With regard to cattle, large animals and domestic animals, especially in contexts where spatial movement is directed toward the animal, the same marker may also appear, as in *lehoi-en-ga-na gerturatu* ‘approach the lions’.

When the Goal of the motion is conceptualised as the location occupied by the animals rather than the animals themselves, the inanimate pattern is preferred, as in *lehoi-eta-ra bota* ‘throw towards the lions’. Moreover, when an inanimate place name is personified as a human group or collective, the animate variant is also used: *ardura herriarengan utzi* ‘leave responsibility in the hands of the people / the community’. In Figure 9.1., the range of use of Animacy marking in Basque locatives is represented:

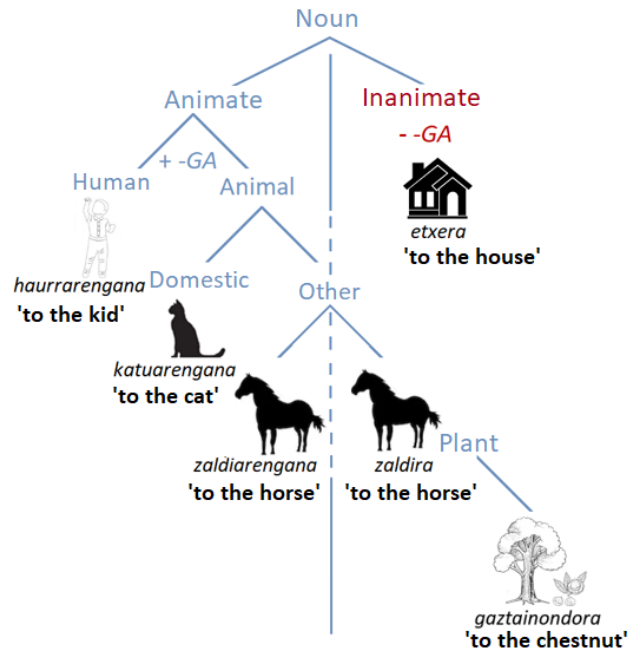

Figure 9.1: Range of use of Animacy marking in Basque.

As I have represented in Figure 9.1, the conceptual divide for animacy marking lies between domesticated animals and cattle. In any case, a more nuanced hierarchy reflecting animacy marking in Basque spatial adpositions is presented below in (2):

- (2) $\underbrace{1^{\text{st}} \text{ and } 2^{\text{nd}} \text{ person pronouns (speaker/addressee)}}_{\text{always [+ -ga-]}} > \underbrace{3^{\text{rd}} \text{ person pronouns}}_{\text{always [- -ga-]}}$
- $> \underbrace{\text{humans}}_{\text{always [+ -ga-]}} > \underbrace{\text{domestic animals}}_{\text{always [+ -ga-]}} > \underbrace{\text{cattle}}_{\text{mostly [+ -ga-]}} > \underbrace{\text{small animals}}_{\text{mostly [- -ga-]}}$
- $> \underbrace{\text{meteorological events}}_{\text{mostly [- -ga-]}} > \underbrace{\text{plants}}_{\text{always [- -ga-]}} > \underbrace{\text{inanimates}}_{\text{always [- -ga-]}} > \underbrace{\text{proper place nouns}}_{\text{always [- -ga-]}}$

Regarding the morphological composition of spatial adpositions on animate nouns, different patterns are attested across dialects. In the most widely attested pattern, animate nouns take the *-ga-* marker across all spatial adpositions, such as the inessive (*-ga-n*), the allative (*-ga-n-(r)a*), and the ablative (*-ga-n-dik*). In addition, animacy is also expressed in complex forms derived from the allative, such as the approximative allative (*-ga-n-a-ntz*) and the terminative (*-ga-n-a-ino*). In this pattern, the animacy marker selects a genitive KP, resulting on the following linearisation: *alaba-ren-ga-n-(r)a* ‘daughter-GEN-ANIM-INE-ALL to the daughter’. Moving towards Western varieties, the genitive is optional both in nouns and pronouns: *alaba-ga-n-(r)a* ‘daughter-ANIM-INE-ALL to the daughter’. Interestingly, Eastern varieties follow a different pattern, one where the adposition *bait(h)a* ‘inside oneself’ is used. Although this adposition selects a genitive, it also appears with absolutive in old texts (Santazilia 2013: 227). This dialectal variation is summarised in the following Table 9.1.

Dialect	Western Basque	Central Basque	Eastern Basque
Spatial adpositions	[– GEN] [+ <i>-ga-</i>] <i>-ga-n-dik</i>	[+ GEN] [+ <i>-ga-</i>] <i>-ren-ga-n-dik</i>	[+ GEN] [+/- <i>-ga-</i>] <i>-ren-ga-n-dik</i> / <i>-(ren) baitha-tik</i>

Table 9.1: Distribution of the animacy morpheme *-ga-* and the genitive.

As it can be seen, at least the animacy marker *-ga-* or the genitive is attested in all varieties. This is related with the fact that both of them contain phi-features associated with animate nouns, as proposed by Rezac (2011) (§9.1.1). Alternatively, an ellipsis strategy that refers to someone’s residence can be used. Under this strategy, instead of saying *anaia-ren etxe-(e)ra* ‘to the brother’s house’, it can also be said *anaia-ren [etxe]-ra* ‘to brother’s’, with the NP being elided but still expressing the same meaning.

An important characteristic of the data discussed in this section is that whenever the animacy marker is used in spatial contexts other than location, the inessive is still pronounced (*-ga-n-dik*, *-ga-n-(ra)-ino*). This results on a stacking pattern that has to be solved in order to lexicalise Path features, as I will discuss in (§9.1.4).

9.1.3. GoalP as a common scope for further projections

Throughout this dissertation, I have analysed the morphological composition of each class of spatial adpositions in detail, and following Pantcheva (2011) and Berro (2015b), I have argued that GoalP functions as a common scope upon from which different constructions are built. In other words, the morphological compositionality of several constructions has the allative adposition *-ra* as a baseline. This observation was first made by Berro (2015b), who observed that place verbs were always built on top of Goal-oriented adpositions (*itsaso-ra-tu* ‘to sail into the sea’, *kale-ra-tu* ‘to publish’, *aurre-ra-tu* ‘to advance’) and under no circumstances on top of Place adpositions (**etxe-an-tu*) and Source-oriented adpositions (**etxe-tik-tu*). I have so far found a single exception to this affirmation, *gain-di-tu* ‘to pass, to overcome’, which is built on top of the archaic prosecutive *-ti* denoting a Route Path.

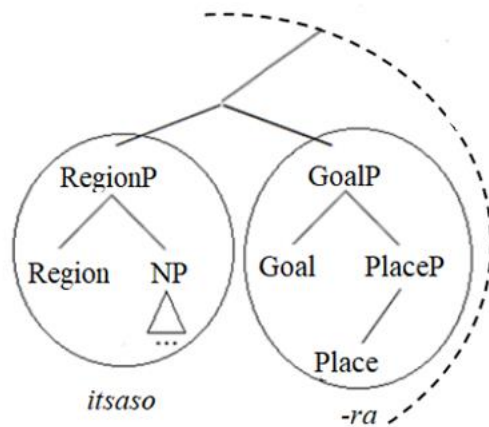
Accordingly, I have presented that the wide array of approximative strategies defines how productive the allative can be in Basque: *eskola-ra-ntz* ‘towards the school’, *eskola-ra-ka* ‘towards the school’, *eskola-runz-ka* ‘towards the school’. Moving onto comparative adpositions, I have accounted for a compositional restriction regarding the linearization of Goal Paths *aurre-ra-ago* ‘further on’, and Source Paths *aurre-ra-ago-tik* ‘from further on’. As I discussed in Chapter §7, the semantic content of comparative Goal Paths is contained by Source paths. Taken together with the two previous contexts, this third piece of evidence motivates the proposal of a cross-structural Goal-Source asymmetry, resulting in a common scope at GoalP for complex structures. Furthermore, this asymmetry is not unique to Basque. The data regarding Hungarian distal demonstratives discussed in Chapter §8 also supports this compositional restriction (3):

- (3) a. od-á-(a)bb b. *o-nnan-(a)bb > c. od-á-(a)bb-ról
 Deix2-ALL-COMP Deix2-ABL-COMP Deix2-ALL-COMP-ABL
 ‘(to) further there’ (lit. ‘more from there’) ‘from further there’

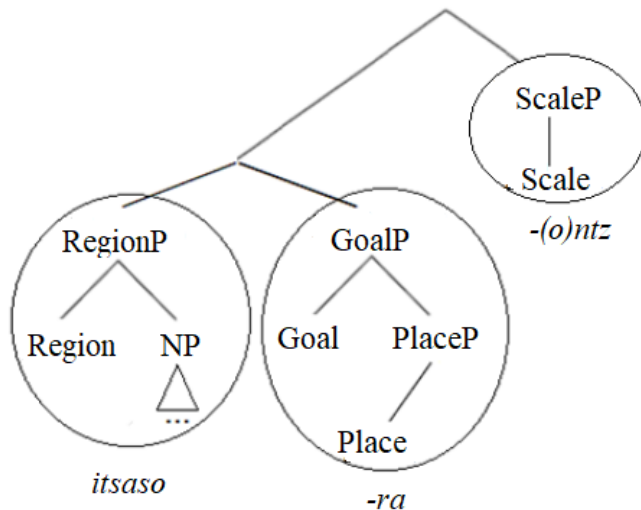
The Goal-Source asymmetry has also been well studied beyond the morphosyntactic domain. In the early stages of language acquisition, children place more emphasis on the destination (‘where to’) indicated by a motion verb than on the starting point, namely the Source (‘where from’), and researchers have argued that the former are easier to acquire (Landau & Lakusta 2005, 2010).

In tree (4) I have illustrated the syntactic structure that works as a baseline for place verbs, Terminative Paths, Approximative Paths and comparative adpositions:

(4) GoalP as a common scope

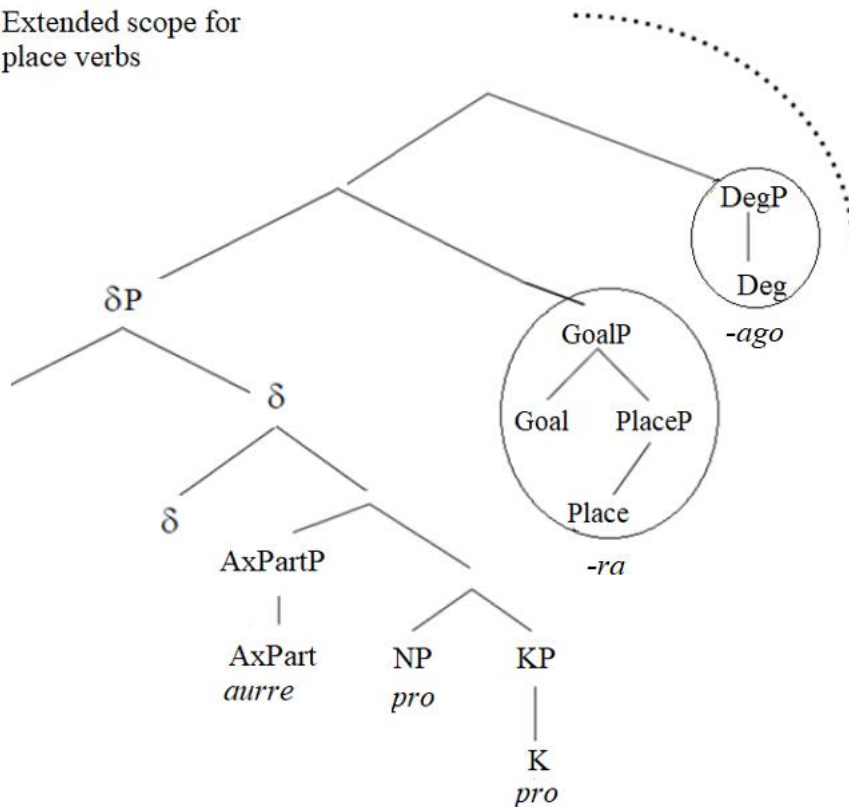

(5) Approximative Paths

However, upon closer scrutiny, I have observed that some place verbs are built upon comparative adpositions: *behe-ra-(a)go-tu* ‘put it further behind’, *atze-ra-(a)go-tu* ‘put it further below’. Alternatively to those verbs, another class includes the approximative suffix *-(a/o)ntz*, as in *ha-ra-(a)ntz-ago-tu* ‘distance it further there’, *ho-n-antz-ago-tu* ‘approach it further here’. Therefore, I claim that, as for place verbs, the Goal scope should be extended to DegP, as presented in Chapter §7. The extended Goal scope is illustrated in tree (6) below.

(6) Extended scope for place verbs

Nevertheless, it is important to emphasize that Approximative Paths on their own (e.g. *etxe-ra-(a)ntz* ‘towards home’) are not valid candidates to form place verbs: **etxe-ra-(a)ntz-tu* ‘to move towards home’. Therefore, I consider ScaleP on its own is beyond the scope of place verbs, as predicted by Berro (2015b). In the same vein, the highest primary adposition on Path hierarchy, namely the Source Path is not a valid candidate to form place verbs. The reason behind the restriction is that [Source] features denote the reversion of Goal-oriented Paths.

9.1.4. Beyond portmanteaus: inessive-allative and inessive-ablative stacking

Mirroring the previous section §9.1.3, in this dissertation I have analysed a wide array of constructions where, instead of having a single portmanteau (e.g. *-tik* ‘from’) lexicalising all features, two adpositions occur together. This phenomenon is known as *stacking* and in Basque it is attested in the proximal deictic form *ho-n-(r)a* ‘(to) here’, and the distal deictic form *ha-n-dik* ‘from there’ (§8). The same compositional pattern is used whenever a spatial adposition selects for an animate NP (*ahizpa-ren-ga-n-dik* ‘from the sister’) or a pronoun. Furthermore, the compositional pattern of *wh*-words denoting spatial relations aligns with the preceding cases: *no-n* ‘where’, *no-n-dik* ‘from where’. Although I have not examined *wh*-word pronouns in detail, the variation among indefinite pronouns built on *wh*-words is discussed in section §9.2.3. The following Table 9.2. summarises the range of inessive-allative [Place-Goal] and inessive-ablative [Place-Source] stacking across various structures addressed in this dissertation.

Environment	Inessive	Inessive-Allative	Inessive-Ablative
Animate NP	<i>ahizpa-ren-ga-n</i> 'in the sister'	<i>ahizpa-ren-ga-n-(r)a</i> 'to the sister'	<i>ahizpa-ren-ga-n-dik</i> 'from the sister'
Animate pronoun	<i>zu-(re)-ga-n</i> 'in you'	<i>zu-(re)-ga-n-(r)a</i> 'to you'	<i>zu-(re)-ga-n-dik</i> 'from you'
Proximal deictic	<i>hau-(e)n > hem-en</i> 'here'	<i>ho-n-(r)a</i> 'here'	<i>hem-(e)n-dik</i> 'from here'
Distal deictic	<i>ha-n</i> 'from there'		<i>ha-n-dik</i> 'from there'
wh-word	<i>no-n</i> 'where'		<i>no-n-dik</i> 'from there'

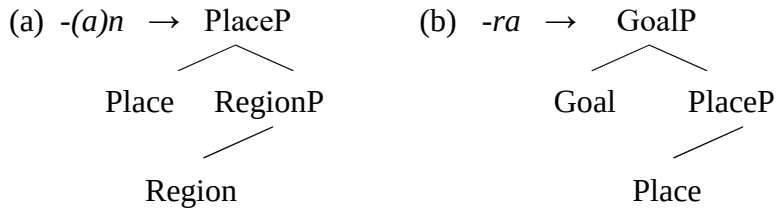
Table 9.2: Inessive-allative and inessive-ablative stacking environments in Basque.

As it can be observed in Table 9.2, stacking occurs more frequently between the inessive and the ablative. There is no stacking between the inessive and the allative in the distal deictic (*ha-ra* '(to) there') nor in the Goal-oriented wh-word (*no-ra* 'where (to)'). Exceptionally, forms without the inessive are also attested in Western varieties (*heme-ti/-tik* 'from here').

A caveat should be made here: whenever the genitive is given for the inanimate environments mentioned in Table 9.2., the inessive is preserved, resulting in an inessive-locative genitive stacking. That would be the case for *ha-n-go* 'of there' or *no-n-go* 'of where'. Inessive-genitive stacking is not used anymore in NPs and axial parts: **etxe-an-go > etxe-ko* 'of/from the house'; **atze-an-go > atze-ko* 'from behind'. Historically, however, its use extended even to these environments: *Oñeztar barru-an-go-ak* 'oñacians from inside' (*The Burning of Arrasate*, 1448). Regarding animate NPs and pronouns, genitive forms cannot be formed upon the inessive: **zu-(re)-ga-n-go*. Instead, the destinative form *-ra-ko* 'where for' is used, resulting on an inessive-allative-genitive stacking: *zu-(re)-ga-n-(r)a-ko begirunea* 'respect for you'.

At this point, it is worth mentioning that stacking is more likely to occur when a Source is involved. Structural distance among projections plays a significant role on this sense. This is directly related to the Goal-Source asymmetry discussed in the previous section §9.1.3. The further apart two projections are in the hierarchy, the greater the likelihood that stacking will occur. Regarding the structural distance between the two projections, Sources are two projections higher than Places in the Path hierarchy I employed: *Region < **Place** < Goal < **Source***. Taken this into account, I will next summarise the lexical entries that are involved in inessive-allative and inessive-absolutive stacking:

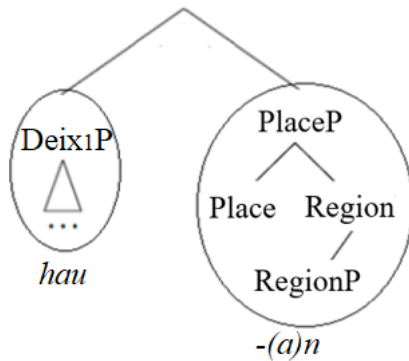
(7) Lexical-entries involved in inessive-allative stacking:

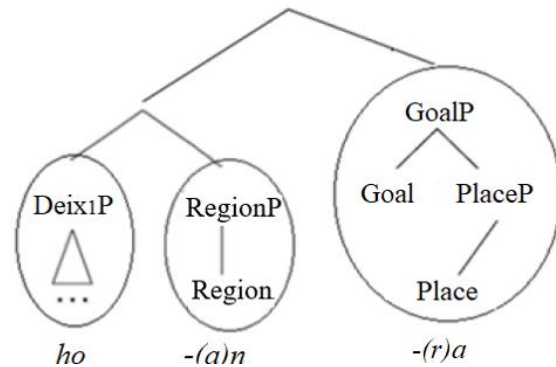
As it can be seen in (7), the lexical entries involved in inessive-allative stacking are *-an* and *-ra*. The root in the baseline can be either a proximal or distal deictic (e.g. *ho-* ‘here’, *ha-* ‘there’) or an animate containing the genitive and the animacy marker *-ga-*: *ama-ren-ga-* ‘of mother’. In order to determine which lexical entry lexicalises [Place] features at the last cycle of derivation, in this dissertation I applied what the Superset Principle (Starke 2009) and the Condition of Matching (Caha et al. 2024) predict.

According to the Condition of Matching, a lexical item such *-(a)n* can spell out a syntactic subtree RegionP, if and only if *-(a)n* contains the structure of RegionP. Since this is the case (7), I argued that whenever inessive-allative stacking occurs, *-(a)n* only lexicalises the Region head. In the same vein, since *-ra* contains the structure of PlaceP, it can lexicalise both Place and Goal heads by phrasal spell-out. This is illustrated in (8ab):

(8a) **Location:** *-(a)n* lexicalises both [Region] and [Place] features in *hau-(e)n > hem-en* ‘here’.

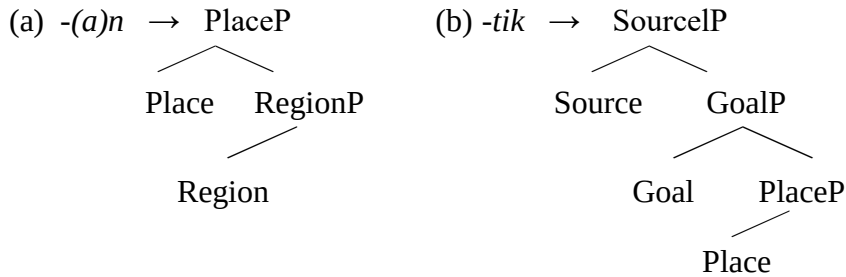

(8b) **Transition:** *-(a)n* lexicalises [Region], *-ra* lexicalises [Place] and [Goal] features in *ho-n-(r)a* ‘(to) here’.

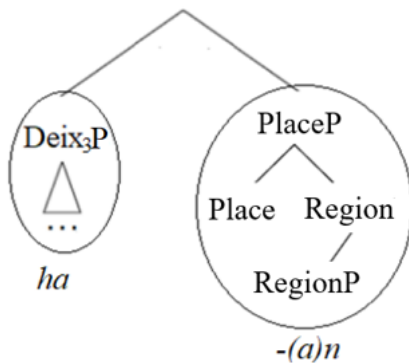
In order to illustrate the inessive-ablative stacking I will now use the distal deictic *ha* ‘there’. The lexical entries involved in this case of stacking are presented below in (9):

(9) Lexical-entries involved in inessive-allative stacking:

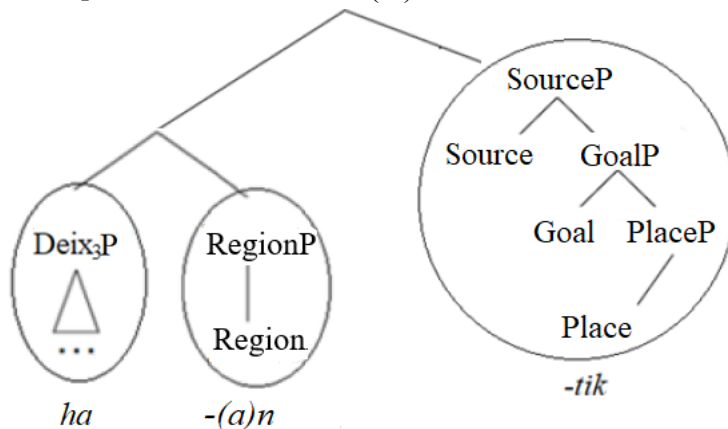

As mentioned before, the Condition of Matching predicts that a lexical item such as *-tik* can lexicalise structure PlaceP, if and only if *-tik* contains the structure of PlaceP. Since this is the case, I have assumed that whenever Sources are involved in stacking they co-lexicalise [Place] features, resulting on the following distribution (10ab):

(10a) **Location:** *-(a)n* lexicalises both [Region] and [Place] features in *ha-n* ‘there’.

(10b) **Transition:** *-(a)n* lexicalises [Region], while *-tik* lexicalises [Place], [Goal] and [Source] features in *ha-n-dik* ‘(to) here’.

Under the analysis I propose for inessive-allative and inessive-ablative stacking, the structure lexicalised by *-ra* and *-tik* remains invariable cross-structurally. For instance, *-ra* lexicalises [Place] and [Goal] features in both scenarios where stacking occurs (e.g. *zu-ga-n-a* ‘to you’) and where it does not (e.g. *etxe-tik* ‘from the house’). This extends to the ablative *-tik*, which lexicalises [Place], [Goal] and [Source] features. In addition,

under certain contexts where it is used to denote via, such as, *kale-tik ibili* ‘walk along the street’, it could also lexicalise [Route].

Under this assumption, there is no need to consider two allomorphs for the allative as proposed by Etxepare (2013). In a tentative analysis, Etxepare (2013) suggests that the allative has two allomorphs, one (-a) taken to lexicalise only Path when stacking occurs, and another one (-ra) lexicalising Path and Place, used as a default form. In case I followed this analysis, I would be forced to propose two allomorphs also for the ablative: these allomorphs would be the default form -tik [Place], [Goal], [Source] and the elsewhere form -dik [Goal], [Source]. Under my analysis, however, there is no need for such allomorphs, since the feature lexicalised by the allative and the ablative remain stable. This is supported by evidence from Eastern varieties. For instance, in *ha-n-tik* ‘from there’ (B. Etxepare 1545), the allative remains -tik even when stacking occurs. Instead of assuming a morphosyntactically conditioned allomorph, I consider that the form -dik is generated due to phonological causes, since it is always attested after a nasal vowel: *ha-n-dik* ‘from there’, *Irurtzun-dik* ‘from Irurtzun’.

Hitherto, the overview has focused on Basque data; however, this pattern is not unique to Basque, and is further supported by the stacking pattern observed in Tsez: *besuro-xo* ‘at the fish’, *besuro-x-or* ‘to the fish’, *besuro-x-ay* ‘from the fish’ (§1). This parallelism is illustrated in Figure 9.2 below:

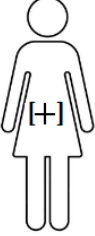
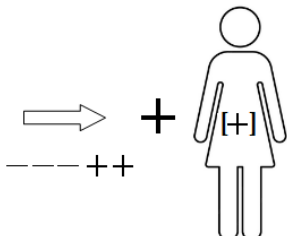
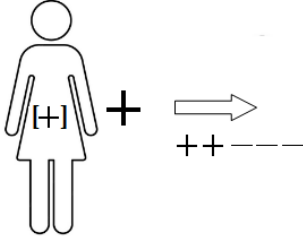
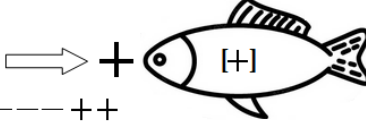
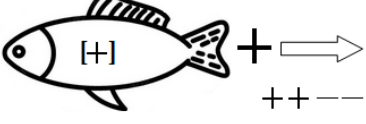
	Place	Place-Goal Stacking	Place-Source stacking
Basque	 <i>ahizpa-ren-ga-n</i> ‘in the sister’	 <i>-ra</i> <i>ahizpa-ren-ga-n</i> <i>ahizpa-ren-ga-n-(r)a</i> ‘to the sister’	 <i>ahizpa-ren-ga-n</i> <i>-tik</i> <i>ahizpa-ren-ga-n-dik</i> ‘from the sister’
Tsez	 <i>besuro-xo</i> ‘at the fish’	 <i>-or</i> <i>besuro-xo</i> <i>besuro-x-or</i> ‘to the fish’	 <i>besuro-xo</i> <i>-ay</i> <i>besuro-x-ay</i> ‘from the fish’

Figure 9.2: The semantic compositionality of inessive-allative and inessive-ablative stacking cross-linguistically.

In sum, the Condition of Matching ensures that the allative and ablative adpositions remain structurally stable by lexicalising the exact features by phrasal spell-

out. The structures they lexicalise go in line with the Path hierarchy established by Pantcheva (2011). My approach accounts for diverse morphological linearization patterns, since lexical entries cover multiple heads consistently, regardless of whether stacking occurs or not. Consequently, there is no need to propose allomorphs for the allative and the ablative, as claimed by Etxepare (2013).

9.1.5. The internal architecture of CAs and -z: syntax, semantics, and composition

One of the aims of this dissertation has been to explore the internal composition, the syntax, and the semantics of structures beyond primary adpositions and axial parts. Among other structures, I explored CAs, and as I have discussed, these structures provide us a way of capturing specific semantic nuances that, otherwise, primary adpositions cannot express. In addition to CAs I have analysed non-spatial adpositions, such as the instrumental -z and the partitive -(r)ik, when used in spatial contexts.

Regarding the instrumental -z, I argued that when it is used in spatial contexts like *mendi-z* ‘via the mountain’, it expresses a Non-transitional Route. Therefore, it serves as an alternative to cover the gap left by the historical prosecutive -ti ‘along’. In this sense, both the ablative (e.g. *kale-tik ibili* ‘walk along the street’) and the instrumental (e.g. *mendi-z etorri* ‘come via the mountain’) can lexicalise [Route] features beyond CAs. Furthermore, I examine its role in cumulative transitional Routes, such as the iterative *mendi-z mendi* ‘from mountain to mountain’. I argued that these structures are a succession of concatenated Source and Goal Paths, merging segments of positive and negative polarity. Alternatively, the partitive -(r)ik can be used in cumulative transitional Routes, as in *kale-rik kale* ‘street by street’.

Regarding CAs, this adpositional class is characterised by their internal composition, since they arise from the combination of a primary adposition (or the instrumental -z itself) and an unanchored axial part. This combination is the result of specific grammaticalisation processes discussed in Chapter §5. In case the grammaticalisation reaches a final stage, a bound adposition is formed, which is subsequently generalised across the paradigm. An ongoing final stage is the one regarding the spatial use of -ra arte > -rarte ‘up to’ in Western varieties (§2).

Focusing on the syntax of CAs, I argue that their greater semantic complexity entails additional semantic features. Consequently, CAs lexicalise a larger number of syntactic projections. Since CAs contain an unanchored axial part that determines the spatial configuration of the structure (e.g. *mendi-ra* ‘to the mountain’ > *mendi-an go(i)-ra* ‘up in the mountain’), I proposed that the axial part lexicalises an Orientation AxPart head that determines in which axis the Path extends. This allows for the establishment of a projection where the spatial configuration of the CA is disentangled. Aside from this projection, *mendi-an go(i)-ra* ‘up in the mountain’ and *mendi-an behe-ra* ‘down in the mountain’ lexicalise the same structures. Another significant factor to take into account is that phrasal spell-out occurs frequently in CAs. For instance, the

prosecutive *-ti* that has been grammaticalised in *-z gaindi* ‘across’, lexicalises a range of features extending from [Place] to [Route].

Regarding the semantic properties of CAs, certain restrictions arise depending on their value across the three major properties that define Path: Transition, Orientation and Boundary. For example, CAs denoting delimited transitions are compatible with telic predicates: *ondoko herriraino iritsi da ordu erdian* ‘he/she reached the next town in half an hour’. In contrast, CAs that express Routes necessarily require atelic predicates: *basoan barna ibili da aste betez* ‘he/she walked along inside the forest for a week’.

A detailed semantic classification of CAs is presented below in Table 9.3.

Table 9.3: Semantic classification of CAs.					
Classification of Paths					
Is it Transitional?					
Yes			No		
Transitional Paths			Non-Transitional Paths		
Is it Oriented?			Is it Oriented?		
Yes		No	Yes		No
Goal-oriented Paths	Source-oriented Paths	Non-oriented Paths	Goal-oriented Paths	Source-oriented Paths	Non-oriented Paths
Is it Delimited?	Is it Delimited?	Bitransitional Route	Approximative Paths		Non-Transitional Routes
No → -ra ‘to’ primary adposition	No → -tik ‘from’ primary adposition	-z/-(a)n/-tik gaindi ‘across, over’	-rantz -raka -ri buruz ‘towards’		Prolatives Along X + ↓
Yes→ Terminative -ra arte -ra gino -lat artio ‘up to’	Yes→ Egressives from X + ↓ c) Progressive -tik aurrera ‘frontwards’ b) Regressive -tik atzera ‘backwards’ c) Vertical Progressive -tik gora ‘upwards’ d) Vertical Regressive -tik behera ‘upwards’ e) Exocentric Regressive -tik kanpo, ‘outwards’				a) Forward Prolative -an aurrera ‘frontwards’ b) Backward Prolative -an aurrera ‘backwards’ c) Upward Prolative -an gora ‘upwards’ d) Downward Prolative -an behera ‘downwards’ e) Endocentric Prolative -an barna ‘along inside’

9.2. CONSIDERATIONS FOR THE FUTURE

9.2.1. Adpositions in non-locative contexts

When I analysed and classified the spatial adpositions in this dissertation, I took into account their prototypical meaning, which is related to location and spatial movement (Paths). That being said, the same adpositions are also used in temporal contexts such as *iragan-(e)an* ‘in the past’, *astelehen-(e)tik ostiral-(e)ra* ‘from Monday to Friday’, and *denbora-(a)n zehar* ‘over the time’. Therefore, they may be regarded as spatio-temporal adpositions. Throughout the chapters of this dissertation, as I examined the characteristics of locative contexts, connections to temporal interpretations have frequently appeared. For instance, the terminative complex adposition *-ra arte* ‘up to’, which is general across dialects in temporal contexts (e.g. *eguerdi-ra arte* ‘until noon’), extended to spatial contexts in Western Basque (*Bilbo-ra arte* ‘up to Bilbao’).

However, spatial adpositions are used extensively beyond spatial and temporal contexts. The inessive is the most productive adposition in other types of contexts. Among others, it is used to form the imperfective aspect. If we break down the imperfective participle *-t(z)en*, which is bound to the verb root, it can be seen that it arises from the combination of the nominaliser *-tze* and the inessive *-(a)n* itself (Azkue 1925; Mateu & Amadas 1999; Demirdache & Uribe-Etxebarria 2000; Laka 2006; Mounole 2011; Euskaltzaindia 2021). Likewise, the origin of the suffix *-tzen* used to express imperfective aspect would have originated from a progressive periphrasis (Mounole 2011). Furthermore, the verbal noun is also compatible with other spatial adpositions. For example, in *afaltze-ra gonbidatu* ‘invite to have dinner’, the verb selects an allative-marked phrase.

This strategy for forming aspectual forms is not limited to Basque. Many languages employ analytical structures based on a verbal noun and a locative component (an adposition) to express the imperfective aspect (Bybee et al. 1994). For instance, Finnish provides an exact equivalent for the Basque imperfective participle, since the imperfective of progressive aspect is formed by adding the inessive (*-ssa/-ssä*) to a verbal noun (11):

- (11) Ville on kirjasto-ssa luke-ma-ssa.
 Ville be.3sg library-INE read-NOM-INE
 ‘Ville is reading in the library.’

(Karlsson 2015: 189)

In example (11) above, the verb root *luke-* ‘read’ combines with the nominaliser suffix *-ma-*, creating the noun *lukema*, which expresses the ‘act of reading’. When the inessive *-ssa* is added to this form, the progressive aspect is formed. It most frequently occurs with the auxiliary verb *ol/la* ‘be’, although the progressive meaning can also be expressed with other verbs (Karlsson 2015: 189). In addition, the inessive adposition in

example (11) corresponds to the same inessive used in locative contexts, since both contexts appear simultaneously and in sequence: the spatial sense in *kirjasto-ssa* ‘in the library’ and the progressive sense in *luke-ma-ssa* ‘reading’.

In Basque, the inessive also appears in nouns denoting activities, such as *bertsotan* (‘verse-INE’), *dantzán* (dance-INE’), *igerian* (‘swim-INE’), and *jolasean* (‘play-INE’). These activity nouns combine with copular verbs such as *izan* ‘be’, *ibili* ‘walk, be’, *egon* ‘stay, be’. The light verb *egin* ‘do, make’, can also combine with these nouns, giving rise to a structure such as *X-an egin* (e.g. *igerian egin* ‘to swim’). According to Euskaltzaindia (2021), in contexts such as *dantzán ibili*, *dantza* is a noun marked by an adposition, forming an AdpP.

Among the activity nouns that denote actions, those derived from the nominaliser suffix *-keta* are also common: *artazuriketan* ‘corn husking’, *atxurketan* ‘hoeing’, and *berriketan* ‘chatting’. An imperfective participle emerged from the combination of both suffixes in *-keta-n*. The activity nouns mentioned here (*artazuriketa* noun) and the imperfective participles (*lagunketan* ‘helping’) form distinct sets. Nevertheless, there are varieties where the imperfective participle has replaced the inessive-marked activity nouns, as shown by the example (12) from Aramaio in Debagoiena (Western Basque):

- (12) Hem-(e)n egurr-e txiki-ketan da.
 here-INE wood-DET chop-IPFV be.3sgABS
 ‘Wood is (usually) chopped here.’

(Ormaetxea 2006: 471)

Note that in (12) I have glossed *-ketan* as imperfective, but, in other contexts, the use of *-keta* as the nominaliser is still preserved: *jaixen antola-keta-(a)n egon giñan* ‘We were (involved) in the organisation of the festivities’. However, in the Debagoiena variety, the use of the imperfective participle formed over the nominaliser *-keta* + the inessive *-(a)n* is widespread: *apainketan dogu* ‘we decorate’ and *geraketan gara* ‘we meet, we remain’, among others.

Psychological nouns can also take spatial adposition to express emotional or cognitive states or processes. In particular, they may appear in the inessive, as in *beldurretan egon* ‘lit. be in fears; be frightened’, *penetan egon* ‘lit. be in sorrow, be sad’, and *zalantzatan egon* ‘lit. be in doubts; be in doubt’. In such cases, the inessive-marked psychological noun can be combined with copula-like verbs such as *egon* ‘be’, as in the examples above, as well as with other copulas or verbs including and *bizi* ‘live’, *eduki* ‘have’, and *ibili* ‘walk, be’: *akorduan eduki* ‘lit. have in memory, remember’, *beldurretan ibili* ‘be frightened’ and *beldurretan bizi* ‘live in fear’. I provide an extended list of these activity nouns and psychological nouns in Appendix §1.

In addition to cases mentioned above, the inessive also appears in several other contexts, such as when a price is expressed numerically: *bostehun euroan ikusi du bizikleta* ‘he/she/they saw the bicycle for five hundred euros’. However, the inessive is more frequently used as an adverbial modifier expressing manner as in *itsuan* ‘blindly’, *nahieran* ‘at will’, or *ustekabea* ‘unexpectedly’. Adverbial modifiers can also be derived from other spatial adpositions. For instance, the allative appears in forms such as *gustura* ‘willingly, pleasurably’, *gogara* ‘to one's liking’, and *neurrira* ‘lit. to one's size, tailored’. In some cases, a semantic extension has occurred: *norberaren gustu-ra* ‘according to one's taste’ > *gustura egon* ‘to be happy, comfortable’.

There are also adverbial modifiers derived from the ablative, such as *gogotik* ‘eagerly, passionately’. The instrumental is likewise productive in this context, as in *buruz* ‘by heart’, *halabeharrez* ‘necessarily’, and *zinez* ‘truly’. In addition, the instrumental is attested in spatial contexts, for example *ibaiaz* ‘along the river’. Although it may seem to indicate only a Path, in Northern Basque it is also used to express heavy rainfall: *euria ibaiaz egin du* = *euria erruz egin du*.⁷⁸

Regarding the evidence I discussed in this section, it seems that the inessive is the most frequently used spatial adposition with non-locative meanings, whether it is to form the imperfective participle, to mark activity nouns, psychological nouns, or to express manner. In the same line, data from other spatial adpositions (*-ra*, *-tik*) confirm that the entire primary set is productive as an adverbial modifier. A list of spatial adpositions used to express manner can be found in Appendix §1.

9.2.2. The syntactic status of Basque adpositions: between argument and adjunct

An issue that has not been addressed in depth in this dissertation concerns the syntactic status of spatial adpositions. In Basque grammar, the main criterion for determining the argument-adjunct distinction has been based on verbal agreement. Broadly speaking phrases marked with the ergative, dative, and absolutive cases have been considered arguments, since they trigger verbal agreement; genitive is also generally regarded as a case. In contrast, phrases not marked by these cases, including spatial adpositions, have typically been analysed as adjuncts. However, it cannot be assumed that phrases including spatial adpositions always function as adjuncts: depending on the predicate, they may serve either as arguments or as adjuncts.

Generally, the inessive-marked phrase functions as an adjunct. For instance, in sentence (13a) below, both *lehengo egunean* ‘the other day’ and *Bermeon* ‘in Bermeo’ would be adjuncts, as they are not complements of the verb *agurtu* ‘to greet’. In

⁷⁸ See Fernández-Altonaga (2022) for the set of elements that have been identified as adverbialisers in Basque, including *-an*, *-z*, are argued to be instantiations of the Mod head. That work follows Rubin's (1994) proposal for a unified analysis of all modifiers as different instantiations of the same functional head (ModP).

contrast, *Filipinetan* ‘in the Philippines’ is the complement of the predicate *bizi* ‘to live’ in sentence (13b):

- (13) a. Lehen-go egun-(e)an Maria agurtu nuen Bermeo-n.
 previous-GEN.LOC day-INE Maria greet have.1sgERG.PST Bermeo-INE
 ‘The other day I greeted Maria in Bermeo.’

- b. Filipin-etan bizi izan nintzen hainbat urte-z.
 Philippines-INE.PL live be be.1sgABS.PST several year-INS
 ‘I lived in the Philippines for several years.’

(*The Grammar of Basque*, Euskaltzaindia 2021: 688)

- (14) a. Etxe barren-(e)an nengoen ni hura iritsi zen-(e)an.
 house inside-INE stay.1sgABS.PST I.ABS she arrive was-COMP
 ‘I was inside the house when she arrived.’

- b. *nengoen ni hura iritsi zenean.
 stay.1sgABS.PST I she arrive was-COMP
 ‘I was when she arrived.’

(*Lur bat haratago*, Juan Mari Irigoien, 2000)

In sentence (13b) above, in case the inessive *Filipinetan* was removed, the sentence would have a completely different meaning. Indeed, the sentence *hainbat urtez bizi izan nintzen* ‘I lived for several years’ would indicate the duration of someone’s life, rather than expressing ‘having a place of residence somewhere’ (Euskaltzaindia 2021: 689). In the case of predicates that denote location, such as *egon* ‘to be, stay’, the ungrammaticality of the sentence is even more evident when the inessive is omitted. For instance, in (14b), when the inessive phrase is absent, the sentence lacks information that is crucial to its structure. The ungrammaticality of sentence (14b) might be also conditioned by the absence of the affirmative prefix *ba-*. For instance, *banengoen* ‘I was’ in (14b) would improve the acceptability of the sentence. In motion and transfer verbs, the allative can also be a complement. Note that when the allative is silenced in (15b) the sentence does not seem acceptable.

- (15) a. (Gu) kioskotxo bat-(e)ra goaz.
 we kiosk one-ALL go.1plABS
 ‘We go to a kiosk.’

- b. *(Gu) goaz
 we.ABS go.1plABS
 ‘We go.’

(*Europako mugetan barrena*, Edorta Jimenez, 2000)

Hitherto, a synthetic verb form was used in (15ab). However, when the auxiliary verb is used, it seems that the sentence is more acceptable in certain specific contexts. For example, when responding to a specific piece of previously known information (15c):

- (15) c.?(Gu) joan gara.
 we.ABS go be.1plABS
 ‘We have gone.’

In the same vein, A. Elordieta (2003) points out that there are certain adpositions that are obligatory in the clause, since they are required by a given predicate verb, such as *gelditu* ‘to stay, remain’ (16):

- (16) Edurne *(hem-(e)n) gelditu-ko da.
 Edurne here-INE stay-FUT be.3sgABS
 ‘Edurne is going to stay here.’

(Elordieta 2003: 201)

Moving into the ablative, this adposition has a dual behaviour. It functions as a complement whenever there is a predicate that selects for a Source, namely, a motion verb: *alde egin* ‘leave, escape’, *irten* ‘exit’, *iritsi* ‘arrive’, or *jaitsi* ‘descend’. The same applies to transfer verbs such as *bidali* ‘send’, *ekarri* ‘bring’, or *igorri* ‘send’. In contrast, with other predicates such as *lan egin* ‘work’, Sources would be adjuncts (17a). Finally, there are verbs that are not motion verbs but can nonetheless select the ablative. Verbs such as *ikasi* ‘learn, study’, can take an ablative phrase that expresses the source of knowledge (17b) (Euskaltzaindia 2021: 702).

- (17) a. Lorezain-ek ez dute lan-ik egin gero-z-tik.
 gardener-ERG.PL NEG have.3plERG work-PART do then-INS-ABL
 ‘The gardeners have not worked ever since.’
 b. No-n-dik ikasi duzu hori?
 where-INE-ABL learn have.2plERG that.ABS
 ‘Where did you learn that from?’

Furthermore, certain predicates beyond the domain of motion and transfer, such as *ezkondu* ‘to marry’, select for an allative complement when the Figure of the sentence serves as the undergoer of a transition. In this sense, *ezkondu* functions effectively as a verb of change of location as shown below (18):

- (18) [...] bat Areso-ra ezkondu-a eta beste-a Atallo-ra.
 one Areso-ALL marry-DET and other Atallo-ALL
 ‘(She had two sisters) one married to Areso and the other to Atallo.’

(*Arbol zaharraren kimuak*, Jose Azpiroz, 1988)

with whom the order was placed. Another option would be a scenario where a friend is waiting for a taxi. Under this second case, *zuri* would be the Benefactive.

Considering that the dative can denote the Goal role in addition to the allative, Arregi and Ormazabal (2003) propose that the dative alternates with other AdPs, such as the animate allative, as illustrated in (21ab):

- (21) a. Miren-en-ga-n-a liburu-a bidali dut.
 Miren-GEN-ANIM-INE-ALL book-DET send have.1sgERG.3sgABS
 ‘I send the book to Miren.’
- b. Miren-i liburu-a bidali diot.
 Miren-DAT book-DET send have.1sgERG.2sgDAT.3sgABS
 ‘I sent the book to Miren.’

Both the animate allative *-gana* (21a) and the dative *-(r)i* (21b) denote a Goal in the previous sentences.

In a nutshell, in this section I have shown that spatial adpositions are required by certain predicates. Consequently, as a preliminary observation, I will consider that some locative adpositional phrases hold argument status. Despite the absence of case-agreement, adpositions specify the basic spatial relationship information of motion predicates.

9.2.3. Morphological variation within locative indefinite pronouns in Basque

In Basque, the set of indefinite pronouns is built upon *wh*-words by adding specific particles, such as *bait-*, *edo* or *nahi*, or by duplication: *no-n-bait* ‘somewhere’, *zer-nahi* ‘anything (you like)’, *edo-no-ra* ‘anywhere at all’. These indefinite pronouns are categorised based on their functional and semantic roles.

(22) Indefinite pronouns in Basque:

- a. Existential indefinites: forms suffixed by *-bait* (e.g. *norabait* ‘somewhere’).
- b. Free choice indefinites: forms prefixed by *edo-* or suffixed by *-nahi* (e.g. *edozer* ‘anything at all’, *nonahi* ‘anywhere (you like)’).
- c. *Polarity Items* (PIs): if prefixed by *e-* (e.g. *inon* ‘anywhere’).

(Hualde & Ortiz de Urbina 2003: 155–156)

Existential indefinites are built when *-bait* is suffixed, which derives from the verbal causal prefix *bait-* (e.g. *bait-* + *gara* > *baikara* ‘because we are’) after reanalysis (Hualde & Ortiz de Urbina 2003: 156). More crucially, internal inflection is still found. This leads to a wide array of strategies to morphologically compose the set of existential indefinites. The main linearization strategy is *wh*-root + spatial adposition + *-bait* (e.g. *norabait*). A second strategy takes the grammaticalised form *nonbait* ‘somewhere’ and attaches an adposition in final position: *wh*-root + inessive + *-bait* + spatial adposition

(e.g. *nonbaitera*). Existential indefinites are presented below in the first section of Table 9.4.

Alternatively, some Western varieties dialects build existential indefinites by duplicating the *wh*-word, *non* ‘where’ > *non edo non* ‘somewhere’, which literally translates as ‘where or where’. This strategy has some restrictions, since, the *wh*-word from the first segment must contain the inessive, *no-n edo no-ra* > *nonora* ‘(to) somewhere’, *no-n edo no-n-dik* > *nonondik* ‘(from) somewhere’. Indefiniteness in these cases relates with how indefiniteness is expressed by deictic forms as *han eta hemen* ‘here and there’.

The linearization of free choice indefinites also exhibits flexibility. The forms built upon the particle *edo*, which is also used as a conjunction, follow the order *edo* + *wh*-root + spatial adposition. In contrast, free choice indefinites built upon *nahi* ‘want’ can be built following the sequence *wh*-root + spatial adposition + *nahi* (e.g. *noranahi* ‘anywhere (you like)’) or the sequence *nahi* + *wh*-root + spatial adposition (e.g. *nahinora* ‘anywhere (you like)’). As for existential indefinites, the free choice indefinite *nonahi* is completely grammaticalised, therefore, it is also used as a baseline to build other indefinites, such as *nonahitik* ‘from anywhere (you like)’. Free choice indefinites are presented below in the second section of Table 9.4.

The third group of indefinites regarding polarity items follow a strict linearization, *e-* + *wh*-root + spatial adpositions (e.g. *e-no-ra* > *inora* ‘anywhere’). *Negative Polarity Items* (NPI) are built by adding negation to this set: *inon* ‘anywhere’ > *inon ez* ‘nowhere’. Northern varieties employ a different form, *nehon* ‘anywhere’, *nehondik* ‘from anywhere’. Polarity indefinites are presented below in section three of Table 9.4:

Spatial adposition →	Inessive	Allative	Ablative
Pronoun set/ strategy ↓			
1. Existential	<i>no-n-bait</i>	<i>no-ra-bait</i>	<i>no-n-dik-bait</i> > <i>nondipait</i>
<i>wh-root</i> + adposition + <i>-bait</i>			
<i>nonbait</i> + adposition	<i>no-n-bait-(e)n</i>	<i>no-n-bait-(e)ra</i>	<i>no-n-bait-(e)tik</i>
<i>norabait</i> + adposition		<i>no-ra-bait-(e)ra</i>	
Western duplicated forms	<i>no-n edo no-n</i> > <i>nonon</i>	<i>no-n edo no-ra</i> > <i>nonora</i>	<i>no-n edo no-n-dik</i> > <i>nonondik</i>
2. Free choice	<i>edo-no-n</i>	<i>edo-no-ra</i>	<i>edo-no-n-dik</i>
<i>edo</i> + <i>wh-root</i> + adposition			
<i>nahi</i> + <i>wh-root</i> + adposition	<i>nahi-no-n</i>	<i>nahi-no-ra</i>	<i>nahi-no-n-dik</i>
<i>wh-root</i> + adposition + <i>nahi</i>	<i>no-n-nahi</i>	<i>no-ra-nahi</i>	<i>no-n-dik-nahi</i> > <i>nondinahi</i>
<i>nonahi</i> + adposition			<i>no-n-nahi-tik</i>
<i>noranahi</i> + adposition		<i>no-ra-nahi-ra</i>	
3. Polarity item	<i>i-no-n</i>	<i>i-no-ra</i>	<i>i-no-n-dik</i>
<i>e-</i> + <i>wh-root</i> + adposition			
<i>neho</i> + adposition	<i>neho-n</i>	<i>neho-ra</i>	<i>neho-n-dik</i>

Table 9.4: The morphological linearization in locative indefinite pronouns.

Data in Table 9.4 are limited to the three primary adpositions, since some strategies are not productive with approximated (-*rantz*) and terminative (-*raino*): **norantz-bait* > *nonbaiterantz*, **norainobait* > *nonbaiteraino*, **norantznahi* > *nahinorantza*. These compositional restrictions suggest that complex adpositions must be suffixed after the particles *-bait* and *nahi*. Then, the internal inflection claimed by Hualde & Ortiz de Urbina (2003) might be limited to primary adpositions.

In sum, indefinite pronouns provide an important piece of information in order to better understand the morphological compositionality of deictic demonstratives and adpositions in animate nouns. In these structures, *wh*-words combine with several particles to form existential pronouns (e.g. *no-n-bait* ‘somewhere’), free choice pronouns (e.g. *no-n-nahi* ‘anywhere you want’) and polarity items (e.g. *i-no-n* ‘anywhere’). A significant parallelism is found in the ablative adposition, since most of the indefinite pronouns built the ablative upon the inessive form: *edo-no-n-dik*, *no-n-dik-bait*, *no-n-dik-nahi*. The same is attested in the distal deictic *ha-n-dik*, and whenever there is an animate Source, *zu-ga-n-dik*. In stark contrast, allatives are not formed upon the inessive: **edo-no-n-(e)ra* vs *edo-no-ra*. The resemblance with other structures lays the groundwork for proposing a morphological Goal-Source asymmetry. The observations I made in comparative adpositions, specially the contrast between **-tik-ago* vs *-ra-ago-tik* (§7) reinforce this notion.

The path I have walked so far has been a long one, yet it is only the first step toward new horizons.

Aipamenak

- Aboh, Enoch. O. 2010. The P route. In Guglielmo Cinque & Luigi Rizzi (arg.), *Mapping Spatial PPs: The cartography of syntactic structures*, vol 6, 225–260. Oxford University Press.
- Aduriz, Itziar, Izaskun Aldezabal, Maria Jesús Aranzabe, Jose Maria Arriola, Klara Ceberio, Ainara Estarrona, Mikel Iruskieta, Mikel Lersundi, Eli Pociello, Larraitx Uria, Ruben Urizar & Edurne Aldasoro. 2008. *Euskarazko postposizio-lokuzioen tratamendu konputazionala*. IXA taldearen barne-txostena. EHU.
- Agirrebeña, Aintzane, Belen Maiz, Fernando Muniozguren, Asier Sarasua & Miren Zabaleta. 2007. *Zarautz hizketan. Zarauzko ahozko ondarearen bilketa eta azterketa: hizkera eta etnografia*. Zarauzko Udala.
- Anderson, John & Edward Keenan. 1985. Deixis. In Timothy Shopen (arg.), *Language Typology and Syntactic Description: Vol III, Grammatical Categories and the Lexicon*, 259–308. Cambridge University Press.
- Aristair, Anthony R. 1996. The relationship between dative and locative. Kurylowicz's argument from a typological perspective. *Diachronica*, 13(2), 207–224. DOI: <https://doi.org/10.1075/dia.13.2.02ari>
- 1997. Marking and hierarchy types and the grammaticalization of case-markers. *Studies in Language*, 21(2), 313–368. DOI: <https://doi.org/10.1075/sl.21.2.04ari>
- Akkuş, Faruk. 2020. The anaphor agreement effect in the nominal domain: Evidence from Turkish. *Proceedings of the Linguistic Society of America*, 5(1), 484–498.
- Ariztimuño, Borja. 2014. The origin of the Basque partitive. In Silvia Luraghi & Tuomas Huomo (arg.), *Partitive Cases and Related Categories*, 323–344. Mouton de Gruyter.
- Arregi, Euridice & Javier Ormazabal. 2003. Aditz ditransitiboen barne-egitura. In Jesus Mari Makatzaga & Beñat Oihartzabal (arg.), *Euskal Gramatikari eta literaturari buruzko jardunaldiak XXI. Mendearen atarian*, vol 1, [Iker 14], 119–136. Euskaltzaindia.
- Artiagoitia, Xabier. 1998. Determinatzaile sintagmaren hipotesia euskal gramatikan. *Uztaro*, 27, 33–61.
- 2004. Izen sintagmaren birziklatzea: IS-tik izenaren inguruko funtzio buruetara. In Pablo Albizu & Beatriz Fernández (arg.), *Euskal Gramatika XXI. mendearen*

- atarian: arazo zaharrak, azterbide berriak, 11–38. Arabako Foru Aldundia eta EHU.
- 2009. Jabetza-genitiboaren sintaxi eta erkatze anizkuna. *Julio Urkixo Euskal Filologia Urtekaria (ASJU)*, 43(1-2). 97–118. DOI: <https://doi.org/10.1387/asju.9035>.
- 2011. Osagarria hautatzen duten izenak. In Pello Salaburu, Patxi Goenga & Ibon Sarasola (arg.), *Sareko Euskal Gramatika (SEG)*. [2025/08/11], <<https://www.ehu.eus/seg/morf/5/6/3>>.
- Aurnague, Michel. 1996. Les noms de localisation interne: tentative de caractérisation sémantique à partir des données du basque et du français. *Cahiers de lexicologie*, 69, 159–192.
- Azkue, Resurrección María. 1969. *Morfología vasca. Gramática básica dialectal del euskera*. La Gran Enciclopedia Vasca.
- Bayanti, Shiva & Ida Toivonen. 2019. Humans, Animals, Things and Animacy. *Open Linguistics*, 5, 156–179. DOI: <https://doi.org/10.1515/opli-2019-0010>
- Berro, Ane. 2015a. *Breaking verbs. From event structure to syntactic categories in Basque*. Doktore tesia, EHU eta Université Bordeaux Montaigne (UBM).
- 2015b. Kokapen aditzak euskaraz. Adposizioen eta aditzen erdigunean. In Beatriz Fernández & Pello Salaburu (arg.), *Ibon Sarasola, Gorazarre. Homenatge, Homenaje*, 137–155. EHU.
- 2022. Hurbiltze adlatiboa: -ra aldera, -raka (v -rantz). In Kristina Bilbao, Ane Odria, Ane Berro, Josu Landa & Beatriz Fernández (arg.), *Euskara Bariazioan / Basque in Variation (BiV)* (3. arg.). EHU. [Interneten eskuragarri: <https://basqueandbeyond.ehu.eus/biv/?o=chapters&id=5&e=48&h=eu>].
- & Cecilia Fernandez-Altonaga. 2024. KA adberbioez haratago. *Apurka-apurka baina beti aurreraka. Euskera Ikerketa Aldizkaria*, 69(2), 47–91. DOI: <https://doi.org/10.59866/eia.v69i2.284>
- Bhatt, Rajesh & Roumyana Pancheva. 2004. Late merger of degree clauses. *Linguistic Inquiry* 35(1), 1–45. DOI: <https://doi.org/10.1162/002438904322793338>
- Bobaljik, Jonathan D. 2012. *Universals in Comparative Morphology: Suppletion, Superlatives, and the Structure of Words*. MIT Press.
- Borer, Hagit. 1984. *Parametric Syntax*. Foris.

- Broekhuis, Hans. 2013. *Syntax of Dutch: Adpositions and adpositional phrases*. Amsterdam University Press.
- Campbell, Lyle. 2001. Grammaticalization. A critical assessment. *Language Sciences* 23, 2–3.
- Caha, Pavel. 2009. *The Nanosyntax of Case*. Doktore tesia. University of Trømsø.
- 2010. The parameters of case marking and spell-out driven movement. In Jeroen Van Craenenbroeck (arg.), *Linguistic Variation Yearbook 2010*, 32–77. John Benjamins.
- & Marina Pantcheva. 2020. Locatives in Shona and Luganda. In Jacopo Garzonio, & Silvia Rossi (arg.), *Variation in P: Comparative Approaches to Adpositional Phrases* [Oxford Studies in Comparative Syntax]. Oxford University Press.
- & Karen De Clercq & Guido Vanden Wyngaerd. 2025. *Nanosyntax and the Lexicalization Algorithm*. Oxford Academic.
- Comrie, Bernard. 1989. *Language Universals and Linguistic Typology*. University of Chicago Press.
- & Maria Polinsky. 1998. The Great Daghestanian case hoax. In Anna Siewierska & Jae Jung Song (arg.), *Case, Typology and Grammar: In honor of Barry J. Blake*, 96–114. John Benjamins.
- Creissels, Dennis. 2008. Spatial Cases. In Andrej L. Malchukov & Andrew Spencer (arg.), *The Oxford Handbook of Case*, 609–625. Oxford University Press.
- & Céline Mounole. 2011. Animacy and spatial cases: typological tendencies and the case of Basque. In Seppo Kittilä, Katja Västi & Jussi Ylikoski (arg.), *Case, animacy and semantic roles*, 155–182. John Benjamins.
- Daskalaki, Evangelia & Marios Mavrogiorgos. 2016. Two ways of encoding location in Greek: Locative applicatives and prepositions. *Glossa: a journal of general linguistics* 1(1): 16. 1–33, DOI: <http://dx.doi.org/10.5334/gjgl.74>
- Deacon, Robert. 2014. Adpositions and Lexical Categories: Distributed Morphology's Insight into the Problem. *Proceedings of the Florida Linguistics Yearly Meeting (FLYM)* 1, University of Florida.
- De Clercq, Karen. 2025. Nanosyntax: State of the art and recent developments. In Pavel Caha, Karen De Clercq & Guido Vanden Wyngaerd (arg.), *Nanosyntax and the Lexicalization Algorithm*, 1–44. Oxford Academic.

- Dékány, Eva. 2009. The Nanosyntax of Hungarian postpositions. In Monika Bašić, Marina Pantcheva, Minjeong Son & Peter Svenonius (arg.), *Tromsø Working Papers on Language & Linguistics, Nordlyd, Special issue on Space, Motion, and Result*, 36(1), 41–75.
- & Veronika Hegedüs. 2021a. Chapter 2. Postpositions: formal and semantic classification. In Katalin É. Kiss & Veronika Hegedüs (arg.), *Syntax of Hungarian: Postpositions and Postpositional Phrases*, 11–192. Amsterdam University Press. DOI: <https://doi.org/10.1515/9789048544608-004>
- & Veronika Hegedüs. 2021b. Chapter 3. The internal syntax of PPs. In Katalin É. Kiss & Veronika Hegedüs (arg.), *Syntax of Hungarian: Postpositions and Postpositional Phrases*, 11–192. Amsterdam University Press. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctv1kmj874.6>
- de Rijk, Rudolf P. G. 1990. Locational nouns in Standard Basque. *Julio Urkixo Euskal Filologia Urtekaria (ASJU)*, 3–20. DOI: <https://doi.org/10.1387/asju.8109>
- 2008. *Standard Basque: A progressive grammar*. MIT Press.
- den Dikken, Marcel. 2010. On the functional structure of locative and directional PPs. In Guglielmo Cinque & Luigi Rizzi (arg.), *The Cartography of Syntactic Structure*, vol. 6, 74–126. Oxford University Press.
- Declerck, Renaat. 1979. Aspect and the bounded/unbounded (telic/atelic) distinction. *Linguistics*, 17 (9/10), 761–794.
- Diessel, Holger. 1999. *Demonstratives: Form, Function and Grammaticalization*. [Typological Studies in Language 42]. John Benjamins.
- 2012. Deixis and demonstratives. In Claudia Maienborn, Klaus von Heusinger & Paul Portner (arg.), *Semantics: An International Handbook of Natural Language Meaning* (HSK 33), 2407–2431. Mouton de Gruyter.
- 2013. Distance Contrasts in Demonstratives. In Matthew S. Dryer & Martin Haspelmath (arg.), *WALS online dataset*. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13950591>
- Dixon, Robert M. W. 1972. *The Dyirbal Language of North Queensland*. [Cambridge Studies in Linguistics, 9]. Cambridge University Press.
- 2021. *English Prepositions: Their Meanings and Uses*. Oxford University Press.

- Eguskitza, Andolin. 1993. Adnominals in the Grammar of Basque. In Jose Ignacio Hualde & Jon Ortiz de Urbina (arg.), *Generative Studies in Basque Linguistics* 163–188. John Benjamins.
- 1997. Kasuak eta postposizioak: deklinabidea eta postposiziobidea. *Hizpide*, 15, 39–52.
- Elordieta, Arantzazu. 2003. Moduzko adberbioak eta adberbioen arteko hurrenkeraz. In Jesus Mari Makatzaga & Beñat Oihartzabal (arg.), *Euskal gramatikari eta literaturari buruzko ikerketak XXI. mendearen atarian*. *Gramatika-Gaiak* [Iker 14(1)], 207–231. Euskaltzaindia.
- Etxeberria, Urtzi. 2005. *Quantification and domain restriction in Basque*. Doktore tesia, EHU.
- Etxepare, Ricardo & Beñat Oihartzabal. 2009. Bi datibo egitura ifar-ekialdeko zenbait hizkeratan. *Lapurdum*, XII, 145–158.
- 2012. Datives and adpositions in north-eastern Basque. In Beatriz Fernández & Ricardo Etxepare (arg.), *Variation in datives: a microcomparative Perspective*, 50–95. Oxford University Press.
- Etxepare, Ricardo. 2013. Basque primary adpositions from a clausal perspective. *Catalan Journal of Linguistics*, 12, 1–42. DOI: <https://doi.org/10.5565/rev/catjl.88>
- Euskaltzaindia. 1991. *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak-I (EGLU-I)*. Euskaltzaindia.
- 2013. *Euskararen Herri Hizkeren Atlasa (EHHA)*. V (Izen Morfologia). Euskaltzaindia.
- 2021. *Euskararen Gramatika*. Euskaltzaindia.
- Fábregas, Antonio. 2007a. The Exhaustive Lexicalisation Principle. In Monika Bašić, Marina Pantcheva, Minjeong Son & Peter Svenonius (arg.), *Tromsø Working Papers on Language & Linguistics, Nordlyd, Special issue on Space, Motion, and Result*, 34(2). 165–199. DOI: <https://doi.org/10.7557/12.110>
- Fábregas, Antonio. 2007b. (Axial) Parts and Wholes. In Monika Bašić, Marina Pantcheva, Minjeong Son & Peter Svenonius (arg.), *Tromsø Working Papers on Language & Linguistics, Nordlyd, Special issue on Space, Motion, and Result*, 34(2), 1–32. DOI: <https://doi.org/10.7557/12.109>

- Fagard, Benjamin & Mardale, Alexandru. 2012. The pace of grammaticalization and the evolution of prepositional systems: Data from Romance. *Folia Linguistica*, 46 (2), 303–340. DOI: <https://doi.org/10.1515/flin.2012.011>
- Fagard, Benjamin, José Pinto de Lima, Dejan Stosic & Elena Smirnova. 2020. Complex Adpositions in Europe and beyond: a Synthesis. In Benjamin Fagard, José Pinto de Lima, Dejan Stosic & Elena Smirnova (arg.), *Complex Adpositions in European Languages: A Micro-Typological Approach to Complex Nominal Relators*, 473–496. De Gruyter Mouton. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110686647-013>
- Fernández, Beatriz & Jon Ortiz de Urbina. 2010. Iragankor datibodunak. In Beatriz Fernández & Jon Ortiz de Urbina (arg.), *Datiboa hiztegia*, 173–198. EHU Press.
- Fernández, Beatriz & Milan Rezac. 2016. Differential object marking in Basque varieties. In Beatriz Fernández & Jon Ortiz de Urbina (arg.), *Microparameters in the grammar of Basque*, 93–137. John Benjamins.
- Fernández, Beatriz. 2025. *Ariadnaren haria. Sexua eta generoa hizkuntzaren labirintoan*. [Lisipe, 16]. Susa Literatura.
- Fillmore, Charles J. 1968. The Case for Case. In Emmon W. Bach & Robert Thomas Harms (arg.), *Universals in linguistic theory*, 1–88. Holt, Reinhart & Winston.
- Foley, William A. & Robert D. van Valin, 1984. *Functional syntax and universal grammar*. Cambridge University Press.
- Goenaga, Patxi. 2008. Euskal neurri sintagmen azterketa baterako: zenbat x, zenbat xago, zenbat x gehiago. In Euskaltzaindia (arg.), *Jean Haritschelhar-i Omenaldia* [Iker 21], 211–240. Euskaltzaindia.
- 2022. Euskal gramatika: *Egiturak eta Osagaiak* (Beatriz Fernándezek editatua). EHU. DOI: <https://doi.org/10.1387/9788413193618>
- Gómez, Ricardo. 2005. De re etymologica vasca: -rantz ‘hacia. In Pilartxo Etxeberria & Henrike Knörr (arg.), *Nerekin yaio nun: Txilardegiri omenaldia* [Iker 17], 273–286. Euskaltzaindia.
- Hagège, Claude. 2010. Adpositions. *Oxford Studies in Typology and Linguistic Theory*. Oxford University Press.
- Hale, Ken & Samuel J. Keyser. 2002. *Prolegomenon to a Theory of Argument Structure*. MIT Press.

- Haspelmath, Martin. 1997. *From space to time – Temporal adverbials in the World's Languages*. Lincom Europa.
- 2019. Differential place marking and differential object marking. *STUF – Language Typology and Universals*, 72(3), 313–334. DOI: <https://doi.org/10.1515/stuf-2019-0013>
- Heine, Bernd & Tania Kuteva. 2002. *World Lexicon of Grammaticalization*. Cambridge University Press.
- Hidalgo, Bittor. 2020. Mikoletaren 1653ko elkarriketa itzulien espainolezko jatorrizkoez, eta haien (in)dependentzia mailaz jatorrizko hizkuntzaren aldean. *Julio Urkixo Euskal Filologia Urtekaria (ASJU)*, 54 (1-2), 123–176.
- Hjelmselv, Louis. 1935. *La catégorie des cas: Étude de grammaire générale. Première partie*. Universitetsforlaget i Aarhus.
- Hualde, José Ignacio. 2003a. Case and number inflection of noun phrases. In José Ignacio Hualde & Jon Ortiz de Urbina (arg.), *A grammar of Basque*, 171–186. Mouton de Gruyter.
- Hualde, José Ignacio. 2003b. Postpositions. In José Ignacio Hualde & Jon Ortiz de Urbina (arg.), *A grammar of Basque*, 187–190. Mouton de Gruyter.
- Hualde, Jose Ignacio & Jon Ortiz de Urbina. 2003. Comparative Constructions. In José Ignacio Hualde & Jon Ortiz de Urbina (arg.), *A grammar of Basque* 823–843. Mouton de Gruyter.
- Jackendoff, Ray. 1996. The architecture of the linguistic-spatial interface. In Paul Bloom & Merrill F. Garrett, Lynn Nadel & Mary A. Peterson (arg.), *Language and Space*, 1–30. MIT Press.
- Jendraschek, Gerd. 2020. Case marking and complex adpositions in Basque. In Benjamin Fagard, José Pinto de Lima, Dejan Stosic & Elena Smirnova (arg.), *Complex Adpositions in European Languages: A Micro-Typological Approach to Complex Nominal Relators*, 367–402. Mouton de Gruyter.
- Jürine, Anni. 2016. *The development of complex postpositions in Estonian: a case of grammaticalization via lexicalization*. Dissertationes Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis vol. 38.
- 2020. What makes a complex postposition: The cyclic development of postpositions in Estonian. In Benjamin Fagard, José Pinto de Lima, Dejan Stosic & Elena Smirnova (arg.), *Complex Adpositions in European Languages: A Micro-*

Typological Approach to Complex Nominal Relators, 473–496. Mouton de Gruyter.
DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110686647-013>

Kalin, Laura & Philipp Weisser. *argitaratzear*. Minimalism and Morphology. In Evelina Leivada & Kleantes Grohmann (arg.), *Cambridge Handbook of Minimalism and its Applications*. Cambridge University Press.

Karlsson, Fred. 2015. *Finnish: An Essential Grammar* (3. ed). Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315743233>

Kasenov, Daniar. 2023. Revisiting Basque -xe- comparatives. In Yağmur Kiper, Sichen Larry Lyu, Richard Wang, and Nikolas Webster (arg.), *Proceedings of the WCCFL* 41.

Kayne, Richard S. 1994. *The antisymmetry of syntax*. Oxford University Press.

—2025. ABA patterns and the generative power of Nanosyntax. In Pavel Caha, Karen De Clercq & Guido Vanden Wyngaerd (arg.), *Nanosyntax and the Lexicalization Algorithm* 295–318. Oxford Academic.

Kenesei, Itsván, Robert M. Vago & Anna Fenyvesi. 1998. *Hungarian*. [Descriptive Grammars]. Routledge.

Kennedy, Christopher. 1999. *Projecting the adjective: The syntax and semantics of gradability and comparison*. Doktore tesia. Garland.

Koopman, Hilda. 2000. Prepositions, postpositions, circumpositions and particles: The structure of Dutch PPs. In Hilda Koopman (arg.), *The syntax of specifiers and heads* 204–260. Routledge.

Kracht, Marcus. 2002. On the semantics of locatives. *Linguistics and Philosophy*, 25, 157–232.

Krajewska, Dorota. 2022. The marking of spatial relations on animate nouns in Basque. A diachronic quantitative corpus study. *Journal of Historical Linguistics*, 12(2), 241–281. DOI: <https://doi.org/10.1075/jhl.20061.kra>

Krammer, Ruth. 2020. Grammatical Gender: A Close Look at Gender Assignment Across Languages. *Annual Review of Linguistics*, 6, 45–66. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-linguistics-011718-012450>

Kuteva, Tania, Bernd Heine, Bo Hong, Haiping Long, Heiko Narrog & Seongha Rhee. 2019. *World lexicon of grammaticalization*. Cambridge University Press.

Labayru Ikastegia. 2003. *Labayru hiztegia: bizkaiera eta batua (b)uztarturik: euskera-gaztelania*. Ibaizabal.

- Lafitte, Pierre. 1944. *Grammaire basque: navarro-labourdin littéraire*. Baiona: Librairie “Le Livre”.
- Lakarra, Joseba A. 2005. Prolegómenos a la reconstrucción de segundo grado y al análisis del cambio tipológico en (proto)vasco*. *Acta Paleohispánica IX, Paleohispánica*, 5, 407–470.
- 2008. In Xabier Artiagoitia & Joseba A. Lakarra (arg.), *Gramatika jaietan Patxi Goenagaren omenez*, 451–490. EHU.
- 2011. Gogoetak euskal dialektologia diakronikoaz: euskara batu zaharra berreraiki beharraz eta haren banaketaren ikerketaz. In Irantzu Epelde (arg.), *Euskal dialektologia*, 155–241. EHU.
- 2013. Aitzineuskararen berreraiketa sakonagorantz: forma kanonikoa, tipologia holistikoa, kronologia eta gramatikalizazioa. In Gómez et al. (arg.), *Koldo Mitxelena Katedraren III. Biltzarra*, 274–324. EHU.
- 2018. CVCren Ertzetako Alternantziak eta Aitzineuskararen Hitz-Familien Azterketarako Hatsarriak: *ban/bar-/bal-en zirriborroa*. *Julio Urkixo Euskal Filologia Urtekaria (ASJU)*, 52 (1-2), 437–486. DOI <https://doi.org/10.1387/asju.20212>
- Lakoff, George. 1987. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. University of Chicago Press.
- Lamarre, Christine, Alice Vittrant, Anetta Kopecka, Sylvie Voisin, Noellie Bon, Benjamin Fagard, Colette Grinevald, Claire Moyse-Faurie, Annie Risler, Jin-Ke Song, Adeline Tan & Clément Voirin. 2022. Deictic directional revisited in the light of advances in typology. In Laure Sarda & Benjamin Fagard (arg.), *Neglected Aspects of Motion-Event Description, Deixis, asymmetries, constructions* [Human Cognitive Processing, 72], 69–94. John Benjamins.
- Lander, Eric & Lilian Haegeman. 2018. The nanosyntax of spatial deixis. *Studia Linguistica*, 72(2), 362–427.
- Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar* (Vol 1. *Theoretical Prerequisites*). Stanford University Press.
- 1991. *Foundations of Cognitive Grammar* (Vol 2. *Descriptive application*). Stanford University Press.

- Laury, Ritva. 1997. *Demonstratives in Interaction: The Emergence of a Definite Article in Finnish*. *Studies in Discourse and Grammar*. John Benjamins.
- Legarra, Endika. 2018. *He-gaz-kin-ez. Euskarazko instrumentalaren eta komitatiboaren azterketarako lehen urratsak*. Gradu amaierako lana. EHU.
- 2022. Osagarrien markapen bereizgarria: *ikusi nizun* (v *ikusi zintudan*). In Kristina Bilbao, Ane Odria, Ane Berro, Josu Landa & Beatriz Fernández (arg.), *Euskara Bariazioan / Basque in Variation (BiV)* (3. arg.). EHU. [Interneten eskuragarri: <https://basqueandbeyond.ehu.eus/biv/?o=chap ters&id=5&e=48&h=eu>].
- Lehmann, Christian. 1985. Grammaticalization: synchronic variation and diachronic change, *Lingua e Stile* 20 (3), 303–318.
- Libert, Alan Reed. 2008. English ambipositions. In Katarina Rasulić & Ivana Milošević (arg.), *ELSSAC Proceedings (International Conference English Language and Literature Studies: Structures across Cultures)*. Vol. I. University of Belgrade. 140–153.
- Lubbe, Frederick Curtis & Kenny G. Castillo Alfonzo. 2024. Plantness, Animalness, and Humanness: plant placement within animacy and adjacent scales. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 54 (2), 136–166.
- Magomedov, Aleksandr A. 1965. *Tabasaranskij jazyk: issledovanie i teksty*. Metsniereba.
- Malchukov, Andrej. 2008. Animacy and asymmetries in differential case marking. *Lingua*, 118, 203–221. DOI <https://doi.org/10.1016/j.lingua.2007.02.005>
- Manterola, Julen. 2006. *-a* euskal artikulu definituaren gainean zenbait ohar. In Joseba A. Lakarra & José Ignacio Hualde (arg.), *Studies in Basque and historical linguistics in memory of R.L. Trask*. *ASJUren ale berezia*, 40 (1-2), 651–676.
- 2009. Is Basque an agglutinative language? *TINTA, Research Journal of Hispanic and Lusophone Studies*, 9, 88–108.
- 2015. *Euskararen morfologia eta historiarako artikuluak eta erakusleak*. Doktore tesia, EHU.
- Marr, David. 1982. *Vision: A Computational Investigation into the Human Representation and Processing of Visual Information*. W.H. Freeman.

- Martinez-Areta, Mikel (arg). 2013. *Basque and proto-basque: language internal and typological approaches to linguistic reconstruction*. [Mikroglottika: Minority Language Studies (5)]. Peter Lang.
- Mattiuzzi, Tommaso. 2022. This might be the PLACE. Spelling out a covert D in Fodom spatial PPs. In Ora Matushansky, Laurent Roussarie, Michela Russo, Elena Soare & Sophie Wauquier (arg), *Special Issue of Isogloss Open Journal of Romance Linguistics*, 8 (2), 1–20. DOI: <https://doi.org/10.5565/rev/isogloss.125>
- Matushasky, Ora & Joost Zwarts. 2019. Tops and bottoms: axial nominals as weak definites. In Richard Stockwell, Maura O’Leary, Zhongshi Xu & Zhong L. Zhou (arg.), *Proceedings of WCCFL 36*, 270–280. Cascadilla Proceedings Project.
- Meillet, Antoine. 1926 [1912]. L’évolution des formes grammaticales. In Antoine Meillet *Linguistique historique et linguistique générale I*, 130–148. Edouard Champion.
- Melč’uk, Igor’ Aleksandrovič. 1994. *Cours de morphologie générale, vol. II: Significations morphologiques*. Les presses de l’Université de Montréal, Montreal.
- Middleton, Jane. 2021. Pseudo-ABA patterns in pronominal morphology. *Morphology*, 31 (4), 329–354.
- Mixelena, Koldo. 1990 [1961]. Fonética Histórica Vasca. *Obras completas de Luis Michelena*. EHU & Gipuzkoako Foru Aldundia.
- Mizuno, Shogo. 2024. Axial forms exhibit stronger cohesion with the ground nominal than directional markers. In Anne Carlier, Sonia Cristofaro, Pascal Denis, Maia Duguine & Eva Soroli (arg.), *Actes du 1ère Rencontre annuelle des Langues & Langage à la croisée des Disciplines*, 1–14. Sorbonne Université.
- Móia, Telmo. 2016. Subclasses of Temporal and Spatial Phrases in Portuguese – Location vs. Mere Reference. *Journal of Portuguese Linguistics*, 15 (1): 2. 1–17. DOI: <http://dx.doi.org/10.5334/jpl.2>
- Moskal, Beata & Peter W. Smith. 2016. Towards a theory without adjacency: hyper-contextual VI-rules. *Morphology*, 26. 295–312. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11525-015-9275-y>
- Mounole, Céline. 2011. *Le verbe basque ancien: étude philologique et diachronique*. Doktore tesia. EHU eta Université Michel de Montaigne-Bordeaux III.

- & Joseba A. Lakarra. 2018. Euskara Arkaikoa. In Joaquín Gorrochategui, Ivan Igartua & Joseba A. Lakarra (arg.), *Euskararen Historia* 345–468. Eusko Jaurlaritza.
- Muriungi, Peter. 2006. Categorizing adpositions in Kĩĩtharaka. In Peter Svenonius & Marina Pantcheva (arg.), *Tromsø Working Papers in Language & Linguistics, Nordlyd, Special issue on adpositions*, 33(1), 26–48.
- Nedjalkov, Igor. 1997. *Evenki. Routledge Descriptive Grammars*. Routledge.
- Newmeyer, Frederick J. 1998. *Language Form and Language Function*. MIT Press.
- Norde, Muriel. 2020. Grammaticalization in Morphology. In Rochelle Lieber (arg.), *The Oxford Research Encyclopedia of Morphology*. 164–208. Oxford University Press.
- Odria, Ane. 2017. *Differential Object Marking and datives in Basque syntax*. Doktore tesia. EHU.
- Oihartzabal, Beñat. 2003. Lexical causatives and causative alternation in Basque. In Beñat Oihartzabal (arg.), *Inquiries into the Syntax-Lexicon Relations in Basque, ASJUren Gehigarriak*, 46, 223–253. EHU.
- Ormaetxea, Jose Luis [Txipi]. 2006. *Aramaioko Euskara (azterketa dialektologikoa)*. Leioa: EHU.
- Ormazabal, Javier. 2019. Euskararen postposizioak. in Borja Ariztimuño, Dorota Krajewska, Ekaitz Santazilia & Eneko Zuloaga (arg.), *Fontes Linguae Vasconum 50 urte*, 501–515.
- Pantcheva, Marina. Persian preposition classes. In Peter Svenonius & Marina Pantcheva (arg.), *Tromsø Working Papers in Language & Linguistics, Nordlyd, Special issue on adpositions*, 33(1), 1–25.
- 2011. *Decomposing Path. The Nanosyntax of Directional Expressions*. Doktore tesia. University of Trømso.
- Padilla-Moyano, Manuel. 2017. Zuberoako euskararen azterketa diakronikoa: XVI–XIX. mendeak, *Analyse diachronique du dialecte souletin: XVIe - XIXe siècles*. Doktore tesia. EHU.
- Pérez-Saldanya, Manuel. 2015. Paradigms as triggers of semantic change: Demonstrative adverbs in Catalan and Spanish. *Catalan Journal of Linguistics*, 14, 113–135. DOI: <https://doi.org/10.5565/rev/catjl.165>.

- 2025. «Guk bazekiagu ezen gizon hori gaixtoa dela»: la reconstrucción del sistema de deixis ternaria en eusquera. *First International Congress on the History of Basque (ICHB1)*, EHU, Gasteiz.
- Piñón, Christopher. J. 1993. Paths and their names. In Khatarine Beals, Gina Cooke, David Kathman, Sotaro Kita, Karl-Erick McCullough & David Testen (arg.), *Papers from the 29th Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society 2*, 287–303. CLS, Chicago.
- Radkevich, Nina V. 2010. *On location: The structure of case and adpositions*. Doktore tesia. University of Connecticut.
- Ramadanidis, Athanasios M. 2022. Projective and other locative PPs in Greek. *Glossa: a journal of general linguistics*, 7(1). DOI: <https://doi.org/10.16995/glossa.6153>
- Real-Puigdollers, Cristina. 2021. A minimalist approach to the syntax of *p*: A Romance perspective. *Linguistic Variation*, 21(1). 90–134. DOI <https://doi.org/10.1075/lv.00034>
- Rezac, Milan. 2011. *Phi-features and the modular architecture of language*. Springer.
- Romeu Fernández, Juan. 2014. *Cartografía mínima de las construcciones espaciales*. Doktore tesia. Universidad Complutense de Madrid.
- Salaberri Izko, Iker, Patxi Salaberri Zaratiegi & Juan Jose Zubiri Lujanbio. 2023. *Ignazio Bergara goizuetarraren gutunak. Arranbide (Arano) eta Elama (Artikutza). 1787-1811. Edizioa eta Hizkuntza Azterketa* [Iker 48]. Nafarroako Gobernua & Euskaltzaindia.
- Salaburu, Pello & Xabier Kintana. 1984. *Euskara hobean hobe*. EHU.
- Saltarelli, Mario. 1988. *Basque*. [Croom Helm Descriptive Grammars]. Croom Helm.
- Santazilia, Ekaitz. 2013. Noun morphology. In Mikel Martínez Areta (arg.), *Basque and Proto-Basque: Language-Internal and Typological Approaches to Linguistic Reconstruction*, 223–281. Peter Lang.
- 2022. *Animacy and Inflectional Morphology across Languages*. [Empirical Approaches to Linguistic Theory, vol 19]. Brill.
- Seppänen, Aimo, Rhonwen Bowen & Joe Trotta. 1994. On the so-called complex prepositions. *Studia Anglica Posnaniensa*, 29, 3–29.

- Silverstein, Michael. 1976. Hierarchy of features and ergativity. In Robert M. W. Dixon (arg.), *Grammatical Categories in Australian Languages*, 112–171. Australian National University.
- Solabarrieta, Txomin. 2004. Euskal postposizioak. *Euskalingua*, 4, 4–118. Mendebalde Kultur Elkartea.
- Starke, Michal. 2009. A short primer to a new approach to language. In Peter Svenonius, Gillian Ramchand, Michal Starke & Knut Tarald Taraldsen (arg.), *Tromsø Working Papers in Language & Linguistics, Nordlyd, Special issue on Nanosyntax*, 36(1), 1–6. University of Tromsø, CASTL.
- & Lars I. Dalen. 2026. Sub extracting out of the Icelandic *ABA problem. *Glossa: a journal of general linguistics*, 11(1), 1–22.
- Stassen, Lein, 1985. *Comparison and universal grammar*. Blackwell.
- Svenonius, Peter. 2004. Adpositions, particles, and the arguments they introduce. In Tanmoy Bhattacharya, Eric J. Reuland & Giorgios Spathas (arg.), *Argument Structure*, 71–110. John Benjamins.
- 2006. The emergence of axial parts. In Peter Svenonius & Marina Pantcheva (arg.), *Tromsø Working Papers in Language & Linguistics, Nordlyd, Special issue on adpositions*, 33(1), 49–77. University of Tromsø, CASTL. DOI: <https://doi.org/10.7557/12.85>
- 2010. Spatial prepositions in English. In Guiglielmo Cinque & Luigi Rizzi (arg.), *The Cartography of Syntactic structure*, 6, 127–160. Oxford University Press
- Takamine, Kaori. 2007. The Axial Part Phrase in Japanese. In Peter Svenonius & Marina Pantcheva (arg.), *Tromsø Working Papers in Language & Linguistics, Nordlyd, Special issue on adpositions*, 33(1), 78–97.
- Talmy, Leonard. 1985. Lexicalization patterns: Semantic structure in lexical forms. In Timothy Shopen (arg.), *Language Typology and Syntactic Description: Vol III, Grammatical Categories and the Lexicon*, 57–149. Cambridge University Press.
- 2000. *Toward a cognitive semantics*, vol. 1. The MIT Press. DOI: <https://doi.org/10.7551/mitpress/6847.001.0001>
- Tauli, Valter. 1966. *Structural Tendencies in Uralic Languages*. Mouton de Gruyter.
- Taylor, Roxanne. 2022. Lexical and functional adpositions: the view from *of* in Old and present-day English. *Glossa: a journal of general linguistics* 7(1), 1–41. DOI: <https://doi.org/10.16995/glossa.5895>

- Trask, Robert Lawrence. 2003. Chapter 3.1. The Noun Phrase: nouns, determiners and modifiers; pronouns and names. In José Ignacio Hualde & Jon Ortiz de Urbina (arg.), *A grammar of Basque*, 113–170. Mouton de Gruyter.
- Terzi, Arhonto. 2010. Locative Prepositions and Place. In Guglielmo Cinque & Luigi Rizzi (arg.), *Mapping Spatial PPs: The cartography of syntactic structures*, vol 6, 196–224. Oxford University Press.
- Uriagereka, Juan. 1999. Multiple Spell-Out. In Samuel Epstein & Norbert Hornstein (arg.), *Working minimalism*, 251–282. MIT Press.
- Vanden Wyngaerd, Guido. 2018. The feature structure of pronouns: a probe into multidimensional paradigms. In Lena Baunaz, Karen De Clercq, Lilian Haegeman, & Eric Lander (arg.), *Exploring nanosyntax*, 77–304. Oxford University Press.
- Vela-Plo, Laura. 2018. Smaller than small comparatives: the case of Basque. *Borealis – An International Journal of Hispanic Linguistics*, 7(1), 45–69. DOI: <https://doi.org/10.7557/1.7.1.4398>
- 2020. *Drawing comparisons: A syntactic and semantic approach to Basque, Spanish and English comparative structures*. Doktore tesia, EHU.
- Vihman, Virve-Anneli & Diane Nelson. 2019. Effects of Animacy in Grammar and Cognition: Introduction to Special Issue. *Open Linguistics*, 5 (1), 260–267. DOI: <https://doi.org/10.1515/opli-2019-0015>
- Villasante, Luis. 1978. *Estudios de sintáxis vasca*. Editorial Franciscana Aránzazu.
- Vuillermet, Marine & Anetta Kopecka. 2019. Trajectoire: a methodological tool for eliciting Path of motion. *Methodological tools for linguistic description and typology, Special issue of Language, Documentation and Conservation*, 16, 97–124.
- Wichmann, Søren. 1993. Grammaticalization in Mixe-Zoquean languages. *Sprachtypologie und Universalienforschung (STUF)* 46, 1: 45-60.
- Wunderlich, Dieter. 1991. How do prepositional phrases fit into compositional syntax and semantics? *Linguistics*, 29: 591: 621.
- Yamamoto, Mutsumi. 1999. *Animacy and Reference: A cognitive approach to corpus linguistics*. John Benjamins.
- Zabala, Igone & Juan Carlos Odriozola. 2004. Los complejos posposicionales en vasco. In Lluïsa Gràcia i Solé, Elixabete Perez-Gaztelu & Igone Zabala (arg.), *Las*

fronteras de la composición en las lenguas románicas y en vasco 281–316. Deustuko Unibertsitatea.

Zlatev, Jordan, Johan Blomberg, Simon Devylder, Viswanatha Naidu & Joost van de Weijer. 2021. Motion event descriptions in Swedish, French, Thai and Telugu: a study in post-Talmian motion event typology. *Acta Linguistica Hafniensia*, 53, (1). 58–90. DOI: <https://doi.org/10.1080/03740463.2020.1865692>

Zuazo, Koldo. 2014. *Euskalkiak*. Elkar.

Zwarts, Joost. 1997. Vectors as relative positions: A compositional semantics of modified PP. *Journal of Semantics*, 14, 57–86.

—2005. Prepositional aspect and the algebra of paths. *Linguistics and Philosophy*, 28. 739–779.

—2008. Aspects of a Tipology of direction. In Susan Rothstein (arg.), *Theoretical and Crosslinguistic Approaches to the Semantics of Aspects*, 79–106. John Benjamins.

—& Yoad Winter. 2000. Vector space semantics: A model theoretic analysis of locative prepositions. *Journal of Logic, Language and Information*, 9, 169–211.

1. Eranskina. Testuinguru lokatiboetik kanpo, leku adposizioen bestelako adierak jasotzen dituen korpus laburra.

Jarraian datorrena hitz zerrenda bat da, testuinguru lokatiboez kanpo adposizio bidez ematen diren bestelako erabilera ez prototipikoak jasotzen dituenak. Ondorioak jaso ditudan kapituluan (§9) aipatu bezala, leku adposizio bidez ematen dira euskarazko jarduera izenak zein Modua adierazten duen adberbiozko modifikatzaile zenbait. Kasu batzuetan, adposizioak izenei lotzen zaizkie zuzenean, beste batzuetan, ordea, *-keta* atzizki izengilea ageri da bien tartean.

Testuan zehar aipatu diren hitzak belztuta ageri dira, ondoan orrialdearen zenbakia dutela.

a) Leku adposizioak modifikaziozko testuinguruetan

Inesibodunak

ahalkean

abailan

aidean

airean ‘erraz’

aukeran

arineketan

arrapaladan

bapatean

benetan

dilindan

ezinbestean

ezjakinean

goian behean (*euria*)

herioan

indarrean

itsuan

itsumustuan

lasterrean ‘agudo’ ≠ *lasterka*

nahieran

osterantzean

patxadan

pitean-pitean (*fr pitte* ‘instante’)

supituan

txandan

ustekabean

ziztuan < *txistuan*

Adlatibodunak

desgogara

gogara

gustura

modura

nahierara

neurrira

Ablatibodunak

aitzitik

gogotik ‘erruz’, ‘gustura’

Instrumentaldunak

arduraz

benaz

berariaz

<i>berriz</i>	<i>menturaz</i>
<i>borondatez</i>	<i>negarrez</i>
<i>buruz</i>	<i>nekez</i>
<i>egiaz</i>	<i>oinez</i>
<i>erruz</i>	<i>suilez</i> ‘baldeka (euria)’ (Ip.)
<i>gogoz</i> ‘buruz’, ‘borondatez’, ‘gustura’	<i>tamalez</i>
<i>halabeharrez</i>	<i>zentzuz</i>
<i>ibaiaz</i> ‘erruz (euria)’ (Ip.)	<i>zinez</i>
<i>itxuraz</i>	<i>zoritxarrez</i>

b) Leku adposizioak jarduera izenetan

Inesibodunak

<i>-Ø-(a)n</i>	<i>musean</i>
<i>aitzurrean</i>	<i>neskatan</i>
<i>ametsetan</i>	<i>pilotan</i>
<i>beharrean</i>	<i>txoritan</i>
<i>bertsotan</i>	<i>ziztuan</i>
<i>dantzan</i>	
<i>egonean</i>	<i>-(k)ada-(a)n</i>
<i>ehizan</i>	<i>abiadan</i>
<i>gizonetan</i>	<i>arrapaladan</i>
<i>ibilian</i>	
<i>igerian</i>	<i>-(k)eta-(a)n</i>
<i>jardunean</i>	<i>arineketan</i>
<i>jolasean</i>	<i>artazuriketan</i>
<i>kartetan</i>	<i>atxurketan</i>
<i>lanean</i>	<i>berriketan</i>
<i>larrutan</i>	<i>hizketan</i>
<i>lotan</i>	<i>igeriketan</i>
<i>marmarrean</i>	<i>jostaketan</i>
<i>mezatan</i>	

c) Leku adposizioak izen psikologikoetan***akorduan eduki****amorruan egon****beldurretan bizi******beldurretan egon******beldurretan ibili****etsipenean bizi**kezketan bizi**kezketan egon**nahasmenean egon**nahasmenean ibili****penetan egon******zalantzan egon***